

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΚΕΝΤΡΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΕΩΣ (ΚΕΜΕ)
ΤΜΗΜΑ ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

ΚΕΙΜΕΝΑ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Β' ΛΥΚΕΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ 1981

4223
13-6-2007

ΚΕΙΜΕΝΑ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

16
18

ρω
ρωσού
ρωσικά
ρωσικό
ρωσικά

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΚΕΝΤΡΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΕΩΣ (ΚΕΜΕ)
ΤΜΗΜΑ ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

**ΚΕΙΜΕΝΑ
ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ**

Β' ΛΥΚΕΙΟΥ

**ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ 1981**

ΣΤΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗ

Τό βιβλίο αντό σκοπό έχει νά εξηπηρετήσει προσωρινά τις διδακτικές άνάγκες του μαθήματος «Άρχαία Έλληνική Γραμματεία» Β' Λυκείου (πρόγραμμα κοινό) γιά τό σχ. έτος 1981-82. Η όριστικότερη ημιση του προγράμματος του μαθήματος αντού θά συνοδευτεῖ άπό προκήρυξη συγγραφής νέου βιβλίου, πού θά άνταποκρίνεται στις νέες διδακτικές άνάγκες. Κατά τό μεταβατικό λοιπόν στάδιο κρίθηκε σκόπιμο νά έφαρμοστει ένα προσωρινό πρόγραμμα πού έχει ως έξης:

<i>21 Σεπτεμβρίου - 15 Νοεμβρίου</i>	<i>16 Νοεμβρίου - 23 Δεκεμβρίου</i>	<i>8 Ιανουαρίου - τέλος σχολικού έτους</i>
<i>Λυσία, Ύπέρ τοῦ ἀδυνάτου ῳρες 3</i>	<i>Θουκυδίδη Πλαταιϊκά</i>	<i>Ὀμήρου Ίλιάδα ῳρες 3 (άπό 1 Απριλ. ώρες 2)</i>
<i>Άρχαία Έλληνικά Α΄ Λυκείου ῳρες 3</i>	<i>ῳρες 6</i>	<i>Σοφοκλῆ Αντιγόνη ῳρες 3 (άπό 1 Απριλ. ώρες 4)</i>

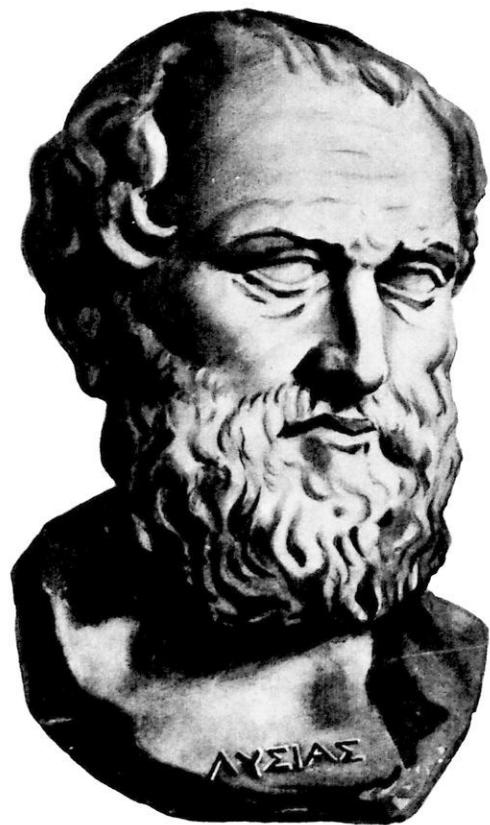
Γιά τό συγχρονισμό τής έφαρμογής του προγράμματος αντού σέ πανελλήνια κλίμακα είναι άπαραίτητο νά συμβουλευτείτε τις σχετικές μέ τή διδασκαλία του μαθήματος οδηγίες τοῦ KEME, πού θά σας σταλούν πρίν άπό τήν έναρξη τών μαθημάτων.

- *Τή φροντίδα για τή συγκρότηση τοῦ βψβλίου εἶχε ό Σύμβουλος Β' τοῦ KEME Ἡλίας Σπυρόπουλος.*
- *Η μετάφραση τῶν λυρικῶν μερῶν τῆς Ἀντιγόνης εἶναι τοῦ Ι. Γρυπάρη.*
- *Η μεταγλώττιση τῆς εἰσαγωγῆς καί τῶν σημειώσεων τοῦ λόγου Ὑπέρ τοῦ ἀδυνάτου καί τῶν σημειώσεων τῆς Ἀντιγόνης ἔγινε ἀπό τὸν Σύμβουλο Β' τοῦ KEME Ι. Ἀρβανίτη· ή μεταγλώττιση τῆς εἰσαγωγῆς στή δραματική ποίηση ἔγινε ἀπό τὸν Ἐπόπτη M.E. Ἐμ. Βικέτο, τῆς εἰσαγωγῆς καί τῶν σχολίων τῆς Ἰλιάδας ἀπό τὸν ΓΕΜΕ Ἰγν. Σακαλή καί τῆς εἰσαγωγῆς καί τῶν σχολίων τοῦ Θουκυδίδη ἀπό τὸν ἐπίτιμο Γυμνασιάρχη Χαρ. Περδικάρη.*

ΚΥΡΙΑΚΟΥ ΚΟΣΜΑ

ΛΥΣΙΑ
ΛΟΓΟΣ ΥΠΕΡ ΤΟΥ ΑΔΥΝΑΤΟΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ¹

1. Βίος του Λυσία

Ο Λυσίας γεννήθηκε στήν Ἀθήνα πιθανότατα τό 459 π.Χ. Ό πατέρας του Κέφαλος ήταν ἐπιφανής και πλούσιος Συρακόσιος, ό όποιος μέ πρόσκληση του φίλου του πολιτικού Περικλῆ ἄφησε τίς Συρακοῦσες και ἦλθε στήν Ἀθήνα, ὅπου ἔζησε ως μέτοικος πολλά χρόνια, τριάντα περίπου, ως τό θάνατό του.

Σέ εἰλικία 15 ἑτῶν ο Λυσίας ἀναχώρησε μέ τους δύο ἄλλους ἀδελφούς του, τόν Πολέμαρχο και τόν Εὐθύδημο, γιά τους Θουρίους, τήν ἀποικία τῶν Ἀθηναίων στήν Κάτω Ιταλία. Ἐκεῖ διδάχτηκε τή ορητορική τέχνη ἀπό τόν Τισία, τό γνωστό Συρακόσιο δρήτορα. Ὄταν ὅμως, μετά τήν ἀποχή ἐκστρατεία τῶν Ἀθηναίων στή Σικελία, ὑπερίσχυσε στους Θουρίους ή ἐχθρική πρός τους Ἀθηναίους πολιτική παράταξη, τότε γύρισε ξανά στήν Ἀθήνα (412 π.Χ.).

Στήν Ἀθήνα ζούσε μέ τους ἀδελφούς του μέχρι πού καταλύθηκε ή δημοκρατία (404 π.Χ.) ως πλούσιος ἴσο τε λήσ², ἔχοντας κτήματα, τρία σπίτια και ἀξιόλογο ἐργοστάσιο ἀσπίδων στόν Πειραιά, ὅπου ἐργάζονταν 120 δούλοι. Οί συμφορές ὅμως ἔπληξαν και

1. Βλ. και τήν Εἰσαγωγή του βιβλίου Ἀττικοί Ρήτορες τής Β' Γυμνασίου, σελ. 7-14.

2. Κάθε ἴσο τε λήσ² ήταν ἀπαλλαγμένος ἀπό τό με το ίχιον – τόν ἑπήριο φόρο τῶν 12 δραχμῶν πού πλήρωναν οἱ μέτοικοι – και ὑπεράσπιζε ὁ Ἱδιος, χωρίς ἀντιπρόσωπο (προστάτην), τά συμφέροντά του στά δικαστήρια και ἀκόμη εἶχε δικαίωμα ν' ἀγοράζει κτήματα στήν Ἀττική.

αὐτόν καὶ τούς ἀδελφούς του γιά τά δημοκρατικά τους φρονήματα· ὁ ἀδελφός του Πολέμαρχος θανατώθηκε ἀπό τόν Ἐρατοσθένη, ἔναν ἀπό τούς Τριάκοντα, καὶ ὁ Λυσίας διέφυγε στά Μέγαρα, χάνοντας μεγάλο μέρος ἀπό τήν περιουσία του. Ἀπό τά Μέγαρα ὑποστήριξε μέ κάθε θνοία τίς ἐπιχειρήσεις τῶν ἔξορίστων στόν Πειραιά μ' ἐπικεφαλῆς τό Θρασύβονλο· ἔτοι ἀπέστειλε σ' αὐτούς τά ὑπόλοιπα χρήματά του, ἀσπίδες καὶ μισθοφόρους.

Γιά τίς ἐνέργειες του αὐτές ἔγινε πρόταση ἀπό τό Θρασύβονλο στήν Ἐκκλησία τοῦ Δήμου, ἀμέσως μετά τήν ἀποκατάσταση τῆς δημοκρατίας, νά τοῦ παραχωρηθεῖ τό δικαίωμα τοῦ πολίτη, ἀλλά ἡ πρόταση αὐτή καταπολεμήθηκε ως παράνομη ἀπό τόν πολιτικό ἀντίπαλο τοῦ Θρασύβονλου Ἀρχίνο καὶ ἔτοι ὁ Λυσίας δέν ἀπόχτησε τό δικαίωμα τοῦ πολίτη, παρά ἔμεινε ως τό θάνατό του ἰσοτελής.

Ο Λυσίας, μόλις γύρισε στήν Ἀθήνα τό 403 π.Χ., παρουσιάστηκε στό δικαστήριο ως κατήγορος τοῦ Ἐρατοσθένη, τοῦ φονία τοῦ ἀδελφοῦ του· ὁ λόγος μάλιστα **Κατὰ Ἐρατοσθένους** εἰναι ὁ μόνος πού ἐκφωνήθηκε ἀπό τόν ίδιο τό φήτορα στό δικαστήριο. Ἀπό τότε, ἐπειδή είχε χάσει τήν περιουσία του, ἀναγκάστηκε νά γίνει λογοφόρος, ὥστε νά ἔξοικον μετά τά ἀναγκαῖα γιά τήν ζωή· ἔγραψε δηλ. μέ πληρωμή λόγους γιά ἄλλους, πού, ὄντας ἀνίκανοι ν' ἀγορεύονταν στά δικαστήρια, τούς ἀποστήθιζαν γιά τήν ὑπεράσπιση τῶν ὑποθέσεών τους.

Ο Λυσίας πέθανε στήν Ἀθήνα πιθανόν τό 377 π.Χ.

2. Λόγοι τοῦ Λυσία

Ο Λυσίας ἔγραψε πάρα πολλούς λόγους, πάνω ἀπό 230. Ἀκέραιοι περιστώθηκαν 34 καὶ ἀποσπάσματα ἀπό πιό πολλούς ἄλλους. Ἀπό τούς λόγους αὐτούς οἱ περισσότεροι εἶναι δικαιοι (δηλ. ἐκφωνήθηκαν στά δικαστήρια) καὶ οἱ ὑπόλοιποι συμβούλευτοι (ἐκφωνήθηκαν στήν Βουλή καὶ τήν Ἐκκλησία τοῦ Δήμου) καὶ ἐπιδεικνοί (ἐκφωνήθηκαν στίς γιορτές καὶ τά πανηγύρια). Ένας ἀπό τούς χαρακτηριστικότερους δικανικούς του λόγους εἶναι ὁ **Τύπερος τοῦ ἀδυνάτου**.

3. Ο λόγος «Ύπέρ τοῦ ἀδυνάτου»

Κατά τήν ἀρχαιότητα δέν ὑπῆρχαν στήν Ἀθήνα οὕτε πτωχοκομεῖα οὕτε νοσοκομεῖα οὕτε τά πολυνάριθμα σημερινά φιλανθρωπικά ἰδρύματα. Γιά τό λόγο αὐτό οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν μέ νόμο ἀποφασίσει νά χορηγοῦν ἔνα χορηματικό βοήθημα σέ κάθε ἀ δύ ν α τ ο ν πολίτη. Ως τέτοιος χαρακτηριζόταν ὅποιος εἶχε περιουσία μικρότερη ἀπό τρεῖς μνᾶς (= 300 ἀττικές δραχμές) καί σωματική ἀναπηρία σέ τέτοιο βαθμό, πού νά μήν είναι σέ θέση νά ἐργάζεται γιά τήν ἀπόκτηση τῶν ἀναγκαίων στή ζωή.

Τό βοήθημα αὐτό, πού ἔπαιρνε κάθε ἀδύνατος, ἦταν διαφορετικό ποσοτικά, ἀνάλογα μέ τίς ἐποχές. Τή χρονιά τῆς ἐκφωνήσεως τοῦ τωρινοῦ λόγου ἦταν ἔνας ὀβολός (= 1/6 τῆς δραχμῆς) τήν ήμέρα. Ἄλλα, γιά νά πάρει τό βοήθημα αὐτό, ἦταν ὑποχοεωμένος καθένας πού θεωροῦσε τόν ἔαυτό τον ἀδύνατον νά ὑποβάλει στήν ἀρχή τοῦ χρόνου αὐτηση γιά βοήθεια στή Βουλή τῶν Πεντακοσίων. Αὐτή ἐ δ ο κ ί μ α ζ ε τούς ἀδυνάτους, δηλ. τούς ἔξεταξε ἄν πραγματικά εἶχαν ἀνάγκη ἀπό τό βοήθημα. Ἐπειδή ὅμως γίνονταν πολλές καταχρήσεις, ἐπιτρεπόταν σέ κάθε Ἀθηναῖο πολίτη νά εἰσαγγείλει (νά καταγγείλει) ως ἀπατεώνα ἐκεῖνον πού ζητοῦσε τό βοήθημα καί νά παρουσιαστεῖ τήν ήμέρα τῆς δοκιμασίας στή Βουλή, γιά νά υποστηρίξει καί προφορικά τήν καταγγελία τον· ἀλλά καί ὁ ἀδύνατος εἶχε τό δικαίωμα ν' ἀντικρούσει μιά τέτοια κατηγορία. Μετά τήν ἀπολογία τον ἡ Βουλή ἀποφάσιζε γιά τήν παροχή ἥ ὅχι τοῦ βοήθηματος. Ωστόσο ὁ ἀδύνατος, πού δοκιμάστηκε καί πήρε τό βοήθημα, ὅφειλε στήν ἀρχή κάθε χρονιᾶς νά υποβάλλεται σέ νέα δοκιμασία μπροστά στή νέα Βουλή.

Ἐτοι καί ὁ ἀδύνατος τοῦ λόγου αὐτοῦ εἶχε πολλές φορές δοκιμαστεῖ καί χρόνια ἔπαιρνε τό νόμιμο βοήθημα ἀπό τήν πολιτεία. Κατά τήν τωρινή ὅμως δοκιμασία κάποιος τόν κατάγγειλε ύποστηριζοντας: 1) ὅτι αὐτός παίρνει ἀδικα τό βοήθημα, γιατί είναι ἵκανός σωματικά καί εὔπορος, καί 2) ὅτι αὐτός ἔξαιτίας τῆς κακῆς τον διαγωγῆς είναι ἀνάξιος γιά βοήθεια. Πρός ἀπόκρουση αὐτῶν τῶν κατηγοριῶν ὁ ἀδύνατος ἐκφωνεῖ τό λόγο τούτο, πού γιά χάρη τον ἔγραψε ὁ Λυσίας. Ο λόγος ἐκφωνήθηκε μετά τό 403 π.Χ.

ΜΕΡΟΣ Α'
KEIMENO

- 1) απόδεικνυται με αίσθηση τηρούμενη.
- 2) πρωτ. περιεγένεται με το ή με την
- 3) επιφέρει μήχανη χρονική - υποτιτλη - επιστολής - επιστολής
ιποδεικνυται - διανομής (περιονάσου)

χρήματα + δοσολίθια σε αριθ. (τοίντα).

Με το λίθιο λατιν. ρέπτη το απαραίτητο περιονάσο
την ποίηση με δεινούς επιμέρους

Επιφέρει με την ποίηση

την ποίηση με την ποίηση

εδοτε (βύσιας)

ΑΝΤ.
(τοίντα), δ'
όντι

{	§ 1-3 (βύσια)
§	4-5
§	6-9
§	10-14
§	15-20
§	21-25
§	26-27

τόνι γέρα... βύσια

Μέ πλάγια στοιχεία γράφονται λέξεις του άρχαίου κειμένου πουύ συσχετίζονται μεταξύ τους. Π.χ.:

— Και πειράσομαι τῷ λόγῳ τοῦτον μὲν ἐπιδεῖξαι φευδόμενον, ἐμαυτὸν δὲ βεβιωκότα...

— Τοσούτον δὲ διενήνοχεν ἀναισχυντίᾳ τῶν ἀπάντων ἀνθρώπων, ὥστε ὑμᾶς πειράται πείθειν.

— παιδες δέ μοι οὕπω εἰσίν, οἵ με θεραπεύσουσι.

Θεωρείται αναμφίβολη: Ε Α.

{ Οὐ πολλοῖς δέω χάριν ἔχειν, ὡς βουλή, τῷ κατηγόρῳ, ὅτι μοι παρε- 1
σκεύασε τὸν ἀγῶνα τουτονί. Πρότερον γάρ οὐκ ἔχων πρόφασιν, ἐφ'
ἥς τοῦ βίου λόγον δοίην, νυνὶ διὰ τοῦτον εἶληφα. Καὶ πειράσομαι τῷ
λόγῳ τοῦτον μὲν ἐπιδεῖξαι φευδόμενον, ἐμαυτὸν δὲ βεβιωκότα μέχρι
τῆσδε τῆς ἡμέρας ἐπαίνου μᾶλλον ἄξιον ἢ φθόνου· διὰ γάρ οὐδὲν
ἄλλο μοι δοκεῖ παρασκευάσαι τόνδε μοι τὸν κίνδυνον οὗτος ἢ διὰ φθόνου.

Καίτοι ὅστις τούτοις φθονεῖ, οὓς οἱ ἄλλοι ἐλεοῦσι, τίνος ἂν ὑμῖν ὁ
τοιοῦτος ἀποσχέσθαι δοκεῖ πονηρίας; Οὐ γάρ ἔνεκα χρημάτων με συ-
κοφαντεῖ οὐδὲ ὡς ἔχθρον ἔχοτον με τιμωρεῖται: διὰ γάρ τὴν πονηρίαν
αὐτοῦ οὔτε φιλῷ οὔτε ἔχθρῷ πώποτε ἔχρησμην αυτῷ. Ἡδη τοίνυν,
ὡς βουλή, δῆλός ἐστι φθονῶν, ὅτι τοιαύτῃ κεχρημένος συμφορᾷ τού-
τους βελτίων εἰμὶ πολίτης. Καὶ γάρ οἷμαι δεῖν, ὡς βουλή, τὰ τοῦ σώμα-
τος δυστυχήματα τοῖς τῆς φυχῆς ἐπιτηδεύμασιν ἰάσθαι. Εἰ γάρ ἐξ
σου τῇ σύμφορᾳ καὶ τὴν διάνοιαν ἔξω καὶ τὸν ἄλλον βίον διάξω, τί
Ατούτου διοίσω:

Περὶ μὲν οὖν τούτων τοσαῦτά μοι εἰρήσθω· ύπέρ ὧν δέ μοι προσή- 4
κει λέγειν, ὡς ἂν οἶόν τε διὰ βραχυτάτων ἐρῶ. Φησὶ γάρ ὁ κατίγγορος
οὐ δικαίως με λαμβάνειν τὸ παρὰ τῆς πόλεως ἀργύριον καὶ γάρ τῷ
σώματι δύνασθαι καὶ οὐκ εἴναι τῶν ἀδυνάτων, καὶ τέχνην ἐπίστασθαι
τοιαύτην, ὥστε καὶ ἀνευ τοῦ διδομένου τούτου ζῆν. Καὶ τεκμηρίοις
χρήται τῆς μὲν τοῦ σώματος ρώμης, ὅτι ἐπὶ τοὺς ἴππους ἀναβαίνω,
τῆς δ' ἐν τῇ τέχνῃ εὐπορίας, ὅτι δύναμαι συνεῖναι δύναμένοις ἀνθρώ-
ποις ἀναλίσκειν.

Τὴν μὲν οὖν ἐκ τῆς τέχνης εὐπορίαν καὶ τὸν ἄλλον τὸν ἐμὸν βίον,
οἷος τυγχάνει, πάντας ὑμᾶς οἴομαι γιγνώσκειν! ὅμως δὲ κάγω διὰ
βραχέων ἐρῶ. Εμοὶ γάρ ὁ μὲν πατήρ κατέλιπεν οὐδέν, τὴν δὲ
μητέρα τελευτήσασαν πέπαυμαι τρέφων τρίτον ἔτος τουτί, παιδες δέ
μοι οὕπω εἰσίν, οἵ με θεραπεύουσι. Τέχνην δὲ κέκτημαι βραχέα δυνα-
μένην ὡφελεῖν, ἣν αὐτὸς μὲν ἡδη καλεπώς ἐργάζομαι, τὸν διαδεέ-
μενον δ' αὐτὴν οὕπω δύναμαι κτήσασθαι! Πρόσοδος δέ μοι οὐκ ἔστιν
ἄλλη πλὴν ταύτης, ἣν ἀν ἀφέλησθε με, κινδύνευσαι μ' ἂν ὑπὸ τῇ δυ-
σχερεστάτῃ γενέσθαι τύχη.

Μή τοίνυν, ἐπειδὴ γε ἔστιν, ὡς βουλή, σῶσαι με δικαίως, ἀπολέ-
σητε ἀδίκως μηδέ, οὐ νεωτέρω καὶ μᾶλλον ἐρρωμένω ὄντι ἔδοτε, πρεσβυτέρον
καὶ ἀδιενέστερον γιγνόμενον ἀφέλησθε μηδὲ πρότερον

καὶ περὶ τοὺς οὐδέν ἔχοντάς κακὸν ἐλεγμονέστατοι δοκοῦντες εἰναι
νῦν διὰ τοῦτον τοὺς καὶ τοῖς ἔχθροῖς ἐλεεινοὺς ὄντας ἀγρίως ἀποδέ-
ξησθε· μηδὲ ἐμὲ τολμήσαντες ἀδικῆσαι καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς ὁμοίως
ἔμοι διαχειμένους ἀθυμῆσαι ποιήσητε. Καὶ γάρ ἂν ἀτοπὸν εἴη, ὡς βου-
λή, εἰ/ ὅτε μὲν ἀπλῆ μοι τὴν ἡ συμφορά/ τότε μὲν φαινούμην λαμβά-
νων τὸ ἀργύριον τοῦτο, νῦν δὲ ἐπειδὴ καὶ γῆρας καὶ νόσοι καὶ τὰ τού-
τοις ἐπόμενα κακὰ προσγίγνεται μοι, τοῦτ' ἀφαιρεθείην.

8 Δοκεῖ δέ μοι τῆς πενίας τῆς ἐμῆς τὸ μέγεθος ὁ κατήγορος ἂν ἐπι-
δεῖξαι σαρέστατα μόνος ἀνθρώπων. Εἰ γάρ ἐγὼ κατασταθεὶς χορη-
γὸς τραχωδοὺς προκαλεσαίμην αὐτὸν εἰς ἀντίδοσιν, δεκάκις ἂν ἔλοιτο
χορηγῆσαι μᾶλλον ἢ ἀντίδοιναι ἀπαῦ. Καὶ πῶς οὐδεινόν ἔστι νῦν μὲν
κατηγορεῖν, ὡς διὰ πολλὴν εὔπορίαν ἐξ ίσου δύναμαι συνεῖναι τοῖς
πλουσιωτάτοις, εἰ δέ, ὡς ἐγὼ λέγω, τύχοι τι γενόμενον, ὁμολογεῖν
τοιούτον εἶναι με καὶ ἔτι πονηρότερον;

9 Περὶ δὲ τῆς ἐμῆς ἵππικῆς ἡς οὔτος ἐτόλμησε μνησθῆναι πρὸς
ὑμᾶς, οὔτε τὴν τύχην δείσας οὔτε ὑμᾶς αἰσχυνθεῖς/ οὐ πολὺς ὁ λόγος.
Ἐγὼ γάρ ήγουμαι, ὡς βουλή, πάντας τοὺς ἔχοντάς τι δυστύχημα
τούτῳ ζητεῖν καὶ τούτῳ φιλοσοφεῖν, ὅπως ᾧς ἀλυπότατα μεταχει-
ριοῦνται τὸ συμβεβηκός πάθος. Ων εἰς ἐγὼ, καὶ περιπεπτωκῶς
τοιαύτῃ συμφορᾷ ταῦτην ἐμαυτῷ ῥαστώνην ἐξηῆρον εἰς τὰς ὁδούς τας
μακροτέρας τῶν ἀναγκαίων.

10 Οἱ δε μέγιστον, ὡς βουλή, τεχμήριον, ὅτι διὰ τὴν συμφορὰν ἀλλ' οὐ
διὰ τὴν ὑβριν/ ὡς οὔτος φησιν/ ἐπὶ τοὺς ἵππους ἀναβαίνων, ῥάδιον ἔστι
μαθεῖν/ εἰ γάρ ἐκεκτήμην οὐσίαν, ἐπ' ἀστράβης ἂν ὀχούμην, ἀλλ'
οὐκ ἐπὶ τοὺς ἀλλοτρίους ἵππους ἀνέβαινον· νῦν δέ, ἐπειδὴ τοιούτον
οὐ δύναμαι κτήσασθαι, τοῖς ἀλλοτρίοις ἵπποις ἀναγκάζομαι χρῆσθαι

2 πολλάκις. Καίτοι πῶς οὐκ ἀτοπόν ἔστιν, ὡς βουλή, τοῦτον αὐτόν, εἰ
μὲν ἐπ' ἀστράβης ὀχούμενον-έωρα με, σιωπᾶν (τί γάρ ἂν καὶ ἐλε-
γεν);, δτι δ' ἐπὶ τοὺς ἡτημένους ἵππους ἀναβαίνων, πειράσθαι πείθειν
ὑμᾶς, ὡς δυνατός εἰμι; Καὶ δτι μὲν δυοῖν βακτηρίαιν χρῶμαι τῶν ἄλ-
λων μηδὲ χρωμένων, μηδὲ κατηγορεῖν, ὡς καὶ τοῦτο τῶν δυναμένων
ἔστιν, δτι δ' ἐπὶ τοὺς ἵππους ἀναβαίνων/ τεχμήριων χρῆσθαι πρός ύμᾶς,
ὡς εἰμὶ τῶν δυναμένων; Οἰς ἐγὼ διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν ἀμφοτέροις
χρῶμαι.

3 Τοσούτον δὲ διενήνοχεν δναισχυντίᾳ τῶν ἀπάντων ἀνθρώπων,
ώστε ὑμᾶς πειράται πείθειν, τοσούτους ὄντας εἰς ὄν/ ὡς οὐκ εἰμὶ τῶν

άδυνάτων έγώ. Καίτοι εί τούτο πείσει τινάς ύμων, ω βουλή, τί με κωλύει κληρούσθαι τών έννέα αρχόντων καὶ ύμᾶς ἐμοῦ μὲν ἀφελέσθαι τὸν ὄβολὸν ὡς ὑγιαίνοντος, τούτῳ δὲ φηφίσασθαι πάντας ὡς ἀναπήρω; Οὐ γὰρ δῆπου τὸν αὐτὸν ύμεις μὲν ὡς δυνάμενον ἀφαιρήσεσθε τὸ διδόμενον, οἱ δὲ θεσμοθέται ὡς ἀδύνατον ὅντα κληρούσθαι κωλύσουσιν. Άλλα γὰρ οὔτε ύμεις τούτῳ τὴν αὐτὴν ἔχετε γνώμην οὕτος ύμῖν, εὖ ποιῶν. Οὐ μὲν γὰρ ὥσπερ ἐπικλήρου τῆς συμφορᾶς οὐσικῆς ἀμφισβητήσων ἕκειράς πειράται θέσθεντος, ^ό ως οὐκ εἴμι τοιούτος, οἵτοι ύμεις ὄρατε πάντες ύμεις δὲ (δ τῶν εὖ φρονούντων ἔργον ἔστι) μᾶλλον πιστεύετε τοῖς ύμετέροις αὐτῶν ὀφθαλμοῖς ἢ τοῖς τούτου λόγοις.

Λέγει δέ, ως ύβριστῆς εἴμι καὶ βίαιος καὶ λίαν διακειμενός, ὥσπερ, εἰ ποθερῶς ὄνομάσειε, μέλλων ἀληθῆ λέγειν, ἀλλ' οὐκ, ἐὰν πάντα πραόντες ταῦτα ποιήσων. Έγὼ δ' ύμᾶς, ω βουλή, σαφῶς οἴμαι δεῖν διαγιγνώσκειν, οἵς τ' ἔγχωρει τῶν ἀνθρώπων ύβρισταῖς εἰναικαὶ οἵς οὐ προστήκει. Οὐ γὰρ τοὺς πενομένους καὶ λίαν ἀπόρως διακειμένους ύβριζειν εἰκός, μᾶλλα ταὺς πολλῷ πλείω τῶν ἀναγκαίων, κεχτημένους οὐδὲ τοὺς ἀδυνάτους τοῖς σώμασιν ὅντας, μᾶλλα τοὺς μάλιστα πιστεύοντας ταῖς αὐτῶν ρώμαις οὐδὲ τοὺς ἤδη πρεσβεικότας τῇ ἡλικίᾳ, ἀλλὰ τοὺς ἔτι νέους καὶ νέας ταῖς διανοίαις χρωμένους.

Οἱ μὲν γὰρ πλούσιοι τοῖς χρήμασιν ἔξωνοῦνται τοὺς κινδύνους, οἱ δὲ πενήτες υπὸ τῆς πλοδούσης ἀπορίας ρωφρονεῖν ἀναγκάζονται καὶ οἱ μὲν νέοι συγγράμματα ἀξιοῦνται πυρχάνειν παρὰ τῶν πρεσβυτέρων, τοῖς δὲ πρεσβυτέροις ἔχαμαρτανονται ὁμοίως ἐπιτιμῶσιν ἀμφότεροι καὶ τοῖς μὲν ἰσχυροῖς ἔγχωρει μηδὲν αὐτοῖς πασχουσιν, οὐδὲν βούληθωσιν ύβριζειν τοῖς δὲ ἀσθενέσιν οὐκ ἔστιν οὔτε ύβριζομένοις ἀμυνθῆσθαι τοὺς υπάρξαντας οὔτε ύβριζειν βούλομένοις περιγίγνεσθαι τῶν ἀδικούμενων. Οστε μοι δοκεῖ ὁ κατήγορος εἶπεν περὶ τῆς ἐμῆς ύβρεως οὐ σπουδάζω, μᾶλλα παῖδες οὐδὲ ύμᾶς πεισαθεούλομένος, ως εἴμι τοιούτος, ἀλλ' ἐμὲ κωμαδεῖν βούλομένος, ωσπερ τί καλὸν ποιῶν.

Ἐτι δὲ καὶ συλλέγεσθαι φῆσιν ἀνθρώπους ως ἐμὲ πονηροὺς καὶ πολλούς, οἱ τὰ μὲν ἔκατων ἀνηλώκασι, τοῖς δὲ τὰ σφέτερα αἱρέειν βούλομένοις ἐπιβούλευονται. Γιμεῖς δὲ ἐνθυμήθητε πάντες, ὅτι ταῦτα λέγων οὐδὲν ἐμοῦ κατηγορεῖ μᾶλλον ἢ τῶν ἄλλων, οἵσοι τέχνας ἔ-

Αἰχνῶν γένεσιν καὶ διαδίκαιον.

17

nozunqay kuv - qasen. noz k2idat.

карабин A-502 Bei буа кал Аорг. нау же иш.
оружия - A-X-иан деш. буа кал Аорг B! бун иноземцам

χουσιν, οὐδὲ τῶν ὡς ἐμὲ εἰσιόντων μᾶλλον ἢ τῶν ὡς τοὺς ἄλλους δη-

20 μιουργούς. Ἐχαστος γάρ οὐκέτι εἰθίσται προσφοιτᾶν οὐ μέν πρὸς μυροπωλεῖον, δέ πρὸς κουρεῖον, δέ πρὸς σκυτοτομεῖον, δ' ὅποι ἀντύχῃ, καὶ πλεῖστοι μὲν ὡς τοὺς ἐγγυτάτω τῆς ἀγορᾶς κατεσκευασμένους, ἐλάχιστοι δὲ ὡς τοὺς πλεῖστον ἀπέχοντας αὐτῆς ὥστε, εἴ τις οὐκέτι εἰθίσται τῶν ὡς ἐμὲ εἰσιόντων, δηλον ὅτι καὶ τῶν παρὰ τοῖς ἄλλοις διατριβόντων· εἴ δὲ κάκείνων, ἀπάντων Ἀθηναίων· ἀπαντες γάρ εἰθίσθε προσφοιτᾶν καὶ διατοίβειν ἀμούγέπου.

21 Ἀλλὰ γάρ οὐκ οἶδα, ὅ τι δεῖ λίαν με ἀκριβῶς ἀπολογούμενον πρὸς ἐν ἔκαστον ὑμῖν τῶν εἰρημένων ἐνοχλεῖν πλειεῖ χρόνον. Εἰ γάρ ὑπὲρ τῶν μεγίστων εἰρηκα, τί δεῖ περὶ τῶν φαύλων ὁμοίως τούτῳ σπουδά-

ζειν; Εγώ ο υμων, ω βουλή, ορθοί πάντων την αὐτήν ἔχειν περὶ
22 ἐμοῦ διάνοιαν, ἥνπερ καὶ πρότερον/Μή οὖν, οὐ μόνου μεταλαβεῖν ἔ-
δωκεν τὸ τύχη μοι τῶν ἐν τῇ πατρίδι, τούτου διὰ τουτούν ἀποστερήση-
τέ με· μηδ' ἡ πάλαι κοινῇ πάντες ἔδοτέ μοι, νῦν οὕτος εἰς ὧν πείση-
πάλιν ὑμᾶς ἀφελέσθαι· Επειδὴ γάρ, ὡ βουλή, τῶν μεγίστων ἀρχῶν ὁ
δαιμῶν ἀπεστέρησεν ἡμάς, η πόλις ἡμῖν ἐψήφισατο τούτο τὸ ἀργυ-
ριον, ἡγουμένη κοινάς εἶναι τὰς τύχας τοῖς ἄπασι καὶ τῶν κακῶν καὶ

23 τῶν ἀγαθῶν! Πῶς οὖν οὐκ ἀν δειλαιότατος εἶην, εἰ τῶν μὲν καλλίστων καὶ μεγίστων διὰ τὴν συμφορὰν ἀπεστερημένος εἶην; ὁ δὲ πόλις ἔδωκε προνοηθεῖσα τῶν οὕτως διακειμένων, διὰ τὸν κατήγορον ἀφαιρεθείην; Μηδαμῶς, τοῦ Βουλή, ταύτη θεούσθε τὴν ψῆφον.

24 Άλιτε γάρ ἄν καὶ τύχοιμι τοιούτων ὑμῶν; Πότερον ὅτι δι' ἐμέ τις εἰς ἀγῶνα πώποτε ~~κατατίθεταις~~ ἀπώλεσε τὴν οὐσίαν; 'Αλλ' οὐδὲ ἄν εἰς ἀποδεῖξειεν. 'Αλλ' ὅτι πολυπράγμονειμι καὶ θρασὺς καὶ φιλαπεγήθημαν; 'Αλλ' οὐδὲ ἄν αὐτὸς φήσειεν, εἴ μη βούλοιτο καὶ τοῦτο φεύδεσθαι τοῖς ἄλλοις ὄμοιώς. 'Αλλ' ὅτι λίαν υβριστής καὶ βίαιος; 'Αλλ' οὐ

τοιαύταις ἀφορμαῖς τὸ δίδυμόν πρὸς τὰ τοιαῦτα τυγχάνω χρώμενος.
‘Αλλ’ ὅτι ἐπὶ τῶν τριάκοντα γενέμενος ἐν δυνάμει κοκκῶς ἐποίησα
πολλοὺς τῶν πολιτῶν; ‘Αλλὰ μετὰ τοῦ ὑμετέρου πλήθους ἔφυγον εἰς
Χαλκίδα, καὶ ἔζησαν μός μετ’ ἐκείνων ἀδεῶς πολιτεύεσθαι, μεθ’ ὑμῶν
ειλόντυν κινδύνευεν ἀπελθεῖν.

26 Μή τοίνυν, ὡς Βουλή, μηδὲν ἥμαρτηκώς δύοισαν ὑμῶν τύχοιμι τοῖς πολλὰ ἡδικηόσιν, ἀλλὰ τὴν αὐτὴν ψήφον θέσθε περὶ ἐμοῦ ταῖς ἀλλαῖς βουλαῖς, ἀναμνησθέντες/ὅτι οὐτε χρήματα διαχειρίσας τῆς πόλεως δίδωμι λόγον αὐτῶν οὔτε ἀρχὴν ἀρέξας οὐδὲμείλαν εὐθύνας ὑπέρω

φαράγ με την επιτεραπονίασθα και να αγκριέψουμε στην πόλη μας. Η φαράγ με την επιτεραπονίασθα και να αγκριέψουμε στην πόλη μας. Η φαράγ με την επιτεραπονίασθα και να αγκριέψουμε στην πόλη μας.

νῦν αὐτῆς, ἀλλὰ περὶ δύσιοιού μόνον ποιοῦμαι τοὺς λόγους. Καὶ οὕτως 27
ὑμεῖς μὲν τὰ δίκαια γνώσεσθε πάντες, ἐγὼ δὲ τούτων ὑμῖν τυχῶν ἔξω
τὴν χάριν, οὗτος δέ τοῦ λοιποῦ μαθήσεται μή τοῖς ἀσθενεστέροις ἐπι-
βουλεύειν, ἀλλὰ τῶν ὁμοίων αὐτῷ περιγράφεσθαι.

Στήν Τσορία τῆς Άρχαιας Έλληνικῆς Λογοτεχνίας ὁ Α. Λέσκυ
γράφει:

«Κανείς δέν ἔφτασε τό Λυσία στήν τέχνη νά πλάθει τούς λόγους
μπαίνοντας κάθε φορά στό χαρακτήρα και τή θέση τῶν προσώπων
γιά τά δόποια γράφει. Ἀπό τήν ἄποψη αντή τό ἀριστούργημά του εί-
ναι ὁ λόγος 24 (Υπέρ τοῦ ἀδυνάτου), στόν ὅποιο ἔνας ἀνθρωπάκος
ἀγωνίζεται μέ πονηρία και χιούμορ μπροστά στή Βουλή, γιά νά δια-
τηρήσει τή σύνταξή του».

Ποιά στοιχεία ἀπό τό λόγο τοῦ Λυσία πήρε ὑπόψη τον ὁ Λέσκυ
γιά νά φτάσει στό χαρακτηρισμό αντό;

ποδ - ο διά + είσε.

ποδοί : βυμα- είσε.

χαρακτήρας
ανθρωπότητας
μετατρέπεται
μετατρέπεται

ΤΑ.

Θοδος ξηρός - Ε η ονοματοθετήσει ο Λύσιος τα Αρεία την
προσέβαθε την ίδια την θέση.
όποιος εργάζεται στην Αριστούργημα την ίδια την θέση,
οντας προσεύχεται την πάρος.
Α : αριστα οικοδομητής ή οικοδομητής.
αριστα οικοδομητής (οικοδομητής) - οικοδομητής οικοδομητής.

τεράσσω, πληρώ τα έργα.

(τεράσσω τα έργα)

ανθρώπινη απόδοση - από απόδοση την πόλη ων ανθρώποι
εναντίον μας Ψηφιοποιήθηκε από τον σημειώτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΜΕΡΟΣ Β'
ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΕΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

§ 1. οὐ πολλοῦ δέω = δέ γρειάζομαι πολύ, δέ μοῦ λείπει πολύ, σχεδόν.
χάριν ἔχω τινί = χρωστώ χάρη σέ κάποιον, εύχαριστώ κάποιον. ὁ ἄγρων =
δικαστικός ἀγώνας, ή δίκη. πρόφασις = αἰτία, ἀφορμή. ἐφ' ἦς = στηριζό-
μενος πάνω σ' αὐτή. ἐπιδείκνυμι = ἀποδείχω, φέρων ἀποδείξεις. ἄξιον =
ἔτις ὥστε νά είμαι ἄξιος, κίνδυνος = δικαστικός ἀγώνας, δίκη.

§ 2-3. καίτοι = καί ὅμως. ἀποσχέσθαι, ἀπρμφ. ἀορ. β' τοῦ ἀπέχομαι
= ἀπέχω. ὃν ἀποσχέσθαι = ὅτι ἀπόσχοιτο ὃν. πονηρία = κακία, κακή
πρᾶξη. τιμωρεῖται = ζητεῖ νά ἐκδικηθεῖ. πώποτε = ποτέ ὡς τώρα. χρῶμαί
τινι φίλω = ἔχω κάποιον φίλο. χρῶμαι συμφορᾶ = πέφτω σέ συμφορά. δυ-
στύχημα = ἐλάττωμα, βλάβη. ἐπιτηδεύματα = ὀρετές. ίώμαι = θερα-
πεύω. ἐδῶ: ἐξουδετερώνω, καλύπτω, σκεπάζω. ἔξισου (= ίσην) τῇ συμ-
φορᾶ = ὅμοια μέ τό σώμα πού ἔχει τῇ συμφορά. καὶ τὸν ἄλλον βίον, δηλ.
τόν ἡθικό. διάξω, δηλ. ὅμοια μέ τήν κατάσταση τοῦ σώματός μου. διοίσω,
μέλλ. τοῦ διαφέρω.

§ 4-5. ὑπέρ ὄν = περὶ ὄν. ὡς ὃν οἶόν τε, δηλ. ἢ. διὰ βραχυτάτων
(λόγων) = συντομότατα. τὸ ἀργύριον = τό χρηματικό βοήθημα πού δινό-
των στούς ἀδυνάτους, τό ἐπίδομα. τῷ σώματι δύναμαι = σωματικά είμαι
δυνατός (ἰσχυρός). τεκμηρίοις, κτυρμ.. τεκμήρια = ἀποδείξεις. ἐν τῇ τέ-
χνῃ = ἐκ τῆς τέχνης. σύνειμι τινι = συναναστρέφομαι κάποιον.

§ 6. βίος = πόροι ζωῆς, τά μέσα ζωῆς, περιουσία, τό βιός. τυγχάνει,
δηλ. ὄν. τρίτον ἔτος τουτὶ = ἐδῶ καί τρία χρόνια· νά συνδεθεῖ μέ τό τελευ-
τήσασαν (δηλ. τή ζωή). θεραπεύω = περιποιούμαι (στά γεράματα), γερο-
κομάω. ὡφελῶ βραχέα = παρέχω μικρή ὡφέλεια, μικρά κέρδη. χαλεπῶς
ἐργάζομαι = μέ κόπο ἔξασκω. τὸν διαδείξομενον = ἐκεῖνον πού θά μέ δια-
δεχτεῖ νά συνεχίσει (γιά λογαριασμό μου): ἐννοεῖ δούλο πού πουλιότων συ-
νήθως 5-6 μνᾶς (= 500-600 ἀττικές δραχμές). κτήσασθαι = ν' ἀποκτήσω
(μέ ἀγορά), νά ἀγοράσω. γίγνομαι ὑπό τινι = καταντῶ στήν ἐξουσία κά-
ποιου. πέφτω σέ κάτι.

§ 7-8. ἔστιν = ἔξεστιν. ἐρρωμένος (μτχ. παθτκ πρκμ. τοῦ ῥώννυμι) ὡς
ἐπιθ.: δυνατός, ἀκμαῖος. πρεσβ... ἀφέλησθε = ἀφέλησθε (έμε) γιγνόμενον
πρεσβύτερον καὶ ἀσθενέστερον. περὶ τοὺς = στούς. κακὸν = σωματικό
ἐλάττωμα, ἀναπηρία. ἔλεεινὸς = ἄξιος οἴκτου, ἄξιολύπητος. ἄγριως ἀπο-
δέχομαι τινα = δείχνομαι σκληρός (ἀπάνθρωπος) σέ κάποιον. οἱ ὄμοιως
έμοι διακείμενοι = ὅσοι βρίσκονται στήν ίδια μ' ἐμένα κατάσταση. ἀπλῆ ἡ
συμφορᾶ = μόνη ή ἀναπηρία. εἰ... φαινούμην λαμβάνων = ὃν... φαινερά
παίρων: ὃντι τῆς εὔκτ. φαινούμην περίμενε κανείς τήν ὄριστική ἐφαινόμην
(ἐπειδή πρόκειται γιά κάτι βέβαιο), ἀλλὰ ἔχει τεθεῖ ή εὔκτ. κατ' ἀφομοίωση
πρός τήν ἐπόμενη εὔκτ. ἀφαιρεθείην. προσγίγνομαι = προσθέτομαι. ἔρχο-
μαι. βρίσκω. εἰ ...τοῦτ' ἀφαιρεθείην = ὃν θά ἔχανα αὐτό (τό ἐπίδομα).

§ 9. καθίσταμαι χορηγὸς τραγῳδοῖς = ὄριζομαι χορηγός γιά τραγῳδούς (γιά όγώνα τραγῳδίας): ή χορηγία ήταν μιά ἀπό τις λειτουργίες, τις πρόσθετες χρηματικές υποχρεώσεις που ἐπέβαλλε η ἀθηναϊκή πολιτεία στούς πλουσιότερους πολίτες. **ἀντίδοσις** (τῆς οὐσίας) = ἀνταλλαγή τῆς περιουσίας: γιά ν' ἀποφεύγονται ἀδικίες κατά τὴν ἐπιβολή λειτουργιῶν γινόταν τό εἶται: ὃν κανείς νόμιζε ὅτι ήταν δίκιο ν' ἀναλάβει κάποιος πλουσιότερός του τή λειτουργία που τοῦ ἐπιβλήθηκε, εἰχε τό δικαίωμα νά προκαλέσει τόν πλουσιότερο σέ **ἀντίδοση**, δηλ. σέ ἀνταλλαγή τῶν περιουσιῶν τους: ἔκεινος τότε υποχρεωνόταν ή ν' ἀναλάβει τή λειτουργία ή ν' ἀνταλλάξει τήν περιουσία του μέ τήν περιουσία ἔκεινου που τόν προκαλοῦσε. **δεινὸν** = παράλογο. **πονηρὸς** = ἀθλιος (οίκονομικά).

§ 10. ἵππική (τέχνη) = ἐπιδειξιτητα (ικανότητα) στήν ἵππασία. μιμήσκομαι τινος πρός τινα = ἀναφέρω κάτι σέ κάποιον. οὐ πολὺς ὁ λόγος, δηλ. ἔσται. δυστύχημα, βλ. § 2-3. φιλοσοφῶ = σκέπτομαι. **ὅπως** = πῶς. ως ἀλυπότατα = μέ δσο τό δυνατό λιγότερους πόνους. εἰς ἐγώ, δηλ. εἰμί. ταύτην = τοῦτο (τήν ἵππασία). φάστωνη (φάστος) = εὔκολία, ἀνακούφιση. **ἔξευρίσκω** = ἔξετάζοντας βρίσκω, ἐπινοώ. εἰς τὰς = γιά τίς. τῶν ἀναγκαίων (δρόμων), γνκ. διαιρτκ.

§ 11-12. ὕβρις = περηφάνεια (που προέρχεται ἀπό τά πλούτη). **ἀστράβη,** κυρ.: ἀναπαυτικό σαμάρι. ἔπειτα - ὅπως ἐδῶ: ήμίονος (μουλάρι) που είχε τέτοιο σαμάρι. **ὄχοῦμαι** = ἴππειν, ἀνεβαίνω (καβάλικεύω) στ' ἄλιγο. **κτήσασθαι**, βλ. § 6. **ὅτι** = ἐπειδή. ήτημένοι = δανεισμένοι. δυνατός, ἐδῶ: ικανός στό σῶμα καί πλούσιος. μή **κατηγορεῖν**, τό ἀπρμφ. αύτό ὅπως καί τό πιο κάτω χρήσθαι **ἔξαρτ**. ἀπό τό πῶς ούκ ἀτοπόν ἔστι. οἵ...ἀμφοτέροις, δηλ. τό ἄλιγο καί τά δεκανίκια.

§ 13-14. διαφέρω τινός τινι = **ξεπερνῶ** κάποιον σέ κάτι (**ὑπερτερῶ**). **κληροῦσθαι** με τῶν ἐννέα ἀρχόντων (γνκ. διαιρτκ.) = νά ἔκλεγω μέ κλήρο ἔνας ἀπό τους ἐννέα ἀρχοντες: οἱ ἀρχοντες, καί μάλιστα οἱ ἀνώτεροι, ὅφειλαν νά είναι ἀπαλλαγμένοι ἀπό κάθε σωματική ἀναπτηρία. **δήρου** = βέβαια. οἱ **θεσμοθέται**, οἱ ἐννέα ἀρχοντες λέγονταν καταχρηστικά καί **θεσμοθέτες**: στους ἐννέα ἀρχοντες είχε ἀνατεθεί ή κλήρωση τῶν ἀρχόντων. **ἄλλα γάρ** = ἄλλα δέ θά γίνει αύτό· γιατί. **εὖ ποιῶν** = καί καλά κάνει (που δέν είχει τήν **ἴδια γνώμη μ' ἔσδες**): εύτυχώς. **ώσπερ** ἐπικλήρου τῆς συμφορᾶς **οὐσης** = σάν νά ήταν ή συμφορά **ἐπίκληρος** κόρη: **ἐπίκληρος** λεγόταν ή μοναχοκόρη που, ὅταν ἔμενε δρφανή, κλήρονομούσε δηλ. τήν πατρική περιουσία καί, γιά νά μήν πέσει ή περιουσία σέ **ξένη οίκογένεια**, ύποχρεωνόταν νά παντρευτεί τόν πλησιέστερο συγγενή της: ὃν παρουσιάζονταν πολλοί, που ίσχυρίζονταν ὅτι ήταν κοντινοί συγγενεῖς, γινόταν δίκη. **ἀμφισβήτησων**, δηλ. τῆς συμφορᾶς: **ἀμφισβητῶ** τινος = διεκδικώ κάτι, ίσχυρίζομαι: **ὅτι**

κάτι μοῦ ἀνήκει.

§ 15-16. ὑβριστής = ἀλαζόνας, καυχησιάρης, θρασύς. ἀσελγῶς δια-
κείμενος = ἀσελγής, αὐθάδης. ὕσπερ (μέ μτχ.) = ώσάν, σάν νά. φοβερῶς
ὄνομάξω = χρησιμοποιώ φοβερές ὄνομασίες, λέξεις (ὅπως εἶναι οἱ λ.: ὑβρι-
στής, βίαιος, ἀσελγής). ἀλλ' οὐ ταῦτα (= τοῦτο) ποιήσων = καὶ οὐ μέλ-
λων ἀληθῆ λέγειν. ἔαν πάνυ πραόνως, δηλ. ὄνομάσῃ πάνυ πραόνως (=
πράως) ὄνομάξω = χρησιμοποιώ πολύ ἥπια λόγια. διαγιγνώσκω = δια-
κρίνω, καταλαβαίνω. ἐγχωρεῖ = εἶναι δυνατό. ὑβρίζω = φέρνομαι ἀλαζο-
νικά, μέ αὐθάδεια. οἱ ἀπόρως διακείμενοι = οἱ ἀποροι, οἱ φτωχοί. τῶν
ἀναγκαίων, ὄνομαστκ. τὰ ἀναγκαῖα = τὰ ἀπαραίτητα γιά τῇ ζωῇ τοῦ ἀν-
θρώπου. οἱ πιστεύοντες ταῖς ἔκυτῶν ῥώμαις = ἔκεινοι πού ἔχουν ἐμπιστο-
σύνη (πεποιθηση) στίς δυνάμεις τους. οἱ χρώμενοι νέαις ταῖς διανοίαις =
ἔκεινοι πού ἔχουν νεανικά τά φρονήματα (μυαλά).

§ 17-18. ἔξωνοῦμαι = ἔξαγοράζω. κίνδυνος = δικαστικός ἀγώνας.
ἔξαμαρτάνουσιν ὄμοιάς = ὅποτε πέφτουν σέ σφάλμα ὄμοια (ὅπως καὶ οἱ
νέοι). ἐπιτιμῶ τινι = ψέγω, κατηγορῶ, κατακρίνω κάποιον. μηδέν, δηλ.
κακόν. ὑβρίζω, ἐδῶ: βλάπτω, ἀδικῶ. ἔστιν = εἶναι δυνατό. ἀμύνομαι =
ἀποκρούω. τοὺς ὑπάρξαντας, δηλ. τῆς ὑβρεως· ὑπάρχω τῆς ὑβρεως =
κάνω ἀρχή τῆς ἀδικίας. περιγίγνομαι τινος = ὑπερισχύω, εἴμαι πιο δυνα-
τός ἀπό κάποιον. σπουδάξω = μιλῶ σοβαρά. παιᾶν = χωρατεύω, λέω
ἀστεῖα. κωμῷδῶ = διακωμῳδῶ, περιπαίω. καλόν = σπουδαῖο κατόρ-
θωμα.

§ 19-20. ὡς ἐμὲ = σ' ἐμένα, στό ἐργαστήρι μου. πονηρὸς (βλ. § 2 πο-
νηρία). ἐπιβουλεύω τινί = σχεδιάζω κακό ἐναντίον κάποιου, ἐπιβουλεύο-
μαι κάποιον. ἐνθυμοῦμαι = σκέπτομαι. οὐδὲν = διόλου. δημιουργὸς = τε-
χνίτης. ἐθίζομαι (εἰθίσμαι) = συνθήζω, ἔχω τῇ συνήθεια. προσφοιτῶ =
συγχάζω. σκυτοτομεῖον = ἐργαστήρι ὑπόδηματοποιοῦ. ὅποι ἀν τύχῃ, δηλ.
προσφοιτῶν. ἐγγυτάτω = πάρα πολύ κοντά. οἱ κατεσκευασμένοι = οἱ ἐ-
γκαταστημένοι, ἔκεινοι πού ἔχουν τό ἐργαστήρι τους. καταγιγνώσκω τι-
νὸς πονηρίαν = θεωρῶ κάποιον κακό. ἀμουγέπου = κάπου, σέ κάποιο μέ-
ρος.

§ 21-23. ἀλλὰ γάρ = ἀλλά ἀρκετά αὐτά· ἐπειδή. ὅ, τι δεῖ = ποιά ἡ
ἀνάγκη, γιατί πρέπει. ἀκριβῶς = μέ λεπτομέρειες. ὑμῖν· ἀνήκει στό ἐνο-
γλεῖν. τῶν εἰρημένων, δηλ. ἀπό τόν κατήγορο. ὑπέρ = περί. τὰ μέγιστα
= τά πιο σημαντικά, τά πιο σπουδαῖα (δηλ. ἡ φτώχεια καὶ ἡ ἀναπτηρία).
σπουδάξειν περὶ τῶν φαύλων ὄμοιάς τούτω = νά δείχνει κανείς προθυμία
(ξῆλο) γιά πράγματα τόσο λίγο σπουδαῖα ὅσο αὐτός· ὅσα δηλ. εἰπώθηκαν
ἀπό τόν κατήγορο γιά τῇ διαγωγῇ τοῦ ἀνάπτηρου στίς § 15 καὶ 19. διάνοια
= γνώμη. οὖ μόνου, δηλ. τοῦ ὀβιόλου. μεταλαμβάνω τινὸς = ἀπολαβαίνω

χάτι. τῶν ἐν τῇ πατρίδι, δηλ. ἀγαθῶν. κοινῇ = μέ κοινή ἀπόφαση. ἀρχαὶ = (δημόσια) ἀξιώματα. δαιμῶν = τύχῃ. δεῖλαιος = δύστυχος. τῶν καλλίστων καὶ μεγίστων, δηλ. ἀγαθῶν (στήν ἰδιωτική καὶ δημόσια ζωή). εἰ... ἀπεστερημένος εἴην, ἀντί δριστ.: εἰ... ἀπεστερημένος εἴμι (πρβλ. § 7-8 εἰ... φαινοίμην λαμβάνων). προνοοῦμαί τινος = φροντίζω γιά κάποιον. ταύτη = ἔτσι. τίθεμαι τὴν ψῆφον = ψηφίζω, ἀποφασίζω.

§ 24-25. διὰ τί ἀν καὶ τύχοιμι τ. ὑμῶν; = γιατί ἀραγε θά σᾶς ἔβρισκα τέτοιους (δηλ. ἔχθρικούς) ἀπέναντί μου; καθίσταμαι εἰς ἀγῶνα = μπλέκομαι σέ δίκη. ἀπώλεσε τὴν οὐσίαν, μέ τὴν πληρωμή μεγάλου προστίμου ἢ μέ τῇ δήμευση τῆς περιουσίας. πολύπράγμων = ἔκεινος πού ἀνακατεύεται σέ πολλά, περίεργος, ραδιούργος, πανούργος. φιλαπεχθήμων = ἔκεινος πού ἀγαπᾷ νά κάνει ἔχθρούς, φιλόνικος (καυγατζής). τοῖς ἄλλοις, γένους οὐδ. τοιαύταις ἀφ. τοῦ βίου τυγχάνω χρώμενος = τοιαύταις ἀφορμάς τοῦ βίου κέκτημα. ἀφορμή τοῦ βίου = μέσα γιά τὴν ἔξοικονόμηση τῶν ἀναγκαίων γιά τή ζωή. πρὸς τὰ τοιαῦτα = ὥστε τὰ τοιαῦτα πράττειν = ὥστε ὕβριστής καὶ βίαιος είναι. γίγνομαι ἐν δυνάμει = ἀποκτῶ (πολιτική) δύναμη, ἐπιρροή. μετὰ τοῦ ὑμετέρου πλήθους = μ' ἐσάς τούς δημοκρατικούς. ἔξδν = εἰ καὶ ἔξῆν. μετ' ἔκεινων, δηλ. τῶν Τριάκοντα. ἀδεώς = χωρίς φόβο, μέ δσφάλεια (ώς φτωχός ἀνάπτηρος). πολιτεύομαι = ζώ ως πολίτης.

§ 26-27. μὴ τύχοιμι ὑμῶν ὄμοίων (= ὄμοίως δυσμενῶν) = μακάρι νά μή σᾶς βρῶ ὄμοια ἔχθρικούς. τοῖς πολλὰ τὴν κακόσι = οἵων ἔτυχον ὑμῶν οἱ πολλὰ τὴν κακότες. τὴν αὐτὴν ψῆφον τίθεμαι ταῖς ἄλλαις βουλαῖς = ψηφίζω (ἀποφασίζω) ἔτσι, ὅπως οἱ βουλές προηγούμενων χρόνων. ὑπέχω εὐθύνας = δίνω λόγο, λογοδοτῶ. οὕτως, ἀν δηλ. ψηφίσετε, ὅπως οἱ βουλές τῶν προηγούμενων χρόνων. γιγνώσκω = κρίνω, ἀποφασίζω. τούτων, δηλ. τῶν δικαιών. ὑμὲν, ἀνήκει στό ἔξω τὴν χάριν. τὴν χάριν = τὴν ὄφει λόμενη εὔγνωμοσύνη. περιγίγνεσθαι τῶν ὄμοίων = πειρᾶσθαι νικᾶν (σέ δικαστήριο) τοὺς ὄμοίους.

ΧΡΙΣΤΟΥ ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ

ΘΟΥΚΥΔΙΔΟΥ ΞΥΓΓΡΑΦΗ
(ΠΛΑΤΑ·Ι·ΚΑ)

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΘΟΥΓΚΔΙΔΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ*

I. Ό Θουκυδίδης

1. Βίος. Ό Θουκυδίδης γεννήθηκε στό δῆμο Ἀλιμούντα (κοντά στό σημερινό Ἀλιμο, πιό πέρα ἀπό τό Π. Φάληρο) τῆς Ἀττικῆς ἀνάμεσα στά 460-455 π.Χ. Ό πατέρας του Ὀλόρος ἦταν ἀπόγονος ἄλλου Ὀλόρου, βασιλιὰ τῶν Θρακῶν, συγγενῆς τοῦ μαραθωνομάχου Μιλτιάδη καὶ τῶν Πεισιστρατιδῶν. Στήν καταγωγή του αὐτή χρωστούσε τή μεγάλη του περιουσία καὶ τά μεταλλεῖα τοῦ χρυσοῦ πού εἶχε στή θρακική τοποθεσία τῆς Σκαπτῆς ὑλῆς.

Ο Θουκυδίδης, ἐπειδὴ καταγόταν ἀπό πλούσια καὶ εὐγενή οἰκογένεια, ἔξασφάλισε φροντισμένη καὶ τέλεια ἀνατροφή καὶ μόρφωση. Διδάσκαλοί του ἦταν ὁ φιλόσοφος Ἀναξαγόρας καὶ ὁ οργητός Ἀντιφώντας, ὅπως καὶ οἱ σύγχρονοι σοφιστές Πρωτογόρας, Πρόδοκος, Γοργίας καὶ ἄλλοι· ὅλοι αὐτοί πού συγκεντρώθηκαν στήν Ἀθήνα, κέντρο τότε τοῦ πνευματικοῦ κόσμου καὶ πανεπιστήμιο ὅλης τῆς Ἑλλάδας, ἀσκησαν μεγάλη ἐπίδραση πάνω στό πνεῦμα του.

Κατά τό λοιμό πού ἔπεσε στήν Ἀθήνα τό δεύτερο χρόνο τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ἀπ' τόν ὅποιο πέθανε καὶ ὁ Περικλῆς, ἀρρώστησε καὶ ὁ Θουκυδίδης, ἀλλά σώθηκε· καὶ τό 424 ὡς στρατηγός καὶ ναύαρχος τῶν Ἀθηναίων στάλθηκε στά παράλια τῆς Θράκης.

Ἐκεῖ πήρε διαταγή νά βοηθήσει τήν Ἀμφίπολη πού τήν ἀπειλούσε ὁ Λακεδαιμόνιος στρατηγός Βρασίδας, ἀλλά ἀργοπόρησε καὶ

* Βλ. καὶ τήν Εἰσαγωγή τοῦ βιβλίου Θουκυδίδη Ιστορία τῆς Β' Γυμνασίου, σελ. 6-14.

εῖτι δέν κατόρθωσε νά έμποδίσει τήν κατάληψή της ἀπό τούς ἀντιπάλους. Γι' αὐτό τό λόγο καταδικάστηκε ἀπό τοὺς Ἀθηναίους σέ θάνατο γιά προδοσία καί, γιά νά ἀποφύγει τήν τιμωρία, καταδίκασε τόν ἑαυτό του σέ ἔκούσια ἔξορία εἴκοσι χρόνια, διαιμένοντας ὅλα αὐτά τά χρόνια τόν πιό πολύ καιρό στά κτήματά του στή Σκαπτή ςλη.

Σ' ὅλα αὐτά τά χρόνια ἀσχολήθηκε μέ τή μελέτη τῶν γεγονότων τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου· πολλές φορές ἐπισκεπτόταν τούς τόπους πού διαδραματίστηκαν αὐτά τά γεγονότα καί συγκέντρωνε μέ πολλή ἐπιμέλεια καί ἀκρίβεια τήν ςλη τῆς ἱστορίας του.

Οταν καταλύθηκε ἡ ἀρχή τῶν τριάκοντα τυραννών, τό 403 π.Χ., ξαναγύρισε στήν πατρίδα του μέ ψήφισμα τοῦ δήμου, ἀλλά γρήγορα ἔφυγε πάλι, ἵσως ἔξαιτίας τῆς γενικῆς καταπτώσεως πού ἐπικρατοῦσε τότε. Τό 396 διαιμένοντας στή Σκαπτή ςλη πέθανε ξαφνικά, ὅπως ύποδηλώνει ἡ ἀπότομη διακοπή τοῦ ἔργου του. Στήν Ἀθήνα ύπηρχε τό μνῆμα του κοντά στά Κυμώνεια μνήματα μέ τήν ἐπιγραφή «Θουκυδίδης Ὄλόδον Ἀλμούντιος».

2. Έργο. Ο Θουκυδίδης συνέγραψε τήν ἱστορία τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ἀλλά δέ συμπλήρωσε τή συγγραφή του, ἐπειδή πέθανε αἰφνίδια. Η ἱστορία του τελειώνει στά 411 π.Χ.: τή συνεχίζει ὁ Ξενοφών στά Ἑλληνικά του.

Όλη ἡ συγγραφή διαιρέθηκε ἀπό τούς Ἀλεξανδρινούς σέ δκτώ βιβλία. Στό πρώτο, πού χρησιμεύει καί ώς προοίμιο (κεφ. 1-23), συγκρίνοντας τόν Πελοποννησιακό πόλεμο μέ τούς προηγούμενους, προσπαθεῖ νά ἀποδεῖξει ὅτι ὁ Πελοποννησιακός εἶναι πιό ἀξιόλογος ἀπ' ὅλους, ἀκόμα καί ἀπό τόν Τρωικό καί Περσικό· στό ύπόλοιπο μέρος τοῦ πρώτου βιβλίου περιγράφει τά φανερά καί τά πραγματικά αἴτια τοῦ πολέμου.

Ἀπό τό δεύτερο βιβλίο ἀρχίζει ἡ ἔξιστόρηση τῶν γεγονότων πού, προχωρώντας μέχρι τό 200 κεφάλαιο τοῦ πέμπτου βιβλίου, καλύπτουν τό πρώτο δεκάχρονο τμῆμα τοῦ πολέμου, τόν Ἀρχιδάμειο πόλεμο (431-421). Τό ύπόλοιπο τοῦ πέμπτου βιβλίου μᾶς διηγεῖται τά συμβάντα κατά τήν υποπτη εἰρήνη τοῦ Νικία καί μέχρι τήν ἐκστρατεία τῶν Ἀθηναίων ἐναντίον τῆς Σικελίας. Στό ἕκτο καί

ἔβδομο περιγράφεται ή ἐκστρατεία στή Σικελία καί ή πανωλεθρία τῶν Ἀθηναίων (451-412). Τό δύδοο βιβλίο περιέχει ἔνα μέρος του Δεκελεικοῦ πολέμου μέχρι τό 411 π.Χ.

Στή συγγραφή τον ξεχωρίζουν: 1) τά καθαρώς ιστορικά μέρη· στή διηγησή τους ἀκολουθεῖ ὁ Θουκυδίδης αὐστηρή χρονολογική διαίρεση σέ «θέρη», κατά τά όποια γίνονται οἱ ἐκστρατείες καί οἱ μάχες, καί σέ «χειμῶνες», κατά τούς όποιους γίνονται προετομασίες καί διαπραγματεύσεις· 2) ο ἡ δημητρίας δηλ. πολιτικῶν ἡ στρατιωτικῶν ἀνδρῶν, πού ἐκφωνήθηκαν σέ διάφορες συναθροίσεις· ἀπ' αὐτές μεταδόθηκαν μόνον ὅσες ἦταν ἀναγκαῖες γιά νά φωτιστούν τά ιστορούμενα γεγονότα. Στίς δημητρίες δηλ. συγγραφέας μέθαυμαστή δεξιότητα ζωγραφίζει μέθαυμαστή τίς εἰκόνες ἐπιφανῶν ἀνδρῶν, ὅπως τοῦ Θεμιστοκλῆ, τοῦ Περικλῆ, τοῦ Νικία κτλ., προσαρμόζοντας ἀρμονικότατα ὅλες τίς πράξεις καί τούς στοχασμούς πρός τό χαρακτήρα τῶν προσώπων. Εἶναι τόση ἡ ἐπιτυχία τῆς προσαρμογῆς καί μέθαυμαστή πειστικότητα ὁ ιστορικός δικαιολογεῖ τίς διαθέσεις καί τίς γνῶμες τῶν ρητόρων, ὥστε ὁ ἀναγνώστης πιστεύει ὅτι τά πρόσωπα πού ἀγορεύουν ἦταν ἀδύνατο νά ύποστηρίζουν μέθαυμαστή ἐπιτυχία τίς ἀπόψεις τους.

Πρέπει νά σημειωθεῖ ὅτι οἱ δημητρίες δέν εἶναι «κατά λέξιν» ἀπόδοση τῶν λόγων τῶν ὄμιλητῶν, ἀλλά διατυπώθηκαν ἀπό τόν ιστορικό ἔτοι πού νά πλησιάζουν πρός ὅσα εἴπωθηκαν ἀπό τούς ὄμιλητές.

3. **Λεκτικό.** Ο Θουκυδίδης συνέγραψε τήν ιστορία του στήν ἀρχαία ἀττική διάλεκτο, πού εἶχε διαμορφωθεῖ σέ δργανο λογοτεχνικό ἀπό τούς ποιητές Αἰσχύλο καί Σοφοκλῆ γιά τήν ποίηση καί ὅχι γιά τόν πεζό λόγο, πού τότε ἀρχίζει νά δημιουργεῖται. Πρώτος αὐτός μέθαυμαστή δεξιότητα καί δύναμη διέπλασε τήν ἀφθονη γλωσσική ὕλη τῆς ἀττικῆς διαλέκτου. Ἐτοι μεταχειρίζεται ὅχι μόνο πάρα πολλές ποιητικές λέξεις, π.χ. ἀλέος, ἀχθηδών, θάμβος, ἀκραιφνής κτλ., ἀλλά καί δημιουργεῖ ὅμοιες ποιητικές λέξεις, ὅπως ἀποδημητής, κινδυνευτής, αύτοβοεί, ξένισις, ἐπιβόημα κτλ., ἀλλες λέξεις αὐτός κυρίως χρησιμοποιεῖ, ὅπως οἱ: ξύν, ἔτοιμος, ὄμοιος, αἰεί, τροπαῖον ἀντί τῶν σύν, ἔτοιμος, ὄμοιος, ἀεί, τροπαῖον. Ἐκτός ἀπό αὐτά, η

χρήση καί παραγωγή νέων ρημάτων ἀπό όνόματα, ή συχνή χρήση τῆς γενικῆς τοῦ ἀπαρεμφάτου, γιά νά δηλωθεῖ αἰτία, ή χρήση τῶν οὐδετέρων τῶν ἐπιθέτων καί τῶν μετοχῶν μαζί μέ τό ἄρθρο, ὅπως τό δεδιός, τό θαρσοῦν, τό σῶφρον, καί ἄλλα ὅμοια στή θέση τῶν οὐσιαστικῶν (ό φόβος, τό θάρσος, ή σωφροσύνη) ἀποτελοῦν χαρακτηριστικά γνωρίσματα τοῦ ὅτι ή ἀρχαία ἀττική διάλεκτος πού χρησιμοποιεῖ ἡταν ἀκόμη ἀκατέργαστη. Γι' αὐτό καί ὁ λόγος του σέ πολλά σημεῖα εἶναι τραχύς, ἀνώμαλος καί δυσνόητος. Σ' αὐτό συνετέλεσε καί η σύνταξη τοῦ Θουκυδίδη, πού κλίνει πιό πολὺ στήν ποίηση καί στέκεται ἀνάμεσα στή χαλαρότερη σύνταξη τῶν Ιώνων καί τήν ἔντεχνη σύνταξη τῶν νεότερων ἀττικῶν συγγραφέων, τοῦ Πλάτωνα καί τοῦ Ξενοφώντα.

II. Ἡ κατάσταση στήν Ἑλλάδα πρὸιν ἀπό τόν Πελοποννησιακό πόλεμο

Αμέσως μετά τό ἔνδοξο τέλος τῶν μεγάλων καί φοβερῶν ἀγώνων ἐναντίον τῶν Περσῶν, οἱ Ἑλληνες ἀρχισαν νά διχονοοῦν· τά πρῶτα ἐπικινδυνα συμπτώματα διχόνοιας φάνηκαν ἀνάμεσα στούς Ἀθηναίους καί τούς Σπαρτιάτες.

Οἱ Ἀθηναῖοι ὕστερα ἀπό τή μάχη τῶν Πλαταιῶν γύρισαν στήν πόλη τους, τήν ἔχτισαν ξανά πού ἡταν ἐρειπωμένη καί, ὅπως τούς συμβούλευσε ὁ Θεμιστοκλῆς, ἀρχισαν νά χτίζουν ὀλόγυρα τῆς ἰσχυρού τεῖχος. Οἱ Σπαρτιάτες ἔβλεπαν μέ ύποψία αὐτή τήν ἐνίσχυση τῶν Ἀθηναίων καί ὕστερα ἀπό παρακίνηση τῶν Κορινθίων καί Αιγινητῶν, πού μέ φόβο καί φθόνο παρακολούθουσαν τήν αὔξηση τῆς δυνάμεως τους στή θάλασσα, ζήτησαν νά ἀποτρέψουν τούς Ἀθηναίους ἀπ' τήν ἐκτέλεση τοῦ σχεδίου τους, μέ τήν πρόφαση ὅτι ή δύνωση τῶν Ἀθηνῶν μποροῦσε νά σταθεῖ καταστρεπτική σέ περίπτωση νέας ἐπιδρομῆς τῶν Περσῶν.

Ἡ ἐπέμβαση ὅμως τῶν Σπαρτιατῶν ματαιώθηκε μέ τή διπλωματική ἴκανότητα τοῦ Θεμιστοκλῆ, αὐτοῦ τοῦ μεγαλεπήβολον πολιτικοῦ, πού κυβερνοῦσε τότε τίς τύχες τῆς πόλεως. Υστερα ἀπό συμβούλη τον οἱ Ἀθηναῖοι ἀνέλαβαν ἀμέσως καί τή συμπλήρωση τῶν δύχυρωμάτων τοῦ Πειραιᾶ, πού ἔμελλε νά γίνει ἀκρόπολη τῆς ναυ-

τικής τους δυνάμεως. Η Σπάρτη άναγκαστηκε νά δεχτεί τό συντελεσμένο γεγονός και νά κρύψει τήν δργή της. Και ένω ή 'Αθήνα μ', αυτό τόν τρόπο έξασφαλίζε άπολυτη άνεξαρτησία άπεναντι τής σπαρτιατικής δυνάμεως, πού ως τότε είχε τόν πρώτο λόγο στήν Έλλαδα, άκολούθησαν κι άλλα γεγονότα, τά όποια τήν άνεβασαν στήν πρώτη θέση άνάμεσα στίς έλληνικές πολιτείες.

Πάνω στό πεδίο τής μάχης τών Πλαταιών οί Έλληνες, πού άγωνιστηκαν μαζί έναντίον τών βαρβάρων, άποφάσισαν νά έξακολουθήσουν τόν άγώνα έναντίον τους. Γιά τό σκοπό αυτό σχηματίστηκε συμμαχιός στόλος άπό 100 πλοΐα γιά νά διώξει τούς βαρβάρους άπό τίς έλληνικές θάλασσες και νά έλευθερώσει τούς Έλληνες τών νησιών και τής Μικρᾶς Ασίας. Τό σχέδιο άπέβλεπε στό νά προστεθούν στή συμμαχία μετά τήν άπελευθέρωσή τους τά νησιά τού Αιγαίου και οι έλληνικές πόλεις τής Μ. Ασίας και νά ένισχυσουν τόν εθνικό άγώνα μέ πολεμικά πλοϊα, πολεμιστές και χρήματα.

Μέ τήν έναρξη τού άγώνα μέ άρχηγό τό Σπαρτιάτη Πανσανία οι σύμμαχοι έδιωξαν τούς Πέρσες άπό τήν Κύπρο και έπειτα πήραν τό Βυζάντιο. Άργοτερα, όταν ο Πανσανίας άνακλήθηκε έπειδή κατηγορήθηκε γιά προδοσία, οι σύμμαχοι άναγνώρισαν τούς Αθηναίους ως ήγεμόνες. Οι Πελοποννήσιοι τότε άποσύρθηκαν άπό τόν άγώνα, άλλα και οι έμπορικοι πληθυσμοί τών νησιών και τών παραλίων υστερούσαν άπό τίς πρώτες νίκες «άποκονούντες τάς συνεχεῖς στρατείας», συμφώνησαν μέ τούς Αθηναίους νά δίνουν κάθε χρόνο χρήματα και τόν άγώνα νά άναλαβούν μόνο οι Αθηναίοι. Τό χρηματικό ποσό πού άναλογούσε σέ κάθε έναν άπό τούς συμμάχους τό καθόρισε ο Αριστείδης μέ τόση έντιμότητα και δικαιοσύνη, ώστε άγόγγυστα οι σύμμαχοι δέχτηκαν τή φροδολογία. Τό κοινό ταμείο, πού ήταν κάτω άπό τήν προστασία τού Απόλλωνα, είχε έδρα τή Δῆλο και τό διαχειρίζονταν οι ταμίες πού τούς έκλεγανε οι Αθηναίοι και λέγονταν «Έ λλην ο ταμία ω».

Άπο δῶ κι έπειτα ο έπιθετικός πόλεμος διεξάγεται κυρίως άπό τίς άθηναϊκές δυνάμεις και ή δόξα τών μεγάλων νικῶν άνήκει στούς Αθηναίους και στό στρατηγό τους Κίμωνα, τό γιό τού μαραθωνομάχον Μιλτιάδη.

Στήν ἀρχή ὁ Κίμων μαζί μέ τὸν Ἀριστείδη καὶ ἔπειτα μόνος, κατέλαβε μέ σύντομη δράση τὴν Ἡιόνα κοντά στὶς ἐκβολές τοῦ Στρυμόνα, κατέστρεψε τὸ κρησφύγετο τῶν πειρατῶν Δολόπων στῇ Σκύρῳ καὶ καθάδισε τὸ Ἀγαῖο ἀπ' αὐτούς, κατέστρεψε σέ ναυμαχίᾳ στὶς ἐκβολές τοῦ Εὔρυμέδοντα τῆς Παμφυλίας τὸ 465 π.Χ. τὸν περσικό στόλο καὶ ἔξασφάλισε ἐντελῶς τὴν ἔξουσία τῶν Ἀθηναίων στὴν θάλασσα.

Ὄμως ἡ διαρκής ἐμπόλεμη κατάσταση καὶ ἡ αὐστηρή ἀπαίτηση τῶν Ἀθηναίων νά γίνονται σεβαστοί οἱ ὄροι καὶ οἱ ὑποχρεώσεις τῆς συμμαχίας ἀρχισαν ὅπερα ἀπό λέγο χρόνο νά δημιουργοῦν δυσαρέσκειες καὶ προστριβές τῶν συμμάχων πρός αὐτούς, μέ ἀποτέλεσμα οἱ συμμαχικές πόλεις, ἡ μιά μετά τὴν ἀλλῃ, νά μεταπέσουν στὴν τάξη ὑποτελῶν. Τῇ θαυμαστῇ αὐξηση τῆς ἀθηναϊκῆς δυνάμεως ἐβλεπε μέ φθονερό μάτι ἡ Σπάρτη, ἀλλὰ εἰδικές περιστάσεις καὶ ἡ ἀδρανής πολιτική της τὴν ἐμπόδιζαν νά ἐπέμβει ἔγκαιρα. Τίς ὑποπτεις σχέσεις ἀνάμεσα στὶς δυο πολιτείες ἐρέθισε ἀκόμη πιό πολὺ τὸ γεγονός ὅτι οἱ Σπαρτιάτες ἔδιωξαν τὴν ἀθηναϊκή δύναμη πού στάλθηκε γιά νά βοηθήσει τούς Σπαρτιάτες στὴν ἐκπόρθηση τῆς Ίθωμης.

Μέ ἐνέργειες τοῦ Κίμωνα συμφωνήθηκε τό 449 π.Χ. πεντάχρονη ἀνακωχή μέ τούς Σπαρτιάτες, ἀλλά μετά τό θάνατό του οἱ Ἀθηναῖοι μέ τὴν προκλητική τους στάση προκάλεσαν γρήγορη ὁρήξη μαζί τους. Καί ἐνῷ νικήθηκαν ἀπό τούς ἐνωμένους Βοιωτούς στὴν Κορώνεια, μέ ἐνέργειες τῆς Σπάρτης ἀποστάτησαν τά Μέγαρα καὶ ἡ Εὐβοία καὶ στρατός τῶν Πελοποννησίων ἔφτασε στὴν Ἐλευσίνα. Ἐτοι ὁ Πελοποννησιακός πόλεμος ἦταν πιά πολύ κοντά, ὅμως μέ ἐνέργειες τοῦ Περικλῆ συμφωνήθηκαν τό 445 π.Χ., μετά τὴν ἀλωση τῆς Εὐβοίας, σπονδές γιά τοιάντα χρόνια· σύμφωνα μ' αὐτές οἱ Ἀθηναῖοι ἄφησαν ὅλες τίς κτήσεις τους στὴν Πελοπόννησο καὶ συμφώνησαν νά ἐνταχθοῦν οἱ Μεγαρεῖς στή συμμαχίᾳ τῆς Σπάρτης.

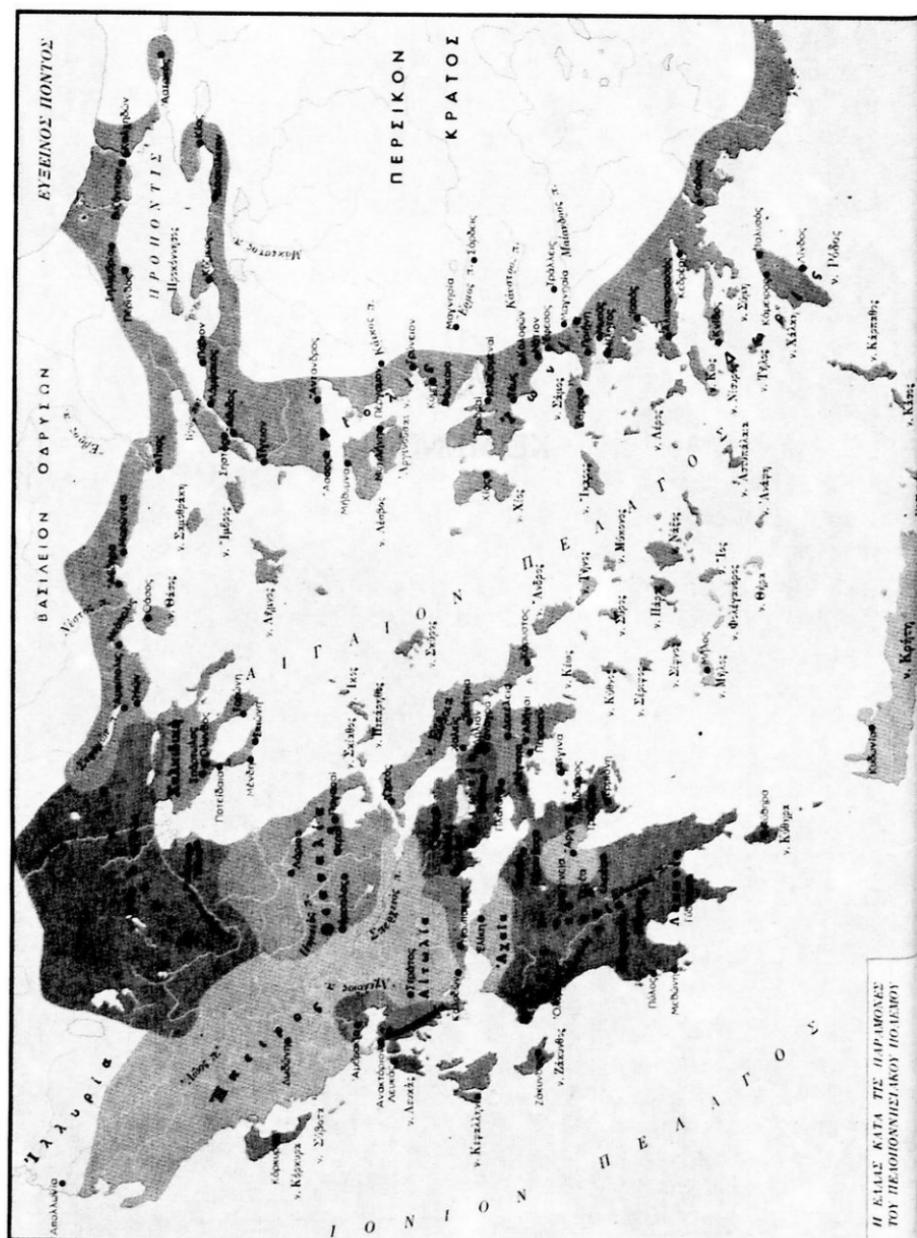
Οἱ Τοιαντάχρονες σπονδές δέν μποροῦσαν νά κρατήσουν γιά πολὺ. Οἱ Σπαρτιάτες ἐβλεπαν μέ φθόνο καὶ ζηλοτυπία τὴν αὐξηση τῆς ἀθηναϊκῆς δυνάμεως καὶ φοβόνταν γιά τὴν ἀκεραιότητα τοῦ κράτους των. Ζητοῦσαν λοιπόν κατάλληλη στιγμή νά περιορίσουν τὴν ἀθηναϊκή δύναμη. Ἐπειτα ἡ συμμαχίᾳ τῶν Ἀθηναίων εἶχε μετα-

βληθεὶ σέ αὐθαίρετη δεσποτεία, γι' αὐτό καὶ ἀκούονταν πολλά παράπονα ἐναντίον τους. Ένω λοιπόν τέτοια ἦταν ἡ κατάσταση τῶν πραγμάτων, μικρή ἀφορμή χρειαζόταν γιά νά ἀνάψει ἡ φλόγα τοῦ πολέμου. Αὐτή τὴν ἔδωσε ἡ ἀνάμειξη τῶν Ἀθηναίων στὸν πόλεμο μεταξύ Κορινθίων καὶ Κερκυραίων ἔξαιτίας τῆς Ἐπιδάμνου καὶ ἡ πολιορκία τῆς Ποτείδαιας πού ἀποστάτησε ἀπό τὴν ἀθηναϊκή συμμαχία.

Κάτω ἀπ' αὐτές τίς συνθῆκες ἄρχισε ὁ μεγάλος Πελοποννησιακός πόλεμος, πού μοίρασε τὴν Ἑλλάδα σέ δυο ἀντιμαχόμενα στρατόπεδα καὶ, ἀφοῦ τὴν ἔξαντλησε ὗλικά καὶ ἥθικά, τὴν ὁδηγησε στὴν καταστροφή καὶ τὸν ὅλεθρο.

ΜΕΡΟΣ Α'

ΚΕΙΜΕΝΟ

ΘΟΥΚΥΔΙΔΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑ

A

I. Θουκυδίδης Ἀθηναῖος ξυνέγραψε τὸν πόλεμον τῶν Πελοποννησίων καὶ Ἀθηναίων ὡς ἐπολέμησαν πρὸς ἀλλήλους, ἀρξάμενος εὐθὺς καθισταμένου καὶ ἐπίσας μέγαν τε ἔσεσθαι καὶ ἀξιολογώτατον τῶν προγεγενημένων, τεχμαἱρόμενος ὅτι ἀκμάζοντές τε ἦσαν ἐς αὐτὸν ἀμφότεροι παρασκευῇ τῇ πάσῃ καὶ τὸ ἄλλο Ἐλληνικὸν ὄρων ξυνιστάμενον πρὸς ἑκατέρους, τὸ μὲν εὐθύς, τὸ δὲ καὶ διανοούμενον. κίνησις γὰρ αὕτη δὴ μεγίστη τοῖς Ἐλλησιν ἐγένετο καὶ μέρει τινὶ τῶν βαρβάρων, ὡς δὲ εἰπεῖν καὶ ἐπὶ πλειστον ἀνθρώπων. τὰ γὰρ πρὸ αὐτῶν καὶ τὰ ἔτι παλαιτέρα σαφῶς μὲν εὔρειν διὰ χρόνου πλῆθος ἀδύνατον ἦν, ἐκ δὲ τεχμηρίων ὃν ἐπὶ μακρότατον σκοποῦντί μοι πιστεύσαι ξυμβαίνει, οὐ μεγάλα νομίζω γενέσθαι οὔτε κατὰ τοὺς πολέμους οὔτε ἐς τὰ ἄλλα.

Νά παραβληθεῖ τὸ προοίμιο αὐτό τῆς Ἰστορίας τοῦ Θουκυδίδη μέτ τὸ προιοίμιο πού ὁ Ἡρόδοτος ἔχει προτάξει στή δική του Ἰστορία:

«Ἡροδότου Ἀλικαρνησσέος ἴστορίης ἀπόδεξις ἦδε, ὡς μήτε τὰ γενόμενα ἔξ ἀνθρώπων τῷ χρόνῳ ἔξιτηλα γένηται, μήτε ἔργα μεγάλα τε καὶ θωμαστά, τὰ μὲν Ἐλλησι, τὰ δὲ βαρβάροισι ἀποδεγχέντα, ἀκλεᾶ γένηται, τὰ τε ἄλλα καὶ δι' ἦν αἰτίην ἐπολέμησαν ἀλλήλοισι». (Ο Ἀλικαρνασσέας Ἡρόδοτος στό βιβλίο αὐτό ἐκθέτει τίς ἐρευνές

Λεξιλόγιο: εὐθύς καθισταμένου (τοῦ πολέμου) = μέ τίς πρώτες ἐγθροπραξίες. ἐλπίσας = ἐπειδή πρόβλεψε. —τεχμαἱρόμενος = μέ βάση τίς προβλέψεις του. —ῆσαν (τοῦ ρ. εἴμι - ἔρχομαι) ἐς αὐτὸν (τὸν πόλεμον) = προχωροῦσαν πρός τὸν πόλεμο. —τό τε ἄλλο Ἐλληνικόν... ξυνιστάμενον πρὸς ἑκατέρους = ὁ ὑπόλοιπος ἐλληνικός κόσμος συντασσόταν μέ τή μιά ἢ τήν ἄλλη παράταξη. —κίνησις = ἀναταρρχή, κρίση. —διὰ χρόνου πλῆθος = ἐπειδή πέρασε πολὺς καιρός, ἐπειδή γάρ ονται στά βάθη τοῦ χρόνου. —σκοπῶ ἐπὶ μακρότατον = ὕστερα ἀπό πολυχρόνιες ἔρευνες.

τον, για νά μή ξεθωριάσουν μέ τό πέρασμα τοῦ καιροῦ ἀνθρώπινες ἐνέργειες, οὔτε νά πέσουν στή λησμονιά μεγάλα ἔργα καί ἀξιοθαύμαστα, πού ἄλλα τά πραγματοποίησαν οἱ Ἑλληνες, ἄλλα οἱ βάροβαροι (δηλ. λαοί πού δέ μιλοῦν τήν ἑλληνική γλώσσα). ξεχωριστός λόγος θά γίνει, ἀνάμεσα στά ἄλλα, γιά τήν αἰτία πού τούς ἔκανε νά πολεμήσουν μεταξύ τους).

ΠΛΑΤΑ·Ι·ΚΑ

Είσβολή τῶν Θηβαίων στίς Πλαταιές (B, 1-6)

1. "Αρχεται δὲ ὁ πόλεμος ἐνθένδε ηδη Ἀθηναίων καὶ Πελοποννησίων καὶ τῶν ἔκατέροις ἔνυμάχων, ἐν τῷ οὔτε ἐπεμείγνυντο ἔτι ἀκηρυκτὶ παρ' ἀλλήλους καταστάντες τε ἔνυνεχῶς ἐπολέμουν· γέγραπται δὲ ἔξῆς ὡς ἔκαστα ἐγίρνετο κατὰ θέρος καὶ χειμῶνα.

2. Τέσσαρα καὶ δέκα μὲν ἔτη ἐνέμειναν αἱ τριακοντούτεις σπονδαί, αἱ ἐγένοντο μετ' Εύβοίας ἄλωσιν· τῷ δὲ πέμπτῳ καὶ δεκάτῳ ἔτει, ἐπὶ Χρυσίδος ἐν "Αργει τότε πεντήκοντα δυοῖν δέοντα ἔτη ιερωμένης καὶ Αἰνησίου ἐφόρου ἐν Σπάρτῃ καὶ Πυθοδώρου ἔτι τέσσαρας μῆνας ἀρχοντος Ἀθηναίοις, μετὰ τὴν ἐν Ποτιδαίᾳ μάχην μηνὶ ἔκτῳ καὶ δεκάτῳ, ἅμα ἦρι ἀρχομένῳ Θηβαίων ἄνδρες ὀλίγῳ πλείους τριακοσίων — ἥγοῦντο δὲ αὐτῶν βοιωταρχοῦντες Πυθάγγελός τε ὁ Φυλείδου καὶ Διέμπορος ὁ Ὄνητορίδου — ἐστῆλθον περὶ πρώτον ὅπνον ἔννοπλοις ἐς Πλάταιαν τῆς Βοιωτίας, οὓσαν Ἀθηναίων ἔνυμαχίδα. ἐπηγάγοντο δὲ καὶ ἀνέῳξαν τὰς πύλας Πλαταιῶν ἄνδρες, Ναυκλείδης τε καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ, βουλόμενοι ιδίας ἐνέκα δυνάμεως ἄνδρας τε τῶν πολιτῶν τοὺς σφίσιν ὑπεναντίους διαφθείροι καὶ τὴν πόλιν Θηβαίοις προσποιησαί· ἔπραξαν δὲ ταῦτα δι' Εύρυμάχου τοῦ Λεοντιάδου, ἀνδρὸς Θηβαίων δυνατωτάτου προιδόντες γάρ οἱ Θηβαῖοι ὅτι ἔσσιτο ὁ πόλεμος, ἐβούλοντο τὴν Πλάταιαν αἱεὶ σφίσι διάφορον οὓσαν ἔτι ἐν εἰρήνῃ τε καὶ τοῦ πολέμου μήπω φανεροῦ καθεστώτος προκαταλαβεῖν. ή καὶ ἥπον ἔλαθον ἐσελθόντες, φυλακῆς οὐ προκαθεστηκίας. θέμενοι δὲ ἐς τὴν ἀγορὰν τὰ ὅπλα τοῖς μὲν ἐπαγαγομένοις οὐκ ἐπείθοντο, ὡστε εὐθὺς ἔργου ἔχεσθαι καὶ ιέναι ἐπὶ τὰς οἰκίας τῶν ἔχθρῶν, γνώμην δὲ ποιοῦντο κηρύγμασί τε χρήσασθαι ἐπιτηδείοις καὶ ἐς ἔνυμβασιν μᾶλλον καὶ φιλίαν τὴν πόλιν ἀγαγεῖν — καὶ ἀνείπεν ὁ κήρυξ, εἰ τις βούλεται κατὰ τὰ πάτρια τῶν πάντων Βοιωτῶν ἔνυμαχεῖν, τίθε-

σθαι παρ' αὐτοὺς τὰ ὅπλα — νομίζοντες σφίσι δραδίως τούτῳ τῷ τρόπῳ προσχωρήσειν τὴν πόλιν.

3. Οἱ δὲ Πλαταιῆς, ὡς ἤσθιοντο ἐνδον τε ὄντας τοὺς Θηβαίους καὶ ἔξαπιναίως κατειλημένην τὴν πόλιν, καταδείσαντες καὶ νομίσαντες πολλῷ πλείους ἐσελήνυθένται — οὐ γάρ ἑώρων ἐν τῇ νυκτὶ — πρὸς ξύμβασιν ἔχωρησαν καὶ τοὺς λόγους δεξάμενοι ἡσύχαζον, ἀλλὰς τε καὶ ἐπειδὴ ἐς οὐδένα οὐδέν ένεωτέριζον. πράσσοντες δέ πως ταῦτα κατενόησαν οὐ πολλοὺς τοὺς Θηβαίους ὄντας καὶ ἐνόμισαν ἐπιθέμενοι δραδίως κρατήσειν· τῷ γάρ πλήθει τῶν Πλαταιῶν οὐ βουλομένων ἦν τῶν Ἀθηναίων ἀφίστασθαι. ἐδόκει οὖν ἐπιχειρητέα εἶναι καὶ ξυνελέγοντο διορύσσοντες τοὺς κοινοὺς τοίχους παρ' ἀλλήλους, ὅπως μὴ διὰ τῶν ὁδῶν φανεροὶ ὥσιν ιόντες, ἀμάξας τε ὃντες τῶν ύποζυγίων ἐς τὰς ὁδούς καθίστασαν, ἵνα ὅντι τείχους ἦν, καὶ τάλλα ἔξηρτυν, ἢ ἔκαστον ἐφαίνετο πρὸς τὰ παρόντα ξύμφορον ἔσεσθαι. ἐπεὶ δὲ ὡς ἐκ τῶν δυνατῶν ἐτοίμα ἦν, φυλάξαντες ἔτι νύκτα καὶ αὔτῳ τὸ περίορθρον ἔχωρουν ἐκ τῶν οἰκιῶν ἐπ' αὐτοὺς, ὅπως μὴ κατὰ φῶς θαρσαλεωτέροις οὐσι προσφέροιντο καὶ σφίσιν ἐκ τοῦ ἴσου γίγνωνται, ἀλλ᾽ ἐν νυκτὶ φοβερώτεροι ὄντες ἤσσους ὥσι τῆς σφετέρας ἐμπειρίας τῆς κατὰ τὴν πόλιν, προσέβαλόν τε εὐθύς καὶ ἐς χειρας ἤσαν κατὰ τάχος.

4. Οἱ δὲ ὡς ἔγνωσαν ἔξηρατημένοι, ἔνυεστρέφοντό τε ἐν σφίσιν αὐτοῖς καὶ τὰς προσβολάς, ἢ προσπίπτοιεν, ἀπεωθούντο. καὶ δις μὲν ἢ τρὶς ἀπεκρούσαντο, ἐπειτα πολλῷ θορύβῳ αὐτῶν τε προσβαλόντων καὶ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν οἰκετῶν ἅμα ἀπὸ τῶν οἰκιῶν κραυγῇ τε καὶ δλοιλυγῇ χρωμένων λίθοις τε καὶ κεράμῳ βαλάντων, καὶ ὑετοῦ ἅμα διὰ νυκτὸς πολλοῦ ἐπιγενομένου, ἐφοβήθησαν καὶ τραπόμενοι ἐφευγον διὰ τῆς πόλεως, ἀπειροι μὲν ὄντες οἱ πλείους ἐν σκότῳ καὶ πηλῷ τῶν διόδων, ἢ χρὴ σωθῆναι — καὶ γάρ τελευτῶντος τοῦ μηνὸς τὰ γιγνόμενα ἦν —, ἐμπείρους δὲ ἔχοντες τοὺς διώκοντας τοῦ μηνὸς ἐκφεύγειν, ὥστε διεφθείροντο πολλοί. τῶν δὲ Πλαταιῶν τις τὰς πύλας, ἢ ἐσῆλθον καὶ αἴπερ ἤσαν μόναι ἀνεψημέναι, ἔκλησε στυραχίων ἀκοντίου ὅντι βαλάνου χρησάμενος ἐς τὸν μοχλόν, ὥστε μηδὲ ταύτῃ ἔξοδον ἔτι εἶναι. διωκόμενοι δὲ κατὰ τὴν πόλιν οἱ μέν τινες αὐτῶν ἐπὶ τὸ τεῖχος ἀναβάντες ἔρριψαν ἐς τὸ ἔξω σφαῖς αὐτοὺς καὶ διεφθάρησαν οἱ πλείους, οἱ δὲ κατὰ πύλας ἐρήμους, γυναικὸς δούστης πέλε-

χυν, λαθόντες και διακόφαντες τὸν μοχλὸν ἐξῆλθον οὐ πολλοὶ — αἰσθησις γάρ ταχεῖα ἐπεγένετο — ἄλλοι δὲ ἄλλῃ τῆς πόλεως σποράδες ἀπώλλυντο. τὸ δὲ πλεῖστον και ὅσον μάλιστα ἦν ἔνεστραμμένον ἐσπίπτουσιν ἐς οἰκημα μέγα, ὁ ἦν τοῦ τείχους και αἱ πλησίον θύραι ἀνεῳγμέναι ἔτυχον αὐτοῦ, οιόμενοι πύλας τὰς θύρας τοῦ οἰκήματος εἶναι και ἀντικρυς δίοδον ἐς τὸ ἔξω. ὁρῶντες δὲ αὐτοὺς οἱ Πλαταιῆς ἀπειλημμένους ἐβούλευντο εἴτε κατακαύσωσιν, ὥσπερ ἔχουσιν, ἐμπρήσαντες τὸ οἰκημα, εἴτε τι ἄλλο χρήσωνται. τέλος δὲ οὗτοί τε και ὅσοι ἄλλοι τῶν Θηβαίων περιήσαν κατὰ τὴν πόλιν πλανώμενοι, ἔνεβησαν τοῖς Πλαταιεῦσι παραδοῦναι σφᾶς τε αὐτοὺς και τὰ ὅπλα χρήσασθαι, ὅ τι ἂν βούλωνται. οἱ μὲν δὴ ἐν τῇ Πλαταιᾷ οὕτως ἐπεπράγεσαν.

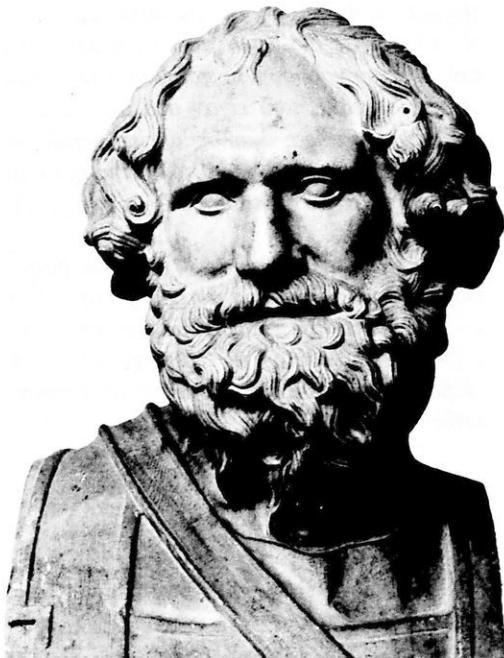
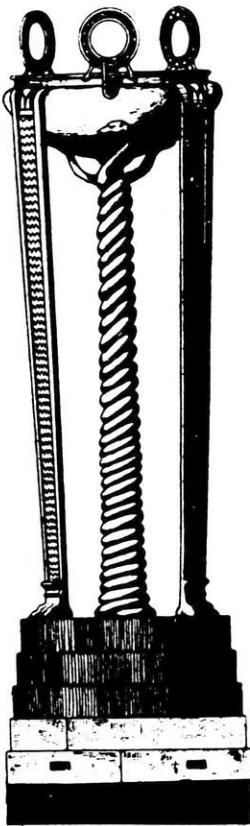
5. Οἱ δ' ἄλλοι Θηβαῖοι, οὓς ἔδει ἔτι τῆς νυκτὸς παραγενέσθαι πανστρατιῷ, εἴ τι ἄρα μὴ προχωροίη τοῖς ἐσεληγμένοις, τῆς ἀγγελίας ἡμέρας καθ' ὅδὸν αὐτοῖς ἥρθείσης περὶ τῶν γεγενημένων ἐπεβοήθουν. ἀπέχει δὲ ἡ Πλάταια τῶν Θηβῶν σταδίους ἑβδομήκοντα, και τὸ ὕδωρ τὸ γενόμενον τῆς νυκτὸς ἐποίησε βραδύτερον αὐτοὺς ἐλθεῖν· ὁ γάρ Ἀσωπὸς ποταμὸς ἐρρύῃ μέγας και οὐ φαδίως διαβατὸς ἦν. πορευόμενοί τε ἐν ὑετῷ και τὸν ποταμὸν μόλις διαβάντες ὑστερον παρεγένοντο, ἥδη τῶν ἀνδρῶν τῶν μὲν διεφθαρμένων, τῶν δὲ ζώντων ἔχομένων. ὡς δ' ἤσθοντο οἱ Θηβαῖοι τὸ γεγενημένον, ἐπεβούλευον τοῖς ἔξω τῆς πόλεως τῶν Πλαταιῶν — ἥσαν γάρ και ἀνθρωποι κατὰ τοὺς ἀγροὺς και κατασκευή, οία ἀπροσδοκήτου τοῦ κακοῦ ἐν εἰρήνῃ γενομένου — ἐβούλοντο γάρ σφίσιν, εἴ τινα λάβοιεν, ὑπάρχειν ἀντὶ τῶν ἔνδον, ἦν ἄρα τύχωσί τινες ἔξωγρημένοι. και οἱ μὲν ταῦτα διενοοῦντο· οἱ δὲ Πλαταιῆς ἔτι διαβουλευομένων αὐτῶν ὑποτοπήσαντες τοιοῦτόν τι ἐσεσθαι και δείσαντες περὶ τοῖς ἔξω κήρυκα ἐξέπεμψαν παρὰ τοὺς Θηβαίους, λέγοντες ὅτι οὔτε τὰ πεποιημένα ὅσια δράσεισιν ἐν σπονδαῖς σφῶν πειραθέντες καταλαβεῖν τὴν πόλιν, τὰ τε ἔξω ἔλεγον αὐτοῖς μὴ ἀδικεῖν· εἰ δὲ μή, και αὐτοὶ ἔφασαν αὐτῶν τοὺς ἄνδρας ἀποκτενεῖν, οὓς ἔχουσι ζώντας· ἀναχωρησάντων δὲ πάλιν ἐκ τῆς γῆς ἀποδώσειν αὐτοῖς τοὺς ἄνδρας.

6. Θηβαῖοι μὲν ταῦτα λέγουσι και ἐπομόσαι φασὶν αὐτούς· Πλαταιῆς δ' οὐχ ὁμολογοῦσι τοὺς ἄνδρας εὐθὺς ὑποσχέσθαι ἀποδώσειν,

Χάρτης Αττικῆς καὶ Βοιωτίας.

ἀλλὰ λόγων πρῶτον γενομένων, ἣν τι ἔμβασίνωσι καὶ ἐπομόσαι οὐ φασιν. ἐκ δ' ούν τῆς γῆς ἀνεχώρησαν οἱ Θηβαῖοι οὐδὲν ἀδικήσαντες· οἱ δὲ Πλαταιῆς, ἐπειδὴ τὰ ἐκ τῆς χώρας κατὰ τάχος ἐσεκομίσαντο, ἀπέκτειναν τοὺς ἄνδρας εὔθυς. ἦσαν δὲ ὅγδοι ἥκοντα καὶ ἐκατὸν οἱ ληφθέντες, καὶ Εὐρύμαχος εἰς αὐτῶν ἦν, πρὸς ὃν ἔπραξαν οἱ προδίδοντες. τοῦτο δὲ ποιήσαντες ἔς τε τὰς Ἀθήνας ἄγγελον ἔπειμπον καὶ τοὺς νεκροὺς ὑποσπόνδους ἀπέδοσαν τοῖς Θηβαίοις, τά τε ἐν τῇ πόλει καθίσταντο πρὸς τὰ παρόντα, ἢ ἐδόκει αὐτοῖς. τοῖς δ' Ἀθηναίοις ἡγγέλθη εὐθὺς τὰ περὶ τῶν Πλαταιῶν γεγενημένα, καὶ Βοιωτῶν τε παραχρῆμα ἔνελαβον ὅσοι ἦσαν ἐν τῇ Ἀττικῇ καὶ ἔς τὴν Πλάταιαν ἔπειμψαν κήρυκα, κελεύοντες εἰπεῖν μηδὲν νεώτερον ποιεῖν περὶ τῶν ἀνδρῶν, οὓς ἔχουσι Θηβαίων, πρὶν ἂν τι καὶ αὐτοὶ βουλεύσωσι περὶ αὐτῶν· οὐ γάρ ἡγγέλθη αὐτοῖς ὅτι τεθνηκότες εἰλεν· ὅμα γάρ τῇ ἐσόδῳ γιγνομένη τῶν Θηβαίων ὁ πρῶτος ἄγγελος ἔζηει, ὁ δὲ δεύτερος ἄρτι

Αρχιδάμος ὁ Ζευξιδάμου. Λακεδαιμονίων βασιλεύς.

Μετὰ Έλλήνων τῶν ἔθελησάντων ξυνάρασθαι τὸν κίνδυνον τῆς μάχης. Οἱ τρίπους τῶν Δελφῶν.

νενικημένων τε καὶ ξυνειλημμένων, καὶ τῶν ὕστερον οὐδὲν ἥδεσαν. οὔτω δὴ οὐκ εἰδότες οἱ Ἀθηναῖοι ἐπέστελλον· ὅ δὲ κήρυξ ἀφικόμενος ηὗρε τοὺς ἄνδρας διεφθαρμένους. καὶ μετὰ ταῦτα οἱ Ἀθηναῖοι στρατεύσαντες ἐξ Πλάταιαν σῖτόν τε ἐστήγαγον καὶ φρουρούς ἐγκατέλιπον, τῶν τε ἀνθρώπων τοὺς ἀχρειοτάτους ξὺν γυναιξὶ καὶ παισὶν ἐξεκόμισαν.

Περίληψη τῶν κεφαλαίων 7-70

Τοτερα ἀπό ὅσα ἔγιναν στὶς Πλαταιές καὶ τῇ φανερῇ πιά λύση τῶν συνθηκῶν, οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐτομάζονται γιά τόν πό-

λεμο. Καί, ἀφοῦ ἔκαμαν τίς προετοιμασίες τους καὶ βολιδοσκόπησαν καὶ οἱ δύο καὶ τίς διαθέσεις τῶν συμμάχων τους, οἱ Λακεδαιμόνιοι τὸ θέρος τοῦ πρώτου χρόνου τοῦ πολέμου (431) ἔκαμαν εἰσβολή στήν Ἀττική. Οἱ Ἀθηναῖοι πάλι, πού εἶχαν στὸ μεταξὺ συγκεντρωθεῖ στήν πόλη ἀφήνοντας τὴν ὑπαίθρο, ἀκολούθωντας συμβουλή τοῦ Περικλῆ, δέν τούς ἀντιμετώπισαν σέ μάχῃ ἔξω ἀπό τὰ τείχη. Γι' αὐτό τό λόγο οἱ Πελοποννήσιοι, ἀφοῦ λεηλάτησαν μερικούς δήμους τῆς Ἀττικῆς, γύρισαν στήν πατρίδα τους.

Τόν ἐρχόμενο χρόνο (430) οἱ Λακεδαιμόνιοι κάνουν γιά δεύτερη φορά εἰσβολή, ἀλλά γερήγορα ἀναγκάζονται νά γυρίσουν πίσω, ἐπειδή φοβήθηκαν τὸν καταστρεπτικὸ λοιμό πού ἔπεσε τότε στήν Ἀθήνα. Ἀπό αὐτό τό φόβο τῆς ἀρρώστιας τὸν τρίτο χρόνο τοῦ πολέμου (429) δέν κάνουν πιά εἰσβολή στήν Ἀττική, ἀλλά ἐκστρατεύουν ἐναντίον τῶν Πλαταιῶν, πόλεως συμμαχικῆς τῶν Ἀθηναίων.

Πλαταιέων πολιορκία (B, 71-78)

71. Τοῦ δ' ἐπιγιγνομένου θέρους οἱ Πελοποννήσιοι καὶ οἱ ἔνυμμαχοι ἔξι μὲν τὴν Ἀττικὴν οὐκ ἐσέβαλον, ἐστράτευσαν δὲ ἐπὶ Πλαταιαν· ἥγειτο δὲ Ἀρχίδαμος ὁ Ζευξιδάμου, Λακεδαιμονίων βασιλεύς· καὶ καθίσας τὸν στρατὸν ἐμελλε δηγώσειν τὴν γῆν· οἱ δὲ Πλαταιῆς εὐθὺς πρέσβεις πέμψαντες πρὸς αὐτὸν ἔλεγον τοιάδε· «Ἀρχίδαμε καὶ Λακεδαιμόνιοι, οὐ δίκαια ποιεῖτε οὐδ' ἄξια οὔτε ὑμῶν οὔτε πατέρων, ὡν ἔστε, ἔξι γῆν τὴν Πλαταιῶν στρατεύοντες. Παυσανίας γάρ ὁ Κλεομβρότου, Λακεδαιμόνιος, ἐλευθερώσας τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τῶν Μῆδων μετὰ Ελλήνων τῶν ἔθελησάντων ξυνάρασθαι τὸν κίνδυνον τῆς μάχης, ἦ παρ' ἡμῖν ἐγένετο, θύσας ἐν τῇ Πλαταιῶν ἀγορᾷ ἵερᾳ Διὶ ἐλευθερίᾳ καὶ ἔυγκαλέσας πάντας τοὺς ἔνυμμάχους ἀπεδίδου Πλαταιεῦσι γῆν καὶ πόλιν τὴν σφετέραν ἔχοντας αὐτονόμους οἰκεῖν· στρατεῦσαί τε μηδένα ποτὲ ἀδίκως ἐπ' αὐτοὺς μηδ' ἐπὶ δουλείᾳ· εἰ δὲ μή, ἀμύνειν τοὺς παρόντας ξυμμάχους κατὰ δύναμιν. τάδε μὲν ἡμῖν πατέρες οἱ ὑμέτεροι ἔδοσαν ἀρετῆς ἔνεκα καὶ προθυμίας τῆς ἐν ἐκείνοις τοῖς κινδύνοις γενομένης, ὑμεῖς δὲ τάνατία δρᾶτε· μετὰ γάρ Θηβαίων τῶν ἡμῖν ἐχθίστων ἐπὶ δουλείᾳ τῇ ἡμετέρᾳ ἥκετε· μάρτυρας δὲ θεοὺς τούς τε ὄρκίους τότε γενομένους ποιούμενοι καὶ τοὺς ὑμετέρους πατρώους καὶ ἡμετέρους ἐγχωρίους, λέγομεν ὑμῖν γῆν τὴν Πλα-

ταιίδα μὴ ἀδικεῖν μηδὲ παραβαίνειν τοὺς ὄρχους, ἐάν δὲ οἰκεῖν αὐτο-
νόμους καθάπερ Παισανίας ἐδικαίωσεν».

72. Τοσαῦτα εἰπόντων τῶν Πλαταιῶν Ἀρχίδαμος ὑπολαβὼν εἶπε·
«Δίκαια λέγετε, ὡς ἀνδρες Πλαταιῆς, ἣν ποιήτε ὅμοια τοῖς λόγοις.
καθάπερ γάρ Παισανίας ὑμῖν παρέδωκεν, αὐτοὶ τε αὐτονομεῖσθαι καὶ
τοὺς ἄλλους ξυνελευθεροῦτε, ὅσοι μετασχόντες τῶν τότε κινδύνων
ὑμῖν τε ξυνώμοσαν καὶ εἰσὶ νῦν ὑπὸ Ἀθηναίοις, παρασκευὴ δὲ τοσήδε
καὶ πόλεμος γεγένηται αὐτῶν ἔνεκα καὶ τῶν ἄλλων ἐλευθερώσεως·
ἥς μάλιστα μὲν μετασχόντες καὶ αὐτοὶ ἐμμείνατε τοῖς ὄρχοις· εἰ δὲ
μὴ, ἄπερ καὶ πρότερον ἥδη προυκαλεσάμεθα, ήσυχίαν ἀγετε νεμόμε-
νοι τὰ ὑμέτερα αὐτῶν, καὶ ἔστε μηδὲ μεθ' ἐτέρων, δέχεσθε δὲ ἀμφο-
τέρους φίλους, ἐπὶ πολέμῳ δὲ μηδετέρους· καὶ τάδε ἡμῖν ἀρκέσει. ὁ
μὲν Ἀρχίδαμος τοσαῦτα εἶπεν· οἱ δὲ Πλαταιῶν πρέσβεις ἀκούσαντες
ταῦτα ἐσῆλθον ἐξ τὴν πόλιν καὶ τῷ πλήθει τὰ ῥηθέντα κοινώσαντες
ἀπεκρίναντο αὐτῷ ὅτι ἀδύνατα σφίσιν εἴη ποιεῖν, ἢ προκαλεῖται, ἀνευ
Ἀθηναίων — παιδεῖς γάρ σφῶν καὶ γυναῖκες παρ' ἐκείνοις εἰεν — δε-
διέναι δὲ καὶ περὶ τῇ πάσῃ πόλει μὴ ἐκείνων ἀποχωρησάντων Ἀθη-
ναῖοι ἐλθόντες σφίσιν οὐκ ἐπιτρέπωσιν, ἢ Θηβαῖοι, ὡς ἔνορκοι ὄντες
κατὰ τὸ ἀμφοτέρους δέχεσθαι, αὐθίς σφῶν τὴν πόλιν πειράσωσι κα-
ταλαβεῖν· ὁ δὲ θαρσύνων αὐτοὺς πρὸς ταῦτα ἔφη· «Τοιοῖς δὲ πόλιν
μὲν καὶ οἰκίας ἡμῖν παράδοτε τοῖς Λακεδαιμονίοις καὶ γῆς ὄρους
ἀποδείξατε καὶ δένδρα ἀριθμῷ τὰ ὑμέτερα καὶ ἄλλο, εἴ τι δυνατὸν ἐς
ἀριθμὸν ἐλθεῖν· αὐτοὶ δὲ μεταχωρήσατε ὅποι βούλεσθε, ἔως ἂν ὁ πό-
λεμος ἦ· ἐπειδὸν δὲ παρέλθῃ, ἀποδώσομεν ὑμῖν ἢ ἀν παραλάβωμεν.
μέχρι δὲ τούτου ἔξομεν παρακαταθήκην, ἐργαζόμενοι καὶ φορὰν φέ-
ροντες, ἢ ἂν ὑμῖν μέλλῃ ἴκανή ἔσεσθαι».

73. Οἱ δ' ἀκούσαντες ἐσῆλθον αὐθίς ἐξ τὴν πόλιν καὶ βουλευσάμε-
νοι μετὰ τοῦ πλήθους ἐλέξαν ὅτι βούλονται, ἢ προκαλεῖται, Ἀθη-
ναῖοις κοινώσαι πρῶτον καί, ἣν πειθώσιν αὐτούς, ποιεῖν ταῦτα. μέχρι
δὲ τούτου σπείσασθαι σφίσιν ἐκέλευον καὶ τὴν γῆν μὴ δησοῦν· ὁ δὲ
ἡμέρας τε ἐσπείσατο, ἐν αἷς εἰκός ἦν κομισθῆναι, καὶ τὴν γῆν οὐκ ἐτε-
μνεν· ἐλθόντες δὲ οἱ Πλαταιῆς πρέσβεις ὡς τοὺς Ἀθηναίους καὶ βου-
λευσάμενοι μετ' αὐτῶν πάλιν ἥλθον ἀπαγγέλλοντες τοῖς ἐν τῇ πόλει

τοιάδε· «οὗτ' ἐν τῷ πρὸ τοῦ χρόνῳ, ὃ ἀνδρες Πλαταιῆς, ἀφ' οὗ ξύμ-
μαχοὶ ἐγενόμεθα, Ἀθηναῖοι φασιν ἐν οὐδενὶ ὑμᾶς προέσθαι ἀδικουμέ-
νους οὔτε νῦν περιόφεσθαι, βοηθήσειν δὲ κατὰ δύναμιν· ἐπισκήπτον-
σίν τε ὑμῖν πρὸς τῶν ὅρκων, οὓς οἱ πατέρες ὥμοσαν, μηδὲν νεωτερί-
ζειν περὶ τὴν ξυμμαχίαν».

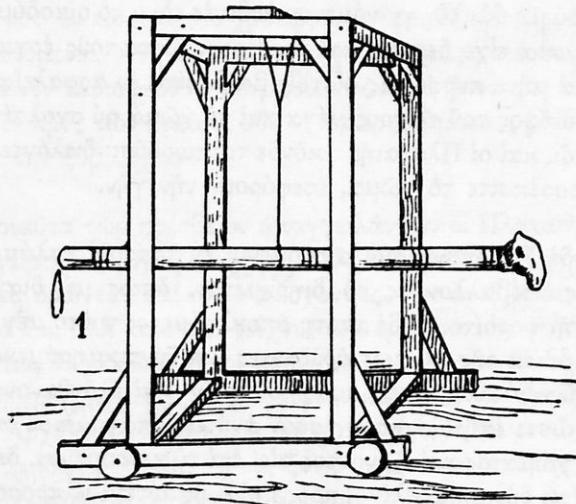
74. Τοιαῦτα τῶν πρέσβεων ἀπαγγειλάντων οἱ Πλαταιῆς ἐβουλεύ-
σαντο Ἀθηναίους μὴ προδιδόναι, ἀλλ' ἀνέχεσθαι καὶ γῆν τεμνομέ-
νην, εἰ δεῖ, ὁρῶντας καὶ ἄλλο πάσχοντας, ὅ τι ἂν ξυμβαίνῃ· ἔξελθεῖν
τε μηδένα ἔτι, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ τείχους ἀποκρίνασθαι ὅτι ἀδύνατα σφίσι
ποιεῖν ἔστιν, ἢ Λακεδαιμόνιοι προκαλοῦνται, ὡς δὲ ἀπεκρίναντο, ἐν-
τεῦθεν δὴ πρώτον μὲν ἐς ἐπιμαρτυρίαν καὶ θεῶν καὶ ἡρώων τῶν ἐγ-
χωρίων Ἀρχίδαιμος ὁ βασιλεὺς κατέστη λέγων ὡδε· «Θεοὶ ὅσοι γῆν
τὴν Πλαταιίδα ἔχετε καὶ ἡρωες ξυνίστορές ἔστε ὅτι οὔτε τὴν ἀρχὴν
ἀδίκως, ἐκλιπόντων δὲ τῶνδε προτέρων τὸ ξυνώμοτον, ἐπὶ γῆν τήνδε
ἡλθομεν, ἐν ἦν οἱ πατέρες ἡμῶν εὐέξαμενοι ὑμῖν Μήδων ἐκράτησαν καὶ
παρέσχετε αὐτὴν εὐμενῇ ἐναγωνίσασθαι τοῖς Ἑλλησιν, οὔτε νῦν, ἦν τι
ποιῶμεν, ἀδικήσαμεν· προκαλεσάμενοι γάρ πολλὰ καὶ εἰκότα οὐ τυγ-
χάνομεν· ξυγγράμμονες δὲ ἔστε τῆς μὲν ἀδικίας κολαζεσθαι τοῖς ὑπάρ-
χουσι προτέροις, τῆς δὲ τιμωρίας τυγχάνειν τοῖς ἐπιφέρουσι νομί-
μως».

75. Τοσαῦτα ἐπιθειάσας καθίστη ἐς πόλεμον τὸν στρατόν. καὶ
πρῶτον μὲν περιεσταύρωσαν αὐτοὺς τοῖς δένδρεσιν, ἢ ἔκοψαν, τοῦ
μηδένα ἐπεξίναι, ἐπειτα χῶμα ἔχουν πρὸς τὴν πόλιν, ἐλπίζοντες τα-
χίστην τὴν αἴρεσιν ἔσεσθαι αὐτῶν στρατεύματος τοσούτου ἐργαζομέ-
νου. ξύλα μὲν οὖν τέμνοντες ἐκ τοῦ Κιθαιρώνος παρῳδόμουν ἐκα-
τέρωθεν, φορμῆδον ὀντὶ τοίχων τιθέντες, ὅπως μὴ διαχέοιτο ἐπὶ πολὺ^{τοῦ}
τὸ χῶμα. ἐφόρουν δὲ ὑλὴν ἐς αὐτὸν καὶ λίθους καὶ γῆν καὶ εἰ τι ἄλλο
ἀνύτειν μέλλοι ἐπιβαλλόμενον. ήμέρας δὲ ἔχουν ἐβδομήκοντα καὶ νύ-
κτας ξυνεχῶς, διηρημένοι κατ' ἀναπαύλας, ὥστε τοὺς μὲν φέρειν,
τοὺς δὲ ὕπνον τε καὶ σῖτον αἱρεῖσθαι· Λακεδαιμονίων τε οἱ ξεναγοὶ^{τοῦ}
ἐκάστης πόλεως ξυνεφεστῶτες ἡνάγκαζον ἐς τὸ ἔργον. οἱ δὲ Πλα-
ταιῆς ὁρῶντες τὸ χῶμα αἱρόμενον, ξύλινον τείχος ξυνθέντες καὶ ἐπι-
στήσαντες τῷ ἀκύτῳ τείχει, ἦ προσεχοῦτο, ἐσωκοδόμουν ἐς αὐτὸν
πλίνθους ἐκ τῶν ἐγγὺς οἰκιῶν καθαιροῦντες. ξύνδεσμος δ' ἦν αὐτοῖς

τὰ ξύλα, τοῦ μὴ ύψηλὸν γιγνόμενον ἀσθενὲς εἶναι τὸ οἰκοδόμημα, καὶ προκαλύμματα εἴχε δέρρεις καὶ διφθέρας, ὡστε τοὺς ἐργαζομένους καὶ τὰ ξύλα μήτε πυρφόροις οἰστότις βάλλεσθαι ἐν ἀσφαλείᾳ τε εἶναι. ἥρετο δὲ τὸ ὑψός τοῦ τείχους μέγα καὶ τὸ χώμα οὐ σχολαίτερον ἀντανήσει αὐτῷ. καὶ οἱ Πλαταιῆς τοιόνδε τι ἐπινοοῦσι· διελόντες τοῦ τείχους, ἢ προσέπιπτε τὸ χώμα, ἐσεφόρουν τὴν γῆν.

76. Οἱ δὲ Πελοποννήσιοι αἰσθόμενοι ἐν ταρσοῖς καλάμου πηλὸν ἐνελλόντες ἐσέβαλλον ἐς τὸ διηρημένον, ὅπως μὴ διαχεύμενον, ὡσπερ ἡ γῆ, φοροῖτο. οἱ δὲ ταύτη ἀποκληγόμενοι τοῦτο μὲν ἐπέσχον, ὑπόνομον δὲ ἐξ τῆς πόλεως ὄρυξαντες καὶ ξυντεκμηράμενοι ὑπὸ τὸ χώμα υφειλκόν αὐθίς παρὰ σφᾶς τὸν χοῦν· καὶ ἐλάνθανον ἐπὶ πολὺ τοὺς ἔξω, ὡστε ἐπιβάλλοντας ἡσσον ἀνύτειν ὑπαγομένου αὐτοῖς κάτωθεν τοῦ χώματος καὶ ἵζανοντος αἰεὶ ἐπὶ τὸ κενούμενον. δεδιότες δὲ μὴ οὐδὲ οὕτω δύνωνται ὀλίγοι πρὸς πολλοὺς ἀντέχειν, προσεπεξήρον τόδε· τὸ μὲν μέγα οἰκοδόμημα ἐπαύσαντο ἐργαζόμενοι τὸ κατὰ τὸ χώμα, ἔνθεν δὲ καὶ ἔνθεν αὐτοῦ ἀρξάμενοι ἀπὸ τοῦ βραχέος τείχους ἐκ τοῦ ἐντὸς μηνοειδές ἐς τὴν πόλιν ἐσφωκοδόμουν, ὅπως, εἰ τὸ μέγα τείχος ἀλίσκοιτο, τοῦτ' ἀντέχοι, καὶ δέοι τοὺς ἐναντίους αὐθίς πρὸς αὐτὸ χοῦν, καὶ προχωροῦντας ἕσω διπλάσιόν τε πόνον ἔχειν καὶ ἐν ἀμφιβόλῳ μᾶλλον γίγνεσθαι. ἀμα δὲ τῇ χώσει καὶ μηχανὰς προσῆγον οἱ Πελοποννήσιοι τῇ πόλει, μίαν μέν, ἢ τοῦ μεγάλου οἰκοδομήματος κατὰ τὸ χώμα προσαχθεῖσα ἐπὶ μέγα τε κατέσεισε καὶ τοὺς Πλαταιᾶς ἐφόβησεν, ἄλλας δὲ ἄλλῃ τοῦ τείχους, ἃς βρόχους τε περιβάλλοντες ἀνέκλων οἱ Πλαταιῆς, καὶ δοκοὺς μεγάλας ἀρτησάντες ἀλύσεσι μακραῖς σιδηραῖς ἀπὸ τῆς τομῆς ἐκατέρωθεν ἀπὸ κεραιῶν δύο ἐπικεκλιμένων καὶ υπερτεινούσων ὑπὲρ τοῦ τείχους ἀνελκύσαντες ἐγκαρπίας, δόπτε προσπεσεῖσθαι πη μέλλοι ἢ μηχανή, ἀφίεσαν τὴν δοκὸν χαλαραῖς ταῖς ἀλύσεσι καὶ οὐ διὰ χειρὸς ἔχοντες, ἢ δὲ ῥύμῃ ἐμπίπτουσα ἀπεκαύλιζε τὸ προύχον τῆς ἐμβολῆς.

77. Μετὰ δὲ τοῦτο οἱ Πελοποννήσιοι, ὡς αἱ τε μηχαναὶ οὐδὲν ὡφέλουν καὶ τῷ χώματι τὸ ἀντιτείχισμα ἐγίρνετο, νομίσαντες ἀπὸρον εἶναι ἀπὸ τῶν παρόντων δεινῶν ἐλεῖν τὴν πόλιν πρὸς τὴν περιτείχισιν παρεσκευάζοντο. πρότερον δὲ πυρὶ ἔδοξεν αὐτοῖς πειρᾶσαι, εἰ δύναντο, πνεύματος γενομένου ἐπιφλέξαι τὴν πόλιν οὖσαν οὐ μεγάλην.

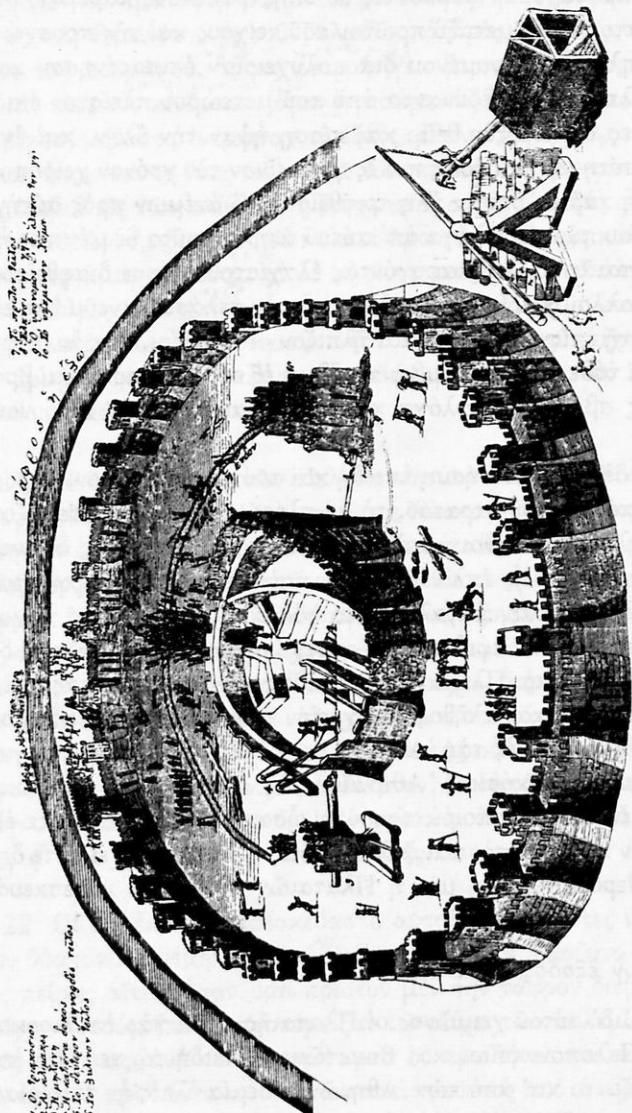
1. Κριός χρεμαστός

2. Κριός χρυμμένος μέσα σέ χελώνη (χαμουφλαρισμένος)
Καί τά δύο εἴδη τοῦ κριού τά χρησιμοποιούσαν γιά νά γκρεμίζουν τείχη

3. Κριός φορητός (γιά νά παραβιάζονται οι πύλες)

Τεῖχος Πελοπονησίων

πάσαν γάρ δὴ ιδέαν ἐπενόουν, εἴ πως σφίσιν ἄνευ δαπάνης καὶ πολιορκίας προσαχθείη. φοροῦντες δὲ ὑλῆς φακέλους παρέβαλλον ἀπὸ τοῦ χώματος ἐς τὸ μεταξὺ πρῶτον τοῦ τείχους καὶ τῆς προσχώσεως, ταχὺ δὲ πλήρους γενομένου διὰ πολυχειρίων ἐπιπαρένησαν καὶ τῆς ἄλλης πόλεως, ὃσον ἐδύναντο ἀπό τοῦ μετεώρου πλεῖστον ἐπισχεῖν, ἐμβαλόντες δὲ πῦρ ἔνν θείω καὶ πίσση ἥψαν τὴν ὑλην. καὶ ἐγένετο φλόξ τοσαύτη, δῆσην οὐδεὶς πω ἐς γε ἐκεῖνον τὸν χρόνον χειρόποιότον εἶδεν· τῇδη γάρ ἐν ὅρεσιν ὑλη τριφθεῖσα ὑπ' ἀνέμων πρὸς αὐτὴν ἀπὸ ταύτομάτου πῦρ καὶ φλόγα ἀπ' αὐτοῦ ἀνήκε, τοῦτο δὲ μέγα τε ἦν καὶ τοὺς Πλαταιάς τάλλα διαφυγόντας ἐλαχίστου ἐδέησε διαφθεῖραι· ἐντὸς γάρ πολλοῦ χωρίου τῆς πόλεως οὐκ ἦν πελάσαι, πνεῦμά τε εἰ ἐπεγένετο αὐτῇ ἐπίφορον, ὅπερ καὶ ἡλπίζον οἱ ἐναντίοι, οὐκ ἄν διέφυγον. νῦν δὲ καὶ τόδε λέγεται ἵνα μέντοι, ὕδωρ ἐξ οὐρανοῦ πολὺ καὶ βροντάς γενομένας σβέσαι τὴν φλόγα καὶ οὕτω παυθῆναι τὸν κίνδυνον.

78. Οἱ δὲ Πελοποννήσιοι ἐπειδὴ καὶ τούτου διήμαρτον, μέρος μέν τι καταλιπόντες τοῦ στρατοῦ, τὸ δὲ πλέον ἀφέντες περιετείχιζον τὴν πόλιν κύκλῳ διελόμενοι κατὰ πόλεις τὸ χωρίον· τάφρος δὲ ἐντός τε ἦν καὶ ἔξωθεν, ἐξ ής ἐπιλινθεύσαντο. καὶ ἐπειδὴ πᾶν ἔξείργαστο περὶ ἀρχούρου ἐπιτολάς, καταλιπόντες φυλακὰς τοῦ ἡμίσεος τείχους — τὸ δὲ ἡμίσυον Βοιωτοὶ ἐφύλασσον — ἀνεχώρησαν τῷ στρατῷ καὶ διελύθησαν κατὰ πόλεις. Πλαταιῆς δὲ παιδᾶς μὲν καὶ γυναικας καὶ τοὺς πρεσβυτάτους τε καὶ πλήθος τὸ ἀχρεῖον τῶν ἀνθρώπων πρότερον ἐκκεκομισμένοι ἦσαν ἐς τὰς Ἀθήνας, αὐτοὶ δὲ ἐπολιορκοῦντο ἐγκαταλειπμένοι τετραχόσιοι, Ἀθηναίων δὲ ὅγδοήκοντα, γυναικες δὲ δέκα καὶ ἑκατὸν σιτοποιοί. τοσοῦτοι ἦσαν οἱ ἵνα μπαντες, ὅτε ἐς τὴν πολιορκίαν καθίσταντο, καὶ ἄλλος οὐδεὶς ἦν ἐν τῷ τείχει οὔτε δοῦλος οὔτ' ἐλεύθερος. τοιαύτη μὲν ἡ Πλαταιῶν πολιορκία κατεσκευάσθη.

Πλαταιέων ἔξοδος (Γ, 20-24)

20. Τοῦ δ' αὐτοῦ χειμῶνος οἱ Πλαταιῆς — ἔτι γάρ ἐπολιορκοῦντο ὑπὸ τῶν Πελοποννήσιων καὶ Βοιωτῶν — ἐπειδὴ τῷ τε σίτῳ ἐπιλείποντι ἐπιέζοντο καὶ ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν οὐδεμίᾳ ἐλπίς ἦν τιμωρίας οὐδὲ ἄλλη σωτηρία ἐφαίνετο, ἐπιβουλεύουσιν αὐτοί τε καὶ Ἀθηναίων οἱ

ξυμπολιορκούμενοι πρώτον μὲν πάντες ἐξελθεῖν καὶ ὑπερβῆναι τὰ τείχη τῶν πολεμίων, ἦν δύνωνται βιάσασθαι, ἐσηγησαμένων τὴν πεῖραν αὐτοῖς Θεαίνετου τε τοῦ Τολμίδου, ἀνδρὸς μάντεως, καὶ Εὔπομπίδου τοῦ Δαιμάχου, ὃς καὶ ἐστρατήγει· ἔπειτα οἱ μὲν ἡμίσεις ἀπώκνησάν πως τὸν κίνδυνον μέγαν ἡγησάμενοι, ἐς δὲ ἄνδρας διακοσίους καὶ εἴκοσι μάλιστα ἐνέμειναν τῇ ἐξόδῳ ἐθελονταὶ τρόπῳ τοιῷδε. κλίμακας ἐποιήσαντο ἵσας τῷ τείχει τῶν πολεμίων· ξυνεμετρήσαντο δὲ ταῖς ἐπιβολαῖς τῶν πλίνθων, ἥτις τείχει πρὸς σφᾶς οὐκ ἔξαληλιμμένον τὸ τείχος αὐτῶν. ἡριθμοῦντο δὲ πολλοὶ ἅμα τὰς ἐπιβολὰς καὶ ἔμελλον οἱ μὲν τινες ἀμαρτήσασθαι, οἱ δὲ πλείους τεύξεσθαι τοῦ ἀληθοῦς λογισμοῦ, ἀλλας τε καὶ πολλάκις ἀριθμοῦντες καὶ ἅμα οὐ πολὺ ἀπέχοντες, ἀλλα ράδιως καθοδωμένον ἐς ὁ ἐβούλοντο τοῦ τείχους. τὴν μὲν οὖν ξυμμέτρησιν τῶν κλιμάκων οὕτως ἔλαβον ἐκ τοῦ πάχους τῆς πλίνθου εἰκάσαντες τὸ μέτρον.

21. Τὸ δὲ τείχος ἦν τῶν Πελοπονησίων τοιόνδε τῇ οἰκοδομήσει· εἶχε μὲν δύο τοὺς περιβόλους, πρός τε Πλαταιῶν καὶ εἰς τις ἔξωθεν ἀπ' Ἀθηνῶν ἐπίοι, διεῖχον δὲ οἱ περιβόλοι ἐκκαΐδενα πόδας μάλιστα ἀπ' ἀλλήλων. τὸ οὖν μεταξύ τούτο, οἱ ἐκκαΐδενα πόδες, τοῖς φύλαξιν οἰκήματα διανενεμημένα ὠκοδόμητο, καὶ ἦν ξυνεχῆ ὥστε ἐν φαίνεσθαι τείχος παχὺ ἐπάλξεις ἔχον ἀμφοτέρωθεν. διὰ δέκα δὲ ἐπάλξεων πύργοι ἦσαν μεγάλοι καὶ ἴσοπλατεῖς τῷ τείχει, διήκοντες ἐς τε τὸ ἔσω μέτωπον αὐτοῦ καὶ οἱ αὐτοὶ καὶ τὸ ἔξω, ὥστε πάροδον μὴ εἶναι παρὰ πύργον, ἀλλὰ δι' αὐτῶν μέσων διῆσαν. τὰς οὖν νύκτας, ὅποτε χειμῶν εἴη νοτερός, τὰς μὲν ἐπάλξεις ἀπέλειπον, ἐκ δὲ τῶν πύργων, ὅντων δι' ὀλίγους καὶ ἀνωθεν στεγανῶν, τὴν φυλακὴν ἐποιοῦντο. τὸ μὲν οὖν τείχος, ὡς περιεφρουροῦντο οἱ Πλαταιῆς, τοιοῦτον ἦν.

22. Οἱ δέ, ἐπειδὴ παρεσκεύαστο αὐτοῖς, τηρήσαντες νύκτα χειμέριον ὕδατι καὶ ἀνέμῳ καὶ ἅμ' ἀσέληνον ἐξῆσαν. ἡγοῦντο δὲ οἵπερ καὶ τῆς πείρας αἵτιοι ἦσαν. καὶ πρῶτον μὲν τὴν τάφρον διέβησαν, ἥ περιεῖχεν αὐτούς, ἔπειτα προσέμειξαν τῷ τείχει τῶν πολεμίων λαθόντες τοὺς φύλακας, ἀνὰ τὸ σκοτεινὸν μὲν οὐ προϊδόντων αὐτῶν, φόφῳ δὲ τῷ ἐκ τοῦ προσιέναι αὐτοὺς ἀντιπαταγοῦντος τοῦ ἀνέμου οὐ κατακούσαντων· ἅμα δὲ καὶ διέχοντες πολὺ ἦσαν, ὅπως τὰ ὅπλα μὴ κρουόμενα πρὸς ἀλληλα αἰσθησιν παρέχοι. ἦσαν δὲ εὔσταλεῖς τε τῇ

όπλισει καὶ τὸν ἀριστερὸν μόνον πόδα ὑποδεδεμένοι ἀσφαλείας ἔνεκα τῆς πρὸ τὸν πηλόν. κατὰ οὖν μεταπύργιον προσέμισγον πρὸς τὰς ἐπάλξεις, εἰδότες ὅτι ἐρῆμοι εἰσι, πρῶτον μὲν οἱ τὰς κλίμακας φέροντες καὶ προσέθεσαν· ἔπειτα ψιλοὶ δώδεκα ἔνν ξιφιδίω καὶ θώρακι ἀνέβαινον, ὧν ἡγεῖτο Ἀμμέας ὁ Κοροίβου καὶ πρῶτος ἀνέβη, μετὰ δὲ αὐτὸν οἱ ἐπόμενοι, ἵξ ἐφ' ἔκατερον τῶν πύργων, ἀνέβαινον· ἔπειτα ψιλοὶ ἄλλοι μετὰ τούτους ἔνν δορατίοις ἔχώρουν, οἵ τε προτεροὶ κατόπιν τὰς ἀσπίδας ἔφερον, ὅπως ἐκεῖνοι ῥάον προσβαίνοιεν, καὶ ἔμελλον δώσειν, ὅπότε πρὸς τοῖς πολεμίοις εἴεν. ὡς δὲ ἀνω πλείους ἐγένοντο, ἥσθιοντο οἱ ἐκ τῶν πύργων φύλακες· κατέβαλε γάρ τις τῶν Πλαταιῶν ἀντιλαμβανόμενος ἀπὸ τῶν ἐπάλξεων κεραμίδα, ἢ πεσοῦσα δοῦπον ἐποίησε, καὶ αὐτίκα βοή ἦν, τὸ δὲ στρατόπεδον ἐπὶ τὸ τείχος ὥρμησεν· οὐ γάρ ἥδει ὅ τι ἦν τὸ δεινὸν σκοτεινῆς νυκτὸς καὶ χειμῶνος ὄντος καὶ ἄμα οἱ ἐν τῇ πόλει Πλαταιῶν ὑπολειπμένοι ἐξελθόντες προσέβαλλον τῷ τείχει τῶν Πελοποννησίων ἐκ τοῦ μπαλιν ἢ οἱ ἄνδρες αὐτῶν ὑπερέβαινον, ὅπως ἤκιστα πρὸς αὐτοὺς τὸν νοῦν ἔχοιεν. ἐθορυβοῦντο μὲν οὖν κατὰ χώραν μένοντες, βοηθεῖν δὲ οὐδεὶς ἐτόλμα ἐκ τῆς ἑαυτῶν φυλακῆς, ἀλλ᾽ ἐν ἀπόρῳ ἥσαν εἰκάσαι τὸ γιγνόμενον. καὶ οἱ τριακόσιοι αὐτῶν, οἵ τε παραβοηθεῖν, εἴ τι δέοι, ἔχώρουν ἕξω τοῦ τείχους πρὸς τὴν βοήν. φρυκτοί τε ἥροντο ἐς τὰς Θήβας πολέμιοι. παρανήσχον δὲ καὶ οἱ ἐκ τῆς πόλεως Πλαταιῆς ἀπὸ τοῦ τείχους φρυκτοὺς πολλοὺς πρότερον παρεσκευασμένους ἐς αὐτὸ τοῦτο, ὅπως ἀσαφῆ τὰ σημεῖα τῆς φρυκτωρίας τοῖς πολεμίοις ἢ καὶ μὴ βοηθοῖεν, ἄλλο τι νομίσαντες τὸ γιγνόμενον εἶναι ἢ τὸ ὄν, πρὶν σφῶν οἱ ἄνδρες οἱ ἔξιόντες διαφύγοιεν καὶ τοῦ ἀσφαλοῦς ἀντιλάβοιντο.

23. Οἱ δὲ ὑπερβαίνοντες τῶν Πλαταιῶν ἐν τούτῳ, ὡς οἱ πρῶτοι αὐτῶν ἀνεβεβήκεσαν καὶ τοῦ πύργου ἐκατέρου τοὺς φύλακας διαφείραντες ἐκεκρατήκεσαν, τάς τε διόδους τῶν πύργων ἐνστάντες αὐτοὶ ἐφύλασσον μηδένα δι' αὐτῶν ἐπιβοηθεῖν, καὶ κλίμακας προσθέντες ἀπὸ τοῦ τείχους τοῖς πύργοις καὶ ἐπαναβιβάσαντες ἄνδρας πλείους, οἱ μὲν ἀπὸ τῶν πύργων τοὺς ἐπιβοηθοῦντας καὶ κάτωθεν καὶ ἀνωθεν εἰργον βάλλοντες, οἱ δὲ ἐν τούτῳ οἱ πλείους πολλάς προσθέντες κλίμακας ἄμα καὶ τὰς ἐπάλξεις ἀπώσαντες διὰ τοῦ μεταπυργίου ὑπερέβαινον. ὃ δὲ διακομιζόμενος αἱεὶ ἴστατο ἐπὶ τοῦ χείλους τῆς τάφρου καὶ ἐντεῦθεν ἐτόξευόν τε καὶ ἡκόντιζον, εἴ τις παραβοηθῶν παρὰ τὸ

χεῖλος κωλυτής γίγνοιτο τῆς διαβάσεως. ἐπεὶ δὲ πάντες διεπεπερφαίνωτο, οἱ ἀπὸ τῶν πύργων χαλεπῶς οἱ τελευταῖοι καταβαίνοντες ἔχώρουν ἐπὶ τὴν τάφρον, καὶ ἐν τούτῳ οἱ τριακόσιοι αὐτοῖς ἐπεφέροντο λαμπάδας ἔχοντες. οἱ μὲν οὖν Πλαταιῆς ἐκείνους ἑώρων μᾶλλον ἐκ τοῦ σκότους ἐστῶτες ἐπὶ τοῦ χεῖλους τῆς τάφρου, καὶ ἐτόξευόν τε καὶ ἐσηκόντιζον ἐξ τὰ γυμνά, αὐτοὶ δὲ ἐν τῷ ἀφανεῖ ὅντες ἥσσον διὰ τὰς λαμπάδας καθειώρωντο, ὡστε φθάνουσι τῶν Πλαταιῶν καὶ οἱ ὄστατοι διαβάντες τὴν τάφρον, χαλεπῶς δὲ καὶ βιαίως· κρύσταλλός τε γάρ ἐπεπήγει οὐ βέβαιος ἐν αὐτῇ ὥστ' ἐπελθεῖν, ἀλλ' οὗτος ἀπηλιώτου ἡ βορέου ὑδατώδης μᾶλλον καὶ ἡ νυξ τοιούτῳ ἀνέμῳ ὑπονιφομένη πολὺ τὸ ὕδωρ ἐν αὐτῇ ἐπεποιήκει, ὃ μόλις ὑπερέχοντες ἐπερραιώθησαν. ἐγένετο δὲ καὶ ἡ διάφευξις αὐτοῖς μᾶλλον διὰ τοῦ χειμῶνος τὸ μέγεθος.

24. Ὁρμήσαντες δὲ ἀπὸ τῆς τάφρου οἱ Πλαταιῆς ἔχώρουν ἀθρόοι τὴν ἐς Θήβας φέρουσαν ὁδὸν ἐν δεξιᾷ ἔχοντες τὸ τοῦ Ἀνδροκράτους ἡρῶν, νομίζοντες ἥκιστ' ἀν σφᾶς ταύτην αὐτοὺς ὑποτοπήσαι τραπέσθαι τὴν ἐς τοὺς πολεμίους. καὶ ὥμα ἑώρων τοὺς Πελοποννησίους τὴν πρὸς Κιθαιρῶνα καὶ Δρυὸς κεφαλὰς τὴν ἐπ' Ἀθηνῶν φέρουσαν μετὰ λαμπάδων διώκοντας. καὶ ἐπὶ μὲν ἔξ ἡ ἐπτὰ σταδίους οἱ Πλαταιῆς τὴν ἐπὶ τῶν Θηβῶν ἔχώρησαν, ἐπειθ' ὑποστρέψαντες ἦσαν τὴν πρὸς τὸ ὄρος φέρουσαν ὁδὸν ἐς Ἐρύθρας καὶ Ύσιάς, καὶ λαβόμενοι τῶν ὄρων διαφεύγουσιν ἐς τὰς Ἀθήνας, ἄνδρες δώδεκα καὶ διακόσιοι ἀπὸ πλειόνων. εἰσὶ γάρ τινες αὐτῶν, οἱ ἀπετράποντο ἐς τὴν πόλιν πρὶν ὑπερβαίνειν, εἰς δ' ἐπὶ τῇ ἔξω τάφρῳ τοξότης ἐλήφθη. οἱ μὲν οὖν Πελοποννήσιοι κατὰ χώραν ἐγένοντο τῆς βοηθείας παυσάμενοι· οἱ δ' ἐκ τῆς πόλεως Πλαταιῆς τῶν μὲν γεγενημένων εἰδότες οὐδέν, τῶν δὲ ἀποτραπομένων σφίσιν ἀπαγγειλάντων ως οὐδεὶς περιέστι, κήρυκα ἐκπέμψαντες, ἐπεὶ ἡμέρα ἐγένετο, ἐσπένδοντο ὀναίρεσιν τοῖς νεκροῖς, μαθόντες δὲ τὸ ἀληθές ἐπαύσαντο. οἱ μὲν δὴ τῶν Πλαταιῶν ἄνδρες οὕτως ὑπερβάντες ἐσώθησαν.

Πλαταιέων παράδοση (Γ, 52)

52. Υπὸ δὲ τοὺς αὐτοὺς χρόνους τοῦ θέρους τούτου καὶ οἱ Πλαταιῆς οὐκέτι ἔχοντες σῖτον οὐδὲ δυνάμενοι πολιορκεῖσθαι ἔυνέβησαν

τοῖς Πελοποννησίοις τοιῷδε τρόπῳ. προσέβαλον αὐτῶν τῷ τείχει, οἱ δὲ οὐκ ἐδύναντο ἀμύνεσθαι. γνοὺς δὲ ὁ Λακεδαιμόνιος ἄρχων τὴν ἀσθένειαν αὐτῶν βίᾳ μὲν οὐκ ἐβούλετο ἐλέῖν — εἰρημένον γάρ ἦν αὐτῷ ἐξ Λακεδαιμονος, ὅπως, εἰ σπονδᾷ γίγνοιντο ποτε πρὸς Ἀθηναίους καὶ ἔντομοις ὅσα πολέμων χωρία ἔχουσιν ἐκάτεροι ἀποδίδοσθαι, μὴ ἀνάδοτος εἴη ἡ Πλάταια ὡς αὐτῶν ἑκόντων προσχωρησάντων — προσπέμπει δὲ αὐτοῖς κήρυκα λέγοντα, εἰ βούλονται παραδοῦναι τὴν πόλιν ἑκόντες τοῖς Λακεδαιμονίοις καὶ δικασταῖς ἐκείνοις χρήσασθαι, τούς τε ἀδίκους κολάσειν, παρὰ δίκην δὲ οὐδένα. τοσαῦτα μὲν ὁ κήρυξ εἶπεν· οἱ δὲ — ἡσαν γάρ ἥδη ἐν τῷ ἀσθενεστάτῳ — παρέδοσαν τὴν πόλιν· καὶ τοὺς Πλαταιάς ἔτρεφον οἱ Πελοποννήσιοι ἡμέρας τινάς, ἐν ὅσῳ οἱ ἐκ τῆς Λακεδαιμονος δικασταί, πέντε ἀνδρες, ἀφίκοντο. ἐλθόντων δὲ αὐτῶν κατηγορία μὲν οὐδεμία προυτέθη, ἡρώτων δὲ αὐτοὺς ἐπικαλεσάμενοι τοσοῦτον μόνον, εἰ τι Λακεδαιμονίους καὶ τοὺς ἔντομοις ἔν τῷ πολέμῳ τῷ καθεστῶτι ἀγαθὸν εἰργασμένοι εἰσίν· οἱ δ' ἔλεγον αἰτησάμενοι μακρότερα εἰπεῖν καὶ προτάξαντες σφῶν αὐτῶν Ἀστύμαχόν τε τὸν Ἀσωπολάου καὶ Λάκωνα τὸν Ἀειμνήστου, πρόξενον ὅντα Λακεδαιμονίων· καὶ ἐπελθόντες ἔλεγον τοιάδε.

Περίληψη τῶν κεφ. 53-67

Ἄκολουθεῖ ὁ λόγος τῶν ἀντιρροσώπων τῶν Πλαταιέων, οἱ ὅποιοι θύμισαν τίς ὑπηρεσίες πού ἡ πόλη τους πρόσφερε γενικά στοὺς Ἑλλήνες καὶ εἰδικότερα στοὺς Λακεδαιμόνιους, ἀνέπτυξαν τούς λόγους πού τοὺς ὁδήγησαν νά συμμαχήσουν μέ τοὺς Ἀθηναίους, κατηγόρησαν τοὺς Θηβαίους γιά τή στάση τους στό παρελθόν καὶ ἴδιαίτερα γιά τό μηδισμό τους καὶ τέλος ἔκκληση στοὺς Λακεδαιμόνιους νά δεῖξουν ἐπιείκεια καὶ νά σώσουν τήν πόλη τους.

Οἱ Θηβαῖοι, ἐπειδή φοβήθηκαν μήπως μέ τά ἐπιχειρήματά τους οἱ Πλαταιεῖς μποροῦσαν νά ἐπηρεάσουν τοὺς Λακεδαιμόνιους, ζήτησαν καὶ πῆραν ἄδεια νά ἀναπτύξουν τά δικά τους ἐπιχειρήματα. Ἐτοι προσπάθησαν νά ἀνασκευάσουν μία μία τίς κατηγορίες πού διατύπωσαν ἐναντίον τους οἱ Πλαταιεῖς καὶ στή συνέχεια ἀνέπτυξαν τούς λόγους, γιά τούς όποιονς φρονοῦσαν ὅτι δὲν ἐπρεπε νά δειχτεῖ ἐπιείκεια στούς Πλαταιεῖς, ἀλλά νά τιμωρηθοῦν παραδειγματικά.

Πλαταιέων καταδίκη (Γ, 68)

68. Τοιαῦτα δὲ οἱ Θηβαῖοι εἶπον. οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι δικασταὶ νομίζοντες τὸ ἐπερώτημα σφίσιν ὅρθῶς ἔξειν, εἴ τι ἐν τῷ πολέμῳ ὑπ' αὐτῶν ἀγαθὸν πεπόνθασι, διότι τόν τε ἄλλον χρόνον ἡξίουν δῆθεν αὐτοὺς κατὰ τὰς παλαιὰς Παισσανίου μετὰ τὸν Μῆδον σπονδάς ἡσυχάζειν καὶ ὅτε ὕστερον ἢ πρὸ τοῦ περιτειχίζεσθαι προείχοντο αὐτοῖς, κοινούς εἶναι κατ' ἔκεινας, οὐκέ ἐδέξαντο, ἡγούμενοι τῇ ἑαυτῶν δικαίᾳ βουλήσει ἔκσπονδοι ηδὴ ὑπ' αὐτῶν κακῶς πεπονθέναι, αὖθις τὸ αὐτὸ ἔνα ἔκαστον παραγγόντες καὶ ἐρωτῶντες, εἴ τι Λακεδαιμονίους καὶ τοὺς ἔνυμάχους ἀγαθὸν ἐν τῷ πολέμῳ δεδραχότες εἰσίν, ὅπότε μὴ φαίεν, ἀπάγοντες ἀπέκτεινον καὶ ἔξαίρετον ἐποιήσαντο οὐδένα. διέφθειραν δὲ Πλαταιῶν μὲν αὐτῶν οὐκέ ἐλάσσους διακοσίων, Ἀθηναίων δὲ πέντε καὶ εἴκοσιν, οἱ ἔνυνεπολιορκοῦντο· γυναικαὶ δὲ ἡνδραπόδισαν. τὴν δὲ πόλιν ἐνιαυτὸν μέν τινα Θηβαῖοι Μεγαρέων ἀνδράσι κατὰ στάσιν ἐκπεπτωκόσι καὶ ὅσοι τὰ σφέτερα φρονοῦντες Πλαταιῶν περιήσαν ἔδοσαν ἐνοικεῖν· ὕστερον δὲ καθελόντες αὐτὴν ἐς ἔδαφος πᾶσαν ἐκ τῶν θεμελίων ὠκοδόμησαν πρὸς τῷ Ἡραίω καταγώγιον διακοσίων ποδῶν, πανταχῇ κύκλῳ οἰκήματα ἔχον κάτωθεν καὶ ἀνωθεν, καὶ ὁροφοῖς καὶ θυρώμασι τοῖς τῶν Πλαταιῶν ἐχρήσαντο, καὶ τοῖς ἄλλοις, ἢ τὴν ἐν τῷ τείχει ἐπιπλα, χαλκὸς καὶ σίδηρος, κλίνας κατασκευάσαντες ἀνέθεσαν τῇ Ἡρᾳ καὶ νεών ἔκατόμπεδον λίθινον ὠκοδόμησαν αὐτῇ. τὴν δὲ γῆν δημοσιώσαντες ἀπεμίσθωσαν ἐπὶ δέκα ἔτη, καὶ ἐνέμοντο Θηβαῖοι. σχεδὸν δέ τι καὶ τὸ ἔνυμπαν περὶ Πλαταιῶν οἱ Λακεδαιμόνιοι οὕτως ἀποτετραμμένοι ἐγένοντο Θηβαίων ἔνεκα, νομίζοντες ἐς τὸν πόλεμον αὐτοὺς ἀρτὶ τότε καθιστάμενον ὡφελίμους εἶναι. καὶ τὰ μὲν κατὰ Πλάταιαν ἔτει τρίτῳ καὶ ἐνενήκοστῷ, ἐπειδὴ Ἀθηναίων ἔνυμπαχοι ἐγένοντο, οὕτως ἐτελεύτησεν.

ΜΕΡΟΣ Β'

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΕΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Εισβολή τῶν Θηβαίων στίς Πλαταιές (B, 1-16)

1. ἐνθένδε = ἀπό αὐτή τήν πολεμική ἐνέργεια, δηλ. τήν εἰσβολή τῶν Θηβαίων στίς Πλαταιές τὸν Ἀπριλίο του 431 π.Χ. ἐκατέροις· ὅντι ἐκατέρων. ἐν φ στό ἐνθένδε = ἀπό τήν ὅποια. οὗτε ἐπεμείγνυντο ἔτι ἀκηρυκτὶ παρ' ἀλλήλους = ἔπαυσαν πλέον νὰ ἐπικοινωνοῦν μεταξύ τους χωρίς κήρυκες. καταστάντες τε· δηλ. εἰς τὸν πόλεμον = καὶ μιά καὶ ἀρχισαν τίς ἐχθροπραξίες. ἔξῆς = μέ τῇ σειρά. κατά θέρος καὶ χειμῶνα· τὸ θέρος γιά τό Θουκυδίδη ἦταν ὀκτάμηνο διάστημα, ἀπό τὸ Μάρτιο μέχρι τὸν Ὁκτώβριο, καὶ ὁ χειμῶνας τετράμηνο, ἀπό τὸ Νοέμβριο ὡς τὸ Φεβρουάριο. Ἡ διαίρεση αὐτή στηρίζεται στή φύση τῶν γεγονότων πού ἰστοροῦνται· ἐπειδή τὸ θέρος, δηλ. ὄνοιξη, θέρος καὶ φθινόπωρο, γίνονταν οἱ πολεμικές ἐπιχειρήσεις, ὅμως τὸ χειμῶνα οἱ πολεμικές προετοιμασίες.

2. ἐνέμειναν = διατηρήθηκαν ἀπαραβίαστες. αἱ τριακοντούτεις σπουδαῖ· ἡ εἰρήνη πού συνομολογήθηκε τό 445 π.Χ. μεταξύ Ἀθηναίων καὶ Πελοποννησίων, πού ἔγινε μετά τήν ύποταγή ἀπό τὸν Περικλῆ τῆς Εὔβοιας, ἡ ὅποια εἶχε ἀποστατήσει. πέμπτῳ καὶ δεκάτῳ ἔτει· τό 431 π.Χ. μετά τή μάχη στήν Ποτείδαια. ἐπὶ Χρυσίδος ἐν "Ἄργει ιερωμένης (= ιερείας οὐσης)· ἡ Χρυσίδα ἦταν ίέρεια τῆς "Ηρας στό "Ἄργος· οἱ Ἄργειοι ἀριθμοῦσαν τοὺς χρόνους μέ τά ὀνόματα τῶν ίερειῶν. Ἐπειδὴ στά χρόνια τοῦ Θουκυδίδη δέν ὑπῆρχε χρονολογική ἀφετηρία, ὁ ιστορικός ὄριζει τήν ἔναρξη τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἀναφέροντας τίς χρονολογίες τριών πόλεων, τίς πιό ἀξιόλογες, δηλ. τοῦ "Ἄργους, τῆς Σπάρτης καὶ τῆς Ἀθήνας. ἄρχοντος = τότε πού χρειαζόταν τέσσερις μῆνες ἀκόμη γιά νά συμπληρώσει τήν ύπηρεσία του ὡς ἄρχοντας (ἐπώνυμος). βοιωταρχοῦντες· τό πολίτευμα τῶν Βοιωτῶν ἦταν ὀλιγαρχικό· τήν ἀνώτατη ἔξουσία ἀσκοῦσαν 11 βοιωτάρχες πού ἐκλέγονταν κάθε χρόνο, ἀπ' τοὺς ὅποιους δύο ἐκλέγονταν ἀπό τή Θήβα. ἐπηγάγοντο. δηλ. αὐτούς = τούς προσκάλεσαν. ἴδιας ἔνεκα δυνάμεως = γιά νά ἐνισχυθοῦν αὐτοί πολιτικῶς. τοὺς σφίσιν ὑπεναντίους = τούς πολιτικούς ἀντιπάλους τους. προσποιῶ τί τινι = παραδίνω κάτι σέ κάποιον. δυνατωτάτου = πού εἶχε πολύ μεγάλη πολιτική δύναμη. διάφορος = ἐχθρική. μήπω φανεροῦ καθεστῶτος = ἐνῶ ἀκόμη ὁ πόλεμος δέν εἶχεν ἀρχίσει φανερά. ἢ καὶ ῥᾶσον = γι' αὐτὸν ἀκριβώς τὸ λόγο καὶ εύκολότερα. φυλακῆς οὐ προκαθεστηκίας = ἐπειδὴ δέν εἶχε τοποθετηθεῖ φρουρά μπρός ἀπ' τήν πόλη. τίθεμαι τὰ ὅπλα = στρατοπεδεύων. ἔργου ἔχεσθαι = νά ἀρχίσουν τό ἔργο (δηλ. νά πιάνουν καὶ νά σκοτώνουν τούς δημοκρατικούς). γνώμην ἐποιοῦντο = ἀποφάσισαν. ἐπιτηδείοις = μέ φιλικά. ἐς ξύμβασιν καὶ φιλίαν ἀγαγεῖν τήν πόλιν = νά προσκαλέσουν σέ συμβιβασμό καὶ φι-

λική συνεννόηση τούς πολίτες. καὶ ἀνεῖπεν = καί πράγματι ό κήρυκας διαχήρυξε. κατὰ τὰ πάτρια = σύμφωνα μέ τίς πατροπαράδοτες συνθήκες (ὅπως αὐτές καθόριζαν, ή Πλάταια ἀνῆκε στή βοιωτική συμμαχία).

3. ἔξαπιναίως = αἰφνιδιαστικά. πρὸς ξύμβασιν ἔχωρησαν = ἦρθαν σέ συμβιβασμό. τοὺς λόγους· τίς προτάσεις ποὺ ἔκαμε ό κήρυκας. ἀλλως τε καὶ = καί για ἄλλους λόγους καί διότι. ἐς οὐδένα οὐδέν ένεωτέριζον = κανένα δέν ένοχολοῦσαν. πράσσοντες δέ πως ταῦτα = ἐνώ διαπραγματεύονταν αὐτά κατά τόν ἔναν ἢ τόν ἄλλο τρόπο. τῷ πλήθει οὐ βουλομένων ἦν = τό πλήθος οὐκ ἔβούλετο (= δ λαός στό σύνολό του δέν ζθελε). ἐπιχειρητέα εἶναι = ἐπιχειρητέον εἶναι (= ὅτι πρέπει νά ἐπιχειρήσουν τήν ἐπίθεση). ἔξαρτύω = τακτοποιῶ. ἥ = ὥπως. ως ἐκ τῶν δυνατῶν = ὅσο ἐπέτρεπαν οἱ περιστάσεις. φυλάξαντες ἔτι νύκτα = ἀφοῦ παραφύλαξαν, ὥστε νά εἶναι ἀκόμα νύχτα. περιόρθον = λίγο πρίν ἀπό τά ξημερώματα. ὥπως μὴ κατὰ φῶς θαρσαλεωτέροις οὖσι (τοῖς Θηβ.). προσφέροντο (οἱ Πλατ.) καὶ σφίσιν ἐκ τοῦ ἵσου γίγνωνται = γιά νά μή τους ἐπιτίθενται (οἱ Πλατ.) μέ τό φῶς τῆς ήμέρας, ὅπότε θά ἔχουν περισσότερο θάρρος (οἱ Θηβ.). καὶ νά μή βρίσκονται στήν ἴδια (πλεονεκτική) θέση μέ αὐτούς. ἀλλά... φοβερώτεροι (οἱ Θηβ.) = ἔχοντας περισσότερο φόβο. ἤσσους ωσι τῆς σφετέρας ἐμπειρίας τῆς κατὰ τήν πόλιν = (νά) εἶναι κατώτεροι ἀπό αὐτούς, πού γνώριζαν τό ἐσωτερικό (τά κατατόπια) τῆς πόλης. κατὰ τάχος = γρήγορα.

4. ξυνεστρέφοντό τε ἐν σφίσιν αὐτοῖς = συσπειρώνονταν. ἥ προσπίπτοιεν = ἔκει πού κάθε φορά ἔκαναν ἐπίθεση (οἱ Πλατ.). διλοιπογῇ χρῶμαι = βγάζω θρηνώδη φωνή. ὑετὸς = βροχή. ἐν σκότῳ καὶ πηλῷ = μέσα στό σκοτάδι καὶ τή λάσπη. ἥ = μέσα ἀπ' τίς ὁποῖες. μηνός· ή νύχτα ἡταν χωρίς φεγγάρι, ἐπειδή ἡταν τό τέλος τοῦ (σεληνιακοῦ) μήνα. τοῦ μὴ ἐκφεύγειν = ὥστε νά μή διαφεύγει κανένας. στυράκιον· τό κάτω μέρος τοῦ ἀκοντίου. βάλαινος· σιδερένιο ραβδί πού, καθώς περνοῦσε στήν ὀπή τοῦ μοχλοῦ καὶ τῆς πύλης, δέν ἔφηνε τό μοχλό νά κινεῖται. ταύτη = ἀπ' αὐτό τό μέρος. αἰσθησις ταχεῖα ἐπεγένετο (τοῖς Πλατ.) = γρήγορα τό κατάλαβαν οἱ Πλαταιεῖς. ἀλλῃ = σέ ἄλλο μέρος. σποράδες = σποραδικά (σκόρπια). ἀντικρυς = στό ἀπέναντι μέρος. ἀπειλημμένους = ἀποκλεισμένους. ώσπερ ἔχουσι = χωρίς ἀναβολή. περιῆσαν = ζούσαν. οὕτως ἐπεπράγεσαν = αὐτό τό τέλος (τήν τύχη) εἶχαν.

5. εἰ τι ἄρα μὴ προχωροίη = ἀν τυχόν δέν πήγαινε καλά ή ἐπιχείρηση. γενόμενον = πού ἔπεσε. ἐρρύη μέγας = πλημμύρισε κι ἔγινε μεγάλος. ἔχομαι ζῶν = πιάνομαι αἰχμάλωτος. κατασκευή = οἰκιακά καὶ γεωργικά ἐρ-

γαλεία,, σκεύη κτλ. στά χωράφια. οἶα... γενομένου = ἐπειδή τό κακό πραγματικά συνέβηκε ἀνεπάντεχα σέ καιρό εἰρήνης. ὑποτοπέω = ὑποψιά-ζομαι. δῖσις = αὐτός πού ἐνεργεῖ σύμφωνα μέ τό θεῖο νόμο. τὰ ἔξω... μή ἀδικεῖν = μή βλάπτειν τά ἔξω, δηλ. τούς ἀνθρώπους, ἀγρούς, κατασκευήν.

6. ἐπομόσαι φασὶ = λένε ὅτι ἐπιβεβαίωσαν μέ ὄρκο τούς λόγους των. οὗ φασιν = ὀρνοῦνται. ἦν τι ξυμβαίνωσι = ἂν καταλήξουν σέ κάποια συμφωνία. πρὸς ὃν ἔπραξαν οἱ προδιδόντες = μέ τόν ὅποιο εἶχαν διαπραγματεύθει οἱ προδότες. ὑπόσπονδος = ὁ ἔξασφαλισμένος μέ συνθῆκες. καθίσταντο πρὸς τὰ παρόντα = τακτοποιοῦσαν σύμφωνα μέ τήν κατάσταση πού δημιουργήθηκε. μηδὲν νεώτερον ποιεῖν = μηδέν νεωτερίζειν = νά μήν κάμουν κανένα κακό. ἐπιστέλλω = στέλνω παραγγελίες. τοὺς ἀχρειοτάτους = τούς ὀλωσδιόλου ἄχρηστους (ἀμάχους, δηλ. γέροντες, ἀρρώστους, ἀναπήρους).

Πλαταιέων πολιορκία (B, 71-78)

71. τοῦ ἐπιγιγνομένου θέρους· τόν Ιούνιο τοῦ τρίτου χρόνου τοῦ πολέμου, δηλ. τό 429 π.Χ. οὐκ ἐσέβαλον· ἀπό τό φόβο τῆς ἀρρώστειας, πού ἀπό τό δεύτερο χρόνο τοῦ πολέμου θέριζε τούς Ἀθηναίους πού ἤταν μέσα στά τείχη. καθίσας τόν στρατόν = ἀφοῦ στρατοπέδευσε. ὃν ἔστε = ἀπ' τούς ὅποιους κατάγεσθε. ξυνάρασθαι τὸν κίνδυνον τῆς μάχης = νά πάρουν ἐπάνω τους μαζί του τόν κίνδυνο τῆς μάχης. Μ' αὐτά τά λόγια ὑπονοεῖ τούς Θηβαίους, οἱ ὅποιοι ἀπό φιλικά αἰσθήματα πρός τούς Πέρσες τότε δέ θέλησαν νά λάβουν μέρος στούς ἀγῶνες ἐναντίον τους. ἀπεδίδου = ἔδινε τό προνόμιο (νά είναι κύριοι τῆς χώρας τους) η ὡς τιμητικό χρέος. ἀμύνω τινὶ = βοηθῶ κάποιον. τοὺς ὄρκίους γενομένους = τούς ὅποιους ἐπικαλέστηκαν τότε στούς ὄρκους. ἥμετέρους ἔγχωρίους· οἱ ντόπιοι θεοί (πού τιμῶνται στή χώρα μαζ), ἀφοῦ προστάτευσαν ἔχεινους πού πολέμησαν γιά τή χώρα, ἔγιναν θεοί καί τῶν Λακεδαιμονίων τοῦ Παυσανία, δηλ. τῶν πατέρων τῶν σημερινῶν ἐπιδρομέων. δικαιόω = κρίνω δίκαιο.

72. ὑπολαβών = ἀφοῦ πῆρε τό λόγο. ξυνελευθεροῦτε (προστ.) = νά προσπαθεῖτε νά τούς ἐλευθερώσετε μαζί μέ μᾶς. αὐτῶν· δηλ. τῶν ξυνομοσάντων καί ύπ' Ἀθηναίοις νῦν ὄντων. ἡς = σ' αὐτή, δηλ. στήν προσπάθεια γιά ἀπελευθέρωση. μάλιστα = πρό πάντων. εἰ δὲ μή· δηλ. βουλεσθε μετασχεῖν. προκαλοῦμαί τι = προτείνω κάτι. τὰ ὑμέτερα αὐτῶν = τά κτήματά σας. μηδὲ μεθ' ἐτέρων = μέ κανενός (ἀπ' τούς δυό) τό μέρος. ἐπὶ πολέμῳ

= γιά πολεμικούς σκοπούς. ούκ ἐπιτρέπωσι· δηλ. νά χρατήσουν ούδετερότητα. ώς ἔνορχοι ὄντες = μέ τήν ἴδεα, δτι δεσμεύονται ἀπό ἔνορχες συμφωνίες. κατὰ τὸ δέχεσθαι = ώς πρός τό δέχεσθαι. γῆς ὅρους ἀποδείξατε = νά δειξετε τά σύνορα τῆς χώρας σας. ἐς ἀριθμὸν ἐλθεῖν = ἀριθμηθῆναι. μεταχωρήσατε = νά πάτε. φοράν φέροντες = πληρώνοντας ἔνα ποσό (ἀπέναντι στά εἰσοδήματα τά όποια θά στερηθεῖτε).

73. ἐν αἷς εἰκός ἦν κομισθῆναι = μέσα σ' αὐτές (δηλ. στό διάστημα αὐτό) ἦταν δυνατό νά πᾶν στίν 'Αθήνα καί νά ἐπιστρέψουν (οἱ πρέσβεις τῶν Πλαταιῶν). τέμνω τὴν γῆν = καταστρέψω (λεηλατῶ) τή χώρα (καταστρέφοντας τά χωράφια καί κόβοντας τά δέντρα). ἐν τῷ πρὸ τοῦ χρόνῳ = πρωτύτερα. φασὶ... ἐν οὐδενὶ προέσθαι ὑμᾶς = λένε δτι σέ καμιά περίσταση δέν σας ἀφήκαν. περιορῶ = ἀδιαφορῶ. ἐπισκήπτω = παραγγέλλω. μηδὲν νεωτερίζειν = νά μήν κάμετε καμιά μεταβολή.

74. βουλεύομαι = ἀποφασίζω. ἐντεύθεν δὴ = τότε... ἀνέχεσθαι· ὄρωντας... πάσχοντας. ἐς ἐπιμαρτυρίαν καθίσταμαι = ἐπικαλοῦμαι τή μαρτυρία. ξυνίστορες = μάρτυρες. τήν ἀρχήν· ἐπίρ. = στήν ἀρχή. ἐκλιπόντων τό ξυνώμοτον = ἐπειδή παραβίασαν τήν ἔνορκη συνθήκη. παρέσχετε εύμενή ἐναγωνίσασθαι = παραχωρήσατε εύνοϊχή γιά τή μάχη τους. εἰκότα = λογικά. ξυγγρώμονές ἔστε... νομίμως = νά ἐπιτρέπετε νά τιμωρούνται ὅσοι κάνουν πρῶτοι ἀρχή τῆς ἀδικίας, ὅσοι πάλι ἐπιδιώκουν νόμιμα τήν τιμωρία, νά τήν ἐπιβάλλουν.

75. ἐπιθειάζω = ἐπικαλοῦμαι τούς θεούς ώς μάρτυρες. καθίστη ἐς πόλεμον = ἐτοίμαζε γιά πόλεμο. περισταυρόω = περιφράζω μέ πασσάλους. ἔχουν (τοῦ χόω - χώννυμι) = σώριαζαν χώμα. παρωκόδόμουν ἐκατέρωθεν = ἔχτιζαν καί στίς δυό πλευρές τοῦ χώματος πού σωριάζονταν. φορμηδὸν = σταυρωτά. ἐπὶ πολὺ = σέ μεγάλη ἔκταση. φορέω = φέρων καί σωριάζω. ἀνύτεων = νά συντελεῖ στήν ἀνύφωση. διηρημένοι κατ' ἀναπαύλας... αἱρεῖσθαι = χωρισμένοι σέ βάρδιες, ὥστε ἄλλοι νά κουβαλοῦν ὑλικά, ἄλλοι νά τρώνε καί νά κοιμοῦνται· ἢ... ὥστε, δταν τό ἔνα ἐργάζεται, τό ἄλλο νά ἔχει ἀνάπταση (νά ξεκουράζεται). ξεναγοί· Λακεδαιμόνιοι πού στέλνονταν ώς ἀρχηγοί τών συμμαχικῶν στρατευμάτων, τά όποια εἶχαν καί ξεχωριστούς ἀρχηγούς. τεῖχος = προτείχισμα. ἡ προσεχοῦτο = ἐκεῖ ὅπου μαζευόταν σέ σωρό τό χώμα. ξύνδεσμος = μέσο συνδέσεως. δέρρεις (ἡ δέρρις) = ἀκατέργαστα δέρματα. διφθέραι = κατεργασμένα δέρματα. οἰστὸς = βέλος. οὐ σχολαίτερον = μέ τήν ἴδια ταχύτητα. ἀντανήιει αὐτῷ = ύψωνόταν παράλληλα πρός αὐτό. διελόντες... γῆν = ἀφοῦ γκρέμισαν μέ-

ρος του τείχους, έκει όπου άκριβώς γινόταν ή πρόσχωση (πού άκουμπούσε τό πρόγωμα), μετέφεραν τό χώμα (στό έσωτερικό τής πόλης).

76. **ταρσοί καλάμου** = κοφίνια καλαμένια. έν ταρσοῖς... διηρημένου = καθώς γέμιζαν μέ πηλό κοφίνια τά ριγαν μέσα στό χάσμα πού σχηματίζονταν άπό τήν άφαίρεση τού χώματος (άπό τούς Πλατ.). διαχεόμενον ύποκ. τό διηρημένον = καθώς διασκορπίζεται. ή γῆ = ὁ ἄλλος σωρός τού χώματος. φοροῦμαι = μεταφέρομαι. ταύτη (οὕτω) ἀποκληγόμενοι· δηλ. τοῦ ἐσφορεῖν τήν γῆν. τούτο... ἐπέσχον = σταμάτησαν αὐτή τους τήν προσπάθεια. ξυντεκμηράμενοι = ἀφοῦ λογάριασαν ἀκριβῶς τό μέρος, πάνω άπό τό δόποιο γινόταν ή ἐπιχωμάτωση. ὑφείλκον = τραβοῦσαν ἀπό κάτω κρυφά. ὥστε ἐπιβάλλοντας... τοῦ χώματος = ὥστε, ἐνῶ ἔριχναν ἀπ' ἐπάνω χώμα, κατόρθωνταν λιγότερο ἀπ' ὅ,τι ἔπρεπε, ἐπειδή κρυφά τό χώμα ἀποσυρόταν ἀπό κάτω. ιζάνω = κατακαθίζω. προσεπεξηῦρον = ἐπινόησαν ἐκτός ἀπό τά ἄλλα κατά τών ἀντιπάλων. τό κατὰ τό χώμα = ἔκεινο πού ἀντιστοιχεῖ στήν ἐπιχωση πού ἔγινε. ἀπὸ τοῦ βραχέος· δηλ. ἀπό τό σημεῖο τοῦ τείχους τό δόποιο δέν εἶχε υψώθει. ἐκ τοῦ ἐντὸς = ἀπό τό μέσα μέρος. μηνοειδῆς = πού ἔχει σχῆμα δρεπάνου. ἐς τήν πόλιν = μέ τό κυρτό του μέρος νά βλέπει πρός τήν πόλη. δπως... ἀντέχοι = γιά νά χρησιμεύει ώς ἀντιτείχισμα. ἐν ἀμφιβόλω... γίγνεσθαι = προσβάλλεσθαι πανταχόθεν. ἐπὶ μέγα κατέσεισε = τράνταξε σέ μεγάλη ἔκταση (ἡ πάρα πολύ). μηχανάς· τί κυριότερη πολιορκητική μηχανή στούς ἀρχαίους ἦταν ὁ «χριός». ἀνακλάω = σύρω πρός τά ἐπάνω. κεραία = τό δοκάρι τού γερανού πού προεξέχει. ἀπὸ τής τομῆς ἐκατέρωθεν = ἀπό τά δυού ἄκρα (τών δοκαριών). ἐπικεκλιμένων καὶ ὑπερτεινουσῶν = πού εἶχαν ἐπικλινή θέση, λυγισμένες καὶ μέ προεξοχή (ὅπως οἱ κεραίες τών βαπτοριών, ἀπ' τίς δόποιες κρέμονται οι βάρκες). ἀνελκύσαντες ἐγκαρσίας = ἀφοῦ τίς ἀνέσυραν, ὥστε νά είναι πλάγιες. ρύμη = μέ όρμή. ἀποκαυλίζω = κόβω τόν καυλό, δηλ. τό ἄκρο τής κεφαλῆς τής μηχανῆς (χριού) πού προεξείχε. ἐμβολή = τό κεφάλι τού κριού.

77. τῷ χώματι τό ἀντιτείχισμα ἐγίγνετο = γιά ἔξουδετέρωση τοῦ προχώματος (ἐπιχωματώσεως) προχωροῦσε τό ἀντιτείχισμα (μηνοειδές τείχος) πού κατασκευάζοταν. ἀπὸ τών παρόντων δεινῶν = μέ τά διατιθέμενα φοβερά καὶ κουραστικά μέσα. πᾶσαν ἴδεαν ἐπενόουν = σοφίζονταν κάθε μέσο. σφίσιν = ἀπ' αὐτούς. ὑλης φακέλους = δεμάτια ξύλα (φρύγανα). παρέβαλον = ἔριχναν τό ἔνα πάνω στό ἄλλο (= παρά). ἐπιπαρανέω = κάνω σωρό συνεχῶς. ἐπιπαρένησαν... ἐπισχεῖν = ἀρχισαν νά συσσωρεύουν δεμάτια καὶ στό έσωτερικό τής πόλης καὶ σέ ὅσο μεγαλύτερη ἔκτασή τής μπο-

ροῦσαν νά τά έκσφενδονίσουν ἀπό τό υψος ἔκεινο τής προσχώσεως. ἥδη γάρ... ἀνῆκε = γιατί ὡς τώρα είναι γνωστό ὅτι συμβαίνει καμία φορά τά δέντρα ἐνός ὀρεινού δάσους καθώς τρίβεται τό ἔνα μέ τό ὄλλο ἔξαιτίας τῶν ἀνέμων νά παίρνουν μόνα τους φωτιά καί νά βγάζουν φωτιά καί φλόγα. ἐντὸς πολλοῦ χωρίου τής πόλεως οὐκ ἦν πελάσαι = σέ μεγάλη ἔκταση τής πόλης (ἀπό τό μέρος τής πυρκαϊᾶς) δέν μπορούσε νά πλησιάσει κανείς. ἐπίφορος = εύνούκός.

78. διαμαρτάνω τινὸς = ἀποτυχαίνω. διελόμενοι κατὰ πόλεις τὸ χωρίον = ἀφοῦ μοίρασαν ὅλη τήν ἔκταση (περιοχή) σέ τμήματα. πλινθεύομαι = κατεσκευάζω πλιθιά. περὶ ἀρκτούρου ἐπιτολὰς = κατά τήν ἀνατολή τοῦ ἀρκτούρου· ἀρκτούρος είναι τό πιό μεγάλο ἀστέρι στόν ἀστερισμό τοῦ Βοῶτη πού στήν ἀρχῇ τής ἀνοίξεως ἐμφανίζεται ἐσπερινός, ἐνῶ στίς ἀρχές τοῦ φθινοπώρου πρωινός. Ἐδῶ ὑπονοεῖται ἡ ἀνατολή πού γίνεται τό Σεπτέμβριο. κατεσκευάσθη = ὁργανώθηκε.

Πλαταιέων ἔξοδος (Γ, 20-24)

20. χειμῶνος· δηλ. τοῦ 428 π.Χ. τῷ σίτῳ ἐπιλείποντι = ἀπό τήν ἔλλειψη τοῦ σιταριοῦ. τιμωρία = βοήθεια. ἐπιβούλευούσιν ἔξελθεῖν = ἀποφασίζουν νά κάμουν ἔξοδο. ἦν δύνωνται βιάσασθαι = ἀν μποροῦν νά τό ἐπιτύχουν μέ τή βία. πεῖρα = ἀπόπειρα, ἐπιχείρηση. ἀποκνέω τὸν κίνδυνον = ἀπό φόβο ἀποφεύγω τόν κίνδυνο. πως = κάπως. ἔνυνεμετρήσαντο ταῖς ἐπιβολαῖς τῶν πλίνθων = βρῆκαν τό συνολικό υψος (τῶν κλιμάκων) μέ καταμέτρηση τῶν σειρῶν τῶν πλίνθων (τούβλων). ἔξαληλιμμένον = καλά ἀσβεστωμένο. λογισμὸς = ὑπολογισμός. οὐ πολὺ ἀπέχοντες = γιατί καί ἡ ἀπόσταση (ἀπό τό τείχος) δέν ἦταν μεγάλη. ἔβούλοντο δηλ. ἀναβαίνειν.

21. πρός τε Πλαταιῶν... ἐπίοι = καί πρός τό μέρος τῶν Πλαταιῶν καί ἀν ἵσως κάποιος ἀπέξω ἀπό τό μέρος τῶν Ἀθηνῶν ἔκανε ἐπίθεση. διέχω = ἀπέχω. πόδας· ὅ πούς ἦταν ἵσος μέ 0,31 τοῦ μέτρου περίπου. μάλιστα = περίπου. διὰ δέκα ἐπάλξεων = σέ κάθε δέκα ἐπάλξεις· οἱ ἐπάλξεις ἦταν προμαχώνες πάνω στά τείχη, ἀπ' τούς ὅποιους ἀπέκρουνταν τήν ἐπίθεση ὅσοι ἀμύνονταν. διήκω = φθάνω. παρὰ πύργον = ἀπέξω (χοντά) ἀπ' τόν πύργο. ἀλλὰ δι' αὐτῶν μέσων διῆσαν = ἀλλά ἀνάμεσά τους περνοῦσαν (κάθε φορά δηλ. πού στρατιώτης ἤθελε νά πάει ἀπό μιά ἐπαλξη σέ ὄλλη πού βρισκόταν πέρα ἀπό τόν πύργο). νοτερὸς = βροχερός. ὄντων δι' ὀλίγου = ἐνῶ βρίσκονται σέ μικρά διαστήματα ὁ ἔνας ἀπ' τόν ὄλλο. στεγανός = στεγασμένος.

22. παρεσκεύαστο· ἀπρόσ. = εἶχε γίνει προετοιμασία. τηρήσαντες = περιμένοντας. χειμέριος = χειμωνιάτικος. περιέχω τινὰ = περιβάλλω κάποιον. ἀνὰ τὸ σκοτεινὸν = μέσα στὸ σκοτάδι. φόφω δὲ τοῦ ἀνέμου = καὶ ἐπειδὴ ὁ ἄνεμος ἔκανε πάταγο πού σκέπαζε τὸν κρότο ἀπ' τὸ πλησίασμά τους. διέχοντες = ἀφήνοντας μεγάλα διαστήματα ἀνάμεσά τους. εύσταλεῖς τῇ ὀπλίσει = ἐλαφρά ὀπλισμένοι. τὸν ἀριστερὸν... ὑποδεδεμένοι· ὅταν κανείς ἔχει ἀνυπόδητο τὸ ἔνα του πόδι, πατᾶ πιὸ στέρεα σέ λασπερό ἔδαφος. ἀσφαλείας ἔνεκα τῆς πρὸς τὸν πηλὸν = γιά νά βαδίζουν μέ δσφάλεια σέ τόπο μέ λάσπη. μεταπύργιον = τὸ διάστημα πού είναι ἀνάμεσα σέ δυό πύργους. προσέθεσαν = τοποθέτησαν. ὀπότε εἰεν... = ὅταν θά πλησίαζαν. κατάβαλλω = ρίχω κάτω. ἀντιλαμβανόμενος ἀπὸ τῶν ἐπάλξεων = ἐνώ προσπαθοῦσε νά πιαστε... ἐκ τοῦ μπαλιν = ἀπό τὸ ἀντίθετο μέρος. ὅπως ἦκιστα τὸν νοῦν ἔχοιεν = γιά νά μή προσέχουν καθόλου. κατὰ χώραν = στή θέση των. φρυκτοὶ πολέμιοι = σημαδιά μέ φωτιές πού δείχνουν πώς φάνηκαν οἱ ἔχθροι. παρανῖσχον (παρ.- ἀν-ίσχω) φρυκτοὺς = παράλληλα πρός αὐτούς στήκωνταν πυρακτωμένα σημαδιά. φρυκτωρία = ἡ συνεννόηση ἀπό μακριά μέ φωτιές. καὶ τοῦ ἀσφαλοῦς ἀντιλάβοιντο = καὶ πατήσουν σέ σταθερό (ἀσφαλισμένο) ἔδαφος.

23. ἐν τούτῳ δηλ. τῷ χρόνῳ. τὰς διόδους τῶν πύργων = τούς δρόμους πού ἔφερναν πρός τούς πύργους. οἱ μέν· δηλ. ἔκεινοι πού ἀνέβηκαν πάνω στούς πύργους καὶ στούς δρόμους (πού ἔφερναν στούς πύργους). οἱ δέ· δηλ. οἱ ὑπόλοιποι Πλαταιεῖς. ἀπώσαντες = ρίχνοντας κάτω (γιά νά μή δυσκολεύεται ἡ ἀνάβαση). ὁ διακομιζόμενος αἰεὶ = ἔκεινος πού κάθε φορά περνοῦσε τὸ τεῖχος καὶ τὴν τάφρο. αὐτοῖς ἐπεφέροντο = ἔκαναν ἐπίθεση ἐναντίον τους. ἐς τὰ γυμνά· στά πλευρά τοῦ σώματος πού δέ σκεπάζονταν ἀπό τὴν ἀσπίδα, δηλ. τά δεξιά. φθάνοντας... διαβάντες = πρόφθασαν καὶ πέρασαν. κρύσταλλος... ὥστε ἐπελθεῖν = πάγος ὅχι στερεός, ὥστε νά πατήσει κάποιος ἐπάνω καὶ νά περάσει. ἀλλ' οἰος ἀπτηλιώτου ἡ βορέοι ὑδατώδης μᾶλλον = ἀλλά τέτοιος (πάγος) πού σηχηματίζεται, ὅταν φυσάει λεβάντες ἡ βοριάς ύγρος μᾶλλον (ἡ βέβαιος = στερεός). νῦξ ὑπονιφομένη = νύχτα, κατά τὴν ὁποία χιονίζει σιγά σιγά (ἀλλά ἀδιάκοπα). διάφευξις = φυγή.

24. Ἀνδροχράτης· ἥρωας πού τιμοῦσαν στίς Πλαταιές· μνημεῖο του βρισκόταν ἔξω ἀπό τὰ τείχη. νομίζοντες... τραπέσθαι = ἐπειδὴ εἶχαν τὴ γνώμη ὅτι δέν ἤταν καθόλου δυνατό νά ὑποφιασθοῦν (οἱ Πελοπ.). ὅτι (οἱ Πλατ.) πῆραν αὐτό τὸ δρόμο. τὴν ἐπ' Ἀθηνῶν φέρουσαν διώκοντας = ἀκολουθώντας στήν καταδίωξη τὸ δρόμο πού ὅδηγει στήν Ἀθήνα. λαβόμε-

νοι τῶν ὄρῶν = ἀφοῦ πῆραν τά βουνά. ἀπετράποντο = γύρισαν πίσω. κατὰ χώραν ἐγένοντο = ξανατήρθαν στις θέσεις των. ὡς οὐδεὶς περίεστι = ὅτι κανένας δέ γλύτωσε. ἐσπένδοντο ἀναίρεσιν τοῖς νεκροῖς = ζητοῦσαν νά κάμουν ἀνακωχή, γιά νά σηκώσουν καί νά θάψουν τούς νεκρούς.

Πλαταιέων παράδοση (Γ, 52)

52. εἰρημένον ἦν = εἶχε δοθεῖ διαταγή. εἰ... ξυγχωροῖεν = ἀν γινόταν ἀμοιβαία παραχώρηση. ἀποδίδομαι = δίνω πίσω. μὴ ἀνάδοτος εἴη = μὴ δοθεῖ πίσω. παρὰ δίκην = ἀντίθετα ἀπό τό δίκαιο. ἐν τῷ ἀσθενεστάτῳ = σε ἔσχατη ἀδυναμία, ἐντελῶς ἔξαντλημένοι. ἐπικαλοῦμαι = προσκαλῶ. ἀγαθὸν εἰργασμένοι εἰσί· οἱ Λακεδαιμόνιοι μέ τήν ἐρώτησιν ἔφεραν μπρός σε δίλημμα τούς Πλαταιές, γιατί, ἀν ἀπαντήσουν αὐτοί ὅτι τούς εὐεργέτησαν, θά τους δοθεῖ ἀπάντηση ὅτι λέν φέματα, ἐφ' ὅσον πολεμοῦσαν ἐναντίον τῶν Λακεδαιμονίων, ἀν πάλι ποῦν ὅχι, τότε θά καταδικαστοῦν σύμφωνα μέ τήν ὄμοιογία τους. προτάξαντες σφῶν αὐτῶν = ἀφοῦ ὄρισαν ὡς συνηγόρους των.

Πλαταιέων καταδίκη (Γ, 68)

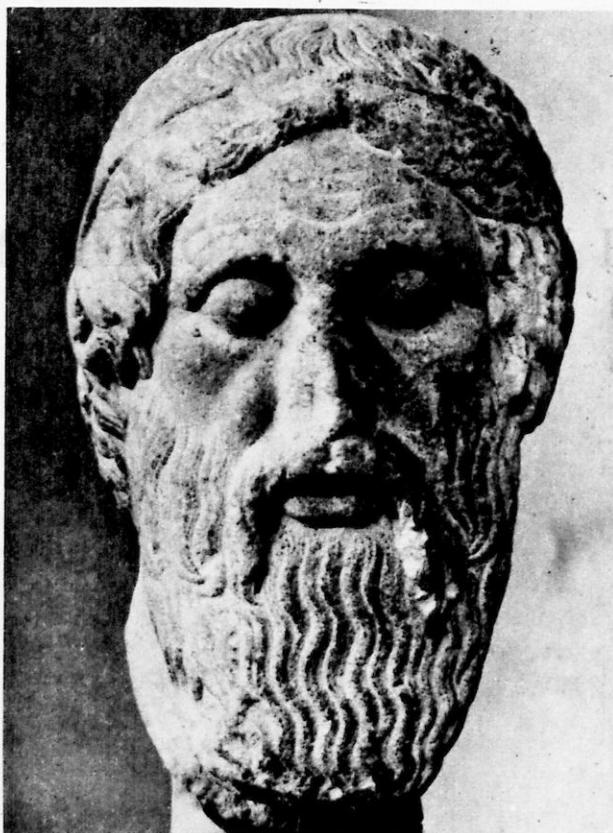
68. νομίζοντες... ὄρθως ἔξειν = ἔχοντας τή γνώμη (ὕστερα καί ἀπ' ὅσα εἶπαν οἱ Πλατ.) ὅτι εἶναι ὄρθο νά ἐπιμείνουν στό ἐρώτημα. προείχοντο = πρότειναν. κοινούς· δηλ. στούς Ἀθηναίους καί Λακεδαιμονίους, ἐπομένως οὐδέτερους. κατ' ἔκείνας· δηλ. τίς συνθήκες τοῦ Παυσανία. τῇ ἐαυτῶν δικαίᾳ βουλήσει = γιά τή δίκαιη ἀπαίτηση αὐτῶν (τῶν Λαχ.). ἔκσπονδοι = ἀπαλλαγμένοι ἀπό τούς δεσμούς τῆς συνθήκης. Ἡταν ἀπαλλαγμένοι οἱ Λαχεδ., ἐπειδή οἱ Πλατ. δέ δέχτηκαν τίς προτάσεις πού ἔγιναν σ' αὐτούς ἀπό τόν Ἀρχίδαμο γιά οὐδετερότητα (πρβλ. Β., 72: «καὶ ἔστε μηδὲ μεθ' ἐπέρων». ἔνα ἔκαστον παραγαγόντες = προσάγοντας μπρός στούς δικαστές ἔναν ἔναν χωριστά. ὅπτε μὴ φαῖεν = ἀν δέν ἔδιναν καταφατική ἀπάντηση. ἔξαίρετον ἐποιήσαντο = ἔξαίρεσαν. κατὰ στάσιν ἐκπεπτωκόσι = πού ἦταν ἔξόριστοι ἔξαιτίας πολιτικῆς στάσεως. τά σφέτερα φρονοῦντες = ὄντας φίλοι τῶν Λακεδαιμονίων. καθελόντες ἐς ἔδαφος = ἀφοῦ κατεδάφισαν. ἐκ τῶν θεμελίων = ἀπ' τό ύλικό τῶν θεμελίων, γιατί οἱ ἰδιωτικές κατοικίες ἦταν κατασκευασμένες ἀπό πλίνθους (τούβλα) ἐκτός ἀπό τά θεμέλια, ἐνώ τό κατάλυμα ὀλόκληρο ἦταν πέτρινο. καταγώγιον· σπίτι γιά τούς ξένους, πού ἐπισκέπτονταν τό ναό τής Ἡρας. θυρώματα = κουφώματα. τοῖς ἄλλοις = μέ τά ἄλλα ύλικά. δημοσιεύσαντες = ἀφοῦ τήν ἔκαμπαν (τή χώρα) δημόσια.

ἀπεμίσθωσαν = ἔδωσαν μέ ένοίχιο. ἀποτετραμμένοι ἐγένοντο = φάνηκαν
ἐχθρικοί. σχεδὸν δέ τι... ἔνεκα = καί σχεδόν σ' ὅλη αὐτή τήν ύπόθεση οἱ
Λακεδ. φάνηκαν τόσο ἐχθρικά στούς Πλαταιεῖς ἔξαιτίας τῶν Θηβαίων.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΡΟΗΣ ΕΛΕΟΠΟΥΛΟΥ

Η ΙΛΙΑΔΑ ΤΟΥ ΟΜΗΡΟΥ

(ΡΑΨΩΔΙΕΣ Ζ *καὶ* Ω)

ΟΜΗΡΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ¹

1. Τό θέμα τῆς Ἰλιάδας καὶ ὁ τρωικός μύθος

Ἡ Ἰλιάδα εἶναι τό παλαιότερο ἀπό τά δύο ποιήματα τοῦ Ὁμήρου καὶ ἔχει ὀλότελα διαφορετικό περιεχόμενο ἀπό τήν Ὀδύσσεια. Ἀνήκει στήν κατηγορία τῶν ἐπών, πού διηγοῦνται γεγονότα πολεμικά καὶ ἔξυμνον πράξεις ἥρωικές.

Ίδιαίτερα τό θέμα τῆς Ἰλιάδας περιλαμβάνει ἔνα ἐπεισόδιο, πού ἔγινε τό δέκατο ἔτος τῆς πολιορκίας τοῦ Ἰλίου καὶ ἔδωσε τήν ἀφορμή νά φανεῖ ἡ ἀρετή τῶν εὐγενῶν ἥρωων, πού ἔλαβαν μέρος στόν τρωικό πόλεμο. Στή διήγηση τοῦ ἐπεισοδίου αὐτοῦ, πού κρατάει πενήντα ἡμέρες, περιορίζεται τό ὅμηρικό ποίημα καὶ συμπτωματικά μόνο ἀναφέρει τίς ἀφορμές καὶ τά ἄλλα περιστατικά τοῦ πολέμουν. Ὄλοκληρη ἡ σύνθεση τοῦ ἐπους προϋποθέτει ὅτι οἱ ἀκροατές γνωρίζουν τόν τρωικό μύθο ἀπό τήν πρώτη ἀφορμή τοῦ πολέμου ὡς τό σημεῖο, ἀπό τό ὅποι ἀρχίζει ἡ ἐπική διήγηση.

Σύμφωνα μέ τό μύθο αὐτόν ὁ Πάροις, γιός τοῦ βασιλιά τῆς Τροίας Πριάμου, παραβίασε τήν ιερότητα τῆς φιλοξενίας κι ἔκλεψε τήν Ἐλένη, τή γυναικά τοῦ βασιλιά τῆς Σπάρτης Μενελάου, συναποκομίζοντας καὶ βασιλικούς θησαυρούς. Γιά νά ἐκδικηθοῦν τήν προσβολή οἱ Ἀχαιοί τῆς Πελοποννήσου, τῆς Στερεάς καὶ τῶν νησιῶν ὀργάνωσαν ἐκστρατεία κατά τῆς Τροίας. Τή γενική ἀρχηγία εἶχε ὁ βασιλιάς τῶν Μυκηνῶν Ἀγαμέμνονας, ἀδελφός τοῦ Μενελάου. Στόλος μέ περισσότερα ἀπό χίλια πλοῖα συγκεντρώθηκε στό λιμάνι

1. Βλ. καὶ τήν Εἰσαγωγή τῶν βιβλίων Ὁμήρου Ὀδύσσεια τῆς Α' Γυμνασίου, σελ. 5-10 καὶ Ὁμήρου Ἰλιάδα, Β' Γυμνασίου, σελ. 7-15.

τῆς Αὐλίδας, πού εἶναι στήν ἀκτή τῆς Βοιωτίας, καί ἀπό κεῖ ξεκίνησαν κατά τῆς ἔχθρικῆς γῆς, πού τίν κατάκτησαν ἐπειτα ἀπό δεκάχρονους ἄγωνες. Ἐτοι διαμορφώθηκε καί μᾶς παραδόθηκε ἀπό τήν ἐπική ποίηση ὁ τρωικός μύθος.

Οι Ἑλληνες ὅμως τῶν μεταγενέστερων χρόνων ἔβλεπαν μέσα σ' αὐτόν, ὅπως διακρίνομε ἔξαλλον σήμερα κι ἐμεῖς, ἔνα μεγάλο ἴστορικό γεγονός· ὅτι γύρω στά 1200 π.Χ. ἔγινε μιά μεγάλη καί ὁργανωμένη ἔξορμηση τῶν ἐλληνικῶν φύλων, πού εἶχαν ἐγκαταστήθει ὡς τότε στήν Ἑλλάδα, τῶν Πρωτοελλήνων, ὅπως τούς λέμε σήμερα, γιά νά κατακτήσουν ἐδάφη τῆς Μ. Ἀσίας. Η ἔξορμηση αυτή ὁδήγησε τά ἐνωμένα κράτη τῆς Ἑλλάδας ν' ἀντιπαραταχθοῦν σ' ἓνα συνασπισμό Μικρασιατικῶν κρατών, πού τό ἰσχυρότερο καί πλουσιότερό τους ἦταν ἡ Τροία.

2. Η Τροία καί ὁ πολιτισμός της

Ὅπως ἔχει ἀποδειχθεῖ ἀπό ἴστορικά καί ἀρχαιολογικά τεκμήρια, ἡ ΒΔ ἀκτή τῆς Μ. Ἀσίας ἀποτελοῦσε τό ἰσχυρό κράτος τῆς Τροίας (χάρτης ἀρ. I), ἔνα ἀπό τά θαλασσινά κράτη πού εἶχαν ἀκμάσει κατά τή δεύτερη χιλιετία π.Χ. στίς ἀκτές τοῦ Αἴγαιον. Τό κράτος αὐτό εἶχε στήν ἐπιφρονή τον κι ἄλλους λαούς γειτονικούς, πού τούς κυβερνοῦσαν δικοί τους βασιλιάδες. Ο λαός τῆς Τροίας δέν ἦταν φυλετικός ἀπό τούς λαούς, πού ἀποτελοῦσαν τά Αἰγαιακά κράτη τῆς Ἑλλάδας. Εἶχε πολιτισμό ἀναπτυγμένο, ὅπως περίπου καί οἱ Μυκῆνες καί τό Ἀργος, τά ίδια θρησκευτικά ἔθμα, ὅμοια λατρεία. Οι Τρώες εἶχαν ἀκόμη τό ίδιο πνεύμα ἥρωισμοῦ, πού κάνει νά ξεχωρίζουν οἱ λαοί τῆς Μεσογείου πού ἔχουν ἀκμάσει.

Ἀκλόνητες ἀπόδειξεις γιά τόν τρωικό πολιτισμό ἔχουμε τίς ἀρχαιολογικές ἀνακαλύψεις, πού ἐπέτυχε ὁ Ἐρ. Σλῆμαν σέ συνεργασία μέ τό Γουλ. Δαιροφελδ. Οι ἀνασκαφές πού ἔγιναν στήν περιοχή τοῦ παλαιοῦ Ἰλίου ἀποκάλυψαν τήν πόλη τοῦ Πριάμου, πού κυρίευσαν καί πυρπόλησαν οἱ Ἀχαιοί (εἰκ. ἀρ. 2). Βρέθηκαν λείψανα τοῦ τείχους (εἰκ. ἀρ. 3), σπιτιών ἐπάνω στήν ἀκρόπολη, καθώς καί διάφορα ἀντικείμενα μυκηναϊκῆς τέχνης, πού ἐπικρατοῦσε καί στήν Τροία, ὅπως καί στά ἄλλα Αἰγαιακά κράτη. Ἐξάλλον ἡ ἐπική διήγηση τοῦ Ὁμήρου φανερώνει πόσο προχωρημένος ἦταν ὁ βίος καί

σέ ποιό ύψηλό σημείο πολιτικής και ήθικής ἀκμῆς βρισκόταν ὁ τρωικός λαός.

3. Ἡ ἐκστρατεία τῶν Ἀχαιῶν κατά τῆς Τροίας

Ἡ ἐκστρατεία ἐνάντια στὸ ἰσχυρό καὶ ἀκμαῖο αὐτό κράτος ἦταν ἡ πρώτη πού δργανώθηκε καὶ πραγματοποιήθηκε μέ τήν κοινή σύμπραξη τῶν ἰσχυρότερων Ἀχαιῶν κρατῶν. Ἡ σύμπραξη αὐτή εἶναι ἡ ἀρχαιότατη ἴστορική περιπτωση συνεργασίας ὀλόκληρου τοῦ ἔθνους μέ τίς φυλετικές τον ἀρετές γιά τήν ἐπίτευξη κοινῶν στόχων καὶ κοινῶν ἴδαινικῶν. Ὁ Θουκυδίδης γράφει: «πρὸ τῶν Τρωικῶν οὐδὲν φαίνεται πρότερον κοινῇ ἐργασαμένῃ ἡ Ἑλλάς» (A, 3).

Ἡ ἐκστρατεία αὐτή ἔγινε μέ σκοπό τήν κατάκτηση τῶν πλούσιων ἐδαφῶν τῆς ΒΔ Μικρασιατικῆς παραλίας καὶ γιά ἀποικισμό. Ἄφησε τήν ἀνάμνηση ἐνός μεγάλου γεγονότος σ' ὅλο τὸν ἐλληνικό κόσμο καὶ ξεχωριστά σ' ἑκείνους, πού ἐγκαταστάθηκαν ἀργότερα ὡς ἀποικοι στίς χῶρες ὅπου εἶχαν διαδραματιστεῖ τά γεγονότα αὐτά. Ἡ ἐπική ποίηση πού, ὅπως εἶναι γνωστό, ἀναπτύχθηκε στίς πλούσιες κι εὐκρατεις χῶρες τῆς Μικρασιατικῆς παραλίας, βρήκε ἀνεξάντλητο ποιητικό θέμα στονύ θρύλους καὶ τίς παραδόσεις γιά τόν Τρωικό πόλεμο. Μέ ποιητική φυσικότητα παράστησε ὡς ὑπεροχάνθρωπα ἔργα τά γεγονότα τοῦ πολέμου καὶ ἐξιδανίκευσε τούς ἥρωες, πού πήραν μέρος σ' αὐτόν. Ὁ μεγάλος ποιητής τῆς Ἰωνίας ἐμπνεύστηκε ἀπό τούς ἥρωικούς θρύλους καὶ τίς παραδόσεις παλαιοτέρων ἐπῶν τό θαυμαστό ἔπος του, πού διαιωνίζει στή θύμηση τῆς ἀνθρωπότητας τόν Τρωικό πόλεμο καὶ τούς ἥρωές του.

4. Οι ἥρωες

Σύμφωνα μέ τήν ὁμηρική διήγηση οἱ ἀρχηγοί τῶν διάφορων ἐλληνικῶν χωρῶν, ὅσοι πήραν μέρος στήν τρωική ἐκστρατεία, ἀναγνώριζαν ὡς ἀνώτατο ἀρχηγό τό βασιλέα τῶν Μυκηνῶν Ἀγαμέμνονα, πού λέγεται «βασιλεύτατος πάντων» καὶ ἐξυμνεῖται σάν ἔξοχο πρότυπο πολιτικῆς καὶ πολεμικῆς ἀρετῆς. Τό ἡγεμονικό μεγαλεῖο καὶ ἡ ἐπιβολή τοῦ ἥρωα αὐτοῦ φανερώνεται μέσα ἀπό ὅλη τή διήγηση τῆς Τιλιάδας. Συναρχηγός καὶ σχεδόν ὁμότιμος τοῦ Ἀγαμέ-

μνονα παριστάνεται κι ο ἀδελφός του Μενέλαος· ἀριστεύει συχνά στίς μάχες, ὅπωσδήποτε ὅμως ή ἐπιρροή καί οι πρωτοβουλίες του είναι περιορισμένες μέσα στό στράτευμα.

Στούς μακρούς χρόνους τοῦ πολέμου, μέσα σε κοινούς πολεμικούς ἀγῶνες, ξεχώρισαν κι ἄλλοι ἡγεμόνες χάρι τῆ δικῆ του καθένας ἀρετή. Ἐτοι ὁ ποιητής παίρνει ἀφορμή νά παραστήσει διάφορονς ἥθικούς τύπους καί νά ἔξαρει κάθε ἀρετή πού ἔχει ἐνσαρκωθεὶ σ' ἔνα πρόσωπο. Πολλοί τέτοιοι τύποι διατ. ον μέσα στό ποίημα τῆς Ιλιάδας. Ἀπό αὐτούς οἱ πιό παραδεγματικοί είναι: ὁ ἡλικιωμένος Νέστορας, βασιλέας τῆς Πύλου, πού ἐτήν πείρα τῆς γεροντικῆς του ἡλικίας καί τῇ θαυμαστῇ πειστικότητα τῶν λόγων του ξεχώριζε στίς συνελεύσεις καί στίς δύσκολ. περιστάσεις ἔδινε πάντοτε τήν καλύτερη λύση. Σέ προχωρημένη ἐπίσης ἡλικία παρουσιάζεται ὁ βασιλιάς τῆς Κρήτης Ἰδομενέας· παίρνει μέρος στίς μάχες κι ἀναλαμβάνει μέρε νεανικό ἐνθουσιασμὸν ὃ, τι συντελεῖ στήν ἐπιτυχίᾳ τοῦ ἀγώνα. Ὁ Ὄδυσσεας, τολμηρὸς πάντοτε καί πολυμήχανος, χρησμοποιεὶ τή γονιμότητα καί τή ωστέ δέροκεια τοῦ νοῦ του γιά τό κοινό καλό, ἐπεμβαίνει στή συγκέντρωση τοῦ λαοῦ, ἀγωνίζεται στό πεδίο τῆς μάχης. Ἐξίσου εὐφυής καί πολιτικός παρουσιάζεται ὁ βασιλέας τοῦ Ἀργούς Διομήδης, ἀλλά ὁ ἥρωας αὐτός διαπρέπει κυρίως στήν πολεμική ἀνδρεία, ὅπως ὁ βασιλέας τῆς Σαλαμίνας, ὁ Αἴας τοῦ Τελαμώνα κι ὁ συνώνυμός του ἥρωας, ὁ Αἴας τοῦ Οἰλέα ἀπό τή Λοκρίδα. Μαζί μέ τούς πρώτους αὐτούς ἥρωες ἀναφέρονται συχνά καί ἔχουνται οἱ πιστοί φίλοι τους ή συναρχηγοί, ὁ Μηριόνης μέ τόν Ἰδομενέα, ὁ Σθένελος μέ τό Διομήδη κ.ά.

Τό πλέξμο καί η διαδοχή τῶν γεγονότων καί τῶν ἐπεισοδίων ὀδηγούν συχνά τή διμήγηση στήν περιγραφή καί τήν ἔξυμνηση τῶν ἀντιτάλων. Οἱ Τρῷες ὑπερασπίζουν τήν πατρική γῆ μέ γενικό ἀρχηγό τό γιό του Πριάμου, τόν Ἐκτορα. Ὁ Ἐκτορας ἐνσαρκώνει τόν ἰδιανικότερο τύπο τοῦ ἥρωα ὑποτάσσοντας τόν ἑαντό του στό καθήκον καί στό συναίσθημα τῆς τιμῆς. Στό πεδίο τῆς μάχης παρουσιάζονται κι ἄλλοι εὐγενεῖς Τρῷες, ὅπως ὁ μαντικός Ἐλενος, ἀδελφός τοῦ Ἐκτορα, ὁ Πολυδάμας, ὁ Σαρπηδόνας, ὁ Αΐνειας. Καί ο αἴτιος τοῦ κακοῦ, ὁ Πάρης (Ἀλέξανδρος) δείχνει μερικές φορές ἥρωισμό καί φιλοτιμία.

Ο ἔξοχος ὅμως ἥρωας ὀλόκληρης τῆς Ιλιάδας είναι ο ἡμίθεος

Αχιλλέας, πού ήρθε άπό τή Φθία μέ τό φύλο του **Πάτροκλο**. Ήταν βέβαια ἀρχηγός ἐνός μικροῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ τῆς Θεσσαλίας, ώστόσο «διεῖπε» (φρόντιζε, ξετέλειωνε) μέ τά χέρια του τό περισσότερο μέρος τοῦ πολέμου. Όλοι οἱ Ἀχαιοὶ τιμοῦν στό πρόσωπό του τόν ἀντρειωμένο ἥρωα καὶ τό μάστορα τῆς πολεμικῆς τέχνης. Στή συνέλευση τοῦ λαοῦ, τήν ἀγορά τοῦ δήμου, ξεχωρίζει μέ τή θαυμαστή ὄμορφιά του καὶ τή δύναμη τῶν λόγων του. Οἱ Ἀγαμέμνονας εἶναι οἱ ἡγεμόνας μέ τήν πολιτική ἵσχυ, οἱ «ποιμήν λαῶν», ὁ ἀρχηγός ὅμως τῶν Ἑλλήνων ἀπό τή Φθία εἶναι τό λατρευτό εἰδωλο ἐνός ὑπερήφανον ἥρωισμοῦ.

Τό πρόσωπο τοῦ Ἀχιλλέα κυριαρχεῖ στή σύνθεση τῆς Ἰλιάδας πέρα ὡς πέρα. Στήν ὡρα τῆς μάχης τόν θαυμάζον ὅλοι, κι ὅταν λείπει ἀπό αὐτή, ὅλοι νιώθουν τόν πόθο του. Η αὐτοπεποίθηση καὶ η εὐγενική ὑπερηφάνεια τοῦ ἥρωα συνιστοῦν τό ηθικό κέντρο, γύρω ἀπό τό όποιο πλέκεται μέ θαυμαστή ἀληθινά ποιητική ἀρμονία τό ηθος καὶ η πράξη τῶν ἄλλων προσώπων.

5. Η ποιητική ἀξία τῆς Ἰλιάδας

Η πλοκή στό ἔπος τῆς Ἰλιάδας, πέρα ἀπό τήν ἐσωτερική αὐτήν ἐνότητα γύρω ἀπό τήν ἥρωική μορφή τοῦ Ἀχιλλέα, πραγματοποιεῖται καὶ μέ τήν ἔξωτερην ἀλληλουχία τῶν γεγονότων. Γίνονται βέβαια συχνά στήν Ἰλιάδα μακρές παρεκβάσεις καὶ παρεμβολές σκηνῶν, πού δέν εἶναι καὶ τόσο στενά δεμένες μέ τήν ὑπόθεση τοῦ ποιήματος, ώστόσο ποτέ δέ χάνεται η αἰσθηση πώς η διήγηση προχωρεῖ ἀπό τή δέση πρός τή λύση της. Ο ἀναγνώστης δέν παύει ν' ἀναγνωρίζει ὅτι αὐτός πού ἔχει συνθέσει τό ποίημα εἶναι σοφός, χωρίς νά κάνει ἐπίδειξη σοφίας, καλλιτέχνης ὡς τήν παραμικρή λεπτομέρεια, χωρίς νά ἐπιζητεῖ μέ τήν ἐπιτήδευση νά προκαλέσει τό θαυμασμό τῶν ἄλλων. Περιγράφει τήν πραγματικότητα τῆς ζωῆς μέ ὅλη τή φυσικότητα καὶ τήν ἀφέλεια, ἐπισημαίνει μέσα σ' αὐτή καὶ σκιαγραφεῖ τούς ἴδιανικούς τύπους, ὑποδείχνει στόν ἄνθρωπο τούς μεγάλους σκοπούς τῆς ὑπαρξής του.

Αὐτό τό κατορθώνει ὅχι μονάχα μέ τήν τέχνη τῆς διήγησης ἀλλά καὶ μέ τήν ἄφθαστη δύναμη τῆς λέξης. Καθένας ἀπό τούς ἥρωες παρουσιάζεται σταθερά στή φαντασία μας μέ ὄρισμένα ἐπίθετα,

πού δηλώνουν τήν κυριότερη ἀρετή ή τήν ἔξαιρετική ἰδιότητά του. Οἱ λόγοι τους ἀπό τήν ἄλλη στίς δημόσιες συγκεντρώσεις ἢ στίς ὑδωτικές συζητήσεις τους συμπληρώνουν τήν μορφή καὶ παρονσιάζουν πιό ἔκτυπο τὸ χαρακτήρα καθενός. Η ἀπεικόνιση τῶν πραγμάτων καὶ οἱ περιγραφές τῶν γεγονότων ἐπιτυγχάνονται μέ δυνατές καὶ ἀπλές λέξεις, πού εἶναι τόσο ἀκοιβεῖς καὶ παραστατικές, ὥστε ἡ ἐντύπωση πού ἀφήνουν μένει ἀξέχαστη.

Οἱ σκηνές καὶ οἱ συννομαλίες πού διαδραματίζονται στήν Ἰλιάδα παριστάνονται κάθε εὐγενική ἐκδήλωση τῆς ζωῆς, πού πραγματοποιεῖ ὁ ἄνθρωπος μέ τή δική του θέληση καὶ προσπάθεια. Ό ποιητής μέ τήν καθαρή του ἀντίληψη κατανοεῖ τήν ψυχή ὡς τά βάθη της, τήν ἐρμηνεύει θαυμάσια μέ τό μαγικό του λόγο δείχνοντας ποιοί πόθοι καὶ ποια ἔργα ἔξυψώνονται τόν ἄνθρωπο. Κι ὅταν ἔνας ποιητής γνωρίζει τό νόημα τῆς ζωῆς, γίνεται ὁ καλύτερος ἐρμηνευτής τῶν ἀξιῶν της κι ὁ πιό πειστικός δάσκαλος γιά τήν κατάκτησή τους.

6. Η Ἰλιάδα γιά τόν Ἑλληνικό κόσμο

Τά παραπάνω ἔξηγούν γιατί ὑποστηρίζονται ὅτι δέν ὑπάρχει στήν ἰστορία κάποιου λαοῦ ποίημα, πού νά τόν ἔχει ἐπηρεάσει στό βαθμό πού ἡ Ἰλιάδα ἔχει ἐπηρεάσει τήν ἰστορική καὶ πνευματική μοίρα τῶν Ἑλλήνων. Ἀπό τούς στίχους τῆς Ἰλιάδας ἔχει ἐκπηγάσει ἡ Ἑλληνική ἀρετή, ὅπως ἐκδηλώθηκε στίς διάφορες ἴστρωματικές ἐποχές, ἡ πολύμορφη Ἑλληνική ἀρετή. Ἀπό ὅσα ἀκούναν ἡ διάβαζαν γιά τούς ἥρωες τῆς Ἰλιάδας ἐμπνέονταν οἱ Ἑλληνες τῶν ἰστορικῶν χρόνων τό πολεμικό φρόνημά τους καὶ σχημάτιζαν τήν πίστη ὅτι ἀξίζει νά θυσιάζεται κανένας γιά ἔνα μεγάλο σκοπό. Η πίστη ὅτι ὑπάρχουν ἥθικές ἀξίες μ' αἰώνια σταθερότητα τροφοδοτήθηκε ἀπό ὅσα ἔγιναν ἡ εἰπώθηκαν στήν Ἰλιάδα. Ἀκόμη καὶ ὁ Σωκράτης, ὅταν δήλωσε ὅτι προτιμᾶ τό θάνατο ἀπό τόν ἀφιλοσόφητο βίο, θύμισε στούς δικαστές του (*Ἀπολογία* 16) ὅτι σέ τούτο γίνεται μητής τοῦ Ἀχιλλέα, πού προτίμησε τό θάνατο ἀπό τό ν' ἀθετήσει τό χρέος πρός τό φύλο (*Ἰλιάδα* Σ, 98).

Ἀκόμα, ὅπως εἶναι γνωστό, ὁ Ὁμηρος ἤταν ὁ κύριος καλλιτεχνικός παιδαγωγός τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Η ἰσορροπημένη καλαι-

σθησία καιί ή θαυμαστή παρατηρητικότητα, που χαρακτηρίζουν τήν έλληνική τέχνη, ηταν διδάγματα στά όποια μνήθηκε ή έλληνική διάνοια από τήν τέχνη τοῦ Όμηρου. Η γλυπτική, ή ζωγραφική καιί ή άγγειογραφία τῶν ιστορικῶν χρόνων πολύ συχνά ἔβρισκαν θέματα στίς τέλειες περιγραφές τοῦ Όμηρου (εἰκόνες, ἀρ. 9-11) καιί τά έκτελοῦσαν μέ τήν ἀπαράμιλλη τεχνική, που χαρακτηρίζει τήν ομηρική ποίηση.

Ίδιαίτερα ἐμπνέονταν καιί διδάσκονταν ἀπό τά ομηρικά ποιήματα, καιί ίδιως ἀπό τήν Ίλιάδα, οἱ μεταγενέστεροι ποιητές καιί πολύ οἱ τραγικοί. Τῆς ἐπίδρασης αὐτῆς βλέπονμε ἐντονα τά ἔχη στίς ἀρχαῖες τραγωδίες, ἀπό τίς όποιες πολλές ἔχουν υπόθεση ἀπό τόν τρωικό μύθο. Καί οἱ τραγικοί ποιητές ἔξαλλου χρησμοποίησαν τόν πλούτο τῶν λέξεων καιί τούς ποιητικούς τρόπους τοῦ Όμηρου, γιά νά ἐκφράσουν ἀπό τή σκηνή τίς σκέψεις καιί τή φιλοσοφία τους. Γιά τοῦτο καιί ὁ Αἰσχύλος ἔλεγε γιά τίς τραγωδίες του, πώς εἶναι φύχουλα ἀπό τά μεγάλα δεῖπνα τοῦ Όμηρου καιί ὁ Σοφοκλῆς χαρακτηρίστηκε «φιλόμηρος», ἐπειδή στάθηκε σέ πολλά μιμητής τοῦ Όμηρου.

Πέρασαν ἀπό τότε τόσοι αἰώνες κι ἀφοῦ ἄλλαξε σέ τέτοιο βαθμό τό περιεχόμενο καιί ὁ τρόπος που ζούμε, τά ομηρικά ποιήματα ἔχουν πάντοτε νά προσφέρουν στίς έλληνικές γενεές τήν ἀπλή καιί μεγάλη σοφία τῆς ζωῆς μέ τήν ὡραιότερη ἐκφραση· μᾶς δένουν τό ἄφθαστο καιί τέλειο ύπόδειγμα τοῦ ποιητικοῦ ἔργου, που εἶναι ταυτόχρονα πολύτιμος ἔθνικός θησαυρός. Όπως μέσα στήν Όδύσσεια, ἔτσι καιί στήν Ίλιάδα ἀναγνωρίζουμε τόν πλάστη τῆς έλληνικῆς ψυχῆς, τόν ποιητή τῆς Ἑλλάδας.

**ΜΕΡΟΣ Α'
ΚΕΙΜΕΝΟ**

Επιστολή σε πατέρα

Μετατόπιση

ΚΕΙΜΕΝΟ

Χριστοδοπίδης

(Άδηναρος)

ανθρώπων άναγκαν χωρά και συμβαστικής άγνωστης

Προφητεία: Δρεπάνια, Λύγισμα, Πυρρόποτα;

Τραγωδία με ωχανιά αρπάξ: Άνδεις (Αράδουρα)

Άρχοντας Αντικα: Ειναχτία: Η Εὐθύκαρπος, Μεγαρη Συνεργίανας

486: In ιωβίνηρη ημέρα ουρανού εστι ο Άδηναρος (ήγειρας Χανίδης)

?487 Κωντράς 486-400: Απρεία: Σεργία γενειάν γενειάν
400-330: Ήσον: Μυδασίδην θεατράν οντων. αθ. ταζη
330-260: Νέα (θεοπνευστή Μεγανέσση) ↳ σπουδαία...

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μενδηπίρης

τομή

— ν ν — ν ν — η — η η η η — ο

ματα γράφων τροχιών
θεωνογίαν

A

Μῆνιν ἁειδε, θεά, Πηληιάδεω 'Αχιλῆος
οὐλόμενην, τῇ μυρὶ' 'Αχαιοῖς ἄλγε' ἔθηκε,
πολλὰς δ' ἴφθιμους ψυχὰς. "Αἱδι προΐαφεν
ἡρώων, αὐτοὺς δὲ ἐλώρια, τεῦχε κύνεσσιν
οἰωνοῖσί τε πᾶσι, Διὸς δ' ἐτελείετο βουλή,
ἔξ οὖ, δὴ τὰ πρῶτα διαστήτην ἐρίζαντε τρχ. ἀρ. / δυνατόν
'Ατρεΐδης τε ἄναξ ἀνδρῶν καὶ δῖος 'Αχιλλεύς.

Z

1-236: Οἱ θεοί ἐγκαταλείπονταν τή μάχη, στήν ὅποια ἀρίστευσε ὁ Διομῆδης, ἐνώ οἱ Τρῷας ἀρχίζονταν νά λυγίζονταν μπροστά στήν ὁρμή τῶν Ἀχαιῶν. Ό Αἴαντας τοῦ Τελαμώνα πρώτος σπάζει τή φάλαγγα τῶν Τρῷων καὶ οἱ ἄλλοι ἡγεμόνες σκότωναν ἔχωριστούς Τρῷας καὶ Λινκίους. Τό Ίλιο κινδύνευε νά πέσει στά χέρια τῶν ἔχθρων, ὅταν ὁ Ἐλευνος τοῦ Πριάμου, οἰωνοσκόπος ἔξαιρετος, προτρέπει τόν ἀδελφό τον Ἐκτορα νά μπει στήν πόλη καὶ νά παρακινήσει τίς Τρῳαδίτισσες γερόντισσες νά κάνουν παράκληση στήν Ἀθηνᾶ. Ἐξω ἀπό τό τεῖχος συνεχίζεται ἄγριος ὁ ἀγώνας, ἐνώ ὁ Ἐκτορας ἀφήνει τή μάχη, γιά νά μπει στήν πόλη.

Οἱ εὔγενεῖς Τρῳαδίτισσες ἵκετεύουν τήν Ἀθηνᾶ

"Ἐκτωρ, δ' ὡς Σκαιάς τε πύλας καὶ φηγὸν ἵκανεν,
ἀμφ' ἄρα μιν Τρῷων ἄλοχοι θέον τὴδὲ θύγατρες
εἰρόμεναι παιδάς τε κασιγνήτους τε ἔτας τε
καὶ πόσιας· δ' δ' ἐπειτα θεοῖς εὔχεσθαι ἀνώγει
πάσας ἔξείης· πολλῆσι δὲ κήδε' ἐφῆπτο.

'Αλλ' ὅτε δὴ Πριάμοιο δόμον περικαλλέ' ἵκανε,
ξεστῆς, αἰθούσῃσι τετυγμένον — αὐτάρ ἐν αὐτῷ

237

240

πεντήκοντ' ἔνεσαν θάλαμοι ξεστοῖο λίθοιο,
πλησίοι ἀλλήλων δεδμημένοι· ἔνθα δὲ παῖδες
κοιμῶντο Πριάμοιο παρὰ μνηστῆς ἀλόχοιοι·
κουράων δ' ἑτέρωθεν ἐναντίοι ἐνδοθεν αὐλῆς
δύώδεκ' ἔσαν τέγεοι θάλαμοι ξεστοῖο λίθοιο,
πλησίοι ἀλλήλων δεδμημένοι· ἔνθα δὲ γαμβροὶ

κοιμῶντο Πριάμοιο παρ' αἰδοίης ἀλόχοισιν.

245

ἔνθα οἱ ἡπιόδωρος ἐγαντίῃ, ἥλυθε, μῆτρη
Λαοδίκην εἰσάγουσα, θυγατρῶν εἶδος ἀρίστην·
ἔν τ' ἄρα οἱ φῦ χειρὶ ἔπος τ' ἔφατ' ἔκ τ' ὀνόμαζε·

«τέκνον, τίπτε λιπῶν πόλεμον θρασὺν εἰλήλουθας;

ἢ μάλα δὴ τείρουσι δυσώνυμοι υἱες Ἀχαιῶν

μαρνάμενοι περὶ ἀστυ· σὲ δ' ἐνθάδε θυμὸς ἀνῆκεν

ἐλθόντ' ἐξ ἄκρης πόλιος Διὶ χειρας ἀνασχεῖν.

ἀλλὰ μέν, ὅφρα κέ τοι μελιηδέα οἴνον ἐνείκω,

ώς σπείσης Διὶ πατρὶ καὶ ἄλλοις ἀθανάτοισι

πρῶτον, ἔπειτα δὲ καύτος ὄνήσεαι, αἴ κε πίγσθα.

ἀνδρὶ δὲ κεχμηῷτι μένος μέγα οἴνος δέξει,

ώς τύη κέχμηκας ἀμύνων σοῖσιν ἔτησι»

255

Τὴν δ' ἡμείβετ' ἔπειτα μέγας κορυθαίολος Ἐκτωρ·

«μή μοι οἴνον δίειρε μελίφρονα, πότνια μῆτερ,

μή μ' ἀπογινώσῃς, μένεος δ' ἀλχῆς τε λάθωμααι·

χερσὶ δ' ἀνίπτοισιν Διὶ λείβειν αἰθοπά οἴνον

δίζομαι· οὐδέ πῃ ἔστι κελαινεφέτι Κρονίωνι

αίματι καὶ λύθρῳ πεπαλαγμένον εὔχετάχασθαι.

ἀλλὰ σὺ μὲν πρὸς νηὸν Ἀθηναίης ἀγελείης

ἔρχεο σὺν θυέεσσιν, ἀολλίσσασα γεραιάς·

πέπλον δ', ὃς τίς τοι χαριέστατος ἥδε μέγιστος

ἔστιν ἐνὶ μεγάρῳ καὶ τοι πολὺ φιλτατος αὐτῇ,

τὸν θεὸς Ἀθηναίης ἐπὶ γούνασιν ἥψκομοιο,

καὶ οἱ ὑποσχέσθαι δυοκαίδεκα βοῦς ἐνὶ νηῷ

ἥνις ἡκέστας ἱερευσέμεν, αἴ κ' ἐλεήσῃ

ἀστυ τε καὶ Τρώων ἀλόχους καὶ νήπια τέκνα,

αἱ κεν Τυδέος οὐδὲν ἀπόσχῃ Ἰλίου ἵρης,

ἄγριον αἰχμητήν, κρατερὸν μῆστωρα φόβοιο.

ἀλλὰ σὺ μὲν πρὸς νηὸν Ἀθηναίης ἀγελείης

260

265

270

275

ἔρχευ, ἐγὼ δὲ Πάριν μετελεύσομαι, ὅφρα καλέσσω,
αἱ̄ κ' ἔθέλησ' εἰπόντος ἀκουέμεν· ως̄ κέν̄ οἱ̄ αὐθὶ^{τὸν}
γαῖα χάνον· μέγα γάρ μιν Ὁλύμπιος ἔτρεφε πῆμα
Τρωσί τε καὶ Πριάμῳ μεγαλήτορι τοιό τε παισίν.
εἰ κεῖνόν γε ἴδοιμι κατελθόντα "Αἴδος εἴσω,
φαίνη κεν̄ φρέν̄ ἀτέρπου διζύος ἐκλελαθέσθαι".

280

"Ος̄ ἔφατ', ή δὲ μολοῦσα πότι μέγαρ̄ ἀμφιπόλοισι
κέχλετο· ταὶ δ' ἄρ̄ ἀδλλισσαν κατὰ ἄστυ γεραιάς.
αὐτὴ δ' ἐξ θάλαμον κατεβήσετο κηωντα,
ἔνθ' ἔσαν οἱ πέπλοι παμποίκιλα ἔργα γυναικῶν
Σιδονίων, τὰς αὐτὸς Ἀλέξανδρος θεοειδῆς
ἡγαγε Σιδονίηθεν, ἐπιπλώς εύρεα πόντον,
τὴν ὁδὸν ἦν Ἐλένην περ ἀνήγαγεν εὔπατέρειαν.
τῶν ἐν' ἀειραμένη Ἐκάβῃ φέρε δῶρον Ἀθήνη,
ὅς καλλιστος ἔην ποικιλμασιν ἡδὲ μέγιστος,
ἀστήρ δ' ως̄ ἀπέλαμψεν· ἔκειτο δὲ νείατος ἄλλων.
βῆ δ' ἵεναι, πολλαὶ δὲ μετεσσεύοντο γεραιαί.

290

Αἱ δ' ὅτε νηὸν ἵκανον Ἀθήνης ἐν πόλει ἄκρη,
τῆσι θύρας ὥξε Θεανώ καλλιπάρηος,
Κισσηίς, ἄλοχος Ἀντήνορος ἵπποδάμοιο·
τὴν γάρ Τρώες ἔθηκαν Ἀθηναίης ἱέρειαν.

295

αἱ δ' ὀλολυγῇ πᾶσαι Ἀθήνη χεῖρας ἀνέσχον·
ἡ δ' ἄρα πέπλον ἐλοῦσα Θεανώ καλλιπάρηος
θῆκεν Ἀθηναίης ἐπί γούνασιν ἡμίκομοιο,
εὐχόμενη δ' ἡράτο Διὸς κούρη μεγάλοιο·
«πότνι!» Ἀθηναίη, ύσιπτολι, διὰ θεάων,
ἄξον δὴ ἔγχος Διομήδεος, ἡδὲ καὶ αὐτὸν
πρηνέα δὸς πεσέειν Σκαιῶν προπάροιθε πυλάων,
ὅφρα τοι αὐτίκα νῦν δυοκαΐδεκα βοῦς ἐνὶ νηῷ
ἥνις ἡκέστας ἱερεύσομεν, αἱ̄ κ' ἔλεήσης
ἄστυ τε καὶ Τρώων ἀλόχους καὶ νήπια τέκνα».

300

"Ος̄ ἔφατ' εὐχομένη, ἀνένευ δὲ Παλλάς Ἀθήνη.

305

'Ο Ἐκτορας στό ἀνάκτορο τοῦ Πάρη

"Ος αἱ̄ μέν δ' εὐχοντο || Διὸς κούρη μεγάλοιο,

Κετζ 30 γρακάτ

85

“Εκτωρ δὲ πρὸς δῶματ’ Ἀλεξάνδροι βεβήκει
καλά, τά ρ’ αὐτὸς ἔτευξε σὺν ἀνδράσιν, οἵ τότ’ ἄριστοι
ἡσαν ἐνὶ Τροίῃ ἐριβωλαχι τέκτονες ἄνδρες,

315

οἵ οἱ ἐποίησαν θάλαμον καὶ δῶμα καὶ αὐλὴν
ἐγγύθι τε Πριάμοιο καὶ Ἐκτορος, ἐν πόλει ἄκρη.

ἐνθ’ Ἐκτωρ εἰσῆλθε διφύλος, ἐν δ’ ἀρα χειρὶ^{τηνα}
ἔγχος ἔχ^{τηνα} ἐνδεκάπτηχυ· πάροιθε δὲ λάμπετο δουρὸς
αἰχμὴ χαλκείη, περὶ δὲ χρύσεος θέε πόρκης.

τὸν δ’ εὗρ^{τηνα} ἐν θαλάμῳ περικαλλέα τεύχε^{τηνα} ἐποντα,
ἀσπίδα καὶ θώρηκα, καὶ ἀγκύλα τόξ^{τηνα} ἀφόωντα·

Ἄργειν δ’ Ἐλένη μετ’ ἄρα διμωῆσι γυναιξὶν
ἥστο, καὶ ἀμφιπόλοισι περικλυτὰ ἔργα κέλευε.

τὸν δ’ Ἐκτωρ νείκεσσεν ἴδων αἰσχροῖς ἐπέεσσι·

«δαιμόνι», οὐ μὲν καλὰ χόλον τόνδ’ ἔνθεο θυμῷ.

λασὶ μὲν φθινύθουσι περὶ πτόλιν αἴπεν τε τεῖχος
μαρνάμενοι· σέρο δ’ εἶνε^{τηνα} ἀütη τε πτόλεμός τε
ἄστυ τόδ^{τηνα} ἀμφισέδηε· σύ δ’ ἀν μαχεσσοι καὶ ἄλλω,
οἳ τινά που μεθίεντα ἴδοις στυγεροῦ πολέμοιο.

ἄλλ’ ἄνα, μὴ τάχα ἄστυ πυρὸς δηίοιο θέρηται».

325

Τὸν δ’ αῦτε προσέειπεν Ἀλέξανδρος θεοειδῆς·

«Ἐκτορ, ἐπεί με κατ’ αἰσαν ἐνείκεσας οὐδ’ ὑπὲρ αἰσαν,
τοῦνεκά τοι ἐρέω· σὺ δὲ σύνθεο καὶ μεν ἄκουσον·

οὐ τοι ἐγὼ Τρώων τόσσον χόλω οὐδὲ νεμέσι

ῆμην ἐν θαλάμῳ, ἔθελον δ’ ἀχεϊ προτραπέσθαι.

νῦν δέ με παρειποῦσ’ ἀλοχος μαλακοῖς ἐπέεσσιν
ὅρμησ’ ἐς πόλεμον· δοκέει δέ μοι ὡδε καὶ αὐτῷ
λώιον ἔσσεσθαι· νίκη δ’ ἐπαμείβεται ἄνδρας.
ἄλλ, ἄγε νῦν ἐπίμεινον, Αρήια τεύχεα δύω·

ἢ θ^{τηνα}, ἐγὼ δὲ μέτειμι· κιχήσεσθαι δέ σ’ οἶω».

335

“Ως φάτο, τὸν δ’ οὐ τι προσέφη κορυθαίοις Ἐκτωρ·

τὸν δ’ Ἐλένη μύθοισι προσηύδα μειλιχίοισι·

«δᾶερ ἐμεῖο, κυνὸς κακομηχάνου ὀκρυοέσσης,
ὦς μ’ ὅφελ^{τηνα} ἦματι τῷ, ὅτε με πρώτον τέκε μήτηρ,

οἰχεσθαι προφέρουσα κακή ἀνέμοιο θύελλα

εἰς ὅρος ἢ εἰς κῦμα πολυφοίσβοιο θαλάσσης,

ἔνθα με κῦμ^{τηνα} ἀπόερσε πάρος τάδε ἔργα γενέσθαι.

345

αὐτὰρ ἐπεὶ τάδε γ' ὥδε θεοὶ κακὰ τεκμήραντο,
ἀνδρὸς ἔπειτ' ὥφελον ἀμείνονος εἶναι ἄκοιτις,
ὅς ηδη νέμεσίν τε καὶ αἰσχεα πόλλ' ἀνθρώπων.

350

τούτῳ δ' οὗτ' ἄρ νῦν φρένες ἔμπεδοι οὗτ' ἄρ' ὀπίσσω
ἔσσονται· τῷ καὶ μιν ἐπαυρήσεσθαι ὅτι.
ἄλλ' ἄγε νῦν εἰσελθε καὶ ἔξει τῷδ' ἐπὶ δίφρῳ,
δᾶερ, ἐπεὶ σε μάλιστα πόνος φρένας ἀμφιβέβηκεν
εἶνεκ' ἐμεῖο κυνὸς καὶ Ἀλεξάνδρου ἔνεκ' ἄττης,
οἵσιν ἐπὶ Ζεὺς θῆκε κακὸν μόρον, ως καὶ ὀπίσσω
ἀνθρώποισι πελώμεθ' ἀοιδίμοι ἐσσομένοισι».

Τὴν δ' ἡμείβετ' ἔπειτα μέγας κορυθαίολος Ἐκτωρ·
«μή με κάθιζ». Ἐλένη, φιλέουσά περ· οὐδέ με πείσεις·
ἡδη γάρ μοι θυμὸς ἐπέσσυται, ὅφρ' ἐπαμύνω
Τρώεσσ', οἱ μέγ' ἐμεῖο ποθὴν ἀπεόντος ἔχουσιν.
ἄλλὰ σύ γ' ὅρνυθι τοῦτον, ἐπειγέσθω δὲ καὶ αὐτός,
ως κεν ἔμ' ἔντοσθεν πόλιος καταμάρψῃ ἔντα.
καὶ γάρ ἐγὼν οἰκόνδε ἐλεύσομαι, ὅφρα ἴδωμαι
οἰκῆτας ἄλοχόν τε φίλην καὶ νήπιον υἱόν.
οὐ γάρ οἰδ' εἰ ἔτι σφιν ὑπότροπος ἵξομαι αὗτις,
ἢ ἡδη μ' ὑπὸ χερὶ θεοὶ δαμόωσιν Ἀχαιῶν».

Συνομιλία τοῦ Ἐκτορα μέ τῇ γυναικᾳ του Ἀνδρομάχῃ

«Ως ἄρα φωνήσας ἀπέβη κορυθαίολος Ἐκτωρ·
αἴψα δ' ἔπειθ' ἵκαιε δόμους εῦ ναιετάοντας,
οὐδέ εὔρ' Ἀνδρομάχην λευκώλενον ἐν μεγάροισιν,
ἄλλ' ἦ γε ξὺν παιδὶ καὶ ἀμφιπόλῳ ἐϋπέπλῳ
πύργῳ ἐφεστήκει γούωσά τε μυρομένη τε.
Ἐκτωρ δ' ως οὐκ ἔνδον ἀμύμονα τέτμεν ἄκοιτιν,
ἔστη ἐπ' οὐδὸν ἵών, μετὰ δὲ δμωῆσιν ἔειπεν·
«εἰ δ' ἄγε μοι, δμωαί, νημερτέα μυθήσασθε·
πη ἔβη Ἀνδρομάχη λευκώλενος ἐκ μεγάροιο;
ἥτι πη ἐς γαλόων ἦ εἰνατέρων ἐϋπέπλων,
ἥτι ἐς Ἀθηναίης ἔξοιχεται, ἔνθα περ ἄλλαι
Τρώαι ἐϋπλόκαμοι δεινὴν θεὸν ἵλασκονται;»

370

375

380

Τὸν δ' αὐτ' ὀτρηρὴ ταμίη πρὸς μῦθον ἔειπεν.

87

«Ἐκτορ, ἐπεὶ μάλ’ ἄνωγχας ἀληθέα μυθήσασθαι,
οὔτε πῃ ἐς γαλόων οὔτ’ εἰνατέρων ἔϋπέπλων
οὔτ’ ἐς Ἀθηναίης ἔξοιχεται, ἔνθα περ ἄλλαι
Τρῶαι ἔϋπλόχαμοι δεινὴν θεὸν ἵλασκονται,

385

ἄλλ’ ἐπὶ πύργον ἔβη μέγαν Ἰλίου, οὐνεκ’ ἄκουσε
τείρεσθαι Τρῶας, μέγα δὲ κράτος εἶναι Ἀχαιῶν.
ἡ μὲν δὴ πρὸς τεῖχος ἐπειγομένη ἀφικάνει,
μανομένη ἔικυῖα φέρει δ’ ἄμα παιδία τιθήνη.

‘Ἡ φὰ γυνὴ ταμίη, δ’ ἀπέσσυτο δώματος Ἐκτωρ
τὴν αὐτὴν ὁδὸν αὐτὶς ἔυκτιμένας κατ’ ἀγυιάς.

390

εὗτε πύλας ἵκανε διερχόμενος μέγα ἄστυ
Σκαιάς, τῇ ἂρ’ ἔμελλε διεξίμεναι πεδίονδε,
ἔνθ’ ἄλλοχος πολύδωρος ἐναντίη ἦλθε θέουσα

· Ανδρομάχη, θυγάτηρ μεγαλήτορος Ήετίωνος,

395

· Ήετίων, δις ἔναιεν ύπὸ Πλάκων ὑληέσση,
Θήβῃ Ὑποπλακίῃ, Κιλίκεσσ’ ἄνδρεσσιν ἀνάσσων·
τοῦ περ δὴ θυγάτηρ ἔχεθ’ Ἐκτορι χαλκοχορυστῆ.

ἡ οἱ ἐπειτ’ ἥντησ’, ἄμα δ’ ἀμφίπολος κίεν αὐτῇ,
παιδίδ’ ἐπὶ κόλπῳ ἔχουσ’ ἀταλάφρονα, νήπιον αὐτῶς,

400

· Ἐκτορίδην ἀγαπητόν, ἀλίγκιον ἀστέρι καλῷ,
τόν φ’ Ἐκτωρ καλέεσκε Σκαιμάνδριον, αὐτὰρ οἱ ἄλλοι
· Αστυάνακτ’ οἰος γὰρ ἐρύετο Ἰλιον Ἐκτωρ.
ἥτοι ὁ μὲν μείδησεν ἰδὼν ἐς παιδία σιωπῆ·

· Ανδρομάχη δέ οἱ ἄγχι παρίστατο δάκρυ χέουσα,
ἐν τ’ ἄρα οἱ φῦ χειρὶ ἔπος τ’ ἔφατ’ ἔκ τ’ ὀνόμαζε·

405

· «δαιμόνιε, φθίσει σε τὸ σὸν μένος, οὐδ’ ἐλεαίρεις
παιδία τε νηπίαχον καὶ ἔμ’ ἄμμορον, ἡ τάχα χήρη
σεῦ ἔσομαι· τάχα γάρ σε κατακτανέουσιν Ἀχαιοὶ

410

πάντες ἐφορμηθέντες· ἐμοὶ δέ κε κέρδιον εἴη
σεῦ ἀφαμαρτούσῃ χθόνα δύμεναι· οὐ γὰρ ἔτ’ ἄλλη

ἔσται θαλπωρή, ἐπεὶ ὃν σύ γε πότμον ἐπίσπης,

ἄλλ’ ἄχε· οὐδέ μοι ἔστι πατήρ καὶ πότνια μήτηρ.
ἡ τοι γὰρ πατέρ’ ἀμὸν ἀπέκτανε δῖος Ἀχιλλεύς,

ἐκ δὲ πόλιν πέρσεν Κιλίκων εὖ ναιετάουσαν,

415

Θήβῃς ὑψίτυλον· κατὰ δ’ ἔκτανεν Ήετίωνα,

οὐδέ μιν ἔξενάριξε, σεβάσσατο γὰρ τό γε θυμῷ.

"Εκτωρ καὶ Ἀνδρομάχη. (Ἐρυθρόμορφο ἄγγειο Λουβρου).

ἀλλ' ἄρα μιν κατέκηε σύν ἔντεσι δαιδαλέοισιν,
ἢδ' ἐπὶ σῆμ' ἔχεεν· περὶ δὲ πτελέας ἐφύτευσαν
νύμφαι ὀρεστιάδες, κοῦραι Διὸς αἰγιόχοιο.
οἱ δέ μοι ἐπτὰ κασίγνητοι ἔσαν ἐν μεγάροισιν,
οἱ μὲν πάντες ίώ κιόν τῆματι "Αἴδος εἶσω·
πάντας γάρ κατέπεφνε ποδάρκης δῖος Ἀχιλλεὺς
βουσὶν ἐπ' εἰλιπόδεσσι καὶ ἀργεννῆς ὀλεσσι.

μητέρα δ', ἦ βασίλευεν ὑπὸ Πλάκωντος, ἥλιόςση;
τὴν ἐπεὶ ἄρ δεῦρ' ἤγαγ' ἄμ' ἀλλοισι κτεάτεσσιν,
ἄψ ὅ γε τὴν ἀπέλυσε λαβὼν ἀπερείσι· ἀποινα,
πατρὸς δ' ἐν μεγάροισι βάλ· "Ἄρτεμις ίογέαιρα.

"Ἐκτορ, ἀτὰρ σύ μοι ἔσσι πατήρ καὶ πότνια μήτηρ
ἢδὲ κασίγνητος, σύ δέ μοι θαλερὸς παρακοῖτης·
ἀλλ' ἄγε νῦν ἐλέαιρε καὶ αὐτοῦ μίμν' ἐπὶ πύργῳ,
μὴ παῖδ' ὀρφανικὸν θήρης χήρην τε γυναικα·
λαὸν δὲ στῆσον παρ' ἐρινεόν, ἔνθα μάλιστα
ἄμβωτός ἐστι πόλις καὶ ἐπίδρομον ἔπλετο τεῖχος.

τρὶς γάρ τῇ γ' ἐλθόντες ἐπειρήσανθ' οἱ ἄριστοι
ἄμφ' Αἴαντε δύω καὶ ἀγαλλυτὸν Ἰδομενῆα
ἢδ' ἄμφ' Ἀτρεΐδας καὶ Τυδέος ἄλκιμον υἱόν·
ἢ πού τίς σφιν ἔνισπε θεοπροπίων ἐῦ εἰδῶς,

420

425

430

435

ἢ νυ καὶ αὐτῶν θυμὸς ἐποτρύνει καὶ ἀνώγει».

Τὴν δ' αὔτε προσέειπε μέγας κορυθαίολος Ἐκτωρ·
«ἡ καὶ ἐμοὶ τάδε πάντα μέλει, γύναι· ἀλλὰ μάλ' αἰνῶς
αἰδεόμαι Τρῶας καὶ Τρωάδας ἐλκεσιπέπλους,
αἱ̄ κε κακὸς ὡς νόσφιν ἀλυσκάζω πολέμοιο·
οὐδέ με θυμὸς ἄνωγεν, ἐπεὶ μάθον ἔμμεναι ἐσθλὸς
αἱεὶ καὶ πρώτοισι μετὰ Τρώεσσι μάχεσθαι,
ἀρνύμενος πατρός τε μέγα κλέος ἦδ' ἐμὸν αὐτοῦ.
εὐ γάρ ἐγὼ τόδε οἶδα κατὰ φρένα καὶ κατὰ θυμόν·
ἔσσεται ἥμαρ, ὅτ' ἂν ποτ' ὀλώλη Τλιος ἴρη
καὶ Πριάμος καὶ λαὸς ἐϋμμελίω Πριάμοιο.

ἀλλ' οὐ μοι Τρώων τόσσον μέλει ἄλγος ὀπίσσω,
οὕτ' αὐτῆς Ἐκάβης οὔτε Πριάμοιο ἄνακτος
οὔτε κασιγνήτων, οἱ̄ κεν πολέες τε καὶ ἐσθλοὶ
ἐν κονίῃσι πέσοιεν ὑπ' ἀνδράσι δυσμενέσσιν,
ὅσσον σεῦ, ὅτε κέν τις Ἀχαιῶν χαλκοχιτώνων
δακρυόεσσαν ἄγηται, ἐλεύθερον ἥμαρ ἀπούρας·
καὶ κεν ἐν "Ἀργει ἐοῦσα πρὸς ἄλλης ἵστὸν ὑφαίνοις,
καὶ κεν ὕδωρ φορέοις Μεσσηΐδος ἢ 'Ὑπερείης
πόλλ' ἀεκοζομένη, κρατερὴ δ' ἐπικείσετ' ἀνάγκη·
καὶ ποτέ τις εἴπησιν ἴδων κατὰ δάκρῳ χέουσαν·

"Ἐκτορος ἡδε γυνή, δις ἀριστεύεσκε μάχεσθαι
Τρώων ἵπποδάμων, ὅτε Τλιον ἀμφεμάχοντο."
ὦς ποτέ τις ἐρέει· σοὶ δ' αὖ νέον ἔσσεται ἄλγος
χήτεϊ τοιοῦδ' ἀνδρὸς ἀμύνειν δούλιον ἥμαρ.
ἀλλά με τεθνήωτα χυτὴ κατὰ γαῖα καλύπτοι,
πρὶν γέ τι σῆς τε βοῆς σοῦ θ' ἐλκηθμοῖο πυθέσθαι».

"Ως εἰπὼν οὐ παιδὸς ὀρέξατο φαῖδιμος Ἐκτωρ·
ἄψ δ' ὁ πάϊς πρὸς κόλπον ἔүζώνοιο τιθήνης
ἐκλίνθη ίάχων, πατρὸς φίλου ὅφιν ἀτυχθείς,
ταρβήσας χαλκόν τε ἴδε λόφον ἵπποιχαίτην,
δεινὸν ἀπ' ἀκροτάτης κόρυθος νεύοντα νοήσας.
ἐκ δὲ γέλασσε πατήρ τε φίλος καὶ πότνια μήτηρ·
αὐτίκ' ἀπὸ κρατὸς κόρυθ' εἰλετο φαῖδιμος Ἐκτωρ,
καὶ τὴν μὲν κατέθηκεν ἐπὶ χθονὶ παμφανόωσαν·
κύταρ ὅ γ' ὅν φίλον υἱὸν ἐπεὶ κύσε πῆλέ τε χερσίν,

440

445

450

455

460

465

470

εἶπε δ' ἐπευξάμενος Διί τ' ἄλλοισίν τε θεοῖσι·
«Ζεῦ ἄλλοι τε θεοί, δότε δὴ καὶ τόνδε γενέσθαι
παιδί ἔμόν, ως καὶ ἐγώ περ, ἀριπρεπέα Τρώεσσιν,
ῶδε βίην τ' ἀγαθόν, καὶ Ἰλίου ἵφι ἀνάσσειν·
καὶ ποτέ τις εἴποι 'πατρός γ' ὅδε πολλὸν ἀμείνων'
ἐκ πολέμου ἀνιόντα φέροι δ' ἔναρα βροτόεντα
κτείνας δήιον ἄνδρα, χαρείη δὲ φρένα μῆτηρ».

480

«Ως εἰπὼν ἀλόχοιο φιλης ἐν χερσὶν ἔθηκε
παιδί ἔόν· ή δ' ἄρα μν κηώδει δέξατο κόλπῳ
δακρυόν γελάσασα· πόσις δ' ἐλέησε νοήσας,
χειρὶ τέ μιν κετέρεξεν ἔπος τ' ἔφατ' ἔκ τ' ὀνόμαζε·
«δαιμονίη, μή μοί τι λίην ἀκαχίζεο θυμῷ.
οὐ γάρ τις μ' ὑπέρ αἰσαν ἀνήρ "Αἰδι προϊάψει·
μοιραν δ' οὐ τινά φημι πεφυγμένον ἔμμεναι ἄνδρῶν,
οὐ κακόν, οὐδὲ μὲν ἐσθλόν, ἐπήν τὰ πρώτα γένηται.
ἄλλ' εἰς οίκον ίοῦσα τὰ σ' αὐτῆς ἔργα κόμιζε,
ἰστόν τ' ἡλακάτην τε, καὶ ἀμφιπόλοισι κέλευς
ἔργον ἐποίχεσθαι· πόλεμος δ' ἄνδρεσσι μελήσει
πᾶσι, μάλιστα δ' ἐμοί, τοὶ Ἰλίω ἐγγεγάσιν».

490

«Ως ἄρα φωνήσας κόρυθ' εἶλετο φαίδιμος Ἐκτωρ
ἴππουριν· ἀλογος δὲ φιλη οίκονδε βεβήκει
ἐντροπαλιζομένη, θαλερὸν κατὰ δάκρυ χέουσα.
αἴψα δ' ἐπειθ' ἵκανε δόμους εὖ ναιετάοντας
Ἐκτορος ἄνδροφόνοιο, κιχήσατο δ' ἔνδοθι πολλὰς
ἀμφιπόλους, τῆσιν δὲ γόνον πάσησιν ἐνῶρσεν.
αἱ μὲν ἔτι ζωὸν γόνον Ἐκτορα φέντε οἴκω·
οὐ γάρ μιν ἔτ' ἔφαντο ὑπότροπον ἐκ πολέμοιο
ἴξεσθαι, προφυγόντα μένος καὶ χείρας Ἀχαιῶν.

500

Οὐδὲ Πάρις δήθυνεν ἐν ύψηλοῖσι δόμοισιν,
ἄλλ' ὅ γ', ἐπεὶ κατέδυ κλυτὰ τεύχεα, ποικίλα χαλκῷ,
σεύκατ' ἔπειτ' ἀνὰ ἄστυ, ποσὶ κραπιπνοῖσι πεποιθώς.
ώς δ' ὅτε τις στατὸς ἵππος, ἀκοστήσας ἐπὶ φάτνῃ,
δεσμὸν ἀπορρήξας θείῃ πεδίοιο κροαίνων,
εἰωθώς λούεσθαι ἐύρρειος ποταμοῖο,
κυδιώων· ύψοι δὲ κάρη ἔχει, ἀμφὶ δὲ χαῖται
ῶμοις ἀΐσσονται· ὁ δ' ἀγλαΐηφι πεποιθώς,

510

ρίμφα ἐ γοῦνα φέρει μετά τ' ἥθεα καὶ νομὸν ἵππων·
ώς νιὸς Πριάμοιο Πάρις κατὰ Περγάμου ἄκρης
τεύχεσι παμφαίνων ὡς τ' ἡλέκτωρ ἐβεβήκει
καγχαλόων, ταχέες δὲ πόδες φέρον· αἴψα δ' ἔπειτα
Ἐκτορα δῖον ἔτετμεν ἀδελφεόν, εὗτ' ἄρ' ἔμελλε
στρέψεσθ' ἐκ χώρης, ὅθι γέ δάριζε γυναικί.

515

τὸν πρότερος προσέειπεν Ἀλέξανδρος θεοειδῆς·
«ἥθει», ἦ μάλα δὴ σε καὶ ἐσσύμενον κατερύκω
δηθύνων, οὐδέ τὴλθον ἐναίσιμον, ὡς ἐκέλευες;»

Τὸν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη καρυθαίολος Ἐκτωρ·
«δαιμόνι», οὐκ ἀν τίς τοι ἀνήρ, ὃς ἐναίσιμος εἴη,
ἔργον ἀτιμήσει μάχης, ἐπεὶ ἀλκιμός ἐστι·
ἀλλὰ ἔκῶν μεθείεις τε καὶ οὐκ ἐθέλεις· τὸ δὲ ἐμὸν κῆρ
ἄχνυται ἐν θυμῷ, ὅθ' ὑπέρ σέθεν αἰσχεῖ ἀκούω
πρὸς Τρώων, οἱ ἔχουσι πολὺν πόνον εἰνεκα σεῖο.
ἀλλ' ἵομεν· τὰ δὲ ὅπισθεν ἀρεσσόμεθ', αἴ κέ ποθι Ζεὺς
δώῃ ἐπουρανίοισι θεοῖς αἰειγενέτησι
κρητῆρα στήσασθαι ἐλεύθερον ἐν μεγάροισιν,
ἐκ Τροίης ἐλάσαντας ἔύκνημιδας Ἀχαιούς».

520

525

Ω

1-143: Μετά τό φόνο τοῦ Ἐκτορα, πενθώντας γιά τὸν Πάτροκλο
οἱ Ἀχιλλέας περνοῦσε νύχτες ὅλο ἀγωνία καὶ περιπλανόταν κλαί-
γοντας στήν ἀκρογιαλιά. Στή μανία τον ἔδενε τό νεκρό τοῦ Ἐκτορα
πίσω ἀπό τό ἄρμα τον καὶ τόν ἔσερνε γύρω ἀπό τόν τάφο τοῦ Πα-
τροκλον. Οἱ περισσότεροι ἀπό τούς θεούς τοῦ Ὄλύμπου ἐξεγείρο-
νται μέ τή σκληρότητα αὐτή καὶ γι' αὐτό ὁ Δίας προστάζει τή Θέτη
νά συμβουλέψει τό γιό της νά λυπηθεῖ τό νεκρό καὶ νά τόν δώσει
στούς δικούς του, γιά νά τόν ἐνταφιάσουν. Ταντόχρονα ὁ μεγάλος
θεός προστάζει τήν «ποδήνεμον» Ίρη τά ἀκόλουθα:

«Βάσκ· Ίθι, Ἱρι ταχεῖα· λιποῦσ· ἔδος Οὐλύμποιο
ἄγγειλον Πριάμῳ μεγαλήτορι Ἰλιον εἴσω
λύσασθαι φίλον υἱὸν ίόντ· ἐπὶ νῆας Ἀχαιῶν,
δῶρα δ' Ἀχιλλῆι φερέμεν, τά κε θυμὸν ίήνη,

145

οῖον, μηδέ τις ἄλλος ἄμα Τρώων ἵτω ἀνήρ.
κῆρυξ τίς οἱ ἔποιτο γεραίτερος, ὃς κ' ιθύνοι
ἡμιόνους καὶ ἄμαξαν ἔυτροχον, ἡδὲ καὶ αὐτὶς
νεκρὸν ἄγοι προτὶ ἄστυ, τὸν ἔκτανε δῖος Ἀχιλλεύς.
μηδέ τί οἱ θάνατος μελέτω φρεσί, μηδέ τι τάρβος.
τοῖον γάρ οἱ πομπὸν ὀπάσσομεν ἀργεῖφόντην,
ὅς ἄξει, ἦός κεν ἄγων Ἀχιλῆι πελάσσῃ.

αὐτὰρ ἐπήν ἀγάγγησιν ἔσω κλισίνην Ἀχιλῆος
οὔτ' αὐτὸς κτενέει ἀπό τ' ἄλλους πάντας ἐρύξει·
οὔτε γάρ ἐστ' ἄφρων, οὔτ' ἄσκοπος, οὔτ' ἀλιτήμων
ἄλλα μάλ' ἐνδυκέως ἵκέτεω πεφιδήσεται ἀνδρός».

“Ως ἔφατ· ὥρτο δὲ Ἰρις ἀελλόπος ἀγγελέουσα.
ἴξεν δ' ἐς Πριάμοιο, κίχεν δ' ἐνοπήν τε γόρον τε.
παῖδες μὲν πατέρ' ἀμφὶ καθήμενοι ἔνδοθεν αὐλῆς
δάκρυσιν εἴματ' ἔφυρον· ὁ δ' ἐν μέσσοισι γεραιὸς
ἐντυπάς ἐν χλαίνῃ κεκαλυμμένος· ἀμφὶ δὲ πολλὴ
κόπρος ἦην κεφαλῇ τε καὶ αὐχένι τοῖο γέροντος,
τήν δὲ κυλινδόμενος καταμήσατο χέρσιν ἔησιν.
θυγατέρες δ' ἀνὰ δώματ' ίδε νυοὶ ὀδύροντο,
τῶν μιμησκόμεναι, οἵ δὴ πολέες τε καὶ ἑσθλοὶ
χερσὶν ύπ' Ἀργείων κέατο, ψυχὰς ὀλέσαντες.

στῇ δὲ παρὰ Πρίαμον Διὸς ἀγγελος, ἡδὲ προσηγόρια
τυτθὸν φθεγξαμένη· τὸν δὲ τρόμος ἔλλαβε γυῖα·
«θάρσει, Δαρδανίδη Πρίαμε, φρεσί, μηδέ τι τάρβει·
οὐ μὲν γάρ τοι ἐγὼ κακὸν ὀσσομένη τόδ' ἵκάνω,
ἀλλ' ἀγαθὰ φρονέουσα· Διὸς δέ τοι ἀγγελός εἰμι,
ὅς σεν ἀνευθεν ἐών μέγα κήδεται ἡδ' ἐλεαίρει.

λύσασθαι σ' ἐκέλευσεν Ὄλύμπιος Ἐκτορα δῖον,
δῶρα δ' Ἀχιλῆι φερέμεν, τά κε θυμὸν ἴήνη,
οἶον, μηδέ τις ἄλλος ἄμα Τρώων ἵτω ἀνήρ·
κῆρυξ τίς τοι ἔποιτο γεραίτερος, ὃς κ' ιθύνοι
ἡμιόνους καὶ ἄμαξαν ἔυτροχον, ἡδὲ καὶ αὐτὶς
νεκρὸν ἄγοι προτὶ ἄστυ, τὸν ἔκτανε δῖος Ἀχιλλεύς.
μηδέ τί τοι θάνατος μελέτω φρεσί, μηδέ τι τάρβος·
τοῖος γάρ τοι πομπὸς ἄμ' ἔφεται ἀργεῖφόντης,
ὅς σ' ἄξει, ἦός κεν ἄγων Ἀχιλῆι πελάσσῃ.

αύτάρ ἐπήν ἀγάγησιν ἔσω κλισίην Ἀχιλῆος,
οὗτ' αὐτὸς κτενέει ἀπό τ' ἄλλους πάντας ἐρύξει·
οὔτε γάρ ἐστ' ἄφρων οὗτ' ἄσκοπος οὗτ' ἀλιτήμων·
ἀλλὰ μάλ' ἐνδυκέως ἵκετεω πεφιδήσεται ἀνδρός».

185

‘Η μὲν ἄρ' ὡς εἰποῦσ' ἀπέβη πόδας ὠκέα Ἰρις.
αύτάρ ὅ γ' υἱας ἄμαξαν ἔυτροχον ἡμιονείην
ὅπλίσαι τὴν ὥγει, πειρινθα δὲ δῆσαι ἐπ' αὐτῆς.
αύτὸς δ' ἐς θάλαμον κατεβήσετο κηώνεντα,
κέδρινον, ύψοροφον, δις γλήνεα πολλὰ κεχάνδει·
ἐς δ' ἄλοχον Ἐκάβην ἐκαλέσσατο φώνησέν τε·
«δαιμονίη, Διόθεν μοι Ὄλύμπιος ἄγγελος ἤλθεν
λύσασθαι φίλον μίὸν ἴοντ' ἐπὶ νῆας Ἀχαιῶν,
δῶρα δ' Ἀχιλλῆι φερέμεν, τά κε θυμὸν ἴήνη·
ἀλλ' ἄγε μοι τόδε εἰπέ, τί τοι φρεσὶν εἰδεται εἶναι;
αἰνῶς γάρ μ' αὐτὸν γε μένος καὶ θυμὸς ἀνωγεν
κεῖσ' λέναι ἐπὶ νῆας ἔσω στρατὸν εύρον Ἀχαιῶν».

190

“Ως φάτο· κώκυσεν δὲ γυνὴ καὶ ἀμείβετο μύθῳ·
«ὦ μοι, πῆ δή τοι φρένες οἴχονθ', ήσ τὸ πάρος περ
ἔκλε' ἐπ' ἀνθρώπους ξείνους ἦδ' οἰστιν ἀνάσσεις;
πῶς ἐθέλεις ἐπὶ νῆας Ἀχαιῶν ἐλθέμεν οἰος,
ἀνδρὸς ἐς ὀφθαλμούς, δις τοι πολέας τε καὶ ἐσθλοὺς
υἱέας ἔξενάριξε; σιδήρειόν νύ τοι ἥτορ.
εὶ γάρ σ' αἱρήσει καὶ ἐσόφεται ὀφθαλμοῖσιν,
ώμηστής καὶ ἄπιστος ἀνήρ ὅδε, οὕ σ' ἐλεήσει
οὐδέ τί σ' αἰδέσεται.. νῦν δὲ κλαίωμεν ἀνευθεν
ἥμενοι ἐν μεγάρῳ· τῷ δ' ὡς ποθι Μοῖρα κραταιή
γεινομένῳ ἐπένησε λίνω, ὅτε μιν τέκον αὐτή,
ἀργίποδας κύνας ἀσαι, ἐών ἀπάνευθε τοκήων,
ἀνδρὶ πάρα κρατερῷ, του ἐγὼ μέσον ἥπαρ ἔχοιμι
ἐσθέμεναι προσφῦσα· τότ' ἄντιτα ἔργα γένοιτο
παιδὸς ἐμοῦ, ἐπεὶ οὕ ἐ κακιζόμενόν γε κατέκτα,
ἀλλὰ πρὸ Τρώων καὶ Τρωιάδων βαθυκόλπων
ἐσταότ', οὔτε φόβου μενυμένον οὗτ' ἀλεωρῆς».

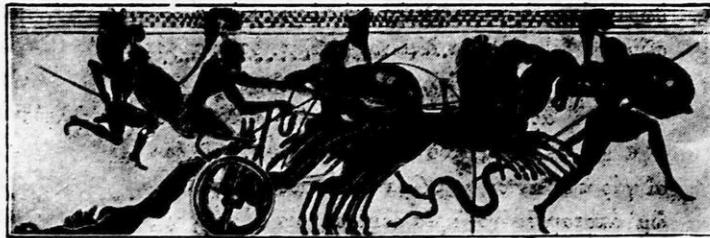
200

Τὴν δ' αὗτε προσέειπε γέρων Πρίαμος θεοειδῆς·
«μή μ' ἐθέλοντ' λέναι κατερύκανε, μηδέ μοι αὐτῇ
ὄρνις ἐνὶ μεγάροισι κακὸς πέλευ· οὐδέ με πείσεις.

205

210

215

‘Ο Ἀχιλλέας σέρνει τό πτῶμα τοῦ Ἐκτορα.
(Από μελανόμορφο ἀττικό ἀγγεῖο).

- εὶ μὲν γάρ τίς μι ξέπιγθονίων ἐκέλευεν,
ἢ οἱ μάντιές εἰσι, θυσούσοι η ἑρῆες,
ψεῦδός κεν φαίμεν καὶ νοσφιζούμεθα μᾶλλον·
νῦν δ’ — αὐτὸς γάρ ἄκουσα θεοῦ καὶ ἐσέδραχον ἄντην —
εἴμι, καὶ οὐχ ἄλιον ἔπος ἔσσεται. εἰ δέ μοι αἷσα
τεθνάμεναι παρὰ νησὶν Ἀχαιῶν χαλκοχιτώνων,
βιούλομαι· αὐτίκα γάρ με κατακτείνειν Ἀχιλλεύς,
ἀγκάρας ἐλόντ’ ἐμὸν οὔν, ἐπήν γόσυ ἔξ ἔρον εἴην». 220
- ‘Η, καὶ φωριαμῶν ἐπιθήματα κάλ’ ἀνέῳγεν·
ἐνθεν δώδεκα μὲν περικαλλέας ἔξελε πέπλους,
δώδεκα δ’ ἀπλοῦδας χλαίνας, τόσσους δὲ τάπτητας,
τόσσα δὲ φάρεα καλά, τόσους δ’ ἐπὶ τοῖσι χιτώνας. 225
- χρυσοῦ δὲ στήσας ἔφερεν δέκα πάντα τάλαντα·
ἐκ δὲ δύ’ αἰθωνας τρίποδας, πίσυρας δὲ λέβητας,
ἐκ δὲ δέπας περικαλλές, ὃ οἱ Θρῆκες πόρον ἄνδρες
ἔξεσήν ἐλθόντι, μέγα κτέρας· οὐδέ νυ τοῦ περ 230
- φείσατ’ ἐνὶ μεγάροις ὁ γέρων, περὶ δ’ ἡθελε θυμῷ
λύσασθαι φίλον οὔν. ὁ δὲ Τρῶας μὲν ἄπαντας
αἰθούσης ἀπέεργεν, ἔπεσσ’ αἰσχροῖσιν ἐνίσσων·
«ἔρρετε, λωβητῆρες, ἐλεγχέες· οὐ νυ καὶ ὑμῖν
οἴκοι ἔνεστι γόσις, ὅτι μ’ ἡλθετε κηδόνσοντες;
ἢ ὀνόσασθ’, ὅτι μοι Κρονίδης Ζεὺς ἄλγε’ ἔδωκεν,
παῖδ’ ὀλέσαι τὸν ἄριστον; ἀτὰρ γνώσεσθε καὶ ὕμμες.
ῥηίτεροι γάρ μᾶλλον Ἀχαιοῖσιν δὴ ἔσεσθε,
κείνου τεθνηώτος, ἐναιρέμεν· αὐτὰρ ἐγώ γε,
πρὶν ἀλαπαζομένην τε πόλιν κεραΐζομένην τε 240
- 245

όφθαλμοῖσιν ἵδεῖν, βαίνην δόμον "Αἴδος εἶσω».

"Η, καὶ σκηπανίω δίεπ' ἀνέρας· οἱ δ' Ἰσαν ἔξω,
σπερχομένοι γέροντος. ὁ δ' υἱάσιν οἰσιν ὄμοκλα,
νεικείων Ἐλενόν τε Πάριν τ' Ἀγάθωνά τε δῖον
Πάμμονά τ' Ἀντίφονόν τε βοὴν ἀγαθόν τε Πολίτην
Δηίφοβόν τε καὶ Ἰππόθοον καὶ Δῖον ἀγαυόν.
ἐννέα τοῖς ὁ γεραιὸς ὄμοκλήσας ἐκέλευε·

«σπεύσατέ μοι, κακὰ τέκνα, κατηφόνες· αἴθ' ἄμα πάντες
Ἐκτορος ὡφέλετ' ἀντὶ θοῆς ἐπὶ νησὶ πεφάσθαι.

ῶ μοι ἐγὼ πανάποτμος, ἐπεὶ τέκον υἱᾶς ἀρίστους

250

Τροίη ἐν εὔρείῃ, τῶν δ' οὐ τινά φημι λελεῖφθαι,
Μῆστορά τ' ἀντίθεον καὶ Τρωΐλον ἵπποιχάρμην,

"Ἐκτορά θ' ὃς θεὸς ἔσκε μετ' ἀνδράσιν, οὐδὲ ἐώκει
ἀνδρός γε θυητοῦ πάϊς ἔμμεναι, ἀλλὰ θεοῖο·

τοὺς μὲν ἀπώλεσ' Ἀρης, τὰ δ' ἐλέγχει πάντα λέλειπται,
ψεῦσται τ' ὀρχησταί τε, χοροιτυπίησιν ἀριστοί,

260

ἀρνῶν ἥδ' ἐρίφων ἐπιδήμιοι ἀρπακτῆρες.

οὐκ ἀν δή μοι ἄμαξαν ἐφοπλίσσατε τάχιστα
ταῦτά τε πάντ' ἐπιθεῖτε, ἵνα πρήσσωμεν ὁδοῖο;»

"Ως ἔφαθ'; οἱ δ' ἄρα πατρὸς ὑποδείσαντες ὄμοκλήν,
ἐκ μὲν ἄμαξαν ἀειφαν ἐὕτροχον ἡμιονείην,

265

καλήν πρωτοπαγέα· πείρινθα δὲ δῆσαν ἐπ' αὐτῆς.

ἐκ θαλάμου δὲ φέροντες ἐϋξέστης ἐπ' ἀπήνης

270

νήεον Ἐκτορέης κεφαλῆς ἀπερείσι· ἀποινα·

ζεῦσαν δ' ἡμιονούς κρατερώνυχας ἐντεσιεργούς,

275

τούς δέ ποτε Πριάμῳ Μυσοὶ δόσαν ἀγλαὰ δῶρα.

ἴππους δὲ Πριάμῳ ὑπαγον ζυγόν, οὓς ὁ γεραιὸς
αὐτὸς ἔχων ἀτίταλλεν ἐυξέστη ἐπὶ φάτνῃ.

280

Μετάβαση τοῦ Πριάμου στό στρατόπεδο τῶν Ἀχαιῶν.

Τὰ μὲν ζευγνύσθην ἐν δώμασιν ύψηλοῖσι

285

κῆρυξ καὶ Πριάμος, πυκινὰ φρεσὶ μήδε' ἔχοντες·

ἀγχίμολον δέ σφ' ἥλθ' Ἐκάβη τετιηότι θυμῷ,

οἵνον ἔχουσ' ἐν χειρὶ μελίφρονα δεξιτερῆφι,

285

χρυσέω ἐν δέπαι, δφρα λείψαντε κιοίτην·

- στῇ δ' ἵππων προπάροιθεν ἔπος τ' ἔφατ' ἐκ τ' ὀνόμαζε·
 «τῇ, σπεῖσον Διὶ πατρί, καὶ εὔχεο οἴκαδ' ἵκέσθαι
 ἄψ ἐκ δυσμενέων ἀνδρῶν, ἐπεὶ ἄρ σέ γε θυμὸς
 ὀτρύνει ἐπὶ νῆας, ἐμεῖο μὲν οὐκ ἐθελούσης.
 ἀλλ' εὔχεο σύ γ' ἔπειτα κελαινεφέϊ Κρονίωνι, 290
- 'Ιδαιώ, ὃς τε Τροίην κατὰ πᾶσαν ὁράται·
 αἴτει δ' οἰωνόν, ταχὺν ἄγγελον, ὃς τέ οἱ αὐτῷ
 φίλατος οἰωνῶν, καί εὖ χράτος ἐστὶ μέγιστον,
 δεξιόν, ὅφρα μιν αὐτὸς ἐν ὀφθαλμοῖσι νοήσας,
 τῷ πίσυνος ἐπὶ νῆας ἔης Δαναῶν ταχυπώλων.
 εὶ δέ τοι οὐ δώσει ἐὸν ἄγγελον εὐρύοπα Ζεύς,
 οὐκ ὃν ἐγώ γέ σ' ἔπειτα ἐποτρύνουσα κελούμην
 νῆας ἐπ' Ἀργείων ίέναι, μάλα περ μεμαῶτα».
- Τὴν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη Πρίαμος θεοειδής·
 «ὦ γύναι, οὐ μέν τοι τόδ' ἔφιεμένη ἀπιθήσω· 300
 ἐσθλὸν γάρ Διὶ χειρας ἀνασχέμεν, αἱ̑ς κ' ἐλεήσῃ».
- Ἡ δα, καὶ ἀμφίπολον ταμίην ὥτρυν' ὁ γεραιός
 χερὶσιν ὕδωρ ἐπιχεῦαι ἀκήρατον· ἡ δὲ παρέστη
 χέρνιβον ἀμφίπολος πρόχοον θ' ἄμα χερσὶν ἔχουσα.
 νιψάμενος δὲ κύπελλον ἐδέξατο ἦς ἀλόχοιο· 305
 εὕχετ' ἔπειτα στὰς μέσω ἔρκεϊ, λεῖψε δὲ οἶνον
 οὐρανὸν εἰσανιδῶν· καὶ φωνήσας ἔπος τηῦδα·
 «Ζεῦ πάτερ, »Ιδηθεν μεδέων, κύδιστε μέγιστε,
 δός μ' ἐς Ἀχιλλῆος φίλον ἐλθεῖν ἦδ' ἐλεεινόν·
 πέμψον δ' οἰωνόν, ταχὺν ἄγγελον, ὃς τε σοὶ αὐτῷ 310
 φίλατος οἰωνῶν, καί εὖ χράτος ἐστὶ μέγιστον,
 δεξιόν, ὅφρα μιν αὐτὸς ἐν ὀφθαλμοῖσι νοήσας,
 τῷ πίσυνος ἐπὶ νῆας ἔη Δαναῶν ταχυπώλων».
- Ως ἔφατ' εὔχόμενος, τοῦ δ' ἔχλε μητίετα Ζεύς.
 αὐτίκα δ' αἰετὸν ἤκε, τελειότατον πετεηνῶν,
 μόρφων θηρητῆρ', δν καὶ περκνὸν καλέουσιν. 315
 ὅσση δ' ὑφορόφοιο θύρῃ θαλάμῳ τέτυκται
 ἀνέρος ἀφνειοῖο, ἐῦ κληῖσ' ἀραρυῖα,
 τόσσος' ἄρα τοῦ ἐκάτερθεν ἔσαν πτερά· εἰσατο δέ σφι
 δεξιὸς ἀίξας ὑπὲρ ἄστεος· οἱ δὲ ἰδόντες 320
 γῆθησαν, καὶ πᾶσιν ἐνὶ φρεσὶ θυμὸς ίάνθη.

Σπερχόμενος δ' ὁ γέρων ξεστοῦ ἐπεβήσετο δίφρου·
ἐκ δ' ἔλασε προθύρῳ καὶ αἰθούσης ἐριδούπου.
πρόσθε μὲν ἡμίονοι ἔλχον τετράκυκλον ἀπήνην,
τὰς Ἰδαῖος ἔλαυνε δαῖφρων· αὐτὰρ ὅπισθεν
ἴπποι, τοὺς δὲ γέρων ἑφέπων μάστιγι κέλευε
καρπολίμως κατὰ ἄστυ· φίλοι δὲ ἄμα πάντες ἔποντο
πόλλ' ὀλοφυρόμενοι, ὡς εἰ θάνατόνδε κιόντα.
οἱ δὲ ἐπεὶ οὖν πόλιος κατέβαν, πεδίον δὲ ἀφίκοντο,
οἱ μὲν ἄρ' ἄφοροι προτὶ Ἰλιον ἀπονέοντο,
παῖδες καὶ γαμβροί· τῷ δὲ οὐ λάθον εὔρυοπα Ζῆν
ἔς πεδίον προφανέντε· ἰδών δὲ ἐλέησε γέροντα.
αἷψα δὲ ἄρ' Ἐρμείαν, υἱὸν φίλον, ἀντίον ηὔδα·
«Ἐρμεία, σοὶ γάρ τε μάλιστά γε φιλτατόν ἐστιν
ἀνδρὶ ἐταιρίσσαι, καὶ τ' ἔκλυες, φ' καὶ ἐθέλησθα·
βάσκα' θῇ, καὶ Πρίαμον κοῦλας ἐπὶ νῆας Ἀχαιῶν
ώς ἄγαρ', ὡς μήτ' ἄρ τις ἴδῃ μήτ' ἄρ τε νοήσῃ
τῶν ἄλλων Δαναῶν, πρὶν Πηλεῖωνάδ' ἵκεσθαι».

“Ως ἔφατ· οὐδὲ ἀπίθησε διάκτορος ἀργεῖφόντης·
αὐτέκ' ἐπειθ' ὑπὸ ποσὶν ἐδήσατο καλὰ πέδιλα
ἄμβρόσια χρύσεια, τά μιν φέρον ἡμὲν ἐφ' ὑγρὴν
ἡδὸν ἐπ' ἀπείρονα γαῖαν ἄμα πνοιῆς ἀνέμοιο·
εἰλετο δὲ ὁράδον, τῇ τ' ἀνδρῶν δύματα θέλγει,
ῶν ἐθέλει, τοὺς δὲ αὐτεῖς καὶ ὑπνώσαντας ἐγείρει·
τὴν μετὰ χερσὶν ἔχων πέτετο κρατὺς ἀργεῖφόντης.
αἷψα δὲ ἄρα Τροίην τε καὶ Ἑλλήσποντον ἵκανε·
βῆ δὲ λέναι κούρῳ αἰσυμνητῆρι ἔοικώς,
πρώτων ὑπηνήτη, τοῦ περ χαριεστάτη ἥβη.

Οἱ δὲ ἐπεὶ οὖν μέγα σῆμα παρέξ Ἰλοιο ἔλασσαν,
στῆσαν ἄρ' ἡμίονους τε καὶ ἵππους, ὅφρα πίοιεν,
ἐν ποταμῷ· δὴ γάρ καὶ ἐπὶ κνέφας ἥλυθε γαῖαν.
τὸν δὲ ἔξ ἀγχιμόλῳ ιδών ἐφράσσατο κῆρυξ
Ἐρμείαν, ποτὶ δὲ Πρίαμον φάτο φώνησέν τε·
«φράζεο, Δαρδανίδῃ· φραδέος νόου ἔργα τέτυκται.
ἄνδρ' ὄρόω, τάχα δὲ ἄμμε διαιρραίσεσθαι δῶ·
ἄλλ' ἄγε δὴ φεύγωμεν ἐφ' ἵππων, ἦ μιν ἐπειτα
γούνων ἀφάμενοι λιτανεύσομεν, αἱ καὶ ἐλεήση».

“Ως φάτο· σὺν δὲ γέροντι νόος χύτο· δείδιε δ’ αἰνῶς,
όρθαι δὲ τρίχες ἔσταν ἐνὶ γναμπτοῖσι μέλεσσι·
στῇ δὲ ταφών· αὐτὸς δ’ ἐριούνιος ἐγγύθεν ἐλθών, 360
χειρα γέροντος ἐλών, ἔξειρετο καὶ προσέειπεν·
«πή, πάτερ, ὡδ’ ἵππους τε καὶ ἡμίονους ιθύνεις,
νύκτα δι’ ἀμβροσίην, ὅτε θ’ εὔδουσι βροτοὶ ἄλλοι;
οὐδὲ σύ γ’ ἔδεισας μένεα πνείοντας Ἀχαιούς,
οἵ τοι δυσμενέες καὶ ἀνάρσιοι ἐγγύς ἔστι; 365
τῶν εἰ τίς σε ἴδοιτο θοὴν διὰ νύκτα μέλαιναν
τοσσάδ’ ὀνείατ’ ἀγοντα, τίς ἂν δή τοι νόος εἴη;
οὔτ’ αὐτὸς νέος ἔσσι, γέρων δέ τοι οὗτος ὀπηδεῖ,
ἄνδρος ἀπαμύνασθαι, ὅτε τις πρότερος χαλεπήνη.
ἄλλ’ ἔγω οὐδέν σε ρέξω κακά, καὶ δέ κεν ἄλλον 370
σεῦ ἀπαλεξήσαιμι· φίλω δέ σε πατρὶ ἔτσκω».

Τὸν δ’ ἡμείβετ’ ἔπειτα γέρων Πρίαμος θεοειδῆς·
«οὕτω πη τάδε γ’ ἔστι, φίλον τέκος, ως ἀγορεύεις.
ἄλλ’ ἔτι τις καὶ ἐμεῖο θεῶν ὑπερέσχεθε χειρα,
ὅς μοι τοιόνδ’ ἤκεν ὄδοιπόρον ἀντιβολῆσαι, 375
αἰσιον, οίος δὴ σὺ δέμας καὶ εἶδος ἀγητός,
πέπνυσαί τε νόω, μακάρων δ’ ἔξ ἔσσι τοκήων».

Τὸν δ’ αὐτέ προσέειπε διάκτορος ἀργεῖφόντης·
«ναὶ δὴ ταῦτα γε πάντα, γέρον, κατὰ μοῖραν ἔειπες.
ἄλλ’ ἄγε μοι τόδε εἰπὲ καὶ ἀτρεκέως κατάλεξον, 380
ἡέ πη ἐκπέμπεις κειμήλια πολλὰ καὶ ἐσθλὰ
ἄνδρας ἔς ἀλλοδαπούς, ἵνα περ τάδε τοι σόα μίμη,
ἥ ἥδη πάντες καταλείπετε Ἰλιον ἱρήν
δειδιότες· τοῖος γάρ ἀνήρ ὥριστος ὅλωλε,
σὸς πάξ· οὐ μὲν γάρ τι μάχης ἐπεδεύτ’ Ἀχαιῶν». 385

Τὸν δ’ ἡμείβετ’ ἔπειτα γέρων Πρίαμος θεοειδῆς·
«τίς δὲ σύ ἔσσι, φέριστε, τέων δ’ ἔξ ἔσσι τοκήων;
ῶς μοι καλὰ τὸν οἴτον ἀπότμου παιδὸς ἔνισπες».

Τὸν δ’ αὐτέ προσέπειε διάκτορος ἀργεῖφόντης·
«πειρᾶ ἐμεῖο, γεραιέ, καὶ εἰρεαι Ἐκτορα δίον. 390
τὸν μὲν ἔγω μάλα πολλὰ μάχῃ ἔνι κυδιανείρῃ
όφθαλμοῖσιν ὅπωπα, καὶ εὐτ’ ἐπὶ νηυσὶν ἐλάσσας
Ἀργείους κτείνεσκε δαΐζων ὀξεῖ χαλκῶ·

ήμεις δ' ἔστακότες θαυμάζομεν· οὐ γάρ 'Αχιλλεὺς
εἴᾳ μάρνασθαι, κεχολωμένος 'Ατρεῖωνι.

395

τοῦ γάρ ἐγώ θεράπων, μία δ' ἦγαγε νηῦς εὔεργής·
Μυρμιδόνων δ' ἔξ εἰμι, πατήρ δέ μοι ἐστι Πολύκτωρ·
ἀφνείδος μὲν ὅ γ' ἐστί, γέρων δὲ δή, ως σύ περ ὥδε,
ἔξ δέ οἱ υἱες ἔστιν, ἐγώ δέ οἱ ἔβδομος εἰμι·

τῶν μέτα παλλόμενος κλήρῳ λάχον ἐνθάδ' ἔπεσθαι.

400

νῦν δ' ἡλθον πεδίονδ' ἀπὸ νηῶν· ἡῶθεν γάρ

θήσονται περὶ ἄστυ μάχην ἐλίχωπες 'Αχαιοί.

ἀσχαλόωσι γάρ οἵδε καθήμενοι, οὐδὲ δύνανται

ἴσχειν ἐσσυμένους πολέμου βασιλῆς 'Αχαιῶν».

Τὸν δ' ἡμείβετ' ἔπειτα γέρων Πρίαμος θεοειδῆς·

405

«εἰ μὲν δὴ θεράπων Πηληιάδεω 'Αχιλῆος

εἰς, ὅγε δή μοι πᾶσαν ἀληθείην κατάλεξον,

ἡ ἔτι πάρο νήεσσιν ἐμὸς πάϊς, ἡέ μιν ἡδη

ἥσι κυσὶν μελεῖστι ταμῶν προϊθηκεν 'Αχιλλεύς».

Τὸν δ' αὗτε προσέπειε διάκτορος ἀργεῖφόντης·

410

«ὦ γέρον, οὐ πω τόν γε .ύνες φάγον οὐδ' οἰωνοί,

ἀλλ' ἔτι κεῖνος κεῖται 'Αχιλλῆος παρὰ νηὶ

αὐτῶς ἐν κλισήσῃ· δυσωδεκάτη δέ οἱ ἡώς

κειμένω, οὐδέ τί οἱ χρώς σήπεται, οὐδέ μιν εὐλαΐ

ἔσθουσ', αἱ̑ ρά τε φῶτας ἀρηιφάτους κατέδουσιν.

415

ἡ μέν μιν περὶ σῆμα ἔοῦ ἐτάροιο φίλοιο

ἔλκει ἀκηδέστως, ἡώς δὲ δῖα φανήη.

οὐδέ μιν αἰσχύνει· θηοῖο κεν αὐτὸς ἐπελθών,

οίον ἐερσήεις κεῖται, περὶ δ' αἷμα νένιπται

οὐδέ ποθι μιαρός· σὺν δ' ἔλκεα πάντα μέμυκεν,

420

ὅσσ' ἐπύη· πολέες γάρ ἐν αὐτῷ χαλκὸν ἔλασσαν.

ῶς τοι κήδονται μάκαρες θεοὶ υἱοίς ἔηος,

καὶ νέκυος περ ἔόντος, ἐπει σφι φίλοις περὶ κῆρι».

Ως φάτο· γήθησεν δ' ὁ γέρων καὶ ἀμείβετο μύθῳ·

425

«ὦ τέχος, ἡ δ' ἀγαθὸν καὶ ἐναίσιμα δῶρα διδοῦναι

ἀθανάτοις, ἐπεὶ οὐ ποτ' ἐμὸς πάϊς, εἴ ποτ' ἔην γε,

λήθετ' ἐνὶ μεγάροισι θεῶν, οἱ Ὀλυμπον ἔχουσι·

τῷ οἱ ἀπεμνήσαντο καὶ ἐν θανάτοιο περ αἴση.

ἀλλ' ὅγε δὴ τόδε δέξαι ἐμεῦ πάρα καλὸν ἀλεισον,

αύτόν τε ρῦσαι, πέμψον δέ με σύν γε θεοῖσιν,

430

ὅφρα κεν ἐς κλισίην Πηληγάδεω ἀφίκωμαι».

Τὸν δ' αὐτὲ προσέειπε διάκτορος ἀργεῖφόντης:

«πειρῆ ἐμεῖο, γεραιέ, νεωτέρου, οὐδέ με πείσεις,

ὅς με κέλεσαι σέο δῶρα παρέξ Ἀχιλῆα δέχεσθαι.

τὸν μὲν ἐγώ δείδοικα καὶ αἰδέομαι περὶ κήρι

435

συλεύειν, μή μοί τι κακὸν μετόπισθε γένηται.

σοὶ δ' ἄν ἐγώ πομπὸς καὶ κε κλυτὸν "Αργος ίκοίμην,

ἐνδυκέως ἐν νηὶ θοῇ ἢ πεζὸς ὁμαρτέων·

οὐκ ἄν τίς τοι πομπὸν ὄνοσσάμενος μαχέσαιτο».

"Η, καὶ ἀναΐξας ἐριούνιος ἄρμα καὶ ἵππους

440

καρπαλίμως μάστιγα καὶ ἡνία λάζετο χερσίν,

ἐν δ' ἔπνευσ' ἵπποισι καὶ ἡμιόνοις μένος ἥϊ.

ἀλλ' ὅτε δὴ πύργους τε νεῶν καὶ τάφρον ἴκοντο,

οἱ δὲ νέον περὶ δόρπα φυλακτῆρες πονέοντο·

τοῖσι δ' ἐφ' ὑπνον ἔχεν διάκτορος ἀργεῖφόντης

445

πᾶσιν, ἀφαρ δ' ὕιξε πύλας καὶ ἀπώσεν ὄχηας,

ἔξ δ' ἄγαγε Πρίαμόν τε καὶ ἀγλαὸ δῶρ' ἐπ' ἀπήγνης.

ἀλλ' ὅτε δὴ κλισίην Πηληγάδεω ἀφίκοντο

ὑψηλήν, τὴν Μυρμιδόνες ποίησαν ἀνακτί

δοῦρ' ἐλάτης κέρσαντες· ἀτὰρ καθύπερθεν ἔρεφαν

450

λαχνήνεντ' ὄροφον λειμωνόθεν ἀμήσαντες·

ἄμφι δέ οἱ μεγάλην αὐλὴν ποίησαν ἀνακτί

σταυροῖσιν πυκνοῖσιν· θύρην δ' ἔχε μοῦνος ἐπιβλής

εἰλάτινος, τὸν τρεῖς μὲν ἐπιρρήσσεσκον Ἀχαιοί,

τρεῖς δ' ἀναοίγεσκον μεγάλην κληῖδα θυράων,

455

τῶν ἄλλων· Ἀχιλεὺς δ' ἀρ' ἐπιρρήσσεσκε καὶ οἰος.

δὴ ᾧ τόθ' Ἐρμείας ἐριούνιος ὥξε γέροντι,

ἔς δ' ἄγαγε κλυτὰ δῶρα ποδώκει Πηλεῖωνι,

ἔξ ἵππων δ' ἀπέβαινεν ἐπὶ χθόνα, φώνησέν τε·

«ὦ γέρον, ἦ τοι ἐγώ θεὸς ἀμβροτος εἰλήλουθα,

460

Ἐρμείας· σοὶ γάρ με πατήρ ἄμα πομπὸν ὅπασσεν·

ἀλλ' ἦ τοι μὲν ἐγώ πάλιν εἴσομαι, οὐδὲ Ἀχιλῆος

δόφθαλμούς εἴσειμι· νεμεσητὸν δέ κεν εἴη

ἀθάνατον θεὸν ὃδε βροτοὺς ἀγαπαζέμεν ἀντην.

τύνη δ' εἰσελθὼν λαβέ γούνατα Πηλεῖωνος,

465

101

καὶ μιν ὑπὲρ πατρὸς καὶ μητέρος ἡγεκόμοιο
λίσσεο καὶ τέκεος, ἵνα οἱ σὺν θυμὸν ὀρίνῃς».

'Η συγκίνηση τοῦ Ἀχιλλέα
καὶ οἱ περιποιήσεις του στό γέροντα βασιλιά.

"Ως ἄρα φωνήσας ἀπέβη πρὸς μακρὸν "Ολυμπὸν
'Ερμείας· Πρίαμος δ' ἔξ ἵππων ἀλτὸ χαμᾶξε,
'Ιδαῖον δὲ κατ' αὐθὶ λίπεν· ὁ δὲ μίμνεν ἐρύκων
ἵππους ἡμιόνους τε· γέρων δ' θιύς κιέν οἴκουν,
τῇ δ' Ἀχιλλεὺς ἴζεσκε διίφιλος. ἐν δέ μιν αὐτὸν
εὗρ', ἔταροι δ' ἀπάνευθε καθείατο· τὰ δὲ δύ' οἰώ,
ἡρως Αὔτομέδων τε καὶ "Αλκιμος, δόζος "Αρηος,
ποίπυνον περεόντε· νέον δ' ἀπέληγεν ἐδωδῆς
ἔσθων καὶ πίνων· ἔτι καὶ παρέκειτο τράπεζα.

τοὺς δ' ἔλαθ' εἰσελθὼν Πρίαμος μέγας· ἄγχι δ' ἄρα στὰς
χερσὶν Ἀχιλλῆος λάβε γούνατα καὶ κύσε χεῖρας
δεινὰς ἀνδροφόνους, αἱ οἱ πολέας κτάνον υἱας.

ώς δ' ὅτ' ἂν ἀνδρὸς ἄτη πυκινὴ λάβῃ, ὃς τ' ἐνὶ πάτρῃ
φῶτα κατακτείνας ἄλλων ἔξικετο δῆμον,
ἀνδρὸς ἐς ἀφνειοῦ, θάμβος δ' ἔχει εἰσορόωντας,
ώς Ἀχιλλεὺς θάμβησεν ἰδὼν Πρίαμον θεοειδέα·
θάμβησαν δὲ καὶ ἄλλοι, ἐς ἄλλήλους δὲ ἴδοντο.
τὸν καὶ λισσόμενος Πρίαμος πρὸς μῆθον ἔειπεν·
«μνῆσαι πατρὸς σοιο, θεοῖς ἐπιείκελ' Ἀχιλλεῦ,
τηλίκουν, ὡς περ ἐγών, ὀλοῷ ἐπὶ γήρασι οὐδῶ.
καὶ μέν που κείνον περιναιιέται ἀμφὶς ἔόντες
τείρουσ', οὐδέ τις ἔστιν ἀρήν καὶ λοιγὸν ἀμῦναι.
ἄλλ' ἦ τοι κείνος γε σέθεν ζώοντος ἀκούων

χαίρει τ' ἐν θυμῷ, ἐπὶ τ' ἔλπεται ἥματα πάντα
ὅψεσθαι φίλον υἱὸν ἀπὸ Τροίηθεν λόντα.
αὐτὰρ ἐγώ πανάποτμος, ἐπεὶ τέκον υἱας ἀρίστους
Τροίη ἐν εὐρεή, τῶν δ' οὐ τινά φημι λελείφθαι.
πεντήκοντά μοι ἥσαν, ὅτ' ἤλυθον υἱες Ἀχαιῶν.
ἐννεακαΐδεκα μέν μοι ἵης ἐκ νηδύος ἥσαν,
τοὺς δ' ἄλλους μοι ἔτικτον ἐνὶ μεγάροισι γυναῖκες.

τῶν μὲν πολλῶν θιοῦρος "Αρης ὑπὸ γούνατ' ἔλυσεν·
ὅς δέ μοι οἶος ἦν, εἴρυτο δὲ ἄστυ καὶ αὐτούς,
τὸν σὺ πρώην κτεῖνας ἀμυνόμενον περὶ πάτρης,
Ἐκτορα· τοῦ νῦν εἶνεχ' ἵκανων νῆας Ἀχαιῶν
λυσόμενος παρὰ σεῖο, φέρω δ' ἀπερείσι ἄποινα.
ἄλλ' αἰδεῖο θεούς, Ἀχιλεῦ, αὐτὸν τ' ἐλέησον,
μνησάμενος σοῦ πατρός· ἐγὼ δ' ἐλεεινότερός περ·
ἔτλην δ', οἴ! οὐ πώ τις ἐπιχθόνιος βροτὸς ἄλλος,
ἀνδρὸς παιδοφόνοιο ποτὶ στόμα χειρὶ ὀρέγεσθαι!».

500

"Ως φάτο, τῷ δ' ἄρα πατρὸς ὑφ' ἴμερον ὠρσε γόοιο·
ἀψάμενος δ' ἄρα χειρὸς ἀπώσατο ἥκα γέροντα.
τῷ δὲ μνησαμένω, δ' μὲν Ἐκτορος ἀνδροφόνοιο
κλαῖ ἀδινά, προπάροιθε ποδῶν Ἀχιλῆος ἐλυσθείς.
αὐτὰρ Ἀχιλλεὺς κλαῖεν ἐὸν πατέρ', ἄλλοτε δ' αὗτε
Πάτροκλον· τῶν δὲ στοναχῇ κατὰ δώματ' ὀρώρει.
αὐτὰρ ἐπει ῥα γόοιο τετάρπετο δῖος Ἀχιλλεύς,
αὐτίκ' ἀπὸ θρόνου ὡρτο, γέροντα δὲ χειρὸς ἀνίστη,
οἰκτίρων πολιόν τε κάρη πολιόν τε γένειον,
καὶ μιν φωνήσας ἔπεια πτερόεντα προσηγόν.
«Ἄ δειλ', ἡ δὴ πολλὰ κάκ' ἀνσηεο σὸν κατὰ θυμόν.

510

πῶς ἔτλης ἐπὶ νῆας Ἀχαιῶν ἐλθέμεν οἶος,
ἀνδρὸς ἐς ὁφθαλμούς, δς τοι πολέας τε καὶ ἐσθλούς
υἱέας ἔξενάριξα; σιδήρειόν νύ τοι ἥτορ·
ἄλλ' ἄγε δὴ κατ' ἄρ' ἔζευ ἐπὶ θρόνου, ἀλγεα δ' ἔμπης
ἐν θυμῷ κατακεῖσθαι ἐάσομεν, ἀχνύμενοί περ.
οὐ γάρ τις πρῆξις πέλεται κρυεροῖο γόοιο.
ῶς γάρ ἐπεκλώσαντο θεοὶ δειλοῖσι βροτοῖσι,
ζώειν ἀχνυμένοις· αὐτοὶ δέ τ' ἀκηδέες εἰσί.
δοιοὶ γάρ τε πίθοι κατακείσαται ἐν Διός οὐδεὶ,
δώρων, οἷα δίδωσι, κακῶν, ἔτερος δὲ ἐάσων·
ῳ μέν κ' ἀμμίξας δῶῃ Ζεὺς τερπικέραυνος,
ἄλλοτε μέν τε κακῷ σ' γε κύρεται, ἄλλοτε δ' ἐσθλῷ·
ῳ δέ κε τῶν λυγρῶν δῶῃ, λωβητὸν ἔθηκε,
καὶ ἐ κακῇ βούβρωστις ἐπὶ χθόνα δῖαν ἐλαύνει,
φοιτᾷ δ' οὔτε θεοῖσι τετιμένος οὔτε βροτοῖσιν.
ῶς μὲν καὶ Πηλῆῃ θεοὶ δόσαν ἀγλαὰ δῶρα

525

530

103

Ο Πρίαμος ίκετεύει τόν Ἀχιλλέα.
('Από μωσαϊκό τῆς Τρανσυλβανίας).

ἐξ γενετῆς· πάντας γάρ ἐπ' ἀνθρώπους ἔκέχαστο
ὅλβῳ τε πλούτῳ τε, ἄνασσε δὲ Μυρμιδόνεσσι,
καὶ οἱ θητῷ ἔόντι θεὰν ποίησαν ἄκοιτιν.
ἀλλ' ἐπὶ καὶ τῷ θήκε θεὸς κακόν, ὅττι οἱ οὐ τι
παῖδων ἐν μεγάροισι γονῇ γένετο χρείοντων,
ἀλλ' ἔνα παιδα τέκεν παναώριον· οὐδέ νυ τόν γε
γηράσκοντα κομίζω, ἐπεὶ μάλα τηλόθι πάτρης
ῆμαι ἐνὶ Τροίῃ σέ τε κήδων ἡδὲ σὰ τέκνα.
καὶ σέ, γέρον, τὸ πρὶν μὲν ἀκούομεν ὅλβιον εἶναι:
ὅσσον Λέσβος ἄνω, Μάκαρος ἔδοι, ἐντὸς ἔέργει
καὶ Φρυγίη καθύπερθε καὶ Ἐλλήσποντος ἀπείρων,
τῶν σε, γέρον, πλούτῳ τε καὶ υἱάσι φασὶ κεκάσθαι.
αὐτὰρ ἐπεὶ τοι πῆμα τόδ' ἥγανγον Οὐρανίωνες,
αἰεὶ τοι περὶ ἀστυ μάχαι τ' ἀνδροκτασίαι τε.
ἄνσχεο, μηδ' ἀλίαστον ὁδύρεο σὸν κατὰ θυμόν·
οὐ γάρ τι πρήξεις ἀκαχήμενος υἱὸς ἐήσος,
οὐδέ μιν ἀντήσεις, πρὶν καὶ κακὸν ἄλλο πάθησθα».

Ἡ λύση καὶ ὁ ἐνταφιασμός τοῦ Ἐκτορα

Τὸν δ' ἡμείβετ' ἔπειτα γέρων Πρίαμος θεοειδῆς·
«μή πώ μ' ἔς θρόνον ἴζε, διοτρεφές, δφρα κεν Ἐκτωρ
κεῖται ἐνὶ κλισίησιν ἀκηδής· ἀλλὰ τάχιστα
λῦσον, ἵν' ὀφθαλμοῖσιν ἴδω· σὺ δὲ δέξαι ἄποινα

555

πολλά, τά τοι φέρομεν· σὺ δὲ τῶνδ' ἀπόναιο, καὶ ἔλθοις
σὴν ἔς πατρίδα γαῖαν, ἔπει με πρῶτον ἔασας».

Τὸν δ' ἄρ' ὑπόδρα ἴδων προσέφη πόδας ὥκυς Ἀχιλλεύς·
«μηκέτι νῦν μ' ἐρέθιζε, γέρον· νοέω δὲ καὶ αὐτὸς
Ἐκτορά τοι λῦσαι· Διόνεν δέ μοι ἄγγελος ἤλθε

560

μῆτηρ, οὐ μ' ἔτεκεν, θυγάτηρ ἀλίοιο γέροντος.

καὶ δέ σε γιγνώσκω, Πρίαμε, φρεσίν, οὐδέ με λήθεις,
ὅτι θεῶν τίς σ' ἤγε θοάς ἐπὶ νῆσος Ἀχαιῶν.
οὐ γάρ κε τλαίη βροτός ἐλθέμεν, οὐδέ μάλ' ἥβων,
ἔς στρατόν· οὐδὲ γάρ ἄν φυλάκους λάθοι, οὐδέ κ' ὄχτια

565

ἥεια μετοχλίσσειε θυράων ἡμετεράων.
τῷ νῦν μή μοι μᾶλλον ἐν ἄλγεσι θυμὸν δρίνης,
μή σε, γέρον, οὐδ' αὐτὸν ἐνὶ κλισίησιν ἔάσω
καὶ ἵκετην περ ἔόντα, Διός δ' ἀλίτωμαι ἔφετμάς».

570

“Ως ἔφατ· ἔδεισεν δ' ὁ γέρων καὶ ἔπειθετο μύθῳ.
Πηλεῖδης δ' οἰχοιο λέων ὡς ἀλτο θύραζε,
οὐκ οἰος, ἀμα τῷ γε δύω θεράποντες ἔποντο,
ἥρως Αύτομέδων ἦδ' Ἀλκιμος, οὓς φα μάλιστα

575

τι' Ἀχιλλεὺς ἑτάρων μετὰ Πάτροχλόν γε θανόντα,
οἱ τόθ' ὑπὸ ζυγόφιν λύον ἵππους ἡμιόνους τε·
ἔς δ' ἄγαργον κήρυκα καλήτορα τοῖο γέροντος,
κάδ' δ' ἐπὶ δίφρου εἴσαν· ἐϋσσώτρου δ' ἀπ' ἀπήνης
ἥρεον Ἐκτορέης κεφαλῆς ἀπερείσι' ἄποινα.
κάδ' δ' ἔλιπον δύο φάρε' ἐῦννητόν τε χιτῶνα,
δφρα νέκυν πυκάσας δοὶη οἰκόνδε φέρεσθαι.
δμωάς δ' ἔκκαλέσας λοῦσαι κέλετ' ἀμφὶ τ' ἀλεῖψαι
νόσφιν ἀειράσας, ὡς μὴ Πρίαμος ἴδοι νίον,
μη ὁ μὲν ἀχνυμένη χραδίη χόλον οὐκ ἐρύσαιτο.

580

παῖδας ἴδων, Ἀχιλῆι δ' ὀρινθείη φιλον ἥτορ,
καὶ ἐ κατακτείνειε, Διός δ' ἀλίτηται ἔφετμάς.

585

105

τὸν δ' ἐπεὶ οὖν δμωαὶ λοῦσαν καὶ χρῖσαν ἐλαίω
ἀμφὶ δέ μιν φᾶρος καλὸν βάλον ἡδὲ χιτῶνα,
αὐτὸς τὸν γ' Ἀχιλλεὺς λεχέων ἐπέθηκεν ἀείρας,
σὺν δ' ἔταροι ἦσαν ἕϋξέστηην ἐπ' ἀπήγην.
φῶμαξέν τ' ἄρ' ἐπειτα, φίλον δ' ὀνόμηνεν ἐταῖρον.
«μή μοι, Πάτροκλε, σκυδμαῖνέμεν, αἴ κε πύθηαι
εἰν "Αἰδός περ ἑών δτι "Ἐκτορα δῖον ἔλυσα
πατρὶ φίλῳ, ἐπεὶ οὐ μοι ἀεικέα δῶκεν ἄποινα.
σοὶ δ' αὐτὸν ἐγώ καὶ τῶνδ' ἀποδάσσομαι, ὅσσ' ἐπέοικεν».

590

Ἡ φά, καὶ ἐς κλισίην πάλιν ἤιε δῖος Ἀχιλλεύς·
ἔζετο δὲ ἐν κλισμῷ πολυδαιδάλῳ ἔνθεν ἀνέστη,
τοίχου τοῦ ἑτέρου, ποτὶ δὲ Πρίαμον φάτο μῦθον·
«υἱὸς μὲν δὴ τοι λέλυται, γέρον, ὡς ἐκέλευες,
κεῖται δὲν λεχέεσσον· ὅμα δὲν ἥρι φαινομένηφιν

600

ὄψεαι αὐτὸς ἄγων· νῦν δὲ μηνσώμεθα δόρπου.
καὶ γάρ τ' ἡγούμονος Νιόβη ἐμνήσατο σίτου,
τῇ περ δώδεκα παιδες ἐνὶ μεγάροισιν ὅλοντο,
ἐξ μὲν θυγατέρες, ἐξ δὲν οὔτες ἡβώντες.

τοὺς μὲν Ἀπόλλων πέφνειν ἀπ' ἀργυρέοιο βιοῖο

605

χωρόμενος Νιόβῃ, τὰς δὲν Ἀρτεμις ἰοχέαιρα,
ούνεκ' ἄρα Λητοὶ ἴσασκετο καλλιπαρήψ·

φῆ δοιὼ τεκέειν, ή δὲν αὐτὴ γείνατο πολλούς·

τὼ δὲν ἄρα καὶ δοιὼ περ ἐόντ' ἀπὸ πάντας ὅλεσσαν.

οἱ μὲν ἄρ' ἐννῆμαρ κέατ' ἐν φόνῳ, οὐδέ τις ἦεν

610

κατθάφαι, λαοὺς δὲ λίθους ποίησε Κρονίων·

τοὺς δὲν ἄρα τῇ δεκάτῃ θάφαν θεοὶ Οὐρανίωνες.

ή δὲν ἄρα σίτου μνήσατ', ἐπεὶ κάμε δάκρυ χέουσα.

νῦν δέ που ἐν πέτρησιν, ἐν οὔρεσιν ὀλοπόλοισιν,

ἐν Σιπύλῳ, ὅθι φασὶ θεάων ἔμμεναι εύνάς

615

νυμφάων, αἵ τ' ἀμφ' Ἀχελώιον ἐρρώσαντο,

ἔνθα, λίθος περ ἐοῦσα, θεῶν ἐν κήδεα πέσσει.

ἄλλ' ἄγε δὴ καὶ νῶι μεδώμεθα, διε γεραιέ,

σίτου. ἐπειτά κεν αὗτε φίλον παῖδα κλαίοισθα,

"Ιλιον εἰσαγαγών· πολυδάκρυτος δέ τοι ἔσται».

620

Ἡ, καὶ ἀναίξας ὅιν ἄργυρον ὥκνος Ἀχιλλεύς

σφάξεν· ἔταροι δὲν ἔδερόν τε καὶ ἀμφεπον εῦ κατὰ κόσμον,

μίστυλλόν τ' ἄρ' ἐπισταμένως πεῖράν τ' ὁβελοῖσιν,
ῶπτησάν τε περιφραδέως, ἔρύσαντό τε πάντα. 625
Αὐτομέδων δ' ἄρα σίτον ἔλων ἐπένειμε τραπέζῃ
καλοῖς ἐν κανέοισιν· ἀτὰρ κρέα νεῖμεν Ἀχιλλεύς.
οἱ δ' ἐπ' ὄνειαθ' ἑτοῖμα προκείμενα χεῖρας ἵαλλον.
αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἕρον ἔντο,
ἢ τοι Δαρδανίδης Πρίαμος θαύματαις Ἀχιλῆα, 630
ὅσσος ἔην οἵος τε· θεοῖσι γάρ ἄντα ἐώχει.
αὐτὰρ δ' Δαρδανίδην Πρίαμον θαύματαις Ἀχιλλεύς,
εἰσορόων ὅψιν τ' ἀγαθήν καὶ μῆθον ἀκούων.
αὐτὰρ ἐπεὶ τάρπησαν ἐς ἀλλήλους ὄροντες,
τὸν πρότερος προσέειπε γέρων Πρίαμος θεοιδῆς· 635
«λέξον νῦν με τάχιστα, διοτρεφές, ὄφρα καὶ ἥδη
ὕπνῳ ὑπὸ γλυκερῷ ταρπώμεθα κοιμηθέντες·
οὐ γάρ πω μύσαν ὅσσε νῦν πό βλεφάροισιν ἐμοῖσιν,
ἐξ οὗ σῆς ὑπὸ χερσὶν ἐμὸς πάϊς ὠλεσε θυμόν·
ἀλλ' αἱ τενάχω καὶ κήδεα μυρία πέσσω
αὐλῆς ἐν χόρτοισι κυλινδόμενος κατὰ κόπρον. 640
νῦν δὴ καὶ σίτου πασάμην καὶ αἴθοπα οἶνον
λαυκανίης καθέηκα· πάρος γε μὲν οὐ τι πεπάσμην».

“Η δέ· ‘Ἀχιλλεὺς δ' ἐτάροισιν ίδε δμωῆσι κέλευσε
δέμνιν’ ὑπ' αἴθούσῃ θέμεναι, καὶ ἡγήγεα καλὰ
πορφύρε' ἐμβαλέειν, στορέσαι τ' ἐφύπερθε τάπητας,
χλαίνας τ' ἐνθέμεναι οὐλας καθύπερθεν ἔσασθαι. 645
οἱ δ' ἵσαν ἐκ μεγάροιο δάοις μετὰ χερσὶν ἔχουσαι,
αἴψα δ' ἄρα στόρεσαν δοιὼ λέχε' ἐγκονέουσαι.
τὸν δ' ἐπικερτομέων προσέφη πόδας ὡκὺς Ἀχιλλεύς·
«ἐκτὸς μὲν δὴ λέξο, γέρον φίλε, μή τις Ἀχαιῶν
ἐνθάδ' ἐπέλθησιν βουληφόρος, οἱ τέ μοι αἱεὶ
βουλὰς βουλεύουσι παρήμενοι, ηθέμις ἐστί·
τῶν εἰ τίς σε ἰδοίτο θοὴν διὰ νύκτα μέλαιναν,
αὐτίκ' ἀν ἐξείποι· ‘Ἀγαμέμνονι ποιμένι λαῶν,
καὶ κεν ἀνάβλησις λύσιος νεκροῖο γένηται. 655
ἀλλ' ἀγε μοι τόδε εἰπέ καὶ ἀτρεκέως κατάλεξον,
ποσσῆμαρ μέμονας κτερεῖζέμεν “Ἐκτορα δίον,
ὄφρα τέως αὐτός τε μένω καὶ λαὸν ἐρύκω».

Τὸν δ' ἡμείβετ' ἔπειτα γέρων Πρίαμος θεοειδῆς:

«εὶ μὲν δὴ μ' ἐθέλεις τελέσαι τάφον Ἐκτορὶ δίω,

660

ῶδε κέ μοι ὁέζων, Ἀχιλλεῦ, κεχαρισμένα θείης.

οἰσθα γάρ, ως κατὰ δῖστυ ἑέλμεθα, τηλόθι δ' ὅλη
ἀξέμεν ἐξ ὅρεος· μάλα δὲ Τρῶες δεδίασιν.

ἐννῆμαρ μέν κ' αὐτὸν ἐνὶ μεγάροις γοάσιμεν,

τῇ δεκάτῃ δέ κε θάπτοιμεν, δαιινῦτο τε λαός·

665

ἐνδεκάτῃ δέ κε τύμβον ἐπ' αὐτῷ ποιήσαιμεν,

τῇ δὲ δυωδεκάτῃ πολεμίξομεν, εἴ περ ἀνάγκη».

Τὸν δ' αὔτε προσέειπε ποδάρκης δῖος Ἀχιλλεύς·

«ἔσται τοι καὶ ταῦτα, γέρον Πρίαμ', ως σὺ κελεύεις·

σχήσω γάρ πόλεμον τόσσον χρόνον, ὅσσον ἄνωγας».

670

«Ως ἄρα φωνήσας ἐπὶ καρπῷ χείρα γέροντος

Ἑλλαβε δεξιερήν, μή πως δείσει ἐνὶ θυμῷ.

οἱ μὲν ἄρ' ἐν προδόμῳ δόμου αὐτόθι κοιμήσαντο,

κῆρυξ καὶ Πρίαμος, πυκινὰ φρεσὶ μήδε ἔχοντες·

αὐτῷ δὲ Ἀχιλλεὺς εῦδε μυχῷ κλισής ἔϋπήκτου·

675

τῷ δὲ Βρισηὶς παρελέξατο καλλιπάρησος.

«Ἄλλοι μέν ῥα θεοί τε καὶ ἀνέρες ἴπποκορυσταὶ

εῦδον παννύχιοι, μαλακῷ δεδμημένοι ὕπνῳ·

ἄλλ' οὐχ Ἐρμείαν ἐριούνιον ὕπνος ἔμαρπτεν,

680

όρμαίνοντ' ἀνὰ θυμόν, ὅπως Πρίαμον βασιλῆα

νηῶν ἐκπέμψει λαθῶν ιεροὺς πυλαωρούς.

στῇ δ' ἄρ' ὑπέρ κεφαλῆς καὶ μιν πρὸς μῆθον ἔειπεν·

«ὦ γέρον, οὕ νύ τι σοί γε μέλει κακόν, οἶον ἔθ' εῦδεις

ἀνδράσιν ἐν δηίοισιν, ἐπεί σ' εἴασεν Ἀχιλλεύς.

καὶ νῦν μὲν φίλον υἱὸν ἐλύσαο, πολλὰ δ' ἔδωκας·

685

σεῖο δέ κε ζωοῦ καὶ τρὶς τόσα δοῖεν ἄποινα

παῖδες τοὶ μετόπισθε λελειμμένοι, αἱ κ' Ἀγαμέμνων

γνώῃ σ' Ἀτρεΐδης, γνώωσι δὲ πάντες Ἀχαιοί».

«Ως ἔφατ· ἔδεισεν δ' ὁ γέρων, κήρυκα δ' ἀνίστη.

τοῖσιν δ' Ἐρμείας ζεῦξ ἵππους ἡμιόνους τε,

690

ρίμφα δ' ἄρ' αὐτὸς ἔλαυνε κατὰ στρατόν, οὐδέ τις ἔγνω.

«Αλλ' ὅτε δὴ πόρον ἵξον ἐύρρειος ποταμοῖο,

Ξάνθου δινήντος, ὃν ἀθάνατος τέκετο Ζεύς,

Ἐρμείας μὲν ἔπειτ' ἀπέβη πρὸς μαχρὸν Ὀλυμπον,

ἡώς δὲ κροκόπεπλος ἐκίδνατο πᾶσαν ἐπ' αἰλαν,
οἱ δ' εἰς ἄστυ ἔλων οἴμωγῇ τε στοναχῇ τε
ἴππους, ἡμίονοι δὲ νέκυν φέρον. οὐδέ τις ἄλλος
ἔγνω πρόσθ' ἀνδρῶν καλλιζώνων τε γυναικῶν,
ἄλλ' ἄρα Κασσάνδρη, ἵκελη χρυσέῃ Ἀφροδίτῃ,
Πέργαμον εἰσαναβάσα φίλον πατέρ' εἰσενόησεν
ἐσταότ' ἐν δίφρῳ, κήρυκά τε ἀστυβοῶτην·
τὸν δ' ἄρ' ἐφ' ἡμιόνων ἴδε κείμενον ἐν λεχέεσσι·
κώκυσέν τ' ἄρ' ἔπειτα γέγωνέ τε πᾶν κατὰ ἄστυ·
«ὅψεσθε, Τρῶες καὶ Τρωάδες, "Ἐκτορ' ίόντες,
εἴ ποτε καὶ ζώοντι μάχης ἐκ νοστήσαντι
χαιρέτ", ἐπεὶ μέγα χάρμα πόλει τ' ἦν παντί τε δήμῳ».

700

“Ως ἔφατ”. οὐδέ τις αὐτόθ’ ἐνὶ πτόλεϊ λίπετ’ ἀνήρ
οὐδὲ γυνή· πάντας γάρ ἀάσχετον ἵκετο πένθος·
ἀγχοῦ δὲ ἔνυμβληντο πυλάων νεκρὸν ἀγρούτι.
πρώται τὸν γ' ἀλοχός τε φίλη καὶ πότνια μῆτηρ
τιλλέσθην, ἐπ' ἀμαξαν ἔυτροχον ἀΐξασαι,
ἀπτόμεναι κεφαλῆς· κλαίων δ' ἀμφίσταθ' ὅμιλος.
καὶ νύ κε δὴ πρόπον ήμαρ ἐς ἡέλιον καταδύντα
“Ἐκτορα δάχρυ χέοντες ὁδύροντο πρὸ πυλάων,
εἰ μὴ ἄρ' ἐκ δίφρῳ γέρων λαοῖσι μετηύδα·”
«εἰξατέ μοι οὐρέυσι διελθέμεν αὐτάρ ἔπειτα
ἄσσεσθε κλαυθμοῖο, ἐπὴν ἀγάγωμι δόμονδε».

715

“Ως ἔφαθ”. οἱ δὲ διέστησαν καὶ εἶξαν ἀπήνη.
οἱ δ' ἐπεὶ εἰσάγαγον κλυτὰ δώματα, τὸν μὲν ἔπειτα
τρητοῖς ἐν λεχέεσσι θέσαν, παρὰ δ' εἴσαν ἀοιδοὺς
θρήνων ἔξαρχους, οἵ τε στονόεσσαν ἀοιδὴν
οἱ μὲν δὴ θρήνεον, ἐπὶ δὲ στενάχοντο γυναικες.
τῆσιν δ' Ἀνδρομάχη λευκώλενος ἥρχε γόοιο,
“Ἐκτορος ἀνδροφόνοιο κάρη μετὰ χερσὶν ἔχουσα·”
«Ἄνερ, ἀπ' αἰῶνος νέος ὥλεο, καὸ δέ με γήρην
λείπεις ἐν μεγάροισι· πάϊς δ' ἔτι νήπιος αὔτως,
οὖ τέκομεν σύ τ' ἔγώ τε δυσάμμοροι· οὐδέ μιν ὅτω
ἥβην ἕξεσθαι· πρὶν γάρ πόλις ἥδε κατ' ἄκρης
πέρσεται· ἡ γάρ ὅλωλας ἐπίσκοπος, ὃς τέ μιν αὐτὴν
ρύσκευ, ἔχεις δ' ἀλόχους κεδνὰς καὶ νήπια τέκνα·”

725

730

109

Θρῆνος πάνω σέ πτώμα πολεμιστῆ.
(Από έρυθρόμορφο αττικό όγγειο).

αἱ δή τοι τάχα νηυσὶν δχῆσονται γλαφυρῆσι,
καὶ μὲν ἐγὼ μετὰ τῆσι· σὺ δ' αὖ, τέχος, ἦ ἐμοὶ αὐτῇ
ἔψεαι, ἔνθα κεν ἔργα ἀεικέα ἐργάζοιο,
ἀθλεύων πρὸ ἄνακτος ἀμειλίχου· ἦ τις Ἀχαιῶν
ὅφει χειρὸς ἐλών ἀπὸ πύργου, λυγρὸν ὅλεθρον, 735
χωρόμενος, ωδή καὶ που ἀδελφεόν ἔκτανεν Ἐκτωρ
ἢ πατέρ' ἡὲ καὶ οἰόν, ἐπεὶ μάλα πολλοὶ Ἀχαιῶν
Ἐκτορος ἐν παλάμησιν ὀδᾶξ ἔλον ἀσπετον οὔδας.
οὐ γάρ μεῖλιχος ἔσκε πατὴρ τεὸς ἐν δαιτὶ λυγρῇ·
τῷ καὶ μιν λαοὶ μὲν ὀδύρονται κατὰ ἀστοῦ. 740
ἀρητὸν δὲ τοκεῦσι γόνον καὶ πένθος ἔθηκας,
Ἐκτορ· ἐμοὶ δὲ μάλιστα λελείφεται ἀλγεα λυγρά.
οὐ γάρ μοι θηγσκων λεχέων ἐκ χεῖρας ὅρεξας,
οὐδέ τί μοι εἴπεις πυκνιὸν ἔπος, οὐδὲ τέ κεν αἰεὶ 745
μεμνήμην νύκτας τε καὶ ἥματα δάκρυ χέουσα.»
“Ως ἔφατο κλαίουσον· ἐπὶ δὲ στενάχοντο γυναῖκες.
τῆσιν δ' αὐθὸν Ἐκάβῃ ἀδινοῦ ἔξηρχε γόοιο.
«Ἐκτορ, ἐμῷ θυμῷ πάντων πολὺ φιλατε παιδῶν,
ἥ μέν μοι ζωός περ ἐών φιλος ἥσθα θεοῖσιν. 750
οἱ δ' ἄρα σεῦ κήδοντο καὶ ἐν θανάτοι περ αἴσῃ·
ἄλλους μὲν γάρ παιδας ἐμοὺς πόδας ὠκὺς Ἀχιλλεὺς
πέρνασχ', ὅν τιν' ἔλεσκε, πέρην ἀλὸς ἀτρυγέτοιο,
ἐς Σάμον ἔς τ' Πιμβρον καὶ Λῆμον ἀμιγθαλόεσσαν.
σεῦ δ' ἐπεὶ ἔξελετο ψυχὴν ταναήκει χαλκῷ,

πολλὰ ῥυστάξεσκεν ἑοῦ περὶ σῆμ' ἐτάροιο, 755
Πατρόκλου, τὸν ἔπεφνες· ἀνέστησεν δέ μιν οὐδὲ ὁς.
νῦν δέ μοι ἔρσηταις καὶ πρόσφατος ἐν μεγάροισι·
κεῖσαι, τῷ ἵκελοις, ὃν τ' ἀργυρότοξος Ἀπόλλων
οἰς ἀγανοῖς βελέεσσιν ἐποιχόμενος κατάπεφνεν».

“Ως ἔφατο κλαίουσα, γύον δ' ἀλίαστον ὅρινεν. 760

τῆσι δ' ἔπειθ' Ἐλένη τριτάτη ἔξηρχε γύοιο·
«Ἐκτορ, ἐμῷ θυμῷ δαέρων πολὺ φίλατε πάντων,
ἢ μέν μοι πόσις ἐστὶν Ἀλέξανδρος θεοειδῆς,
ὅς μ' ἄγαγε Τροίηνδ· ὡς πρὶν ὠφελον ὀλέσθαι.
ἥδη γάρ νῦν μοι τόδ' ἐεικοστὸν ἔτος ἐστίν, 765
ἔξ οὐ κείθεν ἔβην καὶ ἐμῆς ἀπελήλυθα πάτρης·
ἀλλ' οὐ πω σεῦ ἄκουσα κακὸν ἔπος, οὐδὲ ἀσύφηλον·
ἀλλ' εἴ τις με καὶ ἄλλος ἐνὶ μεγάροισιν ἐνίπτοι
δαέρων ἢ γαλόνων ἢ εἰνατέρων ἐϋπέπλων,
ἥ ἔκυρῃ — ἔκυρὸς δὲ πατήρ ὡς ἥπιος αἰεὶ —, 770
ἀλλὰ σὺ τὸν γ' ἐπέεσσι παραιφάμενος κατέρυχες
σῇ τ' ἀγανοφροσύνῃ καὶ σοῖς ἀγανοῖς ἐπέεσσι.
τῷ σέ θ' ἄμα κλαίω καὶ ἔμ' ἄμμορον ἀχυρυμένη κῆρ·
οὐ γάρ τις μοι ἔτ' ἄλλος ἐνὶ Τροίῃ εύρειν
ἥπιος οὐδὲ φίλος· πάντες δέ με πεφρίκασιν». 775

“Ως ἔφατο κλαίουσ· ἐπὶ δ' ἔστενε δῆμος ἀπείρων.
λαοῖσιν δ' ὁ γέρων Πρίαμος μετὰ μῦθον ἔειπεν·
«Ἄξετε νῦν, Τρῶες, ἔύλα ἄστυδε, μηδέ τι θυμῷ
δείσητ· Ἀργείων πυκινὸν λόχον· ἢ γάρ Ἀχιλλεὺς
πέμπων μ' ὥδ' ἐπέτελε μελαινών ἀπὸ νηῶν,
μὴ πρὶν πημανέειν, πρὶν δωδεκάτη μόλῃ ἡώς».

“Ως ἔφαθ· οἱ δ' ὑπ' ἀμάξησιν βόας ἡμιόνους τε
ζεύγνυσαν, αἴψα δ' ἔπειτα πρὸ ἀστεος ἡγερέθοντο.
ἐννημαρ μέν τοι γε ἀγίνεον ἄσπετον ὕλην·
ἀλλ' ὅτε δὴ δεκάτη ἐφάνη φαεσίμβροτος ἡώς, 785
καὶ τότ' ἄρ' ἔξεφερον θρασὺν Ἐκτορα δάκρυ χέοντες,
ἐν δὲ πυρῇ ὑπάτῃ νεκρὸν θέσαν, ἐν δ' ἔβαλον πῦρ.

Ἡμος δ' ἡριγένεια φάνη ῥόδοδάκτυλος ἡώς,
τῆμος ἄρ' ἀμφὶ πυρὴν κλυτοῦ Ἐκτορος ἥγρετο λαός.
πρῶτον μὲν κατὰ πυρκαϊὴν σβέσαν αἴθοπι οἴνῳ 789
791

πάσαν, δόποσσον ἐπέσχε πυρὸς μένος· αὐτὰρ ἔπειτα
δοτέα λευκὰ λέγοντο κασίγνητοι θ' ἔταροί τε
μυρόμενοι, θαλερὸν δὲ κατείβετο δάκρυ παρειῶν.
καὶ τά γε χρυσείην ἐς λάρνακα θῆκαν ἐλόντες,
πορφυρέοις πέπλοισι καλύψαντες μαλακοῖσιν.
αἴψα δ' ἄρ' ἐς κοιλην κάπετον θέσαν, αὐτὰρ ὑπερθε
πυκνοῖσιν λάεσσι κατεστόρεσαν μεγάλοισι·
βίμφα δὲ σῆμ' ἔχεαν, περὶ δὲ σκοποὶ εἴσατο πάντῃ,
μὴ πρὸν ἐφορμηθείεν ἔϋκνήμιδες Ἀχαιοί.
χεύαντες δὲ τὸ σῆμα πάλιν κίον· αὐτὰρ ἔπειτα
εὖ συναγειρόμενοι δαίνυντ' ἐρικυδέα δαῖτα
δώμασιν ἐν Πριάμοιο, διοτρεφέος βασιλῆος.
“Ως οἵ γ' ἀμφίεπον τάφον Ἐκτορος ἵπποδάμοιο.

- # M E P O Σ B'

ΜΕΡΟΣ Β'

Ι. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΕΣ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΣΤΟΝ ΟΜΗΡΟ

II. ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΕΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

α') Σημασιολογικές

В) Геометричес

γ') Πραγματικές

πάσα, οὐδέποτε ἔτιδες πούρες, οὐδέποτε φέτιδες
δυτικές λαγκάς λευκούς καθηγμένους ή θεατές της
μαράνιν, βαζερών δὲ κατεβότες δάκρυα παρασκευή,
καὶ τό γε χρυσούντες κέραντα θύρων εἰλίκτα,
περοφορέας πτελάντι καλύψαντας μαλακάσιν.
εἴπει δὲ οὐδὲ πούληρα κάκτουν θέσαν, κάτια θηρίην
πυκνούσιν λάσπην κατεστήσασα μαράλουν,
θύρα δὲ στῆρας θύραν, περὶ δέ ποσταὶ μόπο πόντα,
μὴ τρίνη έποροινέσι μαντηγμένες λύραν.
χαίρεται δὲ τὸ σῆμα πολεοδοσίας απόταξισα
εἰς πατριαρχεῖαν διάβολον προσέβαλλεν.

II. ΕΠΙΜΗΝΙΑΤΙΚΕΣ ΣΤΟΙΧΙΟΣ ΔΙΟΡΘΩΣΗΣ ΤΗΣ ΖΗΜΕΙΟΖΕΙΣ

(1) Επιμνημονικές
(2) Επιμνημονικές
(3) Επιμνημονικές

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΕΣ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΣΤΟΝ ΟΜΗΡΟ

Α'. ΦΘΟΓΓΙΚΕΣ

α') Φωνηέντων

1. Ἰωνικό η ἀντί α: ἀγορή, κλισίη, νηός, νηῆς.
2. ει ἀντί ε: ἐτελείετο, Ἐρμείας, πνείω.
3. ου ἀντί ο: οὐλόμενος, Οὔλυμπος, κούρη, κουλεός.
4. υ ἀντί ο: ἄγυρις (ἀγορά).
5. Ἀσυναίρετα φωνήεντα στή ρίζα και τίς καταλήξεις: ἀεθλος, χρυσέω,
δοκέει, φιλέουσα.
6. Συναίρεση τοῦ ε + ο σέ ευ: ἔμεο — ἔμευ, ῥύσκεο — ῥύσκευ.
7. Παρεμβολή τοῦ ο πρίν ἀπό τίς συνηρημένες καταλήξεις τῶν ρημάτων
σέ -άω: ἀντιόωσαν, εἰσορόωντες, ἀσχαλόωσι.

β') Συμφώνων

1. Αφομοίωση μέ τό ἐπόμενο σύμφωνο τοῦ τελευταίου συμφώνου τῆς πρόθεσης κατὰ ποὺ ἐκθλίβεται: καδὸ δὲ (κατὰ δέ), κάββαλε (κάτβαλε).
2. Διατήρηση τοῦ δ πρίν ἀπό τό μ: ἰδμεν, ὁδμή.
3. Ἀνάπτυξη τοῦ τ μετά τό π στίς λέξεις: π(τ)όλις, π(τ)όλεμος.
4. Εύφωνικό ν στήν ἀντωνυμία ἔγώ(ν).
5. Μετάθεση συμφώνων, ἰδίως τοῦ ρ, ὅταν προηγεῖται α: κραδίη, κρατερός.

Β'. ΑΡΘΡΑ

Τά ἄρθρα σέ ἀντωνυμική γρήση ἔχουν συνήθως τούς ἔξης τύπους:

Ἐν. γεν.: τοῖο. Πληθ. ὀνομ. τοί, ταί.

» γεν. τάών
» δοτ. τοῖσι(ν), τῇσι(ν)

Γ'. ΚΑΤΑΛΗΞΕΙΣ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

α') Πρώτη κλίση

1. Μερικά ἀρσενικά τῆς πρώτης κλίσης ἔχουν στήν ὀνομ. τοῦ ἐνικοῦ κατάληξη α: νεφεληγγερέτα, ἵππότα, αἰγυμητά.

2. Κατάληξη ἀρσ. στή γεν. τοῦ ἑνικ. -αο ἢ -εω(ω): Ἀτρεῖδαο, ἐκατη-
βελέταο, ἵκέτεω, ἔϋμμελιώ.

3. Καταλήξεις τῆς γεν. τοῦ πληθ. -άων καί -έων: αἰχμητάων, θυράων,
πασάων καί πασέων, πολλέων, μελαινέων.

4. Κατάληξη τῆς δοτ. τοῦ πληθ. -ῆσι(ν) ἢ -ῆς ἀντί -αις: κλισίησι, αἰει-
γενέτησι, πνοιῆσι.

β') Δεύτερη κλίση

1. Κατάληξη τῆς γεν. τοῦ ἑν. -οιο: χωριμένοιο, φόβοιο, ἐλάφοιο.

2. Κατάληξη τῆς δοτ. τοῦ πληθ. οισι(ν): οἰωνοῖσι, Δαναοῖσι, ἐτέροισι.

γ') Τρίτη κλίση

1. Κατάληξη τῶν πλάγιων πτώσεων τῶν ὄνομ. σέ -εύς: -ῆος, -ῆι, -ῆα:
Οδυσσῆος, Ἀχιλλῆι, Ἱερῆα.

2. Αἵτιατ. σέ -ν καί σέ -α τῶν βαρύτ. ὄνομ. σέ -ις καί -υς: ἔριν καί ἔ-
ριδα, κόρουν καί κόρυθα.

3. Κατάληξη τῆς δοτ. τοῦ πληθ. σέ -εσσι(ν): κύνεσσι(ν), Μυρμιδόνεσ-
σι(ν), ἀριστήρεσσι(ν).

4. Διατήρηση τοῦ ι τῶν φωνηντόλ. ὄνομ. σέ -ις: πόλιος, ὕβριος, πο-
λίεσσι.

δ') Ύδιαιτερες πτωτικές καταλήξεις

1. Κατάληξη γεν. καί δοτ. ἑνικ. καί πληθ. ὅλων τῶν κλίσεων -φι(ν)
(-ηφι, -οφι, -εσφι): δεξιερῆφι(ν), ζυγόφι(ν), ὅχεσφι(ν).

ε') Επίθετα

1. Τό ἐπίθετο πολὺς - πολύ κλίνεται καί στούς δύο ἀριθμούς καί κατά
τήν τρίτη καί κατά τή δεύτερη κλίση:

πολὺς καί πολλός, πολέες καί πολλοί
πολὺ καί πολλόν.

2. Τό ἐπίθετο σῶς βρίσκεται καί μέ τόν τύπο σόος.

ς') Ἀριθμητικά

1. Τύποι τοῦ ἀριθμ. δύο: δοιώ, δύω, δοιοί, δοιαί.

2. Αἰολικός τύπος πίσυρες ἀντί τέσσαρες.

3. ἑείκοσι(ν) ἀντί εἴκοσι(ν).

4. Ἀρχαῖοι τύποι ταχτικοῦ: δεύτατος, τέτρατος.

Δ'. ΑΝΤΩΝΥΜΙΚΟΙ ΤΥΠΟΙ

α') Προσωπικῶν ἀντωνυμικῶν:

1. Στή γεν. τοῦ ἐνικοῦ: ἐμέο, ἐμεῦ, ἐμεῖο, μευ, ἐμέθεν
σέο, σεῦ, σεῖο, σευ, σέθεν
έο, εὗ, εἶο, εὖ, ἔθεν.
2. Στήν ὄνομ. τοῦ πληθυντ. ἡμεῖς - ἄμμεις
ὑμεῖς - ὕμμεις.
3. Στή δοτ. τοῦ πληθυντ.: ἡμῖν - ἡμῖν - ἄμμι(ν)
ὑμῖν - ὕμιν - ὕμι(ν)
4. Στήν αἰτ. τοῦ πληθυντ. ἡμέας - ἄμμεις
ὑμέας - ὕμμεις.

β') Ἐπαναληπτικῆς:

Αἰτ. ἐνικ. τῆς Ἐπαναληπτ. ἀντων. αὐτός - ή - ó καί στά τρία γένη: μιν
(αὐτόν, -ήν, -ό).

γ') Δεικτικῶν:

1. Οἱ τύποι: δ, ή τὸ (οἱ αἱ καὶ τοί, ται) ως δεικτικές ἀντωνυμίες.
2. Ἡ ἀντωνυμία ἔκεινος χωρίς τό ἐ: κεῖνος.

δ') Κτητικῶν:

- έμδος
- σός, τεός
- έός, έή, έόν (ὅς, η, ὅν).

ε') Ἀναφορικῶν:

1. Οἱ τύποι δ, ή, τό, μέ σημασία ἀναφορ. ἀντωνυμίας.
2. Ἡ γεν. ἀρσεν. τοῦ ἐνικοῦ: δου (οὐ) καί θηλ. ἔης (ης).
3. Τό οὐδέτερο τῆς ἀντων. ὅστις: δττι.

ζ') Ἀόριστων:

1. Ἡ γεν. καί δοτ. τῆς ἀντωνυμίας τίς: τέο, τευ - τέω, τῳ.
2. Τό οὐδέτερο: δτι, δττι - δτευ, δττεο - δττεω.

Ε'. ΡΗΜΑΤΙΚΟΙ ΤΥΠΟΙ

α') Αὔξηση καί ἀναδιπλασιασμός

α') Αὔξηση: Παρωχημένοι χρόνοι χωρίς αὔξηση: διαστήτην, λίσσετο,
βάλλε, καλέσσατο, γένετο.

β') Ἀναδιπλασιασμός: Γίνεται πολύ συχνά καί στόν ἐνεργ. καί μέσο ἀόριστο β' σ' δλεις τίς ἐγκλίσεις: πεπιθεῖν, τεταρπόμενοι, κεχαροίστο.

β') Προσωπικές καταλήξεις:

α') τῆς Ὄριστικῆς:

1. Κατάληξη τοῦ β' ἐν. προσ. στό μέλλοντα σέ -έαι: παρελεύσεαι, δυνήσεαι.

2. Χρήση μεικτοῦ ἀορίστου α' καὶ β': ἔξον, ἔβησετο.

3. Κατάληξη γ' πληθ. παθ. ἀορ. σέ -(θ)εν: ἤγερθεν, τάφεν, ἔμιχθεν.

4. Κατάληξη γ' πληθ. παθ. παραχ. σέ -αται (-νται) καὶ ὑπερσυντ. σέ -ατο (-ντο): δεδαίαται, κατακείαται, δεδμήσατο, ἔφθιατο, κέατο.

5. Χρήση ἔκτεταμένων τύπων μερικῶν ρημάτων: θαλέθω (θάλλω), φθινύθω (φθίνω).

6. Πολύ συχνή χρήση θαμιστικῶν ρημάτων μέ κατάλ. -σκω: καλέσκε, δηγάσκετο, ἔσκε (εἰμί).

β') τῆς Ὑποτακτικῆς:

1. Ἐγκλιτικό φωνήν ε καὶ ο ἀντί η καὶ ω: θείομεν, ἐλάσσεαι, (ἴνα) εἴδετε.

2. Καταλήξεις -μι, -σθα, -σι καὶ στά ρήματα σέ -ω: τύχωμι, ἐθέλησθα, φύγγσι.

γ') τῆς Εὔκτικῆς:

Κατάληξη γ' πληθ. μέσου ἀορ. α' σέ -ατο: κεχαροίατο, πυθοίατο.

δ') τοῦ Ἀπαρεμφάτου:

1. Τό ἐνεργ. ἀπαρέμφατο ἔχει καταλήξεις -εν, -εναι, -μεν καὶ -μεναι: πεισμένεν, φωνήμεναι, ἐλθέμεναι.

ε') Ἰδιαίτεροι σχηματισμοί τῶν χρόνων μερικῶν ρημάτων:

1. Σχηματισμός τοῦ ἀορ. β' τοῦ ρ. ἔօχομαι ἀπό θέμα ἐλυθ-: ἤλυθον.

2. Σχηματισμός μέσου ἀορ. α' τοῦ ρ. λύω χωρίς -σα: λύμην, λύτο.

3. Ὑποτακτ. ἀορ. β' τοῦ βαίνω: βήω (βῶ).

4. Προστακτ. ἀορ. β' τοῦ κλύω: κλῦθι (ἀπό ἀρχαῖο τύπο ἔχειν).

γ) Ἀνώμαλα ρήματα

α') εἰμί:

1. Διατήρηση τοῦ θέματος ἔσ- στά πρόσωπα: ἔσσι (εἰ), ἔσσο (ἰσθι), ἔσκε (ἴη θαμιστ.).

2. Ἀσυναίρετοι τύποι: ἔην (ήν), ἔω (ώ), ἔωσι (ώσι), ἔών (ών).

3. Κατάληξη βαρύτονων στήν εύκτ.: ἔοις (εἴης), ἔοι (εἴη).

4. Ἀπαρέμφατο: ἔμμεν καὶ ἔμμεναι (εἴναι).

β') οἰδα:

1. β' ἐν. ἐνεστ. ὁριστ. οἰδας καὶ α' πληθ. ἴδμεν.
2. Τό ἀπαρέμφ. καὶ τό θηλ. τῆς μετχ. ἀπό τό θέμα ίδ- : ἴδμεναι, ἴδυια.
3. Μέλλοντας εἰδήσω (ἀπό ἄχρηστο εἶδω) καὶ ἀπαρέμφατο εἰδησέμεν.

γ') φημί:

Σχηματισμός στή μέση φωνή: φάσι, ἔφατο, ἔφαντο, φάσθε, φάσθαι.

δ') εἴμι:

Σχηματισμός τοῦ παρατ. ἀπό θέμα -ι: ἵσαν (γῆσαν).

ε') κεῖμαι:

Ἐπικός τύπος στό γ' πληθ.: κέονται.

ΣΤ'. ΑΚΛΙΤΑ

α') Προθέσεις

α') Ἐπιρρηματική χρήση τῶν προθέσεων: μετὰ δ' ἵὸν ἔηκε, ἀπὸ πατρὶ φίλῳ δόμεναι, νεῶν ἄπο.

β') Παρασχηματισμοί τῶν προθέσεων:

1. Ἡ πρόθεση εἰς στόν τύπο ἔξ.
2. Ἡ πρόθεση ἐν στούς τύπους εἰν καὶ ἐνι.
3. Ἡ πρόθεση πρὸς στοὺς τύπους προτὶ καὶ ποτὶ.

β') Σύνδεσμοι

Συνηθισμένοι σύνδεσμοι στόν "Ομηρο: ήμεν - ήδε (καί - καί), αὐτάρ (δέ), οὖνεκα (στι, διότι), κε(ν) (ἄν δυνητ.), αἱ κε (ει, ἄν, ἐάν), ὅφρα (ἴνα), ἄρα, ἄρ, ἥρ, νυ(ν) (συμπερασματ. καὶ βεβαιωτ.).

γ') Ἐπιρρήματα

α') Σέ χρήση ἐπιρρηματική ἀπαντά ἡ αἰτιατική τοῦ οὐδετ. πολλῶν ἐπιθέτων στόν ἐνικό καὶ πληθ.: μέγα φωνήσας, ἀδινὰ στενάχων, πολλὸν ἄπο.

β') Σηνιθισμένα ἐπίσης ἐπιρρήματα: σάφα, νόσφι, ἀέκητι, ὅχα, ἀντιβίην, διαμπερὲς κ.ἄ.

δ' Μόρια σέ σύνθεση

α') Στερητικό υη: νήπιος, νώνυμος, νηλεής.

β') Ἐπιτατικά ἀγα-, ἐρι-, ἀρι-, ζα: ἀγακλυτός, ἐρίβωλος, ἀριπρεπής, ζάθεος.

II. ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΕΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΙΟΣ

α') ή μῆνις -ιος = δργή, θυμός. —άειδω = λέγω μέ ώδή, φάλλω, τραχουδῶ, μιτβτ. —ούλόμενος = δλόμενος, μέ ένεργ. σημ. = δλέθριος. 'Αόρ. β' τοῦ ὅληναι· κυρίως: ὁ ἄξιος γιά ὅλεθρο, ὁ καταραμένος. —ἔθηκε· τίθημι = δίνω, προξενώ. —ἴφθιμος = ἀκμαῖος, γενναῖος. —προϊάπτω = στέλνω —"Αἰδι· δοτ. τοπ. τοῦ ὅχρηστου ὄνομ. "Αἰς· συνηθισμένη ὄνομ. 'Αίδης = ὁ ἀόρατος θεός τοῦ "Αδη (στερ. α + Φιδ). —άυτούς· τά σώματά τους, ἀντιθ. στό φυχάς —τὰ ἐλώρια = ή λεία (ἐλλωρ, ἐλένη). —τεύχω = κατασκευάζω, κάνω. —οἰωνὸς = ὅρνεο, —πᾶσι = στά κάθε εἶδους. —έτελείετο = ἔκπληρωνόταν· τελείω, παράλλ. τύπος τοῦ τελέω. —βουλὴ = θέληση, ἀπόφαση. —έξ οὐ δῆ· ἐννοεῖται καὶ πάλι τό ἀειδε = φάλλε ἀπό τότε ἀκριβώς ποιύ.. Πρβλ. καὶ Ὁδύσσ. α 10: τῶν ἀμόθεν. —τὰ πρώτα = γιά πρώτη φορά. —διαστήτην ἐρίσαντε = ἥρθαν σέ διάσταση, ἀφοῦ φύλονίκησαν. —δῖος = θεϊκός, ἐπιφανής, ὑπέροχος (divus).

Σημ. α'. Από τις σημασίες κάθε λέξης πού διαχράφονται ή τελευταία είναι έκεινη που άνωργει περισσότερο στην έννοια του κειμένου.

Σημ. β'. Οι σύνδεσμοι καὶ τὰ μόρια στὸν Ὁμηροῦ ἔχουν διάφορες σημασίες. Κάποιες παρεμβάλλονται χωρίς νά ἐπηρεάζουν τὸ λόγο. Στὴν περίπτωση αὐτῆς δὲν ἐμπνεύονται στις σημειώσεις.

β'.) Πατρωνυμ. ἀπό τό Πηλεύς: Πηλεῦδης, Πηλεϊάδης, γεν. Πηληιάδεω.

γ') Μήνιν Ἀχιλλῆος: Οἱ στίχοι 1-7 συνοφίζουν ὅλη τὴν ὑπόθεση τῆς Ἰλιάδας καὶ ταυτόχρονα προεξαγγέλλουν τῇ δραματικότητα τῶν γεγονότων, πού προήλθαν ἀπό τὴν φιλονικία τῶν δύο ἡγεμόνων. —Θεά: Ὁ ποιητής ἐπικαλεῖται ἀδρίστα τῇ θεότητα πού προστατεύει τὴν ποιητικὴν δημιουργία, για νά τὸν ἐμπνεύσει στὴ σύνθεση τῆς Ἰλιάδας. Ἡ θεότητα αὐτῆ εἶναι ἡ Μούσα ἡ οἱ Μοῦσες, κόρες τοῦ Δία καὶ τῆς Μνημοσύνης, κι αὐτές θεές τοῦ Ὄλύμπου. (Πρβλ. καὶ Ὁδύσσ. α 1). Σέ ὄρισμένα σημεῖα τῆς Ἰλιάδας ἡ ἐπικλησία αὐτῆ ἀνανεώνεται: Ἐσπετε νῦν μοι Μοῦσαι, Ὄλύμπια δώματ' ἔχουσαι. —Πηλεύαδης Ἀχιλλεύς: Ὁ Ἀχιλλέας ἦταν γιός θυντοῦ, τοῦ Πηλέα, πού βασίλευε στὴ Φθία τῆς Θεσσαλίας· ὁ λαός του ἦταν οἱ Μυρμιδόνες. Οἱ θεοί ἀγάπησαν καὶ προστάτεψαν τὸν Πηλέα τόσο πολύ, ὥστε τοῦ ἔδωσαν ὡς σύζυγο τὴν νηρηίδα Θέτη καὶ παρακάθισαν οἱ ἕδιοι στὸ τραπέζι τοῦ γάμου. Μοναδικό παιδί ἀπό τὸ γάμο αὐτό γεννήθηκε ὁ Ἀχιλλέας, πού ὁ Ὁμηρος τὸν ἔξυμνει ὡς τὸν κατεξοχήν ἥρωα τοῦ πολέμου (βλ. Εισαγ.). Ἀγαοι: Ὁπως καὶ στὴν Ὁδύσσεια, μέ τό ὄνομα τοῦτο ὄνομάζονται οἱ

Ἐλληνες πού ἔλαβαν μέρος στὸν Τρωικό πόλεμο. Λέγονται καὶ Ἀργεῖοι, ἵσως γιατί κατά τὴν μυθολογία οἱ Μυκῆνες εἶχαν ὡς μητρόπολή τους τὸ Ἀργος, ἀπό τὸ ὅποιο ἔγιναν πιό δυνατές ἀργότερα. Ὄνομάζονται ἀκόμη Δαναοὶ ἀπό τὸ μυθολογικὸ βασιλέα τοῦ Ἀργούς Δαναού, πού ἦρθε ἀποικος ἀπό τὴν Αἴγυπτο. —τευχὲ ἐλώρια κύνεσσι οἰωνοῖσι τε: κατά τὴν θρησκευτικὴν πίστη τῶν ἀρχαίων πολύ μεγάλῃ δυστυχίᾳ για ἔνα θνητὸ εἶναι νά μήν τοῦ γίνει ἡ κανονισμένη ταφῇ ἀλλά νά καταντήσει τό σῶμα του τροφή τῶν θηρίων καί τῶν ὄρνεων. Στήν περίπτωση αὐτή ἡ φυχὴ δέ βρίσκει ἡσυχία στόν Ἀδη. —Ἀτρεῖδης: Ο Ἀγαμέμνονας καί ὁ Μενέλαος, πού βασιλεύουν ἀντίστοιχα στὶς Μυκῆνες καί στὴ Σπάρτη, εἶναι παιδιά τοῦ Ἀτρέα καί τοῦς γιούς τοῦ Πέλοπα, ἰδρυτὴ ἴσχυρότατου χράτους στὴ χώρα, πού ἀπό αὐτὸν ὀνομάστηκε Πελοπόννησος.

α') 237-241: —φηγός = δρύς. —ἰκάνω = ἔρχομαι, φτάνω. —ἀμφί μιν = γύρω του. —θέω = τρέχω. —ἄλογος = σύζυγος. —εἴρομαι = ρωτῶ. —παιδαῖς = γιά τά παιδιά. —κασίγνητος = ἀδελφός. —ό ἔτης = συγγενής, φίλος. —ό πόσις = ο σύζυγος. —ἐπειτα = ἐπειτα, στή συνέχεια. —ἄνωγα = προστάζω· παρχμ. μέ σημασία ἐνεστ. —ἔξείης = κατά σειρά, ἔδινε δηλ. προτροπή σ' ὅλες νά προσεύχονται στούς θεούς. —δὲ = ώστόσο. —τό κῆδος = ή λύπη, τό πένθος. —ἐφῆπτο = (τίς) ἔβρισκαν· ρ. ἐφάπτω.

242-253: —ό δόμος = ή κατοικία, ἀνάκτορα (δέμω). —ξεστὸς = λεῖος, γιαλιστός. —ξεστῆς αιθύουσσι = μέ στοές πού σχηματίζονται μέ κίονες ἀπό πελεκημένο καί ἄρα γιαλιστερό μάρμαρο. —τετυγμένον· ρ. τεύχω = κατασκευάζω. —αὐτάρ· σάν συμπλεκτ. σύνδεσμος = καί. —δεδμημένος· ρ. δέμω = οἰκοδομώ. —μηνηστή ἄλοχος = ή γυναίκα πού τή ζήτησαν σέ γάμο, ή νόμιμη σύζυγος. —κούρη = νεαρή γυναίκα, κόρη. —τέγεος = στεγασμένος (τέγω, στέγω = στεγάζω· λατ. tego). —αἰδοῖος = ο ἄξιος γιά σεβασμό, σεμνός. —ἔνθα = ἐκεῖ, δηλ. μπαίνοντας στό πανέμορφο ἀνάκτορο του Πριάμου (στ. 242). —ήπιόδωρος μήτηρ = γλυκιά, στοργική μητέρα (ήπιος + δῶρα). —εἰσάγουσα = φέρνοντας μέσα. —εἰδος = μορφή· αἰτ. τῆς ἀναφ. —ἐν φῦ· ἐνέψυ = ἔσφιξε. —ἐκ τ' ὄνομαζε = τόν προσφωνοῦσε, μέ τ' ὄνομά του· ο στ. 253 ἐπαναλαμβάνεται πολύ συχνά στόν Όμηρο.

254-262: —τίπτε· τί ποτε; = γιατί ἄραγε; —θρασὺς = ἄγριος. —ή μάλα δὴ = ἀσφαλῶς. —τείρω = κατατρίβω, καταπονῶ. —δυσώνυμος = ἔκεινος πού τ' ὄνομά του προκαλεῖ κακό, καταραμένος (δυσ + ὄνυμα, ὄνομα). —ἐνθάδε· σύναφε το μέ τό ἐλθόντα. —ἀνήκεν = παρόρμησε. —ἄκρη πόλις = τό φηλό μέρος τής πόλης, ή ἀκρόπολη. —χεῖρας ἀνέγω = ὑψώνω τά χέρια, προσεύχομαι. —μελιτηδὺς = γλυκός σάν τό μέλι. —ἐνείκω· ύποτακτ. ἀπρ. ρ. φέρω, ἔνεικα. —σπείσῃς· ρ. σπένδω. —καύτός· ἀντίθ. μέ τό ἀθανατοισι· δηλ. ὅχι μόνο τούς θεούς νά τιμήσεις ἀλλά καί σύ νά αισθανθεῖς ἀνακούφιση. —δύνησεαι· δύνιναμαι = ἀπολαμβάνω, εὐχαριστιέμαι. —ἀνδρὶ δέ· τό δέ στή σημασία τού γάρ. —κεκμηῶτι· κεκμηώς ἀντί κεκμηκώς· πρχμ. τού κάμνω = κουράζομαι. —ἀέξει· ἀέξω = αὔξανω. —τύνη· σύ.

263-278: μέγας = φηλός. —κορυθαίολος = πού ἀνεμίζεται ο λόφος (ή φούντα) τής περικεφαλαίας του· ἐπομένως εύκινητος, δρμητικός. —μοι = γιά χάρη μου, γιά μένα. —αείρω = σηκώνω, προσφέρω. —μελίφρων = πού

γλυκαίνει τή φυγή. —άπογυιόω = παραλύω τά μέλη· γυῖα = μέλη. —λάθωμαι· λανθάνω, λήθω στούς μέσους τύπους = ξεχνῶ· μή λάθωμαι μένεος = μή χάσω τήν όρμή μου. Λέγεται καί ή ἀντίθετη ἔκφραση: μνήσασθαι θουριδος ἀλκῆς. —χερσὶ δέ... = ἄλλωστε μέ χέρια. —λείβω = χύνω κρασί γιά σπονδή. —αἰθοφ = λαμπρός, πού σπιθίζει (αἰθω = λάμπω). —ἄξομαι = φοβούμαι, ἀπό εύσεβεια ἀποφεύγω κάτι. —ούδε πῃ = μέ κανένα τρόπο. —ἔστι· ἔξεστι. —κελαινεφής = πού μαζεύει τά μελανά σύννεφα (κελαινός). —ἐπίθ. τοῦ Δία. —ό λύθρος = λάσπη ἀπό αἷμα καὶ χῶμα. —πεπαλαγμένος = λερωμένος, πιτιλισμένος (ρ. παλάσσομαι, πηλός, λατ. palus). —νηὸς = ναός. —ἀγελείη· πού παίρνει τή λεία· ἐπίθ. τῆς Ἀθηνᾶς, ἐπειδή αὐτήν ἐπικαλοῦνταν στίς ληστρικές ἐπιδρομές. —τά θύεα = οἱ θυσίες, οἱ προσφορές. —ἀολλίζω = συγκεντρώνω. —πέπλος = γυναικείο φόρεμα. —τοι· σύναψέ το μέ τό ἔστι = είναι γιά σένα, είναι κατά τή γνώμη σου. —χαριέστατος = πολύ ώραίος. —ήγυκομος = μέ ώραια μαλλιά. —θὲς καὶ ὑποσχέσθαι· τό ἀπαρέμφ. σάν προστ. Ἀντικμ. τοῦ ὑποσχέσθαι είναι τό ἰερευσέμεν. —ήνις = ένός ἔτους, χρονιάρικος. —ήκεστας· ἥκεστος = ἀδάμαστος (στερ. α + κεστός, κεντός, κεντέω), κυρίως ἀκέντητος. —αἱ κε = ἄν. —έλεω = σπλαχνίζομαι. —ἀπόσχη· ἀπέχω μετβ. = κρατῶ μακριά, ἀπομακρύνω. —μήτσωρ φόβοιο = πού ἐπινοεῖ τρόπους νά προκαλέσει φυγή, πού προκαλεῖ φόβο.

279-285: μετελεύσομαι· μετέρχομαι = πηγαίνω πρός κάποιον. —εἰπόντος (έμοιον) = σ' δ, τι τοῦ πῶ. —αὔθι = ἔκει, στόν τόπο πού βρίσκεται. —χάνοι γαϊά οἱ = ν' ἀνοίξει γιά' αὐτόν ἡ γῆ, νά τόν καταπιεῖ ἡ γῆ· ρ. χάσκω. —πήμα· κατηγρμ. στό μιν. —τοιο· τοῦ... —εἴσω Ἀιδος· δόμον Ἀιδος = στόν Ἀδη. —ἀτερπος· ἀντί ἀτερπής = δυσάρεστος, πικρός. —ἡ διξὺς = ἡ λύπη, ἡ δυστυχία. —έκλελαθέσθαι = ὅτι λησμόνησε ὄλότελα.

γ') Σκαιαι Πύλαι: Ἡταν ἡ κύρια πύλη στό τείχος τοῦ Ἰλίου, στ' ἀριστερά τῆς πόλης (σκαιίς = ἀριστερός). —φηγός: Τό δέντρο αὐτό στήν εἰσόδῳ τοῦ τείχους ἡταν γιά τούς Τρώες δέντρο ιερό, ἀφιερωμένο στό Δία. —δόμον περικαλλέα Πριάμοιο: Τά ἀνάκτορα τοῦ Πριάμου ἡταν συγχρότημα ἀπό πολλά κτίρια, ὅπως γινόταν καί μέ τ' ἀνάκτορα τῆς Ἐλλάδας (Μυκηνῶν, Τίρυνθας, Κρήτης κ.ἄ.). Τό κύριο μέρος τοῦ ἀνάκτορου ἡταν πάντοτε τό μέγαρον (δῶμα) καί μπροστά σ' αὐτό ἡ αἰθουσα. Μέσα στήν αὐλή δύμως ὑπῆρχαν κι ἄλλα κτίρια πού χρησίμευαν ως κατοικίες τῶν παιδιῶν τοῦ βασιλιά, ως γυναικωνίτες, ἀποθήκες, λουτρώνες κτλ. Στό ἀνάκτορο τοῦ Πριάμου πρέπει νά φανταστοῦμε στήν αὐλή, δεξιά κι ἀριστερά, σειρά ἀπό τέτοια κτίρια, πού ἔκαναν ἐντύπωση μέ τούς ώραίους κίονες στήν εἰσόδῳ καθενός

(ξεστῆς αιθούσησι). —χερσὶν ἀνίπτοισιν: Κατά τούς ἡρωικούς χρόνους ἦ-
ταν ἔθιμο θρησκευτικό νά πλύνουν τά χέρια πρίν κάνουν θυσία ἢ σπονδή.

286-341

α') 286-296: —μολοῦσσα = ἀφοῦ ἤρθε· ρ. βλώσκω - ἔμολον. —κέλομαι
= παρακαλῶ, διατάζω. —κατὰ ἄστυ = στήν πόλη. —θάλαμος = ἴδιαίτερο
δωμάτιο ὅπου φυλάγονταν τά πολύτιμα πράγματα. —κηώεις = εὐωδία-
στός. —οἱ· τῇ Ἐκάβῃ. —παμποίκιλα = ὀλοκέντητα. —ἔργα = ἔργοχειρα.
—θεοειδῆς = θεόμορφος. —ἐπιπλῶς = ὅταν ἐπλευσε, ταξίδεψε· ρ. ἐπιπλέω.
—τὴν ὁδὸν ἦν = στό ταξίδι πού. —ἀνήγαγε = ἔφερε ἐπάνω. Ἡ ἀνά, ἐπειδή
τό ταξίδι ἔγινε πρός τά βορινά. —εύπατέρεια = ἀρχοντική. Κυρίως, αυτή
πού ἔχει εὐγενή πατέρα. —ἀειραμένη· ἀείω. Z 264. —δῶρον· κατγρ.
—νείατος = τελευταῖος. —βῆ λέναι = ξεχίνησε. —μετασεύομαι = πηγαίνω
γρήγορα.

297-304: —τῇσι· στήν Ἐκάβῃ καί τίς ἄλλες. —ῶιξε· οἴγω = ἀνοίγω.
—Κισσηὶς = ἡ κόρη τοῦ Κισσέα. —ἔθηκαν· τίθημι στή σημασία τοῦ κάνω.
—ὅλοιςγῇ = μέ φωνές. —εὔχομαι = κάνω δέση, παρακαλῶ. —ἀράομαι =
προσεύχομαι.

305-311: —ρυσίπποις = πού προστατεύει, πού σώζει τήν πόλη (όνομαι
+ πτόλις). —ἄξον· ἄγνυμι = σπάζω. —δή = πλέον, πιά. —στ. 308-310 =
274-276. —ἀνανεύω = σηκώνω ἀρνητικά τό κεφάλι, ἀρνιέμαι.

312-325: —δῶμα = κατοικία, ἀνάκτορο. —τεύχω = κατασκευάζω,
κτίζω. —έριβωλαξ = γῆ πού ἔχει μεγάλους βώλους ἀπό χῶμα, γόνιμη (ἐ-
πιτατ. ἐρι + βώλαξ). —τέκτων = τεχνίτης. —ἔνθα = ἔξει. —πάροιθε· σύνα-
ψέ το μέ τό δουρόδος = ἀπό τό μπροστινό μέρος τοῦ δόρατος. —περὶ δὲ = καί
γύρω στή βάση τῆς αἰχμῆς. —περὶ θέε = τήν τριγύριζε· ρ. θέω = τρέχω. —ό
πόρκηγ = χρίκος. —τόν δέ· τόν Ἀλέξανδρο. —τά τεύχεα = τά ὅπλα. —ἐπω
= ἀσχολοῦμαι μέ κάτι. —ἀγκύλος = ἀγκυλωτός, κυρτός. —ἀφάω = ψηλα-
φῶ. —μετὰ = μεταξύ. —ῆστο· ἥμαι. —νεικέω = κάνω ἐπίπληξη. —αἰσχρὰ
ἔπη = βαριά, προσβλητικά λόγια.

326-331: —δαιμόνιος = ἀλλόκοτος. —οὐ καλὰ = ὅχι καλά, ὅχι ὅρθα.
—μέν· βεβαιωτ. —ό χόλος = ὁ θυμός. —φινύθω = μαραίνομαι, χάνομαι.
—αἰπὺς = φηλός. —μάρναμαι = μάχομαι. —ή ἀυτὴ = κραυγή τῆς μάχης,
ἡ μάχη. —ἀμφιδέδηε = ἀναψε γύρω· δαίω = καίω. —μαχέσαιο ὅν = θά ἔ-

κανες ἐπίπληξη, θά τά ἡβαζες. —ον τινά που· ἡ πρόταση είναι ἀναφ. ὑποθ. = ἀν τυχόν κάποιον. —μεθίέντα· μεθίημι = ἀφήνω, παραμελῶ. —στυγερὸς = φρικαλέος. —ἄνας· ἐπίρρ. μέ ἔννοια προσταγῆς = (σήκω) ἐπάνω. —δήιος = καυστικός, καταστρεπτικός (δαιώ). —θέρηται· θέρομαι = καίομαι.

332-341: —ἡ αἰσα = τό πρέπον, τό ὄρθο· κατ' αἰσαν = ὄρθα, δίκαια, ὅπως μοῦ ἀξίζε. —οὐδ' ὑπὲρ αἰσαν = ὅχι πέρα ἀπό τό ὄρθο, ὅχι ἀδικα. —τούνεκα = γι' αὐτό τό λόγο. —σύνθεο· συντίθεμαι = βάζω στό νοῦ μου, —προσέχω τό λόγο κάποιου. —οὐ τοι = ἀλήθεια ὅχι. —νέμεσις -ιος. ἀγανάκτηση. —τό ἄχος = ἡ λύπη. —προτρέπομαι = στρέφομαι πρός κάτι, παραδίνομαι. —παρειπούσα· παρεῖπον = παρακίνησα, ἔπεισα. —ὅρμησε· δρμάω· μτβτ. = κάνω κάποιον νά κινηθεῖ. —μοι καὶ αὐτῷ = ὅπως καί σέ μένα τόν ίδιο. —λώιον· λώον· συγκρ. τοῦ ἀγαθός —ἐπαμείβομαι = πηγαίνω μέ τή σειρά. —ἐπιμένω = περιμένω. —ἀρήια = πολεμικά. —δύω = νά ντυθώ, νά φορέσω. —μέτειψι = ἔρχομαι κατόπι, ἀκολουθώ. —κιγήσεσθαι· κιγάνω, κίγημι = συναντώ.

β') Ιων. τύπος τοῦ ρ. ἐπιπλέω: ἐπιπλώω καί μετχ. ἀφρ. β' ἐπιπλώς. —Δοτική τοῦ ὄνόματος νέμεσις: νεμέσι ἀντί νεμέσει.

γ') ἔις θάλαμον κηώεντα: Τό δωμάτιο, ὅπου φυλάγονταν τά φορέματα εὐωδίαζε, ἀπό τά ἀρώματα πού ἔβαζαν ἀνάμεσά τους, γιά νά τά προφυλάγουν ἀπό τό σκώρῳ ἀλλά καί γιά νά ἀποκτοῦν ὥραια καί μόνιμη μυρωδιά. —ἔργα γυναικῶν Σιδονίων: Τά λεπτά καί περίτεχνα κεντήματα τῶν πέπλων ἦταν προϊόντα ἀνατολίτικης χειροτεχνίας, ὅπως γινόταν καί κατά τή βυζαντινή ἐποχή καί σήμερα ἀκόμα. 'Ιδιως οι πόλεις τῆς Φοινίκης ἦταν κέντρα βιομηχανίας εἰδῶν πολυτελείας, ὅπως είναι πολύτιμες βαφές, ἀρώματα κ.ἄ. 'Ιδιαιτέρως ἀναφέρεται ἀπό τόν "Ομηρο ἡ Σιδόνα ως κέντρο τέχνης (πολυνδαίδαλοι Σιδόνες). —Θεανώ: 'Ηταν κόρη τοῦ Κισσέα, τοῦ βασιλιᾶ τῶν Θρακῶν καί σύζυγος τοῦ Ἀντίγνορα. —τάξ 'Αλέξανδρος ἥγαγε: 'Ἐπιστρέφοντας ὁ Πάρης ἀπό τήν Ἑλλάδα συνέχισε τίς ληστρικές του ἐπιθέσιες σε παράλιες πόλεις τῆς Φοινίκης. Τά πειρατικά αὐτά ταξίδια, ὅπως λέει καί ὁ Θουκυδίδης, ὅχι μόνο δέν ἔφερναν ντροπή ἐκείνη τήν ἐποχή ἀλλά μᾶλλον ἔδιναν δόξα σ' αὐτούς πού τά ἐπιχειρούσαν. —δλυλυγή: 'Ισως ὁ ποιητής ἔννοει θρησκευτικά ἐπιφωνήματα, πού ἔλεγαν ὅλες οι γυναικες μαζί μέ ρυθμό, ὅπως γινόταν καί σ' ἀλλες ἐπίσημες στιγμές. —θάλαμον καὶ δῶμα καὶ αὐλήν: 'Επαναλαμβάνεται ἐδῶ ὁ συνηθισμένος τύπος τῶν δημοτικῶν ἀνακτόρων μέ τή διαφορά ὅτι τό κύριο μέρος λέγεται δῶμα καὶ ἡ αὐλήσα αὐλή. —ἔγχος ἐνδεκάπτηχ: Δέ γνωρίζομε μέ τί μέτρο ὑπολογίζει τό

μῆκος τοῦ δόρατος τοῦ Ἐκτορα. "Οπως καὶ νά εἶναι θέλει νά παραστήσει ὅτι τό δόρυ τοῦ ἥρωα ἡταν ἔξαιρετικά μακρό. —πόρκης: Κρίκος που στερέωνε τήν αἰχμή στό ξύλο τοῦ δόρατος καὶ ἐπιπλέον στόλιζε τό δόρυ. —χόλον τόνδε: Ό χόλος τοῦ Πάρη προερχόταν ἀπό τό γεγονός ὅτι εἶχε ἀποτύχει στή μονομαχία του μέ το Μενέλαο καὶ γιά τοῦτο οἱ Τρῶες τόν κατηγοροῦσαν.

—Ποιόν τύπο ἀνδρός παρουσιάζει ἐδῶ ὁ Πάρης; Προσδιορίστε τήν ἀντίθεση ἀνάμεσα σ' αὐτόν καὶ τόν Ἐκτορα.

342-368

α') 342-358: —μειλίχιος = γλυκός, μαλακός. —ό δαήρ = κουνιάδος, ὀνδράδελφος. —κύων = ἀναιδής. —κακομήχανος = κακοῦργος. —ὅκρυδεσσα = φρικτή (κυρίως: κρύδεις, τό κρύος), —ώς ὄφελε = εἴθε. 'Η σειρά τῶν λέξ.: ὡς κακὴ ἀνέμοιο θύελλα ὄφελε οἰχεσθαι... —ὅτε πρῶτον = ἀμέσως μόλις. —οἰχεσθαι προφέρουσα = ν' ἀρπάζει μέ μιᾶς. —προφέρω = ἀρπάζω, παρασύρω. —θύελλα ἀνέμοιο = ὄρμητικός ἀνεμος, ἀνεμοθύελλα. —πολύφλοιοσβος = πολυτάραχος. —κῦμα ἀπόερσε = νά μέ παράσερνε τό κύμα. ('Η πρότ. ἔχει δυνητ. σημασία. 'Ἔχει παραλειφθεῖ τό κεν) ρ. ἀπανράω. —πάρος = πρίν, παρά νά... —ώδε = ἔτσι ὅπως ἔγιναν. —τεκμήραντο = ὄρισαν, ἀποφάσισαν ρ. τεκμαίρομαι (τέκμαρ = τέλος). —ἐπειτα = μετά τό κακό πουύ ἔκανα. —ἡδη = νά ἔξερε, νά ἔννοούσε. 'Εξακολουθεῖ ἡ ἀνεκπλήρωτη εὐχή τῆς Ἐλένης. —νέμεσις = ἡ κατάκριση. —αἰσχεα = κατηγορίες, βριτιές, —ἔμπεδοι φρένες = σταθερός, ύγιής νοῦς. —δύσισσω = στό μέλλον. —τῷ = γιά τοῦτο. —ἐπαυρήσεσθαι = ὅτι θά ἀπολαύσει, θά πληρωθεῖ. —δίφρος = κάθισμα χαμηλό. —πόνος = κάποις, ἀγώνας. —σε φρένας· σοῦ φρένας = τήν ψυχή σου. —ἀμφιβέβηκε = περικυκλώνει, πιέζει. —ἡ ἀτη = ἡ ἀμαρτία, τό κακό. —ἐπι θῆκε = ἔριξε ἐπάνω. —δύσισσω· Z 352. —πέλομαι· εψύ. —πελώμεθα ἀσίδιμοι = νά γίνουμε θέμα γιά τραγούδι. —έσσόμενοι = οἱ κατοπινοί, οἱ μεταγενέστεροι.

359-368: —καθίζω = βάζω κάποιον νά καθίσει. —φιλέουσά περ = ὅσο στοργική κι ἀν εἶναι ἡ περιποίησή σου. —ἐπέσσυται = σπεύδει, θέλει· παρχ. τοῦ ἐπισσεύματι μέ σημασία ἔνεστ. —μέγα· ἐπίρ. —ἐμεῖο· γεν. ἀντικ. στό ποθήν. —ποθήν ἔχουσι = ποθοῦν, περιμένουν. —ὅρνυθι· ὕρνυμι. —ἐπείγομαι = βιάζομαι, κάνω γρήγορα. —καταμάρπτω = προφτάνω. —οἱ οἰκήες = οἱ οἰκεῖοι. —ἡ ἔξομαι αὐτις = ἡ νά ἔρθω πάλι. —ὑπότροπος = ἐπιστρέφοντας. —με· σύναψέ το μέ τό δαμόσωι. —ὑπὸ χερσὶ = κάτω ἀπό τά χέρια. Εἶναι ἡ δοτ. ὄργαν. ἡ κυριολεξία, ἐπειδή αὐτός που σκοτώνεται πέφτοντας

βρίσκεται κάτω από τά χέρια ἐκείνου πού τόν σκοτώνει. —δαμόσι· δαμάσουσι.

γ') οὗ τι προσέφη: "Ισως ἀπό ἀγανάκτηση πρός τόν ἀδελφό του ἡ ἐπειδή ἡ Ἐλένη δέν πρόλαβε νά τού ἀπευθύνει τό λόγο. "Οπως καί νά ἡ σιωπή αὐτή τοῦ Ἐκτορα είναι χαρακτηριστική. —δις ἥδη νέμεσιν: 'Η Ἐλένη παραπονιέται ὅτι ὁ Πάρης δέν ξέρει τί προκαλεῖ τήν ἀγανάκτηση καί τήν κατηγορία τῶν ἀνθρώπων. Η ἄγνοια αὐτή τόν κάνει μηδαμινό, ἐπειδή κατά τίς ἡθικές ἀντιλήψεις τῆς ἐποχῆς μιά πράξη είναι τήθική ἡ ἀνήθικη στό μέτρο πού ἐπιδοκιμάζεται ἡ κατακρίνεται ἀπό τούς ἀνθρώπους. —πελώμεθα ἀσίδιμοι: 'Η ἀφορμή καί τά ἐπεισόδια τοῦ Τρωικοῦ πολέμου φάλλονταν σάν ἐπικά τραγούδια ὡς τούς χρόνους τοῦ Ὁμήρου καί ὁ ποιητής κάνει τόν ὑπαινιγμό ἔχοντας ὑπόψη ὅλα αὐτά.

—Νά ἀναγνωριστοῦν τά συναισθήματα πού κατέχουν τήν Ἐλένη καί τό συναίσθημα τοῦ Ἐκτορα.

369 - 406

α') 369-380: —δόμοι εῦ ναιετάοντες = ώραία κατοικία. Κυρίως σπίτι, ὅπου κατοικεῖ κανείς καλά. Τό ἐπιθ. λέγεται καί γιά πόλεις. —έύπεπλος = πού φορεῖ ώραίο φόρεμα, καλοντυμένη. —γοάω = θρηνῶ. —μύρομαι = δαχρύζω, κλαίω. —ἀμύμων = ἀφογος (ἀ-μώμος). —τέτμεν = βρήκε· ἔτετμον (πότμος). —ἔστη ἐπ' οὐδὸν ίών· ίών ἐπ' οὐδὸν ἔστη. —ό οὐδὸς = τό κατώφλι. —εἰ δ' ἄγε· παρακελευσματικό. Συμπλήρωσε εἰ δὲ βούλει, ἄγε... —νημερτής = ἀλάνθαστος, ἀληθινός (νη + ἀμαρτάνω). —ή γαλόως = κουνιάδα, ἀνδραδέλφη. —ή εἰνάτηρ -έρος = συνυψάδα. —ές Ἀθηναίης· ἐς νηὸν Ἀθηναίης. —ιλάσκονται = ζητοῦν νά ἔξελεώσουν. 'Ενεστ. ἀποτειρ.

381-389: —στρηρός = εὐκίνητος, πρόθυμος. 'Ἐπιθ. τῶν ὑπηρετῶν. —ή ταιμή = ἡ οἰκονόμα. —μάλ' ἀνωγας· τό μάλα στή σημ. τοῦ ἔντονα, ρητά. —οῦνεκα = ἐπειδή. —τείρομαι = καταπονιέμαι. —κράτος = ἡ νίκη, ἡ ὑπεροχή. —ἀφικάνει· ἐνεστ. μέ σημ. παρχ. —μαινομένη = ταραχμένη, ἔξω ἀπό τόν ἔαυτό της. —ή τιθήνη = ἡ τροφός (ἀναδιπλ. θέμα θη - θήλυς).

390-406: —ή ρα = μ' αὐτά τά λόγια. —ἀπέσσυτο = ἔφυγε βιαστικά (σεύω = θέτω σέ γρήγορη κίνηση). —έυκτιμένας = καλά χτισμένες, καλοστρωμένες. —ή ἀγυιά = ὁ δρόμος. —εὔτε = ὅταν, τή στιγμή πού... —τῇ = ἀκριβῶς στή θέση. —διεξίμεναι = νά περάσει ἔξω. —ένθα = ἔκει. —πολύδωρος = προικισμένη μέ πολλά χαρίσματα. —ύπο Πλάκω = στίς ὑπώρειες τοῦ βουνοῦ Πλάκου. —ύλήιες = δασωμένος (ή ύλη). —Κιλίκεσσιν ἀνδρεσ-

σιν = στό λαό των Κιλίκων. —**έχετο Έκτορι** = (σύντ. παθητ.· στή νεοελ-λην. είναι ένεργητ.) τήν είχε ο Έκτορας, ήταν γυναικά του Έκτορα. —**χαλ-**
κοκορούστης = όπλισμένος με χαλκό (κορύσσω = όπλιζω). —**τείπειτα** =
τότε. —**άταλάφρων** = ἀθώος, ἄκακος (άταλά = τρυφερά + φοήν). —**αὔτως**
= έτσι. —**ἀλίγκιος** = ὅμοιος. —**καλέεσκε** = φώναζε συνήθως. —**έρνετο.**
φύομαι = σώζω. —**μειδήσεν**· ρ. μειδάω, μειδιάω. —**ἄγχι οἱ** = κοντά του.
—**παρίστατο** = στεκόταν πλάι του. —στ. 406· Ζ 253.

γ') σύν άμφιπόλων έυπέπλω: Δείγμα αρχοντικῆς καὶ ἀνετης ζωῆς ἀποτε-
λεῖ καὶ ή περιποιημένη ἐμφάνιση τῶν ὑπηρετῶν γενικά. —**ταμίη**: Είναι ή
οἰκονόμα καὶ γενικά αὐτή πού κατευθύνει τίς δμωές στό ἔργο τους. Στή
θέση αὐτή προτιμούσαν συνήθως τήν πιό πιστή καὶ κάπως ήλικιαμένη· γιά
τοῦτο συχνά χαρακτηρίζεται αἰδοίη ταμίη. —**έυκτιμένας κατ'** ἀγυιάς: Οι
δρόμοι τῆς ὁμηρικῆς πόλης ήταν στρωμένοι μέ πέτρες κι ἀσβέστη. Είδικά
γιά τό Ίλιο, αὐτό πιστοποιήθηκε ἀπό τίς ἀνασκαφές τοῦ Σλῆμαν καὶ τοῦ
Δαιρπφελδ. —**Ἀνδρομάχη θυγάτηρ Ήτείωνος**: Ἀλησμόνητη γυναικεία
μορφή, ἔτσι δπως ζωγραφίζεται μέσα στά ὁμηρικά ἔπη· είναι ή σύζυγος του
Έκτορα, πού ὑπενθυμίζει πιό κάτω στόν ἄντρα της τή θιβερή ιστορία τής
ζωῆς της. Ἀμέσως ἀπό τήν πρώτη της αὐτή ἐμφάνιση κερδίζει τή συμπά-
θεια τοῦ ἀναγνώστη καὶ τοῦ ἐμπνέει τό θαυμασμό. —**Κιλίκεσσιν ἄνδρεσσιν**
ἀνάσσων: Οι Κιλίκες τῶν ὁμηρικῶν χρόνων κατοικοῦσαν στή Μεγάλη
Φρυγία χωρισμένοι στά δύο· στό ἔνα τμῆμα πρωτεύουσα ήταν οι Θήβες,
στό ἄλλο ή Λυρνησσός. Στή χώρα πού ἀπό αὐτούς ὀνομάστηκε Κιλικία με-
τανάστευσαν σέ χρόνους μεταγενέστερους. —**οίος γὰρ ἔρνετο Ίλιον Έ-**
κτωρ: Ο Έκτορας δέν ήταν μόνο αὐτός πού ρύθμιζε τήν ἄμυνα τοῦ Ίλιον
ἄλλα καὶ κατά τή μάχη ἔδινε λαμπρό παράδειγμα φιλοτιμίας καὶ ἡρωισμού
(πρβλ. καὶ τά λόγια τῆς Ἐλένης 355). —**μειδήσεν ιδῶν** ἐς παῖδα σιωπῆ:

Άριστοτέχνης πάντοτε ὁ Ὄμηρος δταν ζωγραφίζει τά ἀνθρώπινα πάθη, με-
ταχειρίζεται κι ἔδω πολύ ἀπλό ἄλλα καὶ πολύ ἐκφραστικό τρόπο, γιά νά
παραστήσει τή στοργή καὶ ταυτόχρονα καὶ τήν ἀγωνία τοῦ Έκτορα γιά τήν
τύχη τοῦ παιδιοῦ του.

407 - 465

α') 407-428: —**δαιμόνιε**· ἔδω προσφώνηση ἀγάπης: εὐλογημένε, καη-
μένε. —**φθίσει**· μτβτ. φθίνω = ἀφανίζω. —**νηπίαχος** = μικρός (παραλλ. τύ-
πος τοῦ νήπιος). —**ἄμμορος** = ἀτυχος, δυστυχής (στερ. α + μόρος). —**κέρ-**
διον = ὠφελιμότερο, καλύτερο. —**ἀφαμαρτάνω τινὸς** = χάνω, στεροῦμαι
κάτι. —**δύομαι χθόνα** = κατεβαίνω στή γῆ, πεθαίνω. —**ἡ θαλπωρή** = ή πα-
ρηγοριά. —**πότμον ἐπίσπης**· πότμον ἐφέπω = ἀκολουθῶ τήν κοινή μοίρα,

πεθαίνω: ἐπίσπης· ἀόρ. ύποτακτ.· ἔδω ώς τετελεσμένος μέλλ. —ἄχεα = θλίψεις, σέ αντίθεση μέ τό θαλπωρή. —ἀμός = δικός μας. —ἐκ...πέρσεν· πέρθω = λεηλατώ πόλη πού ἔχει κυριευθεῖ. —εῦ ναιετάουσαν· Z 370. —ἔξεναρίζω = ἀφαιρώ τά ἔναρα, δηλ. τά ὅπλα σκοτωμένου πολεμιστῆ, σκοτώνω. —σεβάσσατο· σεβάζομαι = δέ μέ ἀφήνει ή συνείδησή μου. —κατέκηη· ἀόρ. τοῦ κατακαίω. —ἔντεα = ὅπλα. —δαιδαλος = καλοφτιασμένος. —χέω σῆμα = χύνω χώμα, γιά νά σχηματιστεῖ τύμβος· γενικά = χάνω τάφο. —νύμφαι δρεστιάδες = νύμφες τῶν βουνῶν. —αἰγίοχος = πού κρατεῖ τήν αἰγίδα. —ό κασίγνητος = ὁ ἀδελφός. —ἴω· ἴω· ἴα - ἴον = ἔνας, μία, ἔνα. —κατέπεφνε = σκότωσε. —ποδάρκης = γρήγορος στά πόδια. —ἐπὶ βουσὶ = ἀνάμεσα στίς ἀγελάδες, ἐνώ φύλαγε τά βόδια. —εἰλίποδες = πού στρέφουν πρός τά μέσα τά πόδια. Ἐπίθ. τῶν βοδιῶν (βλ. καὶ Ὁδύσσ. α 92). —ἀργεννός = λευκός, λαμπρός. —βασιλευεν = ἡταν βασιλισσα. —δεῦρο = ἔδω, στό στρατόπεδο τῶν Ἀχαιών. —ἄμα = μαζί μέ. —τό κτέαρ - ατος = κτῆμα. —ἄψ = πίσω, στή χώρα της. —ἀπερείσια ἄποινα = ἀπειρα λύτρα.. —ἰοχέαιρα = τοξεύτρια (ἰός = βέλος + χέω).

429-439: —ἀτάρ = ὅμως, λοιπόν. —θαλερὸς = δυνατός, ἀκμαίος. —μίμνω = μένω. —δρφανικός = δρφανός. —στῆσον· ὕστημι· μετβτ. = κάνω νά σταθεῖ, τοποθετώ. —ό ἑριεδός = ή ἀγριοσυκιά (νεοελλην. δρνός). —ἀμβατός = πού μπορεί νά πατηθεῖ, εύπρόσβλητος. —ἐπίδρομος = ὅπου μπορεί κανείς νά πλησιάσει. —ἐπλετο· πέλομαι· ὁ ἀόρ., ἐπειδή ή ἀπόπειρα ἔγινε ἥδη. —τῇ γε = σ' αὐτό ἀκριβώς τό σημεῖο. —ἐπειρήσαντο = ἔκαναν ἀπόπειρα. —ἀγακλυτός = πολυδόξαστος, τρανός (ἀγα-, ἀγαμαι + κλυτός). —ἢ που = ή ὅπως φαντάζομαι. —ἔνισπε· ἐνέπω. —θεοπρόπιον = προφητεία, χρησμός. —ἢ νυ = ή ίσως. —θυμός ἐποτρύνει καὶ ἀνώγει = ή ψυχή τους τούς παρορμά καὶ τούς προτρέπει.

440-465: —ἢ καὶ = βέβαια καί. —μέλοι μοι = σκέπτομαι, παίρνω υπόψη. —τάδε πάντα· ὅσα είπε ή Ἄνδρομάχη. —αἰνώς = πολύ. —αἰδεόμαι = ντρέπομαι. —έλκεσίπεπλος = πού σέρνει τόν πέπλο. Τό ἐπίθ. ἐκφράζει τή χάρη τῶν εὐγενῶν γυναικῶν τοῦ Ἰλίου. —κακός ώς = σάν δειλός. —νόσφιν = μακριά. —πολέμοιο· σύναφέ το μέ τό νόσφιν. —ἀλυσκάζω = ἀποφεύγω, ξεφεύγω. —μάθον = ἔμαθα, συνήθισα. —πρώτοισι· κατγρ. στό Τρώεσσι = μέ τους Τρώες, πού είναι στήν πρώτη γραμμή. —ἀρνύμενος· ἀποπειρ. ἐνεστ. τοῦ ἄρνυμαι = διασώζω. —κατὰ φρένα καὶ κατὰ θυμὸν = μέ τήν καρδιά μου καί τήν ψυχή μου. Δηλ. τό προαισθάνομαι καὶ τό νιώθω. —ὅτ· ἂν ποτε = ὅταν κάποτε θά. —δλώλη = θά ἔχει καταστραφεῖ. —Ἴλιος ἵρή = ή ιερή, ή θεοαγάπητη πόλη τοῦ Ἰλίου. —ἔϋμμελίης = ὁ καλός ἀκοντιστής,

ό πολεμικός (εν + μελή = μελιός, τό ξύλο ἀπό τό δέρμα = δέρμα). —ἄλγος Τρώων = ή λύπη που θά νιώσω για τούς Τρώες. —οὔτ' αὐτῆς Ἐκάβης· οὔτ' ἄλγος αὐτῆς Ἐκάβης. —οἵ κεν πέσοιεν = πού ήσας πέσουν. —ὑπ' ἀνδράσι δυσμενέεσιν· πρβλ. Z 368, ὑπό χερσίν Ἀχαιῶν. —σεῦ· ἐνν. ἄλγος. —ἄγγηται· ἄγομαι = παίρνω μαζί μου. —ἐλεύθερον ἡμαρ = τήν ἐλευθερία σου. —ἀπούρας· ἀπαυράω = ἀρπάζω, ἀφαιρῶ. —καί κεν ὑφαίνοις = καί μπορεῖ νά υφαίνεις. —πρὸς ἄλλης = στίς διαταγές ἄλλης. —φορέω· θαμιστ. τοῦ φέρω. —ἀεκαζομένη = χωρίς νά θέλεις (ἀέκων). —κρατερή ἀνάγκη = σκληρή ἀνάγκη. —ἐπικείσεται· ἔνν. σοι = θά σέ πιεζει. —εἰπησι· ἀόρ. ὑποτακτ. ἀντί μέλλ. —ἀριστεύεσκε = ἀρίστευε πάντα, θαμιστ. τοῦ ἀριστεύω. —μάχεσθαι· αἰτιατ. τῆς ἀναφ. στό ἀριστεύεσκε. —νέον ἄλγος = νέα ἀφορμή γιά λύπη. —χήτεϊ = ἀπό τή στέρηση, γιατί στερήθηκες (τό χήτος). —ἀμύνειν· σύναφε το μέ το τοιούδε = τέτοιου, τόσο γενναίου, πού ώστόσο δέ σέ ἔσωσε ἀπό τή δουλεία. —δουλιον ἡμαρ· ἀντίθ. μέ τό ἐλεύθερον ἡμαρ. —χυτή γαῖα = χυμένο χώμα· πρβλ. σῆμα χέειν. —ό ἐλακηθμὸς = τό σύρσιμο, τό τράβηγμα. —πυθέσθαι· τό πυνθάνομαι σέ γεν. σημασία αισθήσ.: πρὶν πυθέσθαι βοῆς = πρὶν ἀκούσω τίς φωνές σου. —πρὶν πυθέσθαι ἐλκηθμοῖο = πρὶν σέ ἀντικρίσω νά σέ τραβοῦν.

β') Δωρ. τύπος τοῦ πρώτου προσώπου τῆς κτητ. ἀντων. γιά πολλούς κτήτορες: ἀμὸς (πρβλ. ἄμμες = ἔμεις καί ἄμμε = ἔμας).

—Ἐπικός τύπος τοῦ εἰς - μία - ἐν = ἵος - ἵα - ἵον. Στή γεν. καί δοτ. ὁ τόνος κατεβαίνει.

—Τύπος τοῦ παρατ. μέ συγκοπή τοῦ ρ. πέλομαι· ἐπλετο.

γ') πάντες ἐφορμηθέντες: Ή Ἀνδρομάχη γνωρίζει βέβαια τήν ἀνδρεία τοῦ συζύγου της, φοβᾶται ὅμως τήν περίπτωση νά τοῦ ἐπιτεθοῦν οἱ ἔχθροί πολλοί μαζί. —ἐκπέρσεν Θήβην ὑψίπουλον: Ή ἐκπόρθηση τῆς Θήβας ἔγινε τό δέκατο ἔτος τοῦ πολέμου, μέ τόν τρόπο πού τήν ἴστορει ὁ "Ομηρος στό I 185. —οὐδέ μιν ἔξενάριξε... Οἱ ὁμηρικοί πολεμιστές τόσο πολύ ἀγαπούσαν καί τιμούσαν τά ὅπλα τους, ὥστε το νά γυμνωθεῖ ὁ νεκρός ἀπό αὐτά ἀποτελούσε γι' αὐτούς δυστυχία μεγαλύτερη κι ἀπό τό θάνατο. Γιά τούτο ή πράξη τοῦ Ἀχιλλέα ν' ἀφήσει ὀπλισμένο τό νεκρό Ἡετίωνα λογαριάζεται ἀπό τήν Ἀνδρομάχη σάν μεγαλοφυχία. —κατέκηη: Μοναδικό τρόπο ταφῆς τῶν νεκρῶν ὁ "Ομηρος ἀναφέρει τήν καύση τους πάνω σέ πυρά. Σέ προγενέστερες ὅμως ἀπό τόν "Ομηρο ἐποχές, ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπό τους μυκηναϊκούς τάφους, τό πιο συνηθισμένο ἦταν νά θάβουν τούς νεκρούς, ὅπως καί κατά τούς ἴστορικούς χρόνους. Τήν τέφρα τοῦ νεκρού τήν ἀπόθεταν σέ τάφο καί πάνω ἀπό αὐτό ἔχυναν χώμα (σῆμα χέειν), ὥστε νά σχηματιστεῖ μικρό ὕψωμα σάν λοφίσκος (τύμβος). Αύτό ἦταν τό μνημείο, τό σῆμα τοῦ νεκρού.

Τέτοιοι τύμβοι σώζονται πολλοί, ὅπως ὁ τύμβος τοῦ Πατρόκλου στήν Τροίᾳ, ὅπως τόν λένε, ὁ τύμβος τῶν Μαραθωνομάχων κ.ἄ. —ἀμβιτάτος ἐστι πόλις καὶ ἐπίδρομον ἔπλετο τεῖχος: Σύμφωνα μὲ τίς μυθολογικές παραδόσεις, τό τεῖχος τοῦ Ἰλίου τὸ εἰχαν κατασκευάσει θεοί. Στήν οἰκοδόμησή του ὅμως εἶχε συνεργαστεῖ καὶ ὁ Αἰλακός καὶ ἀκριβῶς τὸ μέρος ἐκείνο, πού εἶχε προέλθει ἀπό θυητά χέρια, δέν ἦταν τόσο ισχυρό. Οἱ ἀνασκαφές τοῦ Σλῆμαν ἀποκάλυψαν ἵχνη τῆς τειχοδομίας τοῦ Ἰλίου (βλ. εἰκ. 3). —έλκεσίπεπλος: ὅπως καὶ τά ἐπίθετα τανύπεπλος, βαθύπεπλος, βαθύζωνος, ἐύπεπλος, τό ἐπίθετο αὐτό ἐκφράζει τή γυναικεία χάρη καὶ κομφότητα, πού ἀξίζει νά ἔξαίρεται, ὅταν ληφθεὶ ὑπόφη ἡ ἀπλότητα πού ἔχει τό ἀρχαῖο ἔνδυμα. Ἀνάλογα μέ τήν καλαισθησία κάθε γυναικάς ὁ πέπλος, πού ἦταν ἔνα ἀπλό ὄρθογνωιο ὄφασμα, ἔπαιρνε ἰδιαίτερη πτύχωση καὶ δική του γραμμή. —μάθον ἔμμεναι ἐσθλός: Πρβλ. καὶ τή γνώμη τοῦ Διομήδη στό E 253, οὐ μοι γενναιὸν ἀλυσκάζοντι μάχεσθαι οὐδὲ καταπτώσσειν. —εὐ τόδε οἶδα κατὰ φρένα καὶ κατὰ θυμόν: Ό φόβος τοῦ Ἐκτορά ὅτι τό Ἰλιο θά κυριευθεῖ δέν ἦταν ἔνα ἀόριστο συναίσθημα μόνο ἀλλά καὶ λογική πρόβλεψη. Ἡ ἐπιμονή τῶν πολιορκητῶν, τά ἀνδραγαθήματά τους στό πεδίο τῆς μάχης ἐπειθαν τό γενναῖο γιό τοῦ Πριάμου ὅτι ἡ Τροίᾳ ἀργά ἡ γρήγορα θά ἐπεφτε στά χέρια τους. Καὶ γι' αὐτό ἀκριβῶς ἀποχτά μεγαλύτερη αἰγλή ὁ θαυμάσιος ἥρωας, ἐπειδή ἀγωνίζεται μόνο γιά τήν τιμή καὶ τό καθῆκον. —ἐν Ἀργει: Ό ποιητής ἔννοει τό θεσσαλικό Ἀργος. Ἐπίσης καὶ οἱ δύο πηγές πού ἀναφέρει, ἡ Μεσσήνης καὶ ἡ Υπερεόη, βρίσκονται στή Θεσσαλία. Ό Ἐκτορας φοβᾶται μήπως ἡ Ἀνδρομάχη, σύζυγος τοῦ πιό λαμπροῦ ἥρωα τῶν Τρώων, δοθεῖ σάν ἔξαίρετο λάφυρο στόν Ἀχιλλέα.

466-502

α') 466-475: —όρεξάτο· ὀρέγομαι = ἀπλώνω τά χέρια. —φαιδιμος = λαμπρός, θαυμάσιος (παράλλ. τύπος τοῦ φαιδρός). —έүζωνος = ζωσμένη ωραία, λυγερή· πρβλ. καὶ 372 σὺν ἀμφιπόλῳ ἐϋπέπλω. —ιάχω = φωνάζω (Fach, FiFάχω, ἥχος). —άτυχθείς· ἀτύζομαι = φοβοῦμαι, τρομάζω. —ταρβήσας· ταρβέω = φοβοῦμαι (τό τάρβος = ὁ φόβος). —ό λόφος = ἡ φούντα. Πρβλ. τό λοφίον τῶν στρατιωτικῶν πτηληρίων καὶ σήμερα ἀκόμη. —ἰππιοχαίτης = ἀπό χαίτη ἵππου. —νεύω = κλίνω, γέρνω. —νοῶ = προσέχω, βλέπω. —ἐκ δὲ γέλασε· ἐγέλασε. Ἡ πρόθ. σημαίνει τό αὐθόρμητο γέλιο, πού προκάλεσε ὁ τρόμος τοῦ παιδιού. —παμφανόωσαν = πού ἀστραποβολεῖ· παμφαίνω, πιό ἐκτενής τύπος τοῦ φαίνω. —κῦσε· κυνέω = φιλῶ (προσκυνῶ). —πῆλε· πάλλω = κινῶ, σείω. Ἐδῶ ἐκφράζει τήν κίνηση, πού κάνουν οἱ μεγάλοι χορεύοντας στά χέρια τους τά μικρά παιδιά.

476-481: —τόνδε παῖδ' ἔμὸν = τοῦτο τό παιδί μου. —ῶσπερ ἐγώ· ἐνν.
ἐγενόμην. —ἀριπρεπῆς = πού διακρίνεται, ἐπιφανής. Ἐπεξ. τοῦ ώς ἐγώ
περ. —Τρώεσσι· δοτ. τοπ. = μεταξύ τῶν Τρώων. —βίην· Αἰτ. τῆς ἀναφ. ἡ
βίη = ἡ δύναμη (ἡ ἴσχυς). —ἄγαθὸν = ἀνδρεῖο. —ἴφι = μέ δύναμη (ἴς, ἵνος
= δύναμη). —εἴποι· καθαρή εὐκτική, ὅπως πιό κάτω καὶ τό φέροι. —ὅδε γε
= αὐτός δά, αὐτός βέβαια. —ἀνιόντα = ὅταν γυρίζει. Ἡ μετχ. προσδιορίζει
τό ἀντικμ. τοῦ εἴποι: αὐτόν, πού ἐννοεῖται. —τά ἔναρα = ἡ πανοπλία τοῦ
σκοτωμένου ἀντιπάλου. Τά ὅπλα γενικά. —βροτόεις = ματωμένος (ὁ βρό-
τος = τό χυμένο αἷμα). —δῆιος = ἔχθρικός.

482-492: —κηώδης· κηώεις· Z 288. —δακρυόεν γελάσασα = ἐνώ γε-
λοῦσε δακρυσμένη. —καταρρέέω χειρὶ = χαϊδεύω (μέ τό χέρι). —μοι = γιά
μένα. —ἀκαχίζεο· ἀκαχίζομαι = λυπούμαι, πικραίνομαι. —ύπερ αἰσαν =
πάνω ἀπό τή μοίρα, ἀν δέν είναι τής μοίρας μου. —προϊάπτω· Α 3. —μοι-
ραν... ἀνδρῶν· ἡ σειρά: φημὶ δὲ οὐ τίνα ἀνδρῶν πεφυγμένον ἔμμεναι μοι-
ραν. —οὐ κακόν, οὐδὲ μὲν ἐσθλὸν = οὔτε οὐ δειλός, μά ἀκόμα οὔτε κι ὁ γεν-
ναῖος. —ἐπήν· ἐπάν, ἐπειδὰν = ἀμέσως μόλις. —κομίζω = φροντίζω, κα-
ταγίνομαι. —ἐποίχομαι ἔργον = ἀσχολοῦμαι μέ τό ἔργο μου. —ἔγγε-
γάσι· ἔγγεγόνασι.

494-502: —ἴππουρις = πού ἔχει φούντα (λόφον) ἀπό τρίχες ἀλόγου.
—ἐντροπαλιξομένη = στρέφοντας πίσω τό κεφάλι. —θαλερὸν δάκρυ = με-
γάλα, πικρά, ἄφθονα δάκρυα. —κιγήσατο· κιχάνω, κιήμη. —ἔνδοθι =
μέσα (στό ἀνάκτορό της). —ἐνῶρσε· ἐνόρθωμι. Τοὺς θρήνους τῶν ἀμφιό-
λων προκάλεσε ἡ ἐμφάνιση τής δακρυσμένης Ἀνδρομάχης. —γόσον =
θρήνο. —γόσον = θρήνησαν. Ἄρ. β' τοῦ γοάω. —μιν· ύποχμ. τοῦ
ἵεισθαι. —προφυγόντα· προφεύγω = φεύγω μπρός ἀπό..., σώζομαι ἀπό...

γ') δεινὸν νεύοντα: "Ετοι ὅπως ἔγειρε ὁ Ἐκτορας πρός τήν παραμάνα
(τιθήν), γιά νά πάρει τόν Ἀστυάνακτα, ἔκανε νά κουνηθεῖ τρομαχτικά ἡ
χαίτη τής περικεφαλαίας του. —κηώδει κόλπω: Τά ἀρώματα τοῦ θαλάμου
(πρβλ. Z 288) καί δσα μεταχειρίζονται γιά τό σώμα ἔκαναν ὥστε νά εύω-
διάζει ὁ κόλπος τής Ἀνδρομάχης. Ἡ ἔκφραση προσθέτει μιά ἀκόμα λεπτο-
μέρεια, γιά νά συμπληρωθεῖ ἡ ἀρχοντική ἐμφάνιση τής γυναίκας τοῦ Ἐ-
κτορα. —δακρυόεν γελάσασα: "Ἐνας ἀρχαῖος σχολιαστής παρατηρεῖ ὅτι ἡ
ἔκφραση είναι τόσο δυνατή πού δέ χρειάζεται ἐρμηνεία: Θαυμάζεται ἡ ἔκ-
φραση μεικτοῦ συναισθήματος: τής λύπης πού είχε ἡ Ἀνδρομάχη γιά τόν
ἀνδρα τής καί τής ἀγαλλίασης πού ἔχει ώς μητέρα, ὅταν νιώθει στόν κόρφο
τής τό παιδί της. —ἀλλ' οἶκον ἰοῦσα τὰ σ' αὐτῆς ἔργα κόμιζε: Δέν είναι

πού κάνει έπίπληξη ό “Εκτορας στήν Ἀνδρομάχη· τής προτείνει ἔνα μέσο για νά ξεχάσει καί νά διασκεδάσει τούς φόβους καί τίς ἀνησυχίες της.

392-502: Τό τμῆμα αὐτό τῆς Ἰλιάδας θεωρεῖται ἀριστούργημα ποιητικῆς τέχνης, πού παρόμοιο του δέν ἔχει γραφεῖ ποτέ σέ καμιά ἄλλη γλώσσα. Είναι τόσο τέλειο καί φυχολογικά καί τεχνικά, πού ό ἀναγνώστης αἰσθάνεται ότι δέν είναι δυνατό οὕτε νά προστεθεῖ οὕτε ν' ἀφαιρεθεῖ τίποτα ἀπό τήν περιγραφή τῆς οίκογενειακῆς αὐτῆς σκηνῆς.

—Νά τονίσετε τά οίκογενειακά συναισθήματα καί γενικά τό ηθος καί τῶν δύο προσώπων.

—Νά ἐκπιμθεῖ τή τέχνη τοῦ ποιητῆ, ὅταν παρεμβάλλει στή θλιψερή συνομιλία τῶν δύο συζύγων τό ἐπεισόδιο μέ τό μικρό Ἀστυνάκτα.

—Νά παρατηρηθεῖ ἴδιαίτερα ή τρυφερή θλίψη, πού ἐκφράζει ή μετοχή ἐντροπαλιζομένη.

503 - 529

α') 503-517: οὔδε = ἔξαλλοι δέν... —δηθύνω = ἀργῶ (δήjn, δηθά). —κατέδυ τεύχεα = φόρεσε τά ὅπλα του. —ποικίλα = ποικιλμένα, κοσμημένα. —σεύατο = πήγαινε βιαστικά. —κραιπνὸς = γρήγορος (ἴδια ρίζα μέ τό καρπάλιμος). —πεποιθώς = ἔχοντας ἐμπιστοσύνη, πιστεύοντας. —στατός = κλεισμένος στό στάβλο. —ἀκοστήσας = ἀφοῦ ἔφαγε ἀφθονο κριθάρι (ἀκοστή = κριθάρι). —θείη· ύποτακτ. τοῦ θείω - θέω. —κροαίνων = κροτώντας τά πόδια του, τροχαλίζοντας, καλπάζοντας. —ποταμοῖο = στά νερά τοῦ ποταμοῦ. —έυρρειος· ἐνρρεής = πού κυλᾶ ὡραῖα, δρυμητικός. —κυδιώνων = καμαρωτός· κυδιάω = ὑπερφανεύομαι (κυδος). —ἔχει = κρατεῖ. —ἄμφι ὄμοις = ἀπό τά δύο μέρη τῶν ὄμων, στούς ὄμους ἀπό τή μιά καί τήν ἄλλην. —ἄισσονται = τινάζονται. —ή ἀγλαΐη = ή δύμορφιά. —ρίμφα = γρήγορα. —ἐ = αὐτόν· ἀνακόλουθο σέ σχέση μέ τό πεποιθώς. —τά ηθεα = συνηθισμένοι, γνωστοί τρόποι. —ό νομός = ή βιοσκή. —κατὰ ἀκρηγης = κατηφορίζοντας ἀπό τήν ἀκρόπολη. —ήλεκτωρ = ὁ λαμπρὸς ἥλιος. —καγχαλώνων = γελώντας, λάμποντας (ἀπό ἀγαλλίαση). —ἔτετμεν· Z 374. —εὗτε = τή στιγμή πού... —ή χώρα = ή θέση. —ή· ἐή· κτητ. —δαρίζω = γλυκομιλῶ (ή σαρ = ή σύζυγος). Κυρίως μιλῶ τρυφερά σάν γυναίκα.

518-529: —ήθειε = ἀγαπητέ. —ή μάλα δή = μήπως ἀλήθεια —καὶ ἐσ- σύμενον· μετχ. τοῦ σεύομαι = βιάζομαι. Τό καί ἐναντ. —έναισιμον = τή σωστή ὡρα. —ούκ ἀν...μάχης· ή σειρά τῶν λέξεων: οὐ τις ἀνήρ, ὃς ἐναισιμος ειτή, ἀτιμήσειεν ἄν τοι ἔργον μάχης. —έναισιμος = σωστός, δίκαιος.

—άτιμάω = προσβάλλω, περιφρονῶ. —ἔργον τοι μάχης = τό ἔργο σου στή μάχη, τό τί κάνεις στή μάχη. —ἄλχιμος = γενναῖος. —μεθιεῖς· μεθίμη = παραμελῶ. —τὸ δ' ἐμὸν κῆρ = ἀλλά ή δική μου καρδιά. —ἄχνυμαι = θλίβομαι. —ἐν θυμῷ = μέσα μου. —ὑπέρ σέθεν = γιά λογαριασμό σου, γιά σένα. —πρὸς Τρώων = ἀπό τούς Τρώες. —τὰ δὲ = αὐτά τά πράγματα, δηλ. τήν τιμή σου ώς μαχητή. —ἀρεσσόμεθα· ἀρέσκω = ἐπανορθώνω, διορθώνω. —αἱ κέ ποθι...ἐν μεγάροισι· ή σειρά τῶν λέξεων: αἱ κε δώῃ ποθὶ Ζεὺς στήσασθαι κρητῆρα ἐλεύθερον θεοῖς δειγενέτησι ἐν μεγάροις. —ποθὶ = ἵσως. —στήσασθαι: ύποκυμ. ἥμας. —κρητῆρα ἐλεύθερον = κρατήρα (ποτήρι) ἐλευθερίας, κρατήρα γιά νά ἑορτάσουμε τήν ἐλευθερία, γιά τήν ἑορτή τής ἐλευθερίας μας. Πρβλ. καὶ τό ἐκκλησ. «ποτήριον σωτηρίου». —αἰειγε-νέτης = αἰώνιος. —έλάσαντας· χρον.

β') Γεν. τοῦ ἐπιθ. ἐνρρεής: ἐυρρεῖος.

γ' ἐνικ. πρόσ. β' διορ. ὑποτακτ. τοῦ δίδωμι: δώῃ.

γ') Κατὰ Περγάμου ἄκρης: 'Η ἀκρόπολη τοῦ Ἰλίου λεγόταν Πέργαμος καὶ περιλάμβανε τό ἄστυ. "Οποιος ηθελε νά βγει ἀπό τίς πύλες, βάδιζε σέ κατηφορικούς πλακοστρωμένους δρόμους. Πρβλ. καὶ πιό πάνω Z 391. —τὸ δ' ἐμὸν κῆρ ἄχνυται: Τό αἰσθημα τῆς τιμῆς είναι τόσο ἔντονο στήν ψυχή τοῦ Ἐκτορα, ώστε λυπάται βαθιά, ὅταν οἱ Τρώες ἐξευτελίζουν τόν ἀδελφό του, πού ώστόσι ξέρει πώς είναι ἔνοχος καὶ δειλός. —κρητῆρα ἐλεύθερον: Τήν ἀπαλλαγή τής πόλης ἀπό τήν πολιορκία τῶν Ἀχαιών θά τή γιόρταζαν μέ συμπόσια. Στήν περίσταση αύτή μέσα στούς κρατήρες θά ἐτοίμαζαν ποτό γιά τίς εύχαριστήριες σπονδές πρός τούς θεούς, πού ἔδωσαν στήν πόλη τήν ἐλευθερία.

α') 143-158: —βάσκ' ιθι = φεύγα, πήγαινε· πρβλ. βῇ ἵέναι· Z 296.
 —ταχεῖα = γρήγορα, μέ δὴ σου τήν ταχύτητα. κατγρμ. —τό ἔδος = ἡ ἔδρα, ἡ κατοικία (ρίζα σεδ - ἔζομαι). —λύομαι = λυτρώνω, ἐξαγοράζω.
 —ἰαίνω = εὐχαριστῶ, μαλακώνω. —ἄμα = μαζί. —γεραίτερος = (μᾶλλον) γέρος, ἡλικιωμένος. —ὅς χ' ιθύνοι· ἀναφ. τελ. πρότ. —προτὶ = πρός. —μηδὲ μελέτω οἱ = καί νά μή σκεφτεῖ καθόλου. —τό τάρβιος = ὁ φόβος. —ό πομπὸς = ὁ συνοδός. —όπαξω = δίνω (ώς συνοδό). —ἀργεῖφόντης = πού φωνερώνεται ξαφνικά (ἀργός = γρήγορος + φαίνω). Ἐπίθ. τοῦ Ἐρμῆ.
 —ῆσος = ὡσπου, ὅσο. —πελάξω = ὀδηγῶ κοντά, μιτρ. —άπὸ ἐρύξει = θά ἐμποδίσει· ρ. ἐρύκω. —ἄσκοπος = ἀπερίσκεπτος. —ἀλιτήμων = ἀμαρτωλός, ἀσεβῆς. —ἐνδυκέως = μ' ἐπιμέλεια, μέ σεβασμό (ἐν + ρίζα δευκ. = πού σημαίνει φροντίζειν). —πεφιδήσεται = θά λυπηθεῖ, ρ. φειδομαι.

159-170: —ἀελλόπος = γρήγορη σάν θύελλα (ἀελλα + πούς). —κίχεν· κιχάνω, κίχημι· Z 341. —ἡ ἐνοπή = φωνή λύπης. —τό εἶμα = τό ἔνδυμα, τό φόρεμα. —φύρω = βρέχω. —ἐντυπάς = σφιχτά στό σώμα, ώστε νά διαγράφεται τό σώμα του. —κόπρος = σκόνη, ἀκαθαρσία. —τοῖο· τοιούτου, δηλ. στό κεφάλι του γέροντα πού ἦταν στήν κατάσταση αὔτη. —κυλίνδομαι = κυλιέμαι. —καταμήσατο· καταμάρμα = μαζεύω. —ἡ νυδός = ἡ νύφη. —οἱ δὴ... δλέσαντες· ἡ σειρά τών λέξεων: οἱ δὴ κέατο πολλέες τε και ἐσθοὶ δλέσαντες ψυχᾶς ὑπὸ χερσόν Ἀργείων. —κέατο· ἔκειντο. —τυτθὸν = σιγά, φιθυριστά. —γυῖα = τά μέλη.

171-187: —δσσομένη· δσσομαι = ἀντικρίζω, βλέπω στό νοῦ μου, σκέπτομαι. —τότε = ἔδω. —ἄνευθεν = μακριά. —έών· ἐναντ. μετοχή. —έκελευσεν· ὁ ἀδρ. ἀναφέρεται στή στιγμή, κατά τήν όποια ὁ Δίας ἔδωσε δικαγή στήν Ἱριδα. —οἱ στ. 176-187 δίνουν σέ εύθυ λόγο τό περιεχόμενο τών στ. 147-158.

188-199: —սίας· σύναψέ το μέ τό ἥνωγει. —όπλιζω = ἀρματώνω, ἐτοιμάζω. —ἡ πείρινς - νθεσ = φάθινο κιβώτιο, καλάθι. —κηρώεις· Z 288. —τά γλήνεα = κοσμήματα, πολύτιμα πράγματα. —κεχάνδει· χανδάνω = περιέχω, περικλείω. —δαιμονίη· Z 486. —τί τοι φρεσὶν εἰδεται εἰναι; = τί σου φαίνεται πώς εἰναι;

200-215: —κώκυσεν = ἔβγαλε φωνή θρήνου. —πῇ οἰχονται = πού πῆ-

γαν. —**ἥξεις**: δοτκ. τῆς αἰτίας. —**ἐκλεομαι** = εἶμαι ξακουστός. —**ἥδη** (έπι τούτοις). —**οἰσιν** ἀνάσσεις = στούς ὑπηρχόους σου. —**πῶς** ἐθέλεις = πῶς ἔχεις τῇ διάθεσῃ. —**ἔξενάρχεις** Z 417. —**αἱρήσει** καὶ ἐσόφεται· σχ. πρωθυπότερο. —**εἰς** ἐσόφεται = ἂν σέ ἀναγνωρίσει. —**ώμηστής** = ὄγριος. —**ὅδε** = αὐτός, γιά τόν ὅποιο μιλούμε. —**γεινομένων** (χρον.) = ὅταν γεννήθηκε. —**ἐπένησε λίνω** = ἔκλωσε μέ τό νῆμα της: ρ. ἐπινέω. —**ἀργίποδες** = γρήγοροι στά πόδια, ταχεῖς (**ἀργός** = ταχύς). —**ᾶσαι** = νά χορτάσει. Ἐπεξ. τοῦ ὡς· ρ. ἄω. —**κρατερὸς** = βίαιος, σκληρός. —**ἔχοιμι**: καθαρή εὔκτική = μακάρι νά είχα. —**ἐσθέμεναι** = ἔσθω, ἔσθιω. 'Ο ἐνεστώτας, ἔξακολουθητικός, δηλώνει τό πάθος τῆς Ἐκάβης' = νά τό κατατρώγω ἀδιάκοπα. —**προσφῆσα** = ἀφοῦ κολλήσω πάνω του. —**ἄντιτα γένοιτο (μοι)** = θά ἔπαιρνα ἐκδίκηση. —**ἄντιτα**: ἀντί ἀντίτιτα (**τίνομαι**). —**ἔργα**: ἐνν. τοῦ Ἀχιλλέα = γιά ὅ, τι ἔκανε. —**κακιζόμενον** = ως ἄνανδρο. —**ἐσταότ(α)** πρό = ἐνώ στεκόταν μπροστά, ἐνώ ὑπερασπιζόταν, ως πρόμαχο. —**ἀλεωρή** = ἄμυνα, τρόπος νά σωθεῖ.

216-227: —**δρυνις** = πουλί (οἰωνός). —**πέλευν**: πέλομαι. —**ἥσσοι** = ἥ αὐτοί πού... —**θυσικός** = αὐτός πού μαντεύει ἀπό θυσίες. —**νοσφίζομαι** = ἀπορρίπτω, ἀποφεύγω. —**ἐσέδρακον**: ἐσδέρκομαι = βλέπω. —**ἄντην** = μπροστά μου. —**ἄλιος** = μάταιος, ἀνεκτέλεστος. —**ἔπος** = ὁ λόγος μου. —**ἀγκάς**: ἐπίρρ. = στήν ἀγκαλιά. —**ἔξι** ἔρον εἴην = νά χόρταινα (μτφρ).

γ') ἀμφὶ δὲ πολλὴ κόπρος ἔτην κεφαλῆ: 'Η ἐκδήλωση αὐτή του πένθους ἦταν συνηθισμένη. Καί ὁ Ἀχιλλέας, ὅταν ἔμαθε τό θάνατο τοῦ Πατρόκλου, ἔριχνε στό στό κεφάλι του κόνιν *αἴθαλόεσσαν*, κι ἀσχήμιζε τό ὡραίο πρόσωπό του. 'Ο ποιητής προσθέτοντας τή λεπτομέρεια, ὅτι ὁ γέροντας βασιλέας ἦταν σφιχτά τυλιγμένος στή γλαίνα του, κάνει δραματικότερη τήν εἰκόνα πού ἀντίκρισε ἡ Ἱριδα στήν αὐλή τοῦ Πριάμου. —**Δαρδανίδης**: ὀνομάζεται ὁ Πρίαμος ως ἀπόγονος τοῦ Δαρδάνου, παλαιοῦ βασιλιά τῶν Τρώων. —**ἔξι θάλαμον κηρώεντα** κτλ. Πρβλ. Z 288. —**ἐσταότα πρὸ Τρώων**: 'Η Ἐκάβη κρατᾶ στή μνήμη της καλά τήν τελευταία φορά πού εἶχε δεῖ τό γιό της. "Οταν ὁ Ἀχιλλέας κυνήγησε τούς Τρώες καί τούς ἀνάγκασε νά κλειστούν στήν πόλη, μόνο ὁ Ἔκτορας ἔμεινε ἔξω ἀπό τό τεῖχος, γιά νά μονομαχήσει μέ τό φοιβέρο ἀντίπαλό του. Στεκόταν στή θέση του ως μοναδικός πρόμαχος τοῦ Ἰλίου, ἐνώ οι γονεῖς κι οι φίλοι του μάταια τόν ἵκετευαν νά μπει κι αὐτός μέσα στό τεῖχος (X 25 κ.έ.).

228 - 280

α') 228-246: —**ἥ φωριαμὸς** = τό κιβώτιο. —**τό ἐπίθημα** = κάλυμμα.

—ἀπλοῖδες χλαῖναι = μονές χλαῖνες, ἀντίθετα στό διπλοῖς. —τάπητες = σκεπάσματα καθισμάτων καί κρεβατιών. —τό φᾶρος = τό ἔξωτερικό φόρεμα, τό ίμάτιο. —ἴστημι = ζυγίζω. —πίσυρες = τέσσερις. —έξεσίν = σέ πρεσβεία, ώς ἀπεσταλμένος (ἔξημι). —μέγα = σπουδαῖο. —τό κτέρας = τό κτῆμα. —περὶ = σφοδρά, ύπερβολικά. —ἀπέεργε· ἐναρχτ. = ἀρχίσε ν' ἀποδιώχει· ρ. ἀποέργω. —ἐνίσσω = ἐπιπλήττω, βρίζω. —ἔρρετε = φύγετε ἀπό δῶ, στήν ὅργη. —λωβητήρες = ἐλεεινοί, ἄτιμοι. —έλεγχέες = ντροπιασμένοι. —κηδήσοντες = γιά νά μέ λυπήσετε (κήδω). —όνόμαι = περιφρονῶ, δέ λογαριάζω τίποτε. —φήγιτεροι ἔσεσθαι = ἐναιρέμεν προσωπ. σύνταξῃ· ἡ ἀπρός: ὁγίτερον ἔσσεται Ἀχαιοῖσιν ἐναιρέμεν ὑμᾶς. —ἐναίρω = σκοτώνω. —ἀλαπάζω = νικώ, ἔξολοθρεύω. —κεραΐζομαι = ἐρημώνομαι.

247-264: —σκηπάνιον = ραβδί, σκῆπτρο. —δίεπε = χώριζε ἀπό δῶ κι ἀπό κεῖ καί περνοῦσε· ρ. διέπω. —σπέρχομαι = βιάζομαι. —όμοκλα· ὁμοκλά = φωνάζω, διατάσσω. —νεικείω = ἐπιπλήττω, κατηγορῶ. —βοήν ἀγαθὸς = βροντόφωνος. —ἡ κατηφών· λέγεται ώς βρισιά σέ δσους ἔχουν κακή διαγωγή = αἰσχροί. —εἴθ' ὠφέλετε πεφάσθαι = εἴθε νά είχατε σκοτωθεί σεις... (παραχμ. ἀπό ρίζα φεν-, φόνος). —πανάποτμος = κατακακότυχος. —τά ἐλέγχεα = ἀτιμίες, ἄτιμοι. —χοροιτυπίη = χοροπηδήματα. —ἐπιδήμιοι = στή χώρα σας, εἰς βάρος τῶν συμπολιτῶν σας. —πρήσσω δδοῖο = κάνω, παίρνω τό δρόμο. Ἡ γεν. διαιρετ.

265-280: —ύποδείσαντες = ύπάκουσαν τρομαγμένοι· ρ. ύποδείδω. —ἄειραν = πῆγαν κι ἔφεραν. —πρωτοπατῆς = καινούριος. —πείρινθα· Ω 190. —ἀπήνη = ἀμαξα τετράτροχη πού τή σέρνουν ήμίονοι. —νήεον· νηέω = σωρεύω, φορτώνω. —οἱ κρατερώνυχες = πού ἔχουν ἴσχυρές ὥπλες, ρωμαλέοι. —ἐντεσιεργοὶ = αὐτοί πού ἐργάζονται, αὐτοί πού σέρνουν τά ἔντεα, δηλ. τό συγχρότημα τού ἀμαξιού. —ἀτιτάλλω = περιποιοῦμαι, ἀνατρέφω.

γ') —τάλαντον: Τό τάλαντο ἀντιπροσώπευε μιά σημαντική ποσότητα χρυσοῦ. —Θρῆκες ἀνδρες· Οι Θράκες ήταν φυλετικά συγγενεῖς μέ τούς Τρῶες καί σύμμαχοί τους. Τό δέπας δόθηκε στόν Πρίαμο πρίν γίνει βασιλιάς, ὅταν δό πατέρας του Λαομέδων τόν είχε στελει ὡς πρεσβευτή. —ἀπήνη· ἀντίθετα μέ τήν ἀμάξα πού τή σέρνουν ἀλογα, τήν ἀπήνη σέρνουν ήμίονοι· ἔχει τέσσερις τροχούς καί μᾶλλον προορίζεται γιά φορτία. —Μυσοί: κάτοικοι τής Μυσίας, χώρας στά Β.Δ. τής Μ. Ἀσίας.

281 - 338

α') 281-298: —ζευγνύσθην = ἔδωσαν διαταγή νά τούς ζέψουν τά ζῶα.

Τό ρ. μέσο διάμεσο. —πυκινὰ μῆδεα = σοβαρές σκέψεις. —ἀγγήμολον· ἐπίρρ. = κοντά. —τετιηώς = λυπημένος, ρ. τετίημαι. —μελίφρων = πού γλυκαίνει τήν φυχή. —λείφαντε· λείβω = χύνω. —τῇ· δεικτ. = ὅριστε. —ἄψ = πίσω. —έπει ἄρ(α)γε = ἀφοῦ τέλος πάντων. —μέν· βεβαιωτ. —ἔπειτα = τώρα, δηλ. ἀφοῦ ἀποφάσισες ὀπωσδήποτε νά πᾶς. —κελαινεφής Z 267. —’Ιδαιος = πού λατρεύεται στήν ’Ιδη. —κατὰ ὄραται = κοιτάζει, βλέπει κάτω. —εὗ = οὐ· προς. ἀντων. —δεξιὸν = (νά πετάξει) δεξιά του. —πίσυνος = ἔχοντας ἐμπιστοσύνη. —εἰδὲ = ὃν ὅμως. —εύροπα = πού βλέπει πλατιά γύρω (εύρο + ρίζα ὅπ). —ούκ ἂν κελοίμην = δέ θά σέ παρακινοῦσα, ἄρα: θά σου ἀπαγόρευα. —ἐποτρύνουσα = μέ τίς συμβουλές μου. —μάλα περ μεματῶτα = μέ δηλη σου τήν ἐπιθυμία.

299-321: —τοι ἐφιεμένη τόδε = σ' αὐτή σου τήν ἐπιθυμία. —χεῖρας ἀνασχέμεν Z 257. —ῃ· ἥμι (λέγω) = εἶπε. —ἀκήρατος = καθαρός, διαυγής. —παρέστη = στάθηκε κοντά του. —τό χέρινβον = τή λεχάνη, στήν ὅποια ἔχουν νερό ἀπό τήν πρόχουν γιά τό πλύσιμο τῶν χεριῶν. —τό ἔρχος = ὁ φράχτης τῆς αὐλῆς καί συνεχδ. τή αὐλή. —εἰσανιδῶν = ἀφοῦ κοίταξε πρός τά ἐπάνω. —μεδέων = πού βασιλεύεις. —φίλον τῇδ' ἐλεεινὸν = κινώντας τή συμπάθεια καί τόν οίκτο. —μητίετα = πάνσοφος. —ῆκε· ἥμη. —τελειότατον = τό πιό τέλειο, τό πιό ἀληθινό. —μάρφνος = εἶδος ἀετού μέ μαχρο χρώμα. Τό ἴδιο καί περοκνός. —δῆση θύρη τέτυκται = δσο πλατιά ἔχει κατασκευαστεί μιά πόρτα. —ἀφνειός = πλούσιος. —ἔν κλητίσ' ἀφρυνία = τέλεια ἀρμοσμένη μέ κληγίδες (σύρτες). —εἰσατο· εἰδομαι = φαίνομαι. —δίξας· δίσσω = πετῶ (διάττοντες). —γηθέω = χαίρομαι. —ἰάνθη· ἰάνω. Ω 147.

322-338: —σπέρχομαι· Ω 248. —ξεστός = καλά πελεκημένος, γιαλιστερός· πρβλ. Z 244: ξεστοῖο λίθιοι. —ἐκ ἔλασε = κατευθύνθηκε ἔξω, βγῆκε. —έριδουπος = πού ἀντηχεὶ ἀπό κάθε κρότο, τήχηρός. —ἐφέπω = διευθύνω. —καρπαλίμη = γρήγορα. —κατὰ ἄστυ = κατεβαίνοντας τήν πόλη. —ἀφορρός = πίσω (ἄψ + ρέω). —ἀπονέομαι = φεύγω. —προφανέντε = μόλις παρουσιάστηκαν. —έταιρίζω = γίνομαι σύντροφος, συνοδεύω. —βάσκ' ίθι· Ω 114. —Πηλεῖωνάδε = στή σκηνή τοῦ γιοῦ τοῦ Πηλέα, δηλ. τοῦ Ἀχιλέα.

γ') Κρονίωνι ’Ιδαιώ, ὃς τε Τροίην κατὰ πᾶσαν ὄραται: ’Από τή βουνοχορφή τῆς ’Ιδης, τό Γάργαρον, φαίνεται ὀλόκληρη ἡ τρωική χώρα καί ἀλλη ἔκταση ἀκόμα πιό πέρα. ’Εξάλλου ἐδώ τό ρ. ὄραται ἐκφράζει τήν προστατευτική διάθεση τοῦ Δία γιά τή χώρα τοῦ Πριάμου. —χερσὸν ὕδωρ ἐπιχεῦαι ἀκήρατον: Πρίν ἀπό κάθε ιερή πράξη ἐπρεπε νά πλύνουν τά χέρια τους.

—μέσω ἔρκει: στή μέση ἀκριβώς τῆς αὐλῆς ήταν ὁ βωμός τοῦ Δία του Ἔρκειον, ὅπου προσφέρονταν οἱ ἐπίσημες βασιλικές θυσίες. —καὶ αἰθούστης ἑριδούπου: Ἐννοεῖται ἡ στοά πού ἀποτελοῦσε τὸ ἔξωτερικό πρόθυρο τῆς αὐλῆς. Μπαίνοντας κανεὶς ἀπό τὴν ἔξωτερική αὐτῇ αἰθούσα βρισκόταν στήν αὐλή (ἔρκος) κι ἀντίκριζε ἄλλη στοά, πού ήταν ἡ εἰσοδος τοῦ μεγάρου (αἴθουσα δώματος). Στά ἀνάκτορα τοῦ Πριάμου ἔβλεπε κανένας στοές (ξεστάς αἰθούσας) καὶ στά δεξιά καὶ στ' ἀριστερά τῆς αὐλῆς Z 243.

339-404

α') 339-348: —ἀπίθησε· παράκουσε· οὐδ' ἀπίθησε = ύπάκουσε. —διάκτορος = πού μεταφέρει κι ἔκτελει μ' ἀκρίβεια τίς διαταγές τῶν θεῶν. —ἀργεῖφόντης· Ω 153. —αὐτίκα ἔπειτα = εὐθύς ἀμέσως. —ἀμβρόσιος = ἀθάνατος, θεῖκός. (ἀ + (μ) βροτός). —ήμεν - ήδε = καὶ - καὶ. —ὑγρή· ως οὐσιαστ. (πρβλ. ἡ ἔηρά· ἐνν. γῆ). —ἄμα πνοιῆς = μαζί με τίς πνοές, καθώς ἔπνεε (φυσοῦσε ὁ ἄνεμος). —τῇ· ἀναφ. δοτ. τοῦ ὄργ. —Θέλγω = μαργένω. —τοὺς δ' αὗτε = ἐνῶ ἀντίθετα ἄλλους, κι ἄλλους πάλι. —ὑπνάω = κατέχομαι ἀπό ὕπνο, μέ κρατᾶ ὕπνος. —κρατὺς = κραταιός, δυνατός. —βῆ ιέναι = πορεύτηκε, προχώρησε. —αἰσυμνητήρ = πού κρίνει δύκαια, κριτής, ἀρχοντας (αἴσα + μέμνημαι· καὶ αἰσυμνήτης). —κοῦρος αἰσυμνητήρ = νεαρός ἀρχοντας, ἀρχοντόπουλο. —πρώτον ύπηρνήτῃ = πού μόλις φυτρώνουν τά γένια του (ύπηρνη = γένεια).

349-357: —ἔλασαν παρεξ σῆμα Ἰλοιο = προσπέρασαν τό μνημα τοῦ Ἰλού. —δὴ γάρ = γιατί πιά. —τό κνέφας = τό σκοτάδι. —τὸν δέ· (σύναψέ το μέ τό Ἐρμείαν) = καὶ τούτον. δηλ. τόν Ἐρμῆ. —ἔξ ἀγχιμόλιο· Ω 283. —φράζομαι = σκέπτομαι. —φράζεο, Δαρδανίδη = ἔχε τό νοῦ σου, γιέ τού Δαρδάνου. —φραδής = φρόνιμος. —τέτυκται ἔργα = ἔχουν γίνει ἔργα, έγινε δουλειά πού θέλει νοῦ φρόνιμο. —διαρραίομαι = καταστρέφομαι, ἀφανίζομαι. —μιν· σύναψέ το μέ τό λιτανεύσομεν.

358-371: —σὺν χύτῳ = ταράχτηκε. —δείδια· δέδια. —γναμπτὸς = εὐλύγιστος. —ταφών· τέθηπα = κυριεύομαι ἀπό ἔκπληξη. —αὔτὸς = αὐθόρμητα, μόνος του. —έριονιος = εὐεργετικὸς (ἐπιτατ. ἐρι + ὀνίνημι = ὡφελῶ). ἐπίθ. τοῦ Ἐρμῆ. —ἔξείρετο = τοῦ ἔχανε ἔρωτηση, τόν ρώτησε. —πάτερ· καὶ προσφώνηση γερόντων ἀπό νεότερους. —ἰθύνω = διευθύνω. —ἀμβροσίη νῦξ = θεῖκή νύχτα. —εῦδω = κοιμοῦμαι, ήσυχάζω. —μένεα πνείντες = ὄρμητικοί, γενναῖοι. —ἀνάρσιος = ἔχθρικός (στερ. α(ν) + ἄρσιος, ἀραρίσκω). —θοδὸς = ταχύς (θέω). Η νύχτα λέγεται θοή, γιατί, καθώς μεσολαβεῖ ὁ ὕπνος, φαίνεται ὅτι περνᾷ γρήγορα. —τό ὄνειρο - ατος = πολύ-

τιμο πράγμα. —τίς δὲ νόος τοι εἶη = ποιά σκέψη θά ἔκανες (θά σου γινόταν), τί θά βάξες στό νοῦ σου; —δηποδέω = ἀκολουθῶ. —ἀπαμύνασθαι: (σύναφέ το μέ τό: οὐτ' αὐτὸς νέος ἐσσι) = ὡστε νά ἀποκρούσεις. —χαλεπαίνω = φέρουμαι ἐχθρικά, κάνω κακό. —φέξω· φέζω. —καὶ δὲ = καί μάλιστα. —ἀπαλεξήσαιμι: ἀπαλέξω = ὑπερασπίζω. —δέ· αἰτιολ. —ἔτσκω = παρομοιάζω (μτβτ).

372-377: —οὔτω πῃ = ἔτσι κάπως. —ὑπερέσχεθε χεῖρα = ἄπλωσε τό χέρι ἀπό πάνω μου, μέ προστάτεψε. —ῆκεν = ἔστειλε ρ. ἦμι. —δδοιπόρον = διαβάτη. —ἀντιβολέω = συναντώ. —αἴστιος = πού φέρνει καλό, τυχερός. —ἀγητός = θαυμαστός. —πέπνυμαι νόῳ = ἔχω πολύ νοῦ.

378-388: —ναὶ δὴ = ναί πραγματικά. —κατὰ μοῖραν = ὁρθά —ἀτρεκέως = χωρίς περιστροφές, εἰλικρινά. —πῃ = κάπου.. —κειμήλια = θησαυροί. —ἴναφ: ἀναφ. τόπου = ὅπου. —ῷριστος: ὁ ἄριστος. —οὐ τι = καθόλου. —ἐπιδεύομαι = είμαι κατώτερος. —μάχης = ὅσον ἀφορᾶ τή μάχη. —φέριστος = ἔξαίρετος, θαυμάσιος. —τέων· τίνων. —ό οἶτος = ή μοίρα. —ἀποτυμος = ἀμοιρος. —ἔνισπες: ἐννέπω.

389-404: —πειράομαι τινος = δοκιμάζω κάποιον. —εἴρεαι Ἐκτορα = ρωτᾶς γιά τόν Ἐκτορα. —κυδιάνειρα = πού δοξάζει τούς ἀνδρες (κύδος + ἀνήρ), δοξοδότρα. Λέγεται καί γιά τή μάχη καί γιά τήν ἀγορά. —δαιᾶ = κομματιάζω. —μία = ή ίδια. —εὐεργής = καλοκάμωτη. —ἔξειμι = βγαίνω, κατάγομαι. —πάλλω κλήρω = σείω, κουνώ κλήρους σέ μιά περικεφαλαία, ώσπου νά πεταχτεί ἔνας παλλόμενος κλήρω = κατά τήν κλήρωση. —έλικωφ = αύτός πού ᔹχει εύκινητα καί ἔκφραστικά μάτια (έλικ-, ἔλισσω + ὥψ). —ἀσχαλάω = δυσανασχετώ. —ἔσσυμαι τινος = τρέχω πρός κάτι, θέλω κάτι.

β') Ἀδρ. β' τοῦ ὑπερέχω μέ ἐπέκταση: ὑπερέσχεθε.

—Γεν. πληθ. τῆς ἐρωτημ. ἀντων. τίς: τέων.

γ') σῆμα Ἰλοιο = 'Ο Ἰλιος κατά τήν παράδοση ἦταν ὁ οἰκιστής τοῦ Ἰλίου. Προχωρώντας πρός τόν Σκάμανδρο ὁ Πρίαμος καί ὁ κήρυκας ἀφησαν ἀριστερά τό μνημα τοῦ Ἰλου, πού ἦταν στά μισά τοῦ δρόμου ἀπό τίς Σκαιές Πύλες ὡς τό στρατόπεδο τών Ἀχαιών. —φεύγωμεν ἔξ ίπτων: 'Ο Ἰδαῖος προτείνει νά ἐγκαταλείψουν τήν ἄμαξα, πού είχε τούς θησαυρούς, καί νά σωθοῦν φεύγοντας μέ τό ὅρμα πού τό ἔσερναν ἀλογα. —Πολύκτωρ: Είναι φανταστικό ὄνομα ὅπως καί ὅλη η ιστορία πού διηγεῖται ό 'Ερμης

γιά τόν ἐρχομό του στήν Τροία. Ἐνώ τώρα είναι πρώτον ὑπηρήτης, πρίν
ἀπό δέκα χρόνια εἶχε κληρωθεῖ νά πάρει μέρος στόν πόλεμο!

405 - 467

α') 405-423: —μελεῖστὶ = σέ κομμάτια (μελεῖζω). —προσθηκεν· προτί-
θημ = βάζω μπροστά, ρίχνω. —αὐτῶς = ἔτσι, δηλ. ὅπως πρίν, ὅπως ὅταν
σκοτώθηκε. —ἐν κλισίησι· ἀντί ἐν κλισῇ. —δυναδεκάτη οἱ ἡώς (ἔστι) =
είναι γι' αὐτόν ἡ δυναδεκάτη ἡμέρα, πέρασαν δύναδεκα μέρες πού αὐτός... —δ
χρώς - χροὸς = τό δέρμα. —αἱ εὐλαὶ = σκουλήκια τοῦ χρέατος πού σαπί-
ζει. —ἀρηίφατος = σκοτωμένος στόν πόλεμο (ἄρηι + φατός). —κατέδω =
κατατρώγω. —ἡ μὲν = καὶ ὅμως. —ἀκηδέστως = χωρίς οἰκτο. —αἰσχύνω
= παραμορφώνω. —θησιοὶ κεν = θά θαυμάσεις βλέποντας· ρ. θηέομαι =
βλέπω μέθαυμασμό. —έερσης = δροσερός (ἡ ἔέρση = πρωινή δροσιά).
—περὶ νένιπται = ἔχει ἐντελῶς ξεπλυθεῖ. —μαρὸς = λερωμένος. —σὺν μέ-
μυκε = ἔχουν κλείσει· ρ. μύω = κλείνω κυρίως τά μάτια (μύωψ, μυστή-
ριον). —δσσα· σύστοιχο ἀντικυμ. στό ἐτύπη = δσες πληγές δέχτηκε. —υἱος
ἐῆρος = τοῦ γιοῦ σου. —νέκυς = δ νεκρός. —περὶ = περισσότερο ἀπό κάθε
ἄλλον. —φίλος κῆρι = ἐγκάρδια ἀγαπητός.

424-431: —γήθησεν· Ω 321. —ἡ ἥα = ἀλήθεια λοιπόν. —ἀγαθόν· ἐνν.
ἔστι. —δῶρα ἐναίσιμα = τά δῶρα πού πρέπει. —οὐ λήθετο θεῶν = δέν πα-
ρέλειπε τό καθήκον του πρός τούς θεούς, δέν ξεχνούσε τούς θεούς. —τῷ =
γιά τοῦτο. —οἱ ἀπεμνήσαντο = τοῦ γύρισαν τήν ἀνάμνηση, τόν θυμήθηκαν
κι αὐτόν. —τό ἄλεισον = τό ποτήρι. —αὐτόν τε = κι ἐμένα τόν ἴδιο. —ρύω
= σώζω. —πέμπω = συνοδεύω.

432-439: —νεωτέρου· ἐπειδή είμαι νεότερος· κατηρμ. —δς κέλεαι·
ἀναφ. αἰτιολ. πρότ. = ἀφοῦ μέ προτρέπεις. —παρὲξ Ἀχιλλῆα = χωρίς νά
τό ξέρει ὁ Ἀχιλλέας. —τὸν μὲν = ωστόσο αὐτόν. —συλεύω = ἀφαιρῶ.
—μετόπισθε = κατόπιν, ἔπειτα. —πομπός· κατηρμ. = ώς συνοδός σου.
—Ἄργος· τό Πελασγικό· στή Θεσσαλία, τή χώρα τών Μυρμιδόνων. —ἐν-
δυκέως = μ' ἐπιμέλεια, μέ προσοχή. —ὅμαρτέω = πηγαίνω μαζί, ἀκολου-
θῶ. —ὄνοσσάμενος· ὅνομαι· Ω 241.

440-467: —ἀναιᾶς = ἀφοῦ πήδησε ἐπάνω. —λάζετο = ἔπιασε (λάζομαι
ἀρχ. τύπος τοῦ λαμβάνω). —ήνυ - ήεια - ήν = λαμπρός· μένος ήν = ἀν-
δρεία. —οἱ δὲ φυλακτῆρες = ἐνώ οἱ φύλακες. —νέον = μόλις. —τό δόρπον
= τό βραδινό φαγητό. —πονέομαι = ἀσχολοῦμαι. —ἄφαρ = ἀμέσως ἔπειτα.
—δικε· οἴγω. —δ ὁχεὺς = δ σύρτης. —ἐπ' ἀπήνης = (πού ἦταν) πάνω στήν

ἀμαξα. —ποίησαν· ώς ύπερσυντελ. = εἶχαν κάνει. —κέρσαντες· κείρω = κουρεύω, κόβω. —έρέφω = βάζω δροφή, στεγάζω. —λαχνήεις = μαλλιαρός, πυκνός. —λειμωνόθεν = ἀπό τά λιβάδια (λειμῶνες). —άμαω = θερίζω, κόβω. —ό σταυρὸς = ὁ πάσσαλος. —ἔχω = κρατῶ, συγκρατῶ. —ό ἐπιβλήτς = ὁ μάνταλος, ὁ σύρτης (δχεύς, κληίς). —ἐπιρρήσεσκον = συνήθως ἔσερναν· θαμ. τοῦ ἐπιρρήσσω. —ἡ τοι = ἀλήθεια. —σοι· σύναψέ το μέτο δπασεν· ὀπάζω. Ω 153. —πάλιν εἴσομαι = θά ξανάρθω· μέλλ. τοῦ εἴμι. —νεμεσσητὸν = ἀξιοκατάκριτο. —ῶδε = ὅπως ἔχω κάνει τώρα. —ἀγαπάζω = φέρνομαι φιλικά (παράλλ. τύπος τοῦ ἀγαπάω). —τύνη. Ζ 262. —ὑπὲρ πατρὸς = στ' ὄνομα τοῦ πατέρα. —λίσσομαι = ἰκετεύω. —σὺν ὄρενης = νά συγκινήσεις.

β') Τό ρ. θεάομαι σέ ιωνικ. τύπο θηέομαι. Γι' αὐτό ή εύκτ. β' προσ. θηοῖο. Τό ρ. εἴμι σέ χρόνο μέσο μέλλοντα: εἴσομαι.

γ') ὅσα ἔτυπη: "Οταν ὁ Ἀχιλλέας σκότωσε τὸν Ἐκτορα καὶ τὸν γύμνωσε ἀπό τὰ ὅπλα του, ἔτρεξαν ὅλοι οἱ Ἀχαιοί, γιὰ νά δοῦν ἀπό κοντά νεκρό τὸν ἥρωα πού τόσους ἀπό αὐτούς εἶχε σκοτώσει καὶ εἶχε ἀπειλήσει νά κάψει τὰ πλοῖα τους. 'Ο ποιητής διηγεῖται (X 364-375) ὅτι δέν ἔμεινε κανένας πού νά μήν τὸν εἶχε πληγώσει μέ τὸ κοντάρι του. —εἴ ποτ' ἔην γε: 'Η ἔκφραση αὐτή φανερώνει τή μεγάλη λύπη τοῦ Πριάμου γιά τό χαμό τοῦ γιοῦ του. 'Ο ἔξαιρετικός, ὁ μεγαλόψυχος ύπερασπιστής τοῦ Ἰλίου εἶναι πιά μόνο ὀνάμυνηση γιά τὸν ἀπαρηγόρητο πατέρα. —πύργους νεῶν καὶ τάφρον: "Οσο δ Ἀχιλλέας δέν ἔπαιρνε μέρος στή μάχη, οἱ Ἀχαιοί, γιά νά εἶναι ἀσφαλισμένοι ἀπό τίς ἐφόδους τοῦ Ἐκτορα, κατασκεύασαν γύρω στό στρατόπεδο τάφρο καὶ τεῖχος, πού ὅμως δέν ἀντεκει στίς ἐπιθέσεις τῶν Τρώων. —καὶ τέκεος: 'Ο λόγος εἶναι γιά τό Νεοπόδλεμο, πού ἔχειώριζε καὶ στή μάχη καὶ στίς συσκέψεις, ὅπως καὶ ὁ πατέρας του. Μετά τήν ἀλωση τοῦ Ἰλίου ἦταν αὐτός πού ὀδήγησε τούς Μυρμιδόνες πίσω στήν Ἐλλάδα.

468-551

α') 468-485: —μακρὸς = φηλός. —ἔξ ἵππων ἀλτο χαμᾶξε· ἀπό τό ὅρμα. —αὖθι = ἔκει. —ἰθὺς οἴκου = κατευθείαν στήν κατοικία. —ἴζεσκε = καθόταν συχνά. —ἀπάνευθε = χωριστά. —καθείατο = ἦταν καθισμένοι. —ὅζος = τό κλαδί. —ποίπνυον = ἦταν ἀπασχολημένοι, καταγίνονταν. —ἔτι καὶ παρέκειτο = μάλιστα ἀκόμα ἦταν κοντά του. —ἔλαθεν εἰσελθὼν = ἀπαρατήρητος μπῆκε. —κύσε. Ζ 474. —πυκινὴ ἄτη = μεγάλη συμφορά. —ἄλλον δῆμον = σέ ξένη χώρα. —ἀφνειὸς = πλούσιος. —εἰσορόωντας· ύποκυμ. τοὺς ἐν τῷ οἴκῳ.

486-506: —έπιείκελος = ὅμοιος. —όλοδὸς οὐδὸς γῆρατος = τό θλιβερό κατώφλι τῶν γηρατειῶν, τά ἔσχατα γηρατειά. —καὶ μὲν κεῖνον = σίγουρα ἐκεῖνον. —περιναιετάοντες = οἱ γύρω κάτοικοι. —ἀμφὶ ἑόντες· πλεονασμός στό περιναιετάοντα. —τείρω· Z 255. —ή ἀρὴ = τό κακό. —λοιγὸς = ὀλεθρος. —ἐπὶ τ' ἔλπεται = κι ἀκόμα ἐλπίζει. —ῆματα πάντα = ἀπό μέρα σέ μέρα. —ἀπὸ ἴοντα = νά γυρίζει πίσω. —αὔτάρ· ἐναντ. —στ. 493-494 ὥπως Ω 255-356. —ἴος - ἵα - ἴον· Z 422. —ή νηδὼς = ή κοιλιά. —τῶν πολλῶν = πολλῶν ἀπό αὐτούς. —οῖος = μοναδικός, ἔξαιρετικός. —εἴρυτο ἄστον καὶ αὐτοὺς = ἔσωζε τήν πόλην καὶ τούς πολίτες. —πρώην = πρίν ἀπό λίγο. —ἔτλην· (τλῆναι) = ὑπόφερα. —ἀνδρὸς παιδοφόνοιο... ὁρέγεσθαι· ή σειρά τῶν λέξεων: ὀρέγεσθαι στόμα ποτὶ χειρα ἀνδρὸς παιδοφόνοιο. —ὅρέγομαι = ἀπλώνω, φέρνω πρός.

507-517: —ύπὸ ὠρσε = σήκωσε βαθιά ἀπό τήν φυγή του. —ἔμερον γόσιο = ἐπιθυμία νά κλάψει. —πατρός· γεν. τῆς αἰτίας. —ῆκα = ἡσυχα, μαλακά. —ἀδινὰ = ἄφθονα, πολύ· ἐπίρρ. —ἔλυσθείς· ἐλύσομαι = στρέφομαι, σωριάζομαι. —στοναχῇ ὥρωρει = στηκώθηκε στεναγμός, θρήνος. —πολιός = φαρός, λευκότριχος.

518-551: —ἄ = ἄχ! —δειλὸς = δυστυχής. —ή δὴ = πραγματικά λοιπόν. —ἄνσχεο· ἀνέχομαι. —ἔμπητος = ὡστόσο. —έάσομεν κατακείσθαι = ἄς ἀφήσουμε νά ἡσυχάσουν. —ἄχυνμαι = θλιβομαι. —οὐ τις πρῆξις πέλεται = δέ γίνεται, δέ βραίνει τίποτε. —ώς ἐπεκλώσαντο = ἔτσι ὥρισαν οἱ θεοί· ἐνν. μέ τό νῆμα τῶν Μοιρῶν. —αὐτοὶ δὲ = ἐνῶ αὐτοί. —ἀκηδέες = χωρίς βάσανα. —δοιοὶ = δύο. —τό οὖδας = τό ἔδαφος, πάτωμα· συνεχδή· = τό σπίτι, τό παλάτι. —έάων = ἀγαθῶν. —κύρομαι· τινι = συναντώ κάτι, μοῦ τυχαίνει κάτι. —τῶν λυγρῶν = ἀπ' αὐτά τά δεινά, ἀπό τά δεινά πού περιέχονται στό δεύτερο πίθο. —λωβητός = στιγματισμένος. —ἔθηκεν· τιθησι· γνωμ. ἀόρ. —ή βούβρωστις = ή ἀθλιότητα. —φοιτῶ = περιπλανιέμαι. —θεοῖσι = στά μάτια τῶν θεῶν. —τετιμένος· τίομαι, τίώ = τιμώ. —ἐκ γενετῆς = ἀπό τότε πού γεννήθηκε. —ἐκέκαστο· καίνυμαι = ὑπερβάλλω, ὑπερτερῶ. —ἄλλ' ἐπὶ καὶ τῷ...: ή σειρά τῶν λέξ.: ἄλλὰ θεὸς θήκε κακὸν καὶ ἐπὶ τῷ. —γονῇ παιδῶν = πολλὰ παιδιά. —κρείονας = πού θά βασιλευαν. —παναύριος = πού ήταν νά πεθάνει ὀλότελα πρόωρα, ὀλιγόζως. —κομίζω = περιποιοῦμαι. —ῆμαι = βρίσκομαι. —κήδω = προξενῶ θλιψεις. —ὅσσον· ὅσο ἔδαφος, ὅσους λαούς. —ἄνω = πρός βορράν, βορινά. —ἔδος = ή ἔδρα, ή κατοικία. —ἐντὸς ἔέργει = περικλείει. —τῶν = ὅσων κατοικοῦν στίς χώρες αὐτές. —πῆμα = συμφορά. —ἄνσχεο = κάνε ύπομονή —ἄλιαστον = ἀδιάκοπα· ἐπίρρ. (α + λιάζομαι = παρεκκλίνω). —άκαχήμενος· ἀκάχημαι,

ἀκαχῖω = πικραίνομαι.

γ') τοὺς δ' ἔλαθεν εἰσελθών: Μόνο μέ ύπερφυσικό τρόπο μποροῦσε ό Πρίαμος νά μπει στή σκηνή του Ἀχιλλέα, ἀπαρατήρητος ἀπό τούς ἄλλους, γιατί βέβαια ή σκηνή ἦταν ἔνα δωμάτιο μόνο. —γυναικες: Οι γυναικες αὐτές δέν ἦταν παλλακίδες, που εἶχαν αἰχμαλωτισθεὶ ἀλλά κόρες βασιλέων καί ἡγεμόνων. Τούς γιούς των τούς θεωροῦσαν παιδιά του βασιλέα, ὅπως καί τούς γιούς τῆς Ἐκάβης. Στήν αὐλή του Πριάμου ἵσχυαν τά ἔθιμα που εἶχαν οι μονάρχες τῆς Ἀνατολῆς. —δοιοι γὰρ πίθιοι: Ό μύθος αὐτός παριστάνει τό μεγαλύτερο ἀπό τούς θεούς ἀδικο κι ἀνόητο. Ἀπό τήν ἄλλη θεωρεῖ τόν ἄνθρωπο ὀλότελα ἀνεύθυνο γιά τίς πράξεις του. —Μάκαρος ἔδοις: Σύμφωνα μέ τήν παράδοση ὁ Μάκαρ ἦταν γιός του Ἰλου. Αὐτός εἶχε ἐξοριστεὶ ἀπό τήν Τρωάδα, ἐπειδή εἶχε σκοτώσει τόν ἀδελφό του, καί εἶχε ἐγκατασταθεὶ στή Λέσβο.

552 - 620

α') 552-570: —ἀκηδής = ἀπεριποίητος, ἄταφος (στερ. α + κηδος = φροντίδα). —ἀπόναιο· ἀπονίναμαι = χαίρομαι, ἀπολαμβάνω κάτι. —ύπόδρα = μέ λοξό, ἄγριο βλέμμα (ύπό + δέρκομαι). —νοέω = ἔχω κατά νοῦ. —ἄλιος = θαλασσινός (ἄλς). ἄλιος γέρων λέγεται ὁ Νηρέας. —καὶ δέ· καὶ δὴ = καί μάλιστα. —σὲ γιγνώσκω = (τό σέ προληπτ. ἀντικμ. τοῦ γιγνώσκω) = καταλαβαίνω ὅτι καί σύ. —ἡβῶν = νέος καί δυνατός. —φυλακούς· φύλακες. —όχη· Ω 446. —μετοχλίσσει· μετοχλίζω = μετακινῶ. —ἀλιτωμαι· μέσ. ἀόρ. β' τοῦ ἀλιταίνω = ἀμαρτάνω.

571-595: —οἴκοιο· ἐξ οἴκου, δηλ. ἀπό τό ἐσωτερικό τῆς σκηνῆς του. —καλήτωρ = πού καλεῖ τό λαό σέ συνέλευση (ἀγορά). —δίφρος· Ζ 354. —έύσωτρος ἀπήνη = πού ἔχει ὡραία σώτροα, δηλ. τίς περιφέρειες τῶν τροχῶν· συνών. τοῦ ἐύσκυλος. —ἥρεον· αἴρω. Ό παρατ. δηλώνει τό πλήθος τῶν δώρων, πού ἔβγαζαν συνέχεια ἀπό τήν ἄμαξα. —φάρεα· Ω 231. —έύνητος = φτιαγμένη μέ ὡραίο νῆμα, πολυτελής. —πυκάσσας = ἀφοῦ σκέπασε, ἀφοῦ τύλιξε (πύκα = σφιχτά). —έκκαλέσας = ἀφοῦ κάλεσε ἀπό τό θάλαμο. —μή οὐκ ἐρύσαιτο = μήπως δέ συγκρατήσει. —λεχέων = πάνω στό στρώμα. —σὺν ἥειραν = βοήθησαν (νά τόν στηκώσει καί νά τόν τοποθετήσει). —σκυδμαίνεμεν· σκυδμαίνω = είμαι θυμωμένος. —εἰν "Αίδος = μέσα στό παλάτι του "Αδη" (Άιδος). —ούκ ἀεικέα = πλούσια. Σχῆμα λιτότητας. —ἀποδάσσομαι· ἀποδατέομαι = χωρίζω μερίδιο.

596-620: —κλισμὸς = ἡ πολυθρόνα. —τοίχου τοῦ ἑτέρου· γεν. τόπου.

—καὶ γάρ = ἔξαλλου καί ἡ... —τῇ περ· ἡ δοτ. κτητ. —ἀπὸ βιοῖο = μέ τῇ βολή τοῦ τόξου του: ὁ βιός. —χωδύμενος = ὀργισμένος. —ἰσχέαιρα = τοξεύτρια. —ἰσάσκετο· σύγκρινε συχνά τόν ἑαυτό της (ἴσος). —φῆ δοιώ...· ἐπεξήγ. τοῦ λασάσκετο. —τεκέειν· ύποκυμ. τήν Λητώ. —ἡ δ' αὐτή = ἐνώ αὐτή τῇ ἴδιᾳ. —ἐννημαρ = ἐπί ἐννέα ἡμέρες. —κάμε = ἀπόκανε, ἔξαντλήθηκε. —οἰοπόλος = ἐρημικός (οἰος + πέλω). —εύνη = ὁ τόπος ὅπου μένει κάποιος, τό λημέρι. —πέσσει κήδεα = χωνεύει θλίψεις, καταπίνει τούς καημούς της. —μέδομαι = σκέπτομαι.

γ') ὑπόδρα ίδων: τή στιγμή αὐτή ἐκδηλώνεται καὶ πάλι ὁ θυμώδης χαρακτήρας τοῦ Ἀχιλλέα. Δέ θέλει ν' ἀκούσει περισσότερα γιά τήν ἀπόδοσή τοῦ Ἐκτορα, πού θά τόν ἔξόργιζαν καθώς θά τοῦ θύμιζαν τό φόνο τοῦ Πατρόκλου. Ἀλλά καὶ γιά τοῦτο ὁ ἥρωας εἶναι ἀξιέπαινος: ἀναγνωρίζει τήν σφοδρότητα τοῦ πάθους του καὶ προλαβαίνει τό κακό. —αὐτὸς Ἀχιλλεὺς λεχέων ἀπέθηκε: 'Ο Ἀχιλλέας ἐπανορθώνοντας τήν ἄγρια σκληρότητα πού ἔδειξε στόν Ἐκτορα κάνει στό νεκρό τήν τελευταία αὐτή τιμή. —Νιόβη: 'Η ποιητική παράδοση ἀναφέρει ὅτι ἡ Νιόβη ἦταν κόρη τοῦ βασιλέα τῆς Λυδίας Ταντάλου καὶ σύζυγος τοῦ βασιλέα τῆς Θήβας Ἄμφιονα. 'Ο μύθος τῆς Νιόβης, ὅπως περίπου τόν ἰστορεῖ ἐδώ ὁ Ὁμηρος, ἀναφερόταν κι ἀπό μεταγενέστερους ποιητές γιά δύο λόγους: ἢ γιά νά τονίσει τό θήικό δίδαχμα ὅτι ἡ καυχησιά τιμωρεῖται ἢ γιά νά παραστήσει τήν φοβερότερη θλίψη, πού μπορεῖ νά υποφέρει ἔνας θνητός. —ἐν Σιπύλῳ: Τό Σίπυλο εἶναι προέκταση τοῦ Τμώλου, πού εἶναι ὅρος τῆς Λυδίας. —Ἀχελώιον: 'Αχέλης ἢ Ἀχελῶς δύνομαζόταν ἔνας ποταμός πού πήγαζε ἀπό τό Σίπυλο καὶ χυνόταν στόν κόλπο τῆς Σμύρνης. —λίθος περ ἑοῦσα: 'Ἐνας βράχος τοῦ Σιπύλου μοιάζει ἀπό δρισμένο σημείο σάν μορφή γυναικάς πού κλαίει. Γιά τοῦτο ἡ τοπική παράδοση ἔλεγε ὅτι ἡ μορφή αὐτή ἦταν ἡ Νιόβη, πού, ἀφοῦ ἀπολιθώθηκε, ἔξακολουθοῦσε νά θρηνεῖ γιά τό θάνατο τῶν παιδιῶν της.

621-676

α') 621-642: —ἄργυρος = λευκός (ρίζα ἀργυ- arguo = φωτίζω). —ἔδειρον· δέρω = γδέρνω. —ἄμφεπον· ἀμφέπω καὶ ἀμφιέπω = ἐτοιμάζω. —περιφραδέως = μέ περίσκεψη, μέ προσοχή. —έρυσαντο· ἔρύω = ἀποσύρω, τραβῶ. —ὅσσος = πόσο μεγαλόσωμος. —οίος = πόσο ὅμορφος. —ἄντα = ὅταν τόν ἀντίκριζες κατά πρόσωπο. —ὅψιν ἀγαθήν = τήν εὔγενική μορφή. —λέξων = βάλε με νά πλαγιάσω· φ. λέχω. —ύπο ὕπνῳ (σύναφε το μέ τό τεροπώμεθα, μέ σημ. δοτ. ὄργ.) = μέ ὕπνο ἡ κυριολεκτ., κάτω ἀπό ὕπνο, ἐπειδή ὁ ὕπνος σάν νά σκεπάζει αὐτόν πού κοιμᾶται. —μύσαν· Ω 420. —κήδεια πέσσω· Ω 617. —ὁ χόρτος = ὁ περίβολος. —πασάμην· πατέομαι

= τρώγω, γεύομαι. —ή λαυκανίη = διλαιμός, διφάρυγγας. —λαυκανίης καθέηκα = ἔριξα κάτω στό λαιμό μου, ήπια.

643-658: —τά δέμνια = ἐλαφριά κινητή κλίνη. —ύπ' αἰθούσῃ = κάτω από τό πρόπυλο. —τά ρήγεα = χωραματιστά κλινοσκεπάσματα. —ἔσασθαι· ὥστε ἔσασθαι = γιά νά σκεπαστεῖ· ἔννυμι (ρίζα ἐσ-, ἔσνυμι, ἐσθής). —τό δάσος = διπύρσος, ή δάδα. —ἐγκονέουσαι· ἐγκονέω = κάνω κάτι γρήγορα καί πρόθυμα (ρίζα κον-, διάκονος). —ἐπικερτομέω = πειράζω, ἀστειεύομαι. —λέξο = πλάγιασε, προστ. μέσ. δορ. τοῦ λέχω. —βουληφόρος = μέλος τῆς βουλῆς τῶν γερόντων, ἐπίσημος. —βουλεύω βουλάς = παίρνω μέρος σέ συμβούλιο. —ή θέμις ἔστι = ὅπως είναι θεσμός. —στ. 653 ὅπως Ω 366. —ἀνάβλησις = ἀναβολή, ἀργοπορία. —ποσσῆμαρ = γιά πόσες μέρες. —μέμονα = ἐπιθυμῶ. —κτερεῖς = δίνω τίς τελευταίες τιμές σ' ἔνα νεκρό (κτέρεα). —τέως = στό διάστημα αὐτό, σ' αὐτό τό μεταξύ. —μένω = νά μένω στή σκηνή μου, ν' ἀπέχω ἀπό τή μάχη.

659-676: —τάφον = ἐνταφιασμό, ταφή. —μοι· σύναψέ το μέ τό κεχαρισμένα. —κεχαρισμένα θείης· ἀντί χαρίζοιο = θά μου ἔκανες χάρη. —έέλημθα· εἴλομαι = συμπιέζομαι, πολιορκούμαι. —ή ψλη = τά ξύλα. —ἀξέμεν· ὥστε ἄξαι. —δαινῦτο· εὔχτ. τοῦ δαινύμαρ = παίρνω μέρος σέ δεῖπνο. —μήπως δείσειε = γιά νά μήν ἔχει κανένα φόβο. —πυκινὰ φρεσί, Ω 282.

γ') δέμνια θέμεναι ύπ' αἰθούσῃ: Στό μέρος αὐτό τοῦ σπιτιοῦ ἔστρωναν συνήθως τό κρεβάτι γιά τούς ξένους. "Οταν λάβουμε ύπόψη ότι ή αἰθουσα είναι μιά ἀπλή στοά μέ στέγη, διένος κοιμόταν σχεδόν στό ὑπαίθρο. Γι' αὐτό κι διοίκεσπότης διατάζει· «χλαίνας ἐνθέμεναι οὐλας καθύπερθεν ἐσασθαι». —ἐννημαρ γούσιμεν αὐτόν: Τό διάστημα αὐτό τοῦ πένθους φαίνεται ὑπερβολικό. Μπορεί νά παρατεινόταν διθήνος ίσως κατά συνήθεια ἀνατολίτικη· πιό πιθανό είναι ότι διπάίαμος μέ τήν πρόφαση τῆς κηδείας προσπαθεῖ νά ἔξασφαλίσει ήσυχά λίγων ήμερών γιά τούς κατοίκους τοῦ Ίλιου. —σχήσω πόλεμον: 'Ο Άχιλλέας, ἀφοῦ σκότωσε τόν Ἐκτορα καί ἔσωσε τούς Άχαιούς, ἔχει ἀπόλυτη ἔξουσία γιά τή διεξαγωγή τοῦ πολέμου. Γιά τούτο καί, χωρίς νά λάβει ύπόψη του τούς δλλους ἀρχηγούς, ύπόσχεται στόν Πρίαμο τήν διλιγοήμερη ἀνακωχή πού ζητά.

—Ποιά συναισθήματα μᾶς προκαλεῖ ό ποιητής, όταν περιγράφει τό σωπηλό ἀλληλοθαυμασμό τοῦ Πριάμου καί τοῦ Άχιλλέα;

—Σέ ποιό σημείο ἐκδηλώνεται περισσότερο ή συμπάθεια τοῦ Άχιλλέα πρός τόν Πρίαμο;

α') 677-691: —ιπποκορυστής = αύτός πού έτοιμάζει τά ἄρματα γιά τή μάχη, πολεμιστής (*ἴππος + κορύσσω = ὅπλιζω*). —έριούνιος· Ω 360. —ἔμαρπτε· μάρπτω = πιάνω, ἀδράγω. —όρμακίνοντα· δόμαινω = διαλογίζομαι. Ή μτχ. αίτιολ. —έκπεμφειε = νά όδηγήσει ἔξω. —ιερὸς = ἴσχυρός, ρωμαλέος. —πυλαωρὸς = φρουρός των πυλών. —οἶον ἔθ' εῦδεις = ἔτσι πού κοιμᾶσαι ἀκόμα. —εἴασε = δέ σέ πειραζε (σέ ἄφησε). —τοὶ λελειμμένοι = δσοι ἔχουν μείνει. —αἴ κε γνώῃ σε = ἂν μάθει τήν παρουσία σου ἐδῶ. —ρίμφα· Ζ 511.

692-706: ἑυρρεῖος· Ζ 508. —δινήεις = πού κάνει δίνεις, ὀρμητικός. —κροκόπεπλος = μέ πέπλο στό χρῶμα τοῦ κρόκου, χρυσωπή (κρόκος = τό φυτό ζαφορά). —έκιδνατο = σκορπιζόταν· κιδναμαι· παράλλ. τύπος τοῦ σκεδάννυμι. —ἔλων· ἐάλω, ἐλαύνω. —ἀστυβισσωτην· ὅπως στό Ω 577 καλήτορα. —κώκυσε· Ω 200. —γέγωνε = φώναξε δυνατά. —ὅψεσθε ἰόντες = ἐλάτε νά δεῖτε. —χαίρετε· ἐχαίρετε· παρατ.

707-717: —άάσχετον = ἀσυγκράτητο (στερ. α + ἄ(ν)σχετος, ἀνασχεῖν). —ξύμβληντο· θά νοηθεῖ ώς ἀντικμ. τό Πριάμω. —τίλλομαι = ἀποσπώ τίς τρίχες τῆς κεφαλῆς μου, μαδιέμαι. —πρόπαν = ὀλόκληρο. —Εκτοροφ· σύναψε το μέ τό ὀδύροντο. —εἴξατε = κάνετε τόπο. —ούρευσι· οὐρεὺς = ἡμίονος, μουλάρι. —ἄσεσθε· ἄω = χορταίνω.

718-745: —τρητὸς = τρυπητός (*τείρω*). —παρὰ εἰσαν = ἔφεραν κοντά στό νεκρό. —άοιδός· ἐδῶ εἰδικός γιά θρηγνητικά τραγούδια. —έξαρχους θρήνων = γιά νά ἀρχίσουν τό θρήνο. —οἵ τε στονόεσσαν ἀοιδήν· τό ρῆμα θά νοηθεῖ μέ τήν ἔννοια τοῦ ἄδειν καί ἡ δλη φράση θά ἔξηγηθεῖ: καί οἱ όποιοι θά ἔφαλλαν τό πολυστέναχτο τραγούδι. —ἐπὶ στενάχοντο = συνόδευαν μέ στεναχμούς τό τραγούδι. —τῆσι = ἀνάμεσά τους. —αἴών = τό διάστημα τῆς ζωῆς, ἡ ζωή. —δυσάμμυρος = δυστυχισμένος (δυσ + ἄμμυρος). —πέρσεται· ὁ μέσ. μέλλ. ἀντί τοῦ παθητ. περθήσεται. —ἐπίσκοπος· κατγρ. στό ὑποκμ. τοῦ ὅλωλας = χάθηκες σύ ὁ προστάτης. —ρύσκευ· ἐρύσκουν· θαμιστ. τύπος τοῦ ρύμομαι. —ἔχεις = ύπερασπιζες. —κεδνός = σεβαστός. —άεικής = ἀνάρμοστος, ἔξευτελιστικός. —ἀθλεύων = πού ἐργάζεται σάν δουλοίς. —πρὸ ἄνακτος = γιά χάρη κυρίου. —ῷ δήπον = πού πολύ πιθανό, πού γιά λύπη του ἵσως. —ἐν παλάμησιν· ώς ἀπλή δοτκ. δργ. —δᾶδεξ = μέ τά δόντια. —ἄσπετος = ἀνέχφραστος, ἀπέραντος (*α + σεπ-*, ρίζα του εἰπεῖν). —οῦδαξ· Ω 527. —ἐν δᾶι = ἐν τῇ μάχῃ (τοπ. δοτ. ἐνός ὀνόμ. συγγεν. μέ τό δήιος = καταστρεπτικός). —ἀρητὸς = καταραμένος, φοβερός (ἀρή, ἀράμαιμαι).

746-759: —άδινὸς γόρος = θρήνος μέ πολλά δάκρυα. —πέρνασκε· θαμιστ. παρτ. τοῦ πέρνημ = πουλῶ. —άμιγθαλόεις = ὄμιχλιασμένη. —ψυχὴ = ζωὴ. —τανατηκῆς = κοφτερός (ταναὸς + ἀκος, ἀκή). —πολλὰ = πολλές φορές. —ρύσταζεσκεν = ἔσερνε κάθε τόσο, θαμιστ. (ρύσταῖνω, ἔρνω). —έρσηεις· Ω 419. —ἀγανὸς = μαλακός, ἥπιος: ἀγανὰ βέλη = βέλη πού δίνουν ἀνώδυνο θάνατο.

760-776: —ἀλιαστον = ἀδιάκοπο (α + λιάζομαι = παρεκκλίνω, ἀπομαχρύνομαι). —δαῆρ = κουνιάδος. —ώς ὕφελλον δέσθαι· Z 345. —ἀσύφηλος = προσβλητικός. —ἐνίπτω = κατηγορώ, κάνω ἐπίπληξη. —στ. 769 ὅπως Z 378. —ἐκυρὸς = πεθερός. —παραιφάμενος· παράφημ = συμβουλεύω. —ἀγανοφροσύνη = καλοσύνη, μαλακοί τρόποι. —ἀχνυμένη κῆρ = κατάκαρδα λυπημένη. —πεφρίκασι με = νιώθουν φρίκη γιά μένα. —δῆμος = τό πλῆθος, ὁ λαός.

777-787: —ᾶξετε· ό μέλλ. ἀντί προσταχτ. —πυκινὸν λόχον = καμιά δολερή ἐνέδρα. —πημανέειν· πημαίνω = βλάπτω, προξενῶ κακό. —ἀγίνεον· ἀγινέω = φέρνω· παράλλ. τύπος τοῦ ἄγω. —ᾶσπετον· Ω 738. —φαεσίμβροτος = πού φέρνει τό φῶς στούς θυητούς. —θρασὺς = τολμηρός, γενναῖος. —ἐν πυρῇ ὑπάτῃ = πάνω πάνω στά ξύλα τῆς πυρᾶς.

788-804: —ῆμος = ὅταν. —ῆριγένεια = πρωινή (ῆρι = πρωί + ρίζα γεν.). —ἐπίθετο τῆς Ἡῶς. —ρόδοδάκτυλος = πού ἔχει ρόδινα δάκτυλα, ἐπίθετο τῆς Ἡῶς. —τῆμος· (τό δεικτ. τοῦ ἦμος) = τότε. —ῆγρετο· ἀγείρομαι. —ἐπέσχε (τόπου) = ἀπλώθηκε, ἔπιασε (τόπο). —λέγομαι = περιμαζεύω. —μύρομαι· Z 373. —κατείβομαι = χύνομαι κάτω. —ή κάπετος = τάφρος, λάχκος. —ό λάχας = ὁ λίθος. —σῆμα χέω· Z 419. —εἴσατο = τοποθέτησαν (ρ. ἦμαι). —πάλιν κίον = γύρισαν πίσω (στήν πόλη). —έρικυδής = μεγαλοπρεπής. —άμφιεπω = φροντίζω, ἔτοιμάζω. —τάφος· Ω 660.

β') Σχηματισμός τοῦ ἀορ. β' τοῦ γιγνώσκω κατά τά βαρύτονα: γνώη - γνώωσι.

γ') ὅτε δή πόρον ἔξον: Μετά τό πέρασμα τοῦ ποταμοῦ, ὁ Πρίαμος δέν εἶχε πιά νά φοβηθεῖ τίποτα. Καί κατά τή μετάβασή του στόν Ἀχιλλέα, ἀκριβῶς στό σημείο αὐτό, ὅπου ἀρχιζε ὁ κίνδυνος, παρουσιάστηκε ὁ Ἐρυμῆς. —Κασσάνδρα: "Οπως ὁ Ἐλενος, εἶχε καί ἡ Κασσάνδρα προφητική δύναμη. Θαυμαζόταν καί γιά τήν ἔξοχη δύμορφιά της καί γι' αὐτό ὁ Ἀγαμέμνονας μετά τήν ἄλωση τοῦ Ἰλίου τήν ἔφερε αἰχμάλωτη στήν Ἐλλάδα.

—σὺ δ' αὖ, τέχος...: Τό προαίσθημα αὐτό τῆς Ἀνδρομάχης γιά τόν μικρόν Ἀστυάνακτα ἐπαληθεύτηκε μέν ἀκρίβεια, ὅπως διηγοῦνται οἱ μεταγενέστεροι ποιητές. —κατεστόρεσαν πυκνοῖσιν λάεσσι: Ἐφοῦ τοποθετοῦσαν τή νεκρική θήκη στό λάκκο, ἔστρωναν πάνω ἀπ' αὐτή μιά σειρά ἀπό πέτρες. Ἔπειτα στίς πέτρες καὶ στή θήκη ἔριχναν χῶμα, ὡσπου νά γεμίσει ὁ λάκκος καὶ νά σχηματιστεῖ ὁ τύμβος.

—Πῶς παρονοιάζουν τόν Ἐκτορα οἱ θρῆνοι καθεμιᾶς ἀπό τίς συγγενεῖς του;

—Νά ἔξαρθεῖ ἡ μεγαλόπρεπη ἀπλότητα, μέ τήν ὥποια τελειώνει τό ἔπος τῆς Ἰλιάδας.

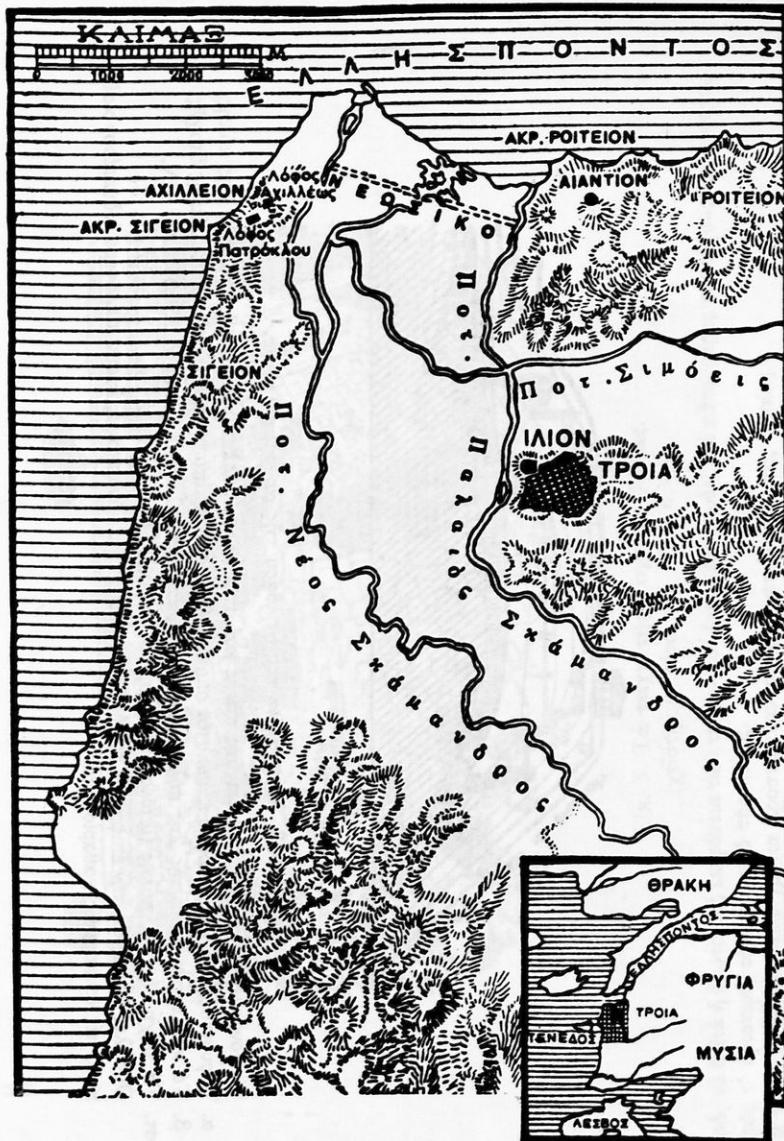
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΜΕ ΤΙΣ ΕΙΚΟΝΕΣ

— τούς οὓς αὐτός είπε πάλι σήμερην και σήμεραν, για τον μεσαίον Αστυδάκαν την πόλην δεσμώτην μή, παρέβατα, διατελείσθαι η μεταφράστης πονητής, — μεταφράστης της πόλεως λέεται. Άστοι των δικαιωμάτων της μεταφράστης λέγονται, ιστορικά τόσον όχι πολλά όσον πάτερις. Το πατέρας της πόλεως την την θέλει προστατεύει, προστατεύει δικαιού, καλ καὶ συγχωτεῖ την απόφεση.

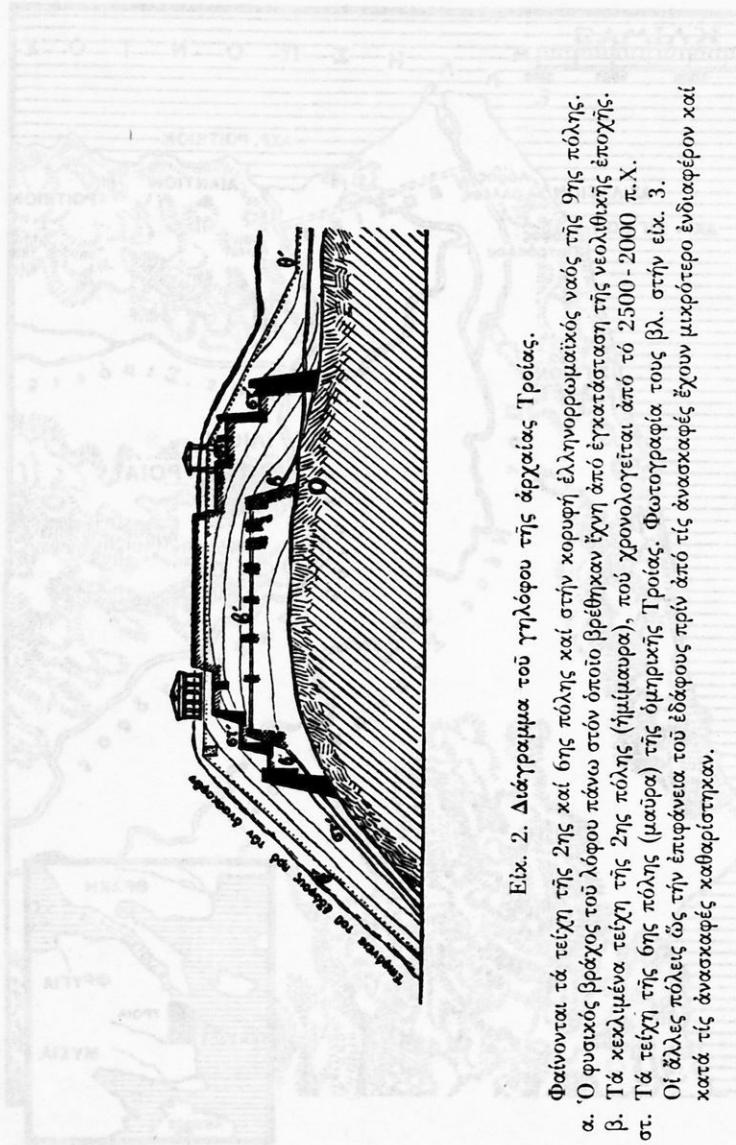
— Ήτας παραστατός είμι Έλληνας καὶ φύγοντας καθημένος πάντα καὶ τούς, οντας

— Καὶ Μαρτίνη οὐ γεγεννημένη εἰσιστοῦσα, μετατρέπεται την τούτην την πόλην της Λαγκάδας.

LAPAVATHIKA ME THE EKIONES

Εικ. 1. Χάρτης τῆς ἀρχαίας Τρωάδας.

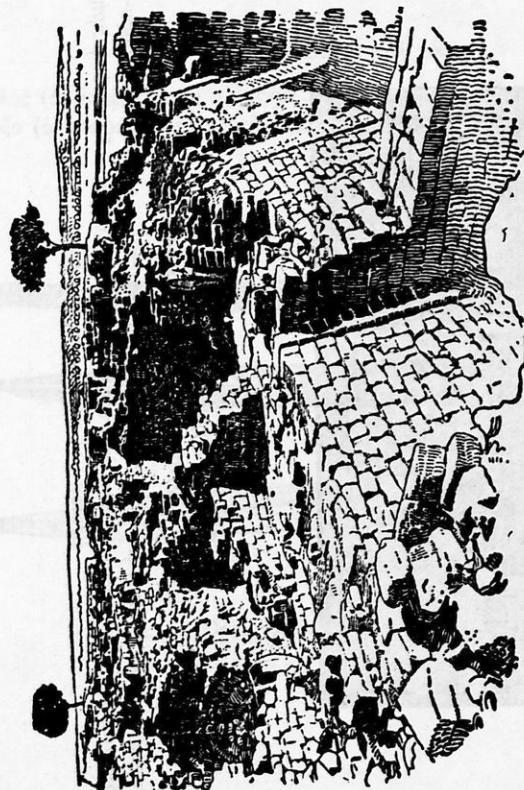
Eix. 2. Διάγραμμα του γηλόφου τῆς ἀρχαίας Τροίας.

Φεύγονται τὰ τείχη τῆς 2ης πόλης καὶ στὸν κορυφὴν ἐλληνορρευματίκὸς ναὸς τῆς θῆρας πάλιν.

α. Ο φυσικὸς βράχος τοῦ λόφου πάνω στὸν ὃποιο βρέθηκαν ἔναν μέρος ἐγκαταστασῶν τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς.
β. Τὰ χειλικένα τείχη τῆς 2ης πόλης (ῆγμασμαρα), ποὺ χρονολογεῖται ἀπὸ τὸ 2.500 - 2.000 π.Χ.

στ. Τὰ τείχη τῆς 3ης πόλης (μαύρα) τῆς διμερεῖς Τροίας. Φωτογραφία τους βλ. στήν εἰκ. 3.

Οἱ διὰλειπόντες ὡς τῆν ἑπαύνεια τοῦ ἐδέφους πρὸν ἀπὸ τῆς ἀναστομόφερες ἔχουν μικρότερο ἐνδιστέφουν καὶ
χατά τῆς ἀναστομόφερες καθαρίστηκαν.

Εἰκ. 3. Τά τελήν Σῆις ὁμηριακῆς Τροίας.
(Χρέστηχαν γύρω στό 1500 π.Χ.)

Πρός τά δέξιά ή έξωτερον ἐπιφύλαξε τών τελών που έχουν ἔργον καθεῖ στο κάτω μέρος γιά λόγους στερεότητας.

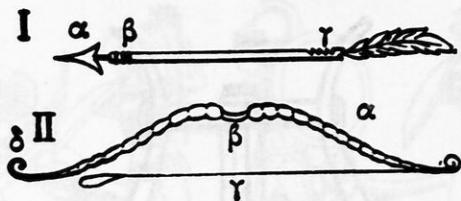
Πρός τ' ἀριστερά το έξωτερον τῆς πόλης.

Τά τείχη αὐτά ἔπι δέκα χρόνια προστατεύουν τό iερόν πιολίεθρον τῆς Τροίας.

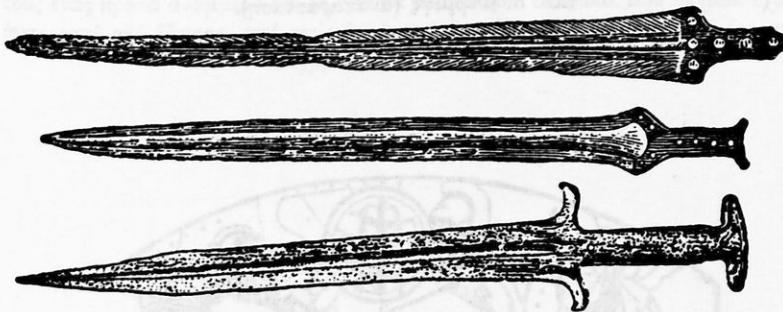
Eἰκ. 4. Ἀχαιοί πολεμιστές.
(Από πήλινο δγγείο τῶν Μυκηνῶν)

Φοροῦν πτήληχα (χόρουν) μὲν λόφο καὶ φάλλους ποὺ προεξέχουν σῶν χέρατα. Προφυλάγονται μὲ βραχὺν θύρωσα, κέτων ἀπὸ τούν ὄποιο φρινεται ὁ χιτών. Κρατοῦν μικρή δασπῆρα καὶ φορούν κνημιδίες.

Εἰκ. 5. Βέλος καὶ τόξο.

1. Βέλος (ἀναπαράσταση) α) αἰχμή, β) ξύλο, γ) γλυφίδες,
2. Τόξο (ἀναπαράσταση) α) κέρατα, β) πῆχυς, γ) νευρά καὶ πτερό, δ) κορώνη.

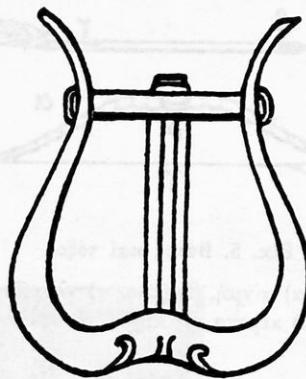

Εἰκ. 6. Ὁρειχάλκινα ξίφη ἀπό τις Μυκῆνες.

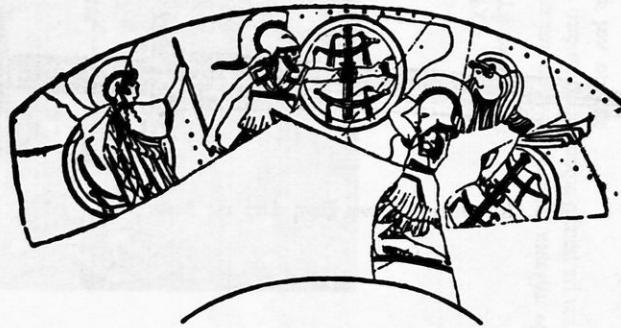

Εἰκ. 7. Αἰχμές γιὰ δόρατα.

Οι αἰχμές ḥταν δύο εἰδῶν: ḥtēxan ὄπτη, μέσα στήν ὅποια ἔμπαινε τό ξύλο ἢ καρφώνονταν ἐπάνω στό ξύλο.

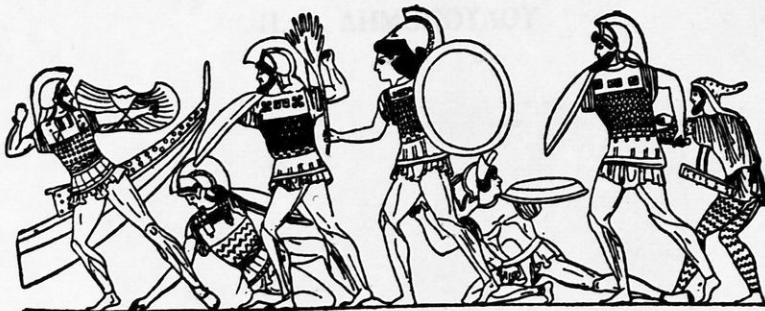

Εἰκ. 8. Φόρμιγξ (ἀναπαράσταση).

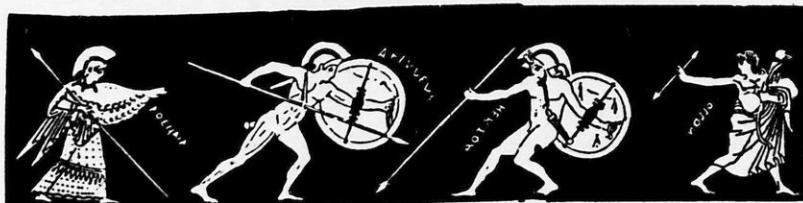
Εἰκ. 9. Μονομαχία τοῦ Διομήδη καὶ τοῦ Αίνεία.
(ἀγγειογραφία)

Ο Διομήδης ὄρμᾶ κατά τοῦ γονατισμένου Αίνεία, πού ἔχει πληγωθεῖ στό ύπογάστριο. Ή Αφροδίτη δῆμως καί μέ τά δύο χέρια ἀρπάζει τό γιό της Αίνεία ἀπό τούς βραχίονες μέ τὴν πρόθεση νά τὸν σώσει. Πίσω ἀπό τό Διομήδη στέκεται ἡ Ἀθηνᾶ καὶ παραχολούθει μέ τὴρεμία δῖτι γίνεται. (Ιλιάδα Ε 309-317).

Eix. 10. Μάχη στά πλοῖα.
(Από ἄγγειο)

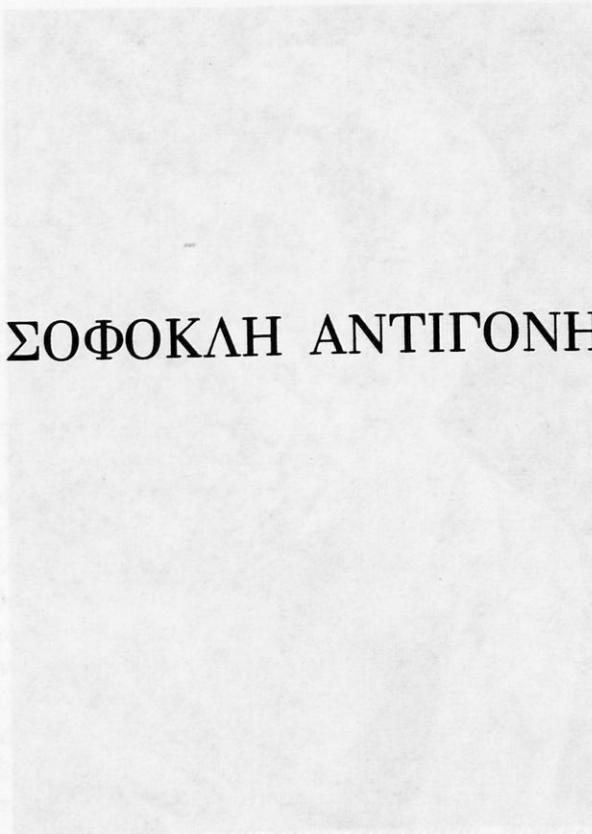
Κοντά στήν πρύμη τοῦ πλοίου στέκεται ὁ Αἴας πού τὸν πιέζουν οἱ Τρῶες. Ἀπό αὐτοὺς ἔνας κρατᾷ ἀναμμένο δαυλό, γιά νά πυρπολήσει τό πλοῖο. Δυό Ἀχαιοὶ ἔχουν ἀνατραπεῖ στό ἔδαφος, ἀπό τοὺς ὅποιους ὁ ἔνας ἐξακολουθεῖ ν' ἀποκρούει τούς ἐχθρούς. (Ιλ. Ο, 420).

Eix. 11. Μονομαχία τοῦ Ἀχιλλέα καὶ τοῦ Ἐκτορα.
(Από ἄγγειο)

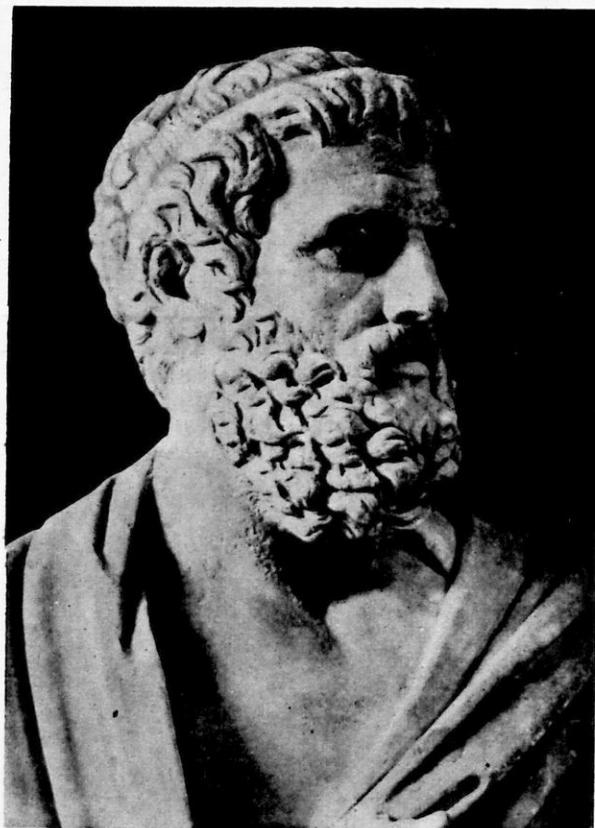
Ἡ Ἀθηνᾶ προτρέπει τὸν Ἀχιλλέα, ἐνῷ ὁ Ἀπόλλωνας ἐγκαταλείπει τὸν Ἐκτορα πού προστάτευε. (Ιλ. Χ).

Π. Ν. ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΥ

ΣΟΦΟΚΛΗ ΑΝΤΙΓΟΝΗ

Διαφορές, διαποδεύσεις και προσθήσεις στην παλαιότερη έκδοση του θεάτρου της Αθηναϊκής Επιτροπής, μετά την απόσταση πεντακοσίων χρόνων, ορίζουν την παράδοση της πρώτης παραγωγής της Αντιγόνης στην Αθηναϊκή θέατρο της Αρχαίας Ελλάδας. Η παράσταση αυτή δεν ήταν μόνο η πρώτη στην ιστορία της αρχαίας θεατρικής τέχνης, αλλά η πρώτη που έπιασε γραπτά την ιδέα της πρώτης παραγωγής στην αρχαία Ελλάδα, μετατρέποντας την ιδέα της πρώτης παραγωγής σε πραγματικό περιεχόμενο.

ΣΟΦΟΚΛΗΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ *

1. Τό δράμα καί τά εἶδη τον

Τό δράμα εἶναι ἔνα ἀπό τά τρία μεγάλα εἶδη τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ ποιητικοῦ λόγου. Τά ἄλλα δύο εἶναι τό ἔπος καί ἡ λυρική ποίηση.

Τό δράμα, ἔργο θεατρικό, προορισμένο στά χρόνια τῆς ἀκμῆς του πάντοτε γιά παράσταση καί ὅχι γιά ἀπλή ἀνάγνωση, ἦταν καλλιτέχνημα σύνθετο. Ἐκτός ἀπό τό λόγο, πού ἦταν τό κύριο ὅργανο τῆς καλλιτεχνικῆς του ἐκφράσεως, ἦταν ἀπαραίτητη στή σύνθεση καί τήν ἐκτέλεσή του ἡ συνδρομή καί ἄλλων τεχνῶν, τῆς μουσικῆς καί τῆς ὁρχήσεως. Όρισμένα μέρη του μελοποιοῦσε ὁ ποιητής καί τά τραγουδοῦσαν πρόσωπα πού ἀποτελοῦσαν τό Χορό. Τά τραγούδια αὐτά συνοδεύονταν ἀπό ρυθμικές κινήσεις ἥ καί πραγματική ὅρχηση τοῦ χοροῦ.

Τό δράμα ὅμως ἦταν κυρίως ἔργο ποιητικό, δηλαδή λογοτεχνικό. Οἱ ἀρχαῖοι τό ὄνομασαν δράμα (ἀπό τό δράω - δρῶ = πράττω), γιατί γι' αὐτούς ἦταν κυρίως κάτι τό δράμα πού μεν ε ν ο ν, δηλ. πράξη, καί μάλιστα, ὅπως θά δοῦμε πιό κάτω, ἰεροπραξία, ἰεροτελεστία.

Σέ δρισμένες ἰεροτελεστίες, π.χ. στά Ἐλευσίνια μυστήρια, οἱ παριστάμενοι, ἐκτός τοῦ ὅτι ἄκονταν αὐτά πού λέγονταν καί ψάλλονταν, ἔβλεπαν καί ἰερές συμβολικές πράξεις, πού τίς ὄνόμαζαν δράμα πού μεν ε ν α. Αὐτά δέν ἦταν δράματα, πρωτότυπα δηλ. καί ἐλεύθερα καλλιτεχνικά δημιουργήματα· ἀντιθέτα μάλιστα θά προσπαθοῦσαν νά τά ἐκτελοῦν κάθε φορά πιστά, κατά ἔνα δρισμένο τυπικό, γιατί πίστευαν ὅτι ἔτσι δ θρησκευτικός σκοπός, γιά τόν ὅποιο

* Γράφτηκε ἀπό τό Θ. Σταύρου.

γίνονταν, θά πραγματοποιόταν εύκολότερα· πάντως όμως ύπήρχε κάποια ἀναλογία ἀνάμεσα σ' αὐτά τά δρώμενα και στό δράμα πού γεννιόταν και ἡ όμοιότητα αὐτή θά συντέλεσε στήν καθιέρωση του ὀνόματος «δράμα» γιά τό νέο αὐτό ποιητικό είδος.

Η ύπόθεση τοῦ ἔπους ἦταν τά καὶ λέα ἀν δρῶν, δηλαδή και ἐκεῖ εἴχαμε δράση· τό λυρικό ποίημα ἐκφράζει συναισθήματα, ἀλλά ὅχι σπάνια ὑμνεῖ ἡ ἀφηγεῖται — μολονότι κατά τρόπο διαφορετικό ἀπό τό ἔπος — πράξεις. Τή δράση όμως αὐτή, τίς πράξεις αὐτές, οἱ ἀκροατές τοῦ ἐπικοῦ ἡ λυρικοῦ ἔργου δέν τίς βλέπουν μπροστά τους. Βλέπουν και ἀκούουν τόν ποιητή ἡ τό φανωδό νά ἀπαγγέλλει, νά ἀφηγεῖται· βλέπουν και ἀκούουν τόν ἐκτελεστή τοῦ λυρικοῦ ἄσματος ἡ τούς ἐκτελεστές, τό χορό — ἄν πρόκειται γιά λυρικό χορικό ποίημα — νά τραγουδοῦν και νά ύμνουν πράξεις. Ἀντίθετα κατά τήν ἐκτέλεση τοῦ δράματος ὁ θεατής ἔχει μπροστά του πρόσωπα — τούς ἥθοποιούς και τούς χορευτές — πού παρουσιάζονται σάν ἥρωες τοῦ ἔργου, ύποδύνονται δηλ. ἀλλα πρόσωπα. Στό δράμα λοιπόν ἡ δράση παρουσιάζεται σάν ζωντανή πραγματικότητα και ὅχι σάν θέμα ἀφηγήσεως.

Τηρήσαν στήν ἀρχαιότητα τριῶν εἰδῶν δράματα: ἡ τραγωδία, τό σατυρικό δράμα και ἡ κωμωδία.

Η τραγωδία είναι τό σοβαρό, σεμνό και μεγαλόπρεπο δράμα. Οἱ ποιητές ἀντλοῦσαν τά θέματά τους ἀπό τούς θησανδρούς τῶν λαικῶν μύθων — πολύ σπάνια ἀπό ἄλλες πηγές — και τά πραγματεύονταν μέ τέτοιο τρόπο πού νά δημιουργούν στίς ψυχές τῶν θεατῶν εὐγενή και ὑψηλά συναισθήματα. Κυρίως προκαλοῦσαν τή συμπάθειά τους πρός τά πρόσωπα τοῦ ἔργου, πού ἔφτανε ὡς τά δάκρυα, και τήν ἀνησυχία, τήν ἀγωνία γιά τούς κινδύνους πού τά ἀπειλοῦσαν, τόν ἔλεον και τόν φόβον, δηποτες ἔλεγε ὁ Ἀριστοτέλης.

Κατά τόν Ἀριστοτέλη ἡ ποίηση γενικά είναι μίμηση ση. Δέν πρέπει όμως νά θεωροῦμε τή μίμηση πιστή και δουλική ἀντιγραφή τῆς πραγματικότητας, ἀλλά ἐλεύθερη δημιουργία και σύνθεση τῶν στοιχείων τῆς πραγματικότητας μέ τάση πρός ἔξιδανίκευση. Εἰδικότερα ἡ τραγωδία είναι μίμηση σοβαρῆς πράξεως, πού ἔχει ἀρχή, μέση και τέλος· ἐπίσης κάποια ἐκταση, μέγεθος εύσηνοπτο. Η μίμηση γίνεται μέ λόγο ἡ δύναμη, πού ἔχει δηλ. ρυθμό, ἀρμονία

καί μελωδία. Τά ή δύσματα αντά δέ συγκεντρώνονται σ' ἔνα μέρος του ἔργου, ἀλλά στολίζονταν τά διάφορα μέρη του ἔργου, ὅπου τό καθένα ταιριάζει. Ή τραγωδία διεγείρει στήν ψυχή τῶν θεατῶν τόν εἶ λε ο καί τό φύ βο. Ό θεατής βλέποντας τόν ἥρωα νά πάσχει – πού συνήθως ἔχει ύψηλά καί εὐγενή αἰσθήματα, ἀλλά συντρίβεται ἀπό κάποιο σφάλμα ή ἀπό ἀμαρτία – αἰσθάνεται ζωηρή συμπάθεια πρός αντόν καί ἀνησυχία γιά τήν τύχη του. Στό τέλος ὅμως ἔρχεται ή κάθαρθος ἢ ποιητής μέ τίν τέχνη του δίνει τέτοια τροπή στήν ἔξελιξη τοῦ μύθου καί τέτοια λύση στό δράμα, πού δέ ἥρωας πέφτει μέ ἀξιοπρέπεια καί υποκύπτει στούς νόμους τῆς ἡθικῆς τάξεως. Ή ψυχή τοῦ θεατῆ πού ἔχει συγκλονιστεῖ ἀπό τόν ἔλεο καί τό φύβο, καθαρίζεται ἀπό τά παθήματα αντά μέ τή δοκιμασία πού πέρασε, ἀνακονφίζεται καί καταπραΐνεται. Τά γνωρίσματα αντά τῆς τραγωδίας, πού ἀποτελοῦν καί τήν οὐσία της, περιέλαβε ὁ Ἀριστοτέλης στήν *Ποιητική* του, στόν περίφημο δρισμό, πού είναι ὁ ἔξῆς: ἔστιν οὖν τραγωδία μίμησις πράξεως σπουδαίας καί τελείας, μέγεθος ἔχούσης, ἡδυσμένω λόγω, χωρὶς ἐκάστω τῶν εἰδῶν ἐν τοῖς μορίοις, δρώντων καί οὐ δι' ἀπαγγελίας, δι' ἔλεου καί φόβου περαίνουσα τήν τῶν τοιούτων παθημάτων κάθαρσιν.

Οι ποιητές τῶν τραγωδιῶν ἔγραφαν καί τά σατυρικά δράματα. Ἐδιναν σ' αντά τήν ἔξωτερη μορφή τῆς τραγωδίας καί ἀντλοῦσαν καί γι' αντά τά θέματά τους ἀπό τούς μύθους, πού τώρα ὅμως τούς ἔβλεπαν ἀπό τή φαιδρή τους ὅψη. Τό σατυρικό δράμα, ζωηρό καί εὐθυμο, προκαλοῦσε τό γέλιο, ἀλλά δέν καντηρίαζε, δέ διακωμαδοῦσε, δέ σατιρίζε. * Τό σατυρικό δράμα δόνομάστηκε ἔστι, γιατί τό χορό του ἀποτελοῦσαν πάντοτε Σάτυροι, πού εἶχαν κορυφαῖο ἔνα γέροντα Σειληνό⁹ οἱ ἀρχαῖοι τό δόνόμαζαν μερικές φορές καί δράμα σειληνός.

Οι κωμῳδίες γράφονταν ἀπό εἰδικούς ποιητές, τούς κωμικούς ποιητές ή κωμωδοποιούς. Αύτοί ἔπαιρναν τά θέματά τους ἀπό τή σύγχρονη ζωή ή ἀπό κόσμους φανταστικούς. Καί ή κωμωδία προκαλοῦσε τό γέλιο, ἀλλά σύγχρονα – τουλάχιστο στήν παλιά μορφή της, δηλ. ὡς τό 390 π.Χ. – καντηρίαζε καί μάλιστα πολλές

* Η λέξη σατυρικό δέν ἔχει καμιά σχέση μέ τή σάτυρο, λέξη λατινική, ἀπ' τήν όποια σχηματίσαμε τό ρήμα σατιρίζω.

φορές μέ τρόπο αντηρό καί ἀμείλικτο πρόσωπα καί πράγματα, καταστάσεις πολιτικές καί κοινωνικές· ἐπίσης ίδες πού οἱ κωμικοί ποιητές τίς θεωροῦσαν λαθεμένες καί ἐπικίνδυνες.

2. Ἡ τραγωδία

Ἡ ἀρχαία τραγωδία – ὅπως καί τά ἄλλα εἰδη τοῦ δράματος – ἦταν, ὅπως εἴπαμε, καλλιτέχνημα σύνθετο· τά μέσα τῆς ἐκφράσεώς του ἦταν ὁ λόγος, ἡ μουσική καί ἡ ὁρχηστῇ. Στήν πάρασταση κάθε τραγωδίας ἀπαραίτητα ἔπαιδρε μέρος χορός, δηλ. ὅμιλος προσώπων – 12 παλιότερα, 15 ἀπό τό Σοφοκλῆ –, πού τραγουδοῦσε ὅλος μαζί ἡ κατά ἡ μιχ ὁριακά καί ἑκτελοῦσε ὑνθμικές κινήσεις καί πραγματική ὁρχηστῇ, μμητική πράξεων καί ἐκφραστική ψυχικῶν καταστάσεων. Ὁ χορός μέ τήν εἰσοδό του στὸν τόπο τῶν παραστάσεων, τήν ὁριακή στροφὴ, τραγουδοῦσε ἕνα ἄσμα πού ὄνομαζόταν πάροδος της. Ἐπειτα κατά τά διαλείμματα τῶν διαλογικῶν μερῶν, πού οἱ ἥθοποιοί τά ἀπήγγελαν, τραγουδοῦσε ἄλλα ἄσματα, πού λέγονταν στάσιμα. Τά χορικά αντά ἄσματα ὡς πρός τό περιεχόμενο ἦταν ἐμπνευσμένα ἀπό τό προηγούμενο διαλογικό μέρος· ὡς πρός τή μορφή ἦταν ὅμοια μέ τά ἄλλα χορικά ἄσματα, πού τά ἔγραφαν καί τά τραγουδοῦσαν καί πρὸν ἀπό τή γένεση τῆς τραγωδίας. Ἡταν γραμμένα σέ ποικίλα μέτρα, χωριζοῦταν σέ στροφές καί ἀντιστροφές, ἀντίστοιχες πρός τίς στροφές στό μέτρο καί τή μελωδία, καί σέ ἐπωδούς. Τά χορικά ἄσματα γράφονταν σέ διάλεκτο δωρική ἡ τονλάχιστο ἀνάμεικτη μέ πολλά δωρικά στοιχεῖα. Ἐκτός ἀπό τά ἄσματα αντά παρεμβάλλονταν καί μέσα στά διαλογικά μέρογι ἄλλα συντομότερα ἄσματα, πού τραγουδοῦσε ὁ Χορός καί ἔνας ἡ δύο ἥθοποιοί (κομμοί) ἡ ἔνας ἥθοποιός (μονωδίες) ἡ δύο ἥθοποιοί (διωδίες). Η πάροδος, τά στάσμα καί τά ἄλλα ἄσματα ἀποτελοῦν τό λυρικό στοιχεῖο τῆς τραγωδίας.

Φορεῖς στήν ἐξέλιξη τῆς ύποθέσεως ἦταν: α) ὁ πρόλογος, δηλ. τό μέρος πρὸν ἀπό τήν εἰσοδο του χοροῦ. Αὐτό δέν ἦταν πάντοτε ἀπαραίτητο, γιατί μερικές φορές ἡ τραγωδία ἀρχίζε ἀμέσως μέ τήν πάροδο· β) τά ἐπεισόδια ἀπό κάθε ἐπεισόδιο ἀκολουθοῦσε ἕνα στάσμα· γ) ἡ ἔξοδος, δηλ. τό τμῆμα τῆς τραγωδίας πού ἦταν μετά τό τελευταῖο στάσμα. Ὁ πρόλογος, τά ἐπει-

σόδια καί ή ἔξοδος γράφονταν στήν ἀρχαίᾳ ἀπτικῇ διάλεκτο καί πάντοτε σέ στίχους — πεζό δράμα στήν ἀρχαιότητα δέν ὑπῆρχε — πού δέν τούς τραγουδοῦσαν, ἀλλά τούς ἀπήγγελλαν οἱ ἡθοποιοί. Τό μέτρο ἦταν κατά κανόνα ἱαμβικό τοίμετρο καί μερικές φορές τροχαϊκό τετράμετρο. Στό διάλογο ἔπαιρνε μέρος πολλές φορές καί ὁ κορυφαῖος τοῦ Χοροῦ. Τά διαλογικά καί ἀφηγηματικά μέρη τῆς τραγωδίας ἀποτελοῦν τό ἐπικό στοιχεῖο της.

Οἱ ἡθοποιοί καί οἱ χροευτές τοῦ δράματος ἐξίστανται, βγαίνοντες δηλ. ἀπό τήν προσωπικότητά τους καί ὑποδύονται ἄλλα πρόσωπα, τούς ἥρωες τοῦ ἔργου, τῶν ὅποιων μετενσαρκώνονταν κατά κάποιο τρόπο τά διανοήματα, τά συναισθήματα καί τό χαρακτήρα. Ή ἐκ στασης η αὐτή, οὐσιαστικό γνώρισμα τοῦ δράματος, ἐκδηλωνόταν μέ τή μεταμόρφωση τῶν ὑποκριτῶν καί τῶν χρευτῶν, οἱ ὅποιοι ἔκτος ἀπό τή μεταμφίεσή τους φοροῦσαν καί κατάλληλο προσωπεῖο (προσωπίδα) ἀνάλογα πρόστιμα πρόσωπο πού υποδύονταν. Κατά τή διάρκεια τῆς παραστάσεως ἄλλαζαν προσωπίδα, ἄν ἦταν ἀνάγκη.

Οὐσιαστικό γνώρισμα τῆς ἀρχαίας τραγωδίας ἦταν ὁ θρησκευτικός της χαρακτήρας. Ή παράστασή της δέ γινόταν ὀπονδήποτε καί ὀποτεδήποτε. Η τραγωδία παριστανόταν, ἐδιδάσκετο, ὅπως ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι, μόνο σέ όριμένες ἔορτές τοῦ Διονύσου καί σέ χώρῳ ἀφιερωμένο σ' αὐτόν. Η παράστασή της ἦταν ἰεροτελεστία, μέρος τοῦ προγράμματος τῶν ἔορτῶν, οἱ ὅποιες γίνονταν πρόστιμή τοῦ θεοῦ. Γι' αὐτό εἶναι ἀνάγκη, προτοῦ ἔξετάσονμε τό πρόβλημα τῆς γενέσεως τῆς τραγωδίας, νά ξέρουμε μερικά στοιχεῖα ἀπό τή διονυσιακή λατρεία.

3. Διονυσιακή λατρεία

Ο Διόνυσος ἦταν κυρίως θεός τῆς ἀμπέλου καί τοῦ οἴνου, ἀλλά γενικότερα προσωποποιούσε τή βλάστηση πάνω στή γῆ καί ὅλες τίς μιστηριώδεις παραγωγικές δυνάμεις τῆς φύσεως. Η λατρεία του ἥρθε στήν Ἑλλάδα ἀπό τή Λυδία καί τή Φρονγία διά μέσου τῆς Θράκης. Στήν ἀρχῇ οἱ πιστοί του ἦταν λύγοι καί ὁ Διόνυσος θεωροῦνταν κατώτερος θεός συγκριτικά πρόστιμος τούς ὁμηρικούς θεούς τοῦ Όλύμπου. Μέ τό πέρασμα ὅμως τοῦ χρόνου καί τήν παράλληλη

Προσωπεῖο Διονύσου.

ἀνάπτυξη τῆς ἀμπελουργίας ή λατρεία του διαδιδόταν όλοένα και περισσότερο. Τόν 70 και τόν 60 π.Χ. αιώνα ἀπλώθηκε σε πλατιά στρώματα τοῦ λαοῦ. Τή διάδοση τῆς νέας λατρείας εύνόησαν και προστάτεψαν οἱ τύραννοι τῶν διαφόρων πόλεων, ὁ Περίανδρος στήν Κόρινθο, ὁ Κλεισθένης στή Σικυώνα, ὁ Πεισίστρατος στήν Ἀθήνα.

Λεγόταν γιός τοῦ Δία και τῆς Σεμέλης, κόρης τοῦ βασιλιὰ τῶν Θηβῶν Κάδμου. Οἱ μύθοι διηγοῦνται πολλές περιπέτειές του, ὅτι ἔπεσε σε χέρια ληστῶν, ὅτι ὁ βασιλιάς τῶν Θηβῶν Λυκούνδος τόν καταδίωξε και τόν ἔριξε στή θάλασσα, και ἄλλα παθήματά του, ἀλλά και θριάμβους του. Οἱ περιπέτειες αὐτές συμβολίζουν και τίς ἐναλλαγές τῶν φυσικῶν φαινομένων, π.χ. τή βλάστηση και τό μαρασμό, τά όποια προσωποποιούσε ὁ Διόνυσος, ἀλλά και τούς σκληρούς και μακροχρόνιους ἀγῶνες, πού χρειάστηκε νά γίνουν γιά τή διάδοση τῆς λατρείας του σε συνδυασμό μέ τήν ἀνάπτυξη τῆς ἀμπελουργίας.

Οἱ ὄπαδοί τοῦ Διονύσου τόν λάτρευναν σε κατάσταση ἰερῆς μανίας και ἔξαλλον ἐνθουσιασμοῦ· ζωηρά και παράφορα ἦταν τά τραγούδια πού συνέθεταν και τραγουδούσαν πρός τιμή του. Ἐπίναν και ἄφθονο κρασί, τό ἰερό δῶρο τοῦ θεοῦ.

Ούσιαστικό γνώρισμα τῆς διονυσιακῆς λατρείας ἦταν ή ἔκσταση, μέθη συναισθηματική, πού ἀνύψωνε τὸν πιστό πάνω ἀπό τὴν πραγματικότητα καὶ τὸν ἔκανε νά αἰσθάνεται τὸν ἔαντό του ἄλλο πρόσωπο, πού κατεχόταν ἀπό τὸ πνεῦμα τοῦ λατρευόμενου θεοῦ.

Ἡ μεταμφίσης ἦταν ἀπαραίτητη στὶς διονυσιακές τελετές. Οἱ πιστοί φοροῦσαν δέοματα ζώων, ἄλειφαν τὸ πρόσωπό τους μέτρον γία (κατακάθι τοῦ κρασιοῦ) ἢ τὸ σκέπαζαν μέτρον φύλλα ἢ φλοιούς δέντρων καὶ φοροῦσαν στεφάνι κισσοῦ, ἵεροῦ, ὅπως τὸ κλῆμα, φυτοῦ τοῦ Διονύσου.

4. Ἡ γένεση τῆς τραγωδίας

Τώρα προκύπτει τὸ πρόβλημα: πῶς γεννήθηκε ἡ τραγωδία;

Τά συστατικά στοιχεῖα τῆς τραγωδίας, τό ἐπικό, τό λυρικό, ἡ ὁρχηση, ὑπῆρχαν πολὺ πρὸ τῆς ἐμφάνισής της, ἀλλ' ἡ σύνθεσή τους δέν εἶναι τόσο αὐτονόητη. Ὄλα σχεδόν τὰ ἔθνη δημιούργησαν ἐπικά καὶ λυρικά ποιήματα· ἐπίσης παντοῦ ἀναπτύχθηκε ἡ ὁρχηση. Πολλοί περιηγητές πού ἐπισκέφθηκαν φυλές θιαγενῶν τῶν διαφόρων ἡπείρων παρατήρησαν καὶ μελέτησαν τοὺς πολύπλοκους χορούς μεταμφιεσμένων. Η ἔκσταση, ἡ ζωοδότρα αὐτή δύναμη τῆς τραγωδίας, εἶναι κοινή σὲ πολλά θορηκεύματα. Ἐχει εὐδύτατα διαδοθεῖ καὶ ἡ χρήση τῆς προσωπίδας μέτραιον χαρακτήρα, πού κατά τὴν πίστη τῶν πρωτόγονων λαῶν μεταβιβάζει σ' αὐτόν πού τὴν φορᾶ τῇ δύναμῃ καὶ τίς ἴδιότητες τοῦ εἰκονιζόμενου θεοῦ. Σέ κανένα ὅμως λαός καὶ σέ καμιά ἄλλη ἐποχῇ δέν ἔγινε σύνθεση αὐτῶν τῶν στοιχείων, γιά νά δημιουργηθεῖ ἡ τραγωδία. Τό ποιητικό τούτο εἶδος παρουσιάστηκε μόνο στὸν ἐλληνικό χῶρο καὶ εἶναι ἀποκλειστικό δημιούργημα τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος.

Ως τά μέσα περίπου τοῦ δου αἰ. π.Χ. δύο εἰδῆ ποιήσεως ὑπῆρχαν στὴν Ἑλλάδα: τό ἔπος καὶ ἡ λυρική ποίηση.

Ἡ ἐποχὴ τῆς μεγάλης ἀκμῆς τοῦ ἔπους εἶχε βέβαια περάσει· τά μεγάλα καὶ ἀνυπέρβλητα ἐπικά ἀριστουργήματα, ἡ Ἰλιάδα καὶ ἡ Ὀδύσσεια, εἶναι πολὺ παλιότερα· αὐτό τό εἶδος ὅμως ἐξακολουθοῦσαν νά τό καλλιεργοῦν οἱ ποιητές τοῦ ἐπικοῦ κύκλου.

Ἡ λυρική ποίηση ἥδη ἀπό 150 χρόνια βρισκόταν σέ ὅλη της τὴν ἀκμήν. Ὄλα τά εἰδη τῆς εἶχαν καλλιεργηθεῖ καὶ τά καλλιεργοῦσαν ἀκόμα λαμπρά. Ὁ Καλλίνος, ὁ Τυρταῖος, ὁ Μύμνεορμος καὶ ἄλλοι εἰ-

χαν συνθέσει θαυμάσιες ἐλεγεῖες. Τό 560 ζούσε ἀκόμα ὁ Ἀθηναῖος νομοθέτης Σόλων, πού ἦταν καί ἔξοχος ἐλεγειοποιός. Σκωπτικούς ιάμβους εἶχαν γράψει ὁ μεγάλος ποιητής Ἀρχίλοχος καί ἄλλοι. Τά χρόνια γύρω στό 600 π.Χ. εἶναι ἡ ἐποχή τῆς μεγάλης ἀκμῆς τοῦ αἰόλικοῦ μέλους στό ὅποιο διακρίθηκαν ὁ Ἀλκαῖος καί ἡ Σαπφώ.

Εἶδος τῆς λυρικῆς ποιήσεως εἶναι καί ἡ χροική ποιήση. Τό χροικό ἄσμα, πού ἔξερφαζε συναυσθήματα περισσότερο ὅμαδικά παρά ἀτομικά καί πού τό τραγουδοῦσε ὁμάδα προσώπων, ὁ Χορός, ἀναπτύχθηκε στήν ἀρχή στίς δωρικές χῶρες, ὅπου τό ὅμαδικό πνεῦμα ἦταν ζωηρότερο. Γι' αὐτό καί γραφόταν πάντοτε σέ δωρική ἡ τουλάχιστο δωριζούσα διάλεκτο, ἀκόμα καί ἀπό τούς ποιητές πού δέν ἦταν Δωριεῖς. Οἱ πιό μεγάλοι ἀντιρρόσωποι τῆς χροικῆς ποιήσεως, ὁ Σιμωνίδης, ὁ Βακχυλίδης, ὁ Πίνδαρος, ἐμφανίστηκαν μετά τά μέσα τοῦ δον αἰώνα. Ἡδη δῆμως πρὸν ἀπό τά χρόνια αὐτά εἶχαν συνθέσει χροικά ἄσματα ἄλλοι σπουδαῖοι ποιητές. Ἐνας ἀπό αὐτούς ἦταν ὁ Ἀρίων, πού διακρίθηκε στό διθύραμβο.

Ο διθύραμβος ἦταν ὅμνος στό Διόνυσο. Αὐτό εἶναι τό ἄσμα, τό ὅποιο οἱ θιασῶτες τοῦ θεοῦ τραγουδοῦσαν — μέ συνοδείᾳ αὐλοῦ — στίς ἑορτές τοῦ θεοῦ σέ κατάσταση ἐνθεης μανίας καί ἔξαλλον ἐνθουσιασμοῦ. Στήν ἀρχή βέβαια θά ἦταν αὐτοσχέδιος καί ἀτεχνος. Θά τόν τραγουδοῦσαν λήγα πρόσωπα καί οἱ ἄλλοι θιασῶτες θά συνόδευαν τό τραγούδι βγάζοντας τήν ἐνθουσιώδη ἴαχή ἵψα καὶ εὔοι.

Ο Ἀρίων ἔδωσε τεχνική μορφή στό διθύραμβο. Αὐτός ἦταν ἀπό τή Μήθυμνα τῆς Λέσβου, ζούσε ὅμως, γύρω στό 600 π.Χ., στήν αὐλή τοῦ Περιάνδρου, τύραννον τῆς Κορίνθου, δωρικῆς πόλεως. Ο Ἀρίων συνέθετε μέ ἐπιμέλεια τούς στίχους καί τή μελωδία τῶν διθύραμβων τον, πού τούς ἐκτελοῦσε κύκλιος χορός ἀπό 50 ἀντρες, πού τούς ἀσκοῦσε ὁ ἴδιος. Ο ποιητής αὐτός ἦταν κατά τούς ἀρχαίους εὐρετής τοῦ τραγούδης αὐτός, πρώτος αὐτός κατά τήν πιθανότερη ἐρμηνεία σημαίνει ὅτι πρώτος αὐτός παρουσίασε τούς χορευτές, πού τραγουδοῦσαν τό διονυσιακό διθύραμβο, μεταμφιεσμένους σέ τράγους, δηλ. σέ σατύρους*.

* "Όχι ἐπειδή τούς φαντάζονταν τραγόμορφους. Ἀπό τά μνημεῖα τέχνης, στά ὅποια οἱ Σάτυροι εἴκονιζονται μέ χαρακτηριστικά τράγων, κανένα δέν εἶναι ἀρ-

Οἱ Σάτυροι, δαίμονες τῶν δασῶν, προσωποποίηση τῆς βλαστήσεως καὶ τῆς ἐλεύθερης γενέσεως καὶ ἀναπτύξεως στή φύση, δέν εἶχαν καμιά σχέση ἀρχικά μὲ τὸ Διόνυσο. Ἀλλωστε ἡταν στήν Ελλάδα πολύ παλιότεροι ἀπό τό Διόνυσο, πού ἡ λατρεία του ἥρθε, ὅπως εἴπαμε, ἀπέξω. Ὄταν ὅμως ἡ λατρεία τοῦ Διονύσου διαδόθηκε, οἱ Σάτυροι προσκολλήθηκαν σ' αὐτόν καὶ ἔγιναν οἱ ἀχώριστοι σύντροφοι του. Κατά τήν πιό πιθανή ἐκδοχή ἡ ἔνωση τοῦ Διονύσου, πού ἥρθε ἀπό τό Βορρά, καὶ τῶν ἀρχαδικῶν Σατύρων ἔγινε γιά πρώτη φορά στή βόρειο Πελοπόννησο, καὶ ἔται ὁ Ἀρίων βρῆκε τό λαό τῆς Κορίνθου πρόθυμο νά δεχτεῖ τό νεωτερισμό του, δηλαδή τήν ἐκτέλεση τοῦ διονυσιακοῦ διθύραμβου ἀπό χορό Σατύρων, χορό τραγικοῦ.

Όπωσδήποτε ὁ διθύραμβος ἔφτασε στήν τελική διαμόρφωσή του ἀπό τό 600 περίπου π.Χ. Ἀπό τότε, γιά πολλές δεκαετίες, οἱ ποιητές συνέθεταν κάθε φορά γιά τίς διονυσιακές τελετές νέους διθύραμβους, διθύραμβους τεχνικούς. Αὐτούς τούς ἐκτελοῦσαν χοροί πού εἶχαν ἀσκηθεῖ μέ τέπιμελεια. Αὐτό γινόταν σέ πολλά μέρη τῆς Ἑλλάδας, κυρίως σέ κεῖνα, ὅπου λατρευόταν περισσότερο ὁ Διόνυσος. Ένα ἀπό τά μέρη αὐτά ἦταν ἡ Ἀττική.

Κάποτε, δέν ξέρονμε ἀκριβῶς πότε, πάντως γύρω στά μέσα τοῦ δου αἰώνα ἡ λύγο νωρίτερα, ἔνας ποιητής ἀπό τήν ἀμπελόφυτη Ἰκαρία, κοντά στήν Πεντέλη (ὅπου ὁ σημερινός Διόνυσος), ὁ Θέσπιης, εἶχε μιά ἔμπνευση: στό διθύραμβο πού τραγουδοῦσε ὁ Χορός παρενέβαλε μερικούς στίχους σέ ἀλλο μέτρο, χωρίς μελωδία, κατάλληλους γιά ἀπαγγελία, πού τούς ἀπήγγειλε κατά τήν πιθανότερη ἐκδοχή ὁ ἴδιος μέ τή μορφή κάποιου μυθικοῦ προσώπου. Μέ τούς στίχους αὐτούς ἀποκρινόταν (ἀρχ. ὑ π ε κ ρ ᵫ ν ε τ ο, ἀπ' ὅπου ὑ π ο κ ρ ι τ ἡ σ) κατά κάποιο τρόπο στό προηγούμενο μέρος τοῦ τραγουδιοῦ· ἐπίσης ἔδινε νέα τροφή σέ αὐτό, ἔκανε τή συνέχεια τοῦ τραγουδιοῦ πιό εὐπρόσδεκτη στούς θεατές, δημιουργούσε, ὅπως

χαιότερο ἀπό τήν ἐλληνιστική ἐποχή. Στούς παλιότερους χρόνους, τούς Σατύρους τούς φαντάζονταν ζωόμορφους — συνήθως τούς ἔλεγαν θήρας — δέν ἔδιναν ὅμως σ' αὐτούς τά χαρακτηριστικά ἔνος ὄρισμένου ζώου. Περισσότερο ξμοιάζαν μέ ἄλογα· εἶχαν τ' αὐτιά τους, τίς μακριές οὐρές καὶ σέ ἀρχαότερες παραστάσεις καὶ τίς ὅπλες. Επειδή ὅμως τούς φαντάζονταν μέ πυκνό τρίχωμα καὶ ζωηρούς, εὐθυμους καὶ ἀσυγκράτητους, τούς ἔλεγαν καὶ τραγούς.

λέμε σήμερα, τήν κατάλληλη ἀτμόσφαιρα, ώστε οἱ θεατές νά κατανοήσουν καί νά νιώσουν τό ἄσμα καλύτερα καί βαθύτερα.

Ο νεωτερισμός, ἀπό μιά πρώτη ματιά, δέ φαίνεται ἵσως πολὺ σημαντικός. Οἱ συνέπειές του ὅμως ἔχουν ἀξία ἀνυπολόγιστη· τή μέρα ἐκείνη πού ὁ Θέσπης στάθηκε ἀπέναντι ἀπό τό χορό καί συνδιαλέχτηκε μαζί του μέ στίχους γιά ἀπαγγελία καί ἐνωσε τό ἐπικό στοιχεῖο τοῦ διαλόγου καί τῆς ἀφηγήσεως μέ τό λυρικό στοιχεῖο, πού κυριαρχοῦσε ὡς τή στιγμή ἐκείνη ἀπόλυτα καί ἀποκλειστικά, γεννήθηκε στήν Ἑλλάδα καί στόν κόσμο ή τραγωδία, ἔνα ἀπό τά λαμπρότερα δημιουργήματα τοῦ ἀνθρώπινον πνεύματος.

Τή λυρική καταγωγή τῆς τραγωδίας δείχνει καί τό ὄνομά της· στήν ἀρχῇ ἦταν τραγωδία, δηλ. ἄσμα Χοροῦ μεταμφιεσμένου σέ Σατύρονς.

Στά πρώτα χρόνια, στά ὅποια δημιουργήθηκε η τραγωδία, τά διαλογικά μέροι ἦταν σύντομα καί τό κέντρο τοῦ βάρους ἀποτελοῦσαν τά χορικά. Σιγά-σιγά ὅμως τά χορικά περιορίζονταν, ὁ πρόλογος καί τά ἐπεισόδια ἔπαιρναν ὅλο καί μεγαλύτερη ἔκταση καί ἔγιναν αὐτά τό κύριο μέρος τῆς τραγωδίας καί οἱ φορεῖς τοῦ μύθου· ὑπόθεση τοῦ ἔργου ἔξελισσόταν μέσα σ' αὐτά.

Ο Θέσπης ἀντικατέστησε τά παλαιότερα πρόχειρα, ἀπό φύλλα, φλοιού κτλ., προσωπεῖα μέ ἄλλα ἀπό λινό ψφασμα ἐπιχωισμένο μέ γύψο.

Ἄργότερα ὁ Αἰσχύλος πρόσθεσε καί δεύτερο ύποκριτή καί ὁ Σοφοκλῆς καί τρίτο. Οἱ τρεῖς αὐτοὶ ύποκριτές, ὁ πρωταγωνιστής, ὁ δευτεραγωνιστής καί ὁ τριταγωνιστής, ύποδύονταν ὅλα τά πρόσωπα τοῦ δράματος, πού ἦταν βέβαια συνήθως περισσότερα ἀπό τρία.

Οἱ τραγικοί ποιητές ἀντλοῦσαν τίς ὑποθέσεις τῶν ἔργων τους ἀπό τήν ἀνεξάντλητη πηγή τῶν μύθων. Ἀπό τίς 32 τραγωδίες τῶν τριῶν μεγάλων τραγικῶν τῆς ἀρχαιότητας (7 τοῦ Αἰσχύλου, 7 τοῦ Σοφοκλῆ καί 18 τοῦ Εὐριπίδη) πού ἔχουν διασωθεῖ, μόνο μία, οἱ Πέρσες τοῦ Αἰσχύλου, ἔχει ύπόθεση ἴστορική: τήν ἦττα τῶν βαρβάρων στή Σαλαμίνα· ὅλων τῶν ἄλλων οἱ ύποθέσεις εἶναι μυθικές. Ἄλλα ἀπό αὐτές πάλι μόνο οἱ Βάκχες τοῦ Εὐριπίδη ἔχουν ύπόθεση παραμένη ἀπό τούς διονυσιακούς μύθους. Ἐνώ λοιπόν στήν τραγωδία ὅλα, η καταγωγή της, ὁ τόπος παραστάσεως, οἱ

έορτές, πού στό πρόγραμμά τους περιλαμβανόταν, ήταν διονυσιακά, οι ύποθέσεις στά χρόνια τής ἀκμῆς της ήταν παραμένεις ἀπό μύθους ἄλλων θεῶν καί κυρίως ἡρώων. Πῶς καί πότε ἔγιναν δεκτοί μύθοι ἄσχετοι μέ τὸ Διόνυσο σέ ἔργα προορισμένα νά λαμπρύνουν τή γιορτή του, δέν είναι δυνατό νά καθορίσουμε· ἀκόμα καί πρίν ἀπό τή γένεση τής τραγωδίας τό περιεχόμενο τῶν διθυράμψων είχε πάψει νά είναι ἀποκλειστικά διονυσιακό. Πάντως ὅμως ἡ χρησιμοποίηση στήν τραγωδία μύθων, πού δέν ήταν διονυσιακοί, είχε μιά φυσική καί ἀναγκαία συνέπεια: οἱ ποιητές ἀντικατέστησαν τό Χορό τῶν Σατύρων μέ Χορό ύποδυόμενο ἄλλα πρόσωπα, διαφορετικά κάθε φορά, γιατί μέ μύθο ξένο πρός τό Διόνυσο ὁ Χορός τῶν Σατύρων δέν ήταν δυνατό νά ἐναρμονιστεῖ. Ἀπό σεβασμό ὅμως πρός τήν παράδοση διατήρησαν ὡς τό τέλος τούς Σατύρους στά σατυρικά δράματα, μόλιο πού καί αὐτῶν οἱ μύθοι είχαν πιά ποικίλη προέλευση. Φρόντιζαν ὅμως κάθε φορά νά δικαιολογοῦν, ὅσο ήταν δυνατό φυσικότερα, τήν παρονοία τοῦ σατυρικοῦ χοροῦ σέ ἔργο, πού είχε ξένη (σχι διονυσιακή) ύπόθεση.

5. Τό θέατρο

Ἡ διδασκαλία τῶν διθυράμψων καί τῶν δραμάτων γινόταν πάντοτε τήν ήμέρα καί στό ὕπαιθρο. Ἐνας κυκλικός χῶρος, ἡ ὁρχήστρα, μέ τό βωμό (θυμέλη) τοῦ Διονύσου στή μέση ἀρκούσε γιά τήν ἐκτέλεση τοῦ διθύραμψου. Ὁ λαός στεκόταν γύρω ἀπό τόν κύκλο καί παρακολούθουσε. Ὄταν ὅμως ἀπό τό διθύραμψο γεννήθηκε τό δράμα, οἱ ύποκριτές, πού ἔπαιζαν καί αὐτοί μέσα στήν ὀρχήστρα, ἔπειπε νά ἔχουν κάποιο σκεπασμένο οἴκημα, γιά νά περιμένουν μέσα σ' αὐτό τή σειρά τους γιά ἀλλαγή προσωπείου καί ἐνδυμάτων, ἀφοῦ ήταν ύποχρεωμένοι νά ύποδύνονται διάφορα πρόσωπα. Γι' αὐτό κοντά στόν κύκλο στηνόταν πρόχειρο ξύλινο ὀρθογώνιο παράπηγμα, ἡ σκηνή νή. Οἱ θεατές τότε στέκονταν γύρω ἀπό τό τμῆμα τοῦ κύκλου πού ἀπόμενε ἐλεύθερο καί παρακολουθούσαν. Γι' αὐτούς ἔπειτα τοποθετούσαν ξύλινα καθίσματα σέ σκήνη μέσην καί ὀλοένα πιό ψηλά, ὅσο ἀπομακρύνονταν ἀπό τήν ὀρχήστρα, ὥστε οἱ καθισμένοι στίς πίσω σειρές νά μήν ἐνοχλοῦνται ἀπό ἐκείνους πού κάθονταν μπροστά τους.

Ἐτοι τό ἀρχαῖο θέατρο ἀπαρτίστηκε ἀπό τοία μέοη: τήν ὁ ρχήστρα, ὅπου γινόταν ἡ παράσταση, τῇ σκηνῇ, μέσα στήν ὁποία μεταμφιέζονταν οἱ ὑποκριτές, καὶ τό κυριός θέατρο λεγόταν καὶ κοιλον, ἔξαιτιας τοῦ σχῆματός του.

Ἡ πλευρά τῆς σκηνῆς πρός τούς θεατές εἰκόνιζε συνήθως τήν πρόσοψη ἀνακτόρου ἢ ναοῦ· εἶχε μιά ἢ τρεῖς θύρες ἀπό τίς ὁποῖες ἐμπαιναν στήν ὁρχήστρα οἱ ὑποκριτές οἱ ὑποδυόμενοι πρόσωπα, πού ὑποτίθεται ὅτι βρίσκονταν μέσα στό ἀνάκτορο (ἢ τό ναό).

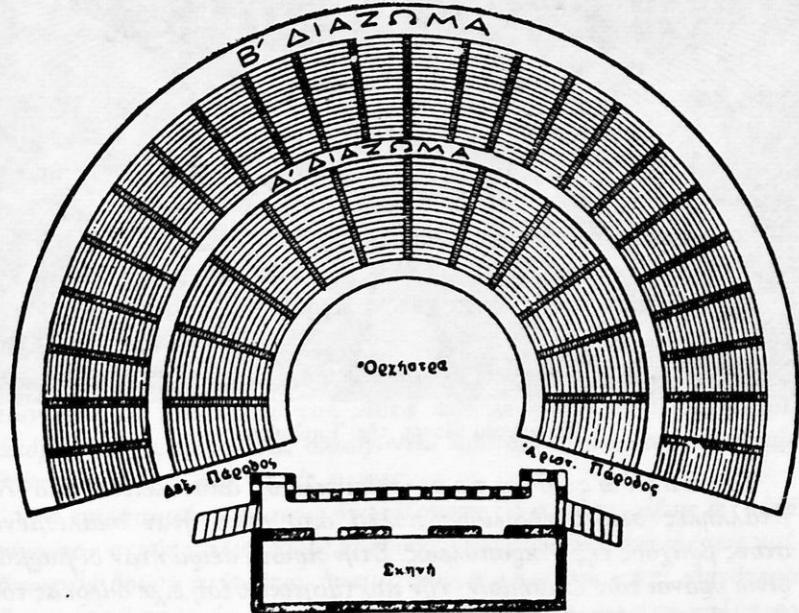
Ἐπειδὴ ὅμως οἱ ὑπόθεσεις τῶν δραμάτων δέν ἔξελισσονταν πάντοτε μπροστά σέ ἀνάκτορα ἢ ναούς, ἐπινοήθηκε μέ τόν καιρό (στήν ἐποχή τοῦ Σοφοκλῆ) ἡ θεατρική ζωγραφική, ἡ σκηνὴν ο γραφία. Ἐτοι κατασκεύαζαν μεγάλους πίνακες, πού εἰκόνιζαν δάσος, ἀκτή, στρατόπεδο κ.ἄ., καὶ τούς τοποθετούσαν στήν πρόσοψη τῆς σκηνῆς.

Μεταξύ τοῦ κοίλου καὶ τῆς σκηνῆς ὑπῆρχαν δυό διάδρομοι, ὁ ἔνας δεξιά, ὁ ἄλλος ἀριστερά, οἱ πάροδοι ἀπό αὐτούς ἐμπαιναν στήν ὁρχήστρα ὁ Χορός καὶ τά πρόσωπα, πού ὑποτίθεται ὅτι ἔρχονταν ἀπό ἔξω καὶ ὅχι ἀπό τό ἀνάκτορο (ἢ τό ναό). Ἀν ἔνα πρόσωπο ἐμπαινει ἀπό τή δεξιά ὡς πρός τό θεατή πάροδο, ὑποτίθεται ὅτι ἔρχόταν ἀπό τήν πόλη ἢ τό λιμάνι, ἃν ἀπό τήν ἀριστερή, ὑποτίθεται ὅτι ἔρχόταν ἀπό τούς ἀγρούς ἢ ἀπό τήν ξενιτιά.

Στήν Ἀθήνα οἱ παραστάσεις γίνονταν μέσα στό τέμενος τοῦ Ἐλευθερίως Διονύσου, πού βρισκόταν κάτω ἀπό τή νοτιοανατολική πλευρά τῆς Ἀκροπόλεως. Στόν 5ο αἰώνα, δηλ. στά χρόνια τῆς ἀκμῆς τῆς τραγωδίας, μόνιμο θέατρο, ἐκτός ἀπ' τήν ὁρχήστρα, δέν ὑπῆρχε. Ἡ ἔνλινη σκηνή καὶ τά ξύλινα καθίσματα στήνονταν γιά τήν κάθε παράσταση. Μόνο γύρω στά τέλη τοῦ 5ου αἰώνα ἀρχιετούσε ἡ κατασκευή λιθινών ἑδωλίων.

Τόν 4ο αἰώνα ὅλα τά ἑδώλια ἔγιναν λιθινά καὶ κτίστηκε καὶ πέτρινη σκηνή. Ορήτορας Λυκοῦργος, πού διαχειρίστηκε μέ σύνεση καὶ ἴκανότητα τά οἰκονομικά τῆς πόλεως κατά τά ἔτη 338-326, ἀποπεράτωσε τήν κατασκευή τοῦ μόνιμου λιθινού θεάτρου.

Τό θέατρο αὐτό, πού μεταρρυθμίστηκε ἀργότερα, διατηρήθηκε ὡς σήμερα, ἀλλά δυστυχώς ὅχι ἀκέραιο· είναι τό λεγόμενο Διονυσιακό θέατρο τῶν Ἀθηνῶν.

Αρχαῖο θέατρο.

Τό άρχαιο θέατρο τής Ἐπιδαύρου.

Τό κ ν ρ ί ω σ θ έ α τ ρ ο, ή μακυλικό, ἀ ποτελεῖται ἀ πό 78 ἐ πά λλη λες σειρές ἑ δω λίων· πολλά ἀ πό αὐτά ἡ ταν σκαλισμένα στον ς βράχον τής Ἀκροπόλεως. Στήν πρώτη σειρά ἡ ταν οἱ μαομάρινοι θρόνοι τῶν ἐ πισήμων· τήν πιό τιμητική θέση είχε ὁ ἱερέας τοῦ Ἐλευθερέως Διονύσου. Ο θρόνος του, ὅ πως καί πολλοί ἄ λλοι, σώζεται καί ἔχει ἀ νά γλυφες παραστάσεις.

Δυνό δι α ζώ μα τα δοριζόντια χώριζαν τό κ ν ρ ί ω σ θ έ α τ ρ ο σέ τρεις ζώνες, γιά νά διευκολύνεται η κυκλοφορία τῶν θεατῶν. Τίς σειρές τῶν ἑ δω λίων διέκοπταν κλίμακες, ἀ πό τίς ό ποιες οἱ θεατές ἀ νέβαιναν στίς ψηλότερες θέσεις. Τά σφηνοειδή τμήματα ἀ νά μεσα στίς κλίμακες ὀ νομάζονταν κεροίδες.

Κατά μῆκος τοῦ τοίχου τής σκηνῆς, πού ἡ ταν πρός τό μέρος τῶν θεατῶν, κτίστηκε στενή ἄ λλα ἀ ρκετά ψηλή ἔξεδρα, τό λογειο γειο αὐτό ἔ πιασε μέρος τής δοχήστρας, πού ἔ τοι ἔ παψε νά είναι ἐ ντελῶς κυκλική. Στό λογειο ἔ παιζαν οἱ ύ ποκριτές, πού χωρίστηκαν ἔ τοι ἀ πό τό Χορό. Πότε ἔ γινε η μεταρρύθμιση αὐτή δέν είναι γνω-

στό· πάντως κατά τούς κλασικούς χρόνους λογεῖο δέν ύπηρχε· ή ὁρχήστρα ήταν τότε ἔνας κύκλος, καὶ ὅλη ἡ παράσταση γινόταν πάνω σ' αὐτή. Ἐκτός ἀπό τό λογεῖο ύπηρχε καί τό θεοῦ λόγος, εἰδος ἐξώστη κοντά στή στέγη τῆς σκηνῆς, πού πάνω σ' αὐτόν παρουσιάζονταν θεοί.

Μέσα στή μόνη πιά σκηνή φυλάγονταν τά ἀπλά μηχανήματα τοῦ θεάτρου, πού εἶχαν ἐπινοήσει οἱ ἀρχαῖοι. Τά κυριότερα ἀπό αὐτά ήταν: α) ἡ μηχανή ἡ αἰώρη μηχανή, εἰδος γερανοῦ, πού παρουσιάζει θεούς (θεοῦ ωντούς μηχανή), β) οἱ περιφέρειαι ακτοί, δύο ἔγκλινοι προισματικοί στύλοι, τοποθετημένοι ἀπό τίς δύο μεριές τῆς σκηνῆς, πού περιστρέφονταν γύρω ἀπό αὗτα καί παρουσιάζαν τούς στεριωμένους πάνω σ' αὐτούς ζωγραφισμένους πίνακες, κάθε φορά πού ήταν ἀνάγκη νά ἀλλάξει ἡ σκηνογραφία, γ) τό εἶ καὶ λημανία, ἔνα τροχοφόρο δάπεδο, πάνω στό ὅποιο παρουσιάζαν στούς θεατές ὁμοιώματα νεκρῶν (γιατί πάρα πολύ σπάνια στό ἀρχαῖο θεάτρο παριστανόταν φόνος ἢ αὐτοκτονία μπροστά στά μάτια τῶν θεατῶν).

Ἡ ἀκονοτική τῶν ἀρχαίων θεάτρων προκαλεῖ τό θαυμασμό αὐτῶν πού τά ἐπισκέπτονται. Αὐτά πού λέγονται στήν ὁρχήστρα, ἀκόμη καί χαμηλόβραντα, ἀκούγονται καθαρά ἀπό αὐτούς πού κάθονται καί στίς πιό γηλές σειρές.

Τά σκεπασμένα θέατρα ὀνομάζονταν ώδεια· μέσα σ' αὐτά γίνονταν στούς παλιότερους χρόνους μόνο μουσικές ἐκτελέσεις καί, ὅπως θά δούμε πιό κάτω, δραματικοί προσωποί γωνεῖς, ἀργότερα ὅμως καί θεατρικές παραστάσεις. Ἀπό αὐτά ἐκεῖνο πού καλύτερα διατηρεῖται τό ώδεια, τό ὅποιο χάρισε στούς Ἀθηναίους γύρω στό 160 μ.Χ. ὁ Ηρώδης ὁ Ἀττικός.

6. Χρόνος καί τρόπος τῶν παραστάσεων

Μόνο σέ ὄρισμένες ἐορτές τοῦ Διονύσου διδάσκονταν, ὅπως εἴπαμε, τραγῳδίες· ἡ διδασκαλία τους εἶχε ἀγωνιστικό χαρακτήρα.

Πρός τιμή τοῦ Διονύσου γίνονταν στήν Ἀττική τέσσερις ἐορτές: γύρω στά τέλη Δεκεμβρίου (στό μήνα Ποσειδεῶν) τά *Mikra* ἡ κατάρρηγρος Διονύσια, ὕστερα ἀπό ἔνα μήνα τά *Lηναῖα*, ἀργότερα τά *Anthenē* καί τέλος γύρω

στά τέλη Μαρτίου (στό μήνα Ἐλαφηβολιῶν) τά Μεγάλα ἡ ἐν ἄστει Διονύσια.

Κατά τά ἀνθεστήρια δέ διδάσκονταν δράματα. Κατά τά μικρά Διονύσια γινόταν στούς δήμους τῆς Ἀττικῆς ἐπανάληψη παλαιότερων τραγωδιῶν. Νέες τραγωδίες διδάσκονταν κατά τά Λήναια (ἀπό τό 433), λαμπρότερα ὅμως καί ἐπισημότερα κατά τά ἐν ἄστει Διονύσια (ῆδη ἀπό τό 534).

Τά ἐν ἄστει Διονύσια γιορτάζονταν ἔξι μέρες· ἀπό αὐτές στίς τρεῖς τελευταῖς γίνονταν οἱ δραματικοί ἀγῶνες· τήν ἐποπτεία τους εἶχε ὁ ἐπώνυμος ἄρχοντας.

Ο ποιητής πού ἐπιθυμοῦσε νά πάρει μέρος στόν ἀγώνα ὑπέβαλλε στόν ἄρχοντα τρεῖς τραγωδίες καί ἔνα σατυρικό δράμα καί ἥτει χορόν. Ο ἄρχοντας, ἀφοῦ μελετοῦσε τά ἔργα καί συμβουλευόταν καί πρόσωπα πού ἐκτιμοῦσε τή γνώμη τους, ἐδίδοντας χορόν καί ἔτσι ἔδινε τό δικαίωμα τῆς συμμετοχῆς στόν ἀγώνα σέ τρεῖς ποιητές ἀπό ἑκείνους πού εἶχαν ὑποβάλει αἰτήσεις. Στούς ποιητές αὐτούς ἔδιναν ἀμοιβή ἀπό τό δημόσιο ταμείο, ἀπό τό ὅποιο πληρώνονταν καί οἱ ὑποκριτές, τρεῖς γιά τόν κάθε ποιητή. Τά μεγαλύτερα ὅμως ἔξοδα ἦταν τά ἀπαιτούμενα γιά τό Χορό καί αὐτά τά ἀναλάμβαναν κάθε φορά τρεῖς πλούσιοι Ἀθηναῖοι, οἱ χοροί για τόν κάθε ποιητή, πού δορίζονταν ἀπό τόν ἄρχοντα μέ ύπόδειξη τών φυλῶν. Ή χοροί για τά μιά ἀπό τίς λειτουργίες, πού ἦταν βαριά ἀλλά καί πολύ τιμητική ἔμμεση φορολογία. Μέ κληρο δοριζόταν ὁ ποιητής μέ τόν ὅποιο θά συνεργαζόταν ὁ καθένας ἀπό τούς τρεῖς χορηγούς.

Ο ποιητής ἦταν καί σκηνοθέτης τῶν ἔργων του· ἀσκοῦσε τό χορό στό ἄσμα καί τήν ὅρχηση, ἔκανε τήν κατανομή τῶν προσώπων τῶν ἔργων στούς ὑποκριτές καί τούς ἀσκοῦσε στήν ἀπαγγελία, τή μυμήκη κτλ. Μερικές φορές ἀναλάμβανε τή διδασκαλία τοῦ Χοροῦ εἰδικός χορού διαδικασίας, πού ἀμειβόταν καί αὐτός ἀπό τό χορεύοντας.

Λίγες μέρες πρίν τόν ἀγώνα γινόταν καί ὁ προκαταρκτικός κατάλογος τῶν κριτῶν – τά ὄνόματα 500 Ἀθηναίων, 50 ἀπό κάθε φυλή, γράφονταν σέ πινακίδια, πού τά ἔριχναν σέ 10 ὑδρίες, μιά γιά κάθε φυλή· οἱ ὑδρίες σφραγίζονταν καί φυλάσσονταν στόν ὅπισθόδομο τοῦ Παρθενώνα.

Δυό μέρες προτοῦ ἀρχίσουν οἱ ἑορτές οἱ τρεῖς ποιητές, στεφανωμένοι, ἀκολουθούμενοι ἀπό τοὺς ὑποκριτές καὶ τοὺς χορευτές τῶν ἔογων τους, πού ἡταν καὶ αὐτοὶ στεφανωμένοι ἀλλά χωρίς προσωπεῖα καὶ θεατρικές στολές, ἔφταναν στὸ ὡδεῖο, θέατρο στεγασμένο, πού προορίζοταν γιὰ μουσικές ἀκροάσεις. Ἐκεῖ συναθροίζονταν οἱ Ἀθηναῖοι, γιὰ νά παρακολουθήσουν τό λεγόμενο προάγωνα. Οἱ ποιητές, ὁ καθένας μέ τόν ὅμιλό του, ἀνέβαιναν μέ τῆ σειρά στήν ἐξέδρα τοῦ ὡδείου καὶ ἔδιναν στό κοινό πληροφορίες γιὰ τά ἔργα τους, πού ἐπρόκειτο νά παιχτοῦν, ἀνακοίνωναν τοὺς τίτλους καὶ τίς ὑποθέσεις τους καὶ παρουσίαζαν τοὺς ὑποκριτές, πού θά ὑποδύνονταν τά διάφορα πρόσωπα.

Τέλος τήν τέταρτη μέρα τῶν Μεγάλων Διονυσίων γινόταν ἐναρξη τῶν παραστάσεων. Οἱ θεατές ἔχονταν πολύ νωρίς, πρίν ἀπό τήν ἀνατολή τοῦ ἥλιου, ἐμπαιναν στό θέατρο καὶ ἔπιαναν τίς θέσεις τους. Τίς παραστάσεις παρακολουθοῦσαν καὶ γυναικὲς ἀλλά ἀπό ἴδιαίτερες κερκίδες. Ἡ εἰσόδος στήν ἀρχή ἡταν ἐλεύθερη, ἐπειτα ὅμως ἐπιτρεπόταν μόνο μέ εἰσιτήρια (σύμβολα), πού τό ἀντίτιμό τους πληρωνόταν στόν ἐργολάρῳ τοῦ θεάτρου, τό θεάτρον, τό θεάτρον. Επειδή ὅμως θεωροῦσαν τό θέατρο, ὅπως καὶ ἡταν πραγματικά, κέντρο ὑψηλῆς πνευματικῆς ἀπολαύσεως καὶ σπουδαῖο μέσον ἥθικῆς ἔξυφώσεως τοῦ λαοῦ καὶ ἐπειδή τό θεωροῦσαν ἄδικο νά μήν πηγαίνονταν σέ αὐτό οἱ πολίτες πού δυσκολεύονταν νά πληρώσουν τό εἰσιτήριο, ἀποφάσισαν ἀπό τήν ἐποχή τοῦ Περικλῆ νά δίνονταν στοὺς ἀπορρεόντας τό ἀπαιτούμενο χρηματικό ποσό ἀπό τό δημόσιο ταμεῖο. Αὐτά λέγονταν θεάτροι καὶ θεάτρα. Ἀργότερα τά θεάτρα ἦταν τά ἔπαιρον δῆλοι οἱ πολίτες.

Ἀστυνομικά καθήκοντα στό θέατρο ἐκτελοῦσαν οἱ ραβδοῦσι.

Ἀπό τήν Ἀκρόπολη ἔφερονταν στό θέατρο τίς δέκα ὑδρίες, πού είχαν τοὺς κλήρους μέ τά ὄνόματα τῶν ὑποψηφίων κριτῶν, τίς ἀποσφράγιζαν καὶ ἀπό κάθε ὑδρία ἔβγαζαν ἔναν κλῆρο· ἔτσι καταρτιζόταν δεκαμελῆς κριτική ἐπιτροπή. Ό καθένας ἀπό αὐτούς ἔπαιρνε ἀπό ἓνα πινακίδιο, γιὰ νά γράφονταν πάνω σ' αὐτά τή γνώμη τους, καὶ κάθονταν στίς θέσεις τους.

Ἐπειτα ἥχονσε ἡ σάλπιγγα καὶ ὁ κήρυκας φώναζε τό ὄνομα τοῦ ποιητῆ, πού τά ἔργα του θά παιζονταν τήν πρώτη μέρα· καὶ αὐτό

δριζόταν μέ κλῆρο. Τίς έπόμενες δυό μέρες θά παιζονταν οἱ τετραλογίες τῶν ἄλλων ποιητῶν, πάλι κατά τή σειρά τῆς κληρώσεως.

Καὶ ἔτοι ἀρχιζεῖ ἡ παράσταση τῆς πρώτης τραγωδίας, τήν ὥρα περίπου πού ἔβγαινε ὁ ἥλιος. Οἱ ύποκριτές παρουσιάζονταν στήν δρχήστρα ντυμένοι μέ πολυτέλεια. Φρόντιζαν νά είναι ἡ μεταφίεσή τους παράδοξη, ώστε καὶ αὐτή νά συντελεῖ στήν ἀπομάκρυνση τοῦ θεατῆ ἀπό τήν πεζή πραγματικότητα καὶ τή μεταφορά του στοὺς μιθικούς κόσμους τῆς τραγωδίας. Φοροῦσαν κ ο θ ὁ γ ν ο υ ζ, ύποδήματα μέ ψηλά κατάνυματα, καὶ διάφορα παραγεμίσματα κάτω ἀπό τά ἐνδύματά τους, ώστε νά φαίνονται πιό μεγαλόσωμοι, ὅπως ὁ λαός φανταζόταν τούς ἥρωες. Η ἐνδυμασία τους ἦταν βέβαια ἀνάλογη πρός τό πρόσωπο πού ύποδύονταν, γενικά ὅμως οἱ χιτῶνες τους ἦταν ποδήρεις μέ χρωματιστές κατακόρυφες ραβδώσεις καὶ χειριδωτοί· οἱ μανδύες ἦταν στολισμένοι μέ κεντήματα, ταινίες κτλ. Τά π ο σ ω π ε ī a — τό πανάρχαιο καὶ ἀπαραίτητο αὐτό στοιχεῖο κάθε διονυσιακῆς τελετῆς — εἶχαν μεγάλα ἀνοίγματα γιά τό στόμα καὶ τά μάτια καὶ μέ ἀδρές γραμμές ζωγραφισμένα τά χαρακτηριστικά τῶν διαφόρων προσώπων τοῦ δράματος. Τά γυναικεῖα πρόσωπα ύποδύονταν ἄνδρες.

Ο Χορός ἦταν ντυμένος ἀπλούστερα. Ἐμπαινε στήν δρχήστρα ἔχοντας μπροστά τόν αὐλητή ἥ κατά στοίχους (μέτωπο 3, βάθος 5) ἥ κατά ζυγά (μέτωπο 5, βάθος 3). Ωστε ἦταν τετράγωνος καὶ ὅχι κυκλικός, ὅπως στό διθύραμβο.

Τήν τρίτη μέρα τῶν ἀγώνων, ἀφοῦ τέλειωνε ἡ παράσταση καὶ τῆς τρίτης τετραλογίας, οἱ δέκα κριτές ἔγραφαν τή γνώμη τους πάνω στίς πινακίδες τους· ἔπειτα ὅμως κληρώνονταν οἱ πέντε μόνο ἀπό αὐτούς, πού ἀποφάσιζαν τελικά γιά τό ἀποτέλεσμα τοῦ ἀγώνα. Τό ἀποτέλεσμα τό ἀνακοίνωνε ἀμέσως ὁ κῆρυκας.

Τό βραβεῖο ἦταν ἀπλό στεφάνι κισσοῦ, ἀλλά ἡ δόξα μεγάλη. Ἐκτός ἀπό τό νικητή ποιητή βραβευόταν μέ στεφάνι καὶ ὁ χορηγός του.

Στούς δραματικούς ἀγῶνες κρατοῦσαν ἐπίσημα πρακτικά. Τά δύνματα τῶν ποιητῶν, τῶν χορηγῶν καὶ τῶν πρωταγωνιστῶν, οἱ τίτλοι τῶν ἔργων καὶ τό ἀποτέλεσμα τῆς κρίσεως χαράζονταν σέ πλάκες, πού τίς κατέθεταν στό δημόσιο ἀρχεῖο· αὐτές ὀνομάζονταν διδασκαλίες.

7. Οι πρόδρομοι τῶν μεγάλων τραγικῶν – Ὁ Αἰσχύλος

Ο Θέσπις πιστεῖ ἡταν ό πρώτος τραγικός ποιητής καί ό πρώτος ὑποκριτής. Τό διδάχτηκε γιά πρώτη φορά τραγωδία του στά Μεγάλα Διονύσια, πού τά δργάνωσε λαμπρά στήν Ἀθήνα ό Πεισίστρατος. Άσφαλως ὅμως ό Θέσπις καί πρὸ τήν ἐπίσημη αὐτή ἀναγνώριση τῆς νέας τέχνης θά δίδαξε στά ἀγροτικά Διονύσια τραγωδίες του στόν τόπο τῆς γεννήσεώς του, τήν Ἰκαρία, καί ἵσως καί σέ ἄλλους δήμους τῆς Ἀττικῆς.

Λίγο νεότερος του ἡταν ό Χοιρίς ίλιος, γιά τόν όποιο ξέρουμε μόνο στις ἔγραφε πολλά ἔργα.

Ο μαθητής τοῦ Θέσπιδος Φρύνις καί ιχθυος ἔγραφε ἐκτός ἀπό ἐκεῖνες πού εἶχαν μυθικό περιεχόμενο καί δυνό τραγωδίες μέ ύποθέσεις ἀπό τή σύγχρονη πραγματικότητα: Μιλήτον ἄλωσις καί Φρύνισσα. Στήν πρώτη παρονσίᾳ μπροστά στά μάτια τῶν συμπολιτῶν του τή συμφορά τῆς Μιλήτου, τῆς Ἰωνικῆς αὐτῆς πόλεως, πού καταστράφηκε ἀπό τούς Πέρσες τό 494. Τόσο ὅμως ταραχήτηκαν οἱ Ἀθηναῖοι ἀπό τό θλιψερό θέαμα, ὥστε ὅχι μόνο ἀπαγόρευσαν τήν ἐπανάληψη τοῦ ἔργου, ἀλλά ἐπέβαλαν καί πρόστιμο στόν ποιητή, γιατί θύμισε σέ αὐτούς «οἴκεῖα κακά». Μέ τίς Φοίνισσες ὅμως κέρδισε τό 476 τό στεφάνι τῆς νίκης. Τό Χορό τοῦ ἔργου ἀποτελούσαν γυναικες ἀπό τή Φοινίκη (ἀπ' ὅπου ό τίτλος), πού βρίσκονταν στό παλάτι τοῦ βασιλιὰ τῶν Περσῶν. Ή ύπόθεσή του ἡταν ό ἀντίκτυπος στήν Περσία τῆς νίκης τῶν Ἑλλήνων στή Σαλαμίνα. Τήν ίδια ύπόθεση πραγματεύτηκε ὕστερα ἀπό λίγα χρόνια ό Αἰσχύλος στούς Πέρσες τον, τό μόνο, ὅπως εἴπαμε, ἴστορικό δράμα πού διασώθηκε.

Ο Πρατίνασσος ἔγραφε καί τραγωδίες, ἀλλά περισσότερο ἀσχολήθηκε μέ τό σατυρικό δράμα. Ήταν Πελοποννήσιος, ἀπό τήν πόλη Φλέιρινα, ἔζησε ὅμως καί αὐτός στήν Ἀθήνα.

Όλα τά ἔργα τῶν ποιητῶν αὐτῶν χάθηκαν ἐκτός ἀπό ἐλάχιστα ἀποσπάσματα.

Ο Αἰσχύλος γεννήθηκε στήν Ἐλευσίνα τό 525. Κατά τούς Περσικούς πολέμους πολέμησε ἡρωικά στό Μαραθώνα καί τή Σαλαμίνα. Στά μέσα τῆς δεκαετίας πού μεσολάβησε μεταξύ τῶν δύο αὐτῶν μαχῶν νίκησε γιά πρώτη φορά σέ ἀγώνα δραματικό. Ἀπό τίς πολλές τραγωδίες του σώζονται μόνο ἑπτά: οἱ Τητεῖδες,

οἱ Πέρσαι, τό ἀρχαιότερο ἀπό τά ἔργα ποὺ σώθηκαν, οἱ Ἐπτά
ἔπι θήβας, ὁ Προμηθεὺς Δεσμώτης, ὁ Ἀγαμένονα πού
γύρισε ἀπό τήν Τροία, τήν ἐκδίκηση τοῦ γιοῦ του Ὁρέστη, τήν κα-
ταδίωξη τοῦ Ὁρέστη ἀπό τίς Ἐρινύες καὶ τήν ἀθώωσή του στὸν Ἀ-
ρειο Πάγο. Κατά τούς παλιότερους χρόνους τέτοιες τριλογίες παρι-
στάνονταν πάντοτε· καὶ τό σατυρικό δράμα πού τίς συνόδευε ἀ-
ντλοῦσε τήν ὑπόθεσή του ἀπό τόν ἴδιο μύθο. Ἐπειτα δῆμος ἡ ἐνό-
τητα αὐτῇ δέν ἦταν ὑποχρεωτική. Οἱ ποιητές ἔπαιρναν μέρος στόν
ἀγώνα μέ τρεῖς τραγωδίες καὶ ἔνα σατυρικό δράμα, ἀλλά οἱ ὑποθέ-
σεις ἐπιτρεπόταν νά προέρχονται ἀπό διάφορους μύθους.

Η φήμη τῆς νέας τέχνης ἐνωρίς διαδόθηκε πέρα ἀπό τά ὅρια τῆς
Ἀττικῆς. Ὁ Τέρων, διύραννος τῶν Συρακουσῶν, προσκάλεσε τόν
Αἰσχύλο στή Σικελία, ὅπου δίδαξε μερικά ἔργα του. Πέθανε τό 456
στή Γέλα τῆς Σικελίας, ὅπου εἶχε πάει γιά τοίτη φορά.

Οἱ τραγωδίες του καὶ σήμερα ἀκόμα, ὅταν ἀνεβάζονται στό θέα-
τρο, συγκλονίζουν τούς θεατές μέ τή βαθιά θρησκευτικότητα πού
τίς διαπνέει, μέ τό ὑψος τῶν διανοημάτων καὶ τήν τιτανική μεγαλο-
πρέπεια τῆς ἐκφράσεως, μέ τή λάμψη τοῦ λυρισμοῦ καὶ τῶν εἰκό-
νων.

8. Ὁ Σοφοκλῆς. Ο βίος καὶ τό ἔργο του

Ο Σοφοκλῆς, γιός τοῦ Σοφίλου, γεννήθηκε τό 496 π.Χ. στόν Ἱπ-
πιο Κολωνό, πού ἦταν ἔνα μαγευτικότατο προάστιο τῶν
Ἀθηνῶν ἐπάνω σέ λόφο. Ως γιός εὔπορου πατέρα, πού εἶχε ἔργο-
στάσιο μαχαιροπούμας, ἔλαβε ἐπιμελημένη ἀγωγή καὶ παιδεία. Δι-
δάχτηκε μέ ἐπιμέλεια τή μουσική καὶ τή γυμναστική καὶ ἀνέπτυξε
ἀρμονικά τίς σωματικές καὶ ψυχικές τον δυνάμεις. Τό σωματικό
του μάλιστα κάλλος, ή ζηλευτή χάρη καὶ ή ψυχική του εὐγένεια, κα-
θώς καὶ οἱ μουσικές του ἵκανότητες, τίς ὅποιες ἀνέπτυξε ὁ περίφη-
μος δάσκαλός του τῆς μουσικῆς Λάμπρος, τόν κατέστησαν ἄξιο με-
γάλης προσοχῆς καὶ ἐκτιμήσεως ἀπό τούς συμπολίτες του. Γι' αὐτό,
ὅταν μετά τή ναυμαχία τῆς Σαλαμίνας γιορτάστηκαν τά ἐπινίκια,

έξέλεξαν τό Σοφοκλῆ μέσα ἀπό χιλιάδες ἄλλους ἐφήβους Ἀθηναίους καὶ χόρεψε ἐπικεφαλῆς χοροῦ ἀπό παιδιά γύρω ἀπό τό τρόπαιο τῆς νίκης. Ἡ φυσιογνωμία τον μάλιστα, τό μεγαλόπρεπο παράστημά του καὶ ἡ ἡμερο ἔκφραση τοῦ προσώπου του εἶναι θαυμάσια ἀποτυπωμένα στόν ἐπιβλητικότατο ἀνδριάντα του πού βρίσκεται σήμερα στό Λατερανό Μουσεῖο τῆς Ρώμης.

Μελετώντας ἀπό τή νεότητά του ὁ Σοφοκλῆς τόν ἀθάνατο Ὄμηρο καὶ θαυμάζοντας τόν πρώτο καὶ μεγαλοφάνταστο τραγικό ποιητή καὶ δάσκαλό του Αἰσχύλο, νωρίς στράφηκε στήν ποίηση, καὶ μάλιστα στήν τραγική, καὶ ἀφοσιώθηκε στή δραματική τέχνη σέ ὅλη τή ζωή του.

Σέ ἥλικα μόλις 28 ἐτῶν ὁ Σοφοκλῆς, ἔχοντας πεποιθηση στήν ποιητική του ἀξία, ἔλαβε μέρος γιά πρώτη φορά τό 468 στό δραματικό ἀγώνα, στόν ὅποιο ἀναμετοίθηκε μέ τόν παλαιάμαχο τραγικό ποιητή Αἰσχύλο καὶ τόν νίκησε. Κατά τόν ἀγώνα ἀκριβώς ἐκεῖνο, ἐνώ ἄλλοι ἀπό τούς θεατές ἐπενφημούσαν τόν Αἰσχύλο καὶ ἄλλοι τό Σοφοκλῆ, μπῆκε στό θέατρο ὁ Κίμωνας, μόλις εἶχε ἐπιστρέψει ἀπό τήν ἐκστρατεία του. Παρακλήθηκε τότε νά χρησιμεύσει ως κοιτής μαζί μέ τούς συστράτηγούς του καὶ ἀπένειμε τό στέφανο τῆς νίκης στό Σοφοκλῆ, ὁ ὅποιος ἔτοι ἐμφανίζεται ως νέο ἀστέρι στή δραματική σκηνής. Ἀπό τότε ὑπερεῖχε σχεδόν πάντοτε στούς δραματικούς ἀγώνες, κατά τό 441 μάλιστα δίδαξε τήν Ἀντιγόνην καὶ εἶχε τόσο μεγάλη ἐπιτυχία, ὥστε ἐκλέχητη τό 440 συστράτηγος τοῦ Περικλῆ στό Σαμιακό πόλεμο. Καί γενικά ὁ Σοφοκλῆς ἀναδείχτηκε ἀληθινός καλλιτέχνης τῆς δραματικής τέχνης, γράφοντας ἐπί ἔξήντα χρόνια ἀριστοτεχνικά δράματα ως τά βαθιά γεράματά του καὶ συνεχώς ἀπολαμβάνοντας τήν εὐνοια καὶ τίς τιμές ἀπό τό ἀθηναϊκό κοινό, τού ὅποιον ἡ καλαισθησία εὕρισκε πάντοτε στά ἔργα του τήν πληρέστερη ἴκανοποιίση.

Ως ἄνθρωπος ὁ Σοφοκλῆς ἦταν πρόσχαρος, καὶ τα δεκτικός καὶ πολύ ἡ πιος, δέν παρέλειπε νά διατηρεῖ φιλικές σχέσεις μέ ἔξέχοντα πρόσωπα τῆς ἐποχῆς του, ὅπως μέ τόν Περικλῆ, τόν Ἡρόδοτο κ.ἄ. Ἁταν ἐπίσης φιλόθρονος καὶ τηρητής τῶν παραδόσεων καὶ θεοσεβής, χωρίς ὑπερβολές καὶ στενότητα πνεύματος, καὶ μάλιστα ἀσκησε καὶ ἰερατικό ἀξίωμα. Ἀξίζει ἐπίσης νά σημειωθεῖ, καθώς θά ἀντιληφτούμε καὶ ἀπό τήν ἀνάγνωση τῶν

τραγωδιῶν του, ὅτι δὲ τά ἀνθρώπινα αἰσθήματα εἶχαν τήν ἀπήκησή τους στή μεγάλη ἐκείνη ψυχή, πού ἀντιλαμβανόταν μέ βαθιά πείρα τῆς ζωῆς ὅλους τούς βαθμούς καὶ τίς μορφές τοῦ πάθους, τά τρυφερά αἰσθήματα καὶ τίς ύψηλές ἔξαρσεις.

Τέλος ὁ Σοφοκλῆς διακρινόταν γιά τήν ἐξ αἱρετηρίας ἀγάπην της ζωῆς του δέν ἐγκατέλειψε ποτέ γιά νά ἀποδημήσει σέ ἄλλα μέρη, ὅπως ἔκαμαν οἱ ἄλλοι δύο τραγικοί καὶ ἄλλοι διανοούμενοι τῆς ἐποχῆς του, ἃν καὶ ἐπανειλημμένα εἶχε προσκληθεῖ ἀπό διάφορους ἡγεμόνες νά ἐπισκεφτεῖ τίς αὐλές τους.

Ωστόσο, μολονότι ὁ Σοφοκλῆς εἶχε ἀπό ἴδιο συγκρασία ενθυμο χαρακτήρα, δοκίμασε στά τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς του ἀρκετές λύπες, ἔξαιτίας οὐκογενειακῶν προστριβῶν. Ό γιός του Ἰοφώντας μάλιστα κίνησε δίκη ἐναντίον του γιά παράνοια, ὥστε νά τόν θέσει «ὑπό ἀπαγόρευση». Ἡ βαρυθυμία πού τόν κατέλαβε διαφαίνεται καὶ στό τρίτο στάσιμο τοῦ τελευταίου δράματός του, τοῦ Οἰδίποδος ἐπὶ Κολωνῷ.

Αὐτός ἦταν ὁ μεγάλος τραγικός. Ό θάνατος, γαλήνιος καὶ φυσικός, τόν βρήκε τό 406 π.Χ. σέ ἡλικία 90 ἑτῶν.

Ο Σοφοκλῆς ἔζησε σέ ἐποχή κατά τήν ὁποία ή Ἀθήνα ἦταν τό πνευματικό ἐντροπής, δηλαδὴ τῆς Ἐλλαδας· αἱρετηρίας («κοινὴ παίδευσις Ἑλλάδος», «Ἑλλὰς Ἑλλάδος», ὅπως λεγόταν)· μέ ἀνταγωνιστές του δύο μεγάλους ἐπίσης ὁμότεχνους του, τόν Αἰσχύλο καὶ τόν Εὐριπίδη, κατόρθωσε νά καινοτομήσει στή δραματική τέχνη καὶ νά ἐμφανίσει τέτοιες ἰδιότητες, οἱ ὁποίες τόν κατέστησαν ποιητικό ἀστέρα πρώτου μεγέθους καὶ ἀνυπέρβλητο τραγικό ποιητή.

Πρῶτα πρῶτα ή απονδαιάτερη μεταβολή, πού ἐπέφερε στό δράμα, ἦταν ὅτι δίδασκε τρεῖς χωριστές τραγωδίες μέ διαφορετική γιά καθεμιά ὑπόθεση, ἀντί μιᾶς συνεχόμενης τριλογίας μέ κοινή ὑπόθεση, ὅπως ἔκανε ὁ Αἰσχύλος. Αὕτησε ὁμοίως τόν ἀριθμό τῶν ὑποκριτῶν ἀπό δύο – τόν α' εἶχε εἰσαγάγει, ὅπως προείπαμε, ὁ Θέσπις, τό β' ὁ Αἰσχύλος – σέ τρεῖς. Όμοίως αὕτησε τόν ἀριθμό τῶν χορευτῶν γιά κάθε δράμα ἀπό 12 σέ 15. Ἐπίσης περιόρισε τά ἀσματα τοῦ χοροῦ καὶ ἔδωσε μεγαλύτερη ἔκταση στό διάλογο.

Ἐξάλλου ὁ Σοφοκλῆς εἶναι ἀπαράμιλλος καλλιτέχνης στήν κατασκευή τοῦ δράματος. Έχει ἀρετή της ἡ θοποιία, ζωγραφικό-

ντας στήν ἐντέλεια τούς χαρακτῆρες τῶν προσώπων του. Ἐπίσης ἐπιτηδεύεται ἄριστα τήν πλοκή τοῦ μύθου, παρεμβάλλοντας στά δράματά του περιπέτειες καὶ ἀναγνωρίσεις, καὶ χρησιμοποιεῖ σέ ὅλα τή φυσικότητα καὶ τήν ἀρμονίαν πρέπει. Ἀφοῦ ἀφαιρέσει τό πομπώδες καὶ τήν ὑπερβολή τοῦ Αἰσχύλου, πού παρίστανται τά πράγματα ἀνώτερα καὶ ὑπερφυσικότερα ἀπό τά πραγματικά, καὶ ἀντιθέτα πρός τόν Εὐριπίδη¹, πού παρίστανται αὐτά τέτοια πού εἶναι στήν πραγματικότητα, διὰ Σοφοκλῆς τά παρίστανται τέτοια πού πρός εἰναι ἡ εὐγενέστατη καὶ χαριέστατη ἀρετή τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος. Ή γλώσσα του, δύπως θά τήν ἐκτιμήσουμε, εἶναι ὑπόδειγμα λεπτότητας καὶ ἀνάλογη πρός τήν ἀρμονική καὶ σύμμετρη δραματική του τέχνη, καὶ γι' αὐτό οἱ ἀρχαῖοι τόν ἀποκαλοῦσαν μέλιταν, ἐνῶ διὰ Αριστοφάνης ἔλεγε ὅτι τὸ στόμα αὐτοῦ μέλιταν κεχρισμένον ἦν. Ἄλλα καὶ τά χορικά του ἄσματα εἶναι περίτεχνα καὶ ὠραιαί, μεστά ἀπό μεγαλοπρέπεια καὶ χάρη.

Ἐπίσης, ἐνῶ στόν Αἰσχύλο τό τραγικό πραγματοποιεῖται μέ τή στάση τῆς Μοίρας ἡ τοῦ Θεοῦ ἀπέναντι στούς ἀνθρώπους καὶ τήν πάλη τῶν ἀνθρώπων πρός ἐκεῖνα, στό Σοφοκλῆς ἡ Μοίρα ἡ ὁ Θεός διευθύνοντας βέβαια ὡς ἔνα σημεῖο τίς τύχες τῶν ἀνθρώπων, ἀλλά ἡ ἐσωτερική δύναμη καὶ ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου εἶναι ἐκεῖνα πού τό παρορμοῦν στήν πραγματοποίηση τῶν σκοπῶν του.

Γιά τίς ἀρετές του αὐτές καὶ τίς ἄλλες, πού ἔμεις οἱ ἴδιοι θά ἐκτιμήσουμε κατά τήν ἀνάγνωση τῶν ἔργων του, δικαίως ὁ Ξενοφώντας ἀπό τή μιά τόν θεωροῦσε ὡς τόν τελείωτα τον τῶν τραγωδίες τοῦ μεγάλου αὐτοῦ τραγικοῦ. Ό Σοφοκλῆς συγγράφοντας σέ δῆλη τή ζωή του ἔγραψε γύρω στά 123 δράματα μέ διάφορες ὑποθέσεις καὶ ἔλαβε τίς περισσότερες νίκες ἀπό δῆλους τούς τραγικούς· ἀπό τά δράματα αὐτά σώθηκαν ὡς τίς ἡμέρες μας ἀκέραια ἐφτά: Ἀντιγόνη, Ηλέκτρα, Τραχίνια,

1. Γιά τόν Εύριπίδη, τό νεότερο ἀπό τούς τρεις μεγάλους τραγικούς, βλ. στό βιβλίο Δραματική Ποίηση (Γ' Γυμνασίου) τίς σελ. 33-34.

Οιδίποντες Τύραννος, Αἰας, Φιλοκτήτης καὶ Οἰδίποντες ἐπὶ Κολωνῷ.

Οἱ τραγῳδίες αὐτές παιζονταν σέ ὅλες τις Ἑλληνικές πόλεις. Εἰκόνες καὶ προτομές του στήθηκαν πολλές καὶ τά ἔργα του σήμερα τιμοῦνται ἀπό ὀλόκληρο τὸν πολιτισμένο κόσμο, ἀπλήστως διαβάζονται καὶ ἐμφανίζονται στή σκηνή.

9. Ἀντιγόνη

Ο Οἰδίποδας, τυφλό ὁργανο τοῦ μοιραίου, φόνευσε, χωρίς νά τό ξέρει, τὸν πατέρα του Λάιο καὶ παντρεύτηκε τή μητέρα του Ιοκάστη. Όταν ὅμως ἀποκαλύφτηκε τό γεγονός τῆς πατροκοτονίας καὶ τοῦ μιαροῦ γάμου, ἡ μητέρα καὶ σύζυγος Ιοκάστη ἀπαγχονίστηκε καὶ ὁ Οἰδίποδας αὐτοτυφλώθηκε καὶ μετά ἀπό καιρὸν ἔξοριστηκε. Υστερα ἀπό αὐτά οἱ δυό γιοί του συμφώνησαν νά βασιλεύει καθένας τους ἀπό ἕνα ἔτος. Πρῶτος βασίλευσε ὁ Ἐτεοκλῆς, ἀλλά ὅταν πέρασε τό ἔτος ἀρνήθηκε νά παραχωρήσει τή βασιλεία στὸν ἀδελφό του. Τότε ὁ Πολυνείκης πήγε στό Ἀργος, παντρεύτηκε τήν κόρη τοῦ βασιλιὰ τοῦ Ἀργοντος Ἀδράστου καὶ μαζί μέ τόν πεθερό του καὶ πέντε ἄλλους ἡγεμόνες ἔξεστρατευσε ἐναντίον τῶν Θηβῶν. Καθένας ἀπό τούς ἐφτά αὐτούς ἡγεμόνες τάχτηκε ἀπέναντι σέ μια ἀπό τις ἐφτά πύλες τῆς πόλεως, τις ὁποῖες ὑπεράσπιζαν ἐφτά ἐπίσης ἡρωες Θηβαῖοι. Ἐνώ λοιπόν κάτ' αὐτό τόν τρόπο εἶχαν ἀντιπαραταχτεῖ τά ἀντίπαλα στρατεύματα, ἀποφασίστηκε νά κοιθεῖ ὁ πόλεμος μέ μονομαχία τῶν δύο ἀδελφῶν· στή μονομαχία αὐτή σκοτώθηκαν καὶ οἱ δύο.

Μετά ἀπό αὐτό τό γεγονός ἀνέλαβε τή βασιλεία ὁ θεῖος τους Κρέων, ἀδελφός τῆς Ιοκάστης, ὁ ὁποῖος κατόρθωσε νά νικήσει τούς ἔχθρούς καὶ νά τούς τρέψει σέ φυγή, ἀφοῦ κατά συμβούλη τοῦ μάντη Τειρεσία προσφέρθηκε ως θύμα πρός ἔξιλέωση τοῦ θεού Ήρη ὁ μεγαλύτερος γιος του, ὁ Μεγαρέας.

Αὐτό τό δράμα, πού, δύπος θά δοῦμε, είναι ἀριστο γιά τήν ἡθοποία του καὶ ἀναμφισβήτητα ἡ ἀξιολογότερη ἀπό τις ἀρχαῖες Ἑλληνικές τραγῳδίες, ἀρχίζει ἀμέσως μετά τήν ἔκδοση τῆς διαταγῆς ἀπό τόν Κρέοντα σχετικά μέ τήν τύχη τῶν πτωμάτων τῶν δύο ἀδελφῶν πού ἀλληλοφονεύτηκαν.

10. Άπο τήν Ἀντιγόνης ύπόθεσιν Ἀριστοφάνους Γραμματικοῦ

’Αντιγόνη παρὰ τὴν πρόσταξιν τῆς πόλεως θάψασα τὸν Πολυνείκην ἐφωράθη καὶ εἰς μνημεῖον κατάγειον ἐντεθεῖσα παρὰ τοῦ Κρέοντος ἀνήρηται...

Κεῖται ἡ μυθοποιία καὶ παρὰ Εὔριπίδῃ ἐν Ἀντιγόνῃ...

’Η μὲν σκηνὴ τοῦ δράματος ὑπόκειται ἐν Θήβαις ταῖς Βοιωτικαῖς. Ὁ δὲ χορὸς συνέστηκεν ἐξ ἐπιχωρίων γερόντων. Προλογίζει ἡ Ἀντιγόνη. Ὑπόκειται δὲ τὰ πράγματα ἐπὶ τῶν Κρέοντος βασιλείων. Τὸ δὲ κεφάλαιόν ἐστι τάφος Πολυνείκους, Ἀντιγόνης ἀναίρεσις, θάνατος Αἴμονος καὶ μόρος Εύρυδίκης τῆς Αἴμονος μητρός.

Φασὶ δὲ τὸν Σοφοκλέα ἡξιώσθαι τῆς ἐν Σάμῳ στρατηγίας εὐδοκιμήσαντα ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῆς Ἀντιγόνης. Λέλεκται δὲ τὸ δράμα τοῦτο τριακοστὸν δεύτερον.

Μετάφραση

Ἡ Ἀντιγόνη, ἐπειδὴ ἐνταφίασε τὸν Πολυνείκη παραβαίνοντας τήν ἀπαγόρευση τῆς πόλης, πιάστηκε ἐπ' αὐτοφώρῳ καὶ θανατώθηκε, ἀφοῦ ὁ Κρέων τήν ἔκλεισε σέ ύπόγειο θάλαμο...

Τὸν ἴδιο μύθο πραγματεύεται καὶ ὁ Εὐριπίδης στήν τραγωδίᾳ τον Ἀντιγόνη...

Τό δράμα ἔχει ώς σκηνικό τῇ Θήβᾳ τῆς Βοιωτίας. Ὁ χορός ἀποτελεῖται ἀπό ἐντόπιους γέροντες. Τὸν πρόλογο κάνει ἡ Ἀντιγόνη. Τά πράγματα ὑποτίθεται ὅτι συμβαίνονταν κατά τήν ἐποχή πού βασίλευε ὁ Κρέων. Τά σημαντικότερα γεγονότα εἶναι ὁ ἐνταφιασμός τοῦ Πολυνείκη, ἡ θανάτωση τῆς Ἀντιγόνης, ὁ θάνατος τοῦ Αἴμονα καὶ τῆς μητέρας τοῦ, τῆς Εύρυδίκης.

Οἱ ἀρχαῖοι λένε ὅτι ἡ ἐπιτυχία πού εἶχε ἡ παράσταση τῆς Ἀντιγόνης χάρισε στὸ Σοφοκλῆ τό ἀξίωμα τοῦ στρατηγοῦ, κατά τήν ἐκστρατεία ἐναντίον τῆς Σάμου. Οἱ ἐκδότες κατάταξαν τό δράμα αὐτό τριακοστὸ δεύτερο (μέσα στὸ σύνολο τῆς θεατρικῆς παραγωγῆς τοῦ Σοφοκλῆ).

11. Η διάρθρωση τῆς Τραγωδίας

Πρόλογος	στ. (1-99)
Πάροδος	(100-161)
Α' ἐπεισόδιο	(162-331)
Α' στάσιμο	(332-375)
Β' ἐπεισόδιο	(376-581)
Β' στάσιμο	(582-625)
Γ' ἐπεισόδιο	(626-780)
Γ' στάσιμο	(781-800)
Δ' ἐπεισόδιο (κομμός)	(801-943)
Δ' στάσιμο	(944-987)
Ε' ἐπεισόδιο	(988-1114)
Ε' στάσιμο	(1115-1154)
Έξοδος	(1155-1353)

12. Τά πρόσωπα τῆς Τραγωδίας

Ἄντιγόνη
Ισμήνη
Χορός Θηβαίων γερόντων
Κρέων
Φύλαξ
Αἴμων
Τειρεσίας
Ἄγγελος
Εύρυδίκη
Έξαγγελος

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΚΕΙΜΕΝΟ

Αντιγόνη ('Από θεατρική παράσταση)

Χαρακτήρ.

ANTIGONH

Ω χοινὸν αὐτάδελφον Ἰσμήνης κάρα,
ἄρ' οἰσθ' ὅ τι Ζεὺς τῶν ἀπ' Οἰδίπου κακῶν
ὅποῖον οὐχὶ νῷν ἔτι ζώσαιν τελεῖ;
οὐδὲν γάρ οὔτ' ἀλγεινὸν οὔτ' ἀτῆς ἀτέρ
οὔτ' αἰσχρὸν οὔτ' ἀτιμόν ἐσθ', ὅποῖον οὐ
τῶν σῶν τε κάμων οὐκ ὅπωπ' ἔγὼ κακῶν.
καὶ νῦν τί τοῦτ' αὖ φασι πανδήμω πόλει
κήρυγμα θεῖναι τὸν στρατηγὸν ἀρτίως;
ἔχεις τι κεισήκουσας; ή σέ λανθάνει
πρὸς τοὺς φίλους στείχοντα τῶν ἐχθρῶν κακά;

5

10

ΙΣΜΗΝΗ

έμοι μὲν οὐδεὶς μῦθος, Ἀντιγόνη, φίλων
οὔθ' ἡδὺς οὔτ' ἀλγεινὸς ἵκετ', ἐξ ὅτου
δυοῖν ἀδελφοῖν ἐστερήθημεν δύο,
μιᾱͅ θανόντοιν ἡμέρᾳ διπλῇ χειρὶ·
ἐπεὶ δὲ φροῦδός ἐστιν Ἀργείων στρατὸς
ἐν νυκτὶ τῇ νῦν, οὐδὲν οἶδ' ὑπέρτερον,
οὔτ' εὔτυχοῦσα μᾶλλον οὔτ' ἀτωμένη.

15

AN. ηδὴ καλῶς, καί σ' ἔκτὸς αὐλείων πυλῶν
τοῦδ' οὐνέκ' ἔξεπεμπον, ως μόνη κλύοις.

I.S. τί δ' ἔστι; δηλοῖς γάρ τι καλχαίνουσ' ἔπος.

AN. οὐ γάρ τάφου νῷν τὰ καστιγνήτω Κρέων
τὸν μὲν προτίσας, τὸν δ' ἀτιμάσας ἔχει;
Ἐτεοκλέα μέν, ως λέγουσι, σὺν δίκῃ
χρησθεὶς δικαίᾳ καὶ νόμῳ κατὰ χθονὸς
ἔκρυψε τοῖς ἔνερθεν ἔντιμον νεκροῖς,

20

τὸν δ' ἀθλίως θανόντα Πολυνείκους νέκυν

25

Ἀντιγόνη καὶ Ισμήνη (Από θεατρική παράσταση)

ἀστοῖσί φασιν ἐκκεκηρύχθαι τὸ μὴ
τάφω καλύψαι μηδὲ κωκῦσαι τινα,
ἔân δ' ἀκλαυτον, ἄταφον, οἰωνοῖς γλυκὺν
θησαυρὸν εἰσορῶσι πρὸς χάριν βορᾶς.
τοιαῦτά φασι τὸν ἀγαθὸν Κρέοντα σοὶ
κάμοι — λέγω γάρ καμὲ — κηρύξαντ' ἔχειν,
καὶ δεῦρο νεῖσθαι ταῦτα τοῖσι μὴ εἰδόσιν
σαφῆ προκηρύξοντα, καὶ τὸ πρᾶγμ' ἄγειν
οὐχ ὡς παρ' οὐδέν, ἀλλ' ὃς ἂν τούτων τι δρᾷ,
φόνον προκείσθαι δημόλευστον ἐν πόλει.

30

οὕτως ἔχει σοι ταῦτα, καὶ δεῖξεις τάχα
εἴτ' εὐγενῆς πέφυκας εἴτ' ἐσθλῶν κακή.

35

I.S. τί δ', ὡς ταλαῖφρον, εἰ τάδ' ἐν τούτοις, ἐγὼ
λύουσ' ἂν εἴθ' ἀπτουσα προσθείμην πλέον;

AN. εἰ ξυμπονήσεις καὶ ξυνεργάσῃ σκόπει. *ειδύγαν*
I.S. ποιόν τι κινδύνευμα; ποι γνώμης ποτ' εἰ;

AN. εἰ τὸν νεκρὸν ξὺν τῇδε κουφιεῖς χερί.

I.S. ἢ γάρ νοεῖς θάπτειν σφ', ἀπόρρητον πόλει;

AN. τὸν γοῦν ἐμὸν καὶ τὸν σόν, ἢν σὺ μὴ θέλης,
ἀδελφόν· οὐ γάρ δὴ προδοῦσ' ὀλώσομαι.

45

I.S. ὡς σχετλία, Κρέοντος ἀντειρηκότος;

AN. ἀλλ' οὐδέν αὐτῷ τῶν ἐμῶν μὲν εἴργειν μέτα. *διανύγαν* 4670
I.S. οἴκουι: φρόνησον, ὡς κασιγνήτη, πατήρ

ώς νῷν ἀπεχθήσι δυσκλείης τ' ἀπώλετο
πρὸς αὐτοφώρων ἀμπτλαχημάτων διπλᾶς

50

ὄφεις ἀράξας αὐτὸς αὐτουργῷ χερί:

ἐπειτα μήτηρ καὶ γυνή, διπλοῦν ἔπος,
πλεκταῖσιν ἀρτίναισι λωβᾶται βίον.

τρίτον δ' ἀδελφῷ δύο μίαν καθ' ἡμέραν

55

αὐτοκτονοῦντε τῷ ταλαιπώρῳ μόρον

κοινὸν κατειργάσαντ' ἐπαλλήλοιν χεροῖν.

νῦν δ' αὖ μόνα δὴ θώ λελειμένα σκόπει

60

ὅσῳ κάκιστ' ὀλούμεθ', εἰ νόμου βίᾳ

ψῆφον τυράννων ἢ κράτη παρέξιμεν.

ἀλλ' ἐννοεῖν χρὴ τοῦτο μὲν γυναιχ' ὅτι

ἔφυμεν, ὡς πρὸς ἄνδρας οὐ μαχουμένα.

ἐπειτα δ' οὗνεκ' ἀρχόμεσθ' ἐκ χρεισσόνων
καὶ ταῦτ' ἀκούειν κάτι τῶνδ' ἀλγίονα.

65

ἔγω μὲν οὖν αἰτοῦσα τοὺς ὑπὸ χθονὸς
ξύγγροιαν ἵσχειν, ὡς βιάζομαι τάδε,
τοῖς ἐν τέλει βεβῶσι πείσομαι· τὸ γάρ
περισσά πράσειν οὐκ ἔχει νοῦν οὐδένα.
οὔτ' ἂν κελεύσαιμ' οὔτ' ἂν, εἰ θέλοις ἔτι
πράσειν, ἐμοῦ γ' ἂν τὴν δρώης μέτα.
ἀλλ' ἵσθ' ὅποιά σοι δοκεῖ, κείνον δ' ἔγω
θάψω· καλόν μοι τοῦτο ποιούσῃ θανεῖν·

70

φίλη μετ' αὐτοῦ κείσομαι, φίλου μέτα,
ὅσια πανουργήσασ'; ἐπεὶ πλείων χρόνος,
ὸν δεῖ μ' ἀρέσκειν τοῖς κάτω τῶν ἐνθάδε.
ἔκει γάρ αἱεὶ κείσομαι· σοὶ δ' εἰ δοκεῖ,
τὰ τῶν θεῶν ἔντιμ' ἀτιμάσσασ' ἔχε.

75

IΣ. ἔγω μὲν οὐκ ἀτιμα ποιούμαι, τὸ δὲ
βίᾳ πολιτῶν δρᾶν ἔφυν ἀμήχανος.

80

AN. σὺ μὲν τάδ' ἂν προύχοι· ἔγω δὲ δὴ τάφον
χώσουσ' ἀδελφῷ φιλτάτῳ πορεύσομαι.

IΣ. οἴμοι ταλαινῆς, ὡς ὑπερδέδοιχά σου.

AN. μὴ μοῦ προτάρβει· τὸν σὸν ἔξορθου πότμον.

IΣ. ἀλλ' οὖν προμηνύσῃς γε τοῦτο μηδενὶ^{τούργον}, κρυφῇ δὲ κεῦθε, σὺν δ' αὕτως ἔγω.

85

AN. οἴμοι, καταύδα· πολλὸν ἔχθιων ἔσῃ σιγῶσ', ἔὰν μὴ πᾶσι κηρύξῃς τάδε.

IΣ. θερμὴν ἐπὶ ψυχροῖσι καρδίαιν ἔχεις.

AN. ἀλλ' οἴδ' ἀρέσκουσ' οἵς μάλισθ' ἀδεῖν με χρή.

90

IΣ. εἰ καὶ δυνήσῃ γ'· ἀλλ' ἀμηχάνων ἔρᾶς.

AN. οὐκοῦν, ὅταν δὴ μὴ σθένω, πεπαύσομαι.

IΣ. ἀρχὴν δὲ θηρᾶν οὐ πρέπει τάμήχανα.

AN. εἰ ταῦτα λέξεις, ἔχθαρῇ μὲν ἔξ ἐμοῦ,

ἔχθρᾳ δὲ τῷ θανόντι προσκείσῃ δίκη.

95

ἀλλ' ἔα με καὶ τὴν ἔξ ἐμοῦ δυσβουλίαν

παθεῖν τὸ δεινὸν τοῦτο· πείσομαι γάρ οὐ

τοσοῦτον οὐδέν, ὥστε μὴ οὐ καλῶς θανεῖν.

IΣ. ἀλλ' εἰ δοκεῖ σοι, στείχε· τοῦτο δ' ἵσθ', ὅτι

άνους μὲν ἔργη, τοῖς φίλοις δ' ὀρθῶς φίλη.

ΧΟΡΟΣ¹

στροφὴ α'

ἀκτὶς ἀελίου, τὸ κάλ-
λιστον ἐπταπύλω φανὲν
Θήβα τῶν προτέρων φάσι,
ἐφάνθης ποτ', ω̄ χρυσέας
ἀμέρας βλέφαρον, Διρκαί-
ων ὑπέρ ρεέθρων μολοῦσα,
τὸν λεύκασπιν Ἀργόθεν
φῶτα βάντα πανσαγίφ
φυγάδα πρόδρομον ὀξυτέρῳ
χινήσασα χαλινῷ.
διν ἐφ' ἡμετέρᾳ γὰρ Πολυνείκης
ἀρθεὶς νεικέων ἔξ ἀμφιλόγων
ῆγαγε· κεῖνος δ' ὀξέα κλάζων
αἰετὸς ἐς γᾶν ὡς ὑπερέπτα,
λευκῆς χιόνος πτέρυγι στεγανός,
πολλῶν μεθ' ὅπλων
ἔνυ θ' ἵπποκόμοις κορύθεσσι.

100

105

110

115

120

125

ἀντιστρ. α'

στάς δ' ὑπέρ μελάθρων, φονώ-
σαισιν ἀμφιχανών κύκλῳ
λόγχαις ἐπτάπυλον στόμα
ἔβα, πρὶν ποθ' ἀμετέρων
αἰμάτων γένυσιν πλησθῆ-
ναι τε καὶ στεφάνωμα πύργων
πευκάνθ. Ἡφαιστον ἐλεῖν.
τοῖος ἀμφὶ νῶτ' ἐτάθη
πάταγος Ἀρεος, ἀντιπάλῳ
δυσχείρωμα δράκοντι.

1. Η μετάφραση τῶν λυρικῶν μερῶν τῆς τραγωδίας καταχωρίζεται στή σελ. 303 τοῦ βιβλίου.

Ζεὺς γάρ μεγάλης γλώσσης κόμπους
ὑπερεχθαίρει, καὶ σφας ἐσιδῶν
πολλῷ ῥεύματι προσνισσομένους
χρυσοῦ καναχῆς ὑπεροπλίαις,
παλτῷ ῥιπτεῖ πυρὶ βαλβίδων
ἐπ' ἄκρων ἡδη
νίκην ὄρμῶντ' ἀλαλάξαι.

130

στροφὴ β'
ἀντιτύπᾳ δ' ἐπὶ γῇ πέσε τανταλωθεὶς
πυρφόρος, δὅς τότε μαινομένῳ ξὺν ὄρμᾳ
βακχεύων ἐπέπνει:
ῥιπαῖς ἔχθιστων ἀνέμων.
εἴχε δ' ἄλλα τὰ μέν,
ἄλλα δ' ἐπ' ἄλλοις ἐπενώμα στυφελίζων μέγας "Ἄρης
δεξιόσειρος.

135

140

ἔπτὰ λοχαγοὶ γάρ ἐφ' ἔπτὰ πύλαις
ταχθέντες ἵσοι πρὸς ἵσους ἔλιπον
Ζηνὶ τροπαίῳ πάγχαλκα τέλη,
πλήν τοῖν στυγεροῖν, ὡς πατρὸς ἐνὸς
μητρός τε μιᾶς φύντε καθ' αὐτοῖν
δικρατεῖς λόγγχας στήσαντ' ἔχετον
κοινοῦ θανάτου μέρος ἄμφω.

145

ἀντιστρ. β'
ἄλλα γάρ ἀ μεγαλωνύμος ἥλθε Νίκα
τῷ πολυαρμάτῳ ἀντιχαρεῖσα Θήβᾳ
ἐκ μὲν δὴ πολέμων
τῶν νῦν θέσθε λησμοσύνων,
θεῶν δὲ ναοὺς χοροῖς
πανυχίοις πάντας ἐπέλθωμεν, οἱ Θήβας δ' ἐλελίχθων
Βάκχιος ἄρχοι.

150

ἄλλ' ὅδε γάρ δὴ βασιλεὺς χώρας,

155

Κρέων ὁ Μενοικέως, νέον εἰληχώς
ἀρχήν, νεοχμός νεαραῖσι θεῶν
ἐπὶ συντυχίαις χωρεῖ, τίνα δὴ
μῆτιν ἐρέσσων, ὅτι σύγκλητον
τήνδε γερόντων προύθετο λέσχην,
κοινῷ κηρύγματι πέμψας;

160

ΚΡΕΩΝ

ἄνδρες, τὰ μὲν δὴ πόλεος ἀσφαλῶς θεοὶ^{τὸν αὐτὸν γράπτει}
πολλῷ σάλῳ σείσαντες ὕρθιωσαν πάλιν.
Ὕμᾶς δ' ἐγὼ πόμποῖσιν ἐκ πάντων δίχα
ἔστειλ' ἵκεσθαι, τούτο μὲν τὰ Λαῖσον
σέβοντας εἰδὼς εὖ θρόνων ἀεὶ χράτη,
τοῦτ' αὐθίς, ἦνίκ' Οἰδίπους ὕρθου πόλιν,
χάπει διώλετ', ἀμφὶ τοὺς κείνων ἔτι
παιᾶντας μένοντας ἐμπέδοις φρονήμασιν.

165

ὅτ' οὖν ἔκεινοι πρὸς διπλῆς μοίρας μίαν
καθ' ἡμέραν ὠλοντο παίσαντές τε καὶ
πληγέντες αὐτόχειρι σὺν μιάσματι,
ἐγὼ χράτη δὴ πάντα καὶ θρόνους ἔχω
γένους κατ' ἀγριστεῖα τῶν ὀλωλότων.

170

ἀμήχανον δὲ παντὸς ἀνδρὸς ἐκμαθεῖν
ψυχήν τε καὶ φρόνημα καὶ γνώμην, πρὶν ἂν
ἀρχαῖς τε καὶ νόμοισιν ἐντριβής φανῇ.

175

ἔμοι γάρ ὅστις πᾶσαν εὐθύνων πόλιν
μὴ τῶν ἀρίστων ἀπτεται βουλευμάτων,
ἀλλ' ἐκ φόβου του γλώσσαν ἐγχλήσας ἔχει,
κάκιστος εἶναι νῦν τε καὶ πάλαι δοκεῖ.

180

καὶ μείζον' ὅστις ἀντὶ τῆς αὐτοῦ πάτρας
φίλον νομίζει, τοῦτον οὐδαμοῦ λέγω.
ἐγὼ γάρ, ἵστω Ζεὺς δ' πάνθ' ὄρων ἀεί,
οὔτ' ἂν σιωπήσαιμι τὴν ἀτην ὄρων
στείχουσαν ἀστοῖς ἀντὶ τῆς σωτηρίας,
οὔτ' ἂν φίλον ποτ' ἀνδρα δυσμενῆ χθονὸς
θείμην ἐμαυτῷ, τοῦτο γιγνώσκων ὅτι

185

199

- ἥδ' ἔστιν ἡ σώζουσα καὶ ταύτης ἔπι
 πλέοντες ὀρθῆς τοὺς φίλους ποιούμεθα. 190
 τοιοῖσδ' ἐγώ νόμοισι τήνδ' αὔξω πόλιν.
 καὶ νῦν ἀδελφὰ τῶνδε κηρύξας ἔχω
 ἀστοῖσι παιδῶν τῶν ἀπ' Οἰδίπου πέρι.
 Ἐτεοκλέα μέν, δις πόλεως ὑπερμαχῶν
 ὅλωλε τῆσδε, πάντ' ἀριστεύσας δορί,
 τάφῳ τε κρύψαι καὶ τὰ πάντ' ἐφαργίσαι,
 ἢ τοῖς ἀρίστοις ἔρχεται κάτω νεκροῖς· 195
 τὸν δ' αὖ ἔνυναιμον τοῦδε, Πολυνεάκη λέγω
 δις γῆν πατρῷαν καὶ θεοὺς τοὺς ἐγγενεῖς
 φυγὰς κατελθών, ἡθέλησε μὲν πυρὶ
 πρῆσαι κατ' ἄκρας, ἡθέλησε δ' αἴματος
 κοινοῦ πάσασθαι, τοὺς δὲ δουλώσας ἄγειν,
 τοῦτον πόλει τῆδ' ἐκκεκηρύχθαι λέγω
 μήτε κτερίζειν μήτε κωκύσαι τινα,
 ἔân δ' ἄθαπτον καὶ πρὸς οἰωνῶν δέμας
 καὶ πρὸς κυνῶν ἐδέστον αἰκισθὲν τ' ἵδειν. 200
 τοιόνδ' ἐμὸν φρόνημα, κοῦποτ' ἔχ γ' ἐμοῦ
 τιμὴν προέξουσ' οἱ κακοὶ τῶν ἐνδίκων.
 ἀλλ' ὅστις εὔνους τῇδε τῇ πόλει, θανὼν
 καὶ ζῶν ὄμοιώς ἔχ γ' ἐμοῦ τιμήσεται. 205
 ΧΟ. σοὶ ταῦτ' ἀρέσκει, παῖ Μενοικέως Κρέον,
 τὸν τῇδε δύσνουν καὶ τὸν εὐμενῆ πόλει·
 νόμῳ δὲ χρῆσθαι παντὶ πού γ' ἔνεστί σοι
 καὶ τῶν θανόντων χωπόσοι ζῶμεν πέρι.
 KP. ως ἄν σκοποί νῦν ἦτε τῶν εἰρημένων. 215
 ΧΟ. νεωτέρω τῷ τοῦτο βαστάζειν πρόθες.
 KP. ἀλλ' εἰσ' ἔτοιμοι τοῦ νεκροῦ γ' ἐπίσκοποι.
 ΧΟ. τί δῆτ' ἄν ἄλλο τοῦτ' ἐπεντέλοις ἔτι;
 KP. τὸ μὴ πιχωρεῖν τοῖς ἀπιστοῦσιν τάδε.
 ΧΟ. οὐκ ἔστιν οὕτω μώρος, δις θανεῖν ἐρᾶ. 220
 KP. καὶ μήν δι μισθός γ' οὕτος ἀλλ' ὑπ' ἐλπίδων
 ἄνδρας τὸ κέρδος πολλάκις διώλεσεν.

200

ΦΥΛΑΞ

ἄναξ, ἐρῶ μὲν οὐχ ὅπως τάχους ὑπὸ

δύσπνοις ἵκανω κοῦφον ἔξαρας πόδα:

πολλὰς γάρ ἔσχυν φροντίδων ἐπιστάσεις,

225

ὅδοις κυκλῶν ἐμάυτὸν εἰς ἀναστροφήν.

ψυχὴ γάρ ηὗδα πολλά μοι μυθουμένη·

τάλας, τί χωρεῖς, οἵ μολὼν δώσεις δίκην;

τλήμων, μένεις αὖ; κεὶ τάδ' εἴσεται Κρέων

ἄλλου παρ' ἀνδρός, πῶς σὺ δῆτ' οὐκ ἀλγυνῇ;

230

τοιαῦθ' ἐλίσσων ἥνυτον σχολῆι βραδύς,

χούτως ὁδὸς βραχεῖα γίγνεται μακρά.

τέλος γε μέντοι δεῦρο, ἐνίκησεν μολεῖν

σοι· κεὶ τὸ μηδὲν ἔξερω, φράσω δ' ὅμως·

τῆς ἐλπίδος γάρ ἔρχομαι δεδραγμένος

235

τὸ μὴ παθεῖν ἄν ἄλλο πλήν τὸ μόρσιμον.

KP.

τί δ' ἔστιν, ἄνθ' οὐ τὴνδ' ἔχεις ἀθυμίαν;

ΦΥ.

φράσαι θέλω σοι πρῶτα τάμαυτοῦ· τὸ γάρ

πρᾶγμ' οὐτ' ἔδρασ' οὔτ' εἶδον ὅστις ἦν ὁ δρῶν,

οὐδ' ἄν δικαίως ἔς κακὸν πέσοιμι τι.

240

KP.

εὖ γε στοχαζῃ κάποιφάργυνσαι κύκλῳ (μερογνήσια + θεα)

τὸ πρᾶγμα· δηλοῖς δ' ᾧς τι σημανῶν νέον.

ἀγενόν ἀρέτα
οὐπήρα

ΦΥ.

τὰ δεινὰ γάρ τοι προστίθησ' ὄχνον πολύν.

KP.

οὐκουν ἐρεῖς ποτ', εἰτ' ἀπαλλαχθεὶς ἄπει;

ΦΥ.

καὶ δὴ λέγω σοι· τὸν νεκρόν τις ἀρτίως

245

θάψας, βέβηκε κάπι χρωτὶ διψίαν

κόνιν παλύνας κάφαγιστεύσας ἢ χρή.

KP.

τί φῆς; τίς ἀνδρῶν ἦν ὁ τολμήσας τάδε;

ΦΥ.

οὐκ οἰδ· ἐκεῖ γάρ οὔτε του γενῆδος ἦν

πλῆγμ', οὐ δικέλλης ἐκβολῇ· στύφλοις δὲ γῆ

250

καὶ χέρσος, ἀρρωξ οὐδ' ἐπημαξευμένη

τροχοῖσιν, ἀλλ' ἀσημος οὐργάτης τις ἦν.

ὅπως δ' ὁ πρῶτος ἡμὸν ἡμεροσκόπος

δείκνυσι, πᾶσι θαῦμα δυσχερές παρῆν·

οὐ μὲν γάρ ἡφάνιστο — τυμβήρης μὲν οὕ,

255

λεπτὴ δ', ἄγος φεύγοντος ὥς, ἐπῆν κόνις.

Συνάρτηση 201

Χρον.

σημεῖα δ' οὔτε θηρὸς οὔτε του κυνῶν
έλθοντος, οὐ σπάσαντος ἔξεφαίνετο.

λόγοι δ' ἐν ἀλλήλοισιν ἐρρόθουν κακοί,
φύλαξ ἐλέγχων φύλακα, καν ἐγίγνετο

πληγὴ τελευτῶσ', οὐδ' ὁ κωλύσων παρῆν.

εἰς γάρ τις ἦν ἔκαστος οὐξειργασμένος,
κούδεις ἐναργῆς, ἀλλ' ἔφευγε μή εἰδέναι.

ἥμεν δ' ἔτοιμοι καὶ μῦδρους αἴρειν χεροῖν
καὶ πῦρ διέρπειν καὶ θεοὺς ὄρκωμοτεῖν,

τὸ μήτε δρᾶσαι μήτε τῷ ξυνειδέναι

τὸ πρᾶγμα βουλεύσαντι μήτ' εἰργασμένῳ.

τέλος δ' ὅτι οὐδὲν ἦν ἔρευνῶσιν πλέον,
λέγει τις εἰς, δις πάντας ἐς πέδον κάρα

νεῦσαι φόβῳ προύτρεψεγ: οὐ γάρ εἴχομεν

οὐτ' ἀντιφωνεῖν οὐθὶς ὅπως δρῶντες καλῶς
πράξαιμεν· ἦν δ' ὁ μῦθος ως ἀνοιστέον

σοὶ τοῦργον εἴη τοῦτο κούχῃ χρυπτέον.

καὶ ταῦτ' ἐνίκα, κάμε τὸν δυσδαίμονα
πάλιος καθαιρεῖ τοῦτα τάγαθὸν λαβεῖν.

πάρειμι δ' ἄκων οὐχ ἔκουσιν, οἰδ' ὅτι·

στέργει γάρ οὐδεὶς ἄγγελον κακῶν ἐπῶν,

ἀναξ, ἐμοί τοι, μή τι καὶ θεήλατον.

τοῦργον τόδ', ή ξυννοία βουλεύει πάλαι.

XO. παύσαι, πρὶν ὄργης κάμε μεστῶσαι λέγων,

KP. μή ἐφερεθῆσις ἄνους τε καὶ γέρων ἄμα·

λέγεις γάρ οὐκ ἀνεκτά, δαιμονάς λέγων

πρόνοιαν ἵσχειν τοῦδε τοῦ νεκροῦ πέρι·

πότερον ὑπερτιμῶντες ως εὐεργέτην

ἔχρυπτον αὐτόν, ὅστις ἀμφικίονας

ναοὺς πυρώσων ἥλθε κάναθηματα

καὶ γῆν ἐκείνων καὶ νόμους διασκεδῶν;

ἡ τοὺς κακοὺς τιμῶντας εἰσορῆς θεούς;

οὐκ ἔστιν· ἀλλὰ ταῦτα καὶ πάλαι πόλεως

ἀνδρες μόλις φέροντες ἐρρόθουν ἐμοὶ

χρυφῇ, κάρα σείοντες, οὐδ' ὑπὸ ζυγῷ

λόφον δικαίως εἴχον, ως στέργειν ἐμέ.

Κρέοντας και Φύλακας
(Από θεατρική παράσταση)

ἐξ τῶνδε τούτους ἔξεπίσταμαι καλῶς
 παρηγγένους μασθοῖσιν εἰργάσθαι τάδε.
 οὐδὲν γάρ ἀνθρώποισιν ὅτον ἄργυρος
 κακὸν νόμισμ' ἔβλαστε; τοῦτο καὶ πόλεις
 πορθεῖ, τόδ' ἀνδρας ἔξαντησιν δόμων,
 τόδ' ἔκδιδάσκει καὶ παραλλάσσει φρένας
 χρηστὰς πρὸς αἰσχρὰ πράγματα ἵσταθαι βροτῶν.
 πανομογίας δ' ἔδειξεν ἀνθρώποις ἔχειν
 καὶ παντὸς ἔργου δυσσέβειαν εἰδέναι.
 δοσοὶ δὲ μιθαρδοῦντες ἡγυσαν τάδε,
 χρόνῳ ποτ' ἔξεπροξαν ὡς δοῦναι δίκην.
 ἀλλ' εἴπερ ἵσχει Ζεὺς ἐτ' ἔξ ἐμοῦ σέβας,
 εὺ τοῦτ' ἐπίστασ', ὅρκιος δέ σοι λέγω,
 εἰ μὴ τὸν αὐτόχειρα τοῦδε τοῦ τάφου
 εὑρόντες ἔκφανεῖτ' ἐς δόφαλμούς ἐμούς,
 οὐχ ὑμὶν "Αἰδης μοῦνος ἀρχέσει, πρὶν ἂν
 ζῶντες κρεμαστοὶ τήνδε δηλώσῃθε" ὕβριν,
 ἵν' εἰδότες τὸ κέρδος ἔνθεν οἰστέον
 τὸ λοιπὸν ἀρπάζητε καὶ μάθηθ' ὅτι
 οὐκ ἔξ ἀπαντος δεῖ τὸ κερδαίνειν φιλεῖν.
 ἐξ τῶν γάρ αἰσχρῶν λημμάτων τοὺς πλείονας
 ἀτωμένους ἴδοις ἂν ἡ σεσωσμένους.

- ΦΥ. εἰπεῖν τι δώσεις ἡ στραφεὶς οὔτως ἵω;
 ΚΡ. οὐκ οἰσθα καὶ νῦν ὡς ἀνιαρῶς λέγεις;
 ΦΥ. ἐν τοῖσιν ὡσὶν ἥτι πὶ τῇ ψυχῇ δάκνῃ;
 ΚΡ. τί δαὶ ρυθμίζεις τὴν ἐμὴν λύπην ὅπου;
 ΦΥ. ὁ δρῶν σ' ἀνιᾶτας φρένας, τὰ δ' ὥτ' ἐγώ.
 ΚΡ. οἷμ' ὡς λάλημα δῆλον ἐκπεφυκός εἰ.
 ΦΥ. οὐκούν τό γ' ἔργον τοῦτο ποιήσας ποτέ.
 ΚΡ. καὶ ταῦτ' ἐπ' ἀργύρῳ γε τὴν ψυχὴν προδούς.
 ΦΥ. φεῦ!
 ἥ δεινὸν φόδοκεῖ γε καὶ φευδῆ δοκεῖν.
 ΚΡ. κόμψευέ νυν τὴν δόξαν· εἰ δὲ ταῦτα μή
 φανεῖτε μοι τοὺς δρῶντας, ἔξερειθ' ὅτι
 τὰ δειλὰ κέρδη πημονὰς ἐργάζεται.
 ΦΥ. ἀλλ' εύρεθείη μὲν μάλιστ· ἐὰν δέ τοι

ληφθῇ τε καὶ μή, τοῦτο γάρ τύχη χρινεῖ,
οὐκέ ἔσθ' ὅπως ὅφει σὺ δεῦρ' ἐλθόντα με.
καὶ νῦν γάρ ἐκτὸς ἐλπίδος γνωμῆς τ' ἐμῆς
σωθεὶς ὁφεῖλω τοῖς θεοῖς πολλὴν χάριν.

330

ΧΟΡΟΣ

στροφή α'
πολλὰ τὰ δεινὰ κούδὲν ἀν-
θρώπου δεινότερον πέλει.
τοῦτο καὶ πολιοῦ πέραν
πόντου χειμερίων νότῳ
χωρεῖ, περιβρυχίοισιν
περῶν ὑπ' οἰδμασιν,
θεῶν τε τὰν ὑπερτάταν, Γᾶν
ἀφθιτον, ἀκαμάταν ἀποτρύεται,
ἴλλομένων ἀρότρων ἔτος εἰς ἔτος,
ἴππειω γένει πολεύων.

335

ἀντιστροφή α'
κουφονόων τε φῦλον ὄρ-
νιθων ἀμφιβαλῶν ἄγει
καὶ θηρῶν ἀγρίων ἔθην
πόντου τ' είναλίαν φύσιν
σπείραισι δικτυοκλώστοις
περιφραδῆς ἀνήρ·
κρατεῖ δὲ μηχαναῖς ἀγραύλου
θηρὸς ὄρεσσι βάτα, λασιαύχενά θ'
ἴππον ὁχμάζεται ἀμφιλόφῳ ζυγῷ
οὔρειόν τ' ἀκμῆτα ταῦρον.

345

στροφή β'
καὶ φθέγμα καὶ ἀνεμόεν
φρόνημα καὶ ἀστυνόμους
ὅργας ἐδιδάξατο καὶ δυσαύλων
πάγων ὑπαίθρια καὶ
δύσομβρα φεύγειν βέλη,
ποντοπόρος.
ἄπορος ἐπ' οὐδὲν ἔρχεται
τὸ μέλλον. "Αἰδα μόνον

355

360

φεῦξιν οὐκ ἐπάξεται·
νόσων δ' ἀμηχάνων φυγάς
ξυμπέφρασται.

ἀντιστροφὴ β'
σοφόν τι τὸ μηχανόν
τέχνας ύπερ ἐλπίδ' ἔχων
ποτὲ μὲν κακόν, ἄλλοτ' ἐπ' ἐσθλὸν ἔρπει.
νόμους γεραίρων χθονὸς
θεῶν τ' ἔνορκον δίκαν
ὑψίπολις·
ἄπολις, ὅτῳ τὸ μὴ καλὸν
ξύνεστι, τόλμας χάριν.
μήτε μοι παρέστιος
γένοιτο μήτ' ἵσον φρονῶν
ὅς τάδ' ἔρδει.

365

370

375

ἔς δαιμόνιον τέρας ἀμφινοῶ
τόδε· πῶς εἰδὼς ἀντιλογήσω
τήνδ' οὐκ εἴναι παῖδ' Ἀντιγόνη;
ὦ δύστηνος καὶ δυστήνου
πατρὸς Οἰδιπόδα
τί ποτ'; οὐ δή που σέ γ' ἀπιστούσαν
τοῖς βασιλείοισιν ἄγουσι νόμοις
καὶ ἐν ἀφροσύνῃ καθέλόντες;

380

ΦΥ. ήδ' ἔστ' ἔκείνη τούργον ή ἔξειργασμένη·
τήνδ' εἶλομεν θάπτουσαν· ἀλλὰ ποῦ Κρέων;
ΧΟ. ὅδ' ἐκ δόμων ἄφορρος ἔς δέον περάξ.
ΚΡ. τί δ' ἔστι; ποιά ἔνυμετρος προούβην τύχη;
ΦΥ. ἀναξ, βροτοίσιν οὐδέν ἔστ' ἀπώμοτον·
φεύδει γάρ η 'πίνοια τὴν γνώμην· ἐπεὶ
σχολῇ ποθ' ἤξειν δεῦρ' ὀν ἔξηγχουν ἔγώ
ταις σαις ἀπειλαῖς, αἷς ἔχειμάσθην τότε·
ἄλλ' η γάρ ἐκτὸς καὶ παρ' ἐλπίδας χαρὰ
εοίκεν ἀλλη μῆκος οὐδὲν ἡδονῆ,
ἥκω, δι' ὅρκων καπίερ ὧν ἀπώμοτος,

385

390

κόρην ἄγων τήνδ', ή καθηρέθη τάφον 395

κοσμουσσα. κλῆρος ἐνθάδ' οὐκ ἐπάλλετο,

ἀλλ' ἔστ' ἐμὸν θιούρμαιον, οὐκ ἄλλου, τόδε.

καὶ νῦν, ἀναξ, τήνδ' αὐτός, ως θέλεις, λαβών

καὶ κρῖνε κάξελεγχ'. ἐγὼ δ' ἐλεύθερος

δίκαιος εἰμι τῶνδ' ἀπηλλάχθαι κακῶν.

400

KP. ὅγεις δὲ τήνδε τῷ τρόπῳ πόθεν λαβών;

ΦΥ. αὔτη τὸν ἄνδρ' ἔθαπτε· πάντ' ἐπίστασαι.

KP. ή καὶ ξυνίης καὶ λέγεις ὁρθῶς ἢ φῆς;

ΦΥ. ταύτην γ' ἵδων θάπτουσαν δὸν σὺ τὸν νεκρὸν

ἀπειπας· ἀρ' ἐνδῆλα καὶ σαφῇ λέγω;

405

KP. καὶ πῶς ὁρᾶται κάπιληπτος ἥρεθη;

ΦΥ. τοιοῦτον ἦν τὸ πρᾶγμα· ὅπως γάρ ἥκομεν,

πρὸς σοῦ τὰ δείν' ἔκειν' ἐπηπειλημένοι,

πᾶσαν κόνιν σήραντες, ή κατεῖχε τὸν

νέκυν, μυδῶν τε σῶμα γυμνώσαντες εὖ,

410

καθῆμεθ' ἄκρων ἐκ πάγων ὑπῆνεμοι,

ὅσμην ἀπ' αὐτοῦ, μὴ βάλῃ, πεφευγότες,

ἔγερτι κινῶν ἄνδρ' ἀνὴρ ἐπιρρόθοις

κακοῖσιν, εἴ τις τοῦδ' ἀκηδήσοι πόνου.

χρόνον τάδ' ἦν τοσοῦτον, ἔστ' ἐν αιθέρι

415

μέσω κατέστη λαμπρός ἡλίου κύκλος

καὶ καῦμ' ἔθαλπε· καὶ τάτ' ἐξαίφνης χθονὸς

τυφῶς δείρας σκηπτόν, οὐράνιον ἄχος,

πύμπλησι πεδίον, πᾶσαν αἰκίζων φόβην

ὕλης πεδιάδος, ἐν δ' ἐμεστώθη μέγας

420

αἰθήρ· μύσαντες δ' εἰχομεν θείαν νόσον.

καὶ τοῦδ' ἀπαλλαγέντος ἐν χρόνῳ μακρῷ,

ἡ παις ὁρᾶται κάνακωνει πικρᾶς

ὅρνιθος ὁξὺν φθόγγον, ως ὅταν κενῆς

εὔης νεοσσῶν ὄρφανὸν βλέψῃ λέχοις·

425

οὕτω δὲ χαῦτη, ψιλὸν ως ὁρᾷ νέκυν,

γροισιν ἐξώμωξεν, ἐκ δ' ἀράς κακάς

ἡρᾶτο τοῖσι τούργον ἐξειργασμένοις.

καὶ χερσὶν εὐθὺς διψίαν φέρει κόνιν,

ἐκ τ' εὐκροτήτου χαλκέας ἄρδην πρόχου

430

χοαισι τρισπόνδοισι τὸν νέκυν στέφει.
χῆμεῖς ἴδοντες ίέμεσθα, σὺν δέ νιν
θηρώμεθ' εὐθὺς οὐδὲν ἐκπεπληγμένην,
καὶ τάς τε πρόσθεν τάς τε νῦν ἡλέγχομεν
πράξεις· ἀπαρνος δ' οὐδενὸς καθίστατο
ἄμ' ἡδέως ἔμοιγε κάλγεινῶς ἄμα·
τὸ μὲν γάρ αὐτὸν ἐκ κακῶν πεφευγέναι
ἡδίστον, ἐξ κακῶν δὲ τοὺς φίλους ἄγειν
ἀλγεινόν· ἀλλὰ πάντα ταῦθ' ἥσσω λαβεῖν
ἔμοι πέφυκε τῆς ἐμῆς σωτηρίας.

435

KP. σὲ δή, σὲ τὴν νεύουσαν ἐξ πέδον κάρα,
φῆς ἡ καταρνῇ μὴ δεδρακέναι τάδε;

AN. καὶ φημὶ δράσαι κούκι ἀπαρνοῦμαι τὸ μῆ.

KP. σὺ μὲν κομίζοις ἄν σεαυτὸν οἴ θέλεις
ἔξω βαρείας αἰτίας ἐλεύθερον.

440

AN. σὺ δ' εἰπέ μοι, μὴ μῆκος, ἀλλὰ συντόμως,
ἡδησθα κηρυχθέντα μὴ πράσσειν τάδε;

445

KP. τῇδη· τί δ' οὐκ ἔμελλον; ἔμφανῃ γάρ ἦν.

AN. καὶ δῆτ' ἐτόλμας τούσδ' ὑπερβαίνειν νόμους;
οὐ γάρ τι μοι Ζεὺς ἦν ὁ κηρύξας τάδε,

450

οὐδὲ σθένειν τοσούτον ὡρίσειν νόμους,
οὐδὲν σθένειν τοσούτον ὡρίμην τὰ σὰ

κηρύγμαθ', ὥστε ἀγραπτα κάσφαλῃ θεῶν
νόμιμα δύνασθαι θητήτον ὅνθ' ὑπερδραμεῖν.

455

οὐ γάρ τι νῦν γε κάλθέεις, ἀλλ' ἀεί ποτε
ζῆται ταῦτα, κούδεις οἶδεν ἐξ ὅτου φάνη·

τούτων ἐγὼ οὐκ ἔμελλον, ἀνδρὸς οὐδενὸς
φρόνημα δείσασ', ἐν θεοῖσι τὴν δίκην
δώσειν· θανουμένη γάρ ἐξήδη, τί δ' οὔ;

460

κεί μὴ σὺ προσκήρυξας· εἰ δὲ τοῦ χρόνου
πρόσθεν θανούματι, κέρδος αὐτ' ἐγὼ λέγω·
ὅστις γάρ ἐν πολλοῖσιν ὡς ἐγὼ κακοῖς

465

ζῆται, πῶς ὅδ' οὐχὶ κατθανῶν κέρδος φέρει;
οὕτως ἔμοιγε τοῦδε τοῦ μόρου τυχεῖν

παρ' οὐδὲν ἀλγος· ἀλλ' ἄν, εἰ τὸν ἐξ ἐμῆς

- μητρὸς θανόντ' ἄθαπτον ἡνσχόμην νέκυν,
κείνοις ἂν ἥλγουν· τοῖσδε δ' οὐκ ἀλγύνομαι.
σοὶ δ' εἰ δοκῶ νῦν μῶρα δρῶσα τυγχάνειν,
σχεδόν τι μῶρω μωρίαν ὀφλισκάνω. 470
- XO. δηλοὶ τὸ γέννημ' ὡμὸν ἔξ ὡμοῦ πατρὸς
τῆς παιδός, εἴκειν δ' οὐκ ἐπίσταται κακοῖς.
- KP. ἀλλ' ἵσθι τοι τὰ σκλήρ' ἄγαν φρονήματα
πίπτειν μάλιστα, καὶ τὸν ἐγκρατέστατον
σίδηρον ὁπτὸν ἔκ πυρὸς περισκελῇ 475
- θραυσθέντα καὶ ῥάγεντα πλεῖστ' ἀν εἰσίδοις·
σμικρῷ χαλινῷ δ' οἶδα τοὺς θυμούμενους
ἴππους κάταρτυθέντας· οὐ γὰρ ἔκπέλει
φρονεῖν μέγ' ὅστις δοῦλος ἔστι τῶν πέλας.
αὕτη δ' ὑβρίζειν μὲν τότ' ἐξηπίστατο, 480
- νόμους ὑπερβαίνουσα τοὺς προκειμένους·
ὑβρίς δ', ἐπεὶ δέδρακεν, ηδε δευτέρα,
τούτοις ἐπαυχεῖν καὶ δεδρακυῖαν γελᾶν.
ἡ νῦν ἐγὼ μὲν οὐκ ἀνήρ, αὕτη δ' ἀνήρ,
εὶ ταῦτ' ἀνατὶ τῆδε κείσεται κράτη. 485
- ἀλλ' εἴτ' ἀδελφῆς εἴτ' ὀμαιμονεστέρα
τοῦ παντὸς ἡμīν Ζηνὸς ἐρχείου χυρεῖ,
αὐτή τε χὴ ξύναιμος οὐκ ἀλλέξετον
μόρου κακίστου· καὶ γὰρ οὖν κείνην ἴσον
ἐπαιτιῶμαι τοῦδε βουλεῦσαι τάφου. 490
- καὶ νιν καλεῖτ· ἔσω γὰρ εἰδὸν ἀρτίως
λυσσώσαν αὐτὴν οὐδὲ ἐπῆβολον φρενῶν.
φιλεῖ δ' ὁ θυμὸς πρόσθεν ἤρησθαι κλοπεὺς
τῶν μηδὲν ὄρθως ἐν σκότῳ τεχνωμένων.
μισῶ γε μέντοι χῶταν ἐν κακοῖσι τις 495
- ἀλλούς ἐπειτα τοῦτο καλλύνειν θέλη.
- AN. θέλεις τι μεῖζον ἡ κατακτεῖναι μ' ἐλών;
KP. ἐγὼ μὲν οὐδέν· τοῦτ' ἔχων ἀπαντ' ἔχω.
AN. τί δῆτα μέλλεις; ὡς ἐμοὶ τῶν σῶν λόγων
ἀρεστὸν οὐδέν, μηδ' ἀρεσθείη ποτέ· 500
οὕτω δὲ καὶ σοὶ τάμ' ἀφανδάνοντ' ἔφυ·
καίτοι πόθεν κλέος γ' ἀν εὔχλεεστερον

χατέσχον ἢ τὸν αὐτάδελφον ἐν τάφῳ
τιθεῖσα; τούτο πᾶσιν δινδάνειν

λέγοιτ' ἀν., εἰ μὴ γλώσσαν ἐγκλήσοι φόβος;
ἀλλ' ἡ τυραννίς πολλὰ τ' ἄλλ' εὐδαιμονεῖ
καὶ ξεστιν αὐτῇ δρᾶν λέγειν θ' ἢ βούλεται.

505

σὺ τοῦτο μιόνη τῶνδε Καδμείων ὄρας.
ὅρῶσι χούτοι, σοὶ δ' ὑπίλλουσι στόμα.

510

σὺ δ' οὐκ ἐπαιδῆ, τῶνδε χωρίς εἰ φρονεῖς;
οὐδὲν γάρ αἰσχρὸν τοὺς ὁμοσπλάγχνους σέβειν.
οὔκουν ὅμαιμος χώ καταντίον θανών;

515

ὅμαιμος, ἐκ μιᾶς τε καὶ ταύτοις πατρός.

πῶς δῆτ' ἔκεινω δυσσεβῆ τιμᾶς χάριν;

520

οὐ μαρτυρήσει ταῦθ' ὁ κατθανὼν νέκυς
εἰ τοί σφέ τιμᾶς ἐξ ἵσου τῷ δυσσεβεῖ.

οὐ γάρ τι δοῦλος, ἀλλ' ἀδελφὸς ὥλετο.

πορθῶν γε τήνδε γῆν· δ' ἀντιστάς ὑπερ.

525

ὅμως δ' γ' "Αἰδης τοὺς νόμους ἵσους ποθεῖ.

ἀλλ' οὐχ ὁ χρηστὸς τῷ κακῷ λαχεῖν ἵσος.

τίς οἶδεν, εἰ κάτωθεν εὐαγγῆ τάδε;

οὔτοι ποθ' οὐχθρός, οὐδὲ ὅταν θάνη, φίλος.

οὔτοι συνέχθειν, ἀλλὰ συμφιλεῖν ἔψυν.

κάτω νυν ἐλθοῦσ', εἰ φιλητέον, φίλει

κείνους· ἐμοῦ δὲ ζῶντος οὐκ ἄρξει γυνή.

530

καὶ μὴν πρὸ πυλῶν ἥδ' Ἰσμήνη,

φιλάδελφα κάτω δάκρυ' εἰβομένη,

νεφέλη δ' ὁρύων ὑπερ αἰματόν

ρέθος αἰσχύνει,

τέγγουσ' εὐῶπα παρειάν.

535

σὺ δ', ἡ κατ' οἴκους ως ἔχιδν' ύφειμένη

λήθουσά μ' ἔξεπινες, οὐδὲ ἐμάνθανον

τρέφων δύ' ὅτα κάπαναστάσεις θρόνων

φέρ', εἰπὲ δῆ μοι, καὶ σὺ τοῦδε τοῦ τάφου

φήσεις μετασχεῖν ἢ ἔοιμη τὸ μὴ εἰδέναι;

δέδραχα τούργον, εἰπερ' ἥδ' ὁμορροθεῖ,

καὶ ξυμμετίσχω καὶ φέρω τῆς αἰτίας.

ἀλλ' οὐκ ἔάσει τοῦτο γ' ἢ δίκη σ', ἐπεὶ

210

- οὔτ' ἡθέλησας οὔτ' ἐγώ 'κοινωσάμην.
 ΙΣ. ἀλλ' ἐν κακοῖς τοῖς σοῖσιν οὐκ αἰσχύνομαι
 ξύμπλουν ἐμαυτὴν τοῦ πάθους ποιουμένη.
 ΑΝ. ὃν τούργον "Αἰδης χοὶ κάτω ξυνίστορες·
 λόγοις δ' ἐγώ φιλοῦσαν οὐ στέργω φίλην.
 ΙΣ. μήτοι, κασιγνήτη, μ' ἀτιμάσης τὸ μὴ οὐ
 θανεῖν τε σὺν σοὶ τὸν θανόντα θ' ἀγνίσαι. 540
- ΑΝ. μή μοι θάνης σὺ κοινά, μηδ' ἀ μὴ 'θιγες
 ποιοῦ σεαυτῆς ἀρκέσω θνήσκουσ' ἐγώ.
 ΙΣ. καὶ τίς βίος μοι σοῦ λελειμμένη φίλος;
 ΑΝ. Κρέοντ' ἐρώτα· τοῦδε γάρ σὺ κηδεμών.
 ΙΣ. τί ταῦτ' ἀνιψις μ', οὐδὲν ὠφελούμενη; 550
 ΑΝ. ἀλγοῦσα μὲν δῆτ', εἰ γέλωτ' ἐν σοὶ γελῶ.
 ΙΣ. τί δῆτ' ἂν ἀλλὰ νῦν σ' ἔτ' ὠφελοῦμ' ἐγώ;
 ΑΝ. σῶσον σεαυτήν· οὐ φθινῶ σ' ὑπεκφυγεῖν.
 ΙΣ. οἴκοι τάλαινα, καμπλάκω τοῦ σοῦ μόρου;
 ΑΝ. σὺ μὲν γάρ εἶλου ξῆν, ἐγώ δὲ κατθανεῖν. 555
 ΙΣ. ἀλλ' οὐκ ἐπ' ἀρρήτοις γε τοῖς ἐμοῖς λόγοις.
 ΑΝ. καλῶς σὺ μὲν τοῖς, τοῖς δ' ἐγώ 'δόκουν φρονεῖν.
 ΙΣ. καὶ μὴν ἵση νῷν ἐστιν ή 'ξαμαρτία.
 ΑΝ. θάρσει· σὺ μὲν ξῆς, ή δ' ἐμὴ ψυχῇ πάλαι
 τέθνηκεν, ὥστε τοῖς θανοῦσιν ὠφελεῖν. 560
 KP. τὰ παῖδε φημὶ τώδε, τὴν μὲν ἀρτίως
 ἀνουν πεφάνθαι, τὴν δ' ἀφ' οὗ τὰ πρῶτ' ἔψυ.
 ΙΣ. οὐ γάρ ποτ', ὄνταξ, οὐδὲ δ' ὅς ἂν βλάστῃ μένει
 νοῦς τοῖς κακῶς πράσσουσιν, ἀλλ' ἐξίσταται.
 KP. σοὶ γοῦν, δθ' εἴλου σὺν κακοῖς πράσσειν κακά. 565
 ΙΣ. τί γάρ μόνη μοι τῆσδ' ἀτερ βιώσιμον;
 KP. ἀλλ' ἥδε μέντοι μὴ λέγ· οὐ γάρ ἐστ' ἔτι.
 ΙΣ. ἀλλὰ κτενεῖς νυμφεῖα τοῦ σαυτοῦ τέκνου;
 KP. ἀρώσιμοι γάρ χάτέρων εἰσὶν γύαι.
 ΙΣ. οὐχ ὡς γ' ἐκείνω πῆδε τ' ἦν ἡρμοσμένα. 570
 KP. κακάς ἐγώ γυναικας υἱέσι στυγῶ.
 ΙΣ. ὡ φίλταθ' Αἴμον, ὡς σ' ἀτιμάζει πατήρ.
 KP. ἄγαν γε λυπεῖς καὶ σὺ καὶ τὸ σὸν λέχος.
 ΧΟ. ἡ γάρ στερήσεις τῆσδε τὸν σαυτοῦ γόνον;

- KP. "Αιδης ὁ παύσων τούσδε τοὺς γάμους ἔφυ.
δεδογμέν", ὡς ἔοικε, τήνδε κατθανεῖν. 575
- KP. καὶ σοί γε κάμοι· μὴ τριβάς ἔτ', ἀλλά νιν
κομίζετ' εἰσω, δμώες, ἐκ δὲ τοῦδε χρή
γυναικας εἶναι τάσδε μηδ' ἀνειμένας.
φεύγουσι γάρ τοι χοὶ θρασεῖς, ὅταν πέλας
ἥδη τὸν "Αἰδην εἰσορῶσι τοῦ βίου. 580

ΧΟΡΟΣ

- στροφὴ α' εὐδαιμονες οἵσι κακῶν ἄγευστος αἰών.
οἵσι γάρ ἀν σεισθῇ θεόθεν δόμοις, ἀτας
οὐδὲν ἐλλείπει γενεᾶς ἐπὶ πλῆθος ἔρπον. 585
- ὅμοιον ὥστε ποντίαις
οἴδμα δυσπνόοις ὅταν
Θρήσσαισιν ἔρεβοις ὑφαλον ἐπιδράμη πνοαῖς
κυλίνδει βυσσόθεν κελαινάν 590
- θίνα καὶ δυσάνεμον,
στόνῳ βρέμουσι δ' ἀντιπλήγες ἀκταί.
- ἀντιστροφὴ α' ἀρχαῖα τὰ Λαβδακιδᾶν οἴκων ὄρῶμαι
πήματα φθιτῶν ἐπὶ πήμασι πίπτοντ', 595
- οὐδ' ἀπαλλάσσει γενεὰν γένος, ἀλλ' ἔρείπει
θεῶν τις, οὐδ' ἔχει λύσιν.
νῦν γάρ ἐσχάτας ὑπὲρ
βίζας ἐτέτατο φάος ἐν Οἰδίπου δόμοις.
κατ' αὖ νιν φοινία θεῶν τῶν 600
- νερτέρων ἀμῷ κοπῖς
λόγου τ' ἄνοια καὶ φρενῶν Ἐρινύς.
- στροφὴ β' τέαν, Ζεῦ, δύνασιν τίς ἀν-
δρῶν ὑπερβασία κατάσχοι,
τὰν οὕθ' ὕπνος αἱρεῖ ποθ' ὁ πανταγρεὺς οὔτ'
ἀκάματοι θέοντες
μῆνες; ἀγγήρως δὲ χρόνῳ δυνάστας
κατέχεις Ὁλύμπου μαρμαρόεσσαν αἴγλαν. 605
610

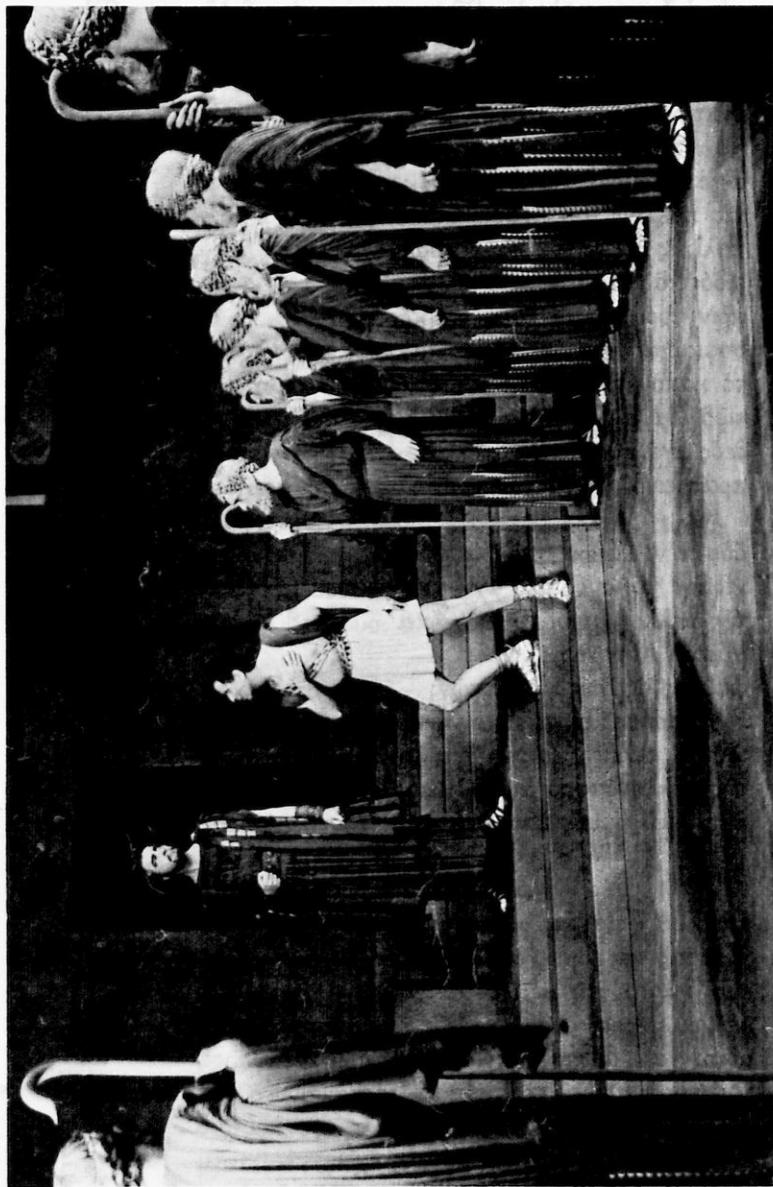
τό τ' ἔπειτα καὶ τὸ μέλλον
καὶ τὸ πρὸν ἐπαρχέσει
νόμος· ὁ δ' οὐδὲν ἔρπει
θνατῶν βίστος πάμπολύ γ' ἔκτὸς ἀτας.

ἀντιστροφὴ β' ἀ γάρ δὴ πολύπλαγκτος ἐλ-
πὶς πολλοῖς μὲν ὄνασις ἀνδρῶν,
πολλοῖς δ' ἀπάτα κουφονόων ἔρωτων.
εἰδότι δ' οὐδὲν ἔρπει,
πρὸν πυρὶ θερμῷ πόδα τις προσαύσῃ.
σοφίᾳ γάρ ἔκ του κλεινὸν ἔπος πέφανται,
τὸ κακὸν δοκεῖν ποτ' ἐσθλὸν
τῷδ' ἔμμεν, ὅτῳ φρένας
θεός ἄγει πρὸς ἀταν'
πράσσει δ' ὀλιγοστὸν χρόνον ἔκτὸς ἀτας. 625

ὅδε μὴν Αἴμων, παιδῶν τῶν σῶν
νέατον γέννημ', ἀρ' ἀχνύμενος
τῆς μελλογάμου τάλιδος ἥκει
μόρον Ἀντιγόνης,
ἀπάτας λεχέων ὑπεραλγῶν;
τάχ' εἰσόμεσθα μάντεων ὑπέρτερον.
ὦ παῖ, τελείαν ϕῆφον ἀρα μὴ κλύων
τῆς μελλονύμφου πατρὶ λυσσαίνων πάρει;
ἢ σοὶ μὲν ἡμεῖς πανταχῇ δρῶντες φίλοι;

ΑΙΜΩΝ

πάτερ, σός εἴμι καὶ σύ μοι γνώμας ἔχων
χρηστὰς ἀπορθοῖς, αἵς ἔγωγ' ἐφέφομαι.
ἐμοὶ γάρ οὐδεὶς ἀξιώσεται γάμος
μείζων φέρεσθαι σοῦ καλῶς ηγουμένου.
οὕτω γάρ, ὦ παῖ, χρή διὰ στέρνων ἔχειν,
γνώμης πατρώας πάντ' ὅπισθεν ἔστάναι.
τούτου γάρ οὖνεκ' ἀνδρες εὔχονται γονάς
κατηκόους φύσαντες ἐν δόμοις ἔχειν,
ώς καὶ τὸν ἔχθρὸν ἀνταμύνωνται κακοῖς

Κοέοντας, Αίγυπτος και ὁ χρόνος.
(Από θεατρική παράσταση)

καὶ τὸν φίλον τιμῶσιν ἔξισου πατρί· 644
ὅστις δ' ἀνωφέλητα φιτύει τέκνα,
τί τόνδ' ἂν εἴποις ἀλλο πλήν αὐτῷ πόνους
φύσαι, πολὺν δὲ τοῖσιν ἐχθροῖσιν γέλων;
μή νύν ποτ', ὡς παῖ, τάσδ' ὑψὶ ήδονῆς φρένας
γυναικός οὖνεκ' ἐκβάλῃς, εἰδὼς ὅτι
ψυχρὸν παραγκάλισμα τοῦτο γίγνεται, 650
γυνὴ κακὴ, ξύνευνος ἐν δόμοις· τί γάρ
γένοιτ' ἂν ἔλκός μεῖζον ἢ φίλος κακός;
ἀλλὰ πτύσας ὥσει τε δυσμενῇ μέθες
τὴν παῖδ' ἐν "Αἰδου τήνδε νυμφεύειν τινί.
ἐπεὶ γάρ αὐτὴν εἶλον ἐμφανῶς ἐγώ 655
πόλεως ἀπιστήσασαν ἐκ πάσης μόνην,
ψευδῆ γ' ἐμαυτὸν οὐ καταστήσω πόλει,
ἀλλὰ κτενῶ. πρὸς ταῦτ' ἐφυμνείτω Δία
ξύναιμον· εἰ γάρ δὴ τά γ' ἐγγενῆ φύσει
ἀκοσμα θρέψω, κάρτα τοὺς ἔξω γένους. 660
ἐν τοῖς γάρ οἰκείοισιν ὅστις ἔστ' ἀνήρ
χρηστός, φανεῖται κάν πόλει δίκαιος ὡν.
ὅστις δ' ὑπερβάζεις ἢ νόμους βιάζεται
ἢ τούπιτάσσειν τοῖς κρατύνουσιν νοεῖ,
οὐκ ἔστ' ἐπαίνου τοῦτον ἔξιμον τυχεῖν. 665
ἀλλ' ὁν πόλις στήσειε, τοῦδε χρή κλύειν
καὶ σμικρὰ καὶ δίκαια καὶ τάνατία.
καὶ τοῦτον ἂν τὸν ἄνδρα θαρσοίην ἐγώ
καλῶς μὲν ἄρχειν, εὖ δ' ἂν ἄρχεσθαι θέλειν,
δορὸς τ' ἂν ἐν χειμῶνι προστεταγμένον 670
μένειν δίκαιον κάγαθὸν παραστάτην.
ἄναρχίας δὲ μεῖζον οὐκ ἔστιν κακόν·
αὕτη πόλεις ὅλλυσιν, ήδ' ἀναστάτους
οἰκους τίθησιν, ήδε συμμάχου δορὸς
τροπάς καταρρήγνυσι· τῶν δ' ὄρθουμένων
σώζει τὰ πολλὰ σώμαθ' ἢ πειθαρχία. 675
οὕτως ἀμυντέ· ἔστι τοῖς κοσμουμένοις,
κοῦτοι γυναικός οὐδαμῶς ἡσσητέα·
χρεῖσσον γάρ, εἴπερ δεῖ, πρὸς ἄνδρὸς ἐκπεσεῖν,

- κούκ όν γυναικῶν ἥσσονες καλοίμεθ' ἄν. 680
- XO. ήμιν μέν, εἰ μὴ τῷ χρόνῳ κεκλέμμεθα,
λέγειν φρονούντως ών λέγεις δοκεῖς πέρι.
- AI. πάτερ, θεοὶ φύουσιν ἀνθρώποις φρένας,
πάντων ὅσ' ἔστι χρημάτων ὑπέρτατον.
ἔγω δ' ὅπως σὺ μὴ λέγεις ὀρθῶς τάδε,
οὔτ' ἄν δυναίμην μήτ' ἐπισταίμην λέγειν.
γένοιτο μεντὸν χάτερῷ καλῶς ἔχον.
σοῦ δ' οὖν πέφυκα πάντα προσκοπεῖν, ὅσα
λέγει τις ἡ πράσσει τις ἡ φέγειν ἔχει·
τὸ γὰρ σὸν ὅμμα δεινὸν ἀνδρὶ δημότῃ
λόγοις τοιούτοις, οἷς σὺ μὴ τέρψῃ κλύων·
ἔμοι δ' ἀκούειν ἔσθ' ὑπὸ σκότου τάδε,
τὴν παῖδα ταύτην οἱ ὁδύρεται πόλις,
πασῶν γυναικῶν ὡς διαξιωτάτη
κάκιστ' ἀπ' ἔργων εὐκλεεστάτων φθίνει· 690
- ἡτις τὸν αὐτῆς αὐτάδελφον ἐν φοναῖς
πεπιτῶτ' ἀθαπτον μήθ' ὑπ' ὠμηστῶν κυνῶν
εἴασ' ὀλέσθαι μήθ' ὑπ' οἰωνῶν τινος·
οὐχ ἦδε χρυσῆς ἀξία τιμῆς λαχεῖν;
τοιάδ' ἔρεμνὴ σῆγ' ὑπέρχεται φάτις.
ἔμοι δὲ σοῦ πράσσοντος εὐτυχῶς, πάτερ,
οὐχ ἔστιν οὐδὲν κτῆμα τιμιώτερον.
τί γὰρ πατρὸς θάλλοντος εὐκλείας τέκνοις
ἄγαλμα μειζὸν ἢ τί πρὸς παῖδων πατρὶ;
μή νυν ἐν ἥθος μοῦνον ἐν σαυτῷ φόρει,
ὡς φῆς σύ, κούδεν ἄλλο, τοῦτ' ὀρθῶς ἔχειν.
ὅστις γὰρ αὐτὸς ἡ φρονεῖν μόνος δοκεῖ
ἢ γλῶσσαν, ἦν οὐκ ἄλλος, ἢ φυχὴν ἔχειν,
οὐτοὶ διαπτυχθέντες ὠφθησαν κενοί.
ἄλλ' ἀνδρα, κεῖ τις ἡ σοφός, τὸ μανθάνειν
πόλλα' αἰσχρὸν οὐδὲν καὶ τὸ μὴ τείνειν ἄγαν. 705
- ὅρᾶς παρὰ φείθροισι χειμάρροις ὅσα
δένδρων ὑπείκει, κλῶνας ὡς ἐκσώζεται,
τὰ δ' ἀντιτείνοντ' αὐτόπτερειν' ἀπόλλυται.
αὕτως δὲ ναὸς ὅστις ἐγκρατῇ πόδα 710

- τείνας ὑπείκει μηδέν, ὑπτίοις χάτω
στρέψας τὸ λοιπὸν σέλμασιν ναυτιλεται.
ἀλλ’ εἴκε θυμῷ καὶ μετάστασιν δίδου.
γνώμη γάρ εἴ τις κάπ’ ἐμοῦ νεωτέρου
πρόσεστι, φῆμ’ ἔγωγε πρεσβεύειν πολὺ⁷²⁰
φῦναι τιν’ ἀνδρα πάντ’ ἐπιστήμης πλέων·
εἰ δ’ οὖν, φιλεῖ γάρ τοῦτο μὴ ταύτῃ ῥέπειν,
καὶ τῶν λεγόντων εὖ καλὸν τὸ μανθάνειν.
- XO. ἀναξ, σέ τ’ εἰκός, εἴ τι καΐριον λέγει,
μαθεῖν, σέ τ’ αὐτοῦδ’ εὖ γάρ εἰρηται διπλῆ.⁷²⁵
- KP. οἱ τηλικοίδε καὶ διδαξόμεσθα δὴ
φρονεῖν ὑπ’ ἀνδρὸς τηλικοῦδε τὴν φύσιν;
- AI. μηδὲν τό μη δίκαιον· εἰ δ’ ἐγὼ νέος,
οὐ τὸν χρόνον χρὴ μᾶλλον ἢ τάργα σκοπεῖν.
- KP. ἔργον γάρ ἔστι τοὺς ἀκοσμοῦντας σέβειν;⁷³⁰
- AI. οὐδ’ ἄν κελεύσαιμ’ εὔσεβεῖν ἐς τοὺς κακούς.
- KP. οὐχ ἦδε γάρ τοι ἄδει πειληπται νόσῳ;
AI. οὕ φησι Θήβης τῆσδ’ ὄμόπτολις λεώς.
- KP. πόλις γάρ ἡμῖν, ὅμει χρὴ τάσσειν, ἐρεῖ;⁷³⁵
- AI. ὁρᾶς τόδ’ ὡς εἰρηκας ὡς ἄγαν νέος;
- KP. ἄλλωφ γάρ ἢ μοι χρὴ με τῆσδ’ ἀρχειν χθονός;
- AI. πόλις γάρ οὐχ ἔσθ’, ήτις ἀνδρὸς ἔσθ’ ἐνός.
- KP. οὐ τοῦ κρατοῦντος ἢ πόλις νομίζεται;
AI. καλῶς ἐρήμης γ’ ἄν σὺ γῆς ἀρχοις μόνος.
- KP. ὅδ’, ὡς ἔοικε, τῇ γυναικὶ συμμαχεῖ.⁷⁴⁰
- AI. εἴπερ γυνὴ σύ· σοῦ γάρ οὖν προκήδομαι.
- KP. ὡς παγκάκιστε, διὰ δίκης ἵων πατρί;
- AI. οὐ γάρ δίκαιαί σ’ ἔξαμαρτάνονθ’ ὄρω.
KP. ἀμαρτάνω γάρ τὰς ἐμάς ἀρχὰς σέβων;
- AI. οὐ γάρ σέβεις, τιμάς γε τὰς θεῶν πατῶν.⁷⁴⁵
- KP. ὡς μιαρὸν ἥθιος καὶ γυναικὸς ὕστερον.
- AI. οὐ τὰν ἔλοις ἥσσω γε τῶν αἰσχρῶν ἐμέ.
KP. ὁ γοῦν λόγος σοι πᾶς ὑπὲρ κείνης ὅδε.
- AI. καὶ σοῦ γε κάμου καὶ θεῶν τῶν νερτέρων.
KP. ταύτην ποτ’ οὐχ ἔσθ’ ὡς ἔτι ζῶσαν γαμεῖς.⁷⁵⁰
- AI. ἥδ’ οὖν θανεῖται καὶ θανοῦσ’ ὀλεῖ τινα.

KP.	ἢ κάπαπειλῶν ὥδ' ἐπεξέρχῃ θρασύς;	
AI.	τίς δ' ἔστ' ἀπειλὴ πρὸς κενάς γνώμας λέγειν;	
KP.	κλαίων φρενώσεις, ὃν φρενῶν αὐτὸς κενός.	
AI.	εἰ μὴ πατήρ ἡσθ', εἴπον δὲ σ' οὐκ εὖ φρονεῖν.	755
KP.	γυναικὸς ὃν δούλευμα, μὴ κώτιλλέ με.	
AI.	βούλει λέγειν τι καὶ λέγων μηδὲν κλύειν;	
KP.	ἄληθες; ἀλλ' οὐ, τόνδ' "Ολυμπον, ἵσθ' ὅτι, χαίρων ἐπὶ φόγοισι δεννάσεις ἐμέ.	
	ἄγετε τὸ μίσος, ὡς κατ' ὅμματ' αὐτίκα	760
	παρόντι θνήσκῃ πλησία τῷ νυμφίῳ.	
AI.	οὐ δῆτ' ἔμοιγε, τοῦτο μὴ δόξῃς ποτέ, οὔθ' ἥδ' ὀλεῖται πλησία, σύ τ' οὐδαμὰ τούμὸν προσόφει κράτ' ἐν ὀφθαλμοῖς ὄρῶν, ώς τοῖς θέλουσι τῶν φιλῶν μαίνῃ ξυνῶν.	765
XO.	ἀνήρ, ἀναξ, βέβηκεν ἐξ ὀργῆς ταχύς·	
	νοῦς δ' ἔστι τηλικοῦτος ἀλγήσας βαρύς.	
KP.	δράτω, φρονείτω μεῖζον ἢ κατ' ἄνδρ' ίών·	
	τῷ δ' οὖν κόρᾳ τώδ' οὐκ ἀπαλλάξει μόρου.	
XO.	ἄμφω γάρ αὐτῷ καὶ κατακτεῖναι νοεῖς;	770
KP.	οὐ τήν γε μὴ θιγοῦσαν· εὖ γάρ οὖν λέγεις.	
XO.	μόρῳ δὲ ποίω καί σφε βουλεύῃ κτανεῖν;	
KP.	ἄγων ἐρῆμος ἔνθ' ἂν ἢ βροτῶν στίβος κρύψω πετρώδει· ζῶσαν ἐν κατάρυχι, φορβῆς τοσσούτον ως ἄγος μόνον προθείς, ὅπως μίασμα πᾶσ' ὑπεκφύγῃ πόλις.	775
	κάκει τὸν "Αἰδην, δὲν μόνον σέβει θεῶν, αἰτουμένη που τεύξεται τὸ μὴ θανεῖν, ἢ γνώσεται γοῦν ἀλλὰ τηνικαῦθ' ὅτι πόνος περισσός ἔστι τάν "Αἰδου σέβειν.	780

ΧΟΡΟΣ

στροφὴ

"Ερως ἀνίκατε μάχαν,
"Ερως, ὃς ἐν κτήμασι πίπτεις,
ὅς ἐν μαλακαῖς παρειαῖς
νεάνιδος ἐννυχεύεις,

φοιτᾶς δ' ὑπερπόντιος ἐν τ' ἀγρονόμοις αὐλαῖς· 785
καὶ σ' οὕτ' ἀθανάτων φύξιμος οὐδεὶς
οὕτ' ἀμερίων σέ γ' ἀνθρώπων· ὁ δ' ἔχων μέμηνεν. 790

ἀντιστροφή σὺ καὶ δικαίων ἀδίκους
φρένας παρασπᾶς ἐπὶ λώβῳ· 795
σὺ καὶ τόδε νεῖκος ἀνδρῶν
ἔνυναιμον ἔχεις ταράξας.
νικᾷ δ' ἐναργῆς βλεφάρων ἴμερος εὐλέκτρου
νύμφας, τῶν μεγάλων πάρεδρος ἐν ἀρχαῖς
θεσμῶν ἄμαχος γάρ ἐμπαιζεὶ θεός Ἀφροδίτα. 800

νῦν δ' ἥδη 'γώ καύτδες θεσμῶν
ἔξω φέρομαι τάδ' ὄρῶν, ἵσχειν δ'
οὐκέτι πηγὰς δύναμαι δακρύων,
τὸν παγκοίταν ὅθ' ὄρῶ θάλαμον 805
.τήνδ' Ἀντιγόνην ἀνύτουσαν

AN. στρ. ς' δρᾶτ' ἔμ', ὡς γὰς πατρίας πολίται,
τὰν νεάταν ὄδὸν
στείχουσαν, νέατον δὲ φέγ-
γος λεύσσουσαν ἀελίου,
κούποτ' αἰνθις· ἀλλά μ' ὁ παγ- 810
κοίτας "Αἰδας ζῶσαν ἄγει
τὰν Ἀχέροντος
ἀκτάν, οὕτ' ὑμεναίων
ἔγκληρον οὔτ' ἐπινυμφίδιός
πώ μέ τις ὅμνος
ὅμησεν, ἀλλ' Ἀχέροντι νυμφεύσω. 815

XO. οὐκοῦν κλεινὴ καὶ ἔπαινον ἔχουσ'

ἐς τόδ' ἀπέρχῃ κευθος νεκύων,
οὔτε φινάσιν πληγεῖσα νόσοις
οὔτε ἕιφέων ἐπίχειρα λαχοῦσ', 820
ἀλλ' αὐτόνομος, ζῶσα μόνη δὴ
θνατῶν Ἀΐδαν καταβήσῃ.

AN. ἀντ. α' ἥκουσα δὴ λυγροτάταν ὄλέσθαι
τὰν Φρυγίαν ἔνειν
Ταντάλου Σιπύλω πρὸς ἄ-
χρω, τὰν κισσὸς ὡς ἀτενής
πετραία βλάστα δάμασεν·
καὶ νιν ὅμβροι ταχομέναν,
ὡς φάτις ἀνδρῶν,
χιών τ' οὐδαμὰ λείπει,
τέγγει δ' ὑπ' ὁφρύσι παγκλαύτοις
δειράδας· ἢ με
δαίμων ὄμοιοτάταν κατευνάζει.

825

XO. ἀλλὰ θεός τοι καὶ θεογεννής,
ἡμεῖς δὲ βροτοὶ καὶ θητογενεῖς.
καίτοι φθιμένα μέγα τάκουσαι
τοῖς ἴσοθέοις ἔγκληρα λαχεῖν
ζῶσαν καὶ ἐπειτα θανοῦσαν.

835

AN. στρ. β' οἴμοι γελῶμαι. τί με, πρὸς θεῶν πατρώων,
οὐκ οἰχομένων ὑβρίζεις, ἀλλ' ἐπίφαντον;
ῷ πόλις, ὥ πόλεως
πολυκτήμονες ἀνδρες·
ἰὼ Διρκαῖαι κρήναι
Θήβας τ' εὐαρμάτου ἄλσος, ἔμπας
ξυμάρτυρας ὅμμι' ἐπικτῶμαι,
οἴα φίλων ἀκλαυτος, οἴοις νόμοις
πρὸς ἔργμα τυμβόχωστον ἔρχομαι τάφου ποταινίου.
ἰὼ δύστανος,
οὔτ' ἐν βροτοῖσιν οὔτ' ἐν νεκροῖσιν
μέτοικος, οὐ ζῶσιν οὐ θανοῦσιν.

840

845

XO. προβᾶσ' ἐπ' ἔσχατον θράσους
ὑψηλὸν ἐς Δίκας βάθρον
προσέπεσες, ὥ τέκνον,
πατρῷον δ' ἐκτίνεις τιν' ἀθλον.

855

- AN. ἀντ. β' ἔψαυσας ἀλγεινοτάτας ἐμοὶ μερίμνας,
πατρὸς τριπόλιστον οἵτον τοῦ τε πρόπαντος
ἀμετέρου πότμου 860
χλεινοῖς Λαβδαχίδαισιν.
ἰώ ματρῷαι λέκτρων
ἀται κοιμήματά τ' αὐτογέννητ'
ἐμῷ πατρὶ δυσμόρου ματρός, 865
οἵων ἐγώ ποθ' ἀ ταλαίφρων ἔψυν.
πρὸς οὓς ἀραῖος, ἄγαμος, ἀδ' ἐγώ μέτοικος ἔρχομαι.
ἰώ δυσπότμων,
κασίγνητε, γάμων χυρήσας, 870
θανὼν ἔτ' οὖσαν κατήναρές με.
- XO. σέβειν μὲν εὔσέβειά τις·
χράτος δ', ὅτῳ χράτος μέλει,
παραβατὸν οὐδαμῇ πέλει.
σὲ δ' αὐτόγνωτος ὥλεσ' ὀργά. 875
- AN. ἐπῳδ. ἄχλαιτος, ἄφιλος, ἀνυμέναιος ταλαίφρων ἄγομαι
τάνδ' ἑτοίμαν ὁδόν.
οὐκέτι μοι τόδε λαμπάδος ἱερὸν ὅμμα 880
θέμις ὁρᾶν ταλαίνῃ,
τὸν δ' ἐμὸν πότμον ἀδάκρυτον οὐδεὶς φίλων στενάζει.
- KP. ἀρ' ἵστ' ἀοιδὰς καὶ γόους πρὸ τοῦ θανεῖν
ώς οὐδ' ἂν εἰς παύσαιτ' ἄν, εἰ χρείη, λέγων;
οὐκ ἄξεθ' ὡς τάχιστα; καὶ κατηρεφεῖ 885
τύμβῳ περιπτύξαντες, ὡς εἱρηκ' ἐγώ,
ἄφετε μόνην ἐρῆμον, εἴτε χρῆ θανεῖν
εἴτ' ἐν τοιαύτῃ ζῶσα τυμβεύειν στέγῃ.
ἡμεῖς γάρ ἀγνοὶ τούπι τήνδε τὴν κόρην.
μετοικίας δ' οὖν τῆς ἀνω στερήσεται. 890
- AN. ὡ τύμβος, ὡ νυμφεῖον, ὡ κατασκαφῆς
οἰκησις ἀείφρουρος, οἱ πορεύομαι
πρὸς τοὺς ἐμαυτῆς, ὡν ἀριθμὸν ἐν νεκροῖς
πλεῖστον δέδεκται Φερσέφασσ' ὀλωλότων.
ὦν λοισθία γὰρ καὶ κάκιστα δὴ μακρῷ 895
κάτειμι, πρὶν μοι μοῖραν ἐξήκειν βίου.

ἐλθοῦσα μέντοι κάρτ' ἐν ἑλπίσιν τρέφω
 φῦλη μὲν ἡξειν πατρί, προσφιλῆς δὲ σοί,
 μῆτερ, φῦλη δὲ σοί, κασίγνητον κάρα·
 ἐπεὶ θανόντας αὐτόχειρ ύμᾶς ἔγώ
 ἔλουσα κάκόσμησα κάπιτυμβίους
 χοὰς ἔδωκα. νῦν δέ, Πολύνεικες, τὸ σὸν
 δέμας περιστέλλουσα τοιάδ' ἀρνυμαι.
 καίτοι σ' ἔγώ τίμησα τοῖς φρονοῦσιν εὖ.
 οὐ γάρ ποτ' οὔτ' ἄν, εἰ τέκν', ὃν μήτηρ ἔψυν,
 οὔτ' εἰ πόσις μοι κατθανὼν ἐτήκετο,
 βίᾳ πολιτῶν τόνδ' ἄν ἥρόμην πόνον.
 τίνος νόμου δὴ ταῦτα πρὸς χάριν λέγω;
 πόσις μὲν ἄν μοι κατθανόντος ἄλλος ἦν,
 καὶ παῖς ἀπ' ἄλλου φωτός, εἰ τοῦδ' ἡμπλαχον,
 μητρὸς δὲ ἐν "Αἰδου καὶ πατρὸς κεκευθότοιν
 οὐκ ἔστ' ἀδελφὸς ὅστις ἄν βλάστοι ποτέ.
 τοιῷδε μέντοι σ' ἐκπροτιμήσασ' ἔγώ
 νόμῳ, Κρέοντι ταῦτ' ἔδοξ' ἀμαρτάνειν
 καὶ δεινὰ τολμᾶν, ὡς κασίγνητον κάρα.
 καὶ νῦν ἄγει με διὰ χερῶν οὕτω λαβὼν
 ἀλεκτρον, ἀνυμέναιον, οὕτε του γάμου
 μέρος λαχοῦσαν οὕτε παιδείου τροφῆς,
 ἀλλ' ὡδ' ἐρήμοις πρὸς φῦλων ἡ δύσμορος
 ζῶσ' ἐς θανόντων ἔρχομαι κατασκαφάς·
 ποίαν παρεξελθοῦσα δαιμόνων δίκην;
 τί χρή με τὴν δύστηνον ἐς θεοὺς ἔτι
 βλέπειν; τίν' αὐδᾶν ἔμμαχων; ἐπεὶ γε δὴ
 τὴν δυσσέβειαν εὔσεβοῦς' ἐκτησάμην.
 ἀλλ' εἰ μὲν οὖν τάδ' ἐστὶν ἐν θεοῖς καλά,
 παθόντες ἄν ἔυγγροιμεν ἡμαρτηκότες.
 εἰ δὲ οἴδε ἀμαρτάνουσι, μὴ πλείω κακὰ
 πάθοιεν ἡ καὶ δρῶσιν ἐκδίκως ἐμέ.
 ἔτι τῶν αὐτῶν ἀνέμων αύται
 ψυχῆς φίπαι τήνδε γ' ἔχουσιν.
 τοιγάρ τούτων τοῖσιν ἄγουσιν
 κλαύμαθ' ὑπάρξει βραδυτήτος ὑπερ.

900 905 910 915 920 925 930

XO.

KP.

222

ΑΝ.	οἵμοι, θανάτου τὸῦτ' ἐγγυτάτω τοῦπος ἀφίκται.	933
ΧΟ.	θαρσεῖν οὐδὲν παραμυθοῦμαι, μή οὐ τάδε ταύτη κατακυροῦσθαι.	935
AN.	ὦ γῆς Θήβης ἄστυ πατρῶον καὶ θεοὶ προγενεῖς, ἄγομαι δὴ κούκετι μέλλω. λεύσσετε, Θήβης οἱ κοιρανίδαι, τὴν βασιλειδᾶν μούνην λοιπήν, οἴα πρὸς οἴων ἀνδρῶν πάσχω τὴν εὔσεβίαν σεβίσασα.	940
ΧΟ. στρ. α'	ἔτλα καὶ Δανάας ουράνιον φῶς ἀλλάξαι δέμας ἐν χαλκοδέτοις αὐλαῖς: κρυπτομένα δ' ἐν τυμβήρει θαλάμῳ κατεξύγθη. καίτοι καὶ γενεῷ τίμιος, ὡς παῖ παῖ, καὶ Ζηνὸς ταμιεύεσκε γονὰς χρυσορύτους.	945
	ἀλλ' ἀ μοιριδία τις δύνασις δεινά: οὕτ' ἂν νιν ὅλβος οὕτ' "Αρης, οὐ πύργος, οὐχ ἀλίκτυποι κελαιναὶ νᾶες ἔκφύγοιεν.	950
ἀντ. α'	ζεύγθη δ' δέργολοις παῖς ὁ Δρύαντος, Ἡδωνῶν βασιλεύς, κερτομίοις ὄργαις, ἐκ Διονύσου πετρώδει κατάφαρκτος ἐν δεσμῷ. οὕτω τᾶς μανίας δεινὸν ἀποστάζει ἀνθηρόν τε μένος· κείνος ἐπέγνω μανίαις ψαύων τὸν θεὸν ἐν κερτομίοις γλώσσαις. παύεσκε μὲν γάρ ἐνθέους γυναικας εὗιόν τε πῦρ, φιλαύλους τ' ἡρέθιζε Μούσας.	955
στροφὴ β'	παρὰ δὲ Κυανέων πελαγέων διδύμας ἀλὸς ἀκταὶ Βοσπόριαι ίδ' ὁ Θρηγῶν ἄξενος Σαλμυδησάς, ἵν' ἀγχίπολις "Αρης διισσοῖσι Φινεΐδαις	960
		965
		970

εἰδεν ἀρατὸν ἔλκοις
τυφλωθὲν ἐξ ἀγρίας δάμαρτος
ἀλαὸν ἀλαστόροισιν δύμάτων κύκλοις,
ἀραχθέντων ὑφ' αἴματηραῖς
χείρεσσι καὶ κερκίδων ἀκμαῖσιν.

975

ἀντιστρ. β'
κατὰ δὲ τακόμενοι μέλεοι μελέαν πάθαν
κλαῖον, ματρὸς ἔχοντες ἀνύμφευτον γονάν.
ἄ δὲ σπέρμα μὲν ἀρχαιογόνων
ἀντασ' Ἐρεχθεῖδᾶν,
τηλεπόροις δ' ἐν ἄντροις
τράφη θυέλλαισιν ἐν πατρῷαις
Βορεάς ἀμιππος ὁρθόποδος ὑπέρ πάγου
θεῶν παῖς· ἀλλὰ καπ' ἔκεινα
Μοῖραι μακραίωνες ἔσχον, ὡς παῖ.

980

ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ

Θήβης ἄνακτες, ἥκομεν κοινὴν ὄδὸν
δύ' ἐξ ἐνὸς βλέποντε· τοῖς τυφλοῖσι γάρ
αὕτη κέλευθος ἐξ προηγητοῦ πέλει.

990

KP. τί δ' ἔστιν, ὡς γεραιὲ Τείρεσία, νέον;
TEI. ἐγὼ διδάξω, καὶ σὺ τῷ μάντει πιθοῦ.
KP. οὔκουν πάρος γε σῆς ἀπεστάτουν φρενός.
TEI. τοιγάρ δι' ὁρθῆς τήνδ' ἄναυκλήρεις πόλιν.
KP. ἔχω πεπονθώς μαρτυρεῖν ὀνήσιμα.
TEI. φρόνει βεβώς αὖ νῦν ἐπὶ ξυροῦ τύχης.
KP. τί δ' ἔστιν; ὡς ἐγὼ τὸ σὸν φρίσσω στόμα.
TEI. γνώσῃ, τέχνης σημεῖα τῆς ἐμῆς χλύων.
ἐς γάρ παλαιὸν θάκον ὀρνιθοσκόπον
ἴζων, ἵν' ἦν μοι παντὸς οἰλανοῦ λιμήν,
ἀγνῶτ' ἀκούω φθόγγον ὀρνίθων, κακῶ
κλάζοντας οἴστρῳ καὶ βεβαρβαρωμένῳ·
καὶ σπῶντας ἐν χηλαῖσιν ἀλλήλους φοναῖς
ἔγνων· πτερῶν γάρ διοῖβδος οὐκ ἀσημος ἦν.
εὐθὺς δὲ δείσας ἐμπύρων ἐγευόμην

995

1000

1005

βωμοῖσι παμφλέκτοισιν· ἐκ δὲ θυμάτων
 "Ηφαιστος οὐκ ἔλαμπεν, ἀλλ' ἐπὶ σποδῷ
 μυδῶσα κηκίς μηρίων ἐτήκετο
 κάτυφε κάνεπτε, καὶ μετάρσιοι
 χολαὶ διεσπείροντο, καὶ καταρρυεῖς
 μηροὶ καλυπτῆς ἔξεκεντο πιμελῆς.1010
 τοιαῦτα παιδὸς τοῦδ' ἐμάνθανον πάρα,
 φθίνοντ' ἀσῆμων ὄργίων μαντεύματα·
 ἐμοὶ γάρ οὔτος ἡγεμών, ἄλλοις δ' ἐγώ.
 καὶ ταῦτα τῆς σῆς ἐκ φρενὸς νοσεῖ πόλις·1015
 βωμοὶ γάρ ήμιν ἐσχάραι τε παντελεῖς
 πλήρεις ὑπ' οἰωνῶν τε καὶ κυνῶν βορᾶς
 τοῦ δυσμόρου πεπτῶτος Οἰδίπου γόνου.
 καὶ οὐ δέχονται θυστάδας λιτάς ἔτι
 θεοὶ παρ' ήμῶν οὐδὲ μηρίων φλόγα,1020
 οὐδὲ ὅρνις εὐσῆμους ἀπορροιβδεῖ βοάς,
 ἀνδροφθόρου βεβρώτες αἴματος λίπος.
 ταῦτ' οὖν, τέχνον, φρόνησον· ἀνθρώποισι γάρ
 τοῖς πᾶσι κοινόν ἔστι τοῦξαμαρτάνειν.
 ἐπεὶ δ' ἀμάρτῃ, κεῖνος οὐκέτ' ἔστι ἀνὴρ
 ἄβουλος οὐδὲ ἀνολβος, ὅστις ἐς κακὸν1025
 πεσὼν ἀκῆται μηδ' ἀκίνητος πέληγ.
 αὐθαδία τοι σκαιότητ' ὀφλισκάνει.
 ἀλλ' εἴκε τῷ θανόντι μηδ' ὀλωλότα
 κέντει· τίς ἀλκὴ τὸν θανόντ' ἐπικτανεῖν;1030
 εὖ σοι φρονήσας εὖ λέγω· τὸ μανθάνειν δ'
 ἥδιστον εὖ λέγοντος, εἰ κέρδος φέρει.
 Ὡ πρέσβυ, πάντες ὥστε τοξόται σκοποῦ
 τοξεύετ' ἀνδρὸς τοῦδε, κούδε μαντικῆς
 ἀπρακτος ὑμῖν εἴμι, τῶν δ' ὑπαὶ γένους1035
 ἐξημπόλημαι κάμπεφόρτισμαι πάλαι.
 κερδαίνετ', ἐμπολάτε τάπο Σάρδεων
 ἥλεκτρον, εἰ βούλεσθε, καὶ τὸν Ἰνδικὸν
 χρυσόν, τάφῳ δ' ἐκεῖνον οὐχὶ κρύψετε,
 οὐδὲ εἰ θέλουσ' οἱ Ζηνὸς αἰετοὶ βορὰν1040
 φέρειν ννιν ἀρπάζοντες ἐς Διὸς θρόνους,

- καὶ ταῦτ' ἀθρησον εἰ κατηργυρωμένος
 λέγω· φανεῖ γάρ οὐ μακροῦ χρόνου τριβὴ
 ἀνδρῶν, γυναικῶν σοὶ δόμοις κωκύματα.
 ἐχθροὶ δὲ πᾶσαι συνταράσσονται πόλεις,
 1080
 ὅσων σπαράγματ' ἡ κύνες καθήγνισαν
 ἢ θῆρες ἢ τις πτηνὸς οἰωνός, φέρων
 ἀνόσιον ὁσμὴν ἑστιοῦχον ἐς πόλιν.
 τοιαῦτά σου, λυπεῖς γάρ, ὥστε τοξότης,
 ἀφῆκα θυμῷ καρδίας τοξεύματα
 1085
 βέβαια, τῶν σὺ θάλπος οὐχ ὑπεκδραμῇ.
 ὡς παῖ, σὺ δὲ ἡμᾶς ἀπαγε πρὸς δόμους, ἵνα
 τὸν θυμὸν οὕτος ἐς νεωτέρους ἀφῇ,
 καὶ γνῶ τρέφειν τὴν γλῶσσαν ἡσυχωτέρων
 τὸν νοῦν τ' ἀμεινώ τῶν φρενῶν ἢ νῦν φέρει.
 1090
 X.O. ἀνήρ, ἄναξ, βέβηκε δεινὰ θεσπίσας·
 ἐπιστάμεσθα δ' ἐξ ὅτου λευκὴν ἐγὼ
 τήνδ' ἔκ μελαίνης ἀμφιβάλλομαι τρίχα,
 μή πω ποτ' αὐτὸν φεύδος ἐς πόλιν λακεῖν.
 K.P. ἔγνωκα καύτὸς καὶ ταράσσομαι φρένας·
 1095
 τό τ' εἰκαθεῖν γάρ δεινόν, ἀντιστάντα δὲ
 ἄτῃ πατάξαι θυμὸν ἐν δεινῷ πάρα.
 X.O. εὑβουλίας δεῖ, παῖ Μενοικέως, Κρέον.
 K.P. τί δῆτα χρὴ δρᾶν; φράξε· πείσομαι δ' ἐγὼ.
 X.O. ἐλθὼν κόρην μὲν ἐκ κατώρυχος στέγης
 1100
 ἄνες, κτίσον δὲ τῷ προκειμένῳ τάφον.
 K.P. καὶ ταῦτ' ἐπαινεῖς καὶ δοκεῖς παρεικαθεῖν;
 X.O. ὅσον γ', ἄναξ, τάχιστα· συντέμνουσι γάρ
 θεῶν ποδώκεις τοὺς κακόφρονας βλάβαι.
 K.P. οἴμοι· μόλις μέν, καρδίας δ' ἐξίσταμαι
 1105
 τὸ δρᾶν, ἀνάγκη δ' οὐχὶ δυσμαχητέον.
 X.O. δρᾶ νυν τάδ' ἐλθὼν μηδὲ ἐπ' ἄλλοισιν τρέπε.
 K.P. ὥδ', ως ἔχω, στείχοιμ' ἄν. ἵτ' ἵτ' ὀπάονες,
 οἵ τ' ὄντες οἵ τ' ἀπόντες, ἀξίνας χεροῖν
 δρμάσθ' ἐλόντες εἰς ἐπόφιον τόπον.
 1110
 ἐγὼ δ', ἐπειδὴ δόξα τῇδ' ἐπεστράφη,
 αὐτὸς τ' ἔδησα καὶ παρὼν ἐκλύσομαι·

δέδοικα γάρ, μὴ τοὺς καθεστώτας νόμους
ἄριστον ἦ σώζοντα τὸν βίον τελεῖν.

ΧΟ. στρ. α' Πολυώνυμε, Καδμείας ἄγαλμα νύμφαις

1115

καὶ Διὸς βαρυβρεμέτα γένος,

χλυτὰν δὲ ἀμφέπεις

Ιταλίαν, μέδεις δὲ

παγκοίνοις Ἐλευσινίας

1120

Δηοῦς ἐν κόλποις,

ῶ Βαχχεῦ, Βαχχᾶν ματρόπολιν Θήβαν

ναιετῶν παρ' ὑγροῖς

Ισμηνοῦ ρείθροις ἀγρίου τ'

ἐπὶ σπορῷ δράκοντος.

1125

ἀντιστρ. α' σὲ δ' ὑπὲρ διλόφου πέτρας στέροψ ὅπωπε

λιγνύς, ἔνθα Κωρύκιαι νύμφαι

στείχουσι Βαχχίδες

Κασταλίας τε νάμα·

1130

καὶ σε Νυσσίων ὄρέων

κισσήρεις ὅχθαι

χλωρά τ' ἀκτὰ πολυστάφυλος πέμπει,

ἀμβρότων ἐπέων

εὐαξόντων, Θηβαῖας

1135

ἐπισκοποῦντ' ἀγνιάς.

στροφὴ β' τὰν ἐκ πασῶν τιμῆς ὑπερτάτων πόλεων

ματρὶ σὺν κεραυνίᾳ·

1140

καὶ νῦν, ὡς βιαίας ἔχεται

πάνδαμος πόλις ἐπὶ νόσου,

μολεῖν καθαροῖς ποδὶ Παρνασσίαν

1145

ὑπὲρ κλιτὺν ἦ στονόντα πορθμόν.

ἀντιστρ. β' ἐν πύρπνων ἀστρων χοραγὲ καὶ νυχίων

1150

φθεγμάτων ἐπίσκοπε,

παῖς Διὸς γένεθλον, προφάνηθ',

ῶναξ, σαῖς ἄμα περιπόλοις

Θυίασιν, αἱ σε μαινόμεναι πάννυχοι

χορεύουσιν τὸν ταμίαν Ιαχχον.

ΑΓΤΕΛΟΣ

- Κάδμου πάροικοι καὶ δόμων Ἀμφίονος,
οὐκ ἔσθ' ὅποιον στάντ' ἀν ἀνθρώπου βίον
οὔτ' αἰνέσαιμ' ἀν οὔτε μεμφαίμην ποτέ.
τύχη γὰρ ὁρθοῖ καὶ τύχη καταρρέπει
τὸν εὐτυχοῦντα τὸν τε δυστυχοῦντ' ἀεί,
καὶ μάντις οὐδεὶς τῶν καθεστώτων βροτοῖς. 1155
- Κρέων γὰρ ἦν ζηλωτός, ὡς ἐμοί, ποτέ,
σώσας μὲν ἔχθρῶν τήνδε Καδμείαν χθόνα
λαβών τε χώρας παντελῆ μοναρχίαν
ηὕθυνε, θάλλων εύγενει τέκνων σπορῷ.
καὶ νῦν ἀφεῖται πάντα· τὰς γὰρ ἥδονάς
ὅταν προδῶσιν ἄνδρες, οὐ τίθημ' ἐγὼ
ζῆν τοῦτον, ἀλλ' ἔμψυχον ἥγοῦμαι νεκρόν.
πλούτει τε γὰρ κατ' οἶκον, εἰ βιούλει, μέγα
καὶ ζῆ τύραννον σχῆμα· ἔχων· ἐὰν δ' ἀπῆ
τούτων τὸ χαίρειν, τᾶλλον ἐγὼ καπνοῦ σκιᾶς
οὐκ ἀν πριαίμην ἀνδρὶ πρὸς τὴν ἥδονήν. 1160
- ΧΟ. τί δ' αὖ τόδ' ἄχθος βασιλέων ἤκεις φέρων;
ΑΓ. τεθνᾶσιν· οἱ δὲ ζῶντες αἴτιοι θανεῖν.
ΧΟ. καὶ τίς φονεύει; τίς δ' ὁ κείμενος; λέγε.
ΑΓ. Αἴμων ὅλωλεν, αὐτόχειρ δ' αἰμάσσεται. 1165
- ΧΟ. πότερα πατρώας ἢ πρὸς οἰκείας χερός;
ΑΓ. αὐτὸς πρὸς αὐτοῦ, πατρὶ μηνίσας φόνου. 1170
- ΧΟ. ὡς μάντι, τούπος ὡς ἄρ' ὁρθὸν ἤνυσσας.
ΑΓ. ὡς ὕδ' ἔχόντων τῶνδε βιούλευειν πάρα.
ΧΟ. καὶ μήν ὁρῶ τάλαιναν Εύρυδίκην ὁμοῦ
δάμαρτα τὴν Κρέοντος· ἐξ δὲ δωμάτων
ἥτοι κλύουσα παιδὸς ἢ τύχῃ περῆ. 1175

ΕΥΡΥΔΙΚΗ

- ὦ πάντες ἀστοί, τῶν λόγων ἐπησθόμην
πρὸς ἔξοδον στείχουσα, Παλλάδος θεᾶς
ὅπως ίκοίμην εὐγμάτων προσήγορος. 1185

«Λιθόστρωτον νυμφεῖον "Αἰδου".

καὶ τυγχάνω τε κλῆθρ' ἀνασπαστοῦ πύλης
χαλῶσα καὶ με φθόγγοις οίκείου κακοῦ
βάλλει δι' ὥτων· ύπτια δὲ κλίνομαι
δείσασα πρὸς δμωαῖσι κάποιπλήσομαι.
ἀλλ' ὅστις ἦν ὁ μῦθος, αὐθις εἴπατε·
κακῶν γὰρ οὐκ ἀπειρος οὖσ' ἀκούσομαι.
ἔγώ, φῦλη δέσποινα, καὶ παρὼν ἐρώ
κούδὲν παρήσω τῆς ἀληθείας ἔπος·
τί γάρ σε μαλθάσσοιμ' ἄν, ὃν ἐς ὕστερον
φεῦσται φανούμεθ'; ὅρθὸν ἀλήθει' ἀεί.
ἔγώ δὲ σῷ ποδαγὸς ἐσπόμην πόσει
πεδίον ἐπ' ἄκρον, ἔνθ' ἔκειτο νηλεές
κυνοσπάρακτον σῶμα Πολυνείκους ἔτι·
καὶ τὸν μέν, αἰτήσαντες ἐνοδίαν θεόν
Πλούτωνά τ' ὄργας εύμενεῖς κατασχεθεῖν,

ΑΓ.

1190

1195

1200

βεβι

230

λούσαντες ἀγνὸν λουτρὸν ἐν νεοσπάσιν
 θαλλοῖς, ὃ δὴ ἔλειπτο, συγκατήθομεν,
 καὶ τύμβον ὄρθοχρανον οἰκείας χθονὸς
 χώσαντες αὖθις πρὸς λιθόστρωτον κόρτην
 νυμφεῖον "Αἰδου κοῖλον εἰσεβαίνομεν." 1205
 φωνῆς δ' ἅπωθεν ὄρθίων κωκυμάτων
 κλύει τις ἀκτέριστον ἀμφὶ παστάδα,
 καὶ δεσπότῃ Κρέοντι σημαίνει μολὼν·
 τῷ δ' ἀθλίας ἀσημα περιβαίνει βοῆς
 ἔρποντι μᾶλλον ἀσσον, οἴμωξας δ' ἔπος 1210
 ἵησι δυσθρήνητον· ὡς τάλας ἐγώ,
 ἀρ' εἰμὶ μάντις; ἀρά δυστυχεστάτην
 κέλευθον ἔρπω τῶν παρελθουσῶν ὁδῶν;
 παιδός με σαίνει φθόγγος· ἀλλά, πρόσπολοι,
 ἵτ' ἀσσον ὥκεῖς καὶ παραστάντες τάφῳ 1215
 ἀθρήσαθ', ἀρμὸν χώματος λιθοσπαδῆ
 δύντες πρὸς αὐτὸν στόμιον, εἰ τὸν Αἴμονος
 φθόγγον συνίημ' ἢ θεοῖσι κλέπτομαι.
 τάδ' ἔξι ἀθύμου δεσπότου κελευμάτων
 ἡθροῦμεν· ἐν δὲ λοισθίω τυμβεύματι 1220
 τὴν μὲν κρεμαστὴν αὐχένος κατεΐδομεν,
 βρόχῳ μιτώδει σινδόνος καθημμένην,
 τὸν δ' ἀμφὶ μέσσῃ περιπετῇ προσκείμενον,
 εύνης ἀποιμώζοντα τῆς κάτω φθοράν
 καὶ πατρὸς ἔργα καὶ τὸ δύστηνον λέχος. 1225
 ὁ δ' ὡς ὥρᾳ σφε, στυγνὸν οἴμωξας ἔσω
 χωρεῖ πρὸς αὐτὸν κάνακωκύσας καλεῖ·
 ὡς τλῆμον, οἶον ἔργον εἱργασαι; τίνα
 νοῦν ἔσχες; ἐν τῷ συμφορᾶς διεφθάρης;
 ἔξελθε, τέχνον, ίκέσιός σε λίσσομαι. 1230
 τὸν δ' ἀγρίοις ὅσσοισι παπτήνας ὁ παῖς,
 πτύσας προσώπῳ κούδεν ἀντειπών, ξίφους
 ἔλκει διπλοῦς κνώδοντας, ἐκ δ' ὄρμωμένου
 πατρὸς φυγαῖσιν ἥμπλαχ· εἴθ' ὁ δύσμορος
 αὐτῷ χολωθείς, ὥσπερ εἰχ' ἐπενταθεὶς 1235
 ἤρεισε πλευραῖς μέσσον ἔγχος, ἐς δ' ὑγρὸν

ἀγκῶν' ἔτ' ἔμφρων παρθένον προσπτύσσεται,
καὶ φυσιῶν ὀξείαν ἐκβάλλει ρότην
λευκῆ παρειὰ φοινίου σταλάγματος.
κεῖται δὲ νεκρὸς περὶ νεκρῷ, τὰ νυμφικὰ
τέλη λαχῶν δεῖλαιος ἐν γ' "Αἰδου δόμοις,
δεῖξας ἐν ἀνθρώποισι τὴν ἀβουλίαν
ὅσῳ μέγιστον ἀνδρὶ πρόσκειται κακόν.

1240

ΧΟ.

τί τοῦτ' ἀν εἰκάσεις; ή γυνὴ πάλιν
φρούδη, πρὶν εἰπεῖν ἐσθλὸν ἢ κακὸν λόγον.

1245

ΑΓ.

καύτὸς τεθάμβηκ· ἐλπίσιν δὲ βόσκομαι
ἄχη τέχνου κλύουσσαν ἐξ πόλιν γόους
οὐκ ἀξιώσειν, ἀλλ' ὑπὸ στέγης ἔσω
δμωαῖς προθήσειν πένθος οἰκείον στένειν·
γνώμης γὰρ οὐκ ἄπειρος, ὥσθ' ἀμαρτάνειν.

1250

ΧΟ.

οὐκ οἴδι· ἐμοὶ δ' οὖν ή τ' ἄγαν σιγῇ βαρὺ
δοκεῖ προσεῖναι κχή μάτην πολλὴ βοή.

ΑΓ.

ἀλλ' εἰσόμεσθα, μή τι καὶ κατάσχετον
χρυφῇ καλύπτει καρδίᾳ θυμουμένῃ
δόμους παραστείχοντες· εὐ γάρ οὖν λέγεις·

1255

ΧΟ.

καὶ τῆς ἄγαν γὰρ ἔστι που σιγῆς βάρος.
καὶ μὴν ὅδ' ἄναξ αὐτὸς ἐφῆκει
μνῆμ' ἐπίσημον διὰ χειρὸς ἔχων,
εἰ θέμις εἰπεῖν, οὐκ ἀλλοτρίας
ἀτης, ἀλλ' αὐτὸς ἀμαρτών.

1260

ΚΡ. στρ. α'

ἰὼ φρενῶν δυσφρόνων ἀμαρτήματα

στερεά, θανατόεντ',

ὦ κτανόντας τε καὶ

θανόντας βλέποντες ἐμφυλίους,

ώμοι ἐμῶν ἄνολβα βουλευμάτων!

1265

ἰὼ· παῖ, νέος νέω ἔνν μόρῳ,

αἰσαι αἰσαι,

ἔθανες, ἀπελύθης,

ἐμαῖς οὐδὲ σαῖσι δυσβουλίαις!

ΧΟ.

οἴμ' ὡς ἔοικας ὀψὲ τὴν δίκην ἰδεῖν!

1270

ΚΡ.

οἴμοι,

ἔχω μαθών δεῖλαιος· ἐν δ' ἐμῷ κάρᾳ

θεὸς τότ' ἄρα, τότε μέγα βάρος μ' ἔχων
ἔπαισεν, ἐν δ' ἔσεισεν ἀγρίαις ὁδοῖς,
οἴμοι, λαχπάτητον ἀντρέπων χαράν!
φεῦ, φεῦ, ὡς πόνοι βροτῶν δύσπονοι.

1275

ΕΞΑΓΓΕΛΟΣ

ὦ δέσποθ', ως ἔχων τε καὶ κεκτημένος,
τὰ μὲν πρὸ τῶν χειρῶν τάδε φέρων, τὰ δ' ἐν δόμοις
ἔοικας θῆκεν καὶ τάχ' ὄφεσθαι κακά.

1280

KP. τί δ' ἔστιν, αὖ; κάκιον ἦ κακῶν ἔτι;
ΕΞ. γυνὴ τέθνηκε, τοῦδε παμμήτωρ νεκροῦ,
δύστηνος, ἀρτί νεοτόμοισι πλήγμασιν.

KP. ἀντ. α' ίώ ίώ δυσκαθάρτος Ἀΐδου λιμήν,
τί μ' ἄρα, τί μ' ὀλέκεις;
ὦ κακάγγελτά μοι
προπέμψας ἄχη, τίνα θροεῖς λόγον;
αἰαῖ, ὀλωλότ' ἄνδρα ἐπεξειργάσω.
τί φῆς, ὡς παῖ, τίνα λέγεις μοι νέον,

1285

αἰαῖ, αἰαῖ,
σφάγιον ἐπ' ὀλέθρῳ
γυναικεῖον ἀμφικεῖσθαι μόρον;

1290

XO. δόραν πάρεστιν οὐ γάρ ἐν μυχοῖς ἔτι.
KP. οἴμοι,
κακὸν τόδ' ἄλλο δεύτερον βλέπω τάλας.
τίς ἄρα, τίς με πότμος ἔτι περιμένει;
ἔχω μὲν ἐν χείρεσσιν ἀρτίως τέκνον,
τάλας, τὸν δ' ἔναντα προσβλέπω νεκρόν.
φεῦ, φεῦ μάτερ ἀθλία, φεῦ τέκνον.

1295

EΞ. ἥδ' ὀδυσθήκτῳ βωμίᾳ περὶ ξίφει
λύει κελαινὰ βλέφαρα, κωκύσασα μὲν
τοῦ πρὶν θανόντος Μεγαρέως κλεινὸν λάχος,
αἰθίς δὲ τοῦδε, λοίσθιον δὲ σοὶ κακάς
πράξεις ἐφυμήσασα τῷ παιδοκτόνῳ.

1305

KP. στρ. β' δινέπταν φόβῳ. τί μ' οὐκ ἀνταίαν, αἰαῖ αἰαῖ,
ἔπαισέν τις ἀμφιθήκτῳ ξίφει;
δεῖλαιος ἐγώ, αἰαῖ,

1310

	δειλαίφ δὲ συγκέχραμαι δύφ.	
EΞ.	ώς αἰτίαν γε τῶνδε κάκείνων ἔχων	
KP.	πρὸς τῆς θανούσης τῆσδ' ἐπεσκήπτου μόρων.	
EΞ.	ποίω δὲ κάπελύσατ' ἐν φοναῖς τρόπῳ;	
	παισασ' ὑφ' ἥπαρ αὐτόχειρ αιτήν, ὅπως	1315
	παιδὸς τόδ' ἥσθετ' ὀξυκώκυτον πάθος.	
KP.	ῶμοι μοι, τάδ' οὐκέ ἐπ' ἄλλον βροτῶν	
	ἔμας ἀρμόσει ποτ' ἐξ αἰτίας.	
	ἐγὼ γάρ σ' ἔκανον, ίώ μέλεος,	
ΑΓ.	ἐγὼ, φάμ' ἔτυμον· ίώ πρόσπολοι,	1320
	ἄγετέ μ' ἐκποδών, ἄγετέ μ' ὅ τι τάχος	
	τὸν οὐκέ ὄντα μᾶλλον ἥ μηδένα.	
XΟ.	κέρδη παραινεῖς, εἴ τι κέρδος ἐν κακοῖς·	
	βράχιστα γάρ κράτιστα τὰν ποσὶν κακά.	
KP. ^{Ἄντ. β'}	ἵτω ἵτω,	
	φανήτω μόρων ὁ κάλλιστ' ἔμων	
	ἔμοι τερψίαν ἄγων ἀμέραν	
	ὕπατος· ἵτω ἵτω,	1330
	ὅπως μηκέτ' ἀμαρτ ἄλλ' εἰσίδω.	
XΟ.	μέλλοντα ταῦτα· τῶν προκειμένων τι χρὴ	
XΟ.	πράσσειν· μέλλει γάρ τῶνδ' ὅτισι χρὴ μέλειν.	1335
KP.	ἄλλ' ὃν ἐρῶ μὲν, ταῦτα συγκατηξάμην.	
XΟ.	μή νυν προσεύχου μηδέν· ώς πεπρωμένης	
	οὐκέ ἔστι θυητοῖς συμφορᾶς ἀπαλλαγῆ.	
KP.	ἄγοιτ' ἂν μάταιον ὄνδρ' ἐκποδών,	
	ὅς, ὡς παῖ, σέ τ' οὐχέ ἔκών κατέκτανον,	1340
	σέ τ' αὖ τάνδ', ὕμοι μέλεος, οὐδέ ἔχω	
	πρὸς πότερον ἴδω, πᾶς κλιθῶ· πάντα γάρ	
	λέχρια τὰν χεροῖν, τὰ δέ ἐπὶ κρατί μοι	
	πότμος δυσκόμιστος εἰσήλατο.	1345
XΟ.	πολλῷ τὸ φρονεῖν εὐδαιμονίας	
	πρῶτον ὑπάρχει. χρὴ δέ τά γ' ἐς θεοὺς	
	μηδὲν ἀσεπτεῖν· μεγάλοι δέ λόγοι	
KP.	μεγάλας πληγάς τῶν ὑπεραύχων	1350
	ἀποτείσαντες	
	γήρα τὸ φρονεῖν ἐδίδαξαν.	

ΜΕΡΟΣ Β'

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΕΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ (1-99)

α') 1-10

Λεξιλογικές. - **κοινός** = δ συνδεμένος μέ κοινή καταγωγή ή συγγένεια· ίδιως γι' ἀδέλφια, αὐτός πού κατάγεται ἀπό τό ίδιο αἷμα (ὅμαιμος). αὐτάδελφος = δ ἀδέλφος πού γεννήθηκε ἀπό τούς ίδιους γονεῖς. ὅποῖον = ὅποιοδήποτε. **κάρα** (τὸ) = κεφαλή. **Ισμήνης κάρα** = περίφραση σέ ἐκδήλωση ἀγάπης, ἀντί: **Ισμήνη.** **ἄρ' οἰσθα...** ή κανονική πλοκή τῶν λέξεων: **ἄρ'** οἰσθα ὅ, τι ἔστι τῶν ἀπ' Οἰδίπου κακῶν, ὅποιον οὐχὶ Ζεὺς τελεῖ νῷν ἔτι ζώσαιν; νῷν δοτ. ἀντιχαριστική. **ἔτι ζώσαιν** = οἱ ὄποιες ἐπιζοῦμε, ἀπομένουμε (μετά ἀπό τό θάνατο τῶν γονέων καὶ τῶν ἀδελφῶν). **ἡ ἄτη** = **ἡ σύγχυση** τοῦ νοῦ ἀπό θεϊκή τιμωρία, βλάβη, συμφορά. **ἀλγεινός** = λυπηρός. **ἄτερ** = χωρίς. **ἄτης ἄτερ** (ἐδῶ) = βλαβερό, καταστρεπτικό. **αἰσχρόν,** **ἄτιμον** = αἴτιο ντροπῆς, ἀτιμίας. **ὅποιον οὐκ...** ή **σειρά** τῶν λέξεων: **ὅποιον οὐκ ὅπωπα ἔγρα οὐκ ὅν τῶν σῶν τε κάμῶν κακῶν.** τῶν κακῶν γεν. διαιρ. καὶ νῦν μετάβαση ἀπό τά γενικά στήν τωρινή περίσταση. **πανδήμω πόλει** ποιητ. **ἔκφραση** ἀντί τοῦ πάσῃ τῇ πόλει· **ἡ σειρά τῶν λέξης:** καὶ νῦν τί ἔστιν αὐτὸς κήρυγμα τοῦτο, ὃ φασι θεῖναι ἀρτίως τὸν στρατηγὸν πανδήμω πόλεις; **κήρυγμα θεῖναι** = **κηρῦξαι, προκηρῦξαι** = ὅτι προκήρυξε. στρατηγὸν ἐνν. τόν Κρέοντα. **ἔχω** = γνωρίζω. **ἔχεις τι** κείσήκουσας; σχῆμα πρωθύστερο. **λανθάνω** = διαφεύγω τήν προσοχή. φίλους ἐνν. τόν Πολυνείκη. **ἔχθρων** ἐνν. τόν Κρέοντα, ἔξαιτίας τοῦ δυσμενοῦς κηρύγματος γιά τόν Πολυνείκη.

Πραγματικές. Η σκηνή τοῦ δράματος «ὑπόκειται» στίς Θῆβες μπροστά στά ἀνάκτορα τῶν Λαβδακιδῶν, στήν Καδμεία, τά ὅποια είκονίζονται μέ τήν ἀνάλογη σκηνογραφία. Ό πρόλογος, ἀπό τό στίχο 1 ὡς τόν 99, περιέχει τήν πρόταση τοῦ δράματος (πρόταση: τό πρώτο μέρος τοῦ δράματος σέ ἀντίθεση πρός τήν ἐπίταση καὶ τήν καταστροφή) καὶ ἐκθέτει μέ συντομία τά ὅσα συνέβησαν πρίν ἀπό τό δράμα, εἰσάγοντας τό θεατή στήν ὑπόθεσή του. Οι δύο ἀδελφές ἔξερχονται ἀπό τή δεξιά θύρα τῶν ἀνακτόρων, πού ὁδηγεῖ στό γυναικωνίτη, καὶ ἀλληλοπροσφωνοῦνται μέ τό ὄνομά τους, γιά νά δηλωθεῖ τό πρόσωπό τους στούς θεατές. Ή **Ἄντιγόνη** προσφωνεῖ μέ πολλή στοργή καὶ τρυφερότητα τήν **Ισμήνη**, γιατί μόνο αὐτή ἀπόμεινε ἀπό

όλοκληρη τήν οίκογένεια ώς σύντροφος καί παρηγοριά τῆς ζωῆς της καί
άκόμη γιατί θέλει νά τήν προσεταιριστεί σέ κοινές ένεργειες. Πώς διαμορ-
φώνεται τό ήθος τῆς 'Αντιγόνης στούς πρώτους αύτούς στίχους; τῶν ἀπ'
Οἰδίπου κακῶν. Πρόκειται γι' αύτά πού προηλθαν ἀπό τήν πατροκτονία
καί τήν αίμομειξία τοῦ Οἰδίποδα, προσέτι κοι' γιά τό χυμένο νωπό ἀκόμη
αίμα τῶν ἀδελφῶν πού ἀλληλοφονεύθηκαν, πράγματα γνωστά στούς θεα-
τές ἀπό τό μύθο. Εἶναι κοινή τή ἀντιληφή ἀρχαίων καί νέων Ἐλλήνων ὅτι
«ἀμαρτίαι γονέων παιδεύουσι τέκνα».

β') 11-38

Λεξιλογικές. μὲν = τουλάχιστο. μῦθος = λόγος, εἰδηση. 'Αντιγόνη
μετρ. ἀνάπαιστος. φίλων ἔξαρτάται ἀπό τό μῦθος ώς γεν. ἀντικ. = γιά τούς
φίλους. δυοῖν-δύο = ἐπαλληλία γιά μεγαλύτερη ἔμφαση. μιᾷ-διπλῇ ἀντί-
θεση· σ' αὐτή ἀρέσκονται οἱ τραγικοί. διπλῇ χερὶ = δυοῖν χερί, μιᾷ τοῦ
Ἐτεοκλέους καί μιᾷ τοῦ Πολυυείκους = μέ ἀμοιβαῖο φόνο, γιατί ὁ ἔνας
σκοτώθηκε ἀπό τό χέρι τοῦ ἄλλου. φροῦδός ἐστιν (πρὸ-δόδος) = ἔψυχε, χά-
θηκε. ἐν νυκτὶ τῇ νῦν δηλ. αὐτή πού μόλις πέρασε (κατά τήν ὥποια ἀπογώ-
ρησαν ἀπό τίς Θῆβες οἱ 'Αργείοι). ὑπέρτερον = πλέον. ἀτῶμαι (ἄτη) = δυ-
στυχῶ. ἥδη = ἀρχαιότερος τύπος τοῦ ἥδειν (ἐνν. μηδέν σε ὑπέρτερον ει-
δυῖαν). οὐνεκα (ἀπό τό ἔνεκα), ώς πρόθ. = ἔνεκα. ώς μόνη κλύοις ἐπεξη-
γεῖ τό τοῦδ' οὐνεκα. κλύω = ἀκούων. ἐκπέμπω ἀντί τοῦ μέσου ἐκπέμπομαι
= προσκαλώ ἔξω. τί δ' ἔστι; (μέ κάποια ἐκπλήξη) = ἄλλά τί συμβαίνει;
καλχαίνω (μεταφορ. ἀπό τήν ταραχμένη θάλασσα) = κάνω κάτι πορφυρό.
δηλοῖς γάρ τι καλχαίνουσ' ἔπος = γιατί φανερά δείχνεις ὅτι είσαι φυχικά
ταραχμένη, ἔτοιμη νά πεις κάποιο λόγο. καστίγνητος = διδελφός. γάρ = αι-
τιολογεῖ ἀπόκριση πού ἀποσιωπήθηκε: ναί, βέβαια. τώ καστιγνήτω... τὸν
μέν... τὸν δὲ = σχῆμα καθ' ὅλον καί μέρος, μέρη καί ὅλον ἔχουν τεθεῖ
ὅμοιόπτωτα. νῶν = τήμιν. προτίω = κατά προτίμηση τιμῶ (μέ ταφή). ἀτι-
μάξω τάφων = δέ θεωρώ ἀξιο τῆς τιμῆς τοῦ ἐνταφιασμοῦ, στερῶ ἀπό τήν
τιμή τοῦ ἐνταφιασμοῦ. Τό προτίσιας ἀποτελεῖ ἀπλῶς ἀντίθεση πρός τό ἀτι-
μάσσας. σὺν δίκῃ τροπ. διορισμός. χρησθεῖς = χρησάμενος (ἐνν. ἀντικ.
αὐτῷ). ώς λέγουσι ἀρμόζει στό σὺν δίκῃ, δηλ. μέ δίκαιη κρίση, ὅπως λέ-
γουν οἱ ἀνθρωποι, χωρίς ἐννοεῖται νά τήν παραδέχουμαι ἐγώ ώς τέτοια,
ἀφοῦ δέν τιμᾶ μέ ἐνταφιασμό καί τόν Πολυυείκη. ἔνερθε ἡ ἔνερθεν = κάτω
(σημαίνει τήν «ἐν τόπῳ» στάση), ἀρμόζει στό νεκροῖς. ἔκρυψε κατά χθονὸς
= διέταξε νά θάψουν κάτω ἀπό τή γῆ. ἔντιμον (προληπτ. κατηγορ.) = ώστε
εἶναι ἔντιμος. ἀθλίως = κατά τρόπο ἀξιολύπητο. θανόντα Πόλυν. νέκυν
ὑπαλλαγή ἀντί: νέκυν θανόντος Πολυυείκους. ἔκκηρύττω = κηρύσσω δη-
μόσια. τὸ μὴ καλύψαι· ὑποχ. τοῦ ἔκκεκηρύχθαι. κωκύω = θρηνῶ, κλαίω.

τάφω καλύψαι-κωκῦσαι σχῆμα πρωθύστερο (ό κωκυτός, θρήνος, προηγεῖται του ἐνταφιασμοῦ). οἰωνὸς = πτηνό (άρπακτικό). θησαυρὸς = εὔρημα. εἰσορῶ = βλέπω κάπου μέ πόθο. βορὰ = τροφή (για σαρκοβόρα θηρία). ἀγαθόν· εἰπώθηκε μέ κάποια πικρή εἰρωνεία, γιατί ούσιαστικά, κατά τήν ἀντίληψη τῆς Ἀντιγόνης, αὐτός πού τόσο πολύ ἀσέβησε κατά τοῦ θείου δικαίου δέν μπορεῖ νά εἶναι καλός, ἀλλά τό ἀντίθετο, κακός. σοὶ κάμοι = τό κήρυγμα ἦταν βέβαια γενικό για ὅλο τό λαό, ἀλλά ἡ Ἀντιγόνη τό περιορίζει στίς δύο ἀδελφές, γιατί αὐτές μόνες εἶναι οἱ στενότερες συγγενεῖς του καί αὐτές εἶχαν ἴδιαίτερο ἐνδιαφέρον γιά τήν ταφή τοῦ ἀδελφοῦ. δεῦρο· προδηλώνει τήν ἐμφάνιση τοῦ χοροῦ καί τοῦ Κρέοντα. νέομαι = ἔρχομαι, μέ σημασία μέλλοντα = ὅτι θά ἔλθει. προκηρύσσω = δημόσια κηρύσσω (ἡ προθ. πρὸ δηλώνει δημοσιότητα, ὅπως καί ἐμεῖς χρησιμοποιοῦμε τή λέξη προκήρυξη). ἄγω = θεωρῶ, νομίζω. τὸ πρᾶγμα· δηλ. τὸ τάφω καλύψαι καὶ κωκῦσαι τινα. οὐχ ὡς παρ' οὐδὲν = ὅχι ὡς ἀσύμμαντο. φόνος = θάνατος. δημόλευστος (λεύω = λιθοβολώ) = πού γίνεται ἀπό τό λαό μέ δημόσιο λιθοβολισμό. ἐν πόλει = ἐνώπιον τῆς πόλεως, δημόσια. προκείσθαι = ὅτι ἐπικρέμεται, ἀπειλεῖται. σοι· δοτ. ἥθική. τάχα = γρήγορα. εὔγενής γενναία κατά τό ἥθος (μέ εὐγενική καταγωγή). ἑσθλῶν = ἐξ ἑσθλῶν (ἀπό εὐγενεῖς γονεῖς).

Πραγματικές. Ἀργείων 'Ο Πολυνείκης, ώς γνωστό, εἶχε ἔκστρατεύσει μέ συμμάχους τούς Ἀργείους, πού εἶχαν βασιλιά τόν πεθερό του Ἀδραστο. ἔντιμον Πιστεύοταν ὅτι ὁ ἀταφος καί ἐκείνος πού δέν ἔτυχε τίς πρεπούμενες τιμές ἀπό τούς ζωντανούς ἀτιμαζόταν καί στόν "Ἀδη. αὐλείω πυλῶν Βρίσκονταν πρός τό δρόμο, ὅπως φαίνεται ἀπό τό ώς μόνη κλύσις. Αὐλειος πράγματι πύλη ἦταν αὐτή πού βρισκόταν στόν τοῖχο πού περιέβαλλε τήν οἰκία μαζί μέ τήν αὐλή· τή πύλη πού ὁδηγοῦσε ἀπό τήν αὐλή στόν οἶκο λεγόταν μέταυλος. τάφω καλύψαι 'Από τήν ἀπώτατη ἀρχαιότητα ἐπικρατοῦσε ἡ ἰδέα ὅτι ὁ ἀταφος νεκρός δέ γινόταν δεκτός στόν "Ἀδη, ἀλλά ταλαιπωρίταν καί πλανιόταν σάν φάντασμα. Πρβ. Ἰλιάδας Ψ, στ. 65 κέ., ὅπου ἐμφανίζεται ἡ ψυχή του Πατρόκλου στόν κοιμισμένο Ἀχιλλέα καί τόν παρακαλεῖ νά τόν θάψει, γιατί περιτλανιέται, ἐνώ οἱ ψυχές τῶν νεκρῶν τήν ἐμποδίζουν νά πλησιάσει στόν "Ἀδη κτλ. κωκῦσαι 'Ο θρήνος γιά τόν πεθαμένο ἥταν ἀπαραίτητο καθήκον τῶν οἰκείων του. εἰσορῶσι Θέλει νά ἔξαρει τό προστηλωμένο καί λαίμαργο βλέμμα τῶν ἀρπαχτικῶν πτηνῶν. λέγω γάρ κάμε Μέ αὐτά διαγράφεται ὁ χαρακτήρας τῆς Ἀντιγόνης καί προβλέπεται ἡ σύγκρουσή της πρός τόν Κρέοντα· ἔξαλλου γίνεται προσπάθεια ἀπό αὐτή νά διεγείρει τή φιλοτιμία τῆς Ἰσμήνης, ὥστε νά τή βοηθήσει στίς προσπάθειές της. φόνος δημόλευστος Οι ἀρχαίοι, ἔκτος ἀπό τίς τις ἄλλες ποινές, ἐπέ-

βαλλον και τη θανατικη τιμωρια με δημόσιο λιθοβολισμό σε ατομα που κηρύσσονταν έκτος νόμου για προδοσία ή προσβολή του κοινού συμφέροντος η για ιεροσυλία· δύογονσαν τόν κατάδικο στόν τόπο της έκτελεσεως και οι μάρτυρες έριχναν πρώτοι τούς λιθους και μετά από αύτούς οι άλλοι που παρευρίσκονταν έκει. Με τέτοια τιμωρία τιμωρήθηκε και ο Παλαιμήδης στήν Τροία. έσθλων Αναφέρει τήν εύγενική καταγωγή της, για νά προκαλέσει τή φιλοτιμία της Ισμήνης και νά την παρακινήσει άκομη περισσότερο στήν σύμπραξη.

γ') 39-68

Λεξιλογικές. ταλαιφρων = τολμηρός. εί τάδ' ἐν τούτοις = (ἐν τοιαύτῃ καταστάσει) έστι. εἴθ' ἄπτουσα = εἴτε δένοντας (εἴτε μετέχοντας στήν υπόθεση). τή φράση λύουσα εἴθ' ἄπτουσα τή χρησιμοποιούσαν σε μεγάλη δημηχανία γιά τό τί πρέπει νά γίνει. ξυμπονῶ = κοπιάζω μαζί (γενικότερο τού ἀμέσως ἐπόμενου ρήματος). εί ξυμπονήσεις και ξυνεργάσει πλαγ. έρωτ. προτ. από που έξαρτωνται; κινδύνευμα = ἐπικίνδυνη πράξη. εἰ (μέλλοντας τού ἔρχομαι) = θά φθάσεις, θά ριχτεῖς· ή κανονική σειρά τής προηγούμενης προτάσεως: ποίον τι κινδύνευμα λέγεις σκοπεῖν με, εί ξυμπονήσω και ξυνεργάσομαι; κουφίζω = ἀναιροῦμαι = σηκώνω γιά ταφή, θάβω. εί κουφιεῖς πλαγ. έρωτημ. πρότ. από τό έννομένο σκόπει. ξὺν τῇδε χερὶ = σὺν ἐμῇ χειρὶ = σὺν ἐμοὶ (ό ύποκριτής λέγοντας αύτά σηκώνει κατάλληλα τό χέρι του γιά νά δείξει). ή γάρ; ἄραγε λοιπόν; σφὲ = αύτόν. ἀπόρρητον (ἐνν. ή μετ. οὖν, παράθ. στό θάπτειν) = πράγμα που είναι απαγορευμένο. τὸν γοῦν ἐμὸν = τόν γ' ἐμὸν = τό δικό μου τουλάχιστο. οὐχ ἀλώσομαι = δέ θά ἐλεγχθώ, δέ θά βρεθώ, δέ θά πιαστώ. προδοῦσα (κατηγορ. μετ.) = οτι πρόδωσα. σχέτλιος (ἀπό τόν ἀρό. β' σχεθεῖν τού ἔχω) = έκείνος πουύ ἀποτολμά φοβερά· ἔπειτα, δπως ἐδῶ, έκείνος πουύ πάσχει φοβερά, δ δυστυχισμένος. ἀντειρηκότος· έναντιωμ. μετ., έννοεῖται ή πρότ. νοεῖς θάπτειν σφε. (Διαφαίνεται και πάλι τό ήθος της Ισμήνης). ἀλλ' οὐδὲν μέτα = μέτεστι, ή σειρά τῶν λέξεων: ἀλλ' οὐδὲν μέτεστιν αύτῷ εἰργειν με τῶν ἐμῶν (καθηκόντων) = ἀλλά κανένα δικαίωμα δέν έχει αύτός νά μέ έμποδίζει από τήν έκπλήρωση τῶν δικῶν μου καθηκόντων. φρόνησον = σκέψου, ἀναλογίσου. νῶν δοτ. ήθ. ως ἀπεχθήτης (ἐνν. πάσι) = πόσο μησητός. δυσσκλεής = μέ κακή φήμη (έξαιτίας τῶν ἀνοσιουργημάτων του). ἀπώλετο = χάθηκε (ήθικώς). αύτόφωρος (αύτός-φωρ, φωρός = κλέφτης) = αύτός που ανακαλύφθηκε από μόνον του. ἀμπλάκημα = ἀμάρτημα. πρός αύτόφ. ἀμπλακημάτων = ἔνεκα ἀμαρτημάτων του πουύ ἀποκαλύφθηκαν από αύτόν τόν ίδιο. ἀράσσω = χτυπῶ ίσχυρά (τυφλώνω). αύτουργὴ χερὶ = ίδια χειρὶ με τό ίδιο του χέρι. αύτός αύτουργῷ σχῆμα ἐπαλληλίας. ἔπειτα· με αύτό

δέν ἐκφράζει χρονική ἀκολουθία, ἀλλά θέλει νά δηλώσει τή σειρά τῆς διηγήσεως τῶν γεγονότων, ἀναφέροντας πρῶτα τά σχετικά μέ τόν πατέρα καὶ ἀκολούθως τά σχετικά μέ τή μητέρα κ.ο.κ. διπλοῦν ἔπος = διπλό ὄνομα (παραθ. τῶν μήτηρ καὶ γυνὴ) = πού ἔχει τό διπλό αὐτό ὄνομα. λωβάσιμαι-ῶμαι = βλάπτω, κακομεταγειρίζομαι. ἀρτάνη (ἀπό τό ἀρτάω) = σχοινί, ἀγχόνη. λωβᾶται βίον = θέτει ἀτιμωτικό τέλος στή ζωή της. δύο-μίαν ἀντίθεση. αὐτοκτονῶ = ἀλληλοσκοτώνομαι, φονεύω καὶ φονεύομαι μαζί. κοινῶν μόρον = ἀμοιβαῖο θάνατο. ἐπαλλήλοιν χεροῖν (δοτ. δργαν.) = μέ χέρια πού ὕψωσαν δένας κατά τοῦ ἀλλου. δσω κάκιστα δλούμεθα (πλάγ. ἐρωτ. πρότ. ἀπό τό σκόπει) = τί οἰκτρότατο τέλος, ποιό θάνατο θά ἔχουμε. νόμου βίᾳ = παραβιάζοντας τό νόμο. εἰ παρέξειμεν (ρῆμα περέξειμι) = ἔάν θά παραβούμε. Φῆφον = ὄρισμένη ἀπόφαση, ἐνώ μέ τό κράτη ἐννοεῖ γενικά τή βασιλική ἔξουσία. γυναῖχ' = γυναῖκε = γυναῖκες. ώς ού μαχούμενα = ώστε νά μήν μπορούμε νά πολεμήσουμε. ἔπειτα δὲ ἀντί: τοῦτο δέ. ἐκ κρεισσόνων = ἀπό ἴσχυροτέρους. ἀκούειν ταῦτα ἀπαρέμφ. ἀκολουθίας: ώστε νά ὑπακούομε σέ αὐτά. ἀλγίονα (ἀλγεινὸς) = λυπηρότερα, χειρότερα. αἴτοισα = παρακαλώντας. τοὺς ὑπὸ χθονὸς (ὄντας) ἐννοεῖ τόν Πολυνείκη καὶ τούς ὑποχθόνιους θεούς. ξύγγνοιαν ἵσχω (περίφρ.) = ξύγγιγνώσκω = συγχωρώ. βιάζομαι τάδε = παρά τή θελησή μου κάνω αὐτά ἐδώ. τέλος = ἀρχή, ἀξίωμα. οἱ ἐν τέλει ὄντες (καὶ ποιητικά βεβώτες) = οἱ ἀρχοντες. περισσός = ὑπερβολικός, ὑπερβαίνοντας τή δύναμη. νοῦν οὐδένα = κανένα νόημα, δηλ. εἶναι ὀλότελα ἀνόητο.

Πραγματικές. κινδύνευμα. Ή λέξη ὑποδηλώνει μικροψυχία τῆς Ἰσμήνης. ὥλετο Δέν ἐννοεῖ ὅτι πέθανε μετά τήν τύφλωση, ἀλλά ὅτι ἡθικῶς χάθηκε υστερα ἀπό τήν ἀναγνώριση τῆς πατροκτονίας καὶ τῆς αίμομειξίας. ἀμπλακήματα. Ἐννοεῖ αὐτά τά ἀνοσιουργήματά του... πλεκταῖσιν ἀρτάναισι. Ἐννοεῖ τήν ἀγχόνη, μέ τήν ὄποια ἀπαγχούστηκε ἡ μητέρα τους ἰοκάστη.

δ') 69-99

Λεξιλογικές. κελεύσαιμ' ἀν ἐνν. ώς ἀντικείμ. τό προηγούμενο πράσειν. ἔπι = (τώρα) πλέον, πιά, δηλ. μετά τά τελευταῖα λόγια σου πού φανέρωσαν τά φρονήματά σου. δρῶ μετά τινος = συμπράττω μέ κάποιον. μετ' ἔμοι γε δρῶντος ἤ δέέως = θά συνεργαζόσουν βέβαια μ' ἔμένα κατά τρόπο εὐχάριστο (σ' ἔμένα). δοκεῖ ἐνν. εἰδέναι. κείνον δ' ἔγώ ἀντί: ἔγώ δ' ἔκεινον· προηγεῖται τό ἔκεινον γιά ἔμφαση (εἶναι ἀντίθεση). καλόν... φίλη... ἀσύνδετα, γιά ἔμφαση. δστα = θεῖκά, δίκαια, πανουργήσασα (ρ. πανουργέω -ω) = ἀφού ἀποτόλμησα δίκαιο ἔγκλημα (σχῆμα ὁξύμωρο, γιατί ἡ Ἀντιγόνη θάβοντας τόν Πολυνείκη παραβαίνει βέβαια τό νόμο, γεγονός

πού ήταν πανούργημα, ἄλλα ἔκτελεῖ ἔργο εὔσεβές). ὅν = καθ' ὅν. τοῖς κάτω = στούς χθόνιους θεούς, στούς θεούς τοῦ "Αδη. τῶν ἐνθάδε γεν. συγχρ. ἀντὶ ἡ τοῖς ἐνθάδε (δηλ. στὸν Κρέοντα καὶ τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους ἐπάνω στή γῆ). δοκεῖ ἐνν. τό ἀτιμάσαι... τὰ τῶν θεῶν ἔντιμα αὐτά πού οἱ θεοί θεωροῦν ἔντιμα. ἀμήχανος = ἀπορος, ἀνίκανος. τὸ δρᾶν προσδιορ. τῆς ἀναφορᾶς, τὸ ἄρθρο τέθηκε πλεοναστικά. προέχομαι = προφασίζομαι. ἀν προύχοιο ἀντὶ προσταχτικῆς. ἔρω δὲ ἴσχυρή ἀντίθεση. (σοῦ) ταλαίνης γεν. τῆς αἰτίας. προταρβέω-ῶ = φοβᾶμαι γιά κάποιον. ἔξορθόω-ῶ = ἀνορθώνω, (ἐδῶ) ἔξασφαλίζω (ἀποπειρ. ἐνεστώτας). πότμος (πίπτω) = μοίρα. κεύθω = ἀποκρύβω. κερφῆ κεύθε (πλεονασμός) = τήρησε το μυστικό. σὺν δ' αὔτως = ὡσαύτως καί. καταυδάω-ῶ = μιλῶ, λέγω φανερά. ἔχθιν = μισητότερη. σιγῶσ', ἔân μὴ πᾶσι κηρύξῃς τάδε ἔκφράζει καταφατικά καὶ ἀρνητικά τήν ἔννοια, γιά μεγαλύτερη ἔμφαση καὶ ἔξαρση τοῦ πάθους τῆς 'Αντιγόνης. θερμήν-ψυχροῖσι γιά τήν ἀντίθεση ἔθεσε ψυχροῖς ἀντὶ δεινοῖς. ἀδεῖν ἀόρ. β' τοῦ ρήμ. ἀνδάνω = ἀρέσω. οἶς ἐνν. τὸν Πολυνείκη καὶ τοὺς θεούς τοῦ "Αδη. εἰ καὶ δυνήσῃ γε (ἐνν. ἀρέσεις) = θά εἰσαι ἀρεστή σ' αὐτούς βεβαίως, ἢν θά δυνηθεῖς (νά τό κατορθώσεις). ἐράω-ῶ μέ γεν. = ἐπιθυμῶ. ἀμήχανα = ἀδύνατα. ἀμηχάνων ἐράξ ἡ φράση εἶναι παροιμιώδης, ὅπως καὶ ἡ ἀδύνατα θηράξ. πεπαύσομαι ἀντὶ ἀπλοῦ μέλλοντα = θά πάψω ὁριστικά, θά παραιτηθῶ ἀσφαλῶς ἀπό τήν προσπάθεια. ἀρχήν οὐ = καθόλου. ἔχθαρομαι = μισοῦμαι, μέσος μέλλοντας ἀντὶ παθητ. ἔξ = (ύπό) ἀπό. προσκείσῃ = ἔσει (μετά τό θάνατο). δίκη = δικαίως. δυσβουλία = ἀφροσύνη. πείσομαι τοῦ πάσχω. τοσοῦτον = τόσο μεγάλο. ἔα με καὶ τήν ἔξ ἔμου δυσβουλίαν τό δόλο συνάπτεται μέ τό μέρος ἡ μέ ίδιοτήτα του. μὴ οὐ καλῶς = ὅχι. ἐντίμως, μετά ἀπό ἀρνηση ἀκολουθοῦν καὶ τά δύο ἀρνητικά μόρια. στείχω = βαδίζω, πηγαίνω. ἔρχῃ = ἀπέρχεσαι. ἄνους = ἀπερίσκεπτος. ὄρθως = εἰλικρινῶς.

Πραγματικές. οὗτ' εἰ θέλοις ἔτι πράττειν, ἡδέως δρώης ἄν... 'Η 'Αντιγόνη, ἀφοῦ ἔξαντλησε προηγουμένων ὅλα τά ἐπιχειρήματά της γιά νά πετύχει τή σύμπραξη τῆς 'Ισμήνης καὶ ἀφοῦ δέν τό πέτυχε, ἀρχίζει πιά νά αισθάνεται ἀντιπάθεια γι' αὔτη, σάν ἐπιλήσμονα τῶν καθηκόντων της καὶ σάν δειλή, καὶ νά μή θέλει πιά τή συνεργασία της. πλείων χρόνος, ἐκεῖ γάρ ἀει κείσομαι Οι ἀρχαῖοι πίστευαν στήν ἀθανασία τῆς ψυχῆς καὶ στήν αἰώνιότητα τῆς ζωῆς μετά τό θάνατο, στὸν "Αδη. πολλὸν ἔχθινας ἔσῃ σιγῶσα κτλ. Πώς διαφαίνεται πάλι τό ἥθος τῆς 'Αντιγόνης; ὡστε μὴ οὐ καλῶς θανεῖν Μετά ἀπό τά λόγια αὐτά ἡ 'Αντιγόνη ἔξέρχεται ἀπό τήν ἀριστερή πάροδο, γιά νά βγει ἀπό τήν πόλη καὶ νά προβεῖ στήν ταφή τοῦ νεκροῦ, ἐνώ ἡ

Ίσμήνη μπαίνει άπό τή δεξιά θύρα στά άνάκτορα και ἔτσι ή σκηνή μένη κενή.

"Ετσι, στό τέλος του προλόγου χαρακτηρίστηκαν σύντομα οι δυό άδελφές και δηλώθηκε ή γενική δομή του δράματος.

ΠΑΡΟΔΟΣ 100-161

Λεξιλογικές. στροφή α'. ἀκτίς συνεκδοχή ἀντί ἀκτῖνες. ἀκτίς ἀελίου = ἀκτινοβόλε ἥλιε· ἡ κανονική σειρά τῶν λέξεων: ἀκτίς ἀελίου, φάος φανὲν ἐπταπύλω Θύβα, τὸ κάλλιστον τῶν προτέρων. ποτὲ = τέλος πάντων, ἐπί τέλους. Μέ αὐτὸ θέλει νά δηλώσει τή μεγάλη ἐναγώνια προσδοκία. φανὲν φάος ἐφάνθης παρήχηση γιά ἔμφαση. ἀμέρας βλέφαρον (περίφραση) = ἡμέρας ὄφθαλμε· τό βλέφαρον τέθηκε ἀντί τοῦ ὄφθαλμου, δηλ. τό μέρος ἀντί τοῦ ὅλου. τά πολλά συνώνυμα ἀκτίς ἀελίου, τὸ κάλλιστον φάος, βλέφαρον ὁφείλονται στά συναισθήματα χαρᾶς πού καταπλημμυρίζουν τήν ψυχή τῶν πολιτῶν γιά τήν ἀπαλλαγή τῆς πόλης ἀπό τούς ἔχθρους. μολούσα (ρ. βλώσκω) = ἐλθοῦσα. φώς, φωτός (ό) = ἄντρας. τὸν λεύκασπιν φῶτα = τό στρατό μέ τίς λευκές ἀσπίδες, γιατί τό φῶς λαβαίνεται περιληπτικά και σημαίνει ὅλο τό στρατό· οι ἀργίτικες ἀσπίδες ἦταν λευκές και στρογγυλές. πανσαγία (πάν-σάγη = ὀπλισμός) = μέ πανοπλία. φυγάδα (κατηγορ. κατά πρόληψη) = ὥστε είναι φυγάδα. πρόδρομον = ἐπίρρημ. προσδιορισμός τού φυγάδα, σημ. πάρα πολύ γρήγορα. κινήσασα μετχ. χρονική πού προσδιορίζει τό μολούσα, δηλ. ἀφοῦ κίνησε (πρωτύτερα), ἀφοῦ ἔτρεψε σέ φυγή. δέστερω χαλινῶ = σὺν δέστερω χαλινῶ = μέ πιο εύκινητο χαλινάρι, μέ γοργότερο (όρμητικότερο) χαλινάρι. 'Ανήκει στό φυγάδα και σημαίνει μέ ταχύτερο (όρμητικότερο) ἄρμα, γιατί τήν ιδιότητα δέστερω ἀπέδωσε στό μέρος χαλινῶ ἀντί στό ὅλο ἄρματι, τό ὅποιο ἦταν ταχύτερο· καταδιωκόμενοι πράγματι οι 'Αργείοι, ἔφευγαν πιο γρήγορα μέ τήν ἀνατολή τού ἥλιου παρά κατά τή νύχτα. αἴρομαι = παρακινοῦμαι, ἔξαπτομαι. (τό) νείκος = ἔριδα, φιλονικία. ἀμφίβολος = ἀμφίβολος, πού προκαλεῖ ἀμφισβήτησεις (γιατί ο Ἐτεοκλῆς και ο Πολυνείκης φιλονικούσαν διεκδικώντας καθένας τους τή βασιλεία). δέέα κλάζων = ἐκβάλλοντας δέεις κρωγμούς. ὑπερέπτα (ὑπερπέτομαι) = πέταξε ἐπάνω (ἀπό τήν πόλη μας). αἰετός εἰς γάν ώς ὑπερέπτα = ώς αἰετός ὑπερέπτα εἰς γάν. στεγανὸς = στεγασμένος, καλυμμένος, σκεπασμένος. λευκῆς χιόνος ἡ γεν. ἀντί ἐπιθέτου χιονώδει (πτέρυγι) = μέ πτέρυγες χιονόλευκες. ἵπποκομος = αὐτός πού ἔχει κόμη ἀπό τρίχες ἵππου. κόρυς ἵπποκομος = περικεφαλαία μέ λοφίο ἀπό τρίχες ἀλογουσυρᾶς.

ἀντιστροφή α'. στάς ὑπέρ μελάθρων = ἀφοῦ στάθηκε (πήρε θέση) ἐπάνω ἀπό τίς οἰκίες μας. φονώσαις (= ἀπό τό φόνος, φονή) λόγχαις = μέ λόγχες αἰμοδιψεῖς (προσωποπ.). ἀμφιχάσκω = ἀνοίγω τό στόμα γύρω, πε-ριτριγυρίζω μέ ἀνοιχτό τό στόμα (μέ αὐτό θέλει νά δηλώσει τή μεγάλη μα-νία τῶν Ἀργείων). ἔβα = ἀπῆλθε (δηλ. πρὶν ἔκτελέσει τό σκοπό του). ή σει-ρά τῶν λέξεων: στάς δ' ὑπέρ μελάθρων φονώσαις λόγχαις, ἀμφιχανῶν στόμα κύκλω ἐπτάπυλον ἔβα: ή μετ. στάς προσδιορίζει χρον. τή μετ. ἀμ-φιχανῶν. γένυσιν δοτ. δργαν. ἀντί τής αιτιατ. γένυς, καί ή ὀνομαστική γένυς = κυρίως τό κάτω σαγόνι: στόν πληθ. γένυες καί συνηρημένο γένυς = οἱ σιαγόνες ή τό στόμα μαζί μέ τά δόντια. πλησθήναι ἀρο. τοῦ πίμπλα-μαι = χορταίνω. στεφάνωμαι πύργων = πύργους πού στεφανώνουν τήν πόλη, τόν πυργωτό περίβολο. πευκάεις Ἡφαιστος = ή φωτιά ἀπό πεύκινα δαδιά (μετωνυμία, ὅπως εἶναι: "Ἄρης ἀντί πόλεμος κτλ.). πρὶν ἐλεῖν = πρὶν καταλάβει, περιλάβει. τοῖος = γιατί τέτοιος (αἰτιολογεῖται τό γιατί οἱ Ἀρ-γεῖοι ἔφυγαν πάρα πολύ γρήγορα). ἐτάθη = σύντομα ἔγινε, ἐγέρθηκε. πά-ταγος Ἄρεος = παταγώδης μάχη. δυσχείρωμα = ἐκεῖνο πού δύσκολα κα-ταχτιέται, πού δύσκολα νικήθηκε (κερδήθηκε), δύσκολη κατάκτηση: εἶναι ποράθεση στό πάταγος Ἄρεος. ἀντιπάλω δράκοντι ποιητ. αἴτιο. μεγάλης γλώσσης κόμπους = τίς καυχησιολογίες, τούς κομπασμούς. ὑπερεχθαίρω = ὑπερβολικά μισῶ. σφᾶς = τούς Ἀργείους. πολλῷ δεύματι = μέ πολλή δρμή (ἐπιτυχής μεταφορά ἀπό τό χείμαρρο). προσνίσομαι = ἐπέρχομαι: (ἐναντίον τού τείχους μας). καναχή (= ἀπό τό κανάσσω) = δέσνη ἡχος, κλαγγή (κυρίως τού μετάλλου). χρυσοῦ = χρυσῶν ὅπλων ή γεν. εἶναι ὑπο-κειμενική στό καναχή καί αἰτιολογεῖ τό ὑπεροπλίσαις = ἔξαιτίας (λόγω) τής κλαγγής τῶν χρυσοποιίκιλτων ὅπλων. ὑπεροπλία = ὑπερβολική πεπο-θηση στά ὅπλα, ὑπεροφία. πλατὸν πύρ = ὁ κεραυνός (πού πάλλεται ἀπό πάνω). παλτῷ πυρὶ = μέ τόν κεραυνό πού ἐκσφενδονίστηκε ἀπό τόν ἴδιο (τό Δία). διπτεῖ (ιστορ. ἐν) = ἔριξε, γκρέμισε κάτω τό ὑπερεχθαίρει καί τό διπτεῖ παρατακτικώς ἀντί νά τεθεῖ: ὑπερεχθαίρων (αἴτιολ. μέτ.) διπτεῖ. βαλβίς βλ. πραγματ. ἐπ' ἄκρων βαλβίδων στίς ἐπάλξεις τού τείχους: προσδιορίζει τοπικώς τό δρμῶντα. ἄκραι βαλβίδες κυρίως εἶναι τά ἄκρα τού τείχους, ὅπου ἀνέβηκε ὁ Καπανέας μέ κλίμακα. νίκην = νικήτρια κραυγή. ἀλαλάζω = κραυγάζω δυνατά: ή σειρά τῶν λέξεων: διπτεῖ (τόν Καπανέα) παλτῷ πυρὶ δρμῶντα ἥδη ἀλαλάξαι νίκην ἐπ' ἄκρων βαλβί-δων.

στοροφή β'. ἀντιτύπα δ' ἐπὶ γῆ = καί ἐπάνω στή γῆ, πού ἀνταπέδωσε τό χτύπημα. τανταλόμαι = τραντάζομαι. πυρφόρος δς = δς πυρφ. ὑπέρθεση (μετάθεση). βακχεύω = μαίνομαι. ἐπιπνέω (μεταφορ. ἀπό τούς ἀνέμους

καὶ τῇ θύελλᾳ) = ἐφορμῶ (ἐναντίον τῆς πόλεως). ῥιπαῖς... ἀντί: ἄμα ῥιπαῖς ἀνέμων = μέ τὴν ἵδια μέ τούς ἀνέμους ὄρμή καὶ ταχύτητα. ἄλλα τροπ. = κατ' ἄλλο τρόπο (παρά ὅπως ἔλπιζε). τὰ μὲν = τὰ σχέδιά του λοιπόν, ὅσα περιμενε (νά γίνουν), ὅσα ὀνειρευόταν. ἄλλα δὲ ἐνν. κακά. ἐπ' ἄλλοις = ἐναντίον ἄλλων (ήρώων, τῶν Ἀργείων). ἐπινωμάτω-ῶ = ἐπισωρεύω, προξενῶ. στυφελίζω (ἀπό τὸ στυφελός = τραχύς, σκληρός) = χυπῶ δυνατά, πατάσσω. δεξιόστειρος (βλ. πραγματικά) = ἴσχυρός καὶ γενναῖος βοηθός. λοχαγός = ἡγεμόνας. τέλη = φόρους, προσφορές (ἔδω: πρός τὸ Δία). τροπαιός = ἔκεινος πού προκάλεσε τὴν τροπή τῶν ἐχθρῶν σέ φυγή, ἔκεινος πού δίνει τῇ νίκῃ (εἴναι εἰρωνεία για τοὺς ἡγεμόνες τῶν Ἀργείων, οἱ ὄποιοι κατά κάποιον τρόπο οἱ ἴδιοι πρόσφεραν τά πάγχαλκα (όλόχαλκα) ὅπλα τους, για νά στηθεῖ τὸ τρόπαιο). στυγερὸς = ταλαιπωρος. ω (διύκ.) = οἵ. φύντε ἐναντιωμ. μετ. καθ' αὐτοῖν = ὁ ἐνας ἐναντίον τοῦ ἄλλου. στήσαντε = ἀφοῦ ὑψώσαν (σήκωσαν). δικρατεῖς = πού νίκησαν καί οἱ δύο, διπλά φονικές. ἔχετον (ιστορ. ἐνεστ.) μέρος κοινοῦ θαυμάτου = ἔλαβον μερίδιο κοινοῦ θαυμάτου.

ἀντιστροφή β': ἄλλα γάρ = ἄλλα ἐπειδή. μεγαλώνυμος = πολυύμνητος. ἀντιχαρεῖσα Θήβα = χαρούμενη ἔξισου μέ τῇ Θήβᾳ (δηλ. πρός τῇ Θ. πού χάρηκε, ἦλθε καὶ ή Νίκη γεμάτη χαρά). ἐκ μὲν δὴ πολέμων μετά τὸν τελευταῖο τώρα πόλεμο. τίθεμαι λησμοσύνην = λησμονῶ· ἀντικείμ. ἐνν. τίς περασμένες συμφορές. πανύγχιος καὶ πάνυνυχος = ὀλονύχτιος, ἀντίθ. τοῦ πανημέριος. ἐλελίχθων (ἀπό τὸ ἐλελίζω = κάνω κάτι νά τρέμει, νά σείεται) = αὐτός πού σείει καὶ κινεῖ τό ἔδαφος (ἐνν. μέ χοροπηδήματα). Θήβας γεν. ἀντικείμ. ἐπέρχομαι = ἐπισκέπτομαι. ἄρχοι = εἴθε νά είναι ἀρχηγός τοῦ χοροῦ. δῆδε = ίδιού, νά. ἄλλα γάρ = ἄλλα ὄμως (ό γάρ αἰτιολογεῖ τὸ ἐννοούμενο ἄλλα στῶμεν). νέον εἰληγχώς (τοῦ ρ. λαγχάνω) = πού πρό δλίγου ἀνέλαβε. νεοχμός = νέος, πρόσφατος. ἐπὶ νεαραῖς συντυχίαις θεῶν = μετά τὰ πρόσφατα συμβάντα ἀπό τούς θεούς: αὐτό σχετίζεται ὅχι πρός τὸ χωρεῖ, ἄλλα πρός τὸ βασιλεὺς νεοχμός· νεαράς συντυχίας ἀποκαλεῖ τὸν τελευταῖο θάνατο τῶν ἀδελφῶν, ὁ ὄποιος ἤταν βέβαια κακός, ἄλλα για τὸν Κρέοντα εὔνοϊχός. δὴ = ἄραγε. μῆτις = σκέψη. ἐρέσσω (μεταφορ. ἀπό τοὺς κωπηλάτες) = ἀνακινῶ στὸ νοῦ, ἀναλογίζομαι. δῆτι = γιατί. λέσχη = ὄμιλία, ἔπειτα ὁ τόπος πού μιλοῦσαν, ἔδω: συνέλευση. σύγκλητος = ἔκταχτος (βλ. πραγματικά). προτίθεμαι = συγκαλῶ δημοσίως. πέμψας = μεταπεμφάμενος = ἀφοῦ ἔστειλε καὶ προσκάλεσε.

Πραγματικές. Οἱ στίχοι 100-161 είναι ἡ πάροδος τοῦ χοροῦ. Ὁ χορός ἀποτελεῖται ἀπό 15 ἐπίσημους γέροντες Θηβαίους, οἱ ὄποιοι ἀπαρτίζουν

δύο ήμιχόρια, ἀπό 7 πρόσωπα τό καθένα, καὶ τὸν κορυφαῖο. Μπαίνει στὴν
 ὁρήστρα ἀπό τὴ δεξιὰ πάροδο, γεμάτος ἀπό συναισθήματα χαρᾶς γιὰ τὴν
 ἀπαλλαγὴν τῆς πόλης ἀπό τὸν ἔχθρο, τὰ ὅποια καὶ ἔξωτερικεύει μὲ τὴν ὡδὴν
 του. Πράγματι ἦταν εὖλογο, μετά τὸ μεγάλο κίνδυνο τῆς προηγούμενης
 ημέρας, νά προσαγορεύει πρώτα τὸν ἥλιο ποὺ ὀνέτελε, γιατὶ δὲν ἔλπιζε
 ὅτι θά τὸν ἔκανάβλεπε μέ τόση χαρά, ὑστερα ἀπό τίς φοβερές ἀπειλές τῶν
 ἔχθρων. Θήβᾳ Ἡ πόλη λεγόταν Θήβῃ καὶ Θήβαι λεγόταν καὶ ἐπτάπυλος
 (ἐφτάπυλη) πρός διάκρισην ἀπό τίς ἔκστρομπυλες Θήβες τῆς Αἰγύπτου. Διρ-
 καίων Ἡ Δίρκη κατά τὴ μυθολογία ἦταν κόρη τοῦ Ἡλίου καὶ γυναίκα τοῦ
 Λύκου, τοῦ βασιλιά τῶν Θηβῶν· ἐπειδὴ αὐτὴ δείχτηκε σκληρή στὴν πρώτη
 γυναίκα τοῦ Λύκου, τὴν Ἀντιόπη, τὰ παιδιά τῆς πού εἶχαν πατέρα τὸ Δία, ὁ
 Ζῆρος καὶ ὁ Ἄμφιων, τὴν πρόσδεσαν σέ κέρατα ἄγριου ταύρου, ἀπό τὰ
 ὅποια γκρεμίστηκε στὴν κρήνη πού πήρε τὸ ὄνομά της. Ὁ ποιητής προτί-
 μησε τὴ Δίρκη καὶ ὅχι τὸν Ἰσμηνό ποταμό πού ρέει ἀνατολικότερα καὶ πού
 ἔπρεπε νά ἀναφέρει, γιατὶ αὐτὴ ἦταν ἐπισημάτερη στοὺς μύθους. δράκοντι
 Ἐνῶ οἱ Ἀργείοι παραβάλλονται μέ δετό, οἱ Θηβαῖοι παραβάλλονται μέ
 δράκοντα, ἀπό τὴ μιὰ γιατὶ δράκοντας (= φίδι) εἴναι ἀπό τὴ φύση του πο-
 λέμιος τοῦ ἀετοῦ, ἀπό τὴν ἄλλη γιατὶ, ὅπως ἀναφέρει ὁ μύθος, οἱ Θηβαῖοι
 ἦταν δρακοντογενεῖς, δηλ. γεννήθηκαν ἀπό τὰ δόντια τοῦ δράκοντα πού τὰ
 εἶχε σπειρίει ὁ ἰδρυτής τῆς Καδμείας Κάδμος, ἀφοῦ σκότωσε τὸ θηρίο. Ζεὺς
 γάρ μεγάλης γλώσσης... Μέ ποιο παρόμοιο χριστιανικό ρητό ἀντιστοιχεῖ; χρυσῶν
 ἐννοεῖ χρυσοποικιλτῶν καὶ ὅχι χρυσῶν. νίκην ἥδη ὄρμωντα Πρό-
 κειται γιὰ τὸν ἥρωα Καπανέα πού ἦταν ἔνας ἀπό τοὺς ἔφτα τὴ γεμόνες πού
 εἶχαν ἔκστρατεύει κατά τῶν Θηβῶν· κεραυνοβολήθηκε ἀπό τὸ Δία, γιατὶ
 καυχήθηκε ὅτι θά κατασκάψει τίς Θηβες, εἴτε τὸ ἥθελε ὁ Δίας εἴτε ὅχι!. βαλ-
 βίδων· βαλβίς καὶ βαλβίδες ἦταν τὸ μέρος τοῦ σταδίου ἀπό ὃπου ἀρχιζεῖ ὁ
 δρόμος τῶν ἀθλητῶν καὶ αὐτὸ στὸν ἵπποδρομο λεγόταν ἀφεσις ἡ ἀφετη-
 ρία· ἐνίστε ὅμως σήμανε καὶ τὸ τέρμα, ἐπειδὴ ἔκεινοι πού ἀγωνίζονταν στό
 δίσιυλο ἐπανέρχονταν στὶς βαλβίδες. Ἐδῶ ὅμως βαλβίδες σημαίνουν τὰ ἄ-
 κρα τοῦ τείχους, τὶς ἐπάλξεις του. δεξιόσειρος μεταφορά ἀπό τοὺς παρα-
 σείρους ἵππους πού ἦταν στὰ δεξιά τῶν τέθριππων ἀρμάτων. Παράσειροι
 ἵπποι (στὴ σημερινή γλώσσα γεντέκια) ἦταν οἱ βοσθητικοὶ ἵπποι πού παρα-
 ζεύσονταν στὰ πλάγια τῶν ξυγίων ἡ ξυγιτῶν, τῶν ἵππων δηλ. πού ἀποτε-
 λούσαν τὸ κανονικό ζεῦγος τοῦ ἀρματος. Ἐπειδὴ ὅμως κατά τοὺς ἀγῶνες
 τῶν ἀρματοδρομῶν, ὁ δεξιός ἵππος ἔπρεπε, κάμπτοντας τὴ νύσσα πρός τὰ
 ἀριστερά, νά διατρέχει μεγαλύτερο κύκλῳ ἀπό τοὺς ἄλλους ἵππους, χρειαζό-
 ται νά εἴναι γερός. ἐπτά λοχαγοί Ἐφτά ἦταν οἱ πύλες, ἔφτά οἱ τίγεμόνες
 τῶν Ἀργείων καὶ ἔφτά οἱ Θηβαῖοι τίγεμόνες. Ζηνὶ τρόπαιον Ὁ Ζεύς ἔδινε
 τὴ νίκη, ἦταν ὁ τρόπαιος, αὐτός πού ἔτρεπε τοὺς ἔχθρούς σέ φυγῇ· τρόπαιον

ήταν τό σύμβιολο τῆς τροπῆς σέ φυγή του ἔχθρου, τό μνημεῖο τῆς νίκης, πού σχημάτιζαν οἱ νικητές μέ δσπίδες, περικεφαλαίες καὶ ἄλλα ὅπλα τῶν νικημένων. Νίκα Τὴν τιμοῦσαν ὡς θεά ἔχωριστή μέ φτερά καὶ συνήθως μέ στέφανο ἢ κλάδο νίκης· ὥραιότατη παράστασή της ἔχουμε τή νίκη του Παιωνίου. πολυαρμάτῳ Θήβᾳ Λεγόταν πολυάρματος, γιατί εἶχε πολλά καὶ ὥραια ἄρματα, γι' αὐτό καὶ ὁ Πίνδαρος τήν ἀποκαλεῖ φιλάρματον, εὐάρματον, χρυσάρματον κτλ. Βάχχιος ἀντί Βάχχος· γεννήθηκε στίς Θήβες ἀπό τό Δία καὶ τή Σεμέλη, θυγατέρα του Κάδμου, καὶ γι' αὐτό λατρευόταν ἴδιαίτερα σ' αὐτές, συγχόρευε μᾶλιστα μέ τούς κατοίκους διευθύνοντας τούς χορούς, ὅπως πιστεύόταν καὶ παριστανόταν σέ πολλά ἔργα τέχνης. ἄλλ' ὅδε γάρ... Οἱ τελευταῖοι ἀναπαιστικοί στίχοι 155-161, πού ἀπαγγέλονται ἀπό τόν κορυφαῖο του χοροῦ, ρυθμίζουν τό βῆμα του Κρέοντα, ἐνώ αὐτός ἔξερχεται ἀπό τά ἀνάκτορα. σύγκλητος λέσχη· Ἀναχρονιστικά, εἰναι ἡ ἔκτατη συνέλευση τῆς ἐκκλησίας πού γινόταν κατά τούς ιστορικούς χρόνους· οἱ ἐκκλησίες του Δήμου τῶν Ἀθηναίων διακρίνονταν στίς τακτικές, πού γίνονταν κάθε μήνα καὶ λέγονταν κύριαι, καὶ στίς ἔκτακτες, τίς ὄποιες συγκροτοῦσαν γιά ἐπείγουσες καὶ ἔκτακτες ἀνάγκες καὶ τίς ὄποιες καλούσαν ἔκτακτους· σύμφωνα λοιπόν μέ αὐτά ὁ Σοφοκλῆς λέγει ἐδῶ σύγκλητον τή συνέλευση τῶν ἀντιπροσώπων του λαοῦ καὶ γι' αὐτό ἀκόμη λέγει κοινῷ κηρύγματι, γιατί ἡ εἰδοποίηση ἔγινε δημόσια, ὅπως δημόσια γινόταν ἡ πρόσκληση καὶ για τήν ἔκτακτη συνέλευση του δήμου.

ΠΡΩΤΟ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ

α') 162-222

Λεξιλογικές. ἀσφαλῶς προσδιορίζει τό ὥρθωσαν καὶ ἔρχεται σέ ἀντίθεση πρός τό σάλω· σάλω = μέ θαλασσοταραχή (μεταφορά ἀπό τή θάλασσα, καθότι ἡ πολιτεία παραβάλλεται μέ σκάφος πού σαλεύει). σείσαντες = ἀφοῦ συγκλόνισαν. πομπὸς = ἀπεσταλμένος, κλητήρας. δίχο ἐκ πάντων ἔχωριστά, κατ' ἔκλογη ἀπό ὅλους. ἔστειλ' ἵκεσθαι = μετεπεμψάμην = ἔστειλα καὶ σᾶς προσκάλεσα. εἰδὼς αἰτιολ. κράτη θρόνων = τή βασιλική ἀρχή (ό πληθ. ἀρ. πρός ἐκδήλωση μεγαλοπρέπειας). ὥρθου = κυβερνοῦσε, ὁδηγοῦσε ὥρθως. διώλετο = χάθηκε. μένοντας ἐμπ. φρονήμασιν = ὅτι παραμένατε μέ σταθερά φρονήματα (ὅτι μένατε πιστοί). ἡ σειρά τῶν λέξεων: εὖ εἰδὼς τοῦτο μὲν σέβοντας ἀεὶ τὰ κράτη θρόνων Λαϊου, τοῦτ' αὖθις, τήνικα Οἰδίπους ὥρθου πόλιν, κάπει διώλετο, μένοντας ἔτι ἐμπ. φρονήμασιν ἀμφὶ τοὺς κείνων (Λαϊου καὶ Οἰδίπ.) παῖδας. πρὸς διπλῆς μοίρας = ἀπό κοινή μοίρα (θανάτου). παίσαντες καὶ πληγέντες = ἀφοῦ χτύπησαν καὶ χτυπήθηκαν, φόνευσαν καὶ φονεύτηκαν. σὺν αὐτόχειρι μιάσματι = σὺν

μιάσματι αὐτοχειρίας = μέ ίδιοχειρη μιαρή πράξη. κράτη και θρόνους σχῆμα ἐν διά δυοῖν (θέλει νά δηλώσει ὅλη τήν ἔξουσία). δὴ = ὅπως εἰναι γνωστό. κατ' ἀγχιστεῖα γένους τῶν δλωλότων (τέθηκε ούδ. ἀγχιστεῖα ἀντί θηλ. ἀγχιστείαν) = σύμφωνα μέ τήν πλησιέστατη συγγένεια πρός αὐτούς πού φονεύτηκαν. ἀμήχανον = ἀδύνατο. παντὸς ἀνδρὸς (ἐνν. ἀρχοντος) ἔκμαθεν (ύποκ. τινὰ) = νά μάθει κανείς ἀκριβῶς. γνώμην = τίς ιδέες. Ἡ συσσώρευση τῶν πολλῶν συνωνύμων φυχήν, φρόνημα, γνώμην, γιά νά δηλωθεῖ τό ὅλο καιί ἀληθινό φρόνημα. πρὶν ἀνή σύνταξη τοῦ πρὶν μέ ύποτακτική (φανῆ) λόγω τής προηγούμενης ἀρνητικής ἔννοιας ἀμήχανον κτλ. ἀρχαῖς τε καιί νόμοισιν = στήν ικανότητα τής διοικητικής ἔξουσίας καιί τής νομοθετικής (στή γνώμη τοῦ Βίαντα τοῦ Πριηνέα «ἀρχή ἀνδρα δείκνυσι» ὁ Σοφοκλῆς προσθέτει καιί τή νομοθετική ικανότητα τοῦ ἀρχοντα). ἐντριβῆς φανῆ = δοκιμαστεῖ. ἐμοὶ γάρ... δο Κρέοντας ἀρχίζει νά ἀναπτύσσει τό βασιλικό πρόγραμμά του. ὅστις μή ἀπτεται (ἀναφ. ύποθ. πρότ.) = ἀν κανείς δέν πιάνει (στό νοῦ του). ἐγκλήσας ἔχει = ἔχει κλεισμένη (ἀπό φύσιο), δὲ μιλεῖ μέ παρρησία. δοκεῖ ἀπό αὐτό ή δοτ. προσωπ. στήν ἀρχή ἐμοί. Στό ρ. τούτο ἀνήκει τό νῦν, ἐνώ στό πάλαι θά νοηθεῖ ὁ παρατατ. ἑδόκει, δηλ. πάλαι τε ἑδόκει καιί νῦν δοκεῖ. μείζον' (α) = ἀνώτερο, πολυτιμότερο φιλο (χρησιμ. ώς ἐπιθ. διορ. τοῦ φίλον). ἀντί τής αὐτοῦ πάτρας β' ὄρος τής συγκρίσεως = ἡ τήν αὐτοῦ πάτραν. οὐδαμοῦ λέγω (ἐνν. εἶναι) = δέν τόν ύπολογίζω καθόλου, δέν τόν ἐκτιμῶ καθόλου· ή σειρά τῶν λέξεων: καιί ὅστις ἀντί τής αὐτοῦ πάτρας φίλον νομίζει μείζον' (α), τούτον οὐδαμοῦ λέγω. Τά πιό κάτω: ἵστω Ζεύς... ὥς τό στίχο 190 ἀποτελούν παρένθεση· περιγράφουν τόν ἐπίσημο ὄρχο πού κάνει ὁ Κρέων στό Δία. ἵστω (οἶδα) = ἀς εἶναι μάρτυρας. οὔτ' ἀν σιωπήσαμι ἀπόδοση τής ύποθετ. μετ. ὄρῶν = ει ὄρώην. ἄτη (ή) = ὅλεθρος, καταστροφή. τούτο = τό ἔτης. γιγνώσκω = γνωρίζω, ἔχω ύπόψη μου. ήδε ή πόλη. πλέοντες (ύποθ.) μεταφορά ἀπό τά πλοια. ποιούμεθα ἀποκτάμε. ὄρθης = ὅταν εύτυχει. τοιοῖσδε νόμοισι = μέ τέτοιους νόμους, μέ βάση τέτοιες προγραμματικές ἀρχές. αὕξω = μεγαλύνω, καθιστώ μεγαλύτερη καιί ἐνδοξότερη. ἀδελφά τῶνδε = σύμφωνα μέ τίς ἀρχές μου αὐτές. πάντ' ἀριστεύσας δορὶ = ἀφοῦ ἀρίστευσε σέ ὅλα κατά τή μάχη. τά πάντ' ἐφαγνίσαι (έξαρτ. ἀπό τό κηρύξας ἔχω) = νά προσφέρουμε δλες τίς καθιερωμένες τιμές (δηλ. σπονδές, κτερίσματα κτλ.). ὅσα ἔρχεται κάτω = ὅσα κατέρχονται κάτω ἀπό τή γῆ. Πολυνείκη λέγω παράθεση τοῦ ἔνναιμον. ἐγγενεῖς = ἐγχώριους, ντόπιους. φυγάς κατελθῶν = ἀφοῦ ἐπανῆλθε ἀπό τήν ἔξορία. πρῆσαι (πρήθω) = νά κατακαύσει. κατ' ἄκρας (κυρίως ἀπό τήν κορυφή ώς κάτω) = ἐντελώς. κοινοῦ πάσασθαι (πατέομαι) = νά γευθεῖ μέ δδελφικό η συγγενικό αίμα. τοὺς δὲ ἐνν. πολίτας. κτερίζω = προσφέρω κτέρεα η κτερίσματα, κηδεύω μέ κάθε τι-

μή πού άνήκει (πρέπει) στούς νεκρούς. πρὸς οἰωνῶν ποιητ. αἴτιο. ἐδεστὸν = ἐδεσθὲν = καταφαγωμένο. αἰκίζω καὶ αἰκίζομαι = μεταχειρίζομαι κακῶς, κακοποιῶ. φρόνημα = θέληση· ἡ σειρά τῶν λέξεων: ἔαν δ' ἀθαπτον καὶ ίδειν δέμας (Πολυνείκους) ἐδεστὸν καὶ αἰκισθὲν πρὸς οἰωνῶν καὶ κυνῶν. κοῦποτ' ἔκ γ' ἐμοῦ τιμῆν προέξουσ' οἱ κακοὶ τῶν ἐνδίκων = καὶ οὐδέποτε ἀπό μένα τουλάχιστο θά πάρουν οἱ κακοί μεγαλύτερη τιμῇ ἀπό τούς δικαίους (δέν πρόκειται: ἐδῶ βέβαια γιά ἀπόδοση μεγαλύτερης τιμῆς στόν Πολυνείκη, ἀλλα ἵστης: ὁ Κρέων ὅμως μέ αὐτά ἐννοεῖ ὅτι, ὅταν ἀποδοθεῖ καὶ στούς δύο ἀδελφούς ἵστη τιμῇ, οἱ καλοί τότε τιμοῦνται στόν ἴδιο βαθμό μέ τούς κακούς, ἐνῶ δικαιοῦνται μεγαλύτερη τιμῇ ὅμοια οἱ κακοί τιμοῦνται ὅσο καὶ οἱ καλοί, ἐνῶ δέν ἔχουν τό δικαίωμα γιά καμιά τιμῇ). Θανῶν καὶ ζῶν πρωθύστερο. τὸν δύσνουν καὶ εὔμενή προσδιορ. ἀναφοράς. δύσνους = δυσμενής, ἔχθρος. που = ὅπως νομίζω. ἔνεστι σοι = εἶναι δικαίωμά σου. νόμῳ χρῆσθαι = νά νομοθετεῖς· ἡ σειρά τῶν λέξεων: σοί γέ που ἔνεστι παντὶ νόμῳ χρῆσθαι καὶ περὶ τῶν θανόντων καὶ περὶ ἡμῶν, ὅπόσοι ζῶμεν. ὡς ἀν σκοποὶ ἦτε (πλάγ. ἔρωτ. πρόταση, ἔξαρτᾶται ἀπό τό ὄρατε ἢ σκοπεῖτε) τῶν εἰρημένων = προσέξτε πῶς θά φυλάξετε τά ὅσα ἔχω διατάξει. νῦν = λοιπόν. βαστάζειν (μεταφορά ἀπό τό φορτίο) = νά ἀναλάβει τό βάρος τῆς φυλάξεως. προτίθημι = ἀναβέτω. ἐπίσκοπος = σκοπός, φρουρός. ἐπεντέλλω = διατάζω ἀκόμη· ἡ κανονική διατύπωση τῆς φράσεως θά ἥταν: τί δῆτ' ἔστι τοῦτο τὸ ἄλλο, δ ἐπεντέλλοις ἔτι ἄν; ἀλλά τί εἶναι λοιπόν αὐτό τό ἄλλο, τό ὅποιο ἀκόμη θά μέ διάταξες νά ἔχτελέσω; ἢ μπορεῖ τό ἄλλο νά ἔκληφθεῖ ὡς ἐπιρρηματικό κατηγορ. τοῦ τοῦτο καὶ νά ἔξηγηθεῖ ἐπιπλέον, δηλ. τί ἄλλο ἐπιπλέον θά διάταξες; ἐπιχωρῶ = ἐπιτρέπω. τὸ μὴ ἐπιχωρεῖν ὀντικ. τοῦ ἐπεντέλλω. ἀπιστῶ = ἀπειθαρχῶ. τάδε = τά ὅσα ἔχουν κηρυχθεῖ, διαταχθεῖ. δις ἔρα... ἀναφορ. συμπερ. πρότ. = ὡστε αὐτός νά ἐπιθυμεῖ. καὶ μήν = καὶ ἀλήθεια. μισθὸς είρων. ὑπ' ἐλπίδων ἀναγκ. αἴτιο. τὸ κέρδος = ἡ ἐλπίδα τοῦ κέρδους. διώλεσεν γνωμ. ἀόρ. = συνήθως καταστρέψει.

Πραγματικές. ἀνδρες Ὁ Κρέων βγῆκε μέ πολλή μεγαλοπρέπεια ἀπό τή μεσαία (βασική) πύλη τοῦ ἀνακτόρου καὶ κρατώντας σκῆπτρο προχωρεῖ μέ συνοδεία τῶν ἀκολούθων του (διορυφόρων) καὶ μέ ρυθμό σύμφωνο πρός τούς ἀναπαιστικούς στίχους 155-161 τοῦ κορυφαίου τοῦ χοροῦ. Ἔπειτα πῆρε θέση στό προσκήνιο καὶ προσφωνεῖ μέ κάποια ἔπαρση τούς γέροντες πού ἀποτελοῦν τό χορό· ἀπλά καὶ σύντομα μέ τό ἀνδρες ἀνακοινώνει τίς ἀρχές τοῦ προιγράμματός του καὶ ἔξαγγέλλει τό διάταγμά του, πού προκηρύχτηκε γιά τούς ἀδελφούς· Ἐτεοκλή καὶ Πολυνείκη. ὅτι ἥδ' ἔστιν ἡ σώζουσα κτλ. Τήν ώραία αὐτή ίδεα τοῦ Κρέοντα ὅτι, ἐφόσον τό σκάφος τῆς

πολιτείας πλέει καλά, ἀποκτάμε καί τους φίλους, δηλ. ἂν ἔχουμε πατρίδα, ἔχουμε καί φίλους, ἐνῶ ἂν δέν ἔχουμε πατρίδα, δέν ἔχουμε τίποτα, ἔξ-φρασε μέ δλλα λόγια καί ο Περικλῆς (Θουκ. II 60): ἐγώ γάρ τήγοῦμαι πόλιν πλείω ξύμπασαν ὅρθουμένην ὡφελεῖν τους ιδιώτας, η καθ' ἔκαστον τῶν πολιτῶν εὐπραγοῦσσαν, ἀθρόαν δὲ σφαλλομένην...». Ἀ ἔρχεται τοῖς κάτω νεκροῖς Στούς ἀρχαίους ἐπικρατοῦσε η ἀντιληφή οἱ οἱ ἐπιτύμβιες χοές εἰσχωροῦσσαν κάτω ἀπό τή γη καί ἔφταναν ὡς τους νεκρούς. τους ἑγγενεῖς αὐτούς πού λάτρευαν καί τιμοῦσαν σέ κάποιο τόπο· τό πρῆσαι λέγεται ὑπερβολικά γιά τους θεούς, γιατί θά καίνονταν μόνο τά iερά τους καί ὅχι καί οι θεοί. Αξίζει τέλος νά παρατηρθεῖ, σχετικά μέ τά δσα είπε ο Κρέων, οτι κατά τους ήρωικούς χρόνους δ λαός, δταν τόν καλούσε δ βασιλιάς, ἀκουγε τίς γνῶμες του, χωρίς νά φέρει ἀντιρρήσεις: διατύπων μόνο συμβουλευτικές γνῶμες.

β') 223-277

Λεξιλογικές. δπως = δτι. ύπο τάχους = ἀπό τήν ταχύτητα. δύσπνους δύσκολα ἀνατυέοντας, λαχανιάζοντας. ίκάνω (σημ. παραχ..) = ἔχω ἔλθει. κοῦφον ἔξάρας πόδα (τό κοῦφον προληπτ. κατηγ., η μετοχή αιτιολ.) = γιατί σήκωσα τό πόδι μου (συνεχδ. ἀντί πληθυντ.), ώστε νά είναι ἐλαφρό, γιατί ἔφταναν τά πόδια μου στόν ὥμο ἀπό τήν τρεχάλα, γιατί ἔτρεξα πολυ. φροντίδων γεν. ύποκ. στίς ἐπιστάσεις, πού σημαίνει σταθμούς. κυκλῶν ἐμαυτὸν δόδοις εις ἀναστροφὴν = κάνοντας πολλές στροφές στά διάφορα σημεῖα τοῦ δρόμου μέ τό σκοπό νά ἐπιστρέψω (τοῦτο λέγεται γιά τους ἀναποφάσιστους). αὐδάκω-ῶ = λέγω. ηδδα μυθουμένη πλεονασμός. οἱ = ἔκει δπου. δίδωμι δίκην (παθ. τού λαμβάνω δίκην) = τιμωροῦμαι. μολὼν (βλώσκω) ύποθ. μετ. τλήμων = ἀθλιος, κακόμοιρος. τάδε = τό γεγονός αύτο. οὐκ ἀλγυνή; = δέ θά λυπηθεῖς, δέ θά τιμωρθεῖς; ἐλίσσω = περιστρέψω στό νοῦ μου. ἀνύτω καί ἀνύώ = διανύω, διατρέχω. σχολῆ βραδὺς = ἀργά καί μέ δυσκολία. βραχεῖα μακρὰ δέξιμωρο σχῆμα. ἐνίκησεν = ἐπικράτησε, ύπερίσχυσε η γνώμη, ύποκ. τό δεῦρο μολεῖν. κεί τό μηδέν εξερῶ = καί ὃν θά πῶ ἔνα μηδενικό, καί ὃν θά σου ἀνακοινώσω ἔνα τίποτα. δράττομαι τινος = πιάνομαι η κρατιέμαι ἀπό κάτι. τό μη παθεῖν ὃν ἄλλο πλήν τό μόρσιμον = οτι δέ θά πάθω ἄλλο τίποτα παρά τό πεπρωμένο. ἀνθ' ού ἀναγκ. αἴτιο. ἀθυμία = ἀγωνιώδης λύπη. τάμαυτοῦ = αύτά πού μέ ἀφοροῦν. γάρ διασαφ. δστις ἦν δρῶν (δράστης) πλάγ. ἐρωτ. πρότ. οὐδ' ὃν δικαιώς... καί ἐπομένως δέ... στοχάζομαι = σκοπεύω. εῦ γε στοχάζῃ = καλά πράγματι ἀποβλέπεις (σκοπεύεις) γιά τήν ἐπιτυχία του σκοπού σου. ἀποφάργυσσαι κύκλω τό πρᾶγμα = προφυλάγεσαι δλόγυρα ἀπό τήν εύθυνη γιά τό γεγονός. ώς σημανῶν νέον τι = οτι πρόκειται νά ἀνακοινώσεις κάτι τό σοβα-

ρό. γάρ αἰτιολογεῖ τά ἐννοούμενα ἀπό τά προηγούμενα εῦ στοχάζῃ κάποι-
 φάργυνσαι τὸ πρᾶγμα... τὰ δεινὰ = τά φοβερά (ἐννοεῖ τήν τιμωρία τοῦ
 θανάτου). προτίθησ' ὅκνον πολὺν = προξενοῦν μεγάλο φόβο. οὐκουν ἔρεις
 ποτε; δέ θά μιλήσεις τέλος πάντων; ή ἐρώτηση μέ ἄρνηση ἰσοδυναμεῖ μέ ἔ-
 ντονη προσταγή· μᾶλα τέλος πάντων· δμοίως καὶ τό εἰτ' ἀπαλλαχθεὶς ἄπει
 (περίφραση) = καὶ ἔπειτα γκρεμίσου καὶ φύγε, πήγαινε στά κομμάτια. καὶ
 δὴ = καὶ νά λοιπόν. βαίνω = ἀπέρχομαι. κάπιν χρωτί (χρώς-τὸς) = καὶ
 ἐπάνω στό σώμα. δίψιος = ξηρός. πλατύνω = πασπαλίζω. ἐφαγιστεύω καὶ
 ἐφαγήσω = κάνω νεκρική τελετή. ἢ χρῆ = αὐτά πού πρέπει. τίς ἀνδρῶν
 τραγική εἰρωνεία: δέ φαντάζεται καθόλου ὁ Κρέων ὅτι μπορεῖ δράστης νά
 είναι γυναίκα. (ἢ) γενής, γενῆδος = ἀξίνα, ξινιάρι. δίκελλα = σκαπάνη μέ
 δύο δόντια, δικέλλι. πλῆγμα = χτύπημα, ἀπό αὐτό ή γεν. ὑποκ. γενῆδος.
 ἐκβολή = βγαλμένο χῶμα (μέ τό δικέλλι). στύφλος = σκληρός. ἀρρωᾶς (ἀ-
 ḥρήγυνυμ) = ἀσχιστος, ἀσκαφτος. ἐπαμαξεύω ἀντί ἐφαμαξεύω τροχοῖσι =
 χαράζω μέ τούς τροχούς τῆς ἀμαξεας. ἀσημος = ἀγνωστος: σύμφωνα μέ
 ἄλλη ἐρμηνεία: δέν ἄφησε ἵχνη, κάπιοι σημείο. ὅπως χρον. = μόλις (τό δι-
 κό μας: καθώς). ἡμεροσκόπος = σκοπός τῆς ημέρας. δυσχερές = δησερμή-
 νευτο. ὁ μὲν ἐνν. νεκρός. τυμβήρης = τυμβόχωστος, θαυμένος. ὡς φεύ-
 γοντος (ἐνν. τοῦ δράστη) = σάν νά ἥθελε νά ἀποφύγει. ἄγος = τό μίασμα,
 τό ἔγκλημα τῆς ἀσέβειας. (ό) θηρ-θηρός = ἄγριο θηρίο (σαρκοβόρο).
 σπάω-ῶ = σπαράζω (ἄν ἦταν θηρίο ή σκύλος, θά φαίνονταν ὀπωσδήποτε ἵ-
 χνη ἀπό τά πόδια του στό χῶμα ή ἵχνη ἀπό τά δόντια καὶ τά νύχια του στό
 πτώμα). ρόθεω-ῶ = κάνω βουή (ρόθον), λέγεται γιά τά κύματα ή τήν κω-
 πηλασία· θορυβῶ. λόγοι ἐρρόθουν κακοί = ἀνταλλάσσονταν ύβριστικοι λό-
 γοι. φύλαξ ἐλέγχων ἀνακόλουθο σχῆμα, ἀντί νά τεθεῖ γενική ἀπόλυτη. κάν
 ἐγίγνετο πληγή τελευτῶσα (ἐνικ. ἀντί πληθ.) = καὶ ή ὑπόθεση θά κατέ-
 ληγε σέ ἀμοιβαία χτυπήματα· είναι ἀπόδοση τῆς ὑποθ. εἰ μή τις ἔλεγεν,
 πού ἐννοεῖται ἀπό τό πιό κάτω λέγει, ή ὅποια δέν τέθηκε, ἐπειδή μεσολά-
 βησσαν ἄλλες προτάσεις: εἰς γάρ τις ἦν ἔκαστος οὐξειργασμένος = γιατί
 καθένας μας ἦταν (κατά τή γνώμη τῶν ἄλλων) δράστης. καὶ οὐδεὶς
 ἐναργής καὶ κανένας δέ φανερωνόταν ως ἀληθινός δράστης. ἀλλ' ἐφευγε
 μή εἰδέναι = ἀλλά ἀρνιόταν ὅτι γνώριζε (πλεον. ὁ μή). μύδρος = πυρω-
 μένο σίδερο. πῦρ διέρπειν = καὶ νά περνάμε μέσα ἀπό τή φωτιά. ὄρκωμο-
 τῶ θεούς = ἐπικαλοῦμαι μέ ὄρκο τούς θεούς. τό μήτε δράσσαι μήτε τῷ ἔν-
 νειδέναι = ὅτι οὔτε πράξαμε τό ἔργο οὔτε ἔχουμε γνώση γιά κάπιοιν (ὅτι
 κτλ.). βουλεύσαντι ἐνν. καὶ μπροστά ἀπό αὐτό τό μήτε = μήτε ὅτι διανοή-
 θηκε (οἱ μετοχές κατηγορ.). ὅτε αἰτιολ. οὐδὲν ἦν ήμιν πλέον ἐρευνῶσιν =
 κανένα κέρδος (καμία ωφέλεια) δέν εἴχαμε, ἄν καὶ κάναμε γι' αὐτό ἐρευνες.
 πέδον = τό ἔδαφος. νεύω = κατεβάζω κάτω (τό κεφάλι). καλῶς πράττω

= εὗ πράττω = εύτυχῶ, σώζομαι. ὅπως πράξαιμεν πλαγ. ἐρώτ., ἔξαρτάται ἀπό ρῆμα γνώσεως σημαντικό (έγιγνώσκομεν), τό ὅποιο ἐννοεῖται κατά ζεῦγμα ἀπό τό εἶχομεν (= μπορούσαμε). μῆθος = λόγος. ἀνοιστέον τοῦ ρήματος ἀναφέρω. τούργον = τήν ταφή τοῦ Πολυυνείκη. καὶ ταῦτ' ἐνίκα = καὶ ὑπερίσχει αὐτῇ ἡ γνώμῃ. ὁ πάλος (πάλλω) = ὁ κλῆρος. καθαιρεῖ = καταδίκασε. τάγαθὸν εἰρωνεία. οὐχ ἔκουσιν (ἐνν. ὑμῖν, πληθ. ἀντί ἐνικοῦ) = χωρίς νά μέ θέλετε.

Πραγματικές. **ἄναξ** Ό φύλακας μπήκε ἀπό τήν ἀριστερή πάροδο λαχανιάζοντας· ἥθιογραφεῖται λαμπτρά ως ἄνθρωπος τοῦ λαοῦ, προσπαθώντας μέ γνωμολογίες καὶ μακρολογίες νά σώσει πρώτα πρώτα τόν ἐαυτό του ἀπό τή μεγάλη τιμωρία πού τόν ἀπειλεῖ. Ό ποιητής μέ τόν ταπεινό αὐτό τύπο ἀποσκοπεῖ νά ἔξαρει τό ἰδανικό ὕψος τής Ἀντιγόνης. τὸ μόρσιμον Οι ἀνθρωποι τοῦ λαοῦ ἀποδίδουν ἰδιαιτέρη σημασία στό πεπρωμένο πού κατά τή γνώμη τους διέπει τά ἀνθρώπινα. παλύνας διφίαν κόνιν καφαγιστεύσας δηλ. ἀπλώς πασπάλισε μέ χώμα τό πτώμα τοῦ νεκροῦ· κατά τούς ἀρχαίους αὐτό στήν ἀνάγκη ἀναπλήρωνε τήν κανονική ταφή· μέ τό ἐφαγιστεύσας ἐννοεῖ τίς καθηερωμένες νεκρικές τρίσπονδες χοές. ὁ πρῶτος ἡμεροσκόπος Οι φύλακες είχαν ἀναλάβει τή φρούρηση τοῦ νεκροῦ τήν ἡμέρα καὶ τή νύχτα μέ βάρδιες. Ό πρῶτος ἦταν ἐκεῖνος πού ἀνέλαβε πολύ πρώτη τή φρούρηση, γιατί τήν ἡμέρα αὐτή γιά πρώτη φορά ἀνέλαβαν τήν ὑπηρεσία· ἀπό αὐτό συμπεραίνουμε ὅτι ή Ἀντιγόνη ἤλθε πολύ πρώτι καὶ ἔθαψε τόν ἀδελφό καὶ ὅτι οἱ φύλακες η λόγω τοῦ σκότους δέν τήν ἀντιλήφτηκαν τήν ὥρα τής ταφῆς η ἔφτασαν ἐκεὶ μετά ἀπό τήν ταφή. ἄγος φεύγοντος Οι ἀρχαῖοι θεωροῦσαν ἀσεβή ἐκείνον πού ἔβρισκε ἀταφο πτώμα καὶ δέν ἔριχνε ἐπάνω του τουλάχιστο λίγη σκόνη· μέ τή φράση αὐτή τοῦ φύλακα κατηγορεῖται ἀθέλητα ό Κρέων πού διάταξε νά μήν ταφεῖ τό πτώμα. ἡμεν δ' ἔτοιμοι καὶ μύδρους Πρόκειται γιά είδος θεοχρισίας η θεοδικίας, πού γίνονταν καὶ σέ ἐποχές παλαιότερες ἀπό τήν ἐποχή τοῦ Σοφοκλῆ. Σέ αὐτές, στήν περίπτωση ἀμφιβολίας γιά τήν ἐνοχή κάποιου, ο ἐνοχος χρατούσε στά χέρια του κομμάτια ἀπό σίδερο πυρωμένα η περνούσε μέσα ἀπό ἀναμμένα κάρβουνα κτλ. καὶ ἔπρεπε νά ἔξελθει σώος καὶ ἀβλαβής, ἢν ἦταν ἀθώος. ὀρκωμοτεῖν Οι ἀρχαῖοι τόσο στίς εύχες ὅσο καὶ στούς ὄρκους τους καλούσαν σέ βοήθεια τους θεούς, κάμετ τόν δυσδαιμόνα πάλος καθαιρεῖ. Ή κλήρωση στούς ἀρχαίους γινόταν ως ἔξης: ἔβαζαν τούς κλήρους μέσα σέ κυνη (δερμάτινο κάλυμμα τοῦ κεφαλοιού) η σέ ἀγγειο καὶ τούς ἔπαλλαν (κουνούσαν), μέχρις ὅτου ξεπηδούσε ἔνας κλῆρος.

Λεξιλογικές. θεήλατον = σταλμένο ἀπό τό θεό, θεόπεμπτο, θεοκίνητο. μή τι πλάγ. ἐρωτ. πρότ. ἀπό τό βουλεύει. ξύννονα = διαλογισμός, βαθιά σκέψη. πάλαι ἀπό τή στιγμή πού ἄκουσε ἀπό τό φύλακα γιά τήν ταφή. πρὶν καὶ μεστῶσαι με δργῆς = προτοῦ καὶ μένα γεμίσεις ἀπό θυμό. Μέ τό κάμε γίνεται συμμετρική ἀντίθεση πρός τό ἐμοί τι τοῦ χοροῦ. ἄνους τε γέρων ἄμα ἀντί νά εἰπεῖ: ἄνους καίπερ γέρων ὅν = ἀπερίσκεπτος, μολονότι εἰσαι γέρος (ἐπειδή, κατά τόν Κρέοντα, τά γεράματα καὶ ἡ ἀπερισκεψία εἰναι ἀσυμβίβαστα). ὑπερτιμῶ (ἡ μετοχή αἰτιολ.) = ἔξαιρετικά τιμῶ. κρύπτω = θάβω. ἀμφικίων = περίστυλος. πυρόω-ῶ = καίω. διασκεδάννυμι = καταλύω (συνάπτεται πρός τούς νόμους), ἀπό αὐτό κατά ζεῦγμα θά ἐννοήσουμε καταπατήσων τήν γῆν· ἡ σειρά τῶν λέξεων τῆς ἐπόμενης προτ.: ἡ εἰσορᾶς θεοὺς τιμῶντας τοὺς κακούς; ταῦτα = τά κηρύγματά μου αὐτά (ἀντικ. τοῦ φέροντες), καὶ πάλαι ἐνν. οὐ νῦν πρῶτον, ἀλλὰ καὶ πάλαι. μόλις φέρω = μέ δυσκολίᾳ ἀνέχομαι. ῥόθῳ τινι = φιθυρίζοντας βρίζω κάποιον. λόφος = τράχηλος. λόφον ὑπὸ ζυγῷ (μεταφορά ἀπό τά ὑποζύγια): ἔτσι είκονίζεται ἡ αὐταρχικότητα τοῦ Κρέοντα. δικαίως = ὅπως ἐπέβαλλε τό δίκαιο. ὡς στέργειν ἐμὲ = ὡστε νά δείχνουν τό σεβασμό πού μοῦ ὁφείλεται. ἐκ τῶνδε = ἀπό αὐτούς ἐδώ. τούτους ἐνν. τοὺς φύλακας, δείχνει τόν παρόντα. ἔξεπίσταμαι καλῶς (πλεονασμός), ἡ πρόθ. ἐκ καὶ τό καλῶς γιά νά δείξει τήν ἀπόλυτη πεποίθησή του. παράγομαι = παρασύρομαι. παρηγμένους ἡ κατηγορ. μετ., ὅπότε τό εἰργάσθω ἔξαρτ. ἀπό αὐτή ὡς ἀπαρέμφ. ἀκολουθίας ἡ αἰτιολ., ὅπότε τό εἰργάσθω ἔξαρτ. ἀπό τό ἐπίσταμαι. τάδε τήν ταφή. νόμισμα = τό καθιερωμένο ἀπό τούς ἀνθρώπους, θεομός. κακὸν νόμισμα = κακό κατασκεύασμα, θεομός. τοῦτο τό νόμισμα, ἀντί: οὗτος ὁ ἄρχυρος. ἔξανίστημι = ξεσηκώνω κάποιον (ἀπό τό σπίτι του). ἔκδιδάσκω = διδάσκω καλά, καθοδηγώ. παραλλάσσω = μεταστρέφω. ἴστασθαι = ὡστε νά προσχωρούν, νά παίρουν κατεύθυνση. πανουργίας ἔχειν = νά ἀσχολούνται μέ πονηρά ἔργα. ἔδειξεν γνωμ. ἀόρ. δυσσέβεια παντὸς ἔργου = κάθε ἀσεβές ἔργο. μισθωρέω (μισθὸν-ἄρνυμαι) = παίρνω μισθό, δωροδοκούμαι. ἀνύω ἡ ἀνύτω = ἔκτελω, κάνω. ἔργους-ἔξέπραξιν (γνωμ. ἀόριστοι): τό β' ρῆμα = συνήθως κατορθώνουν. ἵσχω σέβας (παθητ. τοῦ σέβω καὶ σέβομαι) = τυχίνω σεβασμοῦ, μέ σέβονται. ὅρκιος μέ ὅρκο. αὐτόχειρ = αὐτουργός. ἔκφαίνω = παρουσιάζω. μόνος "Αἰδης = μόνη ἡ τιμωρία τοῦ θανάτου, μόνος ὁ ἀπλός θάνατος. 'Η πλοκή τοῦ λόγου θά ἤταν ὅμαλότερη, ἢν ἔκφερόταν ως ἔξης: οὐχ ὑμῖν "Αἰδης μοῦνος ἀρκέσει, ἀλλὰ πρότερον ζῶντες κρεμασθήσεσθε, μέχρις ἂν τήδε δηλώσῃ' ὑβριν. τήν υβριν = τήν πράξη αὐτῆς τής ἀναίσχυντης ἀσέβειας καὶ τό δράστη της. οἴστεον

(ρήμα φέρω) τὸ κέρδος (πλαγ. ἔρωτ. πρότ.) = ἀπό ποῦ πρέπει νά λαβαίνετε τό κέρδος. τὸ λοιπὸν (ἐπίρρ.) = στό ἔξης, ἐξ ἄπαντος = ἀπό κάθε πράγμα γενικά. ἐκ τῶν αἰσχρῶν λημμάτων (ἀναγκ. αἴτιο) = ἀπό τά αἰσχρά κέρδη. ἀτῶμαι = δυστυχώ· οἱ μετοχές κατηγορηματικές. δώσεις = θά ἐπιτρέψεις. οὕτως = ἔτσι, ἀναπολόγητος. καὶ νῦν ὡς ἀνιαρῶς λέγεις; = ὡς καὶ νῦν... ὅτι καὶ τώρα μιλᾶς (ὅπως καὶ πρωτύτερα) κατά τρόπο πού μέ ἐνοχλεῖ, ὅτι καὶ τώρα οἱ λόγοι σου μοῦ εἶναι δυσάρεστοι; δάκνω = δαγκώνω, ἐδῶ. λυπῶ. ἐν τοῖσιν ὥστιν ἦ πί... προσδ. ἀναφορᾶς. τί δαὶ = ἀλλά πῶς. ρύθμιζω = κανονίζω, σταθμίζω. τὴν ἐμὴν λύπην ὅπου πρόληψη, ἀντί: ὅπου ἔστιν ἦ ἐμὴ λύπη = ποῦ ἔχει τὴν ἔδρα της... σὲ τὰς φρένας = σχῆμα καθ' ὅλον καὶ μέρος. λάλημα = φλύαρος. ἐκπεφυκός (ἀντί – κώς πρός τό ὑποκ. σύ) = ὅτι είσαι ἀπό τή φύση σου φλύαρος· ἢ σειρά τῶν λέξεων: οἷμ· ὡς δῆλον εἰ ἐκπεφυκός λάλημα. οὔκουν τό γ' ἔργον τοῦτο ποιήσας (εἰμί) ποτὲ = ἵσως εἴμαι φλύαρος, ἀλλά σέ καμιά περίπτωση δέν ᔁχω κάνει τουλάχιστο αὐτό τό ἔργο. καὶ ταῦτα (προσδιορ. τοῦ προδούς) = καὶ μάλιστα. ἢ δεινὸν = ἀλήθεια, εἶναι φοβερό. φευδῆ δοκεῖν = νά σχηματίζει ἐσφαλμένες ἀντιλήψεις. ὃ δοκεῖ γε = τουλάχιστο ἔκεινος πού παίρνει ἀποφάσεις (ώστε ἡ σημασία του δοκεῖν εἶναι διάφορη ἐδῶ). ἢ σειρά τῶν λέξεων: ἢ δεινόν ἔστι δοκεῖν τούτῳ φευδῆ ὃ γε δοκεῖ. Ἐδῶ θέλει νά τονίσει ὅτι εἶναι φοβερό νά ἀπατάται ὁ ἄρχων στίς ἀποφάσεις του. κόμψεις τὴν δόξαν = λέγε εὐφυολογήματα κάνοντας λογοπαίγνιο μέ τή λέξη δοκεῖν. τοὺς δρῶντας (δέν ἐνοεῖ τούς πολλούς) = τό δράστη, ὅποιος καὶ νά εἶναι. ἐξερῶ (ἐξαγορεύω) = θά διακηρύξω. δειλὰ κέρδη = τά κέρδη πού ᔁχουν κακά ἐλατήρια. πημοναὶ = συμφορές· (ἄφοι ὁ Κρέων εἶπε αὐτά, μπήκε ἀπό τή μεσιανή θύρα στά ἀνάκτορα). ἀλλ' εὐρεθείη μὲν μάλιστα = ἀλλά βεβαίως προποντῶν εὔχομαι νά βρεθεῖ ὁ δράστης. ἐάν ληφθῇ τε καὶ μή ἀντί: εἴτε ληφθῇ εἴτε μή. οὐκ ἔσθ' ὅπως = μέ κανένα τρόπο, καθόλου. ἐκτὸς ἐλπίδος τ' ἐμῆς = ἀνέλπιστα καὶ παρά τήν πεποίθησή μου. (Τά ὅσα εἰπώθηκαν ἀπό τό στίχο 327 εἶναι τοῦ φύλακα, ἀφοῦ εἶχε φύγει ὁ Κρέων).

Πραγματικές. παῦσαι Πρέπει νά παρατηρηθεῖ ἡ αὐταρχική καὶ δεσποτική στάση τοῦ Κρέοντα πού προσιδιάζει στούς ήρωικούς χρόνους. πότερον Πρός ἀπόδειξη τῆς γνώμης του, ὅτι δέν εἶναι θεοκίνητη ἡ ταφή, χρησιμοποιεῖ τό ἔξης διλημμα: γιά νά εἶναι θεοκίνητο τό ἔργο τῆς ταφῆς, ἔπρεπε οἱ θεοί ἢ νά τιμοῦν τόν Πολυνείκη, σάν εὐεργέτη τους, ἢ νά τιμοῦν τούς κακούς· ἀλλά τό πρώτο εἶναι ἀδύνατο νά ἀληθεύει, γιατί αὐτός ἥλθε νά κάψει τούς ναούς τους..., ἀλλά καὶ τό δεύτερο ὄμοιως ἀναιρεῖται ἀπό μόνο του. πόλεως ἄνδρες μόλις φέροντες Χαρακτηριστικό τῶν τυράννων εἶναι νά ύποπτεύονται συνωμοσίες καὶ σκευωρίες γιάς ἀνατροπή τους. κρεμαστοὶ

Συνηθιζόταν κατά τήν ἀρχαιότητα νά ύποβάλλονται οἱ διοῦλοι σέ βασανιστήρια, γιά νά μαρτυρήσουν τήν ἀλήθεια, καί γενικά θεωρούσαν ἔγκυρη κάθε μαρτυρία τους καί μπροστά στά δικαστήρια μετά ἀπό διάφορα βασανιστήρια.

ΠΡΩΤΟ ΣΤΑΣΙΜΟ (332-375)

Λεξιλογικές. στροφή α'. τὰ δεινὰ = τά ἔκπληκτικά, τά ύπερφυσικά (αύτά πού ἔπερνούν τά συνηθισμένα μέτρα γιά τό καλό καί γιά τό κακό). ἡ σύνταξη παρατακτική, ἀντί νά είπει: πολλῶν τῶν δεινῶν ὅντων, οὐδέν ἐστιν ἀνθρώπου δεινότερον. κούδεν = καί ὅμως τίποτε. δεινότερον γιά τή σοφία καί τήν τόλμη του. πέλω = ὑπάρχω. τοῦτο ἀντί οὖτος. πέραν πολιού πόντου χωρεῖ = διαπερνᾶ (διασχίζει) τό ἀφρόλευκο πέλαγος. χειμερίων νότῳ σέ καιρό τρικυμισμένου νοτιᾶ, μέθυελλώδη (τρικυμιώδη) νοτιά. ὑπ' οἴδημασι περιβρυχίσοισι = κάτω ἀπό τά κύματα πού τόν περιβρέχουν. ύπερτάτα = μεγαλειότατη. ἄφθιτος = ἄφθαρτη, αἰώνια. ἀκαμάτα = ἀκαταπόνητη (πού ποτέ δέν κουράζεται νά προσφέρει δῶρα, προϊόντα). ἀποτρύομαι = κατατρίβω, καταπονῶ γιά ὠφέλειά μου (ἡ ἔννοια τοῦ ἀποτρύεται ἔρχεται σέ μεγάλη ἀντίθεση πρός τά ύπερτάταν, ἄφθιτον κτλ.). ἐλλομαι = περιστρέφομαι (βουστροφηδὸν κινούματι). πολεύω = δργώνω, καλλιεργῶ. ἵππειν γένει δηλ. μέτπους καί ἥμιονους (μουλάρια).

ἀντιστροφή α'. κουφόνους αύτός πού ἔχει κούφιο κεφάλι, ἀλαφρόμυαλος. φῦλον = σμῆνος. δρνίθων = πτηνῶν. Τό ἀμφιβάλλω ὅπως καί τό περιβάλλω χρησιμοποιεῖται στό κυνήγι καί στό φάρεμα = συλλαμβάνω, πιάνω. ἄγει = φέρνει (ἀπό τήν ἐνέδρα στό σπίτι). ἔθνη = γένη. είναλίαν τε φύσιν = καί τά θαλασσινά εἶδη (τά φύρια κτλ.). πόντου είναλίαν πλεονασμός: τά φῦλον, ἔθνη, φύσιν χρησιμοποιοῦνται ώς ἀντικ. τοῦ ἀμφιβαλῶν ἄγει. σπείρα δικτυόκλωστος = δίχτυ νηματόκλωστο. περιφραδῆς = πολυμήχανος, περινούστατος (φραδὺς = συνετός). κρατεῖ = ἔξουσιάζει, δαμάζει. μηχανᾶς (δοτ. δργαν.) = μέ διάφορα τεχνάσματα (μέ τά όποια ὁ ἄνθρωπος πιάνει καί τιθασεύει τά ἄγρια θηρία). ἄγραυλος = ἀγροδίαιτος, δρεσσιβάτης = δρεσιβιος. λασιαύγην = αύτός πού ἔχει πυκνό αύχένα. δχμάζομαι (ἀπό τήν ρίζα ἔχ- τοῦ ἔχω) = δαμάζω πρός ὠφέλειά μου. ἀμφιλόφω ζυγῷ = μέ περιτράχηλο ζυγό. ἀκμής (ἀ-κάμνω) = ἀκαταπόνητος.

στροφή β'. φθέγμα = τήν ἔναρθρη φωνή, τή γλώσσα, κατ' ἀντίθεση πρός τήν ἄναρθρη τῶν ζώων. ἀνεμόεις = ταχύς σάν ἀνεμος. φρόνημα = σκέψη, ἰδέα. δργὴ = ὄρμή, ροπή. ἀστυνόμοι δργαῖ = ἡ ὄρμή γιά διαμόρφωση καί ρύθμιση πολιτειῶν (κρατῶν), τά συναισθήματα καί οἱ διαθέσεις γιά τήν κοι-

νωνική διαβίωση σύμφωνα μέν νόμους. ἔδιδαξατο = ἔδιδαξε ό ἔνας τόν ἄλλο. δύσαυλος αὐτός πού κάνει δύσκολη τή διαμονή. ὑπαιθριός = στό ὑπαιθρό. πάγος = παγετός. δύσομβρα βέλη = τίς προσβολές ἀπό τίς θυελλώδεις βροχές· ή σειρά τῶν λέξεων: ἔδιδαξατο φθέγμα καί ἀνεμόνει φρόνημα καί ἀστυνόμους δργάς καί φεύγειν (ἀπαρέμφ. ἀντί του ούσ. φυγάς) ὑπαιθριά καί δύσομβρα βέλη δυσαύλων πάγων (ἀντί ὑπαιθρίων δυσαύλων πάγων βέλη). παντοπόρος (τέθηκε ἐπιφωνηματικώς στό τέλος πρός ἔκφραση ἐκπλήξεως γιά τίς προηγούμενες ἐφευρέσεις του) = διαπαντομήχανος. ἄπορος (τέθηκε κοντά στό παντοπόρος γιά ἔξαρση τῆς ἀντιθ.) = ἄπολος, ἀμήχανος. τὸ μέλλον ἐνν. συμβήσεσθαι. "Αἰδα φεῦξιν = τήν ἀποφυγή τού θανάτου. ἐπάγομαι = κατορθώνω. ἀμήχανος = ἀθεράπευτος. ξυμφράζομαι = ἐπινοῶ, ἐφευρίσκω· ή ἦν ἐπιτείνει τήν ἔννοια. φυγάς νόσων = διάφορούς τρόπους γιά τήν ἀποφυγή ἀπό νόσους (δηλ. τήν ἵατρική, τά διάφορα φάρμακα, τή δίαιτα, τή γυμναστική κτλ.).

ἀντιστροφή β'. τὸ μηχανόν τέχνας = τήν ἐπινοητικότητα τεχνασμάτων, τή δύναμη νά ἐπινοεῖ κανείς διάφορες «μηχανές» (τεχνάσματα). κακὸν ἐνν. καί μπροστά ἀπό αὐτό ή ἐπί. ἐσθλὸν = καλό. ἔρπω = βαδίζω. γεραίρω = τιμῶ (ή μετ. ὑποθ.). νόμους χθονὸς = τό ἀνθρώπινο δίκαιο. θεῶν τ' ἔνορκον δίκαιον = καί τό δίκαιο τό κυρωμένο μέ δρχο πρός τούς θεούς. ὑψίπολις (ἐνν. ἐστί) = αὐτός πού ἀπολαμβάνει μεγάλη τιμή στήν πόλη, ἔδω μᾶλλον: αὐτός πού τιμᾶ τήν πόλη καί τήν ἀνυψώνει, τήν κάνει νά πάρει ἀπάνω της. ἄπολις = ὅχι καλός πολίτης. ὅτω ἔνυεστι (ἀναφορ. ὑποθ. πρότ.) τὸ μὴ καλὸν (προσωπ.) = ὅστις τῷ μὴ καλῷ ἔνυεστι = ἔάν κανείς σχετίζεται μέ τό κακό. τόλμας (μέ τήν κακή σημασία) χάριν = λόγω τῆς ἀλόγιστης τόλμης του. παρέστιος = σύνοικος. μήτ' ἵστον φρονῶν = μήτε δύοιδεάτης μου στά πολιτικά (καί μέ τό ἔνα καί μέ τό ἄλλο θέλει νά δηλώσει δτι ἀποστέργει κάθε σχέση μέ αὐτόν καί στό δημόσιο καί στόν ἰδιωτικό βίο). τάδε = αὐτά ἔδω (πού ἀνέφερα πιό πάνω, τά δισεβή καί κακά).

Πραγματικές. πολλὰ τὰ δεινὰ... Ἀπό ποῦ παίρνει ἀφορμή ό χορός νά τραγουδήσει τό πρώτο στάσιμο καί νά θαυμάσει τή δεινότητα τοῦ ἀνθρώπου; χειμερίω νότω γιά νά δηλώσει δτι ο ἄνθρωπος ναυσιπλοεῖ καί δταν ή θάλασσα είναι πολύ τριχυμιώδης καί ταραγμένη, ὥπως συμβαίνει στήν Ἐλλάδα χυρίως μέ τούς νοτιάδες. Γάν Τήν ὄνομάζει ὑπερτάτων ἀπό τή μιά γιατί τή θεωρεῖ πρεσβύτατη καί ἀπό τήν ἄλλη γιατί ταυτίζεται πρός τή μητέρα τῶν θεῶν Ρέα ή Κυβέλη, πού γέννησε τούς ἄλλους θεούς, κι ἀκόμη γιά τήν ἰδιότητά της νά φυτρώνουν σ' αὐτή τά πάντα καί νά παράγει ὅλους τούς καρπούς· προκαλοῦσε πράγματι κατάπληξη γιά τήν ἀνεξάντλητη γονιμό-

τητα και την άφθαρσία της. φθέγμα Ἐννοεῖ βέβαια τήν ἔκφραση τῶν σκέψεων τοῦ ἀνθρώπου μέ φθόγγους, τόν ἐναρθρο λόγο, τόν ὅποιο ὁ Σοφοκλῆς θεωρεῖ ὅχι ὡς φυσικό δῶρο, ἀλλά ἐπινόημα τοῦ ἀνθρώπου και δημιούργημά του. καθώς πρέσβευαν και ἄλλοι φιλόσοφοι, οἱ Ἐλεάτες, ὁ Πρωταγόρας κτλ. λέγει άνεμόνεν τό φρόνημα, δηλ. τίς σκέψεις και τίς ἰδέες τοῦ ἀνθρώπου, λόγω τῆς μεγάλης ταχύτητας και εύκινησίας τοῦ νοῦ στό νά τίς συλλαμβάνει. ἀστυνόμους ὀργάς "Ο, τι εἶπε γιά τόν προφορικό και ἐνδιάθετο (ἐσωτερικό) λόγο ἔχει ἐφαρμογή και ἐδῶ, δηλ. ὅτι εἶναι βεβαίως ὁ ἀνθρώπος ἀπό τή φύση του (φύσει) πολιτικός και κοινωνικός, ὅπως τόνισε και ὁ Ἀριστοτέλης, ἀλλά τίς ἰδιότητες αὐτές, και ἰδίως τίς σχετικές μέ τή διαμόρφωση και ρύθμιση τῶν πολιτεῶν (κρατῶν), τίς τελειοποίησε και τίς μετέδωσε μέ τήν πολιτική ἐπικοινωνία και διδασκαλία. νόσων δὲ φυγάς ἔμπεφρασταν: "Αἰδα μόνον φεῦξιν οὐκ ἐπάξεται Πῶς διαρκῶς ὁ ἀνθρώπος παλεύει μέ τίς ἀσθένειες και τό θάνατο; Σχετικά μέ τό θάνατο ὁ λαός σήμερα λέει: «Μόνο τοῦ Χάρου δέν μπορεῖ κανείς νά κάνει τίποτα». νόμους χθονός, θεῶν δίκαιαν Ἐννοεῖ βέβαια τό ἀνθρώπινο και τό θεῖο ἦ φυσικό δίκαιο, τά ὅποια ὀφελεῖ ὁ πολίτης νά εύλαβεῖται και νά τηρεῖ.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ (376-581)

α') 376-440

Λεξιλογικές. διαιμόνιον τέρας = ὑπερφυσικό (ἐκπληκτικό) θαῦμα (κατηγορ. τοῦ τόδε). ἀμφινοῶ = μέ ἀμφιβολία προσβλέπω, ἀπορῶ, δέν μπορῶ νά πιστέψω· βραχυλογία, τό κανονικό θά τήν: διαιμόνιον τέρας ἐστὶ τόδε, ἐς ὁ ἀμφινοῶ. πῶς ἀντιλογήσω (ἀπορημ. ὑποτ.) = πῶς νά ἀντείπω; εἰδὼς ἐναντ. μετ. Οἰδίποδα = Οἰδίποδος, τό α εἶναι τύπος δωρ. τί ποτε (ἐστίν); τί ἀραγε συμβαίνει; οὐκ ἄγουσί σέ γε ἀπιστοῦσαν δή που τοῖς βασιλείοις νόμοις; δέ σέ φέρνουν ἀλήθεια, γιατί προφανῶς, κατά τή γνώμη μου, δέν πειθαρχεῖ στά βασιλικά προστάγματα; καθαιρῶ = συλλαμβάνω ἐπ' αὐτοφώρω. ἐν ἀφροσύνῃ = σέ ἀφρονα κατάσταση ἦ νά κάνει ἀσύνετα. ἥδ' ἐστ' ἐκείνη... ή σειρά τῶν λέξεων: ἐκείνη τή ἔξιργασμένη τοῦργον (τήν ταφήν) ἐστίν ἥδε. θάπτουσαν μετ. κατηγορημ. ὅδε = ἴδού, νά. ἀψόρος (ἄψ-ρέω) = πάλι. ἐς δέον = εἰς δέοντα καιρὸν = ἐπίκαιρα, στήν ὥρα. τί δ' ἐστιν; ἔκπληξη. ἔνυμετρος (ἐπιρρημ. κατηγορουμ.). ποίᾳ τύχᾳ; ταυτόχρονα μέ ποιό περιστατικό; προύβην = ἥλθα. οὐδέν ἐστ' ἀπώμοτον = τίποτε δέν ὑπάρχει πού μπορεῖ κανείς νά ἀρνηθεῖ μέ ὄρχο πώς δέ θά γίνει. φεύδω = διαφεύδω. ἥ πίνοια = ἥ δεύτερη γνώμη. τήν γνώμην = τήν πρώτη γνώμη. σχολῇ = μέ δυσολία, καθόλου. ἔξαυγχω = καυχιέμαι πολύ,

διακηρύσσω, διαλαλῶ. ταῖς σαῖς ἀπειλαῖς ἀναγκ. αἴτιο· ἡ σειρά τῶν λέξεων: ἐπεὶ ἔξηγχουν ἐγὼ σχολῆ ποθ' ἂν ηξειν δεῦρο... χειμάζομαι = πάσχω πολύ, καταταράζομαι, δοκιμάζω μεγάλη λύπη. οὐδὲν ἔοικεν = καθόλου δὲ μοιάζει. μῆκος = κατά τὸ μέγεθος. χαράν ἐννοεῖ τὴ μεγάλη χαρά του γιά τὴν ἀνέυρεση τοῦ δράστη τῆς ταφῆς. καίπερ ὅν ἀπώμοτος δι' ὄρκων (πλεονασμός) = ἂν καί εἰχα ὄρκιστει (πῶς δέ θά ἔλθω). καθηρέθη βλ. τό πιό πάνω καθαιρῶ. τάφον κοσμοῦσα (μετ. κατηγορ.) = νά φροντίζει τήν ταφήν, νά θάβει. κλῆρος ἐνθάδ' οὐκ ἐπάλλετο = δέν ἔγινε κλήρωση αὐτή τή φορά (ὅπως τήν πρώτη φορά). θοῦρμαῖον = τὸ ἔρμαῖον = τό εὔρημα. κρίνω = ἀνακρίνω. ἔξελέγχω = ἔξετάζω. δίκαιος είμι = (προσ. σύνταξη ἀντί ἀπρόσωπη) = δικαιοῦμαι. ἐλεύθερος ἀπηλλάχθωι (πλεον.) τῶνδε κακῶν ἀπό τίς τιμωρίες μέ τίς ὅποιες μέ ἀπειλησαν γι' αὐτήν ἐδῶ τήν ύποθεσην. τῷ τρόπῳ = μέ ποιό τρόπο. πόθεν τέθηκε ἀντί ποι., γιατί ύπαρχει κίνηση. ἡ καὶ ἔνυιες; ὄραγε ἔχεις σαφή συνείδηση τῶν λεγομένων σου; ὁρθῶς = ἀκριβῶς. ἴδων αἴτιολ.. ἡ σειρά τῶν λέξεων: ἴδων ταύτην θάπτουσαν τὸν νεκρόν, δὲν σὺ ἀπείπας θάπτειν. ἀπείπας τοῦ ἀπαγορεύω. ἐπίληπτος = ἐπ' αὐτοφώρω, πιασμένη ἀκριβῶς σ' αὐτό τό ἔργο. ὅπως γάρ ήκομεν (ἀντί ἥκον ἐγὼ) = μόλις δηλ. ἐπανήλθαμε. τὰ δεῖν' ἔκειν' ἐπήπειλημένοι = ἔχοντας ἀκούσει τίς φοβερές ἔκεινες ἀπειλές (στήν πραγματικότητα ἀπειλήθηκε καὶ ἐπανῆλθε μόνο ἔκεινος ὁ φύλακας, ἐνῶ οἱ ἄλλοι, πού περιμεναν, ἐπανήλθαν μαζί του καὶ σάρωσαν τή σκόνη). σαίρω = σαρώνω, καθαρίζω. κατέχω = καλύπτω. μυδάω = είμαι ύγρος, καί ἐπί πτώματος ἐδῶ = στάζω ἀπό σήψη. ἄκρων ἐκ πάγων = ἐπί τῶν ἄκρων πάγων (τό ἄκρον κατηγορ. καί ὅχι ἐπιθ. διορ.) = στά πλευρά (στίς πλαγιές) τῶν κορυφῶν τῶν βράχων. ύπτηνεμος = ἔχοντας τά νῶτα πρός τόν ἄνεμο καὶ προφυλαγόμενος ἀπό αὐτόν, ἀπάγκιος, ἀπάνεμος. ὅσμήν... ἡ σειρά τῶν λέξεων: πεφυγότες ὅσμήν ἀπ' αὐτοῦ, μή βάλῃ, ἀποφεύγοντας μήπως προσβάλει τίς μύτες μας ἡ ὅσμή (μήπως μᾶς πάρει ἡ μυρούδιά) πού ἐκπεμπόταν ἀπό τό πτώμα. ἔγερτι = ἄγρυπνα. ἐπίρροθος = ὑβριστικός. κακοῖσιν = μέ κακολογίες. ἀκηδῶ τινος = παραμελῶ κάτι. εἰ τις ἀκηδῆσοι πλαχ. ἐρωτ. πρότ., ἔξαρτάται ἀπό ἐννοούμενο ρῆμα φόβου σημαντικό. πόνος = ἡ ἐκτέλεση τοῦ ἐπίπονου ἔργου (τῆς φρουρήσεως τοῦ πτώματος). ἦν = γίνονταν. ἔστε = ωσότου. μέσω κατηγορ. ἐν αιθέρι μέσω = στή μέση τοῦ οὐρανοῦ (πρόκειται γιά τό μεσημέρι). θάλπω = καίω (ώς ἀμετάβ. ἐδῶ). τυφώς = μανιώδης, καταιγιστικός ὄνεμος, θύελλα. σκηπτός = ἀνεμοστρόβιλος. οὐράνιον ἄχος (παράθ. τοῦ προηγούμενου) = θεομηνία. πίμπλησι ἐνν. τοῦ σκηπτοῦ τήν πεδιάδα. αἰκίζω = κακοποιῶ, ἀποκόπτω. φόβη = φύλλωμα. ὅλης πεδιάδος = τῶν δέντρων τῆς πεδιάδας. ἐν δὲ ἐπιρρημ. = προσέτι μάλιστα. ἐμεστώθη (ἀπό τόν ἀνεμοστρόβιλο) = γέμισε. μύω κλείνω τά μάτια

(έδω, έξαιτίας του κουρνιαχτού που σηκωθήκε). είχομεν την θείαν νόσου = ύπομεναμε, ἀναμένοντας νά περάσει ἡ θεομηνία. καὶ τοῦδ' ἀπαλλαγέντος = καὶ ἀφοῦ τό κακό αὐτό (ό ἀνεμοστρόβιλος), σταμάτησε. ἐν χρόνῳ μαχρῷ = μετά ἀπό παρέλευση ἀρκετῆς ὥρας. κάνακωνει πικρᾶς ὅρνιθος δέξιν φθόγγον = καὶ βγάζει λυπτερή δέξια χραυγή σάν τήν χραυγή πικραμένου πτηνοῦ. λέχος εύνής = τήν κλίνη τῆς φωλιᾶς της. ὄρφανὸν = στερημένη. κενής προληπτ. κατηγορ. τοῦ εύνής = ὡστε νά είναι κενή. ὄρφανὸν κενής πλεον. Φυλὸν = γυμνό (ἀπό τή σκόνη). γύοισιν ἔξωμωξε = στέναξε γοερά. ἐκ δ' ἀράς (τμήση) ἡράτο = καὶ ἔξεφερε φοβερές κατάρες. εὔκροτητος = καλά σφυρηλατημένος. ἄρδην = κρατώντας φηλά. πρόχους (τή) = ἡ υδρία, τό κανάτι. χοαὶ = σπονδές. στέφει = στεφανώνει, περιρραίνει. ιέμεσθα (ένεστ.) = πέφτουμε ἀπάνω της. ἡλέγχομεν = ἀναχρίναμε. ἀπαρνος καθίσταμαι = ἀρνοῦμαι. ἄμι' ἡδέως ἔμοιγε κάλγεινῶς ἄμια = ταυτόχρονα μέ χαρά ἀλλά καὶ μέ λύπη δική μου τουλάχιστο. ἡδιστον καὶ ἀλγεινὸν κατηγορούμενα τῶν: τὸ πεφευγέναι καὶ ἄγειν... φύλους ἐνν. τήν Ἀντιγόνη, ὡς βασιλοκόρη. ἐμοὶ πέφυκε = είναι φυσικό σ' ἐμένα, είναι ἵδιο τοῦ χαρακτήρα μου. ἡσσω = κατώτερα. λαβεῖν = ὑπολαβεῖν = νά θεωρήσω. ἡ σειρά τῶν λέξεων: ἀλλ' ἐμοὶ πέφυκε λαβεῖν πάντα ταῦτα (δηλ. τὸ εἰς κακὸν τοὺς φύλους ἄγειν ἀλγεινὸν) ἡσσω τῆς ἐμῆς σωτηρίας.

Πραγματικές. Στό δεύτερο ἐπεισόδιο παρουσιάζεται ἡ συνάντηση τοῦ Κρέοντα καὶ τῆς Ἀντιγόνης καὶ ἡ μετά ἀπό αὐτή φοβερή σύγκρουσή τους. Ὁ χορός στούς στίχους 376-383 μέ ἀνάπαιστους, πού ρυθμίζουν τό βῆμα της ἀναγγέλλει στούς θεατές τήν εἰσόδο τῆς Ἀντιγόνης ἀπό ἀριστερά μέ τή συνοδεία ἐνός φύλακα. ἐς δαιμόνιον τέρας... Γιατί ὁ χορός αἰσθάνεται ἔκπληξη; Οιδίποδα Τόν ἀναφέρει ὁ ποιητής γιά νά δηλώσει ὅτι ἡ δυστυχία τῆς Ἀντιγόνης προέρχεται κατά κάποιο τρόπο κληρονομικά ἀπό τόν πατέρα. ἦδ' ἐστ' ἔκεινη... Μέ ποια ἐκδήλωση συναισθημάτων μιλάει τώρα ὁ φύλακας κατ' ἀντίθεση πρός τήν πρώτη του ἐμφάνιση; ἀναξ βροτοῖσιν οὐδὲν ἐστ' ἀπώμοτον Πώς μιλᾶ καὶ πάλι στήν ἀρχή ὁ φύλακας; ἔρμαιον Λεγόταν ἔτσι τό εύτυχές εὕρημα πού ὀφειλόταν στήν εὔνοια τοῦ θεοῦ Ἐρμῆ καὶ γι' αὐτό, ὅσες φορές οἱ ἀρχαῖοι ἔβρισκαν στήν τύχη τέτοιο ἀντικείμενο, ἀναφωνοῦσαν κοινὸς Ἐρμῆς. τυφώς ἀείρας σκηπτόν... Ἡ φοβερή περιγραφή τοῦ τυφώνα ἔξαιρει τό ἀτρόμητο τῆς Ἀντιγόνης, ἀφοῦ φοβήθηκαν οἱ ἀντρες, ὅχι ὅμως καὶ αὐτή. χοαῖσι τρισπόνδοισι Οἱ τριπλές σπονδές ἦταν ἀπό μελίκρατο (γάλα μέ μέλι) ἡ μία, ἀπό οἶνο ἡ ἄλλη καὶ ἀπό νερό ἡ τρίτη· ἄλλοτε πάλι ἡ πρώτη ἦταν ἀπό γάλα, ἡ δεύτερη ἀπό οἶνο καὶ ἡ τρίτη ἀπό μέλι καὶ νερό. Οἱ ἀρχαῖοι στρέφονταν πρός δυσμάς καὶ ἔχυναν αὐτές ἡ χωριστά καθεμιά ἡ ὅλες μαζί, ὅπως ἔκανε τώρα ἡ Ἀντιγόνη ἀπό μιά κανάτα,

άφοῦ τίς εἶχε ἀναμεῖξει μέσα σέ αὐτή. Καί σ' ἐμάς ὁ ἵερεας χύνει ἐπάνω στό νεκρό στόν τάφο τρεῖς φορές χοές (λάδι καὶ νερό). Ἱσσω λαβεῖν τῆς ἐμῆς σωτηρίας Νά παρατηρηθεῖ ἡ μεγάλη ἀντίθεση του χαρακτήρα τῆς Ἀντιγόνης καὶ τοῦ φύλακα.

β') 441-525

Λεξιλογικές. σὲ ἐνν. τὸ λέγω ἡ κρίνω. νεύω = κλίνω (ἡ Ἀντιγόνη μπροστά στόν Κρέοντα στέκεται σιωπηλή καὶ μέ τά μάτια κατεβασμένα). φῆς = δύμολογεῖς. καταρνέομαι-οῦμαι = ἀρνοῦμαι ισχυρά, ἐπιμένω στήν ἀρνηση· ἡ σειρά τῶν λέξεων: φῆς ἡ καταρνή μὴ δεδρακέναι τάδε; καὶ φημὶ κούκ... σχῆμα ἔκ παραλήλου, γιά μεγαλύτερη ἔμφασῃ! Η ἀπάντηση εἶναι ὅμοια μέ τήν ἐρώτηση· ἔτοι εἶναι πειραχτική γιά τόν Κρέοντα. τὸ μὴ ἐνν. δρᾶσαι. οἷ = ὅπου αἰτία = κατηγορία. ἔξω ἐλεύθερον πλέον. Μετά ἀπό αὐτό ἀπέρχεται ὁ φύλακας, γιά νά ἐπανέλθει ἀργότερα μεταμφιεσμένος ώς Ἰσμήνη. μὴ μῆκος = ὅχι μέ πολλά λόγια. ἥδησθα ἀρχαιώτερος τύπος του ἥδεις (οἴδα). τάδε = τά ὅσα ἔπραξε αὐτή. τί δ' οὐκ ἔμελον (ἐνν. εἰδέναι) = καὶ γιατί ὅχι. καὶ δῆτα (ὅ Κρέων δργίζεται) = καὶ ὅμως (μολονότι δηλ. γνώριζες). γάρ αἰτιολογεῖ τό ἐννοούμενο ναί, ἐτόλμων ὑπερβαίνειν... ἐν ἀνθρώποισι = μεταξύ τῶν ἀνθρώπων. σθένειν τοσοῦτον = ὅτι ἔχουν τόσο μεγάλη ισχύ. τὰ σὰ κηρύγματα τό λέγει μέ περιφρόνηση. ἀσφαλῆ = ἀσάλευτα, στερεά. θυητὸν σηντα ἐναντ. μετ. ὥσθ' ὑπερδραμεῖν (τοῦ ρήμ. ὑπερτρέχω) = ὥστε νά τά παραβεῖς. ζῆ = ισχύουν, ἔχουν κύρος. ἔξ ὅτου ἕφάνη (πλάγ. ἐρωτ.) = ἀπό πότε φάνηκαν. τούτων (βραχυλογ.), γιά τήν παράβαση αὐτῶν τῶν νομίμων, τῶν ἀγράφων (ἀναγκ. αἴτιο). οὐκ ἔμελον = δέν εἶχα σκοπό. δείσασα (δέδοικα). φρόνημα = θέληση, διάθεση. ἐν θεοῖσι = μπροστά στους θεούς· ἡ σειρά τῶν λέξεων: οὐκ ἔμελον ἔγώ οὐδενὸς ἀνδρὸς φρόνημα δείσασα ἐν θεοῖσι δάσειν δίκτην τούτων. ἔξιδει (ἔξιδα) = γνωρίζα καλώς. θανουμένη κατηγορήμ. μετ. πρόσθεν τοῦ χρόνου = πρίν ἀπό τόν πεπρωμένο χρόνο. αἴτε = τουναντίον (ἐγώ ἀντίθετα μ' ἐσένα). δστις γάρ... ὁ γάρ δικαιολογεῖ τό ἐννοούμ. καὶ λέγω ἔγώ κέρδος. ἐν πολλοῖς κακοῖς = μέσα σέ πολλά κακά (έννοει τίς δυστυχίες τῆς οἰκογένειάς της). κατθανάν ύποθ. φέρει = λαβαίνει, ἀποκομίζει. οὔτως = κατά ταῦτα, μετά ἀπό αὐτά. παρ' οὐδὲν ἀλγος ἔστι = καθόλου δέ μέ λυπεῖ. τὸ τυχεῖν τοῦδε... εἶναι ύποπ. τῆς προτάσεως αὐτῆς, τό παρ' οὐδὲν ἀλγος κατηγορ. τὸν ἔξ ἐμῆς μητρὸς ἐνν. γεγῶτα, γεννηθέντα. ἄθαπτον νέκυν κατηγορ. τοῦ προηγούμενου. εἰ τὸν ἔξ ἐμῆς μητρὸς θανόντ' ἄθαπτον ἡνσγόμην νέκυν = ἔάν θά ἀνεχόμουν, ὥστε ὁ γεννημένος ἀπό τή δική μου μητέρα (ό ἀδελφός μου) νά μείνει μετά τό θάνατό του ἄταφος. τοῖσδε = γι' αὐτό. ἀλγύνομαι = θλίβομαι, λυπάμαι γιά κάτι· ἡ σειρά τῶν λέξεων: εἰ δὲ δοκῶ

σοι νῦν τυγχάνειν δρῶσα μᾶρα... σχεδόν τι μώρω μωρίαν ὄφλισκάνω
 (τό σχεδόν τι φαίνεται ὅτι μετριάζει τή δεινή ὕβρη τοῦ μωροῦ, ἀλλά κυρίως
 περικλείει εἰρωνεία γιά τόν Κρέοντα) = ἵσως θεωροῦμαι μωρή ἀπό μωρό.
 τὸ γέννημα = ἡ ἰδιοσυγκρασία, ὁ χαρακτήρας. ὡμὸν (ἐνν. ὅν) = ὅτι εἴναι
 σκληρό, γιατί προηλθε ἀπό... εἶκω = ὑποχωρῶ, ὑποκύπτω. κακοῖς = στά
 ἀτυχήματα (στά ὅσα φοβερά ἔχουν συμβεῖ). τὰ σκλήρ' ἄγαν = τά πολύ ἄ-
 καμπτα. τά ὀλότελα ἀλύγιστα. πίπτειν ἀντί κατηγ. μετ. ἀπό τό ἵσθι. μάλι-
 στα = ὅτι συνήθως ταπεινώνονται. ἐγκρατῆς = ἴσχυρός. διπτὸν ἐκ πυρὸς
 (ὅργαν.) = ὁ όποιος πυρακτώθηκε. περισκελῇ (κατηγ.) = ὥστε νά σκλη-
 ρυνθεῖ πολύ. θραυσθέντα· ἡ σειρά τῶν λέξεων: εἰσίδοις ἄν καὶ τὸν ἐγκρα-
 τέστατον σίδηρον (δηντα) ὀπτὸν ἐκ πυρός, περισκελῇ, θραυσθέντα πλει-
 στα (σύστ. ἀντικ.) = σέ πάρα πολλά τεμάχια. θυμοῦμαι = ἔξαγριώνομαι.
 καταρτύομαι = σωφρονίζομαι, πειθαρχῶ. γάρ αἰτιολ. τό ἐννοούμ. ἀπό τό
 προηγούμενο: αὐτό θά πάθει καὶ αὐτή (ἢ Ἀντιγόνη), γιατί... οὐκέτε =
 δέν εἴναι ἐπιτραπέμενο, δέν ἐπιτρέπεται. μέγα φρονεῖν = νά μεγαλοφρονεῖ.
 δοῦλος (ἀντί ὑπάκοος): δέν ἀρμόζει σέ βασιλοκόρτη, ἀλλά διφέλεται στό πά-
 θος τοῦ Κρέοντα. οἱ πέλας = οἱ ἄλλοι. ὑβρίζω = παρεκτρέπομαι. τότε
 (συμπληρώνεται μέ τή μετ. ὑπερβαίνουσα) = ὅταν παράβαινε. ἐπειδήδρα-
 κεν = ἀφοῦ ἔχανε τήν πράξη (τήν ταφή). ήδε καθ' Ἐλξη πρός τό ὕβρις, ἀντί
 τόδε, καὶ ἐπεξηγεῖται ἀπό τά ἀμέσως ἐπόμενα: τούτοις ἐπαιυχεῖν καὶ δε-
 δρακοῦταν γελᾶν = νά καυχησιολογεῖ, γιατί διέπραξε αὐτά, καὶ ἄν καὶ τά ἐ-
 πράξε, νά φέρεται σκωπτικά, εἰρωνικά. ἢ = ἀλήθεια, στο α' ἀντήρ ἐνν. εἰμί,
 ἐνῶ στό β' ἔσται. ἀνατὶ (ἀπό τό ἀνατος, τό ὅποιο γίνεται ἀπό τό στερ. α
 καὶ ἀτη = βλάβη) = χωρίς τιμωρία. ταῦτα = ἡ βασιλική μου αὐτή ἔξουσία.
 κείσεται = θά ἔξακολουθεῖ νά ταπεινώνεται. τῆδε (ποιητ. αἰτ.) = ἀπό αὐτή
 ἐδῶ. ἀλλ' εἴτε κυρεῖ (τυγχάνει κόρη) τῆς ἀδελφῆς μου εἴθ' ὅμαιμονε-
 στέρα = εἴτε πλησιέστερη συγγενής. τοῦ παντὸς ἡμῶν Ζηνὸς ἐρκείου (ἐρ-
 κος) γεν. μεριστ. = ἀπό τόν ὅλο συγγενικό μας κύκλο. Τό Ζηνὸς ἐρκείου
 τέθηκε κατά μετωνυμία ἀντί τής συγγενείας, ἐνῶ τό τημὸν ἀντί τοῦ τημῶν.
 ἀλύσκω μόρον = διαφεύγω τό θάνατο. ἵσον ἐπαπιτιῶμαι = ἔξισου κατηγο-
 ρῶ. τοῦδε τάφου γεν. αἰτίας. βουλεῦσαι (ἐπεξήγ.) = ὅτι δηλ. σκέψηκε καὶ
 προμελέτησε καὶ ἀποφάσισε αὐτό (δηλ. τήν ταφή). Ἀχριβῶς στό σημεῖο αὐ-
 τό μπήκε στά ἀνάκτορα ἔνας στρατιώτης, γιά νά φέρει τήν Ἰσμήνη. νιν =
 αὐτήν. λυσσάω-ῶ = εἴμαι φοβερά ταραχμένος, μαίνομαι, λυσσιάζω. ἐπή-
 βολός τινος = κύριος κάποιου. φιλεῖ = συνηθίζει. θυμὸς = ψυχή. ἥρησθαι
 = νά ἔχει συλληφθεῖ ἐπ' αὐτοφώρω. κλοπεὺς = λαθραίος δράστης. πρόσθεν
 = πρωτύτερα (δηλ. πρίν ἐπιχειρηθεῖ τό κακό). τῶν μηδὲν ὀρθῶς ἐν σκότῳ
 τεχνωμένων = ἐκείνων πού τίποτα τό καλό δέ μηχανεύονται στά σκοτεινά.
 μισῶ γε μέντοι = ἀλλά ὅμως μισῶ. ἀλούς τις ἐν κακοῖς = ἀφοῦ πιάστηκε

κάποιος ἐπ' αὐτοφώρω νά κάνει τό κακό. καλλύνω = παρασταίνω γιά καλό. τοῦτο = τή σύλληψη γιά κακό. ή κατακτεῖναι μ' ἐλῶν = η νά μέ πιάσεις καί νά μέ σκοτώσεις. ούδεν ενν. θέλω μείζον. μὲν = τουλάχιστο. τοῦτο = τὸ ἔλεῖν σε = τό ὅτι σέ ἔχω πιάσει. μέλλεις (ένν. κατακτεῖναι) = ἀναβάλλεις, βραδύνεις. ἀφανδάνω = δέν ἀρέσω. καὶ σοὶ τάμα ἀφανδάνοντ' ἔφυ = οἱ λόγοι μου καὶ γενικά ή συμπεριφορά μου δέν ἡταν ἀρεστά σ' ἐσένα. κατέσχον γ' ἄν = τουλάχιστο θά ἀποκτοῦσα. πόθεν = ἀπό κάποιο ἄλλο γεγονός. κλέος μέση λέξη, γιά καλό καὶ κακό. εὔκλεέστερον κλέος μεγαλύτερη δόξα. ή τιθεῖσα = η εἰ ἐτίθην. τούτοις = πού ἀποτελοῦσαν τό χορό, ἀντικ. τοῦ ἀνδάνειν = ὅτι ἀρέσει, ἄλλα καὶ ποιητ. αἴτιο τοῦ λέγοιτ' ἄν. τούτοις λέγοιτ' ἄν τοῦτο πᾶσιν ἀνδάνειν = τοῦτο θά ὁμοιογοῦσαν καὶ ὅλοι αὐτοί ἔδω (τοῦ χοροῦ), ὅτι τούς εἶναι ἀρεστό (ὅτι τό ἐπιδοκιμάζουν). ἐγκλήμα γλώσσαν = δένω τή γλώσσα. ή τυραννίς (τό ἀφηρημένο ἀντί τοῦ συγκεκριμένου) = ὁ τύραννος. πολλὰ τ' ἄλλα εὔδαιμονεῖ = καὶ ἀπό πολλές ἄλλες ἀπόφεις πλεονεκτεῖ. τοῦτο τό ὅτι εἶναι καλό νά γίνει ή ταφή τοῦ Πολυνείκη. Τό δρῶσι, δπως καὶ τό προηγούμ. δράξ ἔχει γνωμική σημασία = γνωρίζουν, φρονοῦν. ὑπίλλω (μεταφορά ἀπό τούς σκύλους πού φοιβοῦνται καὶ μαζεύουν τήν οὐρά κάτω ἀπό τά σκέλια τους) = συμμαζεύω ἀπό φόβο. στόμα = τή γλώσσα ἐπαιδοῦμαι = ντρέπομαι. χωρὶς τῶνδε = διαφορετικά ἀπό αὐτούς, διαφωνώντας μέ τή γνωμή αὐτῶν ἔδω, δηλ. τῶν γερόντων τοῦ χοροῦ. εἰ φρονεῖς = ἄν (ἐπειδή) σκέπτεσαι καὶ ἔκτελεῖς τίς σκέψεις σου (δηλ. αὐτοί πού ἀποτελοῦν τό χορό εἶναι δυνατό νά ἔχουν τίς ίδιες μ' ἐσένα σκέψεις, ἄλλα δέν τίς ἔκτελούν, μόνο μπακούσουν στίς διαταγές τοῦ ἄρχοντα). γάρ = αἴτιολογεῖ τό ἐννοούμ. ούκ ἐπαιδοῦμαι. ούδεν αἰσχρὸν = δέν ὑπάρχει καμιά ντροπή. ὁμόσπλαχνος = ἀδελφός. ὁ καταντίον = ὁ ἐναντίον τοῦ Πολυνείκη (ὁ Ἐτεοκλῆς). μᾶς τε (μητρός) ἐνν. γεγών. πῶς δῆτ' ἔκεινω δυσσεβῆ τιμῆς χάριν = πῶς δῆται τιμῆς (Πολυνείκη) χάριν δυσσεβῆ ἔκεινω; πῶς λοιπόν ἀποδίδεις τιμή στόν Πολυνείκη, ή ὅποια μαρτυρεῖ ἀσέβεια γιά ἔκεινον (τόν Ἐτεοκλῆ); ταῦτα = ὅτι τιμώντας τόν Πολυνείκη δείχνω ἀσέβεια στόν Ἐτεοκλῆ... εἰ τοὶ σφε τιμᾶς ἐνν. ως κύριο ρῆμα μαρτυρήσει ταῦτα... σφέ τόν Ἐτεοκλῆ. πορθῶν... ἐνν. ὥλετο ἀδελφός. ὅπερ = ὑπέρ, ὑπέρ αὐτῆς. τοὺς νόμους ἵσους ποθεῖ = ἔχει τήν ἀξίωση οἱ νόμοι πού διέπουν τήν ταφή νά εἶναι ἵσοι γιά ὅλους. ἵσος = εἶναι στήν αὐτή μοίρα. λαχεῖν = ὕστε νά πάρει τήν ίδια τιμή. εὐαγγῆ = εὐσεβή. τάδε = οἱ διακρίσεις αὐτές γιά τούς νεκρούς. συνέχθω = μισῶ μαζί, μετέχω στό μίσος τῶν ἄλλων. συμφιλῶ = ἀγαπῶ μαζί, συναγαπῶ, μετέχω στήν ἀγάπη. οὐτοὶ ἔφυν δέ γεννήθηκα βέβαια, δέν εἶμαι βέβαια τέτοια κατά τή φύση. νὺν = λοιπόν. κείνους αὐτούς πού βρίσκονται στόν "Αδη καὶ μάλιστα τόν Πολ.

έμου δὲ ζῶντος... στά ἐπιχειρήματα τῆς Ἀντιγόνης ὁ Κρ. ἀπαντᾶ μέ σα-
τραπικό ἀξίωμα.

Πραγματικές. καὶ φημὶ δρᾶσαι... Πῶς χαρακτηρίζεται τό ήθος τῆς
Ἀντιγόνης μέ τὴν ὄμοιογία τῆς πράξεώς της κατά δύο τρόπους καὶ μέ σθέ-
νος; Ἀσφαλῶς μᾶς προδικάζει τῇ σύγκρουστῇ της πρός τὸν Κρέοντα, πού
πρόκειται νά ἐπακολουθήσει, καὶ τὴν ἀναδείχνει ἡρωΐδα. οὐ γάρ τί μοι
Ζεὺς Θέλει νά πεῖ ὅτι μόνο ἂν ὁ Ζεύς καὶ ἡ Δίκη, πού καθόρισαν τὴν ὑπο-
χρέωση τῶν ἀνθρώπων νά θάβουν τούς νεκρούς, διάταξαν τά διντίθετα, τότε
θά ὑπάκουε σ' αὐτούς· θεωρεῖ δηλ. τό θεῖο καὶ φυσικό δίκαιο ἀνώτερο ἀπό
τό ἀνθρώπινο καὶ τό θετό. Δίκη κόρη τοῦ Δία καὶ τῆς Θέμιδας. Εἶναι σύνε-
δρος τοῦ Δία πού παρακολουθεῖ ἀγρυπνα τά δσα συμβαίνουν στή γῆ καὶ
στόν "Αδη" καὶ ἀναφέρει κάθε φορά στό Δία γιά τὴν τιμωρία ἔκεινων πού
παραβαίνουν τούς κανόνες καὶ τίς σχέσεις πού διέπουν τό κόσμο. οὐ γάρ τι
νῦν γε κάχθες... Οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες ἀνέκαθεν εἶχαν τὴν διντίληψη γιά τό
αιώνιο κύρος τοῦ φυσικοῦ δικαίου. σχεδόν τι μώρω... Ή στάση τῆς Ἀντι-
γόνης μέ τά λόγια της ἀπό ὑπερήφανη καὶ ἀνδροπρεπής γίνεται αὐστηρή
καὶ περιφρονητική, ώστε νά σηματίσουμε τή γνώμη ὅτι καμιά πιά συνεν-
νόηση δέν εἶναι δυνατή ἀνάμεσά τους. τά σκλήρ' ἄγαν φρονήματα... Τρα-
γική εἰρωνεία γιά τὸν Κρ., στόν ὅποιο αὐτά θά βροῦν τὴν ἐφαρμογή στό τέ-
λος τοῦ δράματος. Ζηνὸς ἔρκειον Ὄνομάζεται ἔτσι, γιατί ὁ βωμός του βρι-
σκόταν στό προαύλιο (τό ἔρκος) κάθε οἰκίας. οὐ γάρ τι δοῦλος Βλ. τίς ἀντι-
λήψεις τοῦ ἀρχαίου κόσμου σχετικά μέ τή μεγάλη ἀπόσταση, πού ὑπῆρχε
μεταξύ ἐλευθέρων καὶ δούλων, τὴν ὅποια κατάργησε ὁ χριστιανισμός. Ἀπό
ὅλους ὅμως τούς ἀρχαίους λαούς οἱ Ἑλληνες, καὶ μάλιστα οἱ Ἀθηναῖοι, φέ-
ρονταν σχετικά ἡπιότερα πρός τούς δούλους τους καὶ εἶχαν θεσπίσει γιά
χάρη τους προστατευτικούς νόμους. οὕτοι ποθ' οὐχθρός... Ἐπικρατοῦσε ἡ
ἰδέα ὅτι τά φυχικά πάθη ἐπακολουθοῦσαν νά ὑπάρχουν καὶ στόν "Αδη, καὶ
γι' αὐτό ἡ φυχή τοῦ Αἴαντα, καθώς βλέπουμε στήν "Οδύσσεια (λ 583), ἀπα-
ξίωσε κάθε συνομιλία μέ τὸν "Οδύσσεα, ὅταν αὐτός κατέβηκε ἐκεῖ. οὕτοι
συνέχθειν, ἀλλὰ συμφιλεῖν ἔψυν Καί μέ αὐτό μόνο τό στίχο μπορεῖ ἀριστα
νά χαρακτηριστεῖ τό ήθος τῆς Ἀντιγόνης.

γ') 526-581

Λεξιλογικές. καὶ μήν = ἀλλά νά (αύτές τίς λέξεις χρησιμοποιεῖ συνήθως
ὁ Σοφοκλῆς γιά τά πρόσωπα πού εἰσάγονται). εἴβομαι καὶ εἴβω = χύνω.
φιλάδελφα δάκρυα = δάκρυα ἀδελφικῆς ἀγάπης. νεφέλη = θλίψη, κατή-
φεια (μεταφ. ἀπό τή νεφέλη τοῦ οὐρανοῦ, ἡ ὅποια κάνει τήν ήμέρα κατηφή
καὶ ἐπιφέρει τή βροχή). ὑπὲρ δρφύων (ἐνν. οὖσα = ἐπικαθισμένη) = ἐπάνω

ἀπό τά φρύδια. νεφέλη δ' ὁφρύων ὑπερ = καί ἡ κατήφεια σάν νεφέλη ἐπικαθισμένη ἐπάνω ἀπό τά φρύδια της. αἰσχύνω = ἀσχημίζω. αἱματόεις = αἱματόχρωμος, κατακόκκινος (ἀπό τά κλάματα καί τή μεγάλη στενοχώρια γιά τήν περιπέτεια τῆς ἀδελφῆς της). ρέθος (ρέθεια στόν "Ομηρο = τά μέλη τοῦ σώματος) = τό πρόσωπο. τέγρω = βρέχω. εὐώφ-εύῶπος = ἔκεινος πού ἔχει καλή ὄψη, ὁ ὠραῖος (ἀπό τήν αἰτιατ. εὐῶπα προϊλθε καί ἡ σημερινή λέξη γώπω, τό φάρι μέ τά μεγάλα καί ὠραῖα μάτια). ὑφειμένη (ρ. ὑφειμαι) = (όχιά) πού ἐλλοχεύει (ἐνεδρεύει). κατ' οἴκους = σύνοικός μου. λήθουσα = χωρίς νά τό καταλαβαίνω. μ' ἔξπινες = μοῦ ἔπινες τό αἷμα (μεταφορ. ἀπό τή βδέλλα, γιατί ἡ ὄχιά δέν πίνει αἷμα). δύ' ἀτα κ' ἀπαναστάσεις (τέθηκαν τά ἀφηρημένα ἀντί γιά τά συγκεκριμένα) = δύο συμφορές (πανούκλες) καί ἐπαναστάτριες. ἡ ἕσμη (ἕξμινυμι) = ἡ θά ἀρνηθεὶς μέ ὅρκο. ὁμορροθῶ (μεταφορά ἀπό τόν ρόθον = τόν κρότο πού παράγεται ἀπό τούς κωπηλάτες, ἐνώ κωπηλατοῦν συγγρόνως) = συμφωνῶ. ἔνυμετίσχω τῆς αἰτίας καί φέρω = συμμετέχω στήν κατηγορία, ἀναλαμβάνοντας καί ἐγώ τήν εὐθύνη τῆς πράξεως. ἀλλ' οὐκ ἔάσει γέ σοι τοῦτο ἡ δίκη = ἀλλά δέ θά ἐπιτρέψει βέβαια τοῦτο σ' ἐσένα ἡ δικαιοισύνη. κοινοῦμαι τινα = παίρνω κάποιο συμμέτοχο. ἐν κακοῖς τοῖς σοῖσι = στή δυστυχία σου. ἔνυμπλους = συμμέτοχος. τοῦ πάθους = τοῦ παθήματός μου. ὧν = τίνων, ποιῶν (ἐνν. εἰσί, πλάγ. ἐρώτ. ἀπό τό ἔνυμπλορες). ἔνυμπλορές εἰσι = ἔνυμπασι = γνωρίζουν καλά. στέργω = ἀγαπῶ. ἀτιμάζω = στερῶ ἀπό τήν τιμή. μὴ οὐ (ἔθεσε δύο ἀρνήσεις λόγω ἔξαρτήσεως ἀπό ἀρνητική ἔννοια μὴ ἀτιμάσσης) = ἀπό τό νά μη. ἀγνίζω = ἔξαργνίζω, ἔξιλεώνω. μοι κοινὰ (= κοινῆ) = ἀπό κοινοῦ μ' ἐμένα. ἔθιγες (θιγγάνω) = ἀγγιέες, ἔβαλες χέρι. ποιοῦμαι ἐμάυτου = οἰκειοποιοῦμαι, θεωρῶ δικά μου. ἀρκέσω... ἀντί τῆς ἀπρόσωπης συντάξεως: ἀρκετὸν ἔσται θυγήσκειν ἐμέ. λελειμμένη σου (ύποθ. μετ.) = ἔάν σε στερηθῶ. κηδεμῶν (ἐνν. εἶ) = ἐνδιαφέρεσαι. ταῦτ' ἀνιᾶς με (σύνταξη μέ διπλή αἰτιατική) = μέ αὐτά μέ λυπεῖς. ἀλγοῦμσα μὲν δῆτα (ἐνν. τό ρ. ἀνιώ σε) = ὀπωσδήποτε ὅμως αἰσθανόμενη θίλιψη. γέλωτα ἐν τινι γελῶ = περιγελῶ κάποιον. τί δῆτα... ἡ σειρά τῶν λέξεων: (εἰ μὴ πρότερον ὡφέλησά σε) ἀλλὰ νῦν δῆτα τί ἀν σ' ἔτι ὡφελοῦμ' ἐγώ; = ἀλλά τώρα τουλάχιστο σέ τί μπορῶ νά σέ ὡφελήσω: οὐ φθονῶ = δέν ἀρνοῦμαι. ὑπεκψυγεῖν σε ἐνν. τό θάνατο. ἀμπλάκω (ἀορ. τοῦ ἀμπλακίσκω) ἀπορηματική ύποτ. = νά ἀποτύχω, νά στερηθῶ ἀπό τήν τιμή νά μετάσχω. γάρ = αἰτιολογεῖ τό ἐννοούμενο ναί. αἱροῦμαι = προτιμῶ. ἀλλ' οὐκ ἐπ' ἀρρήτοις = ἀλλά ὅχι χωρίς νά πώ τούς λόγους (τίς ίδεες πού μέ ὕπησαν). τοῖς δοτ. προσ. ἀπό τό ἐννοούμενο ἐδόκεις (μέ τό τοῖς μὲν ἐνν. τόν Κρέοντα, μέ τό τοῖς δὲ τόν Πολυνείκη καί τούς κάτω θεούς). σὺ μὲν τοῖς - τοῖς δ' ἐγώ σχῆμα χιαστό. καὶ μὴν ἡ ἔσμαρτία ἵση ἔστιν νῷν = καί ὅμως ἡ παρεκ-

τροπή, τό ἀμάρτημά μας είναι ὅμοιο (ἐπειδή ἀπό τή μιά ή 'Αντιγόνη ἔκανε τήν πράξη, ἀπό τήν ἄλλη ή Ισμήνη συμφωνοῦσε ώς πρός τήν ἀρχή, ἄλλα τῆς ἔλειπε τό ἐπιβαλλόμενο θάρρος). ζῆς = δικαιούσαι νά ζεῖς. τώ πατίδε - τήν μέν, τήν δὲ σχῆμα καθ' ὅλον καί μέρος. ἀφ' οὐ τὰ πρῶτ' ἔφу ἀπό τή στιγμή τής γεννήσεώς της (χαρακτηρίζει τήν 'Αντιγόνη ώς ἀνέκαθεν ἀπείθαρχη). οὐδ' ὅς ἀν βλάστη... (ἀπόδοση) = ὅχι μόνο ό νοῦς (τό μυαλό) που ἀποχτίεται μέ τήν πείρα, ἀλλά καί ὁ ἐμφυτος νοῦς δέν παραμένει σ' αὐτούς που δυστυχοῦν παρά σαλεύει (βγαίνει ἀπό τή θέση του). σοὶ γοῦν (ἐνν. ἔξεστη) = ἔσενα λοιπόν σάλεψε ό νοῦς. ὅτε = ἀπό τή στιγμή κατά τήν ὄποια. γάρ αἰτιολ. τό ἐννοούμ.: ναί, πράσσων κακῶς (= δυστυχῶ), τό ὄποιο εἶπε η Ισμήνη ἀπό παρανόηση ἀπό τό πράσσειν κακά. ἀτερ τῆσδε = χωρίς αὐτή. ἥδε (ἔχει σχέση μέ τό προηγούμενο τῆσδε) = αὐτή ἐδῶ (ώς παρούσα καί ζωντανή, ἐνώ είναι πεθαμένη). νυμφεῖα = ό γάμος, καί κατά μετωνυμία = ή νύφη. ἀρώσιμος = αὐτός που μπορεῖ νά ἀρωθεῖ, νά ὀργωθεῖ, νά σπαρθεῖ. γύνης = ἀγρός (ἐδῶ ἐνν. κόρη). οὐχ ως γ' ἔκεινω τῆσδε τ' ἦν ἥρμοσμένα = ἀλλά τά του γάμου οὐχ ἔσται ἥρμοσμένα, ως γ' ἔκεινω... = ἀλλά ό γάμος μέ ἄλλη δέ θά είναι ταιριαστός στόν ἰδιο βαθμό, ὅπως ἡταν ταιριαστός μεταξύ αὐτής ἐδῶ καί ἔκεινου. οἱέσι ἀντί τοῦ ἐνικοῦ ἀριθμοῦ. στυγῶ = μισῶ. τό σὸν λέχος = ό λόγος σου γιά τό γάμο, ή νύφη γιά τήν ὄποια μιλᾶς (λέγεται μέ σκληρό ὑπανιγμό). σ' ἀτιμάζει ό Κρ. βρίζοντας τή μνηστή του Αἴμονα καί ἀρνούμενος τό γάμο του μέ αὐτή, βρίζει τόν ἰδιο τό γιό του. ό πανύσων = αὐτός που πρόκειται νά διαλύσει (ἐνν. μέ τό θάνατο τῆς 'Αντιγόνης: τραγ. ειρωνεία, γιατί ή διάλυση θά γίνει μέ τό θάνατο καί τοῦ ἰδιου τοῦ γιοῦ, τοῦ Αἴμονα). ἔφу = προώρισται, ἔστι, δεδογμένα ἔστι = είναι ἀποφασισμένο. καί σοὶ γε κάμοι ποιητ. αἰτια στό δεδογμένα ἔστι. (Γιατί καί ὁ χορός στό στίχο 213 είχε ἀποφανθεῖ γιά τήν τιμωρία αὐτού που θά ἀποκαλυφθεῖ ώς δράστης τής ταφῆς), μή τριβάς ἔτι (ἐνν. τριβάς χρόνου ποιεῖσθε) = μή βραδύνετε, μή χρονοτριβεῖτε πιά. νιν = αὐτές. ἐκ δὲ τοῦδε = ἀπό δῶ λοιπόν καί στό ἔξης. μηδ' ἀνειμένας = καί ὅχι χειραφετημένες, ἐλεύθερες. θρασὺς = τολμηρός. τὸν "Αἰδην πέλας τοῦ βίου = τόν "Αδη (τό θάνατο) νά προσεγγίζει τή ζωή τους, ἐπομένως: νά ἐπίκειται ό θάνατος. Μετά ἀπό αὐτό ἀπάγονται οι δύο ἀδελφές στό γυναικωνίτη ἀπό τούς δύο δορυφόρους τοῦ Κρέοντα.

Πραγματικές. ἐπαναστάσεις θρόνων 'Ο τύραννος πάντοτε ύποπτεύεται συνωμοσίες καί ἀνατροπές. οὔτ' τήθέλησας ὅταν δηλ. τῆς ἔκανε τήν πρόταση νά πάρει μέρος στήν ταφή, πρίν προβεῖ σέ αὐτή. ξύμπλουν Οι 'Αθηναῖοι, ώς λαός ναυτικός, χαίρονταν ἀκούοντας ναυτικές λέξεις, ὅπως ὅμορ-

ροθεῖ κτλ. τοῦδε γάρ σὺ κηδεμών 'Εννοεῖ πώς ή 'Ισμήνη ἐνδιαφέρεται γι' αὐτόν, ἐπειδὴ δέ θέλησε νά πάρει μέρος στήν ταφή καί ἐπειδὴ ύπακουσε τυφλός στίς διαταγές τοῦ Κρέοντα. τί ταῦτ' ἀνιψίς μ' οὐδὲν ὠφελουμένη; Τό παράπονο αὐτό τῆς 'Ισμήνης εἶχε καλό ἀποτέλεσμα, ἀπό τή μιά γιατί ή 'Αντιγόνη ἀποβαίνει στό ἔξης ἡπιύτερη, ἀπό τήν ἄλλη γιατί σώζεται ή 'Ισμήνη ἀπό τήν καταδίκη, ἔφόσον ή 'Αντιγόνη τῆς φέρθηκε αὐστηρά μπροστά στόν Κρέοντα. σύ μὲν ξῆς, η δ' ἐμή φυχὴ πάλαι τέθνηκε. 'Η ἀπόσταση μεταξύ τῶν δύο ἀδελφῶν εἶναι μεγάλη: 'Η 'Ισμήνη ἔχει δικαιώματα στή γήινη αὐτή ζωή, τῆς ὁποίας ἀκολούθησε τίς ἰδέες, ἐνῶ ή 'Αντιγόνη, ὡς ἡρωΐδα γιά τίς υψηλές καί θείες ἀντιλήψεις της, πρό πολλοῦ ἀνήκει σέ ἄλλες σφαῖρες υψηλότερες καί εὐγενέστερες, στήν ἄλλη ύπερεκόσμια ζωή. ἀρώσιμοι γάρ χάτερων γύναι. Λέγει αὐτό, γιατί, ὅπως ή γῇ παράγει καρπούς μέτο ὄργωμα, ἔτσι καί ή γυναίκα εἶναι κατάλληλη γιά τεκνοποίια. 'Αξίζει μάλιστα νά σημειωθεῖ ὅτι ὁ Κρέων, παραγνωρίζοντας στήν ὄργη του τήν ἐνωση τῶν δύο εὐγενῶν ύπάρχειν, συναισθηματικά δεμένων (ένωμένων), θεωρεῖ τό γάμο ως ἀποκλειστικό μέσο γιά τή γέννηση παιδιών κτλ. ὡς φίλταθ' Αἴμον 'Ο Αἴμων ήταν δευτερότοκος γιός τοῦ Κρέοντα· ὁ πρώτος γιός του, ὁ Μεγαρέας, θυσιάστηκε μέ πρόταση τοῦ μάντη Τειρεσία γιά τή σωτηρία τῆς πόλεως. 'Η 'Ισμήνη προσφωνεῖ τόν Αἴμονα μέ περιπλάνεια φίλτατον, ως ξάδελφο καί μνηστήρα τῆς ἀδελφῆς της καί ἀκόμη γιατί βριζόταν ἀπό τόν πατέρα του. γυναίκας εἶναι μηδ' ἀνειμένας. 'Εδῶ μιλάει ἀναχρονιστικά ὁ Σοφοκλῆς γιά τίς γυναίκες τῶν ἴστορικῶν χρόνων, οἱ ὅποιες πράγματι στίς Ἰωνικές φυλές, καί μάλιστα στούς Αθηναίους, ήταν ύποταγμένες ύπάρχεις μέ προορισμό τους νά γεννᾶνε παιδιά καί νά ρυθμίζουν καλά τό νοικοκυριό τους. Καί τότε ὅμως ή γυναίκα δέν ταπεινώθηκε ἀπέναντι στόν ἄντρα καί δέ μεταβλήθηκε σέ ἀνδράποδο, ὅπως στούς βάρβαρους λαούς τῆς Ασίας. 'Αντίθετα, στούς ήρωικούς χρόνους ή γυναίκα ἀπολάμβανε μεγάλη ἐκτίμηση, καθώς βλέπουμε στά δυμηρικά ποιήματα, καί ἀπό πολλές ἀπόφεις ή θέση της ήταν ἰσοδύναμη μέ τή θέση τοῦ ἄντρα.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΣΤΑΣΙΜΟ (582-625)

Λεξιλογικές. στροφή α'. ἀγευστος (μέ ἐνεργ. διάθ.) = ἀγευστη, πού δέ γεύτηκε, πού δέ δοκίμασε, ἀπαλλαγμένη ἀπό συμφορές. αἰών = ζωή. οἰς = ὕν. δόμος = οἶκος. ἄτα δωρ. (ἄτη) = συμφορά· γεν. διαιρ. τοῦ οὐδὲν = καμιά συμφορά. ἐπὶ πλῆθος γενεᾶς = γιά πολλές γενιές (δέ σταματά σέ μιά γενιά, ἀλλά μεταβαίνει ἀπό τή μιά στήν ἄλλη). ή σειρά τῶν λέξεων: οἰς γάρ ἀν ὁ δόμος σεισθῇ θεόθεν, (τούτοις) οὐδὲν ἐλλείπει ἔρπον ἐπὶ πλῆθος γενεᾶς. ὅμοιον ἐνν. ἔστι. ὥστε = ὅπως. ποντίαις δυσπνόοις Θρήσσαισι

πνοαῖς (ἀναγκ. αἰτ.) = ἔνεκα τῶν θαλασσινῶν θρακικῶν ἀνέμων που πνέουν μέ μανία. ὑφαλον ἕρεβος = τά σκοτεινά ὑφαλα στρώματα (τῆς θάλασσας). ἐπιδράμη = ἐφορμήσει· ή σειρά τῶν λέξεων: ὅμοιόν ἐστι (τὸ πρᾶγμα), ὡστε ὅταν οἶδμα δυσπνόις ποντίαις Θρήσσαις πνοαῖς ἐπιδράμη ὑφαλον ἕρεβος. βυσσόθεν = ἀπό τό βυθό τοῦ πυθμένα. κελαιώδς = μαύρος, μέ σκοτεινό χρῶμα. κυλίνδω = ἀνασκάβω, ἀνασκαλεύω, ή θίζθινδς = ή ἀμμώδης ἀκτή τῆς θάλασσας καί ὁ πυθμένας της. δυσάνεμος = πού ταράζεται ἀπό κακούς ἀνέμους, ἀνεμόδαρτη. βρέμω = ἀντηχῶ. στόνος = στεναγμός, μυκηθμός. στόνω βρέμουσι = στενάζοντας ἀντηχοῦν. ἀντιπλῆγες = αὐτές πού πλήγσονται κατά μέτωπο.

ἀντιστροφή α': **ἀρχαῖα** (ἐπιρρηματικῶς) = ἀπό παλαιά. **πήματα** = δυστυχήματα. ἐπὶ πήμασι φιθιῶν = ἐπάνω στά δυστυχήματα τῶν γενιῶν πού ἔξαφανίστηκαν· ή σειρά τῶν λέξεων: ὄρωμαι (ἀντί ὄρω) τὰ πήματα τῶν Λαζδ. οἴκων πίπτοντα ἐπὶ πήμασι βροτῶν· παρήχηση τοῦ π. οὐδ' ἀπαλλάσσει = καί δέν ἀπολυτρώνει (ἀπό τά δυστυχήματα). γενεὰν γένος = ή προηγούμενη γενιά τήν ἐπόμενη. ἔρείπω = καταγκρεμίζω, καταβάλλω, φθείρω. οὐδ' ἔχει λύσιν = οὐδ' ἔχει τέρμα (ύποκ. τὰ πήματα) = καί δέν ἔχουν τέλος οἱ συμφορές. νῦν γάρ = γιατί τώρα (παραδείγματος χάρη). ὑπέρ ἐσχάτας ρίζας = ἐπάνω ἀπό τήν τελευταία ρίζα (ἐνν. τίς δύο ἀδελφές καί ίδιως τήν Ἀντιγόνη, πού ἀπό τό γάμο της, σάν ἀπό ρίζα, θά προέρχονται νέοι κλάδοι τοῦ οίκογενειακοῦ δέντρου). ἐτέτατο φάος = εἰχε ἀκτινοβολήσει ἀκτίνα σωτηρίας (ἐλπίδας). **κατ'** ἀμῷ (τμήση), καταμῷ = κατακόπτει, θερίζει. φοινία κοπὶς νερτέρων θεῶν = τό φονικό μαχαίρι τῶν κάτω θεῶν. λόγου ἄνοια καί φρενῶν ἐρινὺς (ἐπεξῆγ. τοῦ προηγούμενου) = ἀσυνείσια καί διατάραξη φρενῶν (ἐνν. τήν Ἀντιγόνη, ή ὅποια ἀπό ἀμυνοσύνη περιφρόνησε τό κήρυγμα τοῦ Κρέοντα· ἐπίσης ἀπό φρενοβλάβεια ἐπισκοτίστηκε ὁ νοῦς της).

στροφή β' **δύνασις** = δύναμη. **ὑπερβασία** = παράβαση, ἀμάρτημα· κατ' ἄλλη ἐρμην.: ἀλαζονεία, ἐπαρση. τὸν = ἦν. κατάσχοι θά κατέβαλλε. **πανταχρεύς** (πάντα-ἀγρεύω) = αὐτός πού τά πάντα κυριεύει, ὁ παντοδαμαστής. ἀκάματοι κατηγορ. ἔξηγεῖται ἐπιρρημ. = ἀκούραστα. μῆνες = χρόνος. ἀγήρως = ἀγέραστος. χρόνω = μέ τήν πάροδο τοῦ χρόνου. δυνάστας = ώς κυρίαρχος. κατέχεις = ἔχεις ώς ἔδρα. Ὁλύμπου μαρμαρόεσσα αἰγλα = ή ἀστραφτερή λαμπρότητα τοῦ Ὁλύμπου. τό τ' ἔπειτα = καί κατά τό προσεχές μέλλον (ἐπομένως καί κατ' αὐτό τό παρόν). καὶ τὸ μέλλον καὶ τὸ πρὸν = καί κατά τό ἀπώτερο μέλλον καί κατά τό παρελθόν. ἐπαρκεῖ νόμος = ίσχύει, ἐπικρατεῖ ὁ νόμος αὐτός. οὐδὲν ἔρπει = δέν προχωρεῖ καθό-

λου. πάμπολυ = πάρα πολύ· ή σειρά τῶν λέξεων: ὁ δὲ βίστος θνατῶν οὐδὲν ἔρπει πάμπολύ γ' ἔκτος ἄτας.

ἀντιστροφή β'. πολύπλαγκτος = πολυπλάνητος (πολὺ + πλάνω = πλανῶ), ἀβέβαιη. ὄνασις (ἀπό τό δύνημι = ὠφελῶ) (ἐστὶν) = εἶναι ὡφέλεια. κουφόνους ἔρως = ἀνόητη ἐπιθυμία. κουφόνων ἐρώτων γεν. ὑποκ. στό ἀπάτα, τήν ὅποια προκαλοῦν ἀνόητες ἐπιθυμίες. οὐδὲν δ' εἰδότι (τινὶ) = καὶ χωρίς νά γνωρίζει καθόλου, ἔρπει = ἀνεπαίσθητα ὑποβόσκει. πρὶν = ώστου. προσαύω = προσκαίω, καίω προσέτι, ζεματίζω. πρὶν προσαύσῃ πόδα = πρὶν ζεματιστεῖ (δηλ. προτοῦ νά πάθει κάτι φοβερό καί ἔτσι σωφρονιστεῖ). σοφία = μέ σοφία. ἐκ τοῦ ποιητ. αἰτ. πέφανται = ἔχει φανερωθεῖ, εἰπωθεῖ. κλεινὸν ἔπος = τό περιφήμο ρητό. ἐσθλὸν = καλό. ἔμμεν(αι) (όμηρ. τύπος) = εἶναι. ὅτῳ δοτ. ἀντιχαριστική. θεός ἄγει πρὸς ἄταν = ὁ θεός ὀδηγεῖ πρός διαστρέβλωση: ή σειρά τῶν λέξεων: κλεινὸν ἔπος πέφανται δοκεῖ εἶναι ποτ' ἐσθλὸν τῷ δ' ὅτῳ φρένας θεός ἄγει πρὸς ἄταν. πράσσει ἔκτος ἄτας = ζεῖ ἔξω ἀπό δυστυχίες: ισοδυναμεῖ μέ τή φράση εὐ πράσσει.

Πραγματικές. Άφοῦ οἱ δύο ἀδελφές ὁδηγήθηκαν ἀπό ἀκολούθους στή θύρα, πού φέρνει στό γυναικωνίτη, καὶ ἔμεινε μόνος ὁ Κρέων στή σκηνή καὶ σκεπτόταν, ὁ χορός στό δεύτερο στάσιμο πῆρε ἀφορμή ἀπό τήν καταδίκη τῶν δύο ἀδελφῶν καὶ ἀπό τή φοβερή συμφορά ὅλου τοῦ οἴκου τῶν Λαβδακιδῶν, καὶ προβάνει στή διατύπωση γενικής γνώμης σχετικά μέ τό διστατο τῆς ἀνθρώπινης εύτυχίας κτλ. εὐδαίμονες οἰσι κτλ. Τό ἀνύπαρκτο τῆς ἐπί ζωῆς εύτυχίας τοῦ ἀνθρώπου, τό τόνισαν ὅλοι σχεδόν οἱ συγγραφεῖς καὶ οἱ ποιητές κατά τίς διάφορες ἐποχές· πρβ. καὶ τό: τέρας ἐστὶν εἴ τις εύτυχησε διὰ βίου. Θρήσσαισι πνοαῖς Ἐπειδή συνήθως οἱ σφοδροὶ ἄνεμοι πνέουν ἀπό τό βοριά, καὶ μάλιστα ἀπό τή Θράκη, γι' αὐτό οἱ Ἐλληνες θεωροῦσαν πατρίδα τους τή Θράκη· οἱ Ἀθηναῖοι μάλιστα τιμοῦσαν ἰδιαιτέρως τό Βορέα καὶ εἶχαν πρός τιμή του βωμό κοντά στόν Ἰλισό, ἀπό ὅπου, σύμφωνα μέ τό μύθο. ἄρπαξ τή θυγατέρα τοῦ βασιλιά Ἐρεχθέα Ὡρείθυια καὶ τή μετέφερε στή Θράκη. Λαβδακιδῶν οἰκων Ὁ Λάβδακος ἦταν πατέρας τοῦ Λαΐου· πατέρας τοῦ Λαβδάκου ἦταν ὁ Πολύδωρος καὶ πατέρας αὐτοῦ ὁ Κάδμος, ἀλλά οἱ συμφορές ἀρχισαν ἀπό τό Λάιο καὶ ἔπειτα. οὐδ' ἔχει λύσιν Κάθε γενιά μποροῦσε νά ἀπολυτρώσει ἀπό τά δεινά τήν ἐπόμενη γενιά μόνο μέ τή θεῖκή δύναμη, ἣν ζητοῦσε τήν ἔξιλέωσή της. Κάτι τέτοιο ἔχανε ή γενιά τοῦ Ὁρέστη, ὁ ὅποιος μέ τή βοήθεια τής Ἀθηνᾶς ἔξιλέωσε τούς θεούς καὶ ἀπάλλαξε τούς ἀπογόνους του ἀπό τήν κατάρα τῶν Τανταλιδῶν. Θεῶν κοπίς Ἀποδίδονται στούς θεούς ξίφη, μάχαιρες, δόρατα κτλ. ὕπνος παντα-

γρεύς Ὁ ὑπνος κυριεύει ὅλα τά ἔμψυχα καί γι' αὐτό λεγόταν πανδαιμάτωρ (παντοδαιμαστής) καί ἀκόμη τὸν θεωροῦσαν δίδυμο ἀδελφό τοῦ θανάτου. ὅτῳ φρένας θεός ἄγει προς ἄταν· παρόμοιο μέ το χριστιανικό ρητό: Μωραίνει Κύριος, ὃν βούλετ' ἀπολέσαι.

ΤΡΙΤΟ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ (626-780)

α') 626-680

Λεξιλογικές. νέατος = νεότατος, τελευταῖος. ἄχνυμαι = λυπᾶμαι. μόρον (ἔχει θέση ὀνταγκ. αἰτίου) = γιά τό θάνατο. τāλιες-ιδος = μελλόνυφη, μνηστή. ἀπάτας (αἰτιατ.) = γιά τή στέρηση, γιά τήν ἀποτυχία. λεχέων = τοῦ γάμου. ὑπεραλγῶ = ὑπερβολικά λυπᾶμαι. τάχα = γρήγορα. ὑπέρτερον = ἀκριβέστερα. τελεία = τελεσίδικη (λέγει αὐτό γιά νά δείξει στόν Αἴμονα ὅτι ἡ ἀπόφασή του είναι τελεσίδικη καί ἐπομένως ἀνέκκλητη). φῆφον τῆς μελλονύμφου (γεν. ἀντικ.) = ἀπόφαση κατά τῆς μελλόνυμφης. λυσσαίνω = ὀργίζομαι, λυσιάζω (ἀπό ὄργη). ή σειρά τῶν λέξεων: ἀρα μή πάρει (ἔχεις ἔλθει) λυσσαίνων πατρί, κλύων (αἰτιολ.) τελείαν φῆφον τῆς μελλονύμφου; πανταχῇ δρῶντες = μέ όποιονδήποτε τρόπο καί ὃν ἐνεργοῦμε. ἔχων κατά τόν Κρέοντα είναι αἰτιολ., ἐνώ κατά τόν Αἴμονα ὑποθετική μετοχή. ἀπορθίος ὄμοίως κατά τόν Κρέοντα ὄριστικ. ἐγχλίσ., ἐνώ κατά τόν Αἴμονα εὐκτική. ἀπορθόω-ῶ = κατευθύνω στό δρθό, δρθά καθοδηγῶ. ἀξιώσεται = θά κριθεὶ ἀξιος. ἐμοὶ ποιητ. αἴτ. μείζων = σπουδαιότερος, πολυτιμότερος. φέρεσθαι = ὥστε νά ἔχω αὐτόν. σοῦ ἡγουμένου (ὑποθ. μετ.) β' δρ. συγχρ. = παρά ἐάν σύ, ἀπό δ.τι ἐσύ νομίζεις καλό, ἀπό τίς καλές σου συμβουλές. οὕτω γάρ· ὁ γάρ αἰτιολ. τό ὑπονοούμενο: καλῶς μιλεῖς, συμφωνῶ σέ ὅσα εἶπες. διὰ στέρνων ἔχω = ἔχω στήν καρδιά, φρονῶ· τέτοιες φράσεις μέ τήν πρόθ. διὰ ἀπαντοῦν καί ἄλλες: διὰ χειρός, διὰ στόματος ἔχω κ.ἄ. πάντα ἐστάναι ὅπισθεν πατρώας γνώμης (ἐπεξηγεῖ τό οὕτω χρή...) = δηλαδή νά ἀκολουθεῖ κανείς σέ ὅλα (πιστά) τήν πατρική γνώμη. τούτου ἔνεκα τελ. αἴτ. γοναὶ = τέκνα. κατήκοος = εὐπειθής, ὑπάκουος· τό α' είναι ἀντικ. τοῦ φύσαντες, καί τά δύο ἀντικ. τοῦ ἔχειν. ἀνταμύνωνται κακοῖς = ἀποκρούουν ἀποδίδοντας κακό στό κακό. ἀνωφέλητος = ἀνωφελής, ἀνυπάκουος. φιτώ = γεννῶ. πόνους = βάσανα, στενοχώριες. τόνδε = αὐτόν (τόν πατέρα). γέλων = ἀφορμή γιά γέλωτα· ή σειρά τῶν λέξεων: εἰποις ἀν φῦσαι τόνδε τί ἄλλο πλήν πόνους ἔστω, πολὺν δὲ γέλωτα τοῖς ἔχθροῖς. νῦν = λοιπόν. ὑφ' ἡδονῆς ὀνταγκ. αἴτιο, ἐνώ τό οὕτωνα γυναικός τελ. αἴτιο. φυγρός = παγερός, ἀηδής. παραγκάλισμα = τό ἀντικείμενο ἐναγκαλισμοῦ, περιπτύξεως. τοῦτο = ἀναφέρεται στό ἀκόλουθο: γυνή ἔνευνος (σύζυγος). ἔλκος = πλήγη, λύπη. φίλος = οἰκιακός φίλος. πτύω =

ἀποστρέφομαι, συχαίνομαι. ώσει τε = ὅπως. μέθεις = ἄφησε. ἐν "Αἰδου
νυμφεύειν σχῆμα δξύμωρο. αἱρώ ἔμφανῶς = πιάνω ἐπ' αὐτοφώρω. ἐκ πό-
λεως πάσης = ἀπό ὅλους τούς πολίτες. ἀπιστῶ = ἀπειθαρχῶ. πρὸς ταῦτα
= ἐναντίον τῆς ἀποφάσεως μου αὐτῆς. ἐφυμνῶ = ἐπικαλοῦμαι πρός βοή-
θεια. ξύναιμος = προστάτης τῆς συγγένειας. τὰ φύσει ἐγγενῆ = τούς φυσι-
κούς συγγενεῖς. ἀκοσμα (προληπτ. κατ.) = ὡστε νά είναι ἀπειθάρχητα.
κάρτα = πάρα πολύ. τοὺς ἔξω γένους (δοντας) = τούς μή συγγενεῖς· ἐνν.
ἀκόσμους ποιήσω ἢ θήσω. ἐν οἰκείοισιν = ἀνάμεσα στούς οἰκείους του.
δίκαιος = ἀμερόληπτος, εύσυνειδητος. ὑπερβάς = ἀφοῦ ἔπειράσει τά ὅρια
τῆς ἀλαζονείας. δστις βιάζεται (ἀναφ. ύποθ. πρότ.) = ἐάν κανείς παραβιά-
ζει. οὐκ ἔστ' ἐπαίνου τυχεῖν σχῆμα λιτότητας. ἀντί: δεῖ τοῦτον τῆς μεγί-
στης τιμωρίας τυχεῖν. ὃν στήσεις = ὃν ἀν στήσῃ = ὅποιονδήποτε ἀνακη-
ρύξει, καταστήσει ἄρχοντα. τοῦδε χρὴ κλύειν = σ' αὐτόν πρέπει νά υπα-
κούει κανείς. καὶ τ' ἀναντία = καὶ τά ἀντίθετα ἀπό αὐτά, δηλ. τά μεγάλα
καὶ ἀδικα. Θαρσῶ = ἔχω πεποίθηση· ἀπό τό θέλειν ἔξαρτ. τά ἀπαρέμφατα
ἄρχειν καὶ ἄρχεσθαι· ἢ σειρά τῶν λέξεων: καί θαρσοίην ἀν ἐγώ τούτον
τὸν ἀνδρα θέλειν ἀν καλῶς μὲν ἄρχειν, εὐ δ' ἄρχεσθαι... ἐν χειμῶνι δὲ
δορὸς = στή σφοδρότητα τῆς μάχης, στή θυελλώδη μάχη. προστεταγμένος
= ἀν ἔχει παραταχτεῖ δίπλα. μένειν (ἄν), ἔξαρταται: ἀπό τό θαρσοίην ἄν.
κάγαθὸν παραστάτην = καί γενναῖο συστρατιώτη, σύντροφο, βοηθό.
αὔτη-ἡδε-ἡδε ἡ ἀναφορά αὐτή γίνεται γιά νά ἔξαρθει ἡ μεγάλη καταστρε-
πτική δύναμη τῆς ἀναρχίας. ἀναστάτους τίθησι = ἀναστατώνοντας κατα-
στρέφει. συμμάχου δορὸς = συμμάχων πολεμιστῶν, συμμαχικῶν στρατευ-
μάτων. τροπὰς καταρρήγνυσι = διασπώντας τίς τάξεις τοῦ συμμαχικού
στρατοῦ τίς τρέπει σέ φυγή. τῶν ὄρθουμένων (ἀντίθεση πρός τό προηγού-
μενο ἀναρχίας) = αὐτῶν πού πειθαρχοῦν, πού μένουν ὀκλόνητοι. τὰ πολλὰ
σώματα = τούς πολλούς. οὕτως = σύμφωνα μέ αὐτά. ἀμύνω συντάσσεται
μέ δοτική, ὅπως καὶ τά συνώνυμά του: βοηθῶ, ἐπικουρῶ, τιμωρῶ,
ἄργησ. ἀμυντέα ἔστι (πληθ. ἀντί ἐνικοῦ) τοῖς κοσμουμένοις (οὐδετ. γέ-
νους) = πρέπει νά ὑπερασπίζει κανείς τά ὄσα διατάζονται, τά ὄσα νομοθε-
τοῦνται, τούς νόμους. οὐδαμῶς ἡστητέα (ἡστῶμαι, ἡττῶμαι) = μέ κα-
νένα λόγο δέν πρέπει νά γίνεται κανείς κατώτερος (ἡττων) ἀπό μιά γυ-
ναίκα. ἐκπεσεῖν (τῆς ἄρχης) = νά ἐκθρονιστῶ. εἴπερ δεῖ ἐνν. ἐκπεσεῖν
πρός τινος.

Πραγματικές. νέατον 'Ο Αἴμονας, ὅπως εἴπαμε πιό πάνω, ἦταν ὁ τε-
λευταῖος γιός του Κρέοντα. τάλιδος· τάλις στούς ἀρχαίους λεγόταν ἡ παρ-
θένος σέ ὥρα γάμου καὶ λογοδοσμένη νύφη σέ κάποιον. μάντεων ὑπέρτε-
ρον Δείχνεται ἡ δυσμένειά του πρός τό γένος τῶν μάντεων· τή φράση αὐτή
οἱ ἀρχαῖοι τήν εἶχαν σάν παροιμία, ὅταν ἤθελαν νά δηλώσουν ὅτι γνώριζαν

κάτι ἀπό αὐτοφία καὶ ὅχι ἀπό στοχασμούς, ὅπως ἔκαναν οἱ μάντεις. ὡς καὶ τὸν ἐχθρὸν ἀνταμύνωνται Τό νά ώφελεῖς τό φιλο καὶ νά καταδιώκεις τόν ἐχθρό, νά κακοποιεῖς τόν ἐχθρό καὶ νά εὐεργετεῖς τό φίλο, ἐπικρατοῦσε στήν ἀρχαιότητα γενικά πρίν ἀπό τό Σωκράτη πού πρώτος δίδαξε χριστιανικές πράγματι ἀλήθειες, λέγοντας μηδαμῶς ἀδικεῖν καὶ εἰ δ' ἀναγκαῖον εἴη ἀδικεῖν ἢ ἀδικεῖσθαι, ἐλοίμην ἀν μᾶλλον ἀδικεῖσθαι ἢ ἀδικεῖν. Πρέπει νά παρατηρηθεῖ ἀκόμη ἡ μεγάλη ἀπόσταση μεταξύ τοῦ Κρέοντα, πού εἶπε τά πιό πάνω, καὶ τῆς Ἀντιγόνης, πού εἶπε τήν ἡθικότατη ρήση (στίχ. 523): οὗτοι συνέχθειν, ἀλλὰ συμφιλεῖν ἔφυν. ἀλλ' ὃν πόλις στήσεις 'Ο Σοφοκλῆς μιλεῖ ἀναγρονιστικά γιά ἐκλογή τοῦ ἡγεμόνα ἀπό τούς πολίτες, ἐπειδή αὐτό ἵσχε μόνο κατά τούς ἴστορικους χρόνους, ἐνῶ κατά τούς ἡρωικούς χρόνους, στούς ὁποίους ἀναφέρεται τό δράμα, ή βασιλεία ἦταν ἔξουσία κληρονομική.

β') 681-723

Λεξιλογικές. τῷ χρόνῳ = λόγω τῆς μεγάλης ἡλικίας, ἔξαιτίας τοῦ χρόνου τῆς ζωῆς πού πέρασε, τῶν βαθιῶν γερατειῶν μας. κεκλέμμεθα = ἔχουμε στερηθεῖ, ἔχουμε χάσει: ἀντικ. εἶναι τάς φρένας. λέγω φρονούντως = μιλώντας μέ φρόνηση, συνετά. ὑπέρτατον = πολυτιμότατο. ὅπως (εἰδικ.) = ὅτι. τάδε ἐνν. τά ὅσα διακηρύχτηκαν προηγουμένως ἀπό τόν Κρέοντα. μήτ' ἐπισταίμην = μήτε εὔχομαι νά γνωρίζω. μεντᾶν = μέντοι ἀν, ὁ ἀν ἀρμόζει στήν εὐκτική γένοιτο = μπορεῖ ὡστόσο νά ἔλθει στό νοῦ καὶ ἄλλους κάποια συνετή σκέψη. δ' οὖν = ὅπως καὶ νά ἔχει τό πράγμα. πέφυκα = ἔχω ἀπό τή φύση τῆς θέσης μου τήν ἰδιότητα. προσκοπεῖν = σκοπεῖν πρὸ σοῦ = νά ἔξετάζω μπροστά ἀπό σένα καὶ γιά τό συμφέρον σου. λόγοις τοιούτοις (δηλώνεται τό αἵτιο τοῦ φόβου τοῦ δημότη) = λέγοντι τοιούτους λόγους = ἀν λέγει τέτοια λόγια. οἷς σὺ μὴ τέρψῃ (ἀναφ. συμπερ. πρότ.) = ὕστε νά μήν εὐχαριστεῖσαι ἀκούοντάς τα. ὑπό σκότου (ἀναγκ. αἵτ.) = ἔνεκα τῆς ἀσημότητας τῆς θέσεώς μου. τήν παῖδα ταύτην ἀναγκ. αἵτ. οἷα (σύστ. ἀντικ. τοῦ ρήμ.). δόδύρεται πόλις = πόσο θρηνεῖ ἔξαιτίας τῆς κόρης αὐτῆς. ὡς ἀναξιωτάτη = πόσο ἀναξιότατα, καθόλου δξια τιμωρίας (ἐντελῶς ἀθώα). ἀπ' ἔργων εὐκλεεστάτων ἀναγκ. αἵτ. ἥτις... ἀναφ. αἵτιολ. πρότ. (αἵτιολογεῖ τό ἀπ' ἔργ. εὐκλ.). ἐν φοναις πεπτῶτα = ἐν φονικοῖς πλήγμασι πεπτωκότα = πού φονεύτηκε. ὡμηστής = ὡμοφάγος. μήθ' ὑπ' ὡμηστῶν...: ἥτις οὐκ εἴασεν (ἀθαπτον) δλέσθαι μήθ' ὑπ' ὡμηστῶν κυνῶν, μήθ' ὑπ' οἰωνῶν τινος. χρυσῆς τό ἐπίθ. αὐτό λεγόταν ἀπό τούς ἀρχαίους μεταφορικά γιά λαμπρά καὶ ἔξαιρετα πράγματα, ὅπως καὶ ἀπό ἐμάς: «χρυσός ἀνθρωπος», «χρυσή καρδιά» κτλ. τιμῆς ἔξαρτ. ἀπό τό λαχεῖν. ἐρεμνὸς (ἀπό τό ἔρεβος, ἔρεβεννός, ἔρεμνός) = σκοτεινός. σῆγα = σιωπηλά. ἐπέρχεται

= διαδίδεται στήν πόλη. εύτυχῶς πράσσω = εύτυχῶ. Ἡ μετοχή ύποθ. μέθέστι β' ὅρου συγκρ. = τῆς δικῆς σου εύτυχίας. τιμιώτερον = πολυτιμότερο. εὐκλείας β' ὅρος συγκρ. στό μεῖζον ἄγαλμα = στόλισμα, εὐχαρίστηση. Θάλλω = εύτυχῶ. πρὸς παιδῶν = ἐξ μέρους τῶν παιδιῶν (τέθηκε ἀντὶ τοῦ εὐκλείας παιδῶν θαλλόντων). ή σειρά τῶν λέξ.: ή τί ἄγαλμα μεῖζον ἔστι πατρὶ πρὸς παιδῶν θαλλόντων; νῦν ἀντὶ νῦν = λοιπόν. ἐν μοῦνον ἥθος = ἔνα μόνο τρόπο σκέψεως, μία γνώμη. ἐν σαυτῷ φόρει = ἔχει στήν φυχή σου, δηλ. μή σχηματίζεις γνώμες μονότροπα. ὡς φῆς σὺ = καθώς ἔστι λέξ.: ή σειρά τῶν λέξ.: μή νῦν ἐν ἥθος μοῦνον ἐν σαυτῷ φόρει, τοῦτ' ὁρθῶς ἔχειν, ὡς φῆς κούδεν ἄλλο. τό δοτις μέ περιληπτική ἔννοια. φρονεῖν = ὅτι σκέπτεται ὁρθά, συνετά. διαπτύσσομαι = διανοίγομαι σάν καρπός, ἔξετάζομαι ἀκριβέστερα. ὀφθησαν (γνωμ. ἀόρ.) = συνήθως φαίνονται, ἀποκαλύπτονται. μή τείνειν ἄγαν (μεταφορ. ἀπό τά σκοινιά καί τίς χορδές τοῦ τόξου, οἱ ὄποιες, ἀν τεντωθοῦν πολύ, κόβονται) = νά μήν τό παρατεντώνει, νά μήν ἴσχυρογνωμονεῖ ὑπερβολικά, νά μήν εἰναι ὑπερβολικά αὐθάδης· ή κανον. πλοκή τῶν λέξ.: ἀλλ' οὐδὲν αἰσχρόν ἔστι τὸ μανθάνειν τὸν ἄνδρα πολλά, κεῖται ή σοφός, καὶ τὸ μή τείνειν ἄγαν. παρὰ ρείθροισι χειμάρροις = κοντά στούς χειμάρρους (στάξεροπόταμα). ὑπείκω = ὑποχωρῶ. ὡς ἔκσωζεται = πῶς διασώζουν. ἀντιτείνω = ἀντιστέκομαι. αὐτόπτερυνα (αὐτοῖς πρέμνοις, πρέμνον εἶναι ὁ κορμός, τό στέλεχος, ή ρίζα) = σύρριζα. αὕτως = ὡσαύτως, ἐπίσης. πόδα = σκότα· αὐτήν ἀποτελοῦν τά δύο ἄκρα τοῦ ἴστιου καί τά σκοινιά πού προσδένονται σ' αὐτά, στά ὅποια στηρίζεται, σάν σέ πόδι, τό ἴστιο τοῦ πλοίου. ναὸς = νεώς· ή γεν. εἶναι κτητική τοῦ πόδα, ὅμοίως γεν. ἀντικειμ. τοῦ ἐγκρατῆ. τό ἐγκρατῆ προληπτ. κατηγ. = ὡστε εἶναι ἐγκρατῆ, ὡστε νά ἔξουσιάζει, νά κανονίζει τή διεύθυνση τοῦ πλοίου. ή σειρά τῶν λέξ.: δοτις τείνας πόδα ναὸς ἐγκρατῆ ὑπείκει μηδὲν = ἀν κανείς τεντώσει τή σκότα τοῦ πλοίου, ὡστε νά γίνει κυριάρχος αὐτοῦ (τοῦ πλοίου), καὶ δέν τή χαλαρώνει καθόλου. κάτω στρέψας = ἀφοῦ ἀναποδογυρίσει. τὸ λοιπὸν = στάξης. ὑπτίοις σέλμασι ναυτίλλεται = ναυσιπλοεῖ μέ ἀνεστραμμένα τά σανιδώματα (δηλ. καταποντίζεται). καὶ μετάστασιν δίδου = καὶ μετάβαλε γνώμη. κάπ' ἔμοῦ = καὶ ἀπό ἐμένα (ἐκδήλωση μετριοφροσύνης). πρόσεστι = μπορεῖ νά προστεθεῖ. πρεσβεύω = ὑπερέχω. πάντ' ἐπιστήμης πλέων = πανεπιστήμονας. πάντα ἐπιφρηματ.. ή σειρά τῶν λέξ.: φῆμ' ἔγωγε πολὺ προσβεύειν φῦναι τὸν ἄνδρα πάντα πλέων ἐπιστήμης. φῦναι τὸν ἄνδρα = τό νά εἶναι κανείς ἀπό τή φύση του. εἰ δ' οὖν = ἀν δημως δὲ συμβαίνει αὐτό, εἰδεμή, δηλ. εἰ μή ἔφη ἐπιστήμης πλέων. φιλεῖ γάρ τοῦτο μή ταύτη ρέπειν (μεταφορά ἀπό τό ζυγό) = γιατί τοῦτο συνήθως δέ γέρνει κατ' αὐτό τὸν τρόπο, δέν ἔχει ἔτοι τό πράγμα. καὶ τῶν λεγόντων εὗ = καὶ ἀπό ἐκείνους πού μιλᾶνε σωστά.

Πραγματικές. ούδὲν αἰσχρόν ἔστι καὶ τὸ μανθάνειν πολλὰ Πρβ. καὶ τό
ώραιο ρῆτό του Σόλωνα: «γηράσκω δ' ἀεὶ πολλὰ διδασκόμενος». ὅσα
δένδρων ὑπείκει κτλ. Παρόμοια γνώμη ἔξέφρασε ὁ Κρέων στὸ στίχῳ 473,
ὅταν εἶπε πῶς καὶ τὰ σκληρά φρονήματα ταπεινώνονται καὶ τὸ σίδερο σπά-
ζει σέ πάρα πολλά κομμάτια κτλ.

γ') 724-780

Λεξιλογικές. καίριον = ὄρθο. λέγει· ὁ Αἴμονας. σέ τε ἐνν. τὸν Αἴμονα.
τοῦδε· τοῦ Κρέοντα. μαθεῖν συντάχτηκε μέ γεν. κατά τὸ ἀκούειν. διπλῆ =
καὶ ἀπό τοὺς δύο. οἱ τηλικοίδε μέσῃ λέξῃ γιά μεγάλη καὶ μικρή ἡλικία: γιά
τὸν Κρέοντα σημαίνει οἱ τόσο μεγάλης ἡλικίας, γιά τὸν Αἴμονα οἱ τόσο
νέοι. διδαχόμεσθα ἀντί διδαχθησόμεθα. μηδὲν τὸ μὴ δίκαιον ἀντικ. τοῦ
νοούμενου διδάσκου. τὸν χρόνον = τὴν ἡλικία. τά ἔργα = τίς πράξεις (ἐνν.
τὴν ἐνέργεια του γιά ὑπεράσπιση τοῦ δικαιού τῆς Ἀντιγόνης). ἔργον γάρ ἐ-
στι... εἶναι λοιπόν (καλό) ἔργο... τοὺς ἀκοσμοῦντας = αὐτούς πού δέν πει-
θαρχοῦν. οὐδὲ (ἐπιδοτ.) κελεύσαιμ' ἀν = ὅχι μόνο δέ δείχνω σεβασμό σ'
αὐτούς πού ἀπειθαρχοῦν, ἀλλά οὔτε καὶ θά πρότρεπτα ἄλλους νά σέβονται
τοὺς κακούς, ἥδε μέ κάποια περιφρόνηση ἀναφέρει τὴν Ἀντιγόνη. τοιἀδ'
ἔπειληπται νόσω = ἔχει ἀποκαλυφθεῖ (ἔχει συλληφθεῖ ἐπ' αὐτοφώρω) ὅτι
ἔπεισε σέ τέτοια παρεκτροπή (δηλ. νά δείχνει σεβασμό στούς κακούς). νόσω
= σ' αὐτό τὸ ἔγκλημα. οὐ φησι δέν ὄμοιογει (δέν παραδέχεται) τοῦτο. ὄμό-
πτολις λεώς = ὅλος γενικά ὁ λαός τῆς πόλεως. τὴν ὁ πληθ. γιά μεγαλο-
πρέπεια. ἔρει = θά μου εἰπεῖ. ἀμὲ = ἀ ἐμέ. τάσσειν = νά διατάξω. ἄλλῳ ἦ
μοι = γιά χάρη ἄλλου ἦ γιά χάρη μου. πόλις γάρ ὁ γάρ αἰτιολογεῖ τό
νοούμενο: σοὶ καὶ τῷ λαῷ δεῖ σε ἄρχειν. ἥτις ἔσθ' ἐνὸς ἀνδρὸς ἀναφ. Ὁ-
ποθ. πρότ. τοῦ κρατοῦντος ἐνν. κτῆμα. νομίζεται = θεωρεῖται κατά γενική
γνώμη. καλῶς = ὡραῖα (εἰρων.). ὅδ' ὡς ἔοικε... ἔπειτα ἀπό τό ἐπιχειρή-
ματα τοῦ Αἴμονα, ὁ Κρέων ἀλλάζει θέμα καὶ στρέφεται στοὺς παρευρισκό-
μενους, μιλώντας περιφρονητικά γι' αὐτόν. εἶπερ γυνὴ ἐνν. εἰ προκήδομαι
= προνοῶ ὑπέρ. ὡ παγκάκιστε ἐνν. τό ρῆμα προκήδει (μου). διὰ δίκης ίέ-
ναι τινὶ = νά ἀντιδικεῖς μέ κάποιον. οὐ δίκαια ἔξαμαρτάνω = ποιρων
ἀποφάσεις πού δέ συμφωνοῦν μέ τό δίκαιο. ἀρχᾶς = ἀρχή, ἀξιωμα. οὐ γάρ
σέβεις αἰτιολογεῖ τό νοούμενο ἀμαρτάνεις. πατῶν = καταπατώντας, περι-
φρονώντας (ἀσεβώντας στούς θεούς). ἥθος = χαρακτήρας. ὕστερον = κα-
τώτερο, δργανο μᾶς γυναίκας. οὐ τᾶν ἔλοις γε τὴσσα = (μπορεῖ νά εἴμαι
κατώτερος ἀπό γυναίκα), ἀλλά δέν μπορεῖς τουλάχιστο νά μέ βρεις κατώ-
τερο (ὑποχείριο) αἰσχρῶν πράξεων. ἐμὲ τέθηκε σέ διακριτική θέση (στό τέ-
λος) τοῦ στίχου, γιά νά δηλωθεῖ ἡ ἀντίθεση πρός τὸν Κρέοντα. γοῦν = του-
λάχιστο. ὑπὲρ ἔκεινης καὶ κατ' ἀκολουθία ὑπέρ τῶν αἰσχρῶν, κατά τὸν

Κρέοντα, πράξεων, τίς όποιες ἔχανε ἔκεινη. οὐκ ἔσθ' ὡς = οὐκ ἔσθ' ὅπως = μέ κανένα τρόπο. γαμεῖς χρον. μέλλ. δλεῖ τινα = θά γίνει αἰτίος νά πεθάνει κάποιος (ό Αἴμονας ύπονοεῖ βέβαια τόν έαυτό του, πού πρόκειται νά αύτοκτονήσει, ἀλλά ο Κρέων νομίζει ότι αύτόν ἀπειλεῖ). κάπαπειλῶν = καὶ ἐπαπειλῶν = καὶ μέ ἀπειλές ἀκόμη. ἐπεξέρχει ὥδε θρασὺς = ἐπέρχεται ἐναντίον μου μέ τόσο μεγάλη θρασύτητα. κενὸς = κούφιος, μωρός. φρενώ-ω = νουθετώ, συνετίζω. κλαίων = κλαίοντας, μέ κλάματα, ὅχι ἀτιμώρητα, μέ τιμωρία. ὃν ἐναντιωμ. δούλευμα = δούλος, δργανο. κωτίλλω = κολακεύω (λέγοντας «πατέρα»), κολακευτικά ἀποκαλώ. λέγειν μηδὲν κλύειν ἀντίθεση· δηλ. θέλεις νά λές καὶ ὅχι νά ἀκούς, ἢ: χάνεις τά λόγια του μιλώντας μ' ἐσένα. ἀληθεῖς; = ἀλήθεια; (εἰρων.). οὐ (ἀρμόζει στό χαίρων) = ὅχι ἀτιμώρητα. δεννάζω = βρίζω, περιπαίζω· στούς προηγούμενους στίχους, κυρίως στούς 735 καὶ 753, ο Κρέων διέκρινε φόγο ἀπό τό μέρος του Αἴμονα, στούς στίχους 755 καὶ 757 κατάλαβε εἰρωνεία ἐκ μέρους του, καὶ γ' αὐτό δργίστηκε. ἐπὶ φόγοισι = μετά ἀπό τούς φόγους σου. ἄγετε = ἀπομακρύνετε (δίνει τήν παραγγελία στούς συνοδούς τῆς Ἀντιγόνης). τὸ μῆσος (τό ἀφηρημένο ἀντί τοῦ συγκεχριμένου) = τή μισητή. κατ' ὅμματα πλησία τῷ νυμφίῳ παρόντι = μπροστά καὶ κοντά στόν παρευρισκόμενο γαμπρό. ἔμοιγε (ἀπό τό πλησία) = κοντά μου τουλάχιστο. οὐδαμὰ = καθόλου. τούμὸν κράτα = τό κεφάλι μου, τό πρόσωπό μου, ἐμένα. προσόφει ἐν ὁφθολμ. δρῶν καὶ ο Αἴμονας, ὅπως πιο πάνω ὁ πατέρας του, χρησιμοποιεὶ πλεονασμό γιά νά ἔξαρει τά ὅσα λέγει. ὡς (τελ.) μαίνη ἔνων τοῖς θέλουσι τῶν φίλων = νά κάνεις ἐπίδειξη τῆς μανίας σου μέ συντροφιά ἀπό τούς φίλους σου αύτούς πού θέλουν νά τήν ἀντικρίζουν. νοῦς τηλικούτος = νοῦς τηλικούτου = τόσο νέου. βαρὺς = ἐπικίνδυνος (ἐπιρρεπής σέ κινδύνους), ἀλγήσας ύποθ. μετ. φρονείτω μεῖζον ἢ κατ' ἄνδρα ιών (ή πρόθ. κατὰ ἐδῶ σημ. συμφωνία) = ἂς μεγαλοφρονεῖ περισσότερο ἀπό ὅσο ἀρμόζει σέ ἄντρα. τῷ δ' οὖν κόρᾳ (ό δὲ γιά νά δηλωθεῖ ή ἀντίθεση μεταξύ του Αἴμονα, ο ὅποιος μπορεῖ νά κάνει δι, τι θέλει, καὶ τῆς ἀποφάσεως του Κρέοντα γιά τήν καταδίκη τῶν δύο κορῶν) = ὄπωσδήποτε ὅμως τίς κόρες. καὶ κατακτεῖνοι ο καὶ εἶναι ἐπιδοτικός: ὅχι μόνο καταδίκασες, ἀλλά καὶ σκοπεύεις... οὐ ἐνν. οὐ νοῶ κατακτεῖναι. γε = τουλάχιστο. εὐ γὰρ οὖν λέγεις = γιατί, ἀλήθεια, καλά πού μού τό θύμησες. σφε = αύτήν. στίβος (ό) = ὁδός. κρύψω = θά βάλω νά θάψουν. κατώρυξ-υχος ὡς ἐπιθ. ὑπόγειος, ἐδῶ ὡς οὐσιαστ. = δρυγμα, λάκκος. φορβὴ = βοσκή γιά τά ζώα, τροφή γιά τούς ἀνθρώπους. τοσσούτον = τόσο λίγο. ἄγος ἢ λέξη σήμανε τήν κάθαρση, τήν ἀποτροπή ἀπό τήν ἀμαρτία, ἀλλά καὶ τήν ἀμαρτία, τό μίασμα· ἐδῶ ἔχει τήν πρώτη σημασία, ἐνώ στο σ. 256 τή δεύτερη: τό ως ἄγος μόνον (ἐνν. εἶναι) = ὡστε νά εἶναι ίκανη (ἀρκετή) μόνο γιά κάθαρση. προτίθημι =

θέτω μπροστά, παραθέτω. Ων μόνον σέβει θεῶν γιατί πρός χάρη του παρά-
βηκε τήν ἐντολή τοῦ ἀρχοντα. τεύξεται που = θά τύχει πιθανόν (εἰρων.)·
ἔδω τό ρῆμα συντάσσεται μέ αἰτιατ. τηνικαῦτα = τότε. πόνος περισσὸς =
μάταιος κόπος.

Πραγματικές. ἄλλω γάρ ή 'μοι χρή ἀρχειν... Στά λόγια τοῦ Κρέοντα
διαφαίνονται οι ἀπολυταρχικές ἀντιλήψεις τῶν ἀρχόντων κατά τοὺς ἡρωι-
κούς χρόνους· τήν ἴδια ἔννοια ἔχει καὶ ὁ στ. 737. 'Αντίθετα ὁ Αἴμονας μέ τις
γηώμες του ἀντιπροσωπεύει τὸν πολίτη τῶν ἴστορικῶν χρόνων, κατά τοὺς
ὅποίους ἐπικρατοῦσαν μᾶλλον φιλελεύθερες ἀρχές. πετρώδει κατώρυχι
'Εννοεῖ τὸν ὑπόγειο θολωτό τάφο, ὅπως ἦταν καὶ οἱ λεγόμενοι θησαυροί
στίς Μυκῆνες. ἄγος 'Ηταν ἀρχαία συνήθεια νά παραθέτουν λίγη τροφή σ'
αὐτὸν πού καταδικάστηκε σέ θάνατο, γιά νά μήν πεθάνει ἀπό πείνα, γεγο-
νός πού ἦταν μίασμα γιά ὄλοκληρη τήν πόλη καὶ δέν ἦταν ἀνεκτό ἀπό τοὺς
θεούς.

ΤΡΙΤΟ ΣΤΑΣΙΜΟ (781-800)

Λεξιλογικές. στροφή. δις ἐν κτήμασι πίπτεις (τό ἐν κτήμασι τέθηκε
προληπτικά) = δις ποιεῖς κτήματα ἔκεινους, οἷς ἂν ἐμπέσεις = ὁ ὅποιος
κάνεις κτήματά σου ἔκεινους στούς ὅποίους θά πέταις ἀπόνω. ἔρως ή λέξη
αὐτή, καθώς καὶ στήν ἀντιστροφή ή λέξη σύ, στήν ἀρχή στίχου προσδίνουν
μεγαλύτερη ἔμφαση καὶ ἐνάργεια. μαλακὸς = τρυφερός. νεάνιδος συνεχδο-
χή ἀντί πληθ. ἐννυχεύω = διανυκτερεύω. ὑπερπόντιος κατηγορούμενο, τό
ὅποιο ἔξηγεῖται μέ ἐμπρόθετο προσδιορισμό. ἐν ἀγρονόμοις αὐλαῖς = ἐν
αὐλαῖς ἀγρονόμων = στίς αὐλές (καὶ ἐπομένως στίς κατοικίες) ἀνθρώπων
ἀγροδίαιτων, ἀγροτῶν. οὐδεὶς σὲ φύειμος (μεταβ.) = κανεὶς δέν μπορεῖ νά
σου ἔφεύγει. ἀμέριος = ἐφήμερος (ἀντιθ. τοῦ ἀθάνατου). Η ἐπανάληψη τοῦ
σὲ χάρη ἔμφάσεως. ὁ ἔχων σε = ἔκεινος πού κατέχεται ἀπό σένα. μαίνομαι
= καταντώ μανιακός, τρελαίνομαι.

ἀντιστροφή. ἀδίκους (προληπτ. κατηγορ.) = ὥστε νά γίνονται ὀδικοι.
παρασπῶ = παραπλανῶ, παρασύρω. ἐπὶ λώβῳ (τελ. αἴτιο) = πρός βλάβη,
πρός καταστροφή, τὸ νεῖκος = φιλονικία: εἶναι σχῆμα ὑπαλλαγῆς: τόδε
νεῖκος ἀνδρῶν ἔνναύμων (δῆλ. γιοῦ πρός πατέρα) ἔχεις ταράξας = ἔχεις
ξεστκώσει. ὁ ἰμερος = ὁ πόθος. εὔλεκτρος = ἡ καλή στόν ἔρωτα, ή ώραια.
βλεφάρων γεν. ὑποκειμ. ἀπό τό ἰμερος. νύμφαις κτητ. στό βλεφάρων.
ἐναργῆς (κατηγορ. ἐπιρρημ.) = ὀλοφάνερα. πάρεδρος (παράθεση τοῦ ἔ-
ρως, ἰμερος) = συμπάρεδρος. τῶν μεγάλων ἐν ἀρχαῖς θεσμῶν = τῶν με-
γάλων ἡθικῶν νόμων τῆς διακυβερνήσεως τοῦ κόσμου. ἄμαχος = ἀκατα-
γώνιστος, ἀκαταμάχητος. ἐμπαιζει = παιζει στά βλέφαρα τῆς νύφης.

Πραγματικές. Ἔρως Ὡς θεό γενικά τόν θεωροῦσαν γιό τῆς Ἀφροδίτης καὶ τοῦ Ἀρη ἡ σύμφωνα μέ αλλους μύθους τοῦ Δία εἴτε τοῦ Ἐρμῆ. Στήν ἀρχή παρασταίνονταν στήν τέχνη ώς πάρα πολύ χαριτωμένος ἔφηβος, ἀργότερα ώς ώραιο καὶ πονηρό παιδί μέ φτερά, φέροντας τόξο καὶ βέλη μέσα σέ φαρέτρα ἢ κάπου κάπου καὶ δάδα: ἔτοι εἰκονιζόταν πάντοτε ώς τοξότης καὶ πυγμάχος καὶ γενικά ώς μαχητής. Τό τρίτο στάσιμο τοῦ χοροῦ εἶναι ἔνας ἐπινίκιος ὕμνος στή δύναμη τοῦ ἔρωτα. Τόν λέγει μάλιστα ἀνίκητο, γιατί ἐκτός ἀπό τίς ἄλλες περιπτώσεις νίκησε καὶ στό πρόσωπο τοῦ Αἴμουνα τά καθήκοντα τοῦ γιοῦ πρός τό πατέρα καὶ ἀρχοντα. ὑπερπόντιος ἐν τ' ἀγρονόμοις αὐλαῖς Ἐννοεῖ βέβαια ὅλη τή στεριανή καὶ θαλάσσια φύση. Πρβ. καὶ τούς στίχους τοῦ νεοέλληνα ποιητῆ Αθ. Χριστόπουλου: «ἐσύ θεούς κι αιθέρια, οὐράνια κι ἀέρια κρατεῖς καὶ βασιλεύεις». τῶν μεγάλων θεσμῶν Ὁ ἔρως, ώς ἐπιρρεαστής τῶν σκέψεων καὶ ἐνεργειῶν τῶν ἀνθρώπων, θεωρεῖται ώς δύναμη ἵση μέ τούς ἄλλους θήικους νόμους, οἱ ὅποιοι διέπουν τίς σκέψεις καὶ τίς ἀποφάσεις τους καὶ κατ' ἀκολουθία θεωρεῖται ώς συμπάρεδρος καὶ συνάρχοντας τῶν ἄλλων ήθικων νόμων.

ΤΕΤΑΡΤΟ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ (801-943)
(Σ' αὐτό περιέχεται καὶ ὁ κομμός 806-886)

α') 801-882

Λεξιλογικές. ἔξω θεσμῶν = ἔξω ἀπό τά νόμιμα, ἀπό τήν καθιερωμένη τάξη τῶν πραγμάτων. ὄρῶν καὶ ὅθ' ὄρω· ἐκφράζεται αἰτιολογία. παγκοίτας = ὁ ὅποιος κοιμίζει τούς πάντες. ἀνύτω καὶ ἀνύω θάλαμον = διανύω τό δρόμο γιά τόν κοιτώνα, βαδίζω πρός τόν κοιτώνα (ἐνν. τόν "Αδη").

στροφή α': νεάτων (νέος) = τήν τελευταία ὁδό. νέατον (ἐπιτρημ. προσδιορ.) = γιά τελευταία φορά. ἔγκληρος = μέτοχος. ἐπινυμφίδιος = τό ἐπιθαλάμιο ἄσμα (πού τό τραγουδοῦν γιά τή νύφη). κεύθος (τὸ) = ἡ κρύπτη. φθινάδες νόσοι = νόσοι πού φθείρουν, φθίση. ἐπίχειρα ξιφέων (ἡ γεν. ὑποκειμ.) = ἀμοιβή πού παρέχεται ἀπό τό ξίφος, ὁ θάνατος μέ ξίφος (αὐτόν σκόπευε ἀρχικά νά ἐφαρμόσει ὁ Κρέων, βλ. στ. 760 καὶ 761). αὐτόνομος = αὐθαίρετος, μέ τή θέλησή σου. μόνη ἀναφέρεται στό ζῶσα.

ἀντιστροφή α': λυγροτάτων (ἐπιτρημ. κατηγ.) = οἰκτρότατα, κατά τρόπο λυπτρότατο. πρὸς ἄκρω Σιτύλω = κοντά στήν κορυφή τοῦ ὄρους Σιτύλου. δαμάζω = ἀπολιθώνω. πετραία βλάστα = βλάστηση (προεξοχή) τοῦ βράχου. ώς ἀτενής κισσός = σάν κισσός πού ἔχει περιτυλιχτεῖ σφιχτά, ὅπως δηλ. ὁ κισσός πού ἀγκαλιάζει σφιχτά τό δέντρο καὶ τό κάνει νά μή φαίνεται, ἔτοι καὶ ὁ βράχος περιπλεγμένος σφιχτά ἀπολιθώσε τή Νιόβη. ώς φάτις ἀνδρῶν = καθώς λέγεται. τάκομαι = τήκομαι, λιώνω, μαραίνομαι

ἀπό λύπη. λείπει· στόν ἐνικό, καθότι συντάχτηκε πρός τό πλησιέστερο χιών· τό χιών τέθηκε ἀντί τοῦ νερού πού παράγεται ἀπό αὐτή· με αὐτό μᾶς ἔρμηνεύει ἀπό ποῦ προέρχονται τά δάκρυα τῆς Νιόβης. δειράς-άδος = ὁ λαιμός τοῦ σώματος. Τούτῳ λέγεται καὶ γιά τῇ ράχῃ τοῦ ὅρους, καθώς καὶ ὄφρύες (ἐδῶ ὁ φθαλμοί) λέγονται καὶ γιά ὅρος καὶ γιά ὀνθρώπινο σῶμα (π.χ. στό φρύδι τοῦ βουνοῦ). παγκλαύτοις = σ' αὐτές πού πάντοτε κλαίνε. ἢ με ὁμοιοτάτων (ἐπιφρημ. κατηγορ.) = πρός τήν ἴδια ἐμένα ὁμοιότατα (δηλ. τόσο ἡ μιά ὅσσα καὶ ἡ ἄλλη περιβάλλονται ἀπό βράχο). κατευνάζω = κοιμίζω, θανατώνω. θεογεννής = πού γεννήθηκε ἀπό θεούς (ἡ Νιόβη). καίτοι = καὶ ὅμως. φθιμένᾳ (τινὶ) = ὅταν κανεῖς (καμιά) πεθάνει. ἀκούω = νομίζομαι, φημίζομαι. ἔγκληρα = κοινά, ὅμοια, τής ἴδιας τύχης· ἡ σειρά τῶν λέξεων: καίτοι τάκούσαι ἔγκληρα τοῖς ἵσθιέσι λαχεῖν μέγα ἐστί (τινὶ) φθιμένᾳ = καὶ ὅμως τό νά δημιουργηθεὶ φήμη γιά κάποιον ὅτι, ὅταν πέθανε, εἶχε τήν ἴδια μοίρα μέ τούς ἵσθιέσι, εἶναι σπουδαῖο.

στροφή β'. γελῶμαι = περιγελέμαι, περιπαίζομαι (ἡ Ἀντιγόνη λέγει αὐτό εἴτε γιατί ἔρμήνευσε τή λέξη λαχεῖν μέ τό παθεῖν, εἴτε γιατί δέν ἔβλεπε τό λόγο νά παραβληθεὶ πρός τή Νιόβη· τά ὅσα εἰπώθηκαν ἀπό τό χορό τά πήρε γιά εἰρωνικά σέ βάρος της). σύχομαι = φεύγω, πεθαίνω. ἐπί-φαντος = ὄρατή, ζωντανή. πολυκτήμονες = πλούσιοι. ὕμμε (αἰολικός τύπος) = ἐμάς. ἔμπας = μολαταῦτα (ἄν καὶ δέν κερδίζω τίποτε). ἐπι-κτῶμαι = ἐπικαλούμαι μάρτυρες. οἴσα... ἔρχομαι πλαγ. ἔρωτ. πρότ. = κάτω ἀπό ποιές συνθήκες... ἐπεξηγεῖται μέ τό: φίλων ἀκλαυτος. οἴσις νόμοις (ἐνν. ἀνοσίοις) = μέ ποιούς ἀνόσιους νόμους. ἔργμα (εἰργνυμι, εἰργω) = εἰρ-κτή, φυλακή, τάφος. τυμβόχωστος = σάν τύμβος (τάφος) χωμένος. ποταίνιος = νέος, πρωτάκουστος (πρωτοφανής, γιατί πρόκειται νά κλειστεῖ σ' αὐτόν ζωντανή). πρός ἔργμα τυμβόχ. ἔρχομαι τάφου ποταίνιον = πηγαίνω σέ φυλακή πρωτάκουστου τάφου, πού εἶναι χωμένη σάν τύμβος. μέτοικος = ζωντανή, κάτοικος μεταξύ. προσέπεσες = προσέκρουσες (ποιητική ἔκφραση), ἀμάρτησες βαριά. βάθρον δίκας = βάση (θρόνος) τοῦ ἀγάλματος τής θεᾶς Δικαιοσύνης. ἔκτινω = πληρώνω. πατρῷος = πού κληροδοτήθηκε ἀπό τόν πατέρα, πολύν τινα = πάρα πολύ (φοβερό). ἀθλος = ἀγώνας, δυστύχημα.

ἀντιστροφή β'. φαύω (ἐδῶ μέ αἰτιατ.) = ἀγγίζω, ὑπενθυμίζω. τριπόλι-στος = (τρις-πολίζω ἡ πολέω = ὄργώνω, στρέφω) = πού λέγεται τριπλά (δηλ. ἐπανειλημένα) καὶ ἐπομένως διαβόητος. οἴτος (ἀπό ρίζα οἱ- τοῦ οἴσω τοῦ ρήμ. φέρω) = μοιραῖο, τύχη (χρησιμεύει ώς ἐπεξήγ. τοῦ μερίμνας). προπάντος = δλοκλήρου γενικά (ἡ πρό ἐπιτείνει τήν ἔννοια τοῦ

παντός). κλεινοῖς Λαβδακ. = ἀντί γενικῆς τέθηκε ἡ δοτική ἀπό τό πότμου (πίπτω) = τοῦ πεσόντος τὴν κτλ.· ἡ δοτική αὐτή χρησιμεύει ως ἐπεξήγηση τοῦ ἀμετέρου. ματρώαι λέκτρων ἀται = ἀται ματρώων λέκτρων = δυστυχήματα (συμφορές) πού προῆλθαν ἀπό τὸ γάμο τῆς μητέρας μας. κοιμήματα δυσμόρου μητρός (γεν. ὑποκ.) = περιπτύξεις, ἀγκαλιάσματα τῆς... αὐτογένηνητα (ὑπαλλαγή) ἀντί αὐτογενήτω πατρὶ = μέ τὸν πατέρα, τὸν ὅποιο αὐτή ἡ ἴδια γέννησε. οἶων = ἀπό ποιούς γονεῖς. ἀράιος = ἐπικατάρατος. μέτοικος = γιά νά συνοικήσω μαζί τους. δύσποτος = κακότυχος. κυρέω-ῶ = τυχαίνω. κατήναρες ἀρό. β' τοῦ κατεναίρομαι = φονεύω. εὔσεβεια = εἰναι τεκμήριο (ἀπόδειξη) εὐσεβῶν φρονημάτων. κράτος δὲ (τούτου) ὁ κράτος μέλει, οὐδαμάχι παραβατὸν πέλει = ἡ ἔξουσία ὅμως ἐκείνου, πού φροντίζει γι' αὐτή, μέ κανένα τρόπο δέν εἰναι δυνατό νά καταπατηθεῖ. αὐτόγνωτος ὄργα = αὐτόβουλος ὄρμη, θεληματική ὄρμη, βιασύνη. τάνδε = πρός αὐτήν ἔδω. οὐκέτι μοι θέμις (ἐστι) = δὲν ἐπιτρέπεται πιά σ' ἐμένα. λαμπάδος = τοῦ ἥλιου. πότμος (δ) = ἡ μοίρα. ἀδάκρυτος = ἀκλαυτος.

Πραγματικές. ἔξω φέρομαι τῶν θεσμῶν. Βγαίνει ἀπό τήν κανονική τάξη τῶν πραγμάτων, ἐπειδή μέ τά δάκρυά του δείχνει συμπάθεια γιά τή βασιλοπούλα πού καταδικάστηκε. Στόν κομμό, στίχ. 806-882, ἡ Ἀντιγόνη, ἡ ὅποια ως ἡρωΐδα, πάνω ἀπό τούς ἄλλους ἀνθρώπους, θυσίασε ζωή καί κάθε ἀγαθό, γιά νά ἐκπληρώσει ἔνα ύπερτατο καθήκον, τώρα, ὅταν αὐτό κατορθώθηκε καί βλέπει μπροστά τῆς τό φάσμα τοῦ θανάτου καί ἀναλογίζεται τή στέρηση τοῦ γάμου, ὁ ὅποιος ἦταν καί εἴναι ὁ φυσικός προορισμός τῆς γυναίκας, λυπάται ύπερβολικά ως ἀνθρωπος. Ποια ἄλλα παρόμοια παραδείγματα ἔχουμε: Ἀχέρων Ποταμός τῆς Ἡπείρου στή Θεσπρωτία: πηγάζοντας ἀπό τά βουνά τοῦ Σουλίου διαρρέει τήν Ἀχερούσια λίμνη καί βυθίζεται κάτω ἀπό τή γῆ, γιά νά καταλήξει τέλος στό Ιόνιο πέλαγος. Τό ἄγριο καί τραχύ καί μυστηριακό πού ἔχουν οἱ τόποι ἀπό τούς ὅποιους διέρχεται, τά σκοτεινά καί λασπώδη νερά τῆς λίμνης, οἱ ἔξαφανίσεις καί ἐπανεμφανίσεις του, ἔδωσαν ἀφορμή σέ παλαιότατες τοπικές παραδόσεις καί ἐπλασαν τόν ὄμώνυμο ποταμό τοῦ "Ἀδη. ὑμεναίων Οἱ ὑμέναιοι ἦταν ἀσματα πού τραγουδούσαν στούς γάμους, καί ιδίως κατά τήν πομπή, μέ συνοδεία αὐλοῦ. Ὁ ἐπιθαλάμιος ὕμνος φαλλόταν πρός τιμή τῆς νύφης, ἀπό παρθένες πού στέκονταν ἔξω ἀπό τό νυφικό θάλαμο. ζῶσα μόνη δή... Ὁ χορός θέλοντας νά παρηγορήσει τή θλιψμένη Ἀντιγόνη βρίσκει πρόχειρη δικαιολογία, ὅτι κατ' ἔξαίρεση μόνη αὐτή, χωρίς νά ἀσθενήσει κτλ., κατεβαίνει στόν "Ἀδη. Φρυγίαν ἔνεναν Πρόκειται γιά τή Νιόβη, τή θυγατέρα τοῦ Ταντάλου· κατά τή μυθολογία ἡ ἀπολίθωση τῆς Νιόβης ἔγινε κοντά στό ὄρος Σίπυλο τῆς Λυδίας στή Μ. Ἀσία, ὅπου ύπάρχει ἀνάγλυφη φυσική μορ-

φή ἀπό πέτρα, ή ὅποια μοιάζει μέ γυναικα πού κάθεται καί κλαίει· δάκρυα εἶναι τά βρόχινα νερά καί αὐτά πού ρέουν ἀπό τά χιόνια πού λιώνουν. Τό ἀνάγλυφο αὐτό ἀναφέρει πώς τό εἶδε καί ὁ περιηγητής Παισανίας. Φαίνεται ὅτι ἀρχικά ἦταν καθιερωμένο στήν ἀστική θεά Κυβέλη καί ὑστερα ἔδωσε ἀφορμή νά πλαστεῖ ὁ μύθος τῆς Νιόβης, μέ τήν ὅποια ἀσχολήθηκε ἡ ἐπική, ἡ λυρική καί ἡ δραματική ποίηση. Θεογενής γιατί καταγόταν ἀπό τό Δία, τοῦ ὅποιου ἦταν γιός ὁ πατέρας της Τάνταλος. Διρκαῖαι κρήναι Τέθηκε πληθ. γιατί ἡ Δίρκη σχηματιζόταν ἀπό πολλές πηγές πού βρίσκονται κοντά στίς Θηβαίς, συμμάρτυρας ἐπικτῶμαι Συχνά στούς ἀρχαίους γινόταν ἐπίκληση τῆς γύρω φύσεως, τῆς θάλασσας, τῶν βουνῶν, τῶν ποταμῶν κτλ. δυσπότερων γάμων Ἡ ύπόμνηση τοῦ ἀτυχού γάμου τῶν γονιῶν της θύμισε σ' αὐτή καί τόν ἀτυχού γάμο τοῦ ἀδελφοῦ της Πολυνείκη, πού νυμφεύτηκε τήν κόρη τοῦ "Ἄδραστου" ὁ γάμος αὐτός, ἐκτός ἀπό τά ἄλλα, ὑπῆρξε καί ἡ αἰτία τῆς ἐκστρατείας του ἐναντίον τῶν Θηβῶν, τοῦ ὀλέθρου του καί τῆς καταδίκης σέ θάνατο τῆς Ἀντιγόνης, ἀκλαυτος, ἀφίλος κτλ. Στήν ἐπωδό τής Ἀντιγόνης ἐπαναλαμβάνει μέ λίγα λόγια τά εἰπωμένα στόν κομμό, προσθέτοντας μόνο τό ὅτι δέν τήν ἔκλαψαν οἱ φίλοι.

β') 883-943

Λεξιλογικές. Ό Κρέων, βγαίνοντας ἀπό τά ἀνάκτορα καί βλέποντας ὅτι ἡ Ἀντιγόνη ἦταν ἀκόμη ἔκει, ὀργίζεται. ἀοιδὴ = θρήνος. εἰ χρείν = ἂν θά παρουσιαζόταν ἀνάγκη, θά προέκυπτε ὡφέλεια· ἡ σειρά τῶν λέξεων: ἀρ' ἵσθ' ὥς, εἰ χρείη λέγειν πρὸ τοῦ θανεῖν (= μπροστά στό θάνατο) ἀοιδάς καί γόους, οὐδ' ἀν εἰς παύσαιτ' ἀν λέγειν; οὐκ ἀξεῖθ' ὥς τάχιστα ισοδυναμεῖ μέ ἔντονη προσταγή = ἀπαγάγετε την τό γρηγορότερο, πάρτε τήν τώρα ἀμέσως. κατηφερής τύμβος = θολωτὸς τάφος (στεγασμένος ἀπό πάνω). περιπτύσσω = περικλείω, περιβάλλω. χρῆ (τοῦ ρήμ. χράω) = θέλω. τυμβεύω (ἀμετάβ.). = διάγω στόν τύμβο μέσα, κατοικῶ μέσα σέ τάφο. τούπι τήνδε τήν κόρην (προσδιορ. τῆς ἀναφορᾶς) = ἀναφορικά μέ αὐτή ἔδω τήν κόρη. ἀγνοὶ λέγει ἔτσι γιατί δέν τή φονεύει, ἀλλά τήν ἀφήνει ζωντανή μέ μιά ποσότητα τροφής, ὅπως είπε καί στό στ. 775 (φορβῆς τοσοῦτον). δ' οὖν = ὅπωσδήποτε ὅμως. μετοικίας τῆς ἀνω = ἀπό τό δικαιώματα νά κατοικεῖ (νά βρίσκεται μεταξύ μας ἀπάνω στή γῆ, στόν ἐπάνω κόσμο). νυμφεῖον = νυφικός θάλαμος (μέ πολλή πικρία λέγει τόν ἀπαίσιο τάφο της νυφικό θάλαμο). κατασκαφής = κοῖλος, ὑπόγειος. ἀειφρουρος = ἐπειδή πρόκειται ὡς τό τέλος τῆς ζωῆς νά φυλάει τήν Ἀντιγόνη. οἱ πορεύομαι πρὸς τοὺς ἐμαυτῆς = ὅπου πορεύομαι καί πηγαίνω πρός τούς δικούς μου. ὃν... ἡ σειρά τῶν λέξεων: ὃν ὀλωλότων πλείστον ἀριθμόν. Φερσέφασσα = ἡ Περσεφόνη. ὃν λοισθία (ή ὃν γεν. διαιρ.) = τελευταία. μακρῷ (ἐπιτείνει τό) κάκιστα = μέ ύπερβολικά οἰκτρότατο θάνατο (γιατί θάβεται ὀθώα, νέα καί

ζωντανή). πρίν μοι μοιραν ἔξήκειν βίου = προτοῦ νά φτάσει στό τέρμα ό πεπρωμένος σ' ἐμένα χρόνος τῆς ζωῆς. κάρτ' ἐν' ἐλπίσιν τρέφω = διατηρώ πάρα πολύ μεγάλη ἐλπίδα. φίλη-προσφιλής-φίλη ή ἐπαναφορά χάρη ἐμφάσεως. καστήνητον κάρα ἔτσι ἀποκαλεῖ τόν Ἐτεοκλῆ. περιστέλλω (χυρίως) = ντύνω νεκρό, ἔπειτα: κηδεύω, θάβω. τοιάδ' ὅρνυμαι = τέτοια ἀμοιβή παίρνω. τοῖς φρονοῦσιν (δοτ. τῆς χρίσεως) = κατά τή γνώμη αὐτῶν πού ὁρθοφρονοῦν. τό εὖ ἀνήκει στό ρῆμα ἐτίμησα· γιά τά ἀπό: σ' ἐγώ, τίμησα... μέχρι: νόμῳ, βλ. πραγμ. παρατηρήσεις. ἔτήκετο = ἔλιωνε, σάπιζε ἄταφος. εἰ τέκνα ἔνν. τό ἔτήκοντο. βίᾳ = παρά τή θέληση. ἀν ἥρόμην τόνδε πόνον = θά ἀναλάβαινα τήν πραγματοποίηση αὐτοῦ ἐδῶ τοῦ ἐπίπονου ἔργου. πρὸς χάριν τίνος νόμου; γιά χάρη ποιᾶς ἡθικῆς ἀρχῆς, ποιοῦ ἡθικοῦ ἀξιώματος; Ἡ μετ. κατθανόντος είναι ὑποθ. ἀμπλακίσκω = στεροῦμαι. τοῦδε δηλ. παιδός. κεκευθότοιν (τοῦ ρήμ. κεύθω ως ἀμετάβ.) = ἀν θά πέθαιναν. οὐκ ἔστιν ὅστις = κανείς. βλάστοι τοῦ ρήμ. βλαστάνω. τοιῷδε μέντοι νόμῳ = μέ βάση ὅμως τέτοια ἀρχή (γιά τήν ὄποια μίλησα πιό πάνω). ἔκπροτιμήσασα = ἀφοῦ προτίμησα ἀπό τούς ἄλλους, ἀπό τό σύζυγο καί τό γιό. ταῦτα ἔδοξ' ἀμαρτάνειν = φάνηκα ὅτι ἔπεσα σ' αὐτό (πού μοῦ ἀποδόθηκε) τό ἔγκλημα. διὰ χειρῶν οὕτω = ἔτσι μέ τή βίᾳ. ἄγει με = διέταξε τούς δορυφόρους νά μέ δόηγήσουν. μή λαχοῦσαν μέρος οὔτε γάμου του οὔτε παιδείους τροφῆς = χωρίς νά παντρευτώ καί χωρίς νά μεγαλώσω παιδιά. ἔρημος πρὸς = ἔγκαταλειμένη ἀπό. εἰς κατασκαφάς θανόντων = σέ κοιλό τάφο. ποίαν παρεξελθοῦσα δαιμόνων δίκην = γιατί παραβίασα ποιοῦ θεϊκό δίκαιο; βλέπειν = νά προσβλέπω, νά ἀποβλέπω. αὐδῶν = νά προσφωνῶ, νά ἐπικαλούμαι. ἔπει γε δὴ εὔσεβοῦσα τήν δυσσέβειαν ἔκτησάμην = ἔπειδή, ως γνωστόν, κάνοντας εὔσεβή πράξη ἀπόκτησα κατηγορία (καί τιμωρία) γιά ἀσέβεια. τάδε = τό πιο πάνω (δηλ. ἡ ἀπόκτηση τῆς κατηγορίας γιά τήν εὔσεβή μου πράξη). ξυγγιγνώσκω = λαβαίνω γνώση, διδάσκομαι. παθόντες ξυγγιγνόμεν ἀν ἡμαρτηκότες = ἀφοῦ πάθουμε, θά μάθουμε ὅτι σφάλαμε (προβ. τή λαϊκή ρήση: «ὁ παθός μαθός»). οἶδε ό Κρέων καί οἱ δύσρηνωμοί του. μή πλείω ή καὶ = ἵσα, δημοια πρός δσα. ἔκδικως = ἀδικα. ἔτι αὐτοὶ ῥιπαὶ τῶν αὐτῶν ἀνέμων φυγῆς τήνδε γ' ἔχουσιν = ἀκόμη ή ἴδια φυγική ταραχή (ἔξαφη) κατέχει πράγματι αὐτήν ἐδῶ. τοιγάρ = γι' αὐτό ἀκριβῶς. κλαύμαθ' ὑπάρκει = θά τιμωρηθοῦν. ὑπὲρ βραδυτήτος = ἔξαιτίας τῆς ἀργοτορίας νά τήν πάρουν. θανάτου ἐγγυτάτω = παρά πολύ κοντά στό θάνατο. ἀφίκται = ἔχει ἐκφραστεῖ (δηλ. ὁ λόγιος αὐτός τοῦ Κρέοντα εἰπώθηκε γιά νά δείξει ὅτι προσεγγίζει ό θάνατος). οὐδὲν παραμυθοῦμαι = καθόλου δέ σέ συμβουλεύω. μή οὐ τάδε ταύτῃ κατακυροῦσθαι = ὅτι αὐτά ἐδῶ, δηλ. οἱ ἀπειλές του γιά θάνατο, δέ θά ἐπικυρωθοῦν κατ' αὐτό τόν τρόπο. προγενεῖς = προγονικοί. ἄγομαι δὴ

κούκετι μέλλω (ένν. ιέναι). κοιρανίδαι = βασιλιάδες, ήγεμόνες. βασιλει-
δάν = βασιλειδῶν = ἀπό τά βασιλόπαιδα. τήν εύσεβίαν σεβίσασα = ἐπει-
δή τίμησα τό ἔργο τῆς εύσεβειας.

Πραγματικές. Φερσεφόνη σύμφωνα μέ το μύθο ἡταν
χόρη τῆς θεᾶς Δήμητρας καί τοῦ Δία καί σύζυγος τοῦ Πλούτωνα, τοῦ θεοῦ
τοῦ "Αδη. Αὐτή ἐπί ἔξι μῆνες ζοῦσε στόν κάτω κόσμο μέ τόν ἄντρα της καί
ἐπί ἔξι μῆνες στή γῆ μέ τή μητέρα της. Αὐτό δέν είναι τίποτε ἄλλο παρά
συμβολική παράσταση τοῦ σπόρου τοῦ σιταριού πού χώνεται στή γῆ καί φυ-
τρώνει. Τά ἀπό τό στ. 904: σ' ἑγώ 'τίμησ...' ὥς τό στ. 914: νόμῳ, σύμ-
φωνα μέ τή γνώμη πολλών (τοῦ μεγάλου Γερμανοῦ ποιητῆ Goethe καί ἄλ-
λων), δέν ἡταν τοῦ Σοφοκλῆ, ἄλλα προστέθηκαν ἀπό ἄλλο χέρι, γιατί τά
λόγια αὐτά τῆς 'Αντιγόνης ἀντιφάσκουν πρός τίς πράξεις καί τούς προηγού-
μενους λόγους καί τίς ἀρχές της. 'Ενω δηλ. προηγουμένως δικαιολογούσε
τήν πράξη της, λέγοντας ὅτι παράβηκε τήν ἐντολή τοῦ ἀρχοντα χάρη τῶν
θεϊκῶν νόμων, τώρα θεωρεῖ τούς ἀνθρώπινους νόμους ὑπέρτερους ἀπό τούς
θεϊκούς καί ὁμολογεῖ ὅτι γιά χάρη μόνο δρισμένου συγγενῆ, τοῦ ἀδελφοῦ,
θά παράκουε τούς νόμους τῆς πολιτείας. Τό χωρί λοιπόν αὐτό κατά τή
γνώμη τους δέν είναι γνήσιο, ἄλλα προστέθηκε μεταγενέστερα, ἐπηρεα-
σμένο ἀπό μιά διήγηση τοῦ 'Ηροδότου, κατά τήν ὄποια, ὅταν πιάστηκε ὁ
'Ινταφέρνης αἰχμάλωτος ἀπό τό Δαρείο καί κατοδικάστηκε σέ θάνατο μέ ὅ-
λους τούς δικούς του, προτάθηκε ἀπό τό Δαρείο στή σύζυγό του νά ἐκλέξει
ποιόν θέλει νά σώσει ἀπό τούς οἰκείους της: αὐτή ἔσπευσε νά ἐκλέξει τόν
ἀδελφό της, γιατί, καθώς είπε, ἀν ἥθελε ὁ θέος, μπορούσε νά ἀποκτήσει
ἄλλο σύζυγο ἢ γιό, ἀν θά πέθαιναν ἔκεινοι, ἐνώ δέν ἡταν δυνατό νά ἀποκτή-
σει ἄλλον ἀδελφό, ἀφοῦ εἶχαν πεθάνει οἱ γονεῖς της. "Αλλωστε, ὅπως είναι
λογικό, ὁ Πολυνείκης δέ ζούσε, ὕστε ἡ 'Αντιγόνη νά προτιμήσει τή σωτη-
ρία αὐτού ἀπό τή σωτηρία τῶν ἄλλων. Μερικοί ὅμως παραδέχονται ὅτι οι
πιό πάνω στίχοι είναι γνήσιοι τοῦ Σοφοκλῆ, καθότι μαρτυροῦν ἀπό τή μιά
τή μεγάλη ἀξία τῆς πατροπαράδοτης στούς 'Ελληνες ἀδελφικῆς ἀγάπης καί
ἀπό τήν ἄλλη τή στενή συνάφεια πού ὑπάρχει μεταξύ τοῦ 'Ηρόδοτου καί τοῦ
Σοφοκλῆ, οἱ ὄποιοι ἡταν σύγχρονοι καί συνδέονταν φιλικότατα μεταξύ
τους. προγενεῖς 'Εννοεῖ τούς ἀρχαίους ἐγχώριους θεούς. κοιρανίδαι 'Ετσι
προσφωνοῦνται αὐτοί πού ἀποτελοῦν τό χορό, ὅπως καί ἄλλοι ἀποκαλοῦ-
νται ἀνακτες· αὐτή τήν ἐπωνυμία εἶχαν ὅχι μόνο οἱ βασιλιάδες, ἄλλα καί
εὐγενεῖς.

ΤΕΤΑΡΤΟ ΣΤΑΣΙΜΟ (944-987)

Λεξιλογικές. στροφή α'. ἔτλα καὶ = ύπόμεινε τήν ἵδια τύχη (ρῆμα τλάω

= ύπομένω). Μπροστά ἀπό αὐτό πρέπει νά ἐννοήσουμε τό ἀπό τό μέρος τοῦ χοροῦ παραινετικό πρός τήν Ἀντιγόνη τέτλαθι. Δανάης δέμας (περίφραση) = ή Δανάη. ἀλλάξαι = νά ἀνταλλάξει τό οὐράνιο φῶς μέ τό σκότος τῆς φυλακῆς (μέσα στό ύπόγειο οἰκοδόμημα). χαλκόδετοι αὐλαῖ = δωμάτιο, στους τοίχους τοῦ ὅποιου εἶναι προσαρμοσμένες μέ καρφιά χάλκινες πλάκες. ἐν τυμβ. θαλάμω ἐπεξηγεῖ τό χαλκοδ. αὐλαῖς. κατεξέγθη = ύπέκυψε στήν ἀνάγκη τῆς είμαρμένης. τίμιος γενεᾶ = εύγενης κατά τήν καταγωγή. ταμιεύεσκεν (μεταφορά ἀπό τούς ταμίες πού φύλαγαν τό θησαυρό τῆς πόλεως ἡ τοῦ ναοῦ) = φύλαγε στήν κοιλία. χρυσορύτους μέ ἔνα ρχάρη τοῦ μέτρου. γονάς = τό γόνο πού χύθηκε σ' αὐτή σάν χρυσή βροχή. ἀ μοιριδία δύνασις = ή δύναμη τῆς μοίρας. δεινά τις = ἔξαιρετικά φοβερή (ἰσχυρή). Αρης (μετωνυμία) = πολεμική δύναμη. πύργος ἐνν. οὔτε καί ἄν κλειστεί κανές μέσα στόν πύργο. ἀλίκτυπος = αὐτός πού δέρνεται ἀπό τή θάλασσα. κελαινός = αὐτός πού ἔχει σκοτεινό χρώμα.

ἀντιστροφή α'. ζεύχθη = δαμάστηκε (ύπέκυψε καί αὐτός στήν ἀνάγκη είμαρμένης). δέσυχολος = δέσυθυμος. κερτομίοις ὄργαῖς = ἔνεκα τῶν πειραχτικῶν (σκωπικῶν) ἐκδηλώσεων τῆς ὄργης του. ἐκ Διωνύσου ποιητ. αἰτ. κατάφαρκτος ἐν πετρώδει δεσμῷ = κατάφραχτος (ἐγκάθιερκτος) σέ πέτρινο δεσμωτήριο (έννοει τό ἄντρο τοῦ Παγγαίου, στό ὅποιο δέθηκε ὁ Λυκοῦργος). οὕτω = ἔτσι, μέ τόν τρόπο αὐτό, δηλ. σέ τέτοια καθειρέξη (φυλακῆ), ἔνεκα τέτοιας καθείρξεως. ἀποστάζει = σιγά σιγά ἔξαφανίζεται (μέ τό νά καταρρέει κατά σταγόνες). μεταφορά ἀπό τό ἀπόστημα, τό ὅποιο, ὅταν ὥριμάσει, σπάζει καί ἔκρεει. δεινὸν ἀνθηρόν τε μένος μανίας = ή φοβερή καί φλογερή ἔξαφη τῆς μανίας. ἐπέγνω = κατάλαβε, κατανόησε. μανίας φαύων = ὅτι ἔξερέθιζε τό θεός κυριευμένος ἀπό μανία. κερτομίοις γλώσσαις = μέ πειραχτικούς λόγους. παύεσκε = διέκοπτε, ἀνάγκαζε νά παύουν. ἔνθεος = θεόληπτος, ἔνθουσιασμένος. εὔιον πῦρ = τίς δάδεις, πού καίονται ἀπό αὐτές (τίς μαινάδες), μέ συνοδεία τῶν φωνῶν εύοι, εύοι. φίλαυλος = αὐτός πού ἀγαπᾷ τόν αὐλό.

στροφή β'. κυανέων = σκοτεινῶν (βλ. πραγματ.) διδύμας ἀλός = τοῦ Εὔξεινου Πόντου καί τοῦ θρακικοῦ Βοσπόρου. ἀκται ἐνν. εἰσί, κεῖνται. ίδ' = ίδε = καί. ἀξενος = ἀφιλόξενος. ἵνα = ὅπου. ἀγχίπολις = γείτονας (κοντά στήν πόλη Σαλμυδησσό). ἀρατός = ἐπάρατος, ἀποτρόπαιος. ἔλκος τυφλωθὲν = πληγή (τραῦμα) πού ἔφερε τήν τύφλωση. δάμαρτος = τῆς συζύγου. ἀλαὸν (κατηγ.) = ὥστε νά τυφλωθεῖ (τό σύνδεσε πρός τό ἔλκος ἀντί ὄμμάτων). κύκλοι ὄμμάτων = οἱ κόρες τῶν ματιῶν. Τά δισσοῖς Φινεῖδαις καί κύκλοις ὄμμάτων ἀποτελοῦν σχῆμα καθ' ὅλον καί μέρος. Ἡ

δοτ. δισσοῖσι Φιν. ἀντί γενικῆς κτητικῆς τοῦ κύκλοις ὁμοάτων. ἀλάστοροι (οἱ ἄλαστα παθόντες) = αὐτοὶ πού ἀπαιτοῦν ἐκδίκηση (ἀπό τὸ ἀλάστωρ-ρος = ἡ θεότητα πού τιμωρεῖ τὸ ἔγκλημα). ἀράσσω = χτυπῶ δυνατά. αἰματηραῖς (τέθηκε κατά πρόληψη) = ὥστε νά ματώσουν. ἀκμαὶ κερκίδων = οἱ ἄκρες τῶν κερκίδων (κερκίς = σαῖτα, ὑφαντικό ἔργαλείο). ὑφ' αἰματηραῖς χείρεσσι δοτ. ὀργανική ἡ σειρά τῶν λέξεων ἔχει ὡς ἔξης: ἵνα ἀγγίπολις "Αρης εἶδεν ὄρατὸν ἔλκος τυφλωθὲν ἀλαὸν (ἀντί, τυφλωθέντων ἀλαῶν πρός τό: ὁμοάτων) ἀλαστόροισι κύκλοις ὁμοάτων δισσοῖσι Φινεῖδαις, ἀραχθέντων ὑφ' αἰματηραῖς χείρεσσι καὶ ἀκμαῖσι κερκίδων ἐξ ἀγρίας δάμαρτος.

ἀντιστροφή β'. κατὰ δὲ τακόμενοι (τυήση) = κατατηκόμενοι δὲ = λειώνοντας λοιπόν. μέλεος = δυστυχής. μελέαν πάθαν = τήν οἰκτρή συμφορά. ἀνύμφευτος = πού παντρεύτηκε γιά κακό, ἀνύμφευτον γονὸν = καταγωγή ἀπό μητέρα πού παντρεύτηκε γιά κακό. ἀντασε (ρῆμα ἀντάω = συναντῶ) = μετέχω. σπέρμα = καταγωγή. γένος (προσδιορ. ἀναφορᾶς). ἀρχαιόγονος = πρωτόγονος, πανάρχαιος. ἢ δέ... = αὐτή ὅμως κατά τὴν καταγωγή κρατοῦσε ἀπό τούς πανάρχαιοις Ἐρεχθ. τηλέπορα ἀντρα = πού εἶχαν μακρύ ἢ πλατύ πόρο, δηλ. τά μεγάλα. Βορεάς = ἡ κόρη τοῦ Βορέου (ἡ Κλεοπάτρα). ἄμιππος = πού ἔτρεχε σάν ίππος (ταχύτατα). πάγος = πέτρα, ὅρος. ὀρθόπους πάγος = ἀπόκρημνο ὅρος. ὑπὲρ = ἐπί. θεῶν παιᾶς· γιατί ὁ πατέρας τῆς Κλεοπάτρας Βορέας καὶ ὁ παππούς της Ἐρεχθίας ἦταν θεοί. καπ' ἐκείνᾳ ἔσχον (τυήση) = καὶ ἐκείνᾳ ἐπέσχον = καὶ ἐναντίον ἐκείνης στράφηκαν. μακραίων = πολύχρονος, μακρόβιος (ἐπειδή ὑπῆρχε ἀπό τὴν ἀρχαιότητα).

Πραγματικές. Σ' αὐτό τό στάσιμο ὁ χορός ἀναφέρει τρία παραδείγματα προσώπων πού ὑπόφεραν ἀνάλογα δεινά ἀπό τή μοίρα, γιά νά παρηγορήσει τήν Ἀντιγόνη καὶ γιά νά παραστήσει τό ἀναπόφευκτο τοῦ μοιραίου. Στούς στ. 949 καὶ 987 προσαγορεύει δύο φορές τήν Ἀντιγόνη: ὡ παῖ παῖ, ἃν καὶ εἴναι ἀπούσα, σάν νά τήν παρακολουθεῖ πού βαδίζει στόν "Αδη. Δανάας Ἡταν κόρη τοῦ βασιλιά τοῦ "Αργους Ἀχρίσιου, ὁ ὅποιος εἶχε λάβει χρησμό πώς, ἃν ἡ κόρη του γεννήσει γιό, αὐτός θά φονεύσει τόν παππού του. Γ' αὐτό ὁ Ἀχρίσιος ἔκλεισε τήν κόρη του μέσα σ' ἔνα χάλκινο θάλαμο τοῦ παλατιοῦ, γιά νά μήν παντρευτεῖ, ἀλλά ὁ Δίας γίνηκε χρυσή βροχή καὶ ἡ Δανάη γέννησε ἀπ' αὐτόν τόν Περσέα. Μετά ἀπό αὐτό ὁ Ἀχρίσιος ἔβαλε τή Δανάη καὶ τόν Περσέα μέσα σέ λάρνακα (κιβώτιο) καὶ τούς ἔριξε στή θάλασσα. βασιλεὺς τῶν Ἡδωνῶν 'Ο γιός τοῦ Δρύαντα, πού ὀνομαζόταν Λυκούργος,

βασιλιάς τῶν Ἡδωνῶν, λαοῦ τῆς Θράκης κοντά στό Στρυμόνα, καταδίωξε τό Διονύσο μέ τίς συντρόφισσές του Μαινάδες καὶ γι' αὐτό δέθηκε ἀπό τό θεό μέσα σέ βραχώδη σπηλιά στό Πάγγαιο ὄρος καὶ κατασπαράχτηκε ἀπό τά θηρία. Μούσας Αὔτες ἀρχικά ἀκολουθοῦσαν τὸν κιθαρῳδό 'Απόλλωνα, ὁ ὄποιος γι' αὐτό ὄνομαζόταν καὶ μουσηγέτης. Ὅστερα ὅμως, ὅταν ἐπιχράτησε ἡ λατρεία τοῦ Διονύσου καὶ γεννήθηκε τό δράμα, ἔγιναν ἀκόλουθοι καὶ αὐτοῦ τοῦ θεοῦ καὶ μεταχειρίζονταν τούς αὐλούς. Κυανέων Εἶχαν αὐτό τὸ ὄνομα ἀπό τίς Κυάνεες πέτρες, οἱ ὄποιες ἦταν δύο νησίδια στό στόμιο τοῦ Βόσπορου πρός τὸν Εὔξεινο Πόντο. Σύμφωνα μὲ τό μύθο ἀρχικά κινοῦνταν καὶ συγκρούονταν, γι' αὐτό λέγονταν καὶ Συμπληγάδες, ἀλλὰ ὅταν τίς διέπλευσαν οἱ 'Αργοναύτες ἔμειναν πιά ἀκίνητες. Σαλμυδησσὸς πόλη καὶ παραλία ΒΔ τοῦ Βόσπορου. ἀγχίπολις 'Αρης Πιστευόταν ὅτι ὁ 'Αρης κατοικοῦσε στή Θράκη, ὅπου καὶ πολὺ τὸν τιμοῦσαν· ὡς πολεμικός θεός εὐχαριστιόταν νά παραστέκει μάρτυρας σέ αἰματοχυσίες καὶ σέ μυσαρές πράξεις, πού θά ἐκτεθοῦν πιό κάτω, τίς ὄποιες παραχολούσθουσε ὡς ἐγχώριος θεός. Ἀπό τό στ. 966 ἔχουμε τρίτο παράδειγμα, τό πάθημα τῆς Κλεοπάτρας καὶ τῶν παιδιῶν της. Ο μύθος σχετικά μέ αὐτή ἔχει ὡς ἔξῆς: ὁ φτερωτός θεός Βορέας ἀπήγαγε κάποτε ἀπό τὴν Ἀθήνα τὴν κόρη τοῦ βασιλιᾶ Ἐρεχθέα Ὡρείθυια καὶ τὴν ὁδήγησε στή Σαρπηδόνα πέτρα τοῦ ὄρους Αἴμου· ἐκεῖ ἀπόκτησε ἀπ' αὐτήν τούς φτερωτούς γιούς Ζῆτη καὶ Κάλαη καὶ τὴν Κλεοπάτρα. Αὐτή τῇ νυμφεύτηκε ὁ βασιλιάς τῆς Σαλμυδησσοῦ Φινέας καὶ ἀπόκτησε δύο γιούς. Ἀλλά ὁ Φινέας φυλάκισε τὴν Κλεοπάτρα καὶ πήρε ἀλλη σύζυγο, τὴν Εἰδοθέα, ἀδελφή τοῦ Κάδμου· αὐτή ὡς μητριά τύφλωσε τούς Φινεΐδες μέ τή συνεργία τοῦ Φινέα καὶ τούς φυλάκισε. δάμαρτος ἐνν. τὴν Εἰδοθέα. ἀρχαιογόνων Ἐρεχθειδῶν καθότι αὐτοὶ ἦταν αὐτόχθονες, ἀφοῦ ὁ Ἐρεχθέας ἦταν γιός τῆς Γῆς καὶ ἀνατράφηκε σύμφωνα μέ τό μύθο ἀπό τὴν Ἀθηνᾶ· ἀκόμη τὸν τιμοῦσαν μαζί της στό Ἐρεχθείο. τηλέπορα ἀντρα Αὔτα, στό ὄποια ἀνατράφηκε ἡ Κλεοπάτρα, βρίσκονταν στή Σαρπηδόνα πέτρα τῆς Θράκης. ἀμιππος καὶ ἡ Κλεοπάτρα, ὅπως ὁ Ζῆτης καὶ Κάλαης, ἃν καὶ ἦταν ἀπτερη, δέν ὑστεροῦσε ἀπό αὐτούς σέ ταχύτητα.

ΠΕΜΠΤΟ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ (988-1114)

α') 988-1032

Λεξιλογικές. Θήβης ἄνακτες Εἰσέρχεται ὁ Τειρεσίας ἀπό τὴν ἀριστερή πάροδο· ἔνα παιδί τὸν χρατάει ἀπό τό χέρι, γιατί εἶναι τυφλός, καὶ ἔτοι προσφωνεῖ τόν Κρέοντα καὶ τούς χορευτές· ἔξ ἐνὸς (προσδιορ. ὄργαν.) = μέ τά μάτια ἐνός. χέλευθος (η) = ὄδός. προηγητής = ὄδηγός. οὐκουν ἀπεστάτουν = ἀλλά ὅμως δέν ἀπομακρυνόμουν. φρενός = μαντείας, γνώμης.

πάρος γε Ἐννοεῖ καὶ τίς ἄλλες περιπτώσεις, κατά τίς ὁποῖες ὑπάκουουσε πρόθυμα στό μάντη, καὶ μάλιστα τήν περίπτωση κατά τὴν ὃποια θυσίασε τὸν πρῶτο γιό του Μεγαρέα ἢ Μενοικέα χάρη τῆς σωτηρίας τῆς πατρίδας. τοιγάρ = ἀκριβώς γιά τούτο. ναυακληρῶ = διευθύνω ὡς κυβερνήτης. ὀνήσιμος (ρῆμα ὀνίνημι = ὡφελῶ) = ὡφέλιμος. πάσχω ὀνήσιμα = ὡφελοῦμαι· ἡ σειρά τῶν λέξεων πεπονθῶς ὀνήσιμα ἔχω (= δύναμαι) μαρτυρεῖν (ταῦτα). βεβώς κατηγ. μετ. ἀπό τό φρόνει. ἐπὶ ξυροῦ τύχης = στό κρισιμότερο σημεῖο τῆς τύχης. (Ἐκφραση παροιμιακή πού ἔχει ληφθεῖ κατά μεταφορά ἀπό τό ξυράφι, στήν κόφη τοῦ ὅποιου τίποτα δέν ίσορροπεῖ, ἀλλά γέρνει πρός τή μία ἀπό τίς πλευρές του· λέγεται καὶ: ἐπὶ ξυροῦ ἀκμῆς). ὡς φρίσσω = γιατί μέ πιάνει φρίκη μέ τά λεγόμενά σου. θᾶκος = ἔδρα. ὀρνιθοσκόπος = τοῦ οἰωνοσκοπείου. ἵνα = ὅπου. λιμὴν = τόπος καταφυγῆς. οἰωνὸς καὶ πιό κάτω ὅρνις = πτηνό, ὅρνιο. ἀγνώς-ώτος = ἀγνωστος, δυσκολονόγητος. κλάξω = ἔκβαλλω κρωγμούς. οἰστρος (ό) = μανία. βεβαρβαρωμένος = ἀνερμήνευτος, ἔνοτροπος· ἡ σειρά τῶν λέξεων: ἀκούω φθόγγον ὄρνιθων κλάζοντας (ἀντί κλαζόντων, τεθῆκε κατά τό νοούμενο σχῆμα, ὡσάν δηλ. νά. ὑπῆρχε ὅρνιθας) κακῶ οἰστρω καὶ βεβαρβαρωμένω = ἀκούω φωνές πτηνῶν (ὅρνιων), πού ἔξεβαλλαν κρωγμούς μέ ἄγρια καὶ ἀκατανόητη μανία. σπάω = σπαράζω. φονὸς = φονικός (ρίζα φεν- τοῦ ὅχρηστου φένω). χηλὴ (ή) = νύχι. ἐν χηλαῖς προσδιορ. ὄργάνου. γάρ αἰτιολογεῖ τό ἔγρων (ώς τυφλός). ροῦζδος (ό) = ὁ ὀρμητικός τῆς πού προκαλεῖται ἀπό τή βίαιη κίνηση τῶν φτερῶν τῶν πτηνῶν. οὐκ ἀσημος (σχῆμα λιτότητας) = πολὺ σαφής. γεύομαι = ἀποπειρῶμαι, δοκιμάζω. ἔμπυρα = ἡ θυσία μέ τήν πυρά (φωτιά), πυρομαντεία. πάμφλεκτος (τό πᾶς ὡς συνθετικό στούς τραγικούς δηλώνει μεγάλη ποσότητα ἢ μεγάλο βαθμό) = αὐτός πού φλέγεται ὀλόγυρα. Ἡφαιστος μετων. ἀντί πῦρ. σποδὸς (ή) = τέφρα. κηκίς-ίδος = λιπαρή ούσία πού βραίνει ἀπό τά σώματα πού καίονται. Ρῆμα κηκίω = ἔκρεω, ἀναβλύζω. μυδάω = διαλύομαι· ὑπαλλαγή: ἀρμόζει στό μηρίων, δηλ. μυδώντων μηρίων = ἀπό τή διάλυση τῶν μεριών. μηρία ἦταν τά κόκκαλα τῶν μηρῶν μέ μεγάλο ἢ μικρό μέρος ἀπό τίς σάρκες τους (αὐτά περιβάλλονταν καὶ ἀπό διπλό στρῶμα λίπους). τύφω = καπνίζω. ἀναπτύω = ἔξακοντίζω μόρια (ἀπό τό λίπος). μετάρσιοι (μεταίρω) κατηγορ. = μετεωριζόμενες (φηλά στόν ἀέρα ἀπό τή θεμρότητα). καταρρυεῖς ὑπαλλαγή, ἀντί καταρρυείστης πιμελῆς. ἔκκειμαι = κείμαι εἴχω, ἐδώ: ἀπογυμνώνομαι· τί σειρά τῶν λέξεων: καὶ μηροὶ ἔξεκεντο καταρρυεῖς (ἀντί καταρρυείστης) καλυπτῆς πιμελῆς = καὶ τά κόκκαλα τῶν μηρῶν ἀπογυμνώνονταν (ἦταν γυμνά), ἀφοῦ ἔλιωσε τό λίπος πού τά κάλυπτε. φθίνοντα (μετ. κατηγορημ.) μαντεύματα ἀσήμων ὄργιών = ὅτι οἱ μαντείες χάνονταν ἔξαιτίας τῶν ἀσαφῶν θυσιῶν· ὁ στίχος 1013 εἶναι ἐπεξήγηση τῆς προηγούμενης λέξης.

τοιαῦτα. ἡγεμῶν = ὁδηγός (τό παιδί πού τόν ὁδηγοῦσε). ἐκ σῆς φρενὸς (ἀναγκ. αἴτ.) = ἔξαιτίας τῆς δικῆς σου ισχυρογνωμοσύνης. παντελεῖς = ὅλες γενικά· ἀνήκει καὶ στό ἑσχάραι (= στρογγυλές ἐστίες στή γῆ) καὶ στό βωμοί. πλήρεις βορᾶς τοῦ πεπτώτος δυσμέρου γόνου Οἰδίπου ὑπ' οἰωνῶν τε καὶ κυνῶν = εἶναι γεμάτα ἀπό τά σπαραγμένα ἀπό τά ὄρνια καὶ τά σκυλιά μέλη τοῦ πεθαμένου ἀτυχού γιοῦ τοῦ Οἰδίποδα· ὥστε τό ὑπ' οἰωνῶν κτλ. εἶναι ποιητ. αἴτ. τοῦ βορᾶς. κάτα χρον. προσδιορ., ἀλλά ἐδώ ἔχει αἰτιολ. ἔννοια = καὶ γι' αὐτό. λιτή θυστάς = ἡ παράκληση μέθυσίες. ἀπορροιβδέω-ώ = ἀφήνω, ἐκβάλλω. εὔσημος = σαφής, καταφάνερος. βεβρώτες λίπος αἷματος ἀνδροφθόρου = ἐπειδή ἔχουν φάγει λιπαρό αἷμα ἀπό ἄντρα πού σκοτώθηκε. ἐπεὶ δὲ ἀμάρτη (παραλείπεται, ὅπως καὶ ἀλλοῦ, τό δὲ) = ἀλλά κανείς ὅταν πέσει σέ σφάλμα. ἀνολβός = ἄθλιος (ἀπό διανοητική ἀποφή) = μωρός, ἀπερίσκεπτος. ἀκέομαι-οῦμαι = θεραπεύω, διορθώνω (ἐνν. ἀντικείμ. αὐτὸ τὸ κακόν). ἀκίνητος = ἀμετάπειστος, ἀκαμπτος. αὐθαδία (αὐτὸς-ἀνδάνω) = αὐθάδεια, ισχυρογνωμοσύνη. σκαιότητ' ὄφιτσκάνει = αἰτίαν σκαιότητος ὄφιτσκάνει = θεωρεῖται ἀνόητος. εἴκω τινὶ = ὑποχωρῶ σέ κάποιον, δηλ. ἄφησε νά πάρει ὅτι τοῦ ἀνήκει. κεντῶ = πλήττω, κεντῶ. ἀλκὴ = ἔνδειξη ἀντρείας. ἐπικτείνω = φονεύω γιά δεύτερη φορά. εἰν φρονῶ τινὶ = σκέπτομαι γιά τό συμφέρον κάποιου. κέρδος = ωφέλιμα (πράγματα).

Πραγματικές. Τό ε' ἐπεισόδιο περιέχει περιπέτεια. Ποῦ τή βλέπουμε; Τειρεσίας Ἡταν περίφημος μάντης τῆς ἀρχαιότητας. Θηβαῖος· τυλφός ἀπό ἔφτά χρονῶν. Ὁ Δίας ὄμως ἀντί τῆς τυφλώσεώς του ἔδωσε σ' αὐτόν τό χάρισμα τῆς μαντικῆς καὶ τήν ἰδιότητα νά καταλαβαίνει τή φωνή τῶν πτηνῶν καὶ νά προβλέπει καὶ νά προλέγει τά μέλλοντα· ἀκόμη τοῦ χάρισε τή μαχροβιότητα· ἔχησε ἐπί ἔφτά ἡ ἐννιά γενιές. ὄρνιθοσκόπον κατά τήν ἀρχαιότητα χρησιμοποιούσαν πολλά εἰδή μαντικῆς. Τήν παρατήρηση τοῦ λαλήματος ἡ τοῦ πετάγματος καὶ τῶν ἄλλων κινήσεων τῶν πτηνῶν ὀνόμαζαν οἰωνοσκοπία ἡ ὄρνιθοσκοπία. Οἱ ὄρνιθοσκόποι ἡ οἰωνοσκόποι κάθονταν γιά παρατήρηση στό οἰωνιστήριο ἡ ὄρνιθοσκοπεῖο, πού λεγόταν καὶ θῶκος ἡ θᾶκος ὄρνιθοσκόπος, καὶ ἦταν ντυμένοι μέ λευκά ἐνδύματα, φορούσαν στό κεφάλι τους στέφανο καὶ στά χέρια κρατούσαν πινακίδια, στά ὅποια ἔγραφαν τίς παρατηρήσεις τους. Τό οἰωνοσκοπεῖο τοῦ Τειρεσία δειχνύοταν καὶ μ.Χ., ὅπως ἀναγράφει ὁ Παυσανίας (9, 16, 1). Ἐμπυρομαντεία ἦταν ἡ παρατήρηση ἐκείνη, κατά τήν ὁποίαν παρατηρούσαν πῶς ἀναβεί ἡ φωτιά, πῶς φαινόταν ἡ φλόγα, ἀν περικύκλων τό θύμα κτλ. βωμοῖσι παμφλέκτοισιν Ἡφαιστος οὐκ ἔλαμπε Μολονότι ἀπό παντοῦ φλέγονταν τά θύματα, ὄμως δέν καίονταν. Αὐτό ἦταν δεῖγμα ὅτι οἱ θεοὶ δέν καλοδέχονταν τή θυσία. χο-

λαὶ διεσπείροντο. Ἡ χολὴ ἦταν μέρος ἀπό τά σπλάχνα· ὅταν ἡ θυσία ἦταν καλή, ἡ χολὴ καιγόταν (ἔλιωνε) σιγά σιγά καὶ δέν ἔσκαζε, ὅπως ἐδῶ. καὶ ταῦτα τῆς σῆς ἐκ φρενὸς κτλ. Ἀφοῦ οἱ φωνές τῶν πτηνῶν καὶ τά σχετικά τῆς θυσίας ἦταν ἀκατανόητα στό μάντη, κατάλαβε πιά ὅτι αὐτό ὄφειλόταν στίς αὐθαίρετες ἐνέργειες τοῦ Κρέοντα.

β') 1033-1063

Λεξιλογικές. ὥστε = ὅπως. ἀνδρὸς τοῦδε = ἐμοῦ, σκοποῦ = στόχου. κούδὲ ἀπρακτός εἴμι μαντικῆς ὑμῖν = καὶ δέν ἔμεινα ἀκακοποίητος ἀπό τή μαντική τέχνη σας. τῶν = ὡν, δηλ. τῶν μάντεων. ὑπάὶ = ὑπό. γένος = σωματεῖο, σύλλογος. ἔξεμπολάρομαι-ῶμαι = πουλιέμαι ὡς ἐμπόρευμα. ἐκφορτίζομαι = φορτώνομαι ὡς ἐμπόρευμα. ἐμπολάω-ῶ = ἐμπορεύομαι. τάφῳ δ' οὐχὶ κρύψετε... = ὅπωσδήποτε ὅμως δέ θά ἐνταφιάσετε. τρέω = φοβᾶμαι. οὐδ' ὡς μίασμα τοῦτο μὴ τρέσας ἐγὼ παρήσω θάπτειν κείνον = οὐδ' ὡς μὴ παρήσω θάπτειν ἔκεινον τρέσας τὸ μίασμα τοῦτο = οὔτε σ' αὐτῇ τήν περίπτωση ὑπάρχει περίπτωση μήπως ἐγώ, ἐπειδή φοβήθηκα τοῦτο τό μίασμα, ἐπιτρέψω νά τόν θάψουν. πίπτουσι δ' αἰσχρὰ πτώματα = ύφιστανται μάλιστα ἐπονείδιστες πτώσεις. χοὶ πολλὰ δεινοὶ = καὶ οἱ δεινότατοι, οἱ πολὺ ἐπιτήδειοι. φράζομαι = σκέπτομαι. χρῆμα = πράγμα. ποῖον τοῦτο... σύμπτυξη τῶν δύο προτάσεων ποιόν ἔστι τοῦτο τὸ πάγκοινον, ὁ λέγεις; εὐβουλία = σύνεση, δρθή σκέψη. μὴ φρονεῖν = ἡ ἀφροσύνη. τῆς νόσου δηλ. τοῦ μὴ φρονεῖν. ἀντιλέγω κακῶς = ἀντικακολογῶ, ἀνταποδίνω τήν κακολογίαν. Θεσπίζω = μαντεύω. τὸ δ' ἐκ τυράννων = τό γένος ὅμως τῶν τυράννων, οἱ τύραννοι. ταγὸς = ἡγεμόνας, ἀρχων· ἡ σύνταξη: ἀρ' οἰσθα λέγων ταγοὺς ὄντας ἢ δὲν λέγηται; = ἀραγε γνωρίζεις ὅτι λές, ὅσα λές, σέ ἀντρες πού εἶναι ἡγεμόνες σου; ὅρσεις = θά μέ ἀναγκάσεις. τ' ἀκίνητα διὰ φρενῶν = τά ἀπόρρητα στήν ψυχή μου. κίνει = λέγε τα. μόνον δὲ μὴ λέγων = ἀρκεῖ μόνο νά μή λές. ἐπὶ κέρδεσι = γιά κερδοσκοπία. οὕτω (δηλ. ἐπὶ κέρδεσι) γάρ ηδη καὶ δοκῶ (λέγειν) τὸ σὸν μέρος; = ἔτσι λοιπόν τώρα πιά φαίνομαι ὅτι μιλώ πρός κερδοσκοπία κατά τή δική σου γνώμη; ὡς μὴ ὑπολήσων τήν ἐμήν φρένα = ὅτι δέ θά μεταβάλεις τίς σκέψεις μου, πουλώντας αὐτές στους συνενόχους σου.

Πραγματικές. κούδὲ μαντικῆς ἀπρακτός εἴμι. Οἱ ἀρχαῖοι θεωροῦσαν τούς μάντεις ἐνίστε καπήλους τοῦ ἐπαγγέλματός τους γιά κερδοσκοπία καὶ χρηματισμό (πρβ. Ο ι δ. Τ ύ ρ. στ. 387, ὅπου ὁ Οἰδίποδας ἀποκαλεῖ τόν Τειρεσία δόλιον ἀγύρτην ὅστις ἐν τοῖς κέρδεσιν μόνον δέδρορκε...). ἥλεκτρον Εἶναι ἡ φυσικό ἡ ἐπίτηδες φτιαγμένο κράμα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου σέ ποσοστό 3/4 ἀπό τό πρώτο καὶ 1/4 ἀπό τό δεύτερο. Συγκεντρωνόταν πολύ

ῆλεκτρο στίς Σάρδεις καί ἀπό τίς Ἰνδίες, οἱ ὄποιες κατέβαλλαν στό Δαρεῖο ως φόρο 360 τάλαντα σκόνης χρυσοῦ. Διός αἰετοὶ Τὸν ἀετό, ἐπειδὴ πετᾶ στά ὑψη καὶ τόν Ὀλυμπο, τόν θεωροῦσαν ἵερό πτηνο τοῦ Δία. εἰς Διὸς θρόνους Ὁ Κρέων παραφέρεται ἀπό ὁργή σέ σημεῖο νά ἀσεβήσει καὶ πρός τό Δία, καὶ, ὅταν τό συναισθάνθηκε, προσπαθεῖ νά διορθώσει τό σφάλμα του μέ τά λεγόμενά του στό στ. 1044.

γ) 1064-1090

Λεξιλογικές. κάτισθι ὁ Τειρεσίας μιλᾶ χρησιμοποιώντας τήν ἴδια λέξη τοῦ Κρέοντα, ἵσθι, πρός ἔμφαση. τρόχους = τροχίες, δρόμους. ἀμιλλητῆρας = πού συναγωνίζονταν μεταξύ τους στήν ταχύτητα· εἶναι ποιητική ἔκφραση ἀντί ἡμέρας· λέγονται ἔτοι, ἐπειδὴ οἱ δρόμοι τοῦ ἥλιου, οἱ ἡμέρες, φαίνονται νά συναγωνίζονται μεταξύ τους κατά τήν ταχύτητα. τελῶν (μελλ. χρόνου) = ὅτι... θά διανύσεις. σπλάγχνον = τέκνο. νέκυων νεκρῶν τόν Αἴμονα ἀντί τοῦ Πολυνεύκη καὶ τῆς Ἀντιγόνης· ή σύνταξη: ἐν οἷς (τρόχοις) αὐτὸς ἀντιδούς ἔσῃ = κατά τίς ὄποιες ἡμέρες θά ἔχεις δώσει ὁ ἰδιος σέ ἀνταπόδοση. ἀμοιβὸν νεκρῶν = σέ ἀντάλλαγμα τῶν νεκρῶν. ἀνθ' ὧν = γιατί. τῶν ἄνω γεν. διαιρετική. ἔνα τῶν ὄντων ἄνω (ἐπάνω στή γῇ). ἐνν. τήν Ἀντιγόνη. ψυχήν τ' ἀτίμως ἀναπτύσσουν τόν προτηγούμενο στίχο (μέ τό ψυχήν ἐννοεῖ τή γῷ). ἀτίμως = χωρίς τίς δόφειλόμενες σ' αὐτήν τιμές. κατοικίζω = βάζω νά κατοικήσει. ἀμοιρος = ἀμέτοχος, στερημένος. τῶν κάτωθεν θεῶν (στούς ὄποιούς ἀνήκει): ή γενική αὐτή ἔξαρτάται ἀπό τό προτηγούμενο ἐπίθετο ἀμοιρος. ἐνθάδε = ἐδῶ στή γῇ· ή ὅλη πρόταση: ἔχεις δ' αὖ ἐνθάδ' (ἔνα ἄλλον) ἀμοιρον τῶν κάτωθεν θεῶν = ἔξαλλου χρατεῖς πάλι: ἐδῶ (στόν ἀπάνω κόσμο) ἔναν ἄλλο νεκρό στερημένο ἀπό τούς θεούς τοῦ κάτω κόσμου, στούς ὄποιούς ἀνήκει. ἀκτέριστος = χωρίς τά κτερίσματα (νεκρικά δῶρα), χωρίς τίς πρέπουσες ἐπικήδειες τιμές. ἀνόσιος = χωρίς τίς καθιερωμένες τιμές· τά δύο τελευταῖα ἐπίθετα ἐπεξηγοῦν τό ἐπίθετο ἀμοιρον. μέτεστι τινί τινος = μετέχει κανείς σέ κάτι, ἔχει κανείς δικαίωμα σέ κάτι. ὧν = σέ ὅλα τά πιο πάνω (τιμές καὶ δικαιώματα). ἐκ σοῦ βιάζονται τάδε = ἀπό σένα ἔξαναγκάζονται νά βλέπουν αὐτά ἐδῶ (οἱ θεοί). κατ' ἄλλη ἔρμηνία: ἄλλα αὐτά εἶναι αὐθαίρετες ἐνέργειές σου. τούτων (γεν. αἰτ.) = γι' αὐτά (ἐννοεῖ τό ὅτι ἔμεινε ἀταφος ὁ Πολυνεύκης καὶ τό ὅτι φυλακίστηκε ἡ Ἀντιγόνη). λωβητήρ-ῆρος (θηλ. γεν.) = ἔξολοθρεύτρια. ὑστεροφθόρος = αὐτή πού τιμωρεῖ μετά τήν κακή πράξη. λοχάω-ώ = ἐνεδρεύω καὶ φυλάω. καὶ θεῶν = καὶ τῶν ἄνω θεῶν, γιατί ὁ Κρέων ἀμάρτησε καὶ στούς ἄνω καὶ στούς κάτω θεούς, καὶ κατά συνέπεια γιά χάρη καὶ τῶν δύο θά καταδιωχτεῖ ἀπό τίς Ἐρινύες. ληφθῆναι ἐν τοῖσιν αὐτοῖς τοῖσδε κακοῖς = ὥστε νά περιπλακεῖς στίς ἴδιες μέ αὐτές ἐδῶ τίς συμφορές.

ἀθρέω-ῶ = παρατηρῶ. **καταργυρόω-ῶ** = ἀσημώνω, περικαλύπτω μέ τὸ ρυροῦ, ἐδῶ: ἔξαγοράζω μέ χρήματα. τριβὴ = παρέλευση. ἀνδρῶν γυναικῶν (ύπαινίσεται τούς κατοπινούς θρήνους τοῦ Κρέοντα καὶ τῆς Εύρυδικης), γεν. ὑποκειμ. στά κωκύματα. κωκύματα = θρήνοι. ἐχθροί κατηγορ. πού προσδιορίζει τροπικῶς τό ρῆμα. συνταράσσονται = πέφτουν σέ ἐμφύλιες ἔριδες. δσων γεν. κτητ. στό σπαραγματα = σπαραγμένα μέλη, ὥπως ἐδῶ τοῦ Πολυνείκη. καθαγνίζω = καθιερώνω, ἐκπληρώνω δσιο καθῆκον (μέ κάποια σαρκαστική εἰρωνεία λέγει ὅτι τά σκυλιά ἡ τά θεριά ἡ τά ὄρνια ἐπλήρωσαν ἀντί τῶν ἀνθρώπων τό καθῆκον τοῦ ἐνταφιασμοῦ, μέ τό νά θάψουν τά σπαραγμένα μέλη μέσα στήν κοιλιά τους). ἐστιοῦχος = πού ἔχει ναούς καὶ βωμούς. πόλις = ἀκρόπολη. τοξεύματα καρδίας (γεν. ἀντικειμ.) = βέλη πού πλήττουν τήν καρδία σου. θυμῷ = κάτω ἀπό τό κράτος τῆς ὄργης μου. βέβαια = ἀσφαλή. τὸ θάλπος = τή φλόγα, τήν καυστικότητα. οὐχ ὑπεκδραμῆ (ρήμα ὑπεκθέω) = δέ θά ξεφύγεις. ἀφῇ = ἐκχύσει, ἐξαπολύσει. τὸν νοῦν τῶν φρενῶν = τίς ἰδέες του.

δ') 1091-1114

Λεξιλογικές. δεινὰ θεσπίσας = ἀφοῦ εἶπε φοβερές προφητείες. ἐξ ὅτου τήνδε λευκήν ἔκ μελαίνης ἀμφιβάλλομαι τρίχα = ἀπό τήν ἐποχή πού τά μαλλιά μου ἀπό μαύρα γίνηκαν ἀσπρα, πέρασα ἀπό τή νεανική στή γεροντική ἡλικία. λάσκειν ἀόρ. β' τοῦ λάσκω = λέγω. Νά παρατηρηθεῖ ἡ ἔξαρτηση τοῦ ἀπαρέμφατου ἀπό τό ἐπιστάμεθα. ἔγνωκα καύτδος ὅτι δηλ. ποτέ ἄλλοτε δέν φεύστηκε. είκαθειν ἀπαρ. ἀόρ. β' τοῦ εἴκω (ἐκτεταμένος τύπος) = ὑποχωρῶ. ἀντιστάντα (ὑποθ. μετ.) πατάξαι θυμὸν ἀτη = νά πλήξω τήν ψυχή μου μέ συμφορά. ἐν δεινῷ πάρα (πάρεστι) = ὑπάρχει κίνδυνος. εύ-βουλίας δεῖ = ὑπάρχει ἀνάγκη γιά ὀρθή σκέψη, χρειάζεται ὀρθοφροσύνη. ἀνες = ἀφησε ἐλεύθερη. ἐπαινεῖς = συμβουλεύεις. παρεικαθεῖν· βλ. τό προηγ. είκαθειν. δσον γ' ἀναξ ἐνν. δοκεῖ μοι παρεικαθεῖν. συντέμνω τοὺς κακόφρονας = συντέμνω τήν ὀδὸν πρὸς τοὺς κακόφρονας = σύντομα καταφάνω τούς ἄφρονες. θεῶν βλάβαι = οἱ Ἐρινύες τῶν θεῶν. ποδώκης = γοργοπόδαρος. μόλις μὲν = μέ δυσκολία βέβαια (ἐνν. ἐξίσταμαι τῆς καρδίας = μεταβάλω ἀπόφαση). τὸ δρᾶν = στό νά πράττω, νά ἐνεργῶ. ἀνάγκη δ' οὐχὶ δυσμαχητέον = ἀλλά δέν πρέπει νά ἀντιμάχεται μάταια κανείς (χωρίς ἐλπίδα ἐπιτυχίας) πρός τήν ἀκαταμάχητη ἀνάγκη τῶν πραγμάτων. δρᾶ (προστακτική) = πράττε = κάνε. μηδὲ τρέπε = καὶ νά μήν ἀναθέτεις (ἀντικ. ἐνν. δρᾶν). στείχοιμ' ἀν = εἰμι. ὀπάων = ἀκόλουθος. ὀρμᾶσθε = ἔκεινήστε ἀμέσως, ὀρμάτε. ἐπόφιος τόπος = ὑψηλός τόπος, ὕψωμα (πού φαίνεται καλά). ἡ δόξα τῆδ' ἐπεστράφη = ἡ γνώμη μου πῆρε αὐτή τήν κατεύθυνση. αύτδος τ' ἔδησα καὶ παρών ἐκλύσομαι = ὥπως ὁ ἵ-

διος περίπλεξα τά πράγματα, ἔτσι καί ἐγώ ὁ Ἰδιος μέ τήν παρουσία μου (αὐτοπροσώπως) θά ἐπιφέρω τή λύση τους. τὸν βίον τελῶ = περνώ τή ζωή· ἡ σύνταξη: δέδοικα όταν μή ἀριστον ἦ τελεῖν τὸν βίον σώζοντα τοὺς καθεστώτας νόμους = τούς νόμους πού ἴσχύουν ἀπό παλιά (δηλ. τό φυσικό καὶ τό θεῖκό δίκαιο). Ἔτσι στό τέλος ὁ Κρέων υφίσταται δλοκληρωτική ἥττα, μέ τό νά παραδεχτεῖ ἐκεῖνο τό ὄποιο μέ αὐτοθυσία ὑπεράσπισε ἡ Ἀντιγόνη. Ὁ Κρέων εἶπε αὐτά καί βγῆκε ἀπό ἀριστερά, μεταβαίνοντας ἐκεῖ ὅπου κειτόταν ἄταφο τό πτώμα τοῦ Πολυνείκη.

Πραγματικές. τρόχους ἀμιλλητῆρας Φαντάζονταν τόν ἥλιο νά ἐπιβαίνει σέ τέθριππο ἄρμα. ούχ' ὑπεκδραμῆ Ἐννοεῖ ὅτι τά σφάλματα τοῦ Κρέοντα εἶναι ἀθεράπευτα πιά καὶ δέ θά μπορέσει νά ἀποφύγει τό θλιβερό ἀποτέλεσμά τους. ἀξίνας Γιά νά κόψουν τά ξύλα τῆς πυρᾶς τοῦ Πολυνείκη καὶ νά ἀνοίξουν τό στόμιο τοῦ τάφου τῆς Ἀντιγόνης. αὐτὸς τ' ἔδησα καὶ ἔκλυσμα. Αύτά ἀναφέρονται στήν Ἀντιγόνη, τήν ὄποια ἔχει δέσμια ζωντανή στόν τάφο, καὶ στόν Πολυνείκη, τόν ὄποιο κρατοῦσε ἄταφο, χωρίς νά μπορεῖ νά κατέβει στόν "Αδη. Ὡστόσο παρατηρεῖται κάποια ἀσάφεια στίς παραγγελίες τοῦ Κρέοντα, ἡ ὄποια ἔχειται ἀπό τή μιά λόγω τῆς σπουδῆς καὶ ἀπό τήν ἀλλη λόγω τοῦ ὅτι καὶ ὁ Ἰδιος πηγάνει καὶ μπορεῖ αὐτοπροσώπως καὶ ἐπί τόπου νά δώσει καλύτερες ὁδηγίες.

ΠΕΜΠΤΟ ΣΤΑΣΙΜΟ (1115-1154)

Λεξιλογικές. στροφή α': πολυώνυμε ἀποκαλεῖ ἔτσι τό Διόνυσο, γιατί εἶχε διάφορα ὄνόματα: Βάκχος, Ἰαχχος, Διθύραμβος, Εὔιος κτλ. Καδμ. νύμφας = τῆς Σεμέλης. ἄγαλμα (ἄγάλλομαι) = χάρμα. βαρυβρεμέτας (βαρύς-βρέμω) = αὐτός πού βαριά βροντᾶ. ἀμφέπω = προστατεύω. κλυτός = ἔνδοξος. μέδω = ἄρχω, κυβερνώ. κόλποις = σέ πεδιάδες. πάγκοινοι = κοινοί σέ ὄλους (γιατί κατά τίς ἔορτές στήν Ἐλευσίνα συνέρρεαν πολλοί καθώς καὶ ξένοι). Δηώ = ἡ Δήμητρα. Βακχᾶν = τῶν Βακχῶν (ἀκολούθων τοῦ Διονύσου). ναιετάω-ω = κατοικῶ. ἐπὶ σπορῷ δράκοντος = στόν τόπο πού σπάρθηκαν τά δόντια τοῦ δράκοντα: (ἔθεσε τό ὄλον, δράκοντος, ἀντί νά θέσει τό μέρος, δόδόντων). τά παρ' ὑγροῖς φείθροις καὶ ἐπὶ σπορᾷ προσδιορίζουν τοπικά τό Θήβαν καὶ ὅχι τό ναιετῶν.

ἀντιστροφή α': ὑπὲρ διλόφου πέτρας = ἐπάνω ἀπό τό ὅρος μέ δυό κορφές (βλ. πραγμ. παρατηρ.). στέροφ-οπος (στερ- ἀπό τό ὄποιο ἀστραπή, καὶ ὅπ-ὅψις) = ἀπαστράπτων, λαμπτός. λιγνύς (ἡ) = πυκνός καπνός (ἀπό τίς δάδεις), ἀναμειγμένος μέ φλόγες. στείχω = βαδίζω. νᾶμα (ρῆμα νάω = ρέω) = πηγή. κισσήρεις = κισσόφυτοι. ὅχθαι = λόφοι, ἔξοχές. ἀκτὰ ἥταν ἡ

Εύβοϊκή Νύσα, παραθαλάσσια. πέμπει = συνοδεύει (ἐνν. σέ). ἀμβροτος = θείκός, θεόπνευστος. εὐάζω = (λέγω εύοι, εύαν) = υμνώ. ἐπισκοποῦντα = ὅταν ἐπισκέπτεσαι. ἀγυιὰ (ἡ) = (πλατιά) ὁδός.

στροφή β'. τὰν = ἡν (Θήβαν). ὑπερτάταν (ἐπιρρημ. κατηγ.) = σέ ύπέρτατο βαθμό, σὺν κεραυνίᾳ μητρὶ = μαζί με τὴν κεραυνόπληκτη μητέρα. Ἡ Σεμέλη, ὅπως εἶναι γνωστό ἀπό τὸ μύθο, πλήγηκε ἀπό κεραυνό του Δία, πού παρουσιάστηκε μπροστά της σέ ὅλη του τῇ μεγαλοπρέπεια, κατά τὴν ἐπιθυμία τῆς, καὶ κατακάηκε, ἀφοῦ πρῶτα ἀπέβαλε πρόωρα τὸ Διόνυσο. ὡς = ἐπειδή. ἔχεται = κατέχεται. νόσου ἐνν. τό μίσμα τῆς πόλεως. μολεῖν (ἀντί προστ.) = ἔλα. καθαρσίω ποδὶ = μέ καθαρτήριο ἔρχομό, ὡς καθαρτής. στονόρεις = πολυθόρυβος. πορθμὸν ἐνν. τὸν Εὔριπο.

ἀντιστροφή β'. πύρπνους = πυρίπνους, αὐτός πού βγάζει φωτιά. νυχίων = νυχτερινῶν. ἐπίσκοπος = ἐπόπτης, ρυθμιστής. παῖς Διὸς γένεθλον (ποιητ. ἔκφαρση) = διογενής. προφάνηθι = φανερώσου μπροστά. περίπολοι = ἀκόλουθοι. Θυῖαι καὶ Θυιάδες = Βάκχες. χορεύω = τιμῶ μέ χορούς. ταμίας. = δεσπότης.

Πραγματικές. "Οταν ὁ Κρέων ἔφυγε, ὁ χορός μέ πολλή χαρά φάλλει, κάνοντας ἐπίκληση στόν πολιούχο τῶν Θηβῶν Βάκχο, γιά νά σώσει τή γενέθλια πόλη ἀπό τούς κακούς· ἔξυμενι μάλιστα τό Διόνυσο καί γιατί ἦταν πολιούχος τῶν Θηβῶν καί γιατί οἱ τραγικοὶ ἀρέσκονταν νά τόν ἀναφέρουν, ἐπειδή καί τό δράμα ἀπό τίς διονυσιακές ἔορτές προήλθε καί στό διονυσιακό θέατρο παιζόταν. κλυτὰν Ἰταλίαν Ἀναφέρει πρῶτα τήν Ἰταλία ὡς τόπο λατρείας τού Διονύσου, ὅπου ἦταν καί εἶναι πολλοί ἀμπελῶνες. Τήν ἀποκαλεῖ μάλιστα ἔνδοξη, γιατί ἄχμαζε τότε ἡ Κάτω Ἰταλία, ἡ ὅποια λεγόταν Μεγάλη Ἑλλάδα, ὅπου καί οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν ἀποικίσει λίγο ἐνωρίτερα (τό 443 π.Χ.) τούς Θουρίους. Ἐλευσινίας Δηοῦς Στά Ἐλευσίνια μυστήρια ἡ Δῆμητρα, πρός τιμή τῆς ὅποιας γίνονταν αὐτά, ὀνομαζόταν Δηώ. "Ομοια καί ὁ Ιαχχος, ὁ ὅποιος ταυτιζόταν ἀπό τούς Ἀθηναίους μέ τό θεό Διόνυσο, λατρεύόταν κατά τὴν τέλεση τῶν Ἐλευσινών μυστηρίων, ἐνώ τό ἄγαλμά του μεταφερόταν ἀπό τόν Κεραμεικό στήν Ἐλευσίνα. Βακχάν Ἡταν οι Μαινάδες, οἱ ὄποιες ἀκολουθοῦσαν τό θεό Διόνυσο. ἐπὶ σπορᾶ δράκοντος Ἐνν. τόπο ὅπου σπάρθηκαν ἀπό τόν Κάδμο τά δόντια τοῦ δράκοντα, τοῦ φύλακα τῆς Ἀρείας Κρήνης. διλόφου πέτρας Δίκορφο ὅρος λέγει τόν Παρνασσό, γιατί ἔκτός ἀπό τίς ἄλλες ἔχει δύο ύψηλότατες κορφές: τή Λυκώρεια καί τήν Γάμπεια. Κωρύκιαι νύμφαι Ἡταν οἱ νύμφες τοῦ Κωρύκιου ἄντρου, στούς νότιους πρόποδες τοῦ Παρνασσοῦ· τό Κωρύκιο ἄντρο ἦταν ἱε-

ρό καὶ ἀπό ὅλα τά μέρη του στάλαξε καθαρό καὶ διαυγέστατο νερό. Βακχίδες· Ἡταν οἱ νύμφες τῆς Φωκίδας, τῆς Βοιωτίας καὶ τῆς Ἀττικῆς, οἱ ὅποιες κάθε δεύτερο ἔτος, κατά τίς χειμερινές τροπές τοῦ ἥλιου, τελούσσαν κατά τή νύχτα θρησκευτικές τελετές πρός τιμή τοῦ Διονύσου καὶ τοῦ Ἀπόλλωνα· ἐπικρατοῦσε μάλιστα ἡ πίστη πώς καὶ στίς τελετές αὐτές ἦταν παρών ὁ Βάκχος. Κασταλίας Εἶναι ἡ περίφημη πηγή στούς Δελφούς στούς πρόποδες τοῦ Παρνασσοῦ, ιερή τοῦ Ἀπόλλωνα καὶ τῶν Μουσῶν. Νυσσαίων ὄρέων Πολλά μέρη τῆς Ἑλλάδας, ἀλλά καὶ ἔκτος τῆς Ἑλλάδας ὡς τίς Ἰνδίες, ἔφεραν τό ὄνομα Νῦσα· σέ ὅλες αὐτές λατρευόταν ὁ Διόνυσος. Ἐδῶ πρόκειται για τή Νύσα τήν Εύβοϊκή, ἡ ὅποια ἦταν πολυστάφυλη. κισσήρεις Ὁ κισσός ἦταν ιερό φυτό τοῦ Διονύσου. ματρὶ Ἐννοεῖ τή Σεμέλη, τήν ὅποια θεωροῦσαν κεραυνία (= κεραυνόπληκτη), μολονότι, κατά μιά ἐκδοχή τοῦ μύθου, δέν πλήγηκε αὐτή, ἀλλά ἀπέβαλε πρόωρα τό Διόνυσο, ἐπειδή φοβήθηκε τίς ἀστραπές καὶ τούς κεραυνούς πού ρίχτηκαν γύρω της.

ΕΞΟΔΟΣ (1155-1352)

α') 1155-1182

Λεξιλογικές. δόμων ἀνήκει καὶ στό Κάδμου· οἱ Θηβαῖοι ἦταν πάροικοι, γιατί κατοικοῦσαν κοντά στήν ἀκρόπολη τῆς Καδμείας, τήν ὅποια ἔκτισε ὁ Κάδμος καὶ ὄχυρωσε ὁ Ἀμφίωνας. στάντα = ἐφόσον ὑπῆρξε. αἰνέω-ῶ = ἐπαινῶ, μακαρίζω. μέμφομαι = καταχρίνω, φέγω· ἡ σύνταξη: οὐκ ἔστ' ἀνθρώπου βίος τοιοῦτο, ὃποιον στάντα οὕτ' αἰνέσαιμ' ἀν οὔτε μεμφαίμην ποτέ. βίον τέθηκε κατ' αἰτιατική, καθ' ἔλξη πρός τό ὅποιον. τύχη ὁρθοῖ-καταρρέπει, εύτυχοῦντα-δυστυχοῦντα σχῆμα χιαστό. ὁρθόω-ῶ = ἀνορθώνω. καταρρέπω = καταγκρεμίζω. τῶν καθεστώτων = τοῦ πεπρωμένου καὶ τῆς ἐκβάσεώς του. γάρ ἐνώ μιλησε προτηρούμένως γενικά, τώρα εἰδίκευει μέ τό παράδειγμα τοῦ Κρέοντα· γι' αὐτό τό γάρ πρέπει νά ἔρμηνετε: παραδείγματος χάρη. ὡς ἐμοὶ (ἐνν. ἐδόκει) = κατά τή γνώμη μου. παντελῆ = γενικά ὅλη. εὐθύνω = διοικῶ, κυβερνῶ. θάλλω = ἀκμάζω, είμαι εὐτυχής, τέκνων ἐνν. τόν Αἴμονα, γιατί ὁ Μεγαρέας εἶχε θυσιαστεῖ πρό πολλοῦ. "Ως ἐδῶ ὁ ἄγγελος ἐκθέτει τή δημόσια καὶ ίδιωτική εύτυχία τοῦ Κρέοντα. ἀφείται = ἔχουν ἔξαφανιστεῖ (ή βραχυλογία καὶ ὁ παρακείμενος δηλώνουν τό ἀπότομο καὶ τετελεσμένο τῆς καταστροφῆς). ὅταν προδῶσι = ὅταν ἀφήσουν νά χαθοῦν. τίθημι = θεωρῶ, νομίζω. ἔμφυγον νεκρὸν (σχῆμα ὁξύμωρο) = ζωντανό νεκρό. πλούτει καὶ ξῆ = τέθηκαν προστακτικές μέ τήν ἔννοια ἐναντιώσεως = ἔστω καὶ ἄν... τύραννον σχῆμα = βασιλικό ἀξίωμα. τὸ χαίρειν = ἡ χαρά, ἡ ἡδονή. τάλλα δηλ. τόν πλούτο, τήν τυραννική ἔξουσία κτλ. σκιάς καπνοῦ γεν. κατηγορηματική (τοῦ τιμήματος)

= ἀντί ένός τίποτε. πρὸς τὴν ἡδονὴν = σέ σύγκριση μέ τῇ χαρά. Βλέπουμε ὅτι ὁ ἄγγελος, ὅπως καί ὁ φύλακας (ἀπό τό στ. 223 καί 338 καί ἔξῆς), μιλά μέ γνωμολογίες καί φιλοσοφικές θεωρίες, σάν διπαδός τῶν ἡδονικῶν φιλοσόφων, χωρίς νά εἰσέρχεται στό κύριο θέμα, γιά τό δόποιο ἥλθε, ἀλλά ἀπλώς κάνοντας νύξη καί σ' αὐτό. ἄχθος = λύπη, συμφορά: ἡ σειρά τῶν λέξεων: τί δ' αὖ ἐστι τοῦτο τό ἄχθος βασιλέων (γιά τήν βασιλική οἰκογένεια), ὁ ἥκεις φέρων; τεθνᾶσι μονολεκτικά καί ἀπότομα ἀναφέρει τό γεγονός ἀντίθετα μέ τήν προηγούμενη ἀπεραντολογία του, ὅπως καί ὁ φύλακας, στό στ. 402. καὶ τίς φονεύει; ὁ χορός κάνει τήν ἑρώτηση αὐτήν, γιατί ἀπό τή λέξη θανεῖν σχηματίζει τήν ἀντίληψη ὅτι πρόκειται γιά φόνο. ὁ κείμενος ὁ φονεμένος. αἴμασσομαι = χύνω τό αἷμα μου, φονεύομαι. αὐτός πρὸς αὐτοῦ = ὁ ἴδιος μέ τό δικό του χέρι. φόνου γεν. αἰτίας (ἐνν. τῆς Ἀντιγόνης). τοῦπος = τό μάντευμα. ὡς ἄρ' ὁρθὸν ἦνυσας = πόσο λοιπόν ἀληθινό ἔξέφρασες τό μάντευμά σου. ἔχόντων τῶνδε = ὅτι αὐτά ἔχουν ἔτσι (ὅπως τά ἔξέθεσα). πάρα = πάρεστι = εἰναι δυνατό. βουλεύειν = νά γίνει σκέψη καί γιά τό ἄλλο καθηκον σου (νά σπεύσεις νά τό ἀναγγειλεις καί στήν Εύρυδίκη). δάμαρ-τος (ἀπό τό δαμάρω = δαμάζω) = ἡ σύζυγος. ὅμοιος = πλησίον, κοντά. ἢτοι κλύουσσα παιδὸς = ἡ γιατί ἄκουσε τήν εἰδήση γιά τό τέχνο της. τύχη = τυχαίως.

Πραγματικές. Κάδμου πάροικοι... 'Ο ἄγγελος στήν ἀρχῇ ἀπευθύνει μέ κάποια μεγαλοπρέπεια ἐπίσημο κάπως χαιρετισμό πρός τό χορό, θέλοντας νά δεῖξει τή μεγάλη σοβαρότητα τῆς εἰδήσεως που πρόκειται νά ἀνακοινώσει. 'Αμφίονος Αὐτός ἡταν γιός τοῦ Δία καί τῆς Ἀντιόπης, που ἡταν σύζυγος τοῦ Λύκου, βασιλιὰ τῶν Θηβῶν, τοῦ πρώτου πραγματικοῦ οἰκιστῆ τῶν Θηβῶν. τύχη γάρ ὁρθοῖ... 'Ο ἄγγελος, ὅπως βλέπουμε, μιλάει σάν πιστός διπαδός τῆς ἰδίας γιά τό ἀστατο τῆς τύχης στά ἀνθρώπινα καί γιά τά ἡδονικά δόγματα τῆς Κυρηναϊκῆς σχολῆς. Εύρυδίκην Αύτή ἔρχεται ἀπό τή μεσιανή πύλη τοῦ ἀνακτόρου καί ἀκολουθεῖται ἀπό δύο θεραπαινίδες: στό ἀκουσμα τοῦ Αἴματος ὅλωλεν λιποθύμησε, καί μόλις συνῆλθε, βγῆκε στή σκηνή (στ. 1180).

β') 1183-1243

Λεξιλογικές. ἐπαισθάνομαι τίνος = ἀκούω κάτι. ὅπως ἱκοίμην προσήγορος εύγμάτων = γιά νά προσέλθω καί νά ἀπευθύνω εύχες. εύγμάτων καί Παλλάδος γεν. ἀντικειμ. ἀπό τό προσήγορος. ἀνασπαστοῦ (προληπτ. κατηγ.) = ὡστε ἀνασπαστὸν γενέσθαι = ὡστε νά ἀνοιχτεῖ. χαλῶ = χαλαρώνω, λύνω. ὕπτιος = αὐτός που κλίνει πρός τά πίσω· ἀντίθετο τό πρηνής. πρὸς δμωαῖσι = στά χέρια (στίς ἀγκάλες) τῶν θεραπαινίδων της. ἀποπλήσ-

σομαι = λιποθυμω. δστις ήν... πλάγια έρωτ. πρότ. ούκ ἀπειρος· σχῆμα λι-
 τότητας. παρών = οντας αὐτόπτης μάρτυρας. έρω κουδέν παρήσω ή ἔν-
 νοια ἐκφράστηκε θετικά καὶ ἀρνητικά. μαλθάσσω = παρηγορῶ. ποδαγὸς
 = δόηγός. πόσις = ὁ σύζυγος. νηλεές (νη-ἔλεος) = χωρίς νά τύχει οίκτου
 (γιατί κανείς δέν τολμοῦσε νά τό θάψει). αἰτῶ = παρακαλῶ. ἐνοδία θεός =
 ή Ἐκάτη. εὔμενεῖς (ἐπιρρημ. κατηγορ.) = εὔμενῶς. δργάς κατασχετεῖν =
 νά παύσουν τήν δργή τους (τήν ὄποια εἶχαν, γιατί ἔμενε ἀταφο ἀκόμη τό
 πτῶμα τοῦ Πολυνείκη). νεοσπάς θαλλός = μόλις κομμένος κλάδος ἐλιᾶς. ὁ
 δῆ = ὁ, τι βέβαια ἀπό τό πτῶμα (τοῦ Πολυνείκη). συγκαταίθω = καίω ὅλα
 μαζί τά κομμάτια. δρθόκρανον = φηλό. οἰκείας χθονός (γεν. τῆς ὥλης) =
 ἀπό τήν πατρική, γενέθλια γῆ. νυμφεῖν (κατ' εὐφημισμό) = νεκρικός θά-
 λαμος. εἰσβαίνω = πηγαίνω γιά νά μπώ. δρθίων κωκυμάτων = ὁξύφω-
 νων θρήνων. ἀμφὶ ἀκτέριστον παστάδα = στό στερημένο ἀπό τίς καθιερω-
 μένες νεκρικές τιμές νυφικό θάλαμο. τῷ δὲ = στά αὐτιά ὅμως τούτου. περι-
 βαίνει ἀσημα βοῆς = φτάνει δυσδιάκριτη φωνή. μᾶλλον ἀσσον = ἀκόμη
 πλησιέστερα· τό μᾶλλον πλεονάζει. ἵησι = ἐκβάλλει. δυσθρήνητον ἔπος =
 πολύ θρηνώδη φωνή. σαίνω = χτυπώ μαλακά. ἵτ' ἀσσον ὠκεῖς πλεονα-
 σμός, γιά νά δείξει τή μεγάλη σπουδή. ἀρμὸν χώματος = ἄνοιγμα τάφου.
 λιθοσπαδῆ = πού γίνηκε μέ ἀπόσπαση λίθου. στόμιον = εἴσοδος (έμπατή).
 ή πλοκή τῶν λέξεων: ἀθρήσατε (ἀθρέω-ῶ), δύντες ἀρμὸν λιθοσπαδῆ χώ-
 ματος, πρὸς αὐτὸ στόμιον = παρατηρῆστε, ἀφοῦ χωθεῖτε στό ἄνοιγμα τοῦ
 τάφου, πού σχηματίστηκε ἀπό ἀπόσπαση λίθου, (καὶ προχωρῆστε) ἀκριβῶς
 ὡς αὐτό τό στόμιο. εἰ τὸ Αἴμονος... βραχυλογία, ἀντί: εἰ αὐτός ἔστιν ὁ
 φθόγγος (ή φωνή) τοῦ Αἴμονος, δν ἀκούω. κλέπτομαι = ἀπατῶμαι.. ἀθυ-
 μος = ἡταν χωρίς καρδιά, είχε χάσει τό ἡθικό του. ἐν λοισθίω τυμβεύματι
 = στό ἔσωτατο μέρος τοῦ θολωτοῦ τάφου. βρόχος μιτώδης = θηλεά ἀπό
 μίτους (χλωστές, λουριά). σινδῶν = λινό ύφασμα. καθημμένη (καθάπτο-
 μαι) = κρεμασμένη. τὸν δὲ (Αἴμονα) προσκείμενον ἀμφὶ μέσσῃ περιπετῆ
 = νά ἔχει ἐναγκαλιστεῖ αὐτήν ἀπό τή μέση. εύνης = τῆς μνηστῆς. ἀποι-
 μάζω = θρηνῶ μεγαλοφώνως. φθορὰν = ἀπώλεια. τῆς κάτω = ή ὄποια
 τώρα πιά ἦταν κάτω στόν "Αδη. στυγνὸν = ἀπαίσια. δύστηνον λέχος = τό
 δύστυχο, κακότυχο γάμο. ἐν τῷ (τίνι) ἔμμφορᾶς (γεν. διαιρετ.) διεφθάρης:
 σέ ποιό βαθμό τυφλώσεως ἔχασες τό νοῦ σου; ὅσσοισι = δρθαλμοῖς. ικέσιος
 λίσσομαι = θερμοπαρακαλῶ. παπταίνω = προσβλέπω. διπλοῦς κνώδον-
 τας = τά δύο σιδερένια δόντια πού προέχουν ἀπό τίς δυό μεριές τοῦ ξίφους
 κατά τό τέλος τῆς λαβῆς· ἐδῶ σημαίνει: τό ἀμφίστομο ξίφος. φυγαῖσιν =
 γιά νά φύγει. ἀμπλακίσκω = ἀποτυχάινω. αὐτῷ χολωθεῖς = δργισμένος
 κατά τοῦ ἔκυτοῦ του (γιά τήν ἀνόσια πράξη πού ἐπιχείρησε κατά τοῦ πα-
 τέρα του). ὕσπερ εἶχε δηλ. χωρίς ἀλλη προπαρασκευή καὶ παρέλευση χρό-

νου. ἐπενταθείς = ἀφοῦ σήκωσε τό χέρι κατά τοῦ ἔαυτοῦ του. ἔρεισε = ὢ-θησε, ἔμπηξε. μέσσον (κατηγορ. τοῦ) ἔγχος = ὡς τή μέση τοῦ ξίφους. ὑγρὸν = χαλαρό, ἄτονο. ἔτ' ἔμφρων = ἔχοντας ἀκόμη τίς αἰσθήσεις του. φυσιῶ = φυσῶ δύναται, ἀναπνέω δύναται. δέξειαν = ὀρμητική. φοινίου σταλάγματος = φονικοῦ αἴματος. τὰ νυμφικὰ τέλη λαχῶν = ἀφοῦ τέλεσε τή γαμήλια τελετή. δείλαιος = ὁ δυστυχής. τὴν ἀβουλίαν κατά πρόληψη.

Πραγματικές. Παλλάδος θεᾶς Ὁ Σοφοκλῆς, καί ἐδῶ ὅπως καί σέ ἄλλες περιπτώσεις, ἀναφέρει τήν Παλλάδα Ἀθηνᾶ γιά νά εύχαριστήσει τούς Ἀθηναίους, μπροστά στούς ὅποιους παίζεται τό δράμα. κλεῖθρα ἀνασπαστοῦ Κλεῖθρα είναι οἱ δύο μοχλοὶ στό ἐσωτερικό τῆς θύρας, ἔνας ἀπό ἀριστερά καί ἔνας ἀπό δεξιά· γιά νά ἀνοιχτεῖ ἡ θύρα ἔπειρε νά ἀποσυρθοῦν οἱ μοχλοί. οὐκ ἀπειρος Τί ἐννοεῖ μέ αὐτό; ἐνοδία θεός Ἡ Ἐκάτη γύριζε στίς δόδους, τίς τριόδους καί τούς τάφους, γι' αὐτό τήν ἀποκαλούσαν καί Ἔνοδίαν, Τριοδίτιν, Τυμβιδίαν κτλ. οίκειας χθονὸς Κάθε Ἑλληνας ἀπό τά ἀρχαιότατα χρόνια ποθεῖ νά ταφεῖ στή γενέθλια γῇ· μονάχα οἱ ἔχθροί τῆς πατρίδας ρίπτονταν ἀταφοι μακριά ἀπό τά ὅριά της. Τώρα πού ὁ Πολυνείκης θάβεται στήν πατρική γῇ παύει νά είναι πιά ἔξοριστος καί ἔχθρος της. λιθόστρωτον Μέ πέτρες καί ὅχι μέ τάπητες κτλ., ὅπως θά ἥταν στρωμένος ὁ νυφικός θάλαμος. ἔτ' ἀσσον κτλ. Ὁ Κρέων προσιστάνεται μεγάλο κακό καί ἀντιλαμβάνεται ὅτι χάνει τό θάρρος καί τίς δυνάμεις του, γι' αὐτό ἀναθέτει στούς ἀκολούθους του νά πλησιάσουν στόν τάφο. ἀρμὸν χώματος κτλ. Αὐτοί οἱ τάφοι ἥταν λιθόστρωτοι, ἀλλά εἶχαν καλυφτεῖ μέ χώμα καί ἔμοιαζαν ἀπό ἔξω μέ γήλοφους. Αὐτῶν τῶν τάφων ἡ θύρα ἀποκλειενόταν μέ λίθους, ἵσως μάλιστα αὐτοί οἱ τελευταῖοι τακτοποιούνταν ἔτσι, ὥστε μέ τήν ἀπόσπαση ἐνός ἀπό αὐτούς σχηματιζόταν ὁ ἀρμός (= ἄνοιγμα, χαραμάδα), γιά τόν ὅποιο μιλᾶ ὁ τραγικός. Τέτοιοι τάφοι είναι οἱ μυκηναϊκοί θολωτοί. σινδόνος Ἐννοεῖ τό λινό ὕφασμα (σεντόνι), τό ὅποιο συνέστρεψε καί ἔκανε βρόχο. Χρησιμοποιούσαν τό ὕφασμα αὐτό ἡ ὡς ζώνη ἡ ὡς κρήδεμνον (= κεφαλόδεσμο) ἡ ὡς κάλυμμα τῆς κεφαλῆς, πού κατέβαινε καί ἀπό τίς δύο μεριές ὡς τούς ὕμους.

γ') 1244-1276

Λεξιλογικές. τί (κατηγορ. τοῦ τοῦτο) = πῶς. φρούδη = ἔφυγε. θαμβέω = μένω ἔκπληκτος, εἶμαι ἔκθαμβος. βόσκομαι ἐλπίσιν = τρέφομαι μέ ἐλπίδες. (Ἡ Εύρυδίκη ἐπανῆλθε στά ἀνάκτορα ἀπό τή μεσαία (βασιλική) θύρα, χωρίς νά πεῖ κάτι). ἄχη = λύπη, ἐδῶ: συμφορά. ὑπὸ στέγης ἔσω τό ἔσω πλεονάζει. προθήσειν = ἀλλά ὅτι θά προβάλει, θά ἀναθέσει· ἡ σύνταξῃ: βόσκομαι δ' ἐλπίσιν κλύουσαν (αἵτιολ. μετ.) ἄχη τέκνου οὐκ ἀξιώσειν στέ-

νειν ἐς πόλιν ἀλλὰ προθήσειν δημωαῖς (= στίς θεραπαινίδες) στένειν (= θρηνεῖν) οἰκεῖον πένθος ὑπὸ στέγης ἔσω. γνώμης = συνέσεως. γν. ἄπειρος = στερημένη συνέσεως, δύνοτη. ἀμαρτάνειν = νά κάνει κάτι τό ἀποτο (ό ἄγγελος βέβαια ἐννοεῖ ότι ή Εύρυδίκη δέ θά παρεκτραπεῖ θρηνώντας δημοσίως, ἀλλά οἱ θεατές ἐννοοῦν ότι ἐπίκειται ἀπονενοημένο διάβημα της). ἔμοι δ' οὖν ἀλλά σ' ἐμένα τουλάχιστο. εἰσόμεθα (ρῆμα οἶδα) ὁριστ. μέλλοντα ἀντί ὑποταχτ. εἰδῶμεν. βάρον = ἐπίφοβο, σοβαρό. κατάσχετον = κάποια κρυφή πρόθεση. κρυφῇ = μέ τῇ σιωπῇ της. παραστείχω = εἰσέρχομαι. βάρος τῆς σιγῆς (ή γενική εἶναι ύποκειμ.) = ή σιγή κλείνει μέσα της κάτι σοβαρό. (Ο ἄγγελος στή συνέχεια μπαίνει στά ἀνάκτορα). ἐφήκει = ἦλθε, εἶναι παρών. ἐπίστημον μνήμα = φανερό σημεῖο. εἰ θέμις εἴπειν μέ αὐτά μετριάζει τήν κατηγορία κατά τού Κρέοντα: αὐτὸς ἀμαρτών.

στροφή α'. δυσφρόνων φρενῶν (δξύμωρο) = ἄφρονα νοῦ. στερεὰ (ἀντί στερεῶν στό φρενῶν) = ίσχυρογνώμονα (νοῦ). θανατόσεντα = θανατηφόρα. ἐμφυλίους = συγγενεῖς. ἀνολβία ἐμῶν βουλευμάτων = ἀτυχή δικά μου βουλεύματα. ξὺν νέῷ μόρῳ = μέ θάνατο πρόωρο (ή ἀσυνήθιστο), γιατί αὐτοκτόνησε καί μάλιστα ἔξαιτίας τού πατέρα). ἀπελύθης ἐνν. τοῦ ζῆν = ἔφυγες ἀπό τή ζωή. τὴν δίκην = τό δίκαιο. τότε· ὅταν προκήρυσσα τά σχετικά μέ τήν ταφή. ἄρα καθώς βλέπω ἀπό τά ἐπακόλουθα. μέγα βάρος = μεγάλη συμφορά. ἐνέπαισσεν ἐμῷ κάρᾳ = κατάφερε κατά τής κεφαλῆς μου· ή κανονική πλοκή τῶν λέξεων: θεός δ' ἄρα ἔχων με (κατέχοντάς με ὀλοκληρωτικά στήν ἔξουσία του) ἔπαισε τότε μέγα βάρος ἐν ἐμῷ κάρᾳ, ἐνέσεισε δέ με ἐν ἀγρίαις ὁδοῖς = μέ συγχλόνισε ρίχνοντάς με σέ ἀγριούς δρόμους, βάζοντάς μου ἄγρια βουλεύματα. λακπάτητον (λάκ+πατῶ) προληπτ. κατηγορ. = τήν ὄποια λάκτισε μέ τά πόδια του, τήν ποδοπάτησε. πόνοι δύσπονοι βροτῶν = βάσανα τῶν ἀνθρώπων πού γεμίζουν πίκρες τή ζωή τους.

Πραγματικές. οὐκ ἀξιώσειν ἐς πόλιν στένειν Θεωροῦσαν ἀποτο τό νά θρηνοῦν οἱ γυναικεῖς δημοσίως: ὑπῆρχε συνήθεια μάλιστα νά μοιρολογοῦν αὐτές μαζί μέ τίς θεραπαινίδες τους μέσα στό σπίτι (πρβ. 'Ι λι ἀ δ. X 340, 515). καὶ μήν ὅδ' ἄναξ ἐφήκει... Εἰσέρχονται ἀπό τήν ἀριστερή πάροδο ό Κρέων μέ τούς ἀκολούθους του, φέρνοντας νεκρό τόν Αἴμονα, ἀπόνω στόν ὅποιο ἔχει τά χέρια του ό Κρέων. ἐν δ' ἔσεισεν ἀγρίαις ὁδοῖς Οἱ ἀνθρωποι τῶν ἡρωικῶν χρόνων πολλές φορές τήν αἰτία τῶν ἀνοησιῶν τους τήν ἀπέδιναν στούς θεούς.

δ') 1277-1305

Λεξιλογικές. ᔁχων τε καὶ κεκτημένος ἐνν. ἀντικ. κακά. φέρων = κρα-

τώντας· ή κανονική σειρά τῶν λέξεων: ἔσικας ἥκειν ἔχων τε καὶ κεκτημένος κακά, τὰ μέν... (ἐνν. τὸν Αἴμονα), τὰ δὲ (ἐνν. τὴν Εύρυδίκη) τάχα δῆφεσθαι (καθ' ἔλξη πρός τὸ πλησιέστερο ἥκειν, ἀντί του δόφμενος). ἦ; = ἄραγε; παμμήτωρ = ἡ καθ' δλα μητέρα (πού γέννησε τὸν Αἴμονα καὶ τὸν ἀκολούθησε ὡς τὸν τάφο). νεοτόμος = αὐτός πού μόλις ἐπλήξε (χτύπησε).

ἀντιστροφή α': δυσκάθαρτος = δυσεξιλέωτος (πού δέν ἀρκέστηκε στή μεταμέλεια τοῦ Κρέοντα, ἀλλά ἀπαίτησε καὶ δύο θύματα, τὸν Αἴμονα καὶ τὴν Εύρυδίκη). κακάγγελτα ἄχη = λύπεις μέ τίς ἀπαίσιες εἰδόησεις σου. προπέμπω = ἔκαπολάω, προξενώ. θροῶ = λέγω. ἐπεξειργάσω = ἀποτελείωσες (ἔδωκες τὸ τελειωτικό χτύπημα). σφάγιος = πού ἔγινε μέ σφαγή. ἐπ' ὀλέθρῳ = ὀμέσως μετά τὸ θάνατο τοῦ γιοῦ μου· ἡ σύνταξη: τίνα νέον σφάγιον γυναικεῖον μόρον λέγεις ἀμφικεῖσθαι μοι ἐπ' ὀλέθρῳ (τοῦ υἱοῦ); οὐκ ἐν μυχοῖς ἔτι = δέν εἶναι πιά στὸ βάθος τοῦ οἴκου (γιατί οἱ θύρες ἀνοίχτηκαν). ἔναντα = ἀπέναντι. πότμος (πίπτω) = (κακή) τύχη. ὀξύθηκτος = καλά ἀκονισμένος, μέ δέξια αἰχμή, κοφτερός (θήγρω = ἀκονίζω). βωμία = ὄντας στὸ βωμό. λύει = παράλυσε. κελαινά (κατηγορ. προληπτικό) = ὥστε γενέσθαι κελαινά = ἡ νύχτα τοῦ θανάτου τά κάλυψε. λάχος (τό) = μοίρα. λοίσθιον (ἐπίρρημ. διορ.) = καὶ τέλος. ἐφυμνῶ = καταριέμαι.

Πραγματικές, τὰ μὲν πρὸ τῶν χειρῶν Οἱ ὑπηρέτες φέρνουν σέ φέρετρο τὸ πτῶμα τοῦ Αἴμονα, ἐνώ δὲ πατέρας του τὸ ὀγκαλιάζει μέ τό χέρι του. "Αιδου λιμήν Τό λιμάνι τοῦ θανάτου λέγεται ἔτσι, γιατί δέχεται ὅλους ἀπό τὴν τρικυμιώδη ζωή σάν γαλήνιο λιμάνι. ὁρᾶν πάρεστιν. Ἀνοίγεται ή μεσαία πύλη τῶν ἀνακτόρων καὶ ἐκφέρεται μέ μηχανήμα (τό ἐκκεύλημα) τὸ πτῶμα τῆς Εύρυδίκης. κακάς πράξεις ἐφυμνήσασα Πώς χαρακτηρίζεται ὁ ἄγγελος, ἀναφέροντας μπροστά στὸν ίδιο τὸν Κρέοντα τὰ λόγια τῆς Εύρυδίκης γιά τίς κακές πράξεις του;

ε') 1306-1353

Λεξιλογικές. στροφή β'. ἀνέπτων = ἀνέπτην (ἀναπέτομαι) = τρόμαξα, πετάχτηκα ἀπό τὸ φόβο μου (ἐπειδή ὀκουσε ἀπό τὸν ἄγγελο τὸ εἰπωμένο γιά τὴν κατάρα, πού ἔστομισε ἐναντίον του ἡ Εύρυδίκη: ἐφυμνήσασα τῷ παιδοκτόνῳ). ἀνταίων (ἐνν. πληγήν) = ἐμπρός στό στήθος. τί μ' οὐκ ἐπαισεν (ἰσοδυναμεῖ μέ ἐντονη προτροπή) = ἐμπρός ἄς μέ χτυπήσει κάποιοις. ἀμφιθηκτος = ἀμφίστομος, δίκοπος. συγκέκραμαι = ἔχω συνδεθεῖ ἀναπόσπαστα. δύα = δύη = δυστυχία (προσωποποίηση). ἐπισχήπτομαι = κατηγορούμαι. τῶνδε μόρων κάκείνων μέ τούς πρώτους ἐννοεῖ τὸ θάνατο τοῦ

Αἴμονα, μέ τους δεύτερους τοῦ Μεγαρέα: ἡ κανονική σειρά τῶν λέξεων: (ἐνν. ἀπό τά προηγούμενα: ὁρθῶς θρηνεῖς λέγων ταῦτα) ἐπεσκήπτου γε πρὸς τῆς θανούσης, ὡς ἔχων αἰτίαν τῶνδε κάκείνων μόρων. ποίω δὲ τρόπῳ κάπελύσατο ἐν φοναῖς; = καὶ μέ ποιο λοιπόν τρόπον αὐτοκτόνησε καὶ πέθανε; ὅπως = μόλις. ὀξεώκυτον = τό δόποιο θρήνησε μέ δξεις φωνές. τάδε οὖ ποθ' ἀρμόσει ἐξ ἐμάς αἰτίας ἐπ' ἄλλον βροτῶν = ἡ αἰτία (ἡ εὐθύνη) αὐτῶν ἐδῶ τῶν δεινῶν οὐδέποτε θά μεταβιβαστεῖ ἀπό ἐμένα σε... καίνω = φονεύω. φάμ' = φαμί = φημί. ἔτυμον = πραγματικῶς, ἀληθινά. ἐν κακοῖς = μέσα στά κακά (ἐδῶ θέλει νά πεῖ ὅτι ἡ ἀπομάκρυνση τοῦ Κρέοντα ἀπό τό νά βλέπει τους νεκρούς εἶναι κέρδος γι' αὐτόν, ἐφόσον εἶναι δυνατό νά γίνει λόγος γιά κέρδος). βράχιστα = συντομότατα: ἡ σύνταξη εἶναι: κράτιστα γάρ τὰ ἐν ποσὶν κακά (ἐνν. ἔστιν) δύντα (ύποθ.). βράχιστα. Ἡ σύντ. προσωπ. ἀντί ἀπρόσωπης: κράτιστον γάρ ἐστι βράχιστα εἶναι τὰ ἐν ποσὶν (πρό τῶν ὀφθαλμῶν) δύντα κακά. (Τά κακά ἐδῶ γίνονται συντομότατα, ἀν ἀποχωρήσει ὁ Κρέων τό γρηγορότερο ἀπό τή θέα τῶν πτωμάτων· πρόκειται δηλ. γιά ἔμμεση ύπόδειξη τοῦ χοροῦ πρός τόν Κρέοντα νά ἀποχωρήσει).

ἀντιστροφή β'. τέρμιος ἡμέρα = ἡ τελευταία ἡμέρα (τοῦ θανάτου). ὑπατος = ἔσχατος· ἡ σύνταξη: φανήτω ὁ ὑπατος ἐμῶν μόρων (μοιρῶν) ἄγων μοι κάλλιστα τερμίαν ἡμέραν. τῶν προκειμένων τι = ἀπό αὐτά κάτι, ὅσα ἀπαιτεῖ ἡ παρούσα περίσταση (ἐννοεῖ τήν ταφή τῶν νεκρῶν). τῶνδε δηλ. τοῦ θανάτου σου. στοισι δηλ. τοῖς θεοῖς. ταῦτα δηλ. τό θάνατο. συγκατεύχομαι = εὔχομαι δλα μαζί, συγκεφαλαιώνω καὶ εὔχομαι. μάταιον = τόν ἀνύπαρκτο, τόν ἄχρηστο. ίδω = νά προβλέψω. πᾶς κλιθῶ = ποῦ νά στηριχτῶ (ἀφού πιά τους ἔχασα ὅλους). λέχριος = πλάγιος, πεσμένος. τὰν χεροῖν ἐνν. τή γυναίκα του καὶ τόν Αἴμονα. τὰ δὲ = καὶ ἔξαλλου. ἐπὶ κρατὶ = στό κεφάλι μου. πότμος = μοίρα. δυσκόμιστος = ἀνυπόφορος, ἀφόρητος. εἰσάλομαι = εἰσοριμῶ, ἐφοριμῶ. Ἀφοῦ ὁ Κρέων εἶπε τά τελευταία του λόγια, ἀπῆλθε μέ τους ύπηρέτες του πού τόν ὀδηγούσαν, ἐνώ ἀκολούθως ὁ χορός, κατά τό χρόνο πού ἀπέρχεται, λέγει τους τελευταίους ἔξι στίχους, στους ὄποιους κλείνεται ἡ ήθική ἀρχή τοῦ δράματος. τό φρονεῖν = ἡ φρόνηση. πολλῷ πρῶτον = πρώτιστο, κυριότατο. τά γ' εἰς θεοὺς = τουλάχιστο ὅσο ἀφορᾶ στοὺς θεούς (καὶ τοὺς νόμους πού ὁρίζονται ἀπό αὐτούς). ἀσεπτῶ = ἀσεβῶ. μεγάλοι λόγοι = κομπασμοί, καυχησιολογίες. μεγάλας πληγάς ἀποτείσαντες = ἀφοῦ πληρώσουν μεγάλες ποινές, δηλ. ἀφοῦ τιμωρηθοῦν μέ μεγάλα δυστυχήματα. μεγάλοι λόγοι μεγάλας πληγάς παρήγηση. ύπέραυχος = περήφανος. γήρα (μεταφορικά) = μέ τό χρόνο,

ἀργά (μετά τήν τιμωρία). ἐδίδαξαν (γνωμικός δάριστος) = συνήθως διδάσκουν τούς ἄλλους.

Πραγματικές. μέλλοντα ταῦτα... Ό χορός ἀπό τή μιά μέ εὔσχημο τρόπο καταχρίνει ώς ἀνόητη τήν ἐπίκληση τοῦ θανάτου ἀπό τόν Κρέοντα, γι' αὐτό καί δικαιολογεῖται ὁ Κρέων στό στ. 1336, ἀπό τήν ἄλλη ἐπιζητεῖ νά ἐπισπεύσουν τήν ταφή τών νεκρῶν πρός ἀνακούφιση τοῦ Κρέοντα. τὸ φρονεῖν πρῶτον κτλ. Οἱ ἀρχαῖοι δηλ. θεωροῦσαν τή φρόνηση ώς μέρος τῆς εὐδαιμονίας, καί μάλιστα τό πρῶτο, δηλαδή τό δάριστο, ὅπως ἀντίθετα, στό στ. 1051 εἶδαμε ὅτι τό μή φρονεῖν πλείστη βλάβη ἔστι.

ЕПІМЕТРО

ΤΑ ΔΥΡΙΚΑ ΜΕΡΗ ΤΗΣ ANTIGONΗΣ

ΣΕ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ Ι. ΓΡΥΠΑΡΗ

ΕΠΙΜΕΤΤΟ
Α ΒΥΦΙΑ ΝΕΡΑ ΣΤΗΝ ΑΝΤΙΟΧΙΑ
ΣΕ ΜΕΤΑΦΑΣΗ Ε ΙΤΤΑΝΗ

1. ΠΑΡΟΔΟΣ (100-161)

ΧΟΡΟΣ

Αχτίνα τοῦ ἥλιου, τ' ὁμορφότερο
τὸ φῶς πού φώτισε ποτέ ὡς τὰ τώρα
τῇ Θήβᾳ τὴν ἐφτάπυλη,
φάνηκες τέλος, τῆς χρυσῆς
ὡς βλέφαρον ἡμέρας,
πάνω δάπ' τῆς Δίρχης τὰ νερά
καὶ τόν πολεμιστή μέ τίς δλόλευκες
ἀσπίδες του, πού ὅθε ἀπό τ' Ἀργος πάνοπλος
τόν ἔκαμες τό φευγατιό νά πάρει
κινώντας τον σέ δρομοκόπισμα*
μέ πιό γοργό ἀπό τότε χαλινάρι.

Πού τόν εἶχε ὁ Πολυνείκης ὀδηγήσει
στή δική μου ἐδῶ τή χώρα ἐρεθισμένος
μέ διχόγνωμες ἀμάχες.*
καὶ μ' ὀξιές στριγγιές* ἐκεῖνος
πάνω χίμησε ἀπ' τή χώρα, σάν ἀιτός
σκεπασμένος μέ φτερούγα ἀσπροχιονάτη
μ' ἄρματα πολλά καὶ φοῦντες
ἄλογίσιες στό κεφάλι.

Κι ἀφοῦ ἀπ' τούς πύργους πάνω ζυάστηκε*
μ' ἀνοιχτά γύρω ἀπό τό ἐφτάπυλο τό κάστρο
τά αἰμόδιψα τ' ἀρπάγια* του,
ἔφυγε πρίν χορτάσουν
τό αἷμα μας τά σαγόνια του

δρομοκόπισμα: βιαστική τρεχάλα
διχόγνωμες ἀμάχες: ἀσυμβίβαστο μίσος
ὀξιές στριγγιές: δυνατά σκουξίματα, κραυγές
ζυάζομαι: ζυγιάζομαι, ισορροπώ στά φτερά μου
αἰμόδιψα ἀρπάγια: γαμψά νύχια διψασμένα γιά αἷμα

καί πρὸν νά πιάσει ὁ Ἡφαιστος ὁ πεύκινος
τῶν πύργων τά στεφάνια· τέτοιος σάλαχος
τοῦ Ἀρη τὸν χτύπησε στὶς πλάτες
ἀπ' τὸν ἀντίπαλο του Δράκοντα
ποὺ δύσκολα νά νικηθεῖ στὶς μάχες.

Γιατὶ ὁ Δίας παραεχτρεύεται τῆς γλώσσας
τῆς μεγάλης κομποφάνειες*, κι ὡς τούς εἶδε
νά χιμοῦν μέ πλήθιο ρέμα
ξεπαρμένοι* ἀπ' τῶν χρυσῶν τους
τῶν ἀρμάτων τὴν κλαγγή*,
μέ ριχτή φωτιά γκρεμινέει ἐκεῖνον
πού ἀπό πάνω πιά ἀπ' τῶν κάστρων τὴν κορφή
έτοιμάζοταν τῇ νίκῃ ν' ἀλαλάξει.

Καὶ τὸν ἀντιδούπησε* ἡ γῆ, ὅταν χάμω βροντήχτηκε
μέ τῇ δάδα στὸ χέρι του, αὐτός
πού μ' ὄρμή τότε ξώφρενη*
φαρομανώντας* φυσοῦσε
μ' ἄγριων ἀνέμων ριπές·
μά αὐτά τοῦ ἥρθαν ἀλλιώς,
κι ἄλλη στούς ἄλλους φύλαχε μοίρα ξεκάνοντάς τους
ό μέγας Ἀρης, δεξιός παραστάτης μας.

Γιατὶ ἑφτά στὶς ἑφτά πύλες λοχαγοί τους
ἴσοι μέ ίσους σέ δικούς μας ἀντικρύ παραταγμένοι
φόρον ἀφήσαν στὸ Δία τὸν τροπαιούχο
τὶς ὀλόχαλκες ἀρματωσίες τους,
ἔξω ἀπό τοὺς ἀθλιους δυό, πού ἀπό τὸν ἴδιο
τὸν πατέρα γεννημένοι καί τῇ μάνα,
διπλό στήσανε κοντάρι κι ὁ ἔνας τοῦ ἄλλου νικητής
κοινό θάνατο ἔχουν πάρει.

κομποφάνεια: κομπορημοσύνη, μεγάλα λόγια γεμάτα ἀσέβεια
ξεπαρμένος: συνεπαρμένος, ξεσηκωμένος, ἐνθουσιασμένος
κλαγγή: ὁ θόρυβος τῆς μάχης
ἀντιδούπω: χτυπάω κάτω μέ μεγάλο κρότο
ξώφρενος: τρελός, ἀλόγιστος
φαρομανώ: ἀφρίζω σάν τὸ φαρί, τό ἀλογο

Μ' ἀφοῦ μᾶς ἥρθεν ἡ Νίκη, — μεγάλο τῆς τ' ὄνομα —
φέρνοντας χάρη ἀντίχαρη
στήν πολυάρματη Θήβα της,
τούς πολέμους πιά τώρα
πού περάσαν ἔχειστε,
καὶ στῶν θεῶν ὅλων τούς ναούς
χορούς νά στήσομε ἀς πᾶμε ὀλονύχτιους, κι διπρός ἀς σέρνει
τό χορό ὁ Βάχχος, τῆς Θήβας τραντάχτορας.

'Αλλά νά τον Μενοικέα ὁ γιός ὁ Κρέοντας,
ὁ νέος βασιλιᾶς τῆς χώρας, μ' αὐτές τώρα
πού μᾶς ἥρθαν συντυχίες* ἀπ' τούς θεούς,
κατά δῶ προβαίνει. Τάχα
ποιά βουλή μέσα στό νοῦ του ν' ἀναδεύει*,
γιά νά στείλει καὶ τήν ἔκτακτη αὐτή σύναξη
τῶν γερόντων συγκαλέσει
μέ μιά γιά ὅλους προσταγή;

συντυχία: σύμπτωση, περίσταση
ἀναδεύω: ἀνακατεύω, κουνώ

καὶ σπέν να πεῖσται τούτης τηρίας ἀναγκή ή καθηκόντων πορφῆς Τοῦτο τὸ παρόν τὸ σπάσματον τίτανος, μάλιστας παραγένεται διασχιστός αὐτῷ Ἀρη τὸν γενναῖον τοῦ πλάνου, αὐτὸν δὲ πορφυρούσιον φέρει τὸν διατάξιον τοῦ πλανητῶν.

2. ΠΡΩΤΟ ΣΤΑΣΙΜΟ (332-375)

ΧΟΡΟΣ

Πολλά ναι τά θάματα,
πιό θάμι ἀπ' τὸν ἄνθρωπο, τίποτα·
πέρ' ἀπ' τὴν ἀφρομάνιστη*
τραβάει καὶ πάει τῇ θάλασσα
μέ τοῦ νοτιᾶ τίς φουρτοῦνες,
περνώντας κάτω ἀπ' τὰ κύματα
π' ὀλόγυρά του βρυχιοῦνται·
καὶ τὴν τρανύτερη μέσε στούς θεούς
τὴν ἄφθαρτη ἀδάματη Γῆ,
καταπονάει* μέ τ' ἀλέτρια, πού χρόνο μέ χρόνο
πάνε κι ἔρχονται ἀλογόσυρτ' ἀπάνω τῆς
ὅργωνοντάς την.

Καὶ τῶν ἀλαφρόμυαλων
τῶν πουλιῶν τῇ γενιά παγιδεύοντας
πιάνει καὶ τά ἔθνη τῶν ἄγριων
τῶν θηρίων καὶ τά θαλάσσια
τά θρέμματα τοῦ πελάσου
μέσε στά διχτυόκλωστα βρόχια* του
ό ἄνθρωπος ὁ πολυτεχνίτης,
καὶ τ' ἄγριμι πού ζεῖ στῶν βουνῶν τίς ἐρμιές
μέ τίς μηχανές του νικᾶ
καὶ στό δασύτριχο γύρω τ' ἀλόγου τὸν τράχηλο
περνάει τό ζυγό, καθώς καὶ τοῦ ἀδάμαστου*
βουνίσιου ταύρου.

ἀφρομάνιστος: μανιασμένος, ἀφρισμένος
καταπονῶ: καταβάλλω, κατανικῶ, γονατίζω κάποιον
διχτυόκλωστα βρόχια: παγιδεῖς γιά πουλιά φτιαχμένες μέ δίχτυ
ἀδάμαστος (ταῦρος): ἀτίθασος, πού δέν ἔχει εύνουχιστεῖ

*Καί γλώσσα καὶ νόηση ἀνεμόφτεοη
καὶ τὴν καλή μέσ σε πόλεις κυβέρνια του
ἔμαθε νά 'χει' καὶ πῶς
ἀπ' τά ὑπαίθρια τά βέλη τῆς νύχτιας παγωνιᾶς
καὶ τοῦ κακοῦ τ' ἀνεμόβροχου
νά φυλάγεται — ὁ παντοσόφιστος·
ἀνεφοδίαστον, τίποτα
δέν τὸν βρίσκει ἀπ' ὅ, τι 'ναι νά 'ρθει'
μόνο ἀπ' τὸ Θάνατο
γλιτωμό δέ θά βρεῖ πουθενά·
ὅμως γι' ἀρρώστιες, πού τρόπο δέν εἴχανε,
βρῆκε ό ἔνας μέ τὸν ἄλλο γιατρειά.*

*Κι ἐνῶ ἔχει σοφία νά μηχανεύεται
τέχνες π' οὔτε μποροῦσε νά ἐλπίσει κανείς
πότε γυρνάει στό κακό
καὶ στό καλό πότε πάλι· μά ὅποιος τούς νόμους τιμᾶ
τῆς χώρας του καί τὴν ὄρκόδετη^{*}
τῶν θεών δίχη, δοξάζει τὴν πόλη του,
κι εἶναι χαμός της ἐκεῖνος, πού
ξεδρομίζει ἀπ' τὴν ἵσια τή στράτα
χάρη στό θράσος του.
Ο Θεός μήν τό δώσει ποτέ
χάτω ἀπ' τὴν ἴδια τή στέγη νά κάθεται
η νά μοῦ εἶναι ἔνας τέτοιος ὁμόγνωμος.*

ὄρκόδετος: δεμένος μέ ὄρχο

3. ΔΕΥΤΕΡΟ ΣΤΑΣΙΜΟ (582-625)

ΧΟΡΟΣ

Καλότυχοι πού δέ γευτούν
στή ζωή τους κανένα κακό.

γιατί γιά κείνους πού δργή θείκιά
τά σπίτια των σείσει*, δέ λείπει καμιά συφορά
πού νά μήν πέφτει σε πλήθος γενεές τους.
"Ομοια, καθώς ὅταν κύμα

κυλάει φουσκωμένο
ἀπ' τίς ἄγριες τῆς Θράκης πνοές

πάνω στή σκοτεινή τήν ἄβυσσο,
ἀπ' τό βυθό ἀναταράζει
τή μαύρη ἀνεμοτράνταχτη ἀμμουδιά
κι ἀντιβογγώντας στενάζουν
κυματόδαρτοι οἱ κάβοι*.

'Από παλιούς βλέπω καιρούς
τά πάθη τῶν Λαβδακιδῶν
νά πέφτουν ἀπάνω στά πάθη ἐκεινῶν
πού σβήσανε κι ούτε καμιά
δέ γλυτώνει γενιά τήν ἄλλη γενιά τους:
μά ἔνας θεός τίς γκρεμίζει
καί λυτρωμό δέν ἔχουν'
γιατί τώρα τό φώς, στή στερνή^{τή}
πάνω ρύζα πού ἀπλώνονται
μές στά σπίτια τοῦ Οἰδίποδα,
τό θερίζει τῶν ὑποχθονίων* θεῶν
τό δρεπάνι τό αίματόβρεχτο,
ἄκριτη γλώσσα καί νοῦ θεοβλάβη*.

σείω: κουνῶ μέ σεισμό, ταραχουνῶ

κάβος: ἀκρωτήρι (καί παλαιμάρι)

ὑποχθόνιος (θεός): θεός τοῦ "Άδη, τοῦ κάτω κόσμου

θεοβλάβη: θεόσταλτη συμφορά

Τή δική σου τή δύναμη, ω Δία,
ποιά ἀνθρώπινη ἔπαρστη*
νά σταματήσει θά μπόρεις; πού αύτήν
μήτε ὁ ὑπνος ποτέ ὁ πανδαμάτορας* πιάνει,
μήτε οι μῆνες τῶν θεῶν οἱ ἀκούραστοι,
μ' ἀπ' τά χρόνια ἀκατάλυτος*
βασιλεύεις δυνάστης
μές στοῦ Ὀλύμπου τό ξέλαμπρο φέγγος*.
ἐνῷ καὶ τώρα καί πρίν καὶ στό μέλλον
θά κρατᾶ αὐτός ὁ νόμος: πώς τίποτα
στή ζωή τῶν ἀνθρώπων δέν ἔρχεται
μέ χωρίς καὶ καμιά δυστυχία.

Γιατί ή ἄστατη βέβαια η ἐλπίδα
για πολλούς βγαίνει σέ δψελος,
μά ἄλλων τούς κούφιους τούς πόθους γελᾶ
κι ή ἀπάτη γλιστρᾶ μές στὸν ἄνθρωπο, δίχως
νά γνωρίζει αὐτός τίποτα, ὡσπου
στήν πυρωμένη τῇ φωτιά
τό ποδάρι του κάψει.
γιατί ἀλήθεια σοφός ὁ περίφημος λόγος
πού βγῆκε ἀπό κάποιον: πώς φαίνεται
καλό τό κακό σέ κεῖνον πού ὁ Θεός
δύδηγάει τό νοῦ του στὸ χαμό,
κι ὁ χαμός δέ θ' ἀργήσει νά φτάσει.

ἔπαρση: ἀλαζονεία, περηφάνια
πανδαμάτορας: αὐτός πού ὅλα τά δαμάζει, τά ήσυχάζει, τά γαληνεύει
ἀκατάλυτος: ἀκατάβλητος, ἀφθαρτος
ξέλαμπρο φέγγος: ἀστραφτερό φῶς

4. ΤΡΙΤΟ ΣΤΑΣΙΜΟ (781-800)

ΧΟΡΟΣ

"Ερωτ' ἀνίκητε στόν πόλεμο
πού κάνεις χτῆμα σου ὅπου πέσεις,
πού στ' ἀπαλά τά μάγουλα
τῆς κορασίδας νυχτερεύεις
καὶ γυρνάς πάνω ἀπό τά πέλαγα
καὶ στούς πιό ἀπόμερους τούς τόπους,
δέ σοῦ ξεφεύγει ἐσένα οὐτε θεός
οὔτε κανείς ἀπ' τούς λιγόζωους ἀνθρώπους
κι ὅποιον θά πιάσεις γίνεται τρελός.

"Εσύ καὶ τῶν δικαίων τούς λογισμούς
στήν ἀδικία ξεσέρνεις* γιά ὅλεθρό τους,
ἐσύ ἔχεις καὶ τὴν ἔχθρ' ἀνάφει αὐτή
ἀνάμεσα παιδί καὶ τό γονιό του·
μά δλόφαντος μέσ' ἀπ' τά βλέφαρα
τῆς νύφης τῆς λαχταριστῆς νικάει ὁ Πόθος,
πάρεδρος* τῶν μεγάλων τῶν θεσμῶν
πού αἰώνια κυβερνοῦν τὸν κόσμο·
γιατ' ἀνίκητη ἡ Κύπριδα παιᾶιε μέ μᾶς.

ΧΟΡΟΣ

Τώρα πιά κι ἐγώ ἔξω ἀπό τούς νόμους
βγαίνω βλέποντας αὐτά, καὶ δέ μπορῶ
τῶν δακρύων μου τίς πηγές νά σταματήσω,
ὅταν βλέπω νά τραβᾶ στόν παντοδέχητ
θάλαμον αὐτή τὴν Ἀντιγόνη.

ξεσέρνω: σέρνω, ὀδηγῶ μέ τή βία
πάρεδρος: παρακαθήμενος, σύντροφος

5. ΚΟΜΜΟΣ (801-882)

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

Μέ βλέπετε, πολίτες τῆς πατρικῆς μας γῆς,
πού τό στερνό μου δρόμο
βαδίζω καὶ στερνά
τοῦ ἥλιου τό φέγγος βλέπω
κι ὅχι ποτέ ξανά·
μά ὁ πανδέχτης ὁ "Ἄδης
μέ στέλνει ζωντανή
στοῦ Χάρου τ' ἀκρογιάλι
κι ἀπόξενη^{*} ἀπ' τοῦ γάμου τίς τύμες τίς χαρές
ἔξω ἀπ' τή νυφικιά μου τήν κάμαρα ποτέ[†]
νυφάτικα τραγούδια δέ μέ үμνησαν, μά ἐγώ
τό Χάρο θενά παντρευτῶ.

ΧΟΡΟΣ

Μά ἔσυ ὅμως ξακουστή καὶ παινεμένη
σ' αὐτή πᾶς τῶν πεθαμένων τήν κρυψώνα
οὔτ' ἀπό κακό μαράζι^{*} χτυπημένη,
οὔτε πού νά πήρες ἀπό μαχαίρι,
μ' ἀπό μόνη σου τό θέλησες καὶ μόνη
ἀπό τούς θηντούς στόν "Άδη
ζωντανή θά κατεβεῖς.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

"Ακουσα πώς μέ θάνατο χάθηκε θλιβερό
τοῦ Τάνταλου ἀπό τή Φρυγία ή κόρη
πάνω στοῦ Σίπυλου τήν κορυφή,
πού σάν σφιχτοπερίπλεχτος τή δάμασε κισσός
ὁ βράχος πού τής βλάστησε

ἀπόξενος: ἀποξενωμένος, ἀποδιωγμένος
μαράζι: κατημός, πόνος, ἀρρώστια

τριγύρω ἀπ' τό κορμί·
κι ἔτσι παραλλαμένη*, χαθώς λέν,
βροχές καὶ χιόνια δέν τῆς λείπουνε ποτέ
κι αἰώνια κάτω ἀπ' τά φρύδια της κυλᾶ
τό δάκρυ καὶ τῆς βρέχει τά λαιμά·
παρόμοια ἡ μοῖρα μου μ' αὐτῆς
τέτοιο μοῦ γράφει τέλος.

ΧΟΡΟΣ

Μά θεός ἡταν ἔκεινη καὶ θεῶν γενιά
κι ἐμεῖς εἴμαστε θνητοί καὶ θνητῶν γέννες·
ὅμως ὄνομα μεγάλο θενά βγάλεις
μέ το θάνατό σου αὐτό, πώς σοῦ ἔχει λάχει
ὅμοιος μέ τούς ισοθέους κλήρος
κι ὅσο ζοῦσες καὶ κατόπι πεθαμένη.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

'Οιμένα, μέ γελοῦνε· γιά τ' ὄνομα τῶν θεῶν,
γιατί πρί νά πεθάνω καὶ βλέπω ἀκόμα φῶς
μέ βρίξεις ἔτσι; ὡς πόλη κι ἀρχοντολοί ἔσεις
τῆς χώρας, ὡς τῆς Δίρκης τρεχάμενα νερά,
διμένα ἄλσος τῆς Θήβας τῆς πολυξακουστῆς,
μά ἑσᾶς μαρτύρους παίρνω,
πώς ἄκλωτη ἀπό φιλους, μέ νόμους ποιούς ἐγώ
στήν πετροστοιβαγμένη πηγαίνω φυλακή
τοῦ ἀνήκουστού μου τάφου·
καὶ ἡ ἄμοιρη, διμέ,
οὔτε στή γῆς ἐπάνω οὔτε κάτω ἀπ' τή γῆ
συγκάτοικη θέ νά' μαι
οὔτε μέ πεθαμένους κι οὔτε μέ ζωντανούς.

ΧΟΡΟΣ

Μά ώς τ' ἀκρόχορφα τοῦ θράσους προχωρώντας
στό φηλό θρονί τῆς Δίκης
σκόνταψες πολύ
καὶ πλερώνεις κάποιο κρήμα, κόρη, πατρικό.

παραλλαμένος: μεταμορφωμένος

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

Μ' ἄγγιξες τήν ἔγνοια τήν πικρότατή μου,
τόν τρισόργωτο^{*} καημό μου γιά τή μοίρα
τοῦ πατέρα μου, καὶ γιά ὅλης τῆς γενιάς μας,
τῶν χλεινῶν^{*} Λαβδακιδῶν, τή μοίρα.

Οἰμένα, ὁ μητρικός δὲ ἀνίερος γάμος
ῷ κοιμήματα^{*} τῆς ἀθλίας μου τῆς μητέρας
μέ τήν ίδια τῆς τή γέννα,
τό δικό μου τόν πατέρα:
ῷ ἀπό ποιούς γονιούς, ή μαύρη πού χω γεννηθεῖ
πού ή καταραμένη τώρα πάω νά τούς βρώ
ἔτσι ἀνύπαντρη νά κάθομαι μαζί τους·
κι ἐσύ ἀδερφέ μου, ὡ γάμο πού λαχες πικρό,
ἄχ, θανάτωσες καί μένα, ζωντανή, νεκρός.

ΧΟΡΟΣ

Καλός κι ἄγιος εἰν' αὐτός σου ὁ σεβασμός
μά τή δύναμη καί κείνου πού τήν ἔξουσία κρατᾶ
ν' ἀψηφᾶς δέν εἶναι τρόπος·
κι ἔτσι η αυτόγνωμή σου ἐσένα
σέ κατάστρεψε βουλή^{*}.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

Αθρήνητη, ἄφιλη, χωρίς
τραγούδια τῆς χαρᾶς μου,
σέρνομαι ή ἀμοιρῇ σ' αὐτόν
τόν ἀναπόφευγο τό δρόμο.
Κι αὐτό τού ήλιου τό μάτι τό ιερό[†]
νά βλέπω δέ μου συγχωριέται πιά
κι ούδέ κανείς ἀπό δικούς
τή μοίρα μου δέν κλαίει, δέ στενάζει.

τρισόργωτος: τρεις φορές δργωμένος, πολυπονεμένος
κλεινός: ἔνδοξος, φημισμένος
κοιμήματα: ἔδω, ἐρωτικό πλάγιασμα
βουλή: βούληση, θέληση ἀλλά καί σκέψη

6. ΤΕΤΑΡΤΟ ΣΤΑΣΙΜΟ (944-987)

ΧΟΡΟΣ

Τό παθε κι ή Δανάη νά στερηθεῖ
τό ουράνιο φῶς μές σέ χαλκόδετες είρκτές*
καί στό ζυγό ήποτάχτηκε, νά ζει
χρυμμένη μές σέ θάλαμο σάν τάφο·
κι ὅμως, ὡ χόρη, ήταν κι αύτή τρανή γενιά
καί φύλαξ θησαυρό στόν χόρφο της
τοῦ Δία τό σπέρμα, τή χρυσοβροχή·
μά ή δύναμη τῆς Μοίρας φοβερή
κι ούτε ἀρχοντιά ούτε "Αρης ούτε κάστρα
ούτε γοργά καράβια κυματόδαρτα
δέν είναι μπορετό νά τῆς ξεφύγουν.

Γνώρισε τό ζυγό της καί τοῦ Δρύαντα ό γιός,
ό ἀψίχολος* τῶν Ἡδωνῶν ό βασιλιάς,
πού γιά τίς βλαστημές του τίς παράφορες
κλείστηκε ἀπ' τό Διόνυσο δεσμώτης
μέσα σέ πέτρινη σπηλιά· κι ἔτοι σταλιά σταλιά
ρεύει τό φοβερό τό θρασομάνισμά* του
καί τ' ἄγριο φούντωμα τῆς λύσσας του,
κι ἔνιωσε πού ήταν τρέλα, τό Θεό
μέ βλάστημη νά 'γγίζει γλώσσα, γιατί μπόδιζε
τίς ἔνθεες* τίς γυναίκες καί τίς βαχχικές φωτιές
κι ἐρέθιζε τίς φίλαυλες* τίς Μοῦσες.

Δώθε ἀπ' τούς Μαύρους βράχους τῆς διπλῆς
τῆς θάλασσας είναι τοῦ Βόσπορου οἱ ἀκτές

είρκτή: φυλακή, μπουσντρούμι

ἀψίχολος: αὐτός πού ἀνάβει εὔχολα ἀπό θυμό

θρασομάνισμα: παράτολμη, ἀλόγιστη ἀσέβεια

ἔνθεες: γεμάτος θεό, ἐνθουσιασμένος, ἐμπνευσμένος

φίλαυλος: φιλόμουσος, αὐτός πού ἀγαπᾷ τὸν αὐλό

κι ο ἔχθροξενος Σαλμυδησσός τῆς Θράκης,
ἐκεὶ ὅπου ὁ Ἀρτης ὁ γειτονικός
εἶδε τό ἄθεο τό πάθημα τῶν δυο τῶν Φινειδῶν,
πού ἡ ἄγρια ἡ μητρια τους
τούς τύφλωσε χτυπώντας τούς ἀνεύφραντους*
τούς κύκλους τῶν ματιῶν τους
μέ τά ματοβαμμένα χέρια τῆς
καὶ μέ τίς μυτερές σαῖτες τ' ἀργαλειοῦ τῆς.

Κι ἔλιωναν κλαίοντας οἱ βαριόμοιροι
τή μαύρη τους τή μοίρα, πού χαν γεννηθεῖ
ἀπό μητέρα κακοπαντρεμένη·
κι αὐτή ἦταν σπέρμα τῶν ἀρχαίων Ἐρεχθειδῶν
καὶ μές σ' ἀπόμακρες μεγάλωσε σπηλιές
μέ τοῦ πατέρα τῆς Βοριᾶ τίς μπόρες
καὶ πιό γοργή ἀπό ἄλογα ἔτρεχε
πάνω ἀπ' τά δρθόψηλα τά βράχια,
θεῶν παιδί· μά καὶ σέ κείνη ἀπάνω πέσανε
οἱ προαιώνιες Μοιρές, κόρη ὡ κόρη.

ἀνεύφραντος: αὐτός πού δέν εύφραίνεται, δέ χαίρεται

7. ΠΕΜΠΤΟ ΣΤΑΣΙΜΟ (1115-1139)

ΧΟΡΟΣ

Ω πολυονόματε
τῆς νύφης τῆς Καδμείας χαμάρι
καὶ τοῦ βαρύβροντού
τοῦ Δία βλαστάρι,
τήν Ἰταλία τήν ξακουστήν
πού προστατεύεις
καὶ στῆς Ἐλευσινίας Δηοῦς
τούς κοσμοσύναχτους* τούς κόρφους* βασιλεύεις,
ω̄ Βάχχε εέσν, πού τῶν Βαχχῶν
κατοικεῖς τῇ μητρόπολη, τῇ Θήβᾳ,
στοῦ Ἰσμηνοῦ πλάνι τά νερά
καὶ στή Δραχοσπορά.

Ἐσένα πάνω ἀπό τό δίκορφο
τό βράχο, πού οἱ Κωρύκιες οἱ μαινάδες
περνοῦν βαχχεύοντας,
σέ εἰδων οἱ δάδες*
μές σέ φεγγόβιολους καπνούς,
σέ εἶδε κι ἡ βρύση
τῆς Κασταλίας· σέ σένα προβοδοῦν
οἱ κισσοφούντωτες βουνοπλαγιές τῆς Νύσσας
κι ὁ πολυστάφυλος χλωρός γιαλός,
ὅταν μ' εὐάν ενοί θεῖκά τραγούδια
τῆς Θήβας σου τούς δρόμους τούς πλατεῖς
θά ρθείς νά ἐπισκεφτεῖς.

Τήν πόλη πού χεις σέ τιμή
ἀπ' ὅλες πιό ξεχωριστή

κοσμοσύναχτος: γεμάτος κόσμο, πολυσύγχραστος

κόρφος: κόλπος, ακρογιάλι

δάδα: πυρσός, δαδί

μαζὶ μέ τὴν κεραυνωμένη σου μητέρα
καὶ τώρα πού τῇ χώρᾳ μας χρατεῖ
μεγάλη ἀρρώστια πέρα ὡς πέρα,
ἔλα σέ μαζὶ νά φέρεις λυτρωμό
πάνω ἀπ' τοῦ Παρνασοῦ τίς ράχες
ἢ πέρ' ἀπό τὸν πολυτάραχο πορθμό.

Ὦ ἐσύ πού σέρνεις σέ χορό¹
τά φλογερό² ἄστρα τ' οὐρανοῦ,
ῷ τῶν νυχτερινῶν ὀργίων* παραστάτη,
ῷ θεῖκό διογέννητο παιδί³
μπρόβαλ⁴ ἐσύ τῆς χώρας μας προστάτη
μέ τῇ δικῇ σου συνοδεία μαζί,
τίς Θυλάδες, πού ὀλονύχτιες σέ χορεύουν,
τόν Ἱαχύ τους, ἔωφρενες, εὐάν εύοι.

ὅργιο: γιορταστικό γλέντι γιά τό Διόνυσο

8. Ο ΚΟΜΜΟΣ ΤΗΣ ΕΞΟΔΟΥ (1284-1353)

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Όιμέ,
Όιμέ λιμάνι τοῦ "Άδη ἀνθεο*",
γιατί, γιατί νά μέ χαλάς;
ῶ ἐσύ, πού κακομήνυτα
μου φέρνεις πένθη, τί μου λές
κι ἔνα νεκρό ἀποτελειώνεις;
πέ μου, παιδί, ποιά νέα μου λές
πώς μ' ἀγκαλιάζει συφορά,
διμέ, ποιό γυναικείο σφαχτάρι
γιά τό ξετέλειωμά* μου ἔχει κοπεῖ;

ΑΓΓΕΛΟΣ

Μπορεῖς νά δεῖς, πού ἔξω τή βγάζουν τώρα.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Συφορά μου ὁ βαριόμοιρος,
τό ἄλλο μου δεύτερο κακό, νά, βλέπω.
ποιά μοίρα, ποιά μέ περιμένει ἀκόμα;
ἐνῶ χρατῶ στά χέρια τό παιδί μου
νεκρό, κι ἄλλο νεκρό αὐτή ἀντικρίζω.
ἄλι μου, ω ἄθλια μάνα, ω ἄθλιε γιέ μου!

ΑΓΓΕΛΟΣ

Μέ κοφτερό μπρός στό βωμό μαχαίρι
τά σκοτεινά της ἔσβησε τά μάτια,
ἀφοῦ τοῦ Μεγαρέα θρήνησε τό τέλος
πού σκοτώθηκε πρίν μέ τόση δόξα,
κι ἔπειτα αὐτοῦ· καί τελευταῖα καί σένα

ἀνθεος: ἀλύπητος, ἀνελέητος

ξετέλειωμα: ἀποτέλειωμα

σοῦ εὐχήθηκε ὅλα τά κακά τοῦ κόσμου
πού πῆρες νά τῆς σκοτώσεις τό παιδί της.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Συφορά, συφορά μου,
τρομάρα μοῦ παίρνει τό νοῦ·
γιατί δέ σηκώνει κανείς νά μοῦ μπήξει
στό στήθος σπαθί κοφτερό;
ἀλί μου ὁ βαριόμοιρος, μαύρη μέ ζώνει
συφορά ἀπό παντοῦ.

ΑΓΓΕΛΟΣ

Σέ σένα ἡ σκοτωμένη ἔριχτε ἀπάνω
τήν αἰτία τοῦ χαμοῦ κι αὐτοῦ καί κείνου.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Καί ποιός στάθηκε τοῦ φόνου της ὁ τρόπος;

ΑΓΓΕΛΟΣ

Μέ τό ἤδιο της χτυπήθηκε τό χέρι
κάτ' ἀπό τό συκώτι, ὅταν τό τέλος
τό βαρυθρήνητο ἔμαθε τοῦ γιοῦ της.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Οιμένα, γιά ὅλ' αὐτά ποτέ
ἄλλον κανένα ἔξω ἀπό μέ
δέ θά βαρύν' ἡ αἰτία·
ἔγώ, ναί ἔγώ σέ σκότωσα,
ἀλήθεια λέω, ἔγώ ὁ τρισάμοιρος·
μά πάρτε με, ἄνθρωποί μου ἐσεῖς·
βγάλετε γρήγορα ἀπ' ἐδῶ
ἔναν πού πιότερο ἀπ' τό τίποτα δέν εἶναι.

ΧΟΡΟΣ

Κέρδος γιά σένα ὅτι ζητᾶς, ἀν κέρδος
ὑπάρχει μές στίς συφορές· γιατί εἶναι
πάντα πολύ καλύτερο νά βλέπεις
ὅσο πιο λίγο τό κακό μπροστά σου.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Ἄς ἐρθεῖ, ὡς ἄξις ἐρθεῖ,
ἄξις φανεῖ ἡ πιού χαλύτερη μοίρα μου ἐμένα
στό στερνό νά μέ μέ φέρει
τῆς ζωῆς μου τό τέρμα·
ὤ ἄξις ἐρθεῖ, ὡς ἄξις ἐρθεῖ,
νά μή ξαναδῶ πιά ἄλλη μέρα.

ΧΟΡΟΣ

Αύτά μελλούμενα είναι· τώρ' ἀνάγκη
κάτι νά γίνει γιά ὅσα ἔχομε μπρός μας·
γιά τ' ἄλλα ἔχουν τήν ἔγνοια τους ἐκεῖνοι
πού πρέπει νά τήν ἔχουν.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Μά ἐγώ ἐκεῖνα
εὐχήθηκα πού λαχταρᾶ ἡ καρδιά μου.

ΧΟΡΟΣ

Καμιάν εὐχή μήν κάνεις καί δέν είναι
στό χέρι τών ἀνθρώπων ν' ἀποφύγουν
τή συφορά πού ἡ μοίρα τους γράφει.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Πάρετε τόν ἀχρείαστον
ἐμένα, πάρετ' ἀπ' ἐδῶ,
ἐμένα, πού καί σέ, παιδί μου,
χωρίς νά θέλω σκότωσα
καί σένα τή δυστυχισμένη·
σέ ποιό νά στρέψω ἀπό τούς δυό
νά ἥρω ἀποκούμπι*; πάνε μου ὅλα,
πού τέτοια πάνω στό κεφάλι μου
ἀσήκωτη πήδησε μοίρα.

ΧΟΡΟΣ

Καί πολύ πιο πάνω ἀπ' ὅλα ἡ φρόνηση

ἀποκούμπι: στήριγμα

είναι τῆς εὐδαιμονίας τό πρώτο,
καὶ στά θεῖα δέν πρέπει ν' ἀσεβεῖ κανεῖς.
Τά μεγάλα τους τά λόγια οἱ ξιπασμένοι*
μέ μεγάλα τά πλερώνουνε χτυπήματα
γιά νά βάλουν στά γεράματά τους γνώση.

2. ΒΟΙΚΤΑΙΑΙ, ΕΠΙΓΡΑΦΕΣ	27
Βιογραφία	29
Κείμενο	37
Πρωτιστούχη απροσδέσια	39
3. ΟΜΗΡΟΥ, ΙΛΙΑΔΑ ΤΟΦΑΙΩΝ	41
Βιογραφία	43
Κείμενο	81
Πρωτιστούχη διαφορίς τοῦ Τοφαίου	83
Πρωτιστούχη απροσδέσια	123
4. ΕΠΙΘΟΚΑΙΗ, ΑΝΤΙΘΟΧΗ	163
Βιογραφία	165
Κείμενο	191
Πρωτιστούχη απροσδέσια	221

ξιπασμένοι: ἀλαζόνας, καυχησιάρης

κρούσται

Ας ήρθε, ος έχει,

Θα φαντάζεται μόνος μου

αν δεν έχει τη μέρα

της Λαζαρίδη το πέμπτο

οι δύο ήρθε, οι δύο έρθη,

οι γεννανθή ταξιδιώτες μέρα.

Κρούσται τον πόλεμον της αγάπης

Άντε μαλλούμενα θύμα τηρείνειν

κάτια να γίνει της θεού μας μαρτυρία

της της θεού της θρησκείας της θεού

της πάτησης της θεού.

Κρούσται τον πόλεμον της αγάπης

Με την θεού μαρτυρίαν την πληρωμήν της λαζαρίδης η καρδιά μας

χορεύει

Καταβόθρη μητρός κάνεις και δύνα είναι

από γέρειαν θεράπευταν ν' απομάγνηση

τη μαρτυρίαν της τη γαρίτη τους τους γράφει.

Κρούσται τον πόλεμον της αγάπης

Πόλεμον της λαζαρίδης

επενδύει την ιδέαν

ειδικά, την οποία είναι την ιδέαν

γεννανθή της θεού της πάτησης

καθηδάρια της διαταγματικής

από την οποίαν άπλωται τον δύνα

τη γεννανθή της θεού της πάτησης

της πάτησης τους στα καράβια της

διαταγματικής πλήρετης μάρτυρας.

Χορεύει

Καὶ πολέμον πολέμου ἀπό θεού της πρότυπην

προσωπική πρότυπην

στάσης ήταν ριναταράδης γένες πρώτης

φίλων Κολοφών οι παπιών μαρτυρίας της λογ

*τονάρηστον ή αγρέλη ήταν καλέγειν ήτ

πτερυγίστης εναρκνίστατης ή πλήγειν ή

προσωπική προσωπικότητας ήταν πνολέσης της λογ

της λογ ήταν τη πάρητης προσωπικότητας ήταν πνολέσης της λογ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. ΛΥΣΙΑ, ΥΠΕΡ ΤΟΥ ΑΔΥΝΑΤΟΥ	7
Εἰσαγωγή	9
Κείμενο	13
Ἐρμηνευτικές σημειώσεις	21
2. ΘΟΥΚΥΔΙΔΗ, ΞΥΓΓΡΑΦΗ (Πλαταιϊκά)	27
Εἰσαγωγή	29
Κείμενο	37
Ἐρμηνευτικές σημειώσεις	59
3. ΟΜΗΡΟΥ, ΙΛΙΑΔΑ (Ραφωδίες Ζ καὶ Ω)	71
Εἰσαγωγή	73
Κείμενο	81
Γραμματικές διαφορές στόν "Ομηρο	113
Ἐρμηνευτικές σημειώσεις	121
4. ΣΟΦΟΚΛΗ, ΑΝΤΙΓΟΝΗ	163
Εἰσαγωγή	165
Κείμενο	191
Ἐρμηνευτικές σημειώσεις	235
Ἐπίμετρο (Μετάφραση τῶν λυρικῶν μερῶν τῆς τραγωδίας)	301

Τά άντιτυπα τοῦ βιβλίου φέρουν τό κάτωθι βιβλιόσημο γιά ἀπόδειξη τῆς γνησιότητας αὐτῶν.

Αντίτυπο στερούμενο τοῦ βιβλιόσήμου τούτου θεωρεῖται κλεφίτυπο. Ο διαθέτων, πωλῶν ἢ χρησιμοποιῶν αὐτό διώχεται κατά τίς διατάξεις τοῦ Σχήμου 7 του Νόμου 1129 τῆς 15/21 Μαρτίου 1946 (Έφ. Κυβ. 1946, Α' 108).

ΕΚΔΟΣΗ Β' 1981 (III) – ΑΝΤΙΤΥΠΑ 95.000 – ΣΥΜΒΑΣΗ 3532/22.12.1980

ΦΩΤΟΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ-ΕΚΤΥΠΩΣΗ-ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: «ΓΡΑΦΙΚΑΙ ΤΕΧΝΑΙ Ι. ΜΑΚΡΗΣ Α.Ε.»

Το διατρέμα των θεάτρων που αποτελεί την απόδειξη για την αρχαία της γηραιότερη αρχαία

Αρχαία ταφοτύμβια ποτήρια στην αρχαία Αθηναϊκή Αλεξανδρεία. Οι βασίστες, που είναι
την πρώτη φορά που ανατίθενται μεταξύ της Αρχαίας και της Κλασικής Ελληνικής Τέχνης ήδη από την Κάρτα
Μαρτίου 1940 (Εργ. Λαζ. 1940, Α' 108),

ΕΠΑΝΩ ΒΟΛΕΙΣ (ΙΔ) - ΑΝΤΙΤΗΑ ΕΙΩΘ - ΣΤΗΛΑΤΗ ΜΕΓΑΛΗ ΕΙΩΘ
ΦΕΥΧΤΟΝΟΒΟΣΤΑ - ΚΑΤΤΑΡΗ ΦΕΥΧΤΟΝΟΒΟΣΤΑ - ΑΙΓΑΙΟΝ ΤΕΙΔΑΙΟ ΜΑΝΤΙΝΑ Δ.Δ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής